

(2)

GALENI

OMNIVM OPERVM.

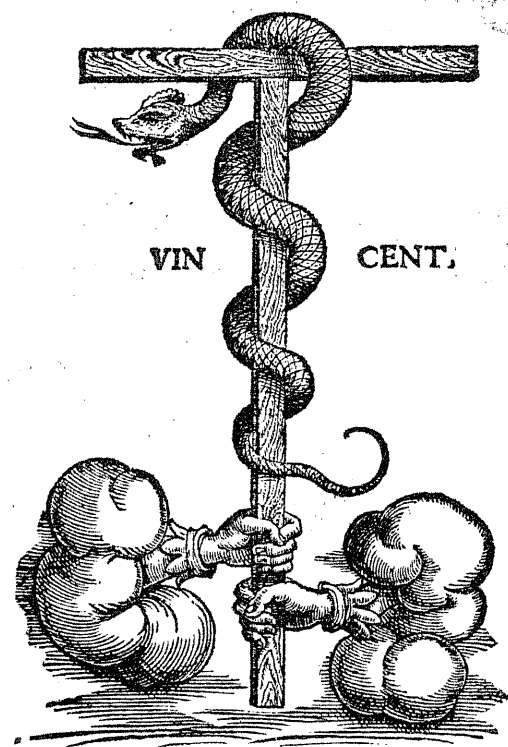
TERTIA CLASSIS.

*In hac tertia Classe traduntur nobis signa omnia, quibus & morbos, & affectas
sedes humani corporis dignoscere, & quid futurum sit,
prasagire valeamus.*

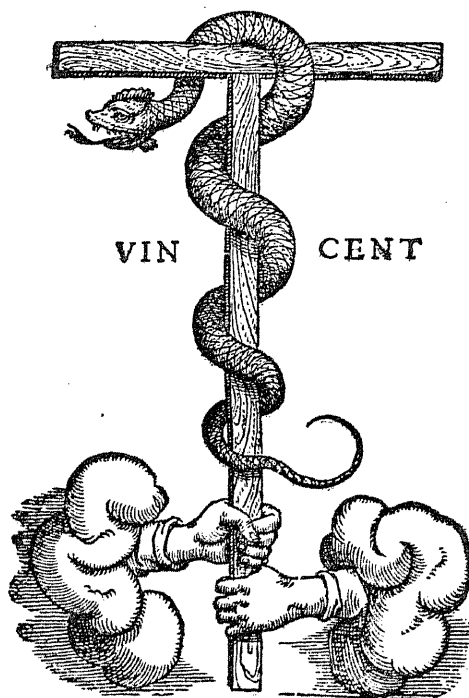
Cui Classi præterquàm quod plurimum nitoris ex collatione græcorum librorum &
nouis interpretationibus accessit, additum etiam est COMPENDIVM GALENI
ipſius omnium suorum XVI. de Pulsibus librorum, nuper inuentum, ac nunc pri-
mum in lucem editum.

Quid autem habeat hac Classis, pagella procedens indicabit.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,
Apud Vincentium Valgrifium.
M D L X I I.

Venetis, apud Vincentium Valgrifium.

2 400 410
MADE IN SPAIN

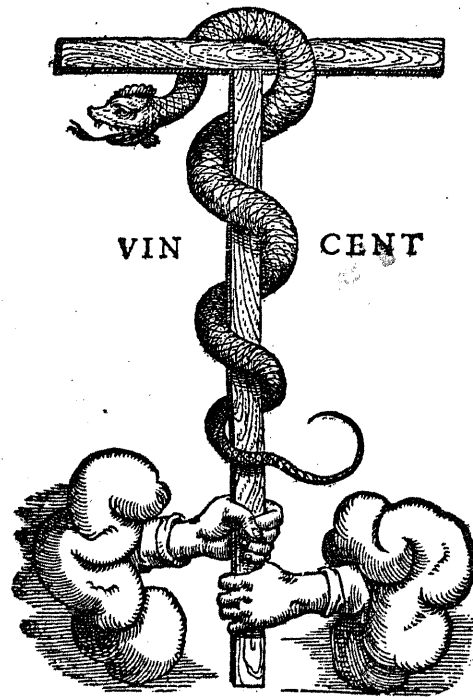
GALENI OMNIVM OPERVM TERTIA CLASSIS.

*In hac tertia Classe traduntur nobis signa omnia, quibus & morbos, & affectas
sedes humani corporis dignoscere, & quid futurum sit,
presagire valeamus.*

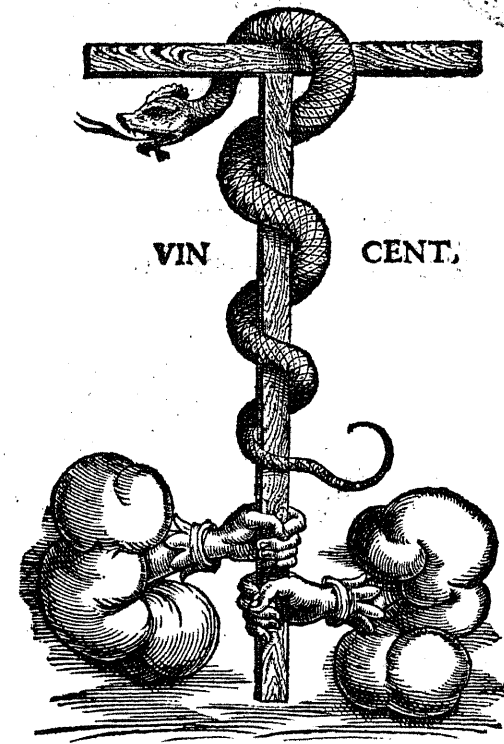
Cui Clasi præterquàm quod plurimum nitoris ex collatione græcorum librorum &
nouis interpretationibus accessit, additum etiam est COMPENDIVM GALENI
ipsius omnium suorum XVI. de Pulsibus librorum, nuper inuentum, ac nunc pri-
mum in lucem editum.

Quid autem habeat hac Clasis, pagella procedens indicabit.

CVM PRIVILEGIIS.

Venetis, apud Vincentium Valgrisium.

V E N E T I I S,
Apud Vincentium Valgrisium.
M D L X I I.

GALENI DE LOCIS

AFFECTIS LIBRI SEX,

Guilermo Copo Interprete,

Post omnes alias impressiones, ad antiquorum librorum
græcorum fidem diligentissime recogniti.

ARGUMENTVM LIBRI PRIMI.

Docet cognitionem eorum affectuum, qui visum & tactum effugiunt, ac in primo quidem libro viam, ac rationem proponit, qua hoc negocium contineatur.

B

Quæ sint prima capita, quibus sedes affecta, quæ sensum lateat, intelligitur:
ac de inutilibus veterum questionibus.

Cap. I.

In tertia Classe habentur hæc.

GALENI de locis affectis libri sex Guilermo Copo, interprete.	fol. 2
De pulsibus ad tyrones lib. Hermanno Crusario, interprete.	42
De differentijs pulsuum libri quatuor, eodem interprete.	45
De dignoscendis pulsibus libri quatuor, eodem interprete.	68
De causis pulsuum libri totidem, eodem interprete.	84
De prælagitione ex pulsibus libri. IIII. eodem interprete.	101
Compendium sex & decem librorum de pulsibus, nunc primum inuen- tum, & in lucem editum, Io. Baptista Rasario, interprete.	119
De Crisibus libri tres, Nicolao Leoniceo, interprete.	128
De diebus decretorijs libri tres, Ioan. Guinterio Andernaco, inter- prete.	147
De dignotione ex insomnijs lib. Io. Baptista Rasario, interprete.	162
De præcognitione ad Posthumum lib. Ioan. Baptista Rasario, inter- prete.	162
Quomodo coarguendi sint, qui morbum simulant. Io. Fichardo, in- terprete.	169

*Hos libros Io. Bapt. Rasarius summa diligentia cum græcis
collatos multis in locis emendauit, atque illustrauit.*

A.1.1.f.2.d.1.
c.3.p.6. D

NON solum recentiores Medici, sed veterum quoque non pauci, corporis particulas, locos nominare consueuerunt: ac affectus ipsis euenire solitos, dignoscere studuerunt: propterea quod pro locorum differentia, curationem quoque uariari contingit. Sed, quam utilis ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro, quem de Curandi uia & ratione conscripsimus, uidere est. Nunc uero, quomodo affectæ particulae possint discerni, explicare duntaxat proposuimus. Igitur partes in superficie constitutæ, unâ cum affectuum idea facile sensibus deprehenduntur. Quæ uero in imo corpore latent, exercitatum ratione uirum desiderant cum in partium & actionibus & utilitatibus, tum uel maxime in præcedentibus eas corporum dissectionibus. Quippe hæc nos docuerunt cum alia permulta, tum cuiuslibet partis essentia proprietatem. Corpus igitur quoddam cartilagineum est secundum asperas pulmonis arterias, (quod bronchion appellant,) cuius proprietatem, hi duntaxat, qui ipsum uiderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuatur, maximum ulcus uel ab erosione, uel putredine, in pulmone esse existimamus. Est enim & per totum collum inter pharyngem & pulmonem media, talis corporis natura: tam grandis tamen ulceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal præoccupet. In pulmone uero talis fieri potest, utpote qui ob humiditatem, & facile putrescere, & a uitiosis humoribus prompte erodi consueuit: adde quod bronchia in ipso exigua admodum sint. Quocirca pars ipsorum putrescere non potest, quin potius totum bronchium reijci necesse est, membranosis uinculis, quæ ipsum cum alijs coniungunt, à sua continuitate absolutis, quæ sane suis bronchijs multo celerius afficiuntur. Hæc enim & cartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ uero, quæ ipsa coniungunt, tenues & infirmæ. Quinetiam frustum quoddam uasis, haud ita paruum, tussiendo reijci uidimus, quod ex pulmone fuisse eductum plane intelligebant, qui dissectoriae artis haud erant imperiti. Quotquot enim ad asperam arteriam in collo perueniunt uasa, omnia capillorum fere speciem referunt. Proinde non solum essentia proprietatem, sed magnitudo quoque, sæpe penumero affectum locum haud obscure indicare potest. Sic enim, cum intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam conspexeris, sitque & latitudine & crassitudine ijs, quæ tenuia constituunt, multo maior, non abs re conijcies ulcerationem in crassis intestinis consistere. Ita, cum adolescentulum tussiendo, tunicam lubricam crassamque reijcere uideremus, coniecimus eam internam esse gutturis partem, quæ ligulam (græci ἐπιγλωττίδα uocant) constituit, ac sanatus est adolescentulus, quamuis id non admodum speraremus: mansit tamen uox uitiosa. Præterea per essentia proprietatem, à uesicae ulceribus ea, quæ in renibus consistunt, distingui possunt. Scripsit enim in Aphorismis Hippocrates: Si ea, quæ cum urinis excernuntur, lamarum speciem referunt, in uesica ulcus esse, scire licet: si uero carunculis simulentur, id erit in renibus. Neque non à rebus in particulis quibusdam contentis, creberrime locus affectus deprehenditur. Nam Mitylenis adolescens quidam secundum sedem uulneratus gladio, uulnere satis profundo, tribus primis diebus, neque cibum neque potum ingerit: quarta uero die, adhibitis prius remedijs, cibum sumpsit, ac bibit quoque: deinde occidente sole, iterum adhibita curatione, urinæ circiter quatuor heminas per uulnus excreuit, quum antea, ex quo uulneratus erat, nihil urinæ reddidisset. tum uero ab onere, quo circa pubem grauabatur, se perfecte liberatum esse dixit. Itaque proculdubio constabat uesicam in hoc fuisse uulneratam. Quemadmodum, ubi sterqus per uulnus excernitur, intestinorum alicui uulnus esse illatum haud dubium est. Sic etiâ, quum cibis egreditur, in uentriculo uulnus esse manifestum est. Iâ ortum supra inguina panu ac suppuratum

A.1.3.f.16.r.
1.c.3.p.618. D

quum Medicus incidere, stercus subsecutum, in colo abscessum esse declarauit. Atque in hoc genere cōtinetur spiritus efflatus uulnerato thorace, & sanguis ab arteria profluens. Nam, quum interdum uulneratum corpus sensu deprehendi non potest, exactam ab his consequimur notitiā. Igitur, ut ex thorace efflatus inter respirandum spiritus membranam costas succingentem uulneratam esse significat, ita sanguis saliendo ei acutus, arteriam: sed hic protinus eo, qui ex uenis erumpit, & calidior, & magis tenuis, & fluuiores. At, ueluti horum non incertae sunt notae, sic eodem modo, si aliquando omentum, aut intestinorum aliquid excidere per uulnus uideatur, peritonaeum discissum esse nemo ambigere debet. Si uero pulmonis aliqua fibra, extremam sui partem a uulnere exerere uideatur, thoracem confossum esse ostendit. Atqui nihil refert, siue succingentem membranam uulneratam, siue thoracem confossum esse dixeris. Iam uero ex his etiam, quae adhaescentur rebus, affectae sedis notae peruntur: quippe res adnascens essentiae proprietatem obtinet. Quemadmodum fungi, si fracto capite meninx, id est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Atque rursus alia proprietates conspicitur ossis particulae cuiuspiam uitiato. Huius praeterea generis est crustula quaedam (epheleis Graece uocatur) quod eius particulae, a qua excerni uidetur, ulcerationem protendit: ut urinae instrumentorum, si cum urina: spirituum instrumentorum, si tussiendo reijciatur: gulae, ac uentriculi, si uomitione excernatur: quemadmodum, si cum alui excrementis deijciatur, intestinorum aliquid ulceratum esse significat. Est praeterea ex indicij quibusdam alius notitiae modus, quum uidelicet in alieno spatio aliquid praeter naturam continetur, ut in renibus aut uesicae lapis, aut pus in thorace: ex eodem genere censetur & sanguinis grumus ubicunque contineatur, aut alius quidam humor molestus in animalis corpore genitus, uel extrinsecus ei adueniens. Vnde iuniorum Medicorum complures quaestionem ad medicae artis opera nihil conferentem, sed logicam potius habentem contemplationem mouere solent: Vtrum huiusmodi res in nobis praeter naturam genitae, ex affectis sint sedibus, aut loco nullo affecto, animal a causa praeter naturam male afficiatur? Sed, quod inutile (ut dixi) sit huiusmodi quaestio, cognitu facile est, si consideraueris, quantum dignotiones ad artem conferant. Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil urinae reddidisse, nonne protinus, in qua corporis parte sit huiusmodi accidentis causa, inuestigabimus, an in renibus, aut ureteribus, aut uesica, aut urinae fistula? Neque enim in hepate, pulmone, liene, uentriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quaeremus, quod nulla ipsarum sit meiendi instrumentum. Vnde, nisi nouerimus primam urinae secretionem in renibus fieri, deinde eam per ureteras ad uesicam peruenire, ac demum inde excerni, quemadmodum iam antea in disputationibus Naturalium actionum ostendimus, nihil huiusmodi inuenire poterimus. Verum hucusque processisse haud satis esse uidetur, quin potius perpendere oportet, quanam sit dictorum causa, propter quam urinae supprimitur. Est autem uia contemplationis haec. Intueri oportet omnia tum praeterita tum praesentia accidentia. Praesentia quidem ipsamet Medicus inspicere debet: praeterita uero non solum a laborante, sed etiam ab ipsius familiaribus interrogando perdiscere. Sit igitur (exempli gratia) tumor aliquis in pube, satis euidenter in circumscriptione uesicae impletam esse ostendens, nihilque excernatur: Nonne plane constat aut excretoriam urinae actionem necessario resolutam, aut urinae fistulam esse constipatam? In primis igitur considerandum est, num fieri potuerit, ut resolutae facultatis nomine id acciderit, si prius meminerimus, quomodo per bonam ualitudinem uolentibus nobis urina excernatur. Musculus enim ceruicem uesicae circundans, ab actione quiescit, fungente tum uesica suo munere: musculi autem actione, uoluntatis nostrae imperium imitatur. At uesicae actio, & inuoluntaria est & naturalis. Nanque in commentarijs de Naturalibus facultatibus iam declaratum est in omnibus fere corporis particulis esse uim, qua excrementa secerantur. Haec quamuis semper ipsis adsit, non tamen utuntur ea, nisi cum urgentur ab excrementis. Ea ergo uel excretice laborante contingit aliquando urinae suppressionem fieri. Proinde, si hominem ita figuraueris, ut decliuis sit ceruicis uesicae positus, ac manibus tumorem praeter naturam compresseris, expelletur urina. Quod si ita faciendo nihil profeceris, a causa, qua resoluta uis esse putabatur, desistere, atque urinae fistulam constipatam esse suspicari oportet. Quippe, musculus ei circundatus si resoluatur, ipse non cohibet, sed praeter uoluntatem emissae urinae causa est. Itaque, quot modis contingat ceruicis uesicae meatum (quem urinae fistulam uocant) stipari, deinceps considerandum est. Equidem tres in uniuersum esse censeo. Aut enim corpus ipsius in tantum tumorem praeter naturam attollitur, ut meatus inde occupetur: aut aliquid ei praeter naturam, ut uel caruncula, uel callus innascitur: aut a re quapiam obstruitur meatus. Corpus ipsius ad insignem tumorem attollitur, si uel inflammatione, uel scirrho, uel abscessu, uel alio quouis tumore fuerit affectum. In meatu caro quidem oritur, si praecesserit ulcus: alia uero res longo temporis spatio ex crasso lentoque humore paulatim nasci potest. Obstruitur meatus, uel a lapide uel grumo, uel pure, uel crasso lentoque humore. Igitur haec omnia distinguere oportet, non solum ex praesentibus accidentibus, sed etiam ex ijs, quae praeterierint. Age igitur subijciamus, ut puer laboret: apparuerint uero antea calculi indicia, urina quidem aquae similis, in qua subsident sabulosa quaedam, ipse insuper assidue pudendum scalpat, idque uel laxum, uel intentum praeter rationem: postea urina de repente supprimitur: non sine ratione certe coniecimus huic calculum in uesicae ceruicem incidisse. Itaque lupino figurato puero, ut crura reliquo corpore multo sint sublimiora, multifariam ipsum concuties, hoc satagens, ut lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube, ut puer

A. l. 3 f. 13. t. 1
c. 5. p. 675. A.
B.

Aut puer urinam reddere tentet, id si bene successerit, profluatque urina, praeter exactam causae notitiam, curationis quoque modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura. Quod si nihilominus urina supprimitur, rursus concute, sed uehementius, atque, si sic quoque permanerit, tum demissa aenea fistula (Graeci catheterem uocant) simul & lapidem a uesicae ceruice repelles, & urinae iter praebabis. At nulla calculi nota retentam urinam praecedente, si sanguis effluxerit, par est, ut grumus urinae fistulam obturet. At fieri potest, ubi ulcerata est uesica, ut paulatim in ipsa grumus concresecat, uel non praecedente sanguinis fluore. Accidit etiam, ut sanguis ex renibus per ureteras in uesicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiusmodi coniecturis magnus est aeneae fistulae usus: haud secus, ac cum uel pus, uel crassum lentumque humorem meatum obstruxisse suspicamur. In huiusmodi uero coniecturam, ex praecedentiū notitia hoc pacto inducemur. Etenim, siue uesica, siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumque pus colligi potuerit, ut par sit ab ipso meatum fuisse obstruatum: probabiliter conijcies hanc ob causam urinam supprimiti: aut si etiam in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurde pus in renes transumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi praecesserit, uicis rationem inquirere oportet, an in ocio educatus, uel multis cibis crassos uiscososque humores generare potentibus, fuerit usus. Sic etiam, ubi ob carunculam aliquam ab ulcere innatam uesicae ceruicem obstruam esse putamus, & ex praecedentibus ulceris notis, & ex eo, quod demissa aenea fistula urina uacuatur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliquando uidimus, quippe demissa fistula dolore mouit, in ea uidelicet meatus parte, ubi antea ulcus esse conijciebamus: fractaque sub fistula carne, secuta sunt urinae excretionem & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atque haec diximus, ut quae ad institutum opus proprie pertineant. Cōstat autem, quod paulo ante citata a nobis quaestio, logica duntaxat sit, quodque nihil ad artis opera conducatur. Id enim urile fuerit, ut cognoscamus meatum esse obstruatum a grumo, si ita contigerit, aut lapide. At quaerere, utrum affectum esse meatum: an causam aliquam suppressae urinae in meatu contineri, dicendum sit, nihil ad artem utilitatis conferre potest. Itaque Archigenem satis mirari non possum, qui non solum in huiusmodi quaestionibus multus sit, uerum etiam de ipsa adeo obscure scripserit, ut intelligatur a nemine. Igitur rursus propositum sermonem resumens, consequentia tractemus, quomodo scilicet tum ex praecedentibus, tum praesentibus accidentibus causa, cur urina reddi non possit, deprehendatur. Percussus ergo ualide quidam in ea parte, quae semen appellatur (Graeci perinæon dicunt) inflammatione suborta in uulnere, urinam reddere non potuit, ac uesica ipsa, utpote plena, manifeste secundum circumscriptionem intēta erat. Huic, ne irritaretur inflammatio, aeneam fistulam adhibere nolimus, sed aqua calida adfusa, oleo perungere satius esse putauimus: quumque tribus horis sic eum tractassemus, tensione non parum relaxata, ac dolore, ut ipsemet fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, ut urinam reddere tentaret: interim, quum nos uesicae tumorem ad inferiores partes impellendo, sensim premeremus, iuuenis urinam reddidit. Atque in his, qui sic afficiuntur, causa suppressae urinae facile deprehenditur. Quamuis in alijs quibusdam non adeo manifeste dignoscatur. In quibus artificiosa coniectura ab omnibus uocata, nobis perquam utilis est, utpote quae inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, media quodammodo putatur. Proinde fieri non potest, ut in omnibus morbis colligantur notae, quae concursus affectuum indices, id est pathognomonicae syndromae, ab empiricis nominantur. Sed uerissimum est id, quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominem exercitatum ratione esse, qui uoluerit non solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoque locum probe dignoscere. Verum, ut ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquam quaerendum est, an dicere oporteat, uesicae ceruicem, si uel a lapide, uel grumo obstruatur, affectam esse: aut ipsa non affecta, actionem ipsius laedi. Igitur in huiusmodi quaestionibus ad artem omnino superuacaneis Archigenes uersari consuevit. Alij uero ultra haec procedentes, ne laedi quidem actionem dicunt. Fieri enim ipsa uidetur, musculo, qui uesicae ceruicem constringit, laxato: uesica autem circa urinam in se contentam contracta: musculis uero abdominis simul exprimentibus. Quum itaque & uesica citra noxam munere suo fungitur, & musculi uoluntatis imperio sic obediunt, ut superiores intenduntur, is uero, qui ceruicem circundat, laxetur, quomodo (inquiunt) recte poterit aliquis suspicari, noxam esse actioni illatam? Quapropter supprimiti urinam isti dicere coguntur non laesa sed impedita meiendi actione, tanquam arti medicinae opem ferant, si uocabulum, laedi, transmutantes, impediri, dixerint. Sed huiusmodi quaestiones (ut diximus) ad logicam pertinent, ac ad mentis exercitationem magis, quam uel ad affectus ipsius dignotionem, uel sedis affectae inuentionem accommodantur. Verum ea, quam nuper proposuimus, ad institutum opus proprie pertinet. Intelligitur autem ex ipsa, quod in primis per artem faciendi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia: deinde uero & actionem, & societatem, quam cum proximis habet, quae etiam in positionis, uocabulo comprehenditur intelligere. Quinetiam ipse quoque partium usus ad affectorum locorum inuentionem magnifice conducit. Actiones. n. motus sunt partium factiui. Vnus uero oibus insunt, uel nihil agentibus. Ergo, quod ad urinae redditionem pertinet, excretionis actio fit a uesicae contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, quum uidelicet ad modum exigua continetur urina, aut uesica ipsa infirma est: reliquae uero partes oēs, utiles sunt ad actionem: nisi. n. uesica ipsa, cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, & ureteres obliqui implerati in ipsam fuissent, frustra habuisset comprimendi motum.

motum. Ex horum itaque notitia, & affectæ partes, & affectus ipsarum deprehendi possunt, non ex ea **E** quæstione, qua inuestigatur, utrum dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio, & quidē de affectis iam partibus, sed quibus nondum inest propria dispositio. Vocant autem propriam dispositionem, quæ separata causa, quæ ipsam fecit, permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt non nulli nequaquam affici caput per eos capitis dolores, qui a bilioso humore in uentriculo contento proueniunt, quod per uomitum eiecta bile, protinus capitis dolor quiescat: quemadmodum, si post uomitum nihilominus permanferit, tum affici caput. Idq; multo magis, quum similia suffusioni accidentia, oculos infestant, cumulat in ore uentriculi excrementis: hæc enim ueluti umbras quasdam esse affectuū. In omnibus his quæstionibus plurimum occupati maiores nostri, per quàm pauca de affectorum locorum notitia scripserunt. Nos uero diuersa incidentes uia, exercebimus, aut (ut dixerit quispiam) instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscere possint. Igitur, quemadmodum paulo ante proposuimus, quod per uomitum uesica homo urinam reddere non possit, ita in præsentiarum subiiciatur citra uesicæ tumorem urinam supprimi. Ergo necesse est, quum sic retenta est urina, uel ureteras, uel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet, num, antequam supprimeretur urina, aut lapidis, aut inflammationis, aut alterius cuiuspiam mali præcesserint accidentia: neque negligenda est uniuersi corporis dispositio, ut possimus **F** (quoad artificiosa coniectura permiserit) distinguere, utrum in ipsis renibus a lapide, uel crassis humoribus fuerit obstructio, an in uocatis ureteribus, id est meatribus, qui a renibus ad uesicam protenduntur. Quædam nanque sunt, quæ ad exquisitam perducunt notitiā, ueluti paulo ante dicebamus de his, quæ affectæ essentia: proprietatem declarant. Quædam uero artificiosæ coniecturæ inseruiunt. Vnde prolixiorē esse disputationem accidit, etiam si Sophistas ualere sinas: quemadmodum hoc loco Asclepiadem negleximus, qui de urinæ in uesica collectione (ut alibi deteximus) absurda scripserit. Porro ea, quæ de principe animæ uis scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimant, omnes disectorum iam damnarunt: & Archigenes sane, cum ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit, quāuis eam redargui uideat, cum per alia multa, tum uel maxime in phreniticorum, lethargicorumq; curatione: tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, ut modo hoc dicat, modo illud, nihil omnino declarans. Atque huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis conscripsit. A nobis uero de principe animæ uis, in libris de Hippocratis Platonisq; placitis, copiosissime dictum est. Nunc uero hac ueluti demonstrata, affectarum partium contemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis partibus & locis commune est, non id ad logicam, sed necessariam quæstionem pertinet, iam enarrare aggrediar. **G**

Affionem lædi, quia pars, qua editur, est læsa: ac quot sint modi primi læsionum.

Cap. 2.

Quælibet in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quā perficitur, eoque actio- nem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atque interdum adeo facile affectus soluitur, ut simul, atque opifex causa fuerit separata, ipse quiescat: interdum tanta esse sol uendi difficultas, ut diutius permaneat, causa etiam ablata. Accidit autem non nunquam ut efficiēs cau- sa pertransiens, non firmum in particula faciat affectum, quem Archigenes cum umbra affectus com- parat: ueluti cum suffusioni similia quædam oculi imaginantur, collecto in ore uentriculi tenui excre- mento, unde uaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos uisua facultas incidens, ipsidem imagi- nibus, quibus, per suffusiones, afficitur. Idque maxime euenire solet ijs, quibus oculorum humor exquisitè purus est, aut uisifica facultas quam facillime sentit. Eandem ob causam, ubi sanguinis fluor aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent, de quibus Hippocra- tes in prælagijs hunc in modum scripsit: Si cuiuspiam, inquit, in nõ letali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obuerfantur, cordis morsus accidit, is bilem euomet. Ac paulo post: Quibus ue- ro in huiuscemodi febre caput dolet, oculi uero obscuras illas imagines non uident, sed caligatione hebetantur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cordis morsu in alterutra parte præcor- dia tenduntur, neque dolore, neque inflammatione infestante, ijs pro uomitu sanguis e naribus effluet. Hæc est uerborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, ut ab humoribus sæ- pius in uentriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. Quod si nihil omnino ab humori- bus ascendat ad oculos, nullum huiusmodi accidentium euenire solet: quemadmodum, ubi neque uel ad aurium, uel narium meatus, uel etiam ad linguæ corpus, quicquam transfertur. Vnde manifestū est, quod oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ uentriculum infestat, si uideō debeat ani- mal errare. Cum itaque rursus dicat Hippocrates, Quibus deiectiones biliosæ exeunt, surditate super- ueniente finiuntur: & quibus surditas præcesserit, desinit, si deiectiones sequuntur biliosæ. quis est adeo demens interpres, ut omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum? at tum dicat nasci surdi- tatem, quum bilis, quæ ante per aluum uacuari consueuerat, ad oculos efferatur? Igitur semper incipe- re oportet a læsæ actionis instrumento, deinde quærere, quis sit noxæ modus, utrum uidelicet dispo- sitio iam stabilis, an adhuc fiens, ut stabilitatem nondum nata sit. Quod si nunc quoque fiat, utrum causa, quæ affectum efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigandum est. Etenim arefacto immodice humore (quem crystalloidem uocant) perseverans erit noxa, & essentia ipsius pro- prius affectus: si uero crassus humor in pupilla consistit, essentia quidem nondum læsa est, uerum ac- cidentis

Accidentis causa in oculo ipso continetur: sed tum per ipsum transire dicitur, cum euaporans humor con- sistit in uentriculo. Qui uero partem quāpiam tunc solū arbitratur esse affectā, cū in essentia ipsius perma- nens fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi ui- detur. Nā, ubi uehemens dolor intestinum infestat, firmato in una quāpiam parte dolore, ut quali per- forari uideatur, quo pacto uel nequaquam affici intestinum, aut affectū in ipso non esse quis dixerit? quā- uis interdū huiusmodi dolores excreto uitreo quodā humore, uel unico tēporis momento finiantur. Nec uero aliud quidpiā dolorem concitasse putandum est, præter humorem excretū. Quo. n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cōi hominum opinione doloris causam cēseri par est, idq; ob naturale quod- dam axioma, quod ex seipso ad huiusmodi causarum dignotionem, fidem habere uidetur. Id enim quo tangente afficimur, & quo separato [statim] cessat affectus, causam esse, apud oēs homines in confessio est. Sic enim & ignem ustulationis, & gladium sectionis causam esse credimus: atque de singulis alijs similiter dicendum est. Ergo uacuum humorem, infestantis mali causam fuisse, quo tempore in par- ticula continebatur, putandum est. Sed, an ob id, quod uehementer in frigidat, aut calfacit, aut in totum per intemperaturam locū afficit, aut quia per continuas partes transit, eas ad excretionem uel quadam exci- tans, aut ob flatuosum spiritum ab eo exortum, qui continet partē extendere potest, aut quia uiolen- ter impactus est, aut quia erodit, & mordet, nondum ex euacuationis ope manifestum est. Quippe id solū constat, quod, cum continebatur, molestiam inferebat. Igitur nõ solū putare oportet huiusmodi humo- rem esse causam doloris, uerum partem quoq; in qua continebatur, illo tēpore affectā, quo ob humo- ris præsentia dolore cruciabatur. Sic et affici aliquem dicimus, cum aliquid extrinsecus incidit, uel cal- faciens ut ignis, uel refrigerans ut nix, uel contundens ut lapis, quo separato protinus finitus fuerit af- fectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectam, quod in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igi- tur hoc uno supposito, quod & nomine affectus, & uerbo affici, ad hunc modum utamur, ita dicendis animum adhibe, quo utilitatem tum in prælagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe non nunquam a causa quāpiam oritur affectus, sed ita oritur, ut separata causa haudquaquam permanen- tem habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiam dum fit. Sæpenumero fieri desinit abeunte causa, iam uero perseverans manet dispositio. Ueluti in dysenteria, mordax humor causa est affectus, ut pote qui ab initio & absterget, & abradit, dein temporis tractu ulcerat intestinū. Quod si antea, quā ulcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse nondum dysenteria dicitur. Si ue- ro ulcere præoccupet intestinum, quamuis humor finiatur, non tamen simul finitur affectus. Neque est, quod in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quam acrualem, uocant, mouea- mur: quippe multa ad uitam haud inutilia, communem ex ipsa sortiuntur dubitationē, de quibus prio- res tum medici, tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneum esset ea nunc percurrere, mihi præ- fertim, qui proposui in ipsa hac parte, artis ambiguitatem ostendere. Quod enim tempore ad affectuū generationem sit opus, inter omnes conuenit. An uero, quemadmodum, cum domus sit, nõdum est do- mus, sed totum hoc simul, siens domus: eodem etiam pacto quilibet affectus, dum fit, siens quidem sit, nondum tamen existat, haud ab re quæritur: neque enim omnium, quæ fiunt, eadem natura est. quippe res similes, nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dissi- milares uero, & quibus uaria est forma, essentiam generatione posteriorem habere possunt. Neq; .n. quum domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegula, ianua, fenestra: ex qui- bus omnibus eo modo compositis, atque in unam formam reductis, domus ipsius essentia composita est. Morbus uero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ, quæ bonæ ualerudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quam- uis enim interdum adeo sit exiguus, ut neque a nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi pos- sit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoque in quacunque ani- malis parte consistit, siue maxima, siue minima fuerit, unus atque idem est affectus, non specie quidē, sed magnitudine uarius. Ceterum, quod possint aliquæ affectiones in corpore consistere, quæ ob exi- guitatem nondum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excauans de qua re- cte carmen hoc proditum est.

Mollior assiduis saxum cauat ictibus unda.

Neque enim uel unus, uel duo, uel tres, uel quatuor aquæ ictus saxum ferientes: cū ne centesimus qui- dem, sensibiliter uideatur saxum excauare. Neque etiam fieri potest, ut primo nihil efficiente, alter ali- quid faciat: quippe qui habet eandem, quā primus habuit, ad saxum rationem. Ergo, si secundus ictus in saxum quippiam effecerit, ipsum a primo ita mutatum fuisse necesse est, ut non omnino idem, quale ab initio fuerat, permanferit. Etenim, si ipsum unde quaque idem permaneat, atque agēs quoq; in ipsum causa, nempe aquæ stilla, necesse est, quemadmodum a primo ictu non affectum est, ita ne- que a secundo. quod si fareare, neque terius quoque ipsum afficiet. haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus dicendum est, quippe de omnibus eadem ratio est. Etenim, quod eo- dem modo se habente saxo, eadem quoque causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quod si a mil- lesimo ictu sensibilis uideatur in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo non primum sen- sibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Quum itaque causæ agunt in corpus, species affe- ctus ab initio est eadem, tamen ob exiguitatem non apparet. At uero huiusmodi affectus, qui adeo

sunt exigui, separatis causis facientibus ilico finiuntur, natura uidelicet ipsos sanare. Quippe illi cum taxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinem natura uincere non potest. Igitur eadem quoque ratione, quum primum mordax humor aliquod intestinorum deraserit, quamuis id, quod factum est, nondum uideatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriae specie comprehenditur. Quod admodum igitur natura, parua quaedam ulcera, quae non nunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac ergo ratione, falsum omnino est, quod a quibusdam dicitur: Nullum per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si uerum esset, tum intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, quum ab acredine eorum, quae deiciuntur, intestina rodentium dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia, quae posthac dicuntur sumus, ueluti elementum quoddam, obseruare debetis, sitque hoc initium methodi, qua inueniri debent sedes affectae, Nullam actionem unquam laedi, nisi pars, quae ipsam facit, afficiatur. Si enim, quum uel dolor, uel tumor praeter naturam aliquis eam infestat, omnino affici dicitur, multo magis eam affici laesa actione fatendum est. Atque iam supradictum est, quod ab excretorum natura, affectae sedis coniectura facere possumus. Id uero bifariam fieri constat, uel ab excretae essentiae proprietate, uel ab his, quae in ipsa parte continentur. Similiter diximus ab adnatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse. Item ab accidentium quoque genere, quae quidem non mediocrem habent inter se differentiam: sed haec postea explicabimus.

In quot genera affectus et ipsorum causa distinguenda sint, ut patiens locus recte intelligatur.

Cap. 3.

Nunc uero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum essentia consistunt, tum illos, qui ipsis ueluti instrumentis accidunt. Rursus in utroque separemus & discernamus a factis iam affectibus, eos, qui etiamdum fiunt, pertinaciter autem non inhaerent. Item causas, quae in affecta parte continentur, ab ijs, quae eo tanquam transitu duntaxat utuntur. Quod uero ex ijs alij componantur modi, satis constat. Praeterea distinguere oportet eos, qui per consensum alterius particulae accidunt, a proprijs: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est, proprium affectum, quam (ut Medici solent) protopathian, id est, primum affectum, nominare, ueluti ex aduerso diuiso affectu per consensum, a proprio. Ergo, qui proprie uocabulis uti uoluerit, primogenio quidem affectui, secundarium aut posterioiorem opponet: ei uero, qui per consensum infestat, proprium. Quanquam saepe numero contingere potest, ut aliquis simul & per consensum, & propria affectione laboret, cum in affecta per consensum particula permanens sit dispositio. Neque enim primario, sed secundo & proprie ipsam tum affici dicemus. Id uero haud obscure in partibus externis uideri potest, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab ulcere, quum inductum fuerit ulcus cicatrice, permanet etiamdum bubo uel in suppuratam inflammationem transiens, uel in scirrhosam dispositionem, quam strumam, appellant. At nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium praecedentem eueniunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur proprium affectum, perinde, ac si protinus ab initio primaria affectio ipsis accidisset. Ceterum in praesentia non inutile fuerit meminisse eorum, quae in libro de medicis nominibus diximus, ubi de significatis est sermo, quae pessime a recentioribus tum Medicis, tum Philosophis confunduntur. Maxime enim proprius uocabuli, (Affectus) usus est contrarius, & e diametro pugnat cum uoce actionis. Quippe id agere dicitur, quod ex seipso motum obtinet: affici uero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo sint motus genera, alterationis, & lationis: ubi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitque dispositio scilicet praeter naturam, morbus appellatur: quamuis per abusionem interdum, eandem dispositionem non nulli affectum nominent, qui si more Graecorum patrio nomine uterentur, partes ipsas potius affici dicerent, quum motum sustinent praeter naturam: quum uero dispositiones habent praeter naturam, si proprie quis loquatur, aegrotare eas potius, quam affici, dicit: quod si ab usu recesserit, non solum aegrotare, sed affici quoque dicere poterit. Equidem, quod semper dicere consueui, nunc quoque dicam: quod in eis doctrinis, in quibus scientia acquiritur, satis est, si quis uocabulum atque significatum eius, pro doctoris uoluntate proferens, procedat deinceps ad rerum enarrationem. Admonui autem nunc significatorum, eo quod non nulli non solum patriorum uocabulorum significata peruertunt, uerum etiam eos, qui recte ipsis uti tentant, calumnia prosequuntur. de quorum numero sunt hi quoque, qui dicunt, interdum laesa actione partem ipsam non laedi, eo quod nondum permanentem habet dispositionem, ueluti ubi propter humores in uentriculo contentos caput dolet, Quod si commutata ratione, de nominibus certare desieris, magis proprie interpretando dices affici quidem caput, quando uentriculo consentit: aegrotare uero, cum proprio affectu laborat. Similiter uentriculum affici quidem, quum a uitijs molestatur humoribus: aegrotare uero, aut per propriam intemperiem, aut quum inflammationem, uel ulcus, uel abscessum habet praeter naturam. Quod si omnino uolueris accuratori scrutinio huiusmodi quaestiones enodare, interdum simul, atque alimenta fuerint corrupta, coctionis quoque actione laesam esse dices: interdum hanc quidem non laedi, illa uero esse corrupta. Quippe corruptionis ciborum tres primae, ac ueluti generalissimae sunt differentiae: una quidem fit per proprios uentriculi morbos, altera a uitijs humoribus in ipso accumulatis, tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Haec igitur quum suapte natura, uel nidorosa, uel acida, aut foetori, aut putredini, aut oino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex praeparationis

Anis modo ad huiusmodi dispositionem aliquam deducta, certum est ea in uentriculo corrumpi atque hoc modo cruditate fortasse fieri dixeris. Sed oritur protinus discordia, nunquid afficiatur: tum ob haec concoquendi facultas: quippe non nulli per huiusmodi cruditates eam haudquaquam affici contentum: alij uero e contrario. Atque inuenitur tertia quoque secta eorum, qui huiusmodi alimenta non dicant, in cocta esse: sed haudquaquam concocta esse: tanquam non sit idem, per negationem aliquid enunciare aut per priuatoriam uocatam a dialecticis dictionem. Idem intellexisse Erasistratum puto, quum acinos, & sesama, & reliqua omnia, quae omnino impuritia, & immutata deiciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam esse *de re facit*, id est cruditatem, sed hoc ipsum duntaxat, quod non essent concocta.

Quae adhibenda ratiocinatio, ut affecta sedes ex excrementis deprehendatur.

Cap. 4.

Quare in his negligenter uersari non oportet, sed mente adhibita dijudicandum est, quae quaestiones tanquam logicae praetermittendae sint: contra, quae ad affectae sedis notitiam conferant, atque id circò accuratius tractari debeant. Hinc enim & id, quod futurum est praesagire, & affectum iam factum decenter curare poterimus. Idque sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis utilitatem consequi licet, hoc modo: Esto, ut quispiam mane exurgens dicat nidorosum se ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, ut ab ouis frictis, aut alia quapiam re magis foetente, & putri. Ille itaque, qui nidorosum ructum percipit, fateatur se a coena placentam nidorosam comedisse, quales sunt, quae ex oleo & itrijs & alijs huiusmodi praeparantur. Alter uero confiteatur fricta oua ingestisse, atque nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures radulas comederit, ut foetens putrique exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuisse concoctos nemo negat, quamuis ex hac re uentriculus haudquaquam fuerit affectus, neque etiam, quod ad ipsius rationem pertinet, circa actionem errauerit: haud aliter, quam ubi quis integros acinos per alium deiecerit: Si enim humani uentriculi officium esset acinos transmutare, causam hanc conijceremus in uentriculi corpus, ipsumque uitiatum esse putaremus. Cum uero id sui muneris non sit, sed acinorum essentiae accidat, ut concoqui nequeant: haud ab re dicemus hos quidem non esse concoctos, uentriculi uero corpus naturaliter se habere. Quod sane & nosse, & definire ad Medicum haud inutiliter pertinet: sed quaerere, an dicendum sit actionem ipsius per huiusmodi deiectiones fuisse laesam, an contra, ad medicae artis opera superuacaneum est. Age rursus, ut quispiam nidorosum ructum emittat, nihilque nidorosum comederit, nimirum huic igneam quendam calorem in uentriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, utrum ab intemperie corporis ipsius uentriculi hoc eueniat, aut a flaua bile: eaque uel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas, ita ut uix abstergi possit, demissa. Ac ne hic quidem consistemus, sed quaeremus, an iecinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumulatur, an is ex uniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur uentriculo. Haec sunt cognita perquam necessaria, sed quae uero indigent exercitatae rationis, qui res ipsas potius, quam nomina, quibus explicantur, scire studuerit. Non enim quemadmodum corruptionis forma efficientem causam aperte ostendit, sic etiam licet inuenire definitam demonstrationem eius generationis, quae circa formam illam est. Igitur, si in uentriculo cibi in nidorem transcut non suapte natura, efficientem causam calidam: si uero acefcunt, eam frigidam esse ne cense est. Sed non protinus constat, utrum intemperies aliqua, an uitijs quispiam humor, uentriculi corpus infestet. Proinde distinguendum est, dareque oportet cibos, qui suapte natura modo corruptio nis quam maxime aduersentur: ut panem aut alicam (gratia exempli) illis, qui in nidorem transmutare cibum consueuerunt, mel autem his, quibus acefcunt. Deinde considerare tum ea, quae uomuntur, tum quae per alium deiciuntur, tum humor aliquis, cum illis quidem biliosus & calidus, cum his uero pituitosus ac frigidus, simul excernatur: an nullo uacuo humore, ipsa exigua quaedam mutationem habeant. Quippe, ubi igneo calore uentriculus sine humore infestat, panem aut alicam deijci uidebis perquam exigua in ipsis facta transmutatione. Si uero humor quidam prauus sit, qui cibum corrumpit, uidetur cibi in huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati. Id quod a uomitione clarius discernitur, si laborans suapte natura facile uomere possit. Nam cogere eum, qui uomere non potest, absurdum est. Atque haec ita deprehenduntur, si in spatio uentriculi noxius humor innatet: si uero in tunicas ipsius refunditur, nausea quidem omnino consequitur: fitis uero magis in calidioribus, quemadmodum ciborum cupiditas in frigidioribus subsequi solet. Verum conside rare oportet, utrum illaesus sit hepar, an affectu quoquam laboret: & qualis sit ipsius affectus, utrum calidus, an frigidus. Haud secus de splene quoque: quippe ex horum omnium consideratione, simul cum quotidiana ciborum portionumque experientia, exquisitè poterit quis inuenire non solum locum affectum, sed etiam ipsius dispositionem. Huius autem notitia eo est utilior, quatenus curationis species per ipsam figuratur. Etenim calida dispositio, ubicunque fuerit, semper refrigeranda est: sed, quousque, aut quomodo, aut qua materia refrigerare conueniat, locus affectus comoustrat. Igitur, si id ipsum, quod molestat, nihil aliud fuerit, quam intemperatura, calidam refrigerando, & frigidam calfaciendo, ilico iuueris hominem. Neque nudam duntaxat opinionem, uerum etiam scientiam, & quidem haud obscuram susceptam habebis coniecturae: idque multo magis, si utrinque ipsam examinaueris, refrigerantibus tum medicamentis, tum uictus ratione uidedo hominem sanari, a caloricis uero laedi. Quod si humor quispiam in ipsis uentriculi tunicis contineatur, nausea quidem uexabit, sed inanis, & sine uomitu, &

A. l. 3. f. 13. T.
1. c. 17. p. 531.
E

quæ turbat ac conuelli duntaxat, nullum humorem euacuans: quemadmodum fieri solet, ubi secundum internam spatij latitudinem in uentriculo humor continetur. Ceterum ructus ab alijs acidi, ab alijs nidorosi emittuntur. Auxiliatur autem illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua uel uino eposum: his uero tum absynthiū, tum hiera ex aloë facta, quam non nulli picram quoque appellant. Igitur, si per primam protinus experientiam, a familiaribus medicamentis, in utroque humore manifestū uideatur auxiliū: simul habebis & firmā dignotionē & scietificā, & modū curationis: si. n. ipsis uti perseveraueris, homo sanitati restituetur: quod si a solitis auxiliariis medicamentis, utranque dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionē inuenies. Quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia ab his deprehenditur, qui exacte intelligunt, quibus quælibet præsidij, ad bonam ualetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam colicos uocatos sanauit, dato in potu medicamento ex aloë: quippe conijciens mordacē humorem ad affectū intestini tunicas deflexisse, dato medicamento sperauit omnino huiusmodi dispositionem fore quietiorem: quod ubi contigit, intelligēs recta me ductū cōiectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed, quid me ad hanc coniecturam promouerit, operæ precium fuerit enarrare. Vidi hominem a calidis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni califica uictus ratione irritari, rursus iuari ab alimentis boni succi, & temperatis nominatis: insuper inediā ei noxam inferre: doloris uero speciem percontanti mihi, mordacem esse respondit. qua de re multo magis sperans ad ueram me peruēnisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentum exhibere. Postremo conspiciens hominem mirifice adiuutum, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putauit. Fuit alter, quem cibi concoctū faciles irritabant: hic de præcedentibus interrogatus, respondit se in hanc deductum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogans, quid ipsum ad sumendum medicamentum promouisset, intellexi mordaces, erodentesque dolores multo tempore in locis ad uentriculum spectantibus perseverantes, fuisse in causa. Coniectans itaque uitiatum fuisse a purgante medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facile in se ipsum iecoris excrementa recipere, eaque postea corrumpere, cibum exhibui haud facile corruptibilem, & adstringentē: unde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit, quū ante semper, ut mordacitatem sentiebat, corrupta quædam, & liquida, & foetentia excernere cogeretur. Quumque multo post mordicationem tempore ea deijci audissem, ad superiora intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoque ubi celeriter a mordicatione sequebatur excretio, dispositionem ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento, illum uero dictis iam cibis exhibitis sanauit. Quippe certo sciebam, quod proximam uentriculo partes, exhibitis superne tum cibis, tum potibus: quæ uero non ita multum a sede distant, inferne iniectis medicamentis, præoptius adiuuarentur. Non simpliciter itaque hoc solum considerare conuenit, uenterne affectus sit, an aliquod intestinum: sed quænam sit passio: tum, quæ notæ propriæ sint passionū; quæque locorum affectorum, distinguere oportet. Quemadmodum [concoctio frustrata] uentriculi est accidens: at ciborum ad nidorosum, uel acidum ructū conuersio, ad causas & affectus ipsius referenda est. Sic autem de intestinis & tepus exitus, & excretorū species, atque accidentium differentia, cum ijs, quæ præcesserunt & nunc in experientiam ducuntur, simul & affectum ipsum & partē, in qua consistit, ostendunt. Ergo age, ut per uentrem excrementa quædam deijciantur, aliquando quidem ramenta, aut ueluti membranarum rasura, aliquando cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia: intestinum ulcere affectum nemo dubitauerit. At uero, utrum in exilibus intestinis, an crassis ulcus consistat, nondum manifestum est. Sed, ut nuper dicebamus, & ex rasuræ specie, & exitus tempore, & (ut tertium addatur) ex mitione cum stercore, ut modo magis, modo minus, interdum nequaquam misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium ulcera nullas omnino ulcerum habent notas alui excrementis admixtas: carum uero partium, que paulo altius collocatæ sunt, ulcera mixtas quidem cum stercore habent notas, sed id leuiter duntaxat: quemadmodum, si multo sint altiores, uehementior erit mixtura: præcipue uero in supremis intestinis, ulceris notæ uehementer stercorei uidentur admixtæ.

Quinque capita, quibus affecti loci, & affectuum ipsorum nota continentur. Cap. 5.

Porro accidit sæpenumero, ut ex uno indicio, simul & locus & dispositio deprehendatur: aut locus unā cum causa: ueluti locorum notæ, & ab actione læsa, & excretis, & positu, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus sumuntur: Affectuum uero, & ab excretorum specie, & loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sane actio læsa affectam partem indicare potest: & quidem hoc modo. Si. n. accidens aliquod circa cernendi officij euenerit, oculum affici constat: uerum, an proprio affectu, an per consensum, aut utroque modo laboreat, alia consideratione inquirendum est. Excretorum species affectam partem indicat, ueluti iam antea dictum est, & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa. Ac positus quoque affectam partem nimirum commonstrare sufficienter potest: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iecinoris affecti, nota est: quemadmodum, si fuerit in sinistra, non hepatis, sed splenis affectum portendit. Ac positus interdum, ubi similiter se habent excreta, affectam partem commonstrat. Si enim membranosa tunica frustulum excernatur, id ulcus esse alicubi ostendit: uerum, in qua sit particula, ex posito discere poteris. Nam, si uomendo fuerit reiectum, aut gula, aut uentriculi, si tussiendo, gutturis, aut asperæ arteriæ

A. 1. 1. f. 2. d. 3. c. 1. p. 81. C.

Arteriæ: si screando, faucium: si cum urina, eius fistulæ: si à sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudenda, uteri affectum portendit. At uero constat, quod singuli dolores, pro positus uarietate, affectum locum ostendere possunt. Hoc etiam pacto ea, quæ supra proposuimus distinguere oportet. Quippe ap parentibus per uomitum ulceris notis, animaduertendum est, utrum anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet: dignoscemus autem id hac ratione. Etenim, qui in anterioribus percipitur, uentriculum: qui uero in posterioribus, gulam occupare censetur. Haud aliter os uentriculi à spatio ipsius & a gula distinguendum est: si deuoratis quibusdam acibus, hoc quidem in ore uentriculi, hoc uero in parte inferiore &c.

Ita uertendū ex antiquis. Haud aliter os uentriculi à spatio ipsius & a gula distinguendum est: si deuoratis quibusdam acibus hoc quidem in ore uentriculi, hoc uero in parte inferiore &c. A. 1. 3. f. 16. r. 4. c. 1. p. 649. A

A. 1. 1. f. 2. d. 3. c. 3. p. 83. C.

Qua ratione morbi per consensum à proprijs discernantur, ac qui sit, ut aliquando deperdatur motus sine sensu, aut sensus sine motu. Cap. 6.

Hic itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & ijs, qui per consensum eueniunt, aliquid addidero: admonens in primis, quod affectus, qui à reliquis Medicis primarij uocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim, quanquam nihil refert, si eos primarios nominare uolueris. Quippe satius est rerum differentias intelligere, quam contendere de nominibus. Sanè, quum uel uapores uitiosi, uel ipsi quoque humores à uentriculo ad cerebrum ascendant, dianœa id est cogitatio læditur: primogenio quidem affectu cerebrum tum laborare, dicet nemo: quanquam omni affectu carere ipsum, haudquaquam defendi potest. Verum, quod per uerbum sympathin, id est per consensum affici, de illis ipsis est in confesso, id omnino uerissimum est. Quippe ex uerbo (per consensum affici) partem non penitus ab affectu esse liberam, sed ipsam cum alia affici, declaratur. Atqui melius, clariusque enarraueris, si eam partem, quæ per consensum afficitur, ob alterā affici dixeris. Igitur, quod multi medicorum ueluti somniantes obscure intellexerunt, atque ipsum, utpote nō intelligentes, haudquaquam clare enunciauerunt, id equidem ueluti instituto operi perquam necessarium, docere aggredior, inde sumpto initio. Sunt non nullæ actiones, quæ ex idonea genita materia ipsam ab alijs partibus præparatam accipiunt: qua de re interdum optima ratione fit, ut nulla existente in actionis cuiuspiam proprijs instrumentis noxa, actionem ipsam perire contingat, defectu scilicet materiæ, ex qua fieri consueuit: ueluti in uoce res sese habet. Nam in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, quod exufflatio, materia quidem uocis est, & efficiunt eam cōtracto thorace, intercostales musculi. Igitur his nihil agentibus, animal uocem amittit, & quidem nullo interdum in proprijs uocis particulis, genito affectu. Sunt uero huiusmodi partes, summam quidem loquendo, totus larynx. Si uero particulatim explicare uolueris, sunt tres cartilaginee, & qui eas mouent, musculi, quibus accedunt nerui à cerebro demissi. Ac præterea in gutture ligula, (Græci epiglottida uocant) hæc maxime proprium uocis instrumentum est. Etenim, quum hæc à musculis moderate & aperitur & committitur, uocē efficit: quanquam uocē reddi impossibile est, nisi uehementer spiritus egrediatur. id uero, intercostales musculi periciunt. Cecidit quidā ab alto in terram ita, ut dorso in initium affligeretur, is tertio die exiguum admōdū uocē emisit, quarto deinde die omnino obmutuit: resolutaque simul fuerūt crura, manibus omnino illaesis, sed neque spirationē amittebat, neque difficulter spirabat. Quum. n. tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, ut tum per septū transuersum, & musculos supernos, numero quidē sex, mouerēt: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostaliū musculorum nerui, per quos exufflationē fieri diximus, omnes affecti erant.

A. 1. 1. f. 2. d. 3. c. 2. p. 82. D

A. 1. 3. f. 1. r. 1. c. 6. p. 35. D

erant. Quum itaque frustra medici negocium subirent circa crura quidem, utpote resoluta: circa guttur uero, propter uocis affectum: equidem id interdixi, atque affecto duntaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione, a vii die uox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis proprie per consensum euenire dixeris, quam ubi ab humoribus in uentriculo contentis, caput dolore tentatur. Quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositionibus, nihil noxium ad crura defertur: sed contra, priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur uero, quum uox ablata est, non omnino priuatur spiritu. Quippe spirare animal per ipsum, etiamdum uidemus: At uero exufflationem amittit, quæ sane est multi spiritus extra animal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere ceteris permittamus: nobis enim res, quas illi penitus ignorant, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, ubi contenti in uentriculo humores eleuantur; qui simul & calfacere, & distendere ea, quæ sunt in capite, possunt: atque aliter suffusorum apparent uis quædam, neque calfacere, neque intentis oculis, sed solo uapore per ipsos transeunt. Præterea aliter affici uidetur is, cui meatus a cerebro descendens, obstructus est: aliter ille (quæuis huic quodam modo sit similis) cui propter spinalis medullæ inflammationem resoluta sunt crura: atque aliter is, cui uox aut perijt, aut uitata est. Etenim ad crura facultas quædam, citra essentiam, descere prohibita est: ad oculos uero, cum essentia: uerum, ad guttur quauis materia perueniat, sufficiens tamen ipsius quantitas haudquaquam accedit. Qui uero ob intercostalium musculorum perforationem obmutuit, is totam uocis materiam amisit. Porro, quemadmodum crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur, ita etiam guttur uocalibus neruis uel incisis, uel laqueo interceptis: (Vocare autem uocales neruos consueui eos, quos ipse inueni: nam præceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscere: bant:) atque ob horum quoque uitia, uox perire solet: quoniam proprii gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum essentia pars sunt. Sed, quum ad multas alias partes distributi perueniant, nullam habeo aliam magis propriam appellationem ea, qua uocales ipsos nominauit. Quippe ad instrumenta uocem concinnantia, proprie pertinent. Atque idem est modus, quo gutturis musculi leduntur, siue recurrentes nerui, siue hi, qui iuxta arterias sunt, uitentur: utrinque enim animalis facultas desideratur, sine qua a consilio, & uoluntatis imperio, moueri illos non contingit. Et quidē incisis musculis, qui ligulam (i. epiglottida) mouent, animal penitus mutum euadit: sed neque simili omnino modo, neque etiam in totum diuerso ab eo, quo læsis neruis uox perit. Nam utriusque noxa hoc cum altera habet commune, quod ligula continuitate, quam ad mouens principium habet, priuatur. Id uero fieri solet, siue neruus siue musculus incidatur, aut laqueo interceptiatur, aut contundatur, aut quomodo dolibet aliter uitietur. Equidem uocem uitiatam fuisse memini adeo, ut pene perderetur, in frigiditate uehementer neruis recurrentibus, quum per hyemem in collo adhibita fuisset quædam chirurgia: quod quum intelligerem, calorificis remedijs naturalem temperaturam neruis restituens, uocem reuocaui. Ceterum, ut ob materiae priuationem, perforato thorace: ita etiam aspera arteria tota incisa, uox perit, & nullus supersit spiritus, qui ad proprium uocis instrumentum transmittatur. Idem efficit, sed alio modo, laqueus toti collo circumdatus. Verum hic non solum mutum reddit animal, sed etiam suffocat, tollendo, scilicet spirationem. Arteria autem dissecta uoci quidem nocet, sed animal respiratione non priuat. Angina uero uocata, quum sit internarum gutturis partium inflammatio, stragulationi proportionate respondens, respirationem tollere potest, ipsius meatum obstructuendo. Idcirco uocalis instrumenti, maxime proprii affectus est: ac deinceps exteriorum ipsius musculorum noxa est. Ceteras uero partes omnes, quarum meminimus, non proprie, sed per consensum potius afficit. Quum ergo ex ceruice quidam strumas, in profundo incumbentes excideret, ac deinceps inter secandum quoddam uas, membranas non specillo secaret, sed unguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit, atque hoc pacto puerulum liberauit a strumis, sed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, læso uidelicet altero duntaxat neruo. H Mirabatur uero omnes, quo pacto neque aspera arteria, neque gutture quicquam affecto, uocem lædi contingeret: qui, quum uocales neruos (me ostendente) conspicerent, admirari desierunt. Quibus igitur partibus, uel materiae, uel facultatis suppeditatio corrumpitur actionem lædi probabiliter dixeris; parte ipsam faciente nequaquam læsa. At uero, si uel a uaporibus, uel humoribus aliunde ad ipsam uenientibus, lædatur, eam non recte dixeris illæsam. Neque minus etiam probabile est partem uel materia, uel facultate priuatam lædi, si, quum hæc recipiebat, dispensationem secundum naturam habebat. Proinde ex huiusmodi in utranque partem argumentatione, logicorum problematum consideratio, neque ad affectuum notitiam, neque ad curationem, neque etiam ad futurorum euentuum præfagia, quicquam utilitatis afferre posse uidetur. Animaduertas ergo, uelim, quomodo equidē curationem ex affecti loci notitia inuentam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. Occurrit mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, dixitque triginta iam diebus, ipsorum sensum se amisisset, illæsa seruata motione, sed nihil præsidij ab impositis medicamentis percipere. Ego uero id, quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi. Quippe uocato Medico, qui digitorum curationem susceperat, interrogauit, cuiusmodi remedia adhibuisset: quæ quum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consequutus fuisset

A fuisset. Inquirens itaque, quæ præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neque inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaque admiratio, ne, rursus interrogauit, num superiorum partium aliqua icta fuisset. Ille respondit, manum quidem non fuisse ictam, sed dorsi initium fuisse afflictum. Deinde, quomodo, & quando id accidisset, quum interrogarem, respondit se, quum Romam proficisceretur, à uehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incoepisse affectum: quocirca coniecturam feci, in primo exortu nerui post septimam uertebrae prodeuntis, partem quampiam ob ictum fuisse inflammata, ac nunc scirrhosam habere dispositionem. Id uero intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quod nerui per propriam circumscriptionem, ueluti uenæ exoriri uidentur adeo, ut unumquemque exquisitè unum esse putares, quemadmodum & uenam. Verum protinus ab origine multi sunt simul concreti, & communibus inuolucris contenti, quæ à cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorum, qui à ceruice prodeunt ultimi, humilior pars ad minores peruenit digitos, per cutem ipsos continentem, ac præterea per medij digiti medietatem dispersa. Quod uero ceteros Medicos in maximam duxit admirationem, quod dimidia duntaxat pars afficeretur, id mihi per suasit potissimum eam tantum nerui, partem, quæ in cubito ab ipso egrediens, iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi præcipue spinæ parti, quæ affectæ particule initium & originem obtinebat, ipsum adaptauit. Secutaque est res, ut aspicientibus uidebatur, & admirabilis, & inopinata, quod digiti manus adhibitis spinæ medicamentis essent curati. Verum affectu omnino summoto, orta est inter Medicos quæstio, quænam sit eiusmodi neruorum dispositio, ut per ipsam [seruato eorum motu, sensus pereat.] Equidem id ipsum dicebatur, quod priores Medici dicere solebant, quod scilicet sensus in patiendis, motus uero in faciendo aliquid, sit: quapropter, ut quis moueatur, opus est robore: sed, ut sentiat, uel minima facultas sufficit. Cumque recte me hunc dixisset sermonem putarent: quid igitur (inquam) num uidistis aliquando contra euenire, [ut seruato sensu, motus periret?] Tum ceteris omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, unus id confitebatur, ac nomine laborantis citato, testes quoque adhibere pollicebatur. Quamuis hoc cum proposito ratione pugnare uideretur, in partibus quæ mouentur quidem, non uero sentiunt, (etenim, quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, ut perduto sensu, motus à uoluntatis imperio prodiens seruetur,) rursus orabant, ut causam explicarem, quamobrem utraque appareant. Ea uero (ut plane intelligunt is, qui neruorum dissectionem didicerunt) talis est: Omnis uoluntarius motus, ad musculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per se, sine musculo, ullam huiusmodi in animantis particulis actionem efficere potest, sed per musculos, omnes à consilio & uoluntate prodeuntis motus perficiunt: ad partes uero mouendas, musculi ipsi aliquando quidem manifeste perueniunt, aliquando uero per medios tendones, quos aponeurosis id est deneruationes aliqui cognominant. Atque ex hoc genere sunt tendones, quibus digiti mouentur, haud ab similes his, qui tunc ab Hippocrate nominantur, rotundi. Si itaque musculorum neruos affici contingat, motus digitorum perit: si uero eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrumpitur. Sed, ubi tota resoluuntur membra, cum uidelicet commune principium affectum est, simul & sensus & motus pereunt. Atque tum locum primario affectum, ex læsorum neruorum multitudine duntaxat, inuenire poteris, idque si exquisitè cognoueris communia ipsorum principia, quæ in neruorum dissectione percurrimus, cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, utpote nemine non plus minus errate. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisitè considerare poterit, in qua uertebra, spinalis medulla sit affecta: siue tota, siue altera eius pars afficiatur. Nam accidit, ut dextra ipsius pars duntaxat afficiatur, altera omnino illæsa: aut è contrario, ut illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat. Atque hac ratione, interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contra, dextra pars duntaxat & afficitur & resoluuntur. Vbi uero non affecta spinali medulla, tantum unus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est. Accidit enim interdum, ut duo, aut tres duntaxat neruorum processus afficiantur, quum interim spinalis medullæ nulla noxa infestet. Sic affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, ut neque sentiret, neque moueretur, sed in tribus digitis sensum habebat integrum. Porro cuidam alteri, non solum is manserunt illæsi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima uertebra exorta distribuitur, motiones seruatae sunt. Atque alius, ob casum ab alto uehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt. Idem etiam in is duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua uertebra sit affectus, utrum in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoque medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet: communemque habere methodum, qua resolutos musculos unà cum cute, quæ sensum amiserit, obserues. Nam, si spinalis medulla in aliqua uertebra, [tota] affecta sit, omnes partes inferiores resoluuntur. Si uero in altera parte lædatur, altera manente illæsa, partes duntaxat, quæ illi è directo respondent, resolutio infestabit. Si uero nerui radix afficitur, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficiuntur, sed sola illæsa partes resoluuntur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accurate didiceris, circa resoluta membra, relicta spina non amplius occupaberis, sed huic adhibitis remedijs, partem affectam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illam sequente neruus afficitur, ex musculis, & ex cute quærendæ sunt notæ. Curè quidē facile est cognoscere, nā oculis subijcitur musculi

† Antiqua translatio legit . seruato sensu motus pereat .
† Item . seruato motu sensus periret .

A. l. r. d. s. c. i. p. 18. E

musculi uero ex actione, quæ perijt deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem re exercites, & cognoscas, cuius actionis quilibet sit instrumentum: sic enim duntaxat discernere poteris, partes quarum actio perit, nullo morbo corporale ipsarum essentiam infestante, aut in quibus præcedit morbus, uel fiens, uel factus. Verum morborum genera & differentias omnes ex eo didicisti libro, qui de morborum differentijs inscriptus est atque similiter ex alio, accidentium differentias. At de causis utrorumque etiam separatim scriptum est: In uno quidem de morbis, in tribus uero de accidentibus: in quibus exercitari oportet eum, qui facile uoluerit inuenire, discernereque & causam, & affectum, & sedem affectam. Etenim fieri non potest, ut omnia per concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici uocantur, huiusmodi fuerit opinio. Qui uero accurate & præcedentia, & præsentia cognouerit accidentia, atque sic ad curandorum morborum experientiam uia & ratione peruenerit, inueniet & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id magna ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituuntur, ueluti paulo ante de his, qui sensum & motum perdidit, ostendimus, Atque non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum fere sex, inuitus per aluum excrementa deiecit, resolutus de repente circa sedem musculi. Quinetiam seni quondam huiusmodi euenit accidens. Atque rursus alius puer, ætatis fere annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul uesicæ dolore. Atque alteri uirina quoque fuit suppressa: contra, alius urinam inuitus excreuit. Atque alius non solum urinam, sed alui quoque excrementa inuitus deiecit. In ijs omnibus ea, quæ præcesserunt, scrutari oportet. Nam in totum aut refrigeratum, aut istam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, uni duntaxat affecto musculo nocet: ictus uero, magna ex parte pluribus noxam infert. Nam perrarum est, ut icta spina unus afficiatur musculus, quoniam nervi ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. Verum, ubi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolutum ipsum contingit: quæquam id raro accidere uideatur. At uero frigus sæpenumero unum lædit musculum, maxime eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modum fuerit uersatus. Igitur puer, cuius & uesicæ, & sedes læsa fuit, cum in fluuio pisces ueneretur, sic fuit affectus. Nonnullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic affectos, curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus uero neruorum a dorso medulla ortorum quæspiam fuerit affectus, eius principio adhibenda sunt remedia. Sæpenumero etiam ubi ab alto loco quis cecidit, aut uehementem fortemque ictum spina subiit, inflammatio ad plures partes extensa, non solum musculis, sed uesicæ quoque noxam intulit, quibus ob uesicæ ipsius affectum urina supprimitur. Sunt, quibus non solum urina, sed alui quoque excrementa penitus retinentur, affectis scilicet intestinis. Nam, ut musculi affecti actiones a consilio & uoluntate pendentes, ita & uesicæ & intestina naturales actiones lædere possunt, eo, quod dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

Quid naturalia instrumenta ab animalibus differant, ac de lesionibus utrorumque discernendis. Cap. 7.

Atque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis, si quidem naturalibus cognatam actionis uim esse, animalibus uero instrumentis a principio (ueluti lumen a sole) ipsam destuere, iam ostensum est. Ergo, ut magneti lapidi uis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanens fuisset ipsorum essentia, neque arterijs, neque uenis indiguissent: uerum, quia nutrimento egent, seruarique oporteat innati caloris symmetriam, hanc ob causam & uenis indigebant, & arterijs. Sic etiam musculi, ut essentiam suam seruari possint, non secus, quam naturalia instrumenta, & uenis & arterijs indigent. At, quia cognatum sensus & motus principium non habent, idcirco neruis semper indigent, qui illis ea suppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorē affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouendi uim habent, accidit, ut ipsis interdum haudquaquam affectis nihilo minus eorum actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet: quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant. Verum animalibus instrumentis omnibus naturalis quædam dispensatio inest, quippe & arteriarum, & uenarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis ea ratione, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire. ueluti alterari (ut ita dicam) a uicinis ipsis, ut naturalibus: alterationem uero sentire, ut animatis, euenit. Sic oculis quoque sæpe numero contingit. Nam uapores a uentriculo elati ipsos omnino alterant: uerum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificam facultatem. uoco autem exactam, quæ minimas quasque res cernere potest.

GALENI

GAL. DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Dolorum exemplo docet exercitationem propositæ methodi, ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus uniuersa continetur affectorum locorum notitia.

Cap. I.

SCOPIVS est, hortante semper Erasistrato, exercernes mentem cum in alijs artis operibus, tum uero in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorum notitia. Circa quæ tres sunt exercitationis modi: Vnus circa singulas corporis partes, quas locos nominant: Alter circa causas & dispositiones: Tertius est circa accidentium differentias. Igitur a locis sumptus modus, huiusmodi est: Affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniunt accidentia: Vetriculo affecto, hæc sunt propria: Colo affecto, hæc: atque in reliquis similiter. A dispositionibus, & causis, talis est: Inflammationis seorsum, huiusmodi sunt accidentia: Scirrhii, huiusmodi: Refrigerationis, hæc: Plenitudinis, hæc: *συνθροσῆς* (id est corruptionis ciborum) hæc. Ab accidentibus, ut hoc doloris genus hæc dispositiones portendit, aut hosce locos: tussis uero hæc: ita & uomitus, sanguinis profuuium, fluor alui, conuulsio, rigor, quæ est concussio totius corporis, horror, delirium. Quum enim hæc omnia inter se hoc pacto distinguuntur, facile intelligetur, quid uel bene, uel male dictum fuerit. Quod uero sic se se habeat, plane disces, si singula consideraaueris.

Peperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere, ac quid proprie sit stupor.

Cap. 2.

Al. 7. f. 2. d. 2. c. 19. p. 77. A.

Al. 3. f. 1. T. 2. c. 19. p. 77. C.

Al. 1. f. 2. d. 2. c. 19. p. 78. E.

Exempli causa ne te longius suspensum teneam, Quum in hoc genere multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos significari existimauit, exacte super his considerandum est. Næ stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed plane peccat. quippe cum stupor a frigida dispositione oriatur, non in neruis duntaxat, sed & in uenis, arterijs, carnibus membranarum, tunicis, & cute erit: Igitur, si ob id, quod hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias propriæ ad neruos pertinere dicit? Quippe dolor, tristis sensus est: sicuti uoluptas, blandus est sensus. Ergo non solum stupidus dolor in neruis est, uerum etiam reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoque Archigenes descripsit, unusquisque. Quod si rem accuratius inspexeris, haudquaquam doloris species dicendus est stupidus dolor: ueluti neque ulceris species, ulcus inflammatarum, Sed duarum potius rerum, in his quidem ulceris & inflammationis, in illis uero doloris & stuporis concursus est. Etenim stupor refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis & sensus & motus difficultatem inducit. Quemadmodum completa refrigeratio & sensum & motum omnino tollit. Sed, quod stupor dispositionis sit nomen, non sensus aut doloris, sic dicente Hippocrate declaratur: Stupor enim mediocris dolorem soluere potest. Nam stupor, ob refrigerationem fit, ut plane uideatur est in his, qui in hyeme per frigora proficiuntur, atque in refrigerantibus quoque medicamentis: Nam, si extrinsecus immodice adhibeantur, particula ipsa stupida euadit, quæ deinde sensum quoque omnino amittit, si uehementissime refrigeretur, idque non solum a medicamento, sed etiam a circumfuso nobis aere. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, ut in primis quidem sensus periret, sequentibus uero deinde diebus emortui pedes putrescerent, Ergo, ut perfecta refrigeratio & sensum & motum aufert, sic moderatio & sensus & motus difficultatem inducit: nominaturque (ut dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor. Itaque stupidum dolorē dispositio efficit frigida simul & dolorifica, indicante id nomine non doloris (ut dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa inducta particula, & sensus & motus difficultatem. Constat autem, quod contractas uehementer particulas, atque eos quoque, qui torpedinem animal, dum adhuc uiuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ij, quicquid tetigerint, obscuro & hebeti sensu percipiunt, neque moueri possunt: si uero moueri cogantur, dolent. At citra hoc, quod moueri tætent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaquam dolent. Proinde male Archigenes enunciauit stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere. Stupor enim dispositionis, non loci affecti indicium est. Atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait: habet autem dictio utraque ad hunc modum, prior quidem, Nerui autem contorti, distenduntur, & indurantur, atque hi stupidos inducunt dolores, atque dure intendentes. Deinde paulo post in hunc sermonem prorumpit, Musculi carnis neruorumque mixtura, tanquam propria substantia, constituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ se ferunt, stringentes (ut ita dixeris) atque late distenti, ac stupide pulsantes. In horum sermonum priore neruos ait stupidos inferre dolores: In altero uero, musculos stupide pulsare, stupidum non ad affectus, sed ad partes referens. Sed, ut dicebam, stupor non particule cuiuspiam proprius

proprius affectus est, sed dispositio, quæ quidem in omnibus corporibus fieri potest, sed non in omnibus sensibiliter apparet: quippe in his duntaxat apparet, quæ suos affectus sentire, & pro uoluntatis imperio moueri nata sunt. Sed & his, quæ manifeste in musculis apparent, sermo ipsius repugnat. Quin etiam indistincte prolatus est, ac fortasse non intelligit, nusquam in corpore carnem ipsam per se inueniri. Nam musculorum id, quod neruosum est, in plurimis uel capitibus, uel extremis partibus neruosum est, ubi etiam tendones inueniuntur. Id uero [totum] quod in medio continetur, omnes homines carnem nominant, nemine intelligente, quum exquisitè dissectatur, nõ esse solam carnem, sed cum tenuissimis quibusdam ueluti fibris, in quas neruosum genus resolutum est. Voco autem neruosum genus, in unicam appellationem cogens tum uinacula, tum tonos: quippe ex ijs per carnem dispersis, musculorum ostendimus essentiam consistere. quæ ut permanere possit, uenis indigebat & arterijs.

In quibus partibus pulsatorius dolor, ac quibus ex causis possit excitari. Cap. 3.

Ceterum citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, animali etiam dum bene ualente. Vbi uero ingens oborta est inflammatio, uel erysipelas, uel abscessus, arteriarum pulsus cum dolore sentimus, quum antea per bonam ualitudinem neque cum dolore, neque sine dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modum se habet. Duabus præcipue occasionibus uehemens dolor inflàmatis partibus inferitur: quum mouentur, aut quum a re quapiam comprimuntur. Inflammato igitur toto musculo duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem sentimus. Nam & mouentur, & ab adiacente carne comprimuntur, & ipsam comprimunt. Atque hac ratione partes inflammatae pulsant, quem ueterimiquique solum uocant pulsus: Posteriores uero omnem arteriarum motum, quem sensus percipere possent, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter aut omnino proprie ad musculorum affectus pertinet, quum ne pulsare quidem proprium eorum omnino sit: si quidem pulsus (ut prius dictum est) dolorem quendam insinuat. Nam in scirrhis, & oedematis proprie appellatis, atque in intemperiebus, quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaquam excitat. Ac ne per inflammatorios affectus quidem, nisi quum maiores effecti sunt, dolor infestat. Quinetiam sine musculo, arteria ipsa per se inflammatorium sustinens affectum, cum dolore pulsat. Dico autem inflammatorium affectum, ut simul cum inflammatione & erysipelas, & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectum, quum maiores fuerint, pulsus accidens esse censetur. Quod si aliquando in ijs pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse uideatur (hic enim stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculo neruis consistere, sed ita consistere, ut ad paralyfin (id est resolutionem) tendant. Quippe stuporis dispositio inter resolutionem, & integram ualitudinem media est. At pulsus cum dolore factus sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque semper in ipsis arterijs, atque in continentibus ipsas partibus, quas & ob angustiam premunt, & quum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, ueluti percipiunt. Ergo neque in peripneumonia, neque in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest, idque ob partium naturam. Namque pulmo sensum non habet, pleuritis uero membranae costas succingentis, morbus est, quæ ubi costas quidem uicina est, necessario comprimitur. At media ipsius tota pars comprimi non potest, sed inflammationis duntaxat ratioe dolet. Atque in hoc spatio arteriæ sunt, quæ per intercostalia uocata spatia, & per crassas, laxasque laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitescunt, ut succingentem costas tunicam haud quaquam attingant. Harum igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotante, sensu non percipitur, tantum abest ut ei dolorem inferat. Nam inflammatis interdum intercostalibus musculis, arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facile percipiet: atque pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationem. Ob hanc quoque causam, ubi uehemens fuerit pulsatio, suppuratur inflammata particula, consequente suppuratione ingentes duntaxat inflammationes. Constat igitur ex his, quæ iam diximus, quod pulsatorius siue pulsatiuus a Medicis uocatus dolor, per inflammatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus: idque uel per se, uel proprie, uel primario affectu in arterijs: (nominet enim quilibet, ut uoluerit,) in reliquis uero partibus sensibilibus omnibus, per consensum, eo quod a uicinorum contactu premantur. Quare neque in hepate, neque in renibus nequam huiusmodi pulsatio apparet: quoniam nullus per totum corpus ipsorum neruus dispersus est, neque etiam per pulmonem.

De causis doloris, in quo grauitas, ac partium extensio sentitur. Cap. 4.

Quocirca grauitas in ipsis sentitur, quum tumoris præter naturam genus aliquod ea infestauerit. Nam in horum uiscerum quolibet, circumambiens membrana, per quam neruus dispergitur, sensu potitur. Quia uero a tumore, qui est in uiscere, ipsa exteditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit: In renem dolor grauis. Post hunc uero optimorum Medicorum non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in prædictorum uiscerum inflammationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas, ut quibus nullæ sunt arteriæ, non pulsare rationi consentaneum est, quemadmodum neque cutem, etiam si uehemens adsit inflammatio: atque eadem ratione, ne que adenes, quibus nullæ sunt arteriæ. Sed huiusmodi partes, quum inflammatae sunt unico duntaxat doloris modo uexantur, extensionis. Quippe huiusmodi doloris species, a nullo sentientium corporum, in inflammatorijs dispositionibus separari potest.

De

A. l. 1. f. 1. d. 5. c. 1. p. 30. E

A. l. 1. f. 2. d. 2. c. 20. p. 78. E

A. ibidem.

A. l. 3. f. 10. T. 4. c. 2. p. 495. C

A. ibidem.

A. l. 3. f. 18. T. 2. c. 1. p. 661. C

De doloribus, qui ex intemperie, tensione, compressione, contusione, uulnere, crassis humoribus,

flatu, lapide, & punctione oriuntur.

Cap. 5.

A

A. l. 1. f. 2. d. 2. c. 20. p. 78. D.

Reliqui uero doloris modi quibusdam partibus accidere possunt, quibusdam non possunt. Igitur meminisse eorum semper oportet ut cognoscentes singulorum locorum naturam, quis unicuique parti modus doloris peculiariter conueniat, quis uero contra consideremus. Proinde resumentes rursus ipsos dicamus. Quippe unus doloris modus est, qui per inaequalem intemperiem in affecta parte consistit, ut nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius, qui ob tensionem fit, non amplius soli affectæ parti proprius, ut qui ob uicinas partes interdum eueniat. Est item dolor, qui a tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur, quum uidelicet uel compressa, uel contrusa, uel a re quapiam superueniente uulnerata dolet. Atque is doloris modus, qui a motu procedit, quemadmodum paulo ante de arteria dictum est, a re quadam media dolore efficiendi pendet. Etenim, quæ per se mouetur pars, tenditur: & ad uicinas accedens, comprimitur, interim & contunditur, & uulneratur. Si uero nulli incidere, eam sola tensione dolere necesse est. Veluti partes omnes ab alijs motæ, si nihil extrinsecus ipsas tangat, nullo præter eum, qui necessarius est, dolore afficiuntur. Ceterum alibi me frequenter dixisse memini primas doloris species duas esse: quum affatim temperies alteratur, atque quum soluitur continuitas.

Quæ cum iam dictis haud quaquam pugnant: nanque pars intenta, aut compressa, aut contusa, aut uulnerata dolet ob continuitatis solutionem. Neque enim quum acu quispian uulneratur, alio affectu laborat, quàm si ab acri humore facta fuisset erosio, utpote per utrumque affectum corrupta continuitate. Igitur non eandem doloris speciem excitant, mordax humor, ac plurimus: nam ille rodendo dolorem excitat: hic uero tendendo, flatuosi spiritus exemplo: ac ueluti urina uescicam intendit, quum non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum in affectibus inflammatorijs, nõ solum, quia intentæ sunt, ob repletionem partes laborant, uerum etiam, quia intemperie affectæ sunt, ac ne hac quidem exigua ad dolorem inducendum, uim habente. Id quod declarant hi, qui per uehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maxime in unguium radice. Porro memini mihi ipsi accidisse dolorem uehementissimum, ut mihi uiderer in intimo uentre terebro perforari, in eo potissimum spacio, per quod a renibus ad uescicam ureteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, quum id paulo post excernere tentarem, excreui simul grauissimo cum dolore humorem uitreum a Praxagora appellatum: quippe uitro fuso, tum colore tum substantia, haud absimilis erat: atque id alijs quoque accidere conspexi. Quod uero hic humor sit frigidissimus, iam a Praxagora dictum est, qui uitrei nomen ipsi imposuit. Id enim haud obscure percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernunt, tum aliorum, si quis cõfestum ipsum tangere uoluerit. Sed dignum utique admiratione est, quomodo frigidus excidere possit, neque ab excretionis uiolentia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabam lapidem in altero ureterum impactum: adeo erat, ut mihi uidebatur, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui uacuo humore, doloreque sedato manifeste constabat neque lapidem fuisse causam, neque ureteras, aut renes fuisse affectos, sed infestina potius, præcipue uero crassiora. Neque enim tanquam per tenue corpus, breui tẽporis spatio pertransibat, sed tanquam a profundo per crassius quoddam corpus, quod sit tenuium intestinorum tunica, ferebatur. Ideoque huiusmodi dolores, oēs fere medici colicos nominare uidentur, quanquam ab ea parte, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest, quod magis colon, quàm tenue intestinum, dolor afficiat. Huiusmodi sane dolores, perinde ac si terebro partes perforentur, molestare solent, narrantibus ita infirmis. Sunt alij dolores, per quos palus uidetur infixus, qui & ipsi corpus affectum crassum esse significant. Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut rei dolorem facientis potentia, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus plurimo, & tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet. Atque, qui ad uehementem refrigerandi uim haudquaquam accedit, uehementissime refrigerante minus cruciat. Verum hoc doloris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia, quæ postea cõsequuntur expectauerit. Quauis ob huiusmodi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet nullam laboranti noxam inducamus: siquidem utriusque doloris præsidia, omnia communia sunt, & quidem calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue iniiciantur. Deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendum est: cuiusmodi est id, quod a Philone institutum est. Verum, si lapis dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum unã cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora, per quæ transit, maxime si uel asper, uel acutus fuerit lapis: ac, si postea urinas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quod si in colo affectus constiterit, neque lapis, neque cruor, neque arena, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere uidetur: atque alia, quæ ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus enim inflatio quædam, & distentio, & flatus complures præsertim postmodum, & tormina, & excrementa flatibus plena uidebuntur. Ea autem discernere licet, si super aqua natent, ac bubulo stercorei simulentur: quin etiam cibi tum cupiditas tum concoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quæque cõsequitur, propter consensum uentriculi: qui simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, & uomitus.

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. p. 80. E.

A. l. 3. f. 1. r. 4. c. 1. p. 369. B.

A. l. 3. f. 16. r. 3. c. 7. p. 636. E

TERTIA CLASSIS

B & nauſea

& nausea, quæ multo tempore inanis permanet, & in præcordijs mordacitas, & fastidium, & iactatio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus, ij, qui uehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui uero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut quòd in his ipsis sint, sed a leuiori causa: aut quòd in tenuibus consistant intestinis: sed, qui mordaces sunt, a mordaci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dyfenteriam semper huiusmodi dolores præcedunt: eam inquam, quæ cum intestinorum ulceratione fit, quam uel solam, tum recentiores Medici, tum antiquorum non pauci, dyfenteriam nominant. Ex his nonnulli, non solum hanc, sed aliam quoque, quæ cruenta, ob excretorum speciem nominatur, dyfenteriam appellant. Nam interdum syncerus plurimusque sanguis, interdum ueluti limus & fæx ipsius non parua quantitate excernitur. Verum hæc affecti iecineris accidens esse censetur. Ea uero, per quam syncerus multusque sanguis excernitur, uniuersum corpus plerumque euacuat, haud fecus, quam hæmorrhoides, aut muliebris purgatio. Verum de ijs post hæc rursus nobis agere licebit. Nunc ad dolorum species redire oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem punctorium uocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus ueluti radice eo loco fixa, ubi membrana pungitur: dolore uero circa locum punctum, ad magnum spacium circularim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes fere medicos in confesso est.

Aduersus Archigenem, qui saporum nomina doloribus accommodauit.

Ca. 6.

Non tamen dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, ut Archigenes scripsit. Haud enim ignoramus ori duntaxat, neque toti tamen ori, accidere: sed dentes, gingiuasque infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam, i. stuporem dentium uocamus: hanc uero oratione quidem enarrare impossibile est, sed, cum quispiam & austeros, & acidos cibos ingesserit, ita ut affectus aliquis sequatur in dentibus, & gingiuis, eum in omnibus eundem esse credimus: siquidem uidemus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita ut ab iisdem causis, eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus. Alia uero dolorum genera ab Archigene præscripta, neque dum sunt, cognosci: neque, dum proferuntur, intelligi possunt: ueluti holcimos, (id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus, saluus, uiscosus, ferus, stringens. Atque huiusmodi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: quæ auditores nihilo doctiores reddere possunt, eo quòd doctrina quæque propria desiderat nomina. Si enim de saporibus, aut omnino de proprijs, quæ lingua iudicantur [senforijs] differamus, dicemus utique austerum, & acerbum, & stringentem, & mordacem, & saluum, & dulcem, & amarum. Si uero de his, quæ tactu iudicantur, humidum corpus, & aridum, & calidum, & frigidum, & asperum, & læue, & molle, & durum, & acutum, & obtusum. Haud secus de his, quæ uisu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum intelliget nemo, ueluti de adstringente, aut auctero dolore: quippe fieri non potest, ut, quid sit dulcis dolor, intelligatur. Nam dolor semper molestare laborantem solet, at qui dulcia quæque iucunda sunt. Igitur quam uerissimum est Archigenem circa medicæ artis opera fuisse studiosum: quo pacto uero in huiusmodi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

Censura loci Archigenis, ubi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria.

Cap. 7.

Uideamus ergo, quid manifeste ex ipsis colligere possimus, ueluti paulo ante de torpido labore iã fecisse uidemur. Nam iustum est, ut obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur, perinde ac si nunquam scripta fuissent. Quæ uero clara sunt, iudicantur non ratione duntaxat, sed multo etiã præcedente experimẽto. Quamquam huiusmodi iudicium perdifficile est: nam plerumque alij nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neque consequi plane, neque, si consequantur, eos enarrare possunt: aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino nequeunt, (quippe non parua facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, quod nemo singulorum dolorum species conscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit, sitque Medicus, qui interpretandi alij facultate habeat, & qui prudenter, & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis suæ decursum omnes affectus sustinuerit, etiam si perquam morbosus fuerit. Proinde non possum non mirari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrate, tanquam omnes passus fuisset, quæquam non admodum morbosus erat Archigenes. Si enim unam aliquam partem & infirmam, & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit: ueluti nec reliquorum mortalium ullus. Neque enim inuenire est hominem eundem, qui simul & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & uentriculum, & intestinum ieiunum, & colon, & uescam, atque reliquas id genus partes. Videtur itaque Archigenes proprijs quibusdam consilijs, & quidem logicis potius, quam affectuum ipsorum experientia fultus, pro uiribus dolorum species explicare uoluisset. Verum, ut studiosi maiori a nobis copia dotata recedant, proposita eius oratione eos, qui in arte exercitantur, moneo & hortor, ut, quæ plane uera sunt, simulque etiam manifesta, ea duntaxat eligant, ipsisque credant: quæ uero ab ijs abhorreere uidebuntur, ea præteriri oportet. Igitur Archigenes, quum reprehendisset Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum

A. l. r. f. 2. d. 2.
c. 20. p. 78. D

† η τις καθ' ἑσ
ἀεὶ
ἐπιπέδου

* σπυρίδιες

* ἐπεπίδω

Auic. l. r. f. r.
d. 2. c. 10. p. 7.
i. p.

Auic. ibidem.

A. l. r. f. 2. d. 2.
c. 20. p. 78. D

A affectum dolore haud quaquam cruciari, quòd nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquam nõ affectam, dolere tamen, utpote a parte uicina compressam: postea ad uerbum ita scribit: Porro uasa solide compressa, capitis dolores sine inflammatione obortos arcent, ueluti prohibita in ipsa incurfione, id quod barbaricum uinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes uero hemicranias, id est altera capitis parte dolores, dissectio eorum, sed maxime arteriæ circumscribit. [Quæ primo affecta,] pulsatorium* turgidumque dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescens, quemadmodum venæ quædam ueluti uaricosæ fiunt. Nerui uero contorti distendantur, ac indurantur, atque hi stupidos inferunt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & angustia plenos, & minime fusos. Membranæ in latum discurrentes, & inæquales dolores excitant, atque ita laborant, ut & hæmodiæ simile quidpiam habeant transmissionis uidelicet asperitatem. Dolet uero sæpenumero hoc modo etiam superficies: Et membranæ in media carne contentæ, quæ dilaniantes quoque dolores inferunt. Dolores uero a membranis ossa circundantibus dependentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A uenis, graues & detrahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur: A carne autem, & fusi & laxiores, quapropter non adeo extendi uidentur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdam rebus impleri. Musculi carnis neruorumque mixtura tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ se ferunt, *stringentes (ut ita dixeris) & cum capaci latitudine pulsantes & extenti. Ex reliquis uero ulcerosus quidem dolor, & in ulceribus graciliter acutus, & non minime dulcior, & qui pruriginem inducere potest, ad superficiem pertinere uidetur. Punctorius autem profundas partes infestat: *infixus autem, cum sinus accesserit. Stimulans autem, partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat, partim contra, utpote qui haudquaquam in profundo subsistit. Lacerans autem est, qui in sinibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de Locis affectis, quo docere conatur, quomodo ex dolorum differentijs partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transcursum. Sphacelodes (inquit) hemicranias, uasorum dissectio circumscribit. Igitur, quos dolores nominet sphacelodes, inuentu difficile est: non enim inter omnes conuenit, quid hæc uox (sphacelos) significet. Sunt enim, qui dicunt ipsam uehementem dolorem declarare, alij tantum inflammationis excessum, ut partem ad corruptionis periculum inducat: quæ dispositio a non nullis gangræna appellatur. Alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici uolunt: Alij conuulsionem. Alij non simpliciter conuulsionem, sed neruorum corporum, quæ inflammatione laborant. Non nulli non eam, quæ fit, conuulsionem, sed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur: alij simpliciter fortem tentionem, alij putredinẽ. Ergo uocabulum sphacelodes, in iam proposita Archigenis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, ut nihil per ipsum explicari posse uideatur, ipsam usquam medicorum nominum enarrationem conscribente. Per uerbum autem, circumscribit, fortasse intelliget quispiam ab eo, ueluti celeriter uel ex toto sanari: ac subiiciamus, ut ita dicatur. Nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui scripsit, intelligi uoluit? Deinde pulsatorium, & turgidum dolorem, arterias inferre dicit, cum ipsæ uidelicet per sphacelodes altera capitis parte dolores primogenia affectione laborant. In primis itaque, qualis sit pulsatorius dolor enarrare tætemus, quæuis ante nostram enarrationem, omnibus medicis notus sit: siquidem ingentium inflammationum accidens ipsum esse perhibet. Turgidus autem dolor est, qui a parte primario affecta, ueluti a radice incipiens, celeriter in partes adiacentes trãsfertur. Id uero nõ solum in hemicrania uehementissima, ut Archigeni placuit, sed in cephalæa quoque uocata, euenire solet. Etenim in hac nõ nunquam arteriæ primario affectæ huiusmodi, qualem dixit Archigenes, dolore uexantur: ita ut fateantur non nulli, uasorum ipsorum se dolorem sentire: quod interpretari tentans, arteriam subhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur inquirendum est, utrũ, ueluti per sphacelodes hemicranias, arterias ita affici dicit, ad eundem modum de uenis eum sensisse existimandum sit, quòd per hunc solum morbum, ueluti uaricosæ fiant: an commune sit accidens uenarum, uel quomodolibet affectarum, uel duntaxat inflammatarum. Ex eo enim, quod sermone de arterijs iungit sermonem de uenis, par est, ut conijciamus de eodem affectu ipsum fuisse loquutum. Ex eo aut, quod mox in uniuersum de neruis, atque de alijs huiusmodi partibus scribit, non adaptans uni morbo sermonem de ipsis habitum, eadem ratione putandum est iterum de uenis quoque fuisse dictum. Itaque in hac ambiguitate satius fuerit, ut existimemus, in eo sermone, quem de hemicrania conscripsit, simul cum arterijs ipsum uenarum quoque mentionem fecisse, simpliciter uero reliquorum instrumentorum sine ullo distincto affectu, neque in neruis, neque in ijs partibus, quæ illos deinceps consequuntur: in quibus dixit uenas, graues, ac detrahentes, atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc non nihil ambiguitatis continent. Quòd uero deinceps sequitur, ubi dicit, Nerui uero distendantur, & contorti indurantur, recedit manifeste ab hemicranica dispositione, desiniens id in uniuersum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quòd plane mendacium est. Neque enim quilibet neruorum affectus, ipsorum essentiam indurat, atque intorquet. Sunt enim non nulli, per quos laxiores euadunt nerui, quemadmodum per alios quosdam, aridiores: Quinetiam sæpenumero nullam sensum perceptibilem habent differentiam, ita ut exquisitè sani uideantur, nihilominus neque sensum neque motum præstant subiectis corporibus. Itaque in solis fortasse inflammationibus, aut inflammatorijs morbis, aut præter naturam tumoribus dixit neruos & indurari, & contorqueri, quandoquidem in ijs

TERTIA CLASSIS.

B 2 quidem

quidem manifeste apparet nervos intendi. Nam & laborantibus ipsis, & nobis aspicientibus, intenti nerui apparent: quapropter, nisi curentur, & conuulsiones & distensiones ad ipsos sequuntur. Atque omnium, quæ in tumorem attolluntur, commune accidens esse uideretur, ut intendantur. Nam & arterias, & uenas inflammatione affectas manifeste intendi uidimus: uenas quidem, ubi per summa membra, orta inflammatione, bubo exurgit. Plerumque enim totum uas intentum uideretur, ac rubere magis, & calere, atque maiori dolore (si tangatur) affectum: ut sit manifestum totum inflammari, incipiēdo ab ea parte, quæ primario affecta est, usque ad alas, & inguina. Proinde recte dixerunt omnes fere medici, Inflammatis partibus accidit, ut rubescant, tendantur, renitentur, intumescant, & doleant. Verum (ut diximus) non omnibus, sed his duntaxat accidit pulsus, quæ arterias habent notatu dignas, & partē sensu præditam, aut ubi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur: tūc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, uel nullo existente sensibili uasē in affecto corpore. Sed interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. Id uero iam antea, neque semel dūtaxat, explicatum est, quod uidelicet propria actionis noxa, qualicumque sit specie, cuiuslibet partis propriū est accidens. Neque enim aliud eis ex necessitate accidens, neque etiam noxarum differentia existunt. Sed differentia quidem uariant pro affectus tum specie, tum magnitudine: Accidentis uero ad uitiatā actionem pertinentis siue genus, siue species, aut utcūque nominare uolueris, semper permanet. Ceterum satius fuisse Archigenem totum uia & ratione complectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cum ab alijs negligentius essent tradita: quorum non pauca in plurimis alijs libris cōscripsimus, quemadmodum & post hæc deinceps dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori uero disputatione hic tractabuntur ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nunc uero reliquas dolorum differentias, quarum in præscripto sermone Archigenes mentionem fecit, persequamur. Quod n. peccauerit, dicens torpidos dolores neruis euenire, quodque stupor nō unius cuiuspiam partis proprius sit affectus, sed causæ potius, ac dispositionis rationem habeat, iam antea dictum est. Quod uero dolores dure distendentes in ipsis fieri dicit, recte dictū est: quāquam melius erat, si simpliciter dixisset distendentes; non addendo, dure. Nam neruorum dolores, utrinque uehementer distendere possunt: quia ad utraque extrema tenduntur, tum id, a quo incipiunt, tum illud, in quod finiuntur. Non secus, quā chordæ in cithara, quæ sæpenumero, ubi nimis intenduntur, dirumpi solent. Quapropter citharistæ, quum instrumēta sua post usum reponere uoluerint, chordas relaxant. Et sane, quod eæ a contrarijs tum causis, tum dispositionibus intenduntur, plane constat, siue humidus fuerit ambiens aer, ut rigare ipsas & implere possit, siue uehementer aridus: ab utraque enim ambientis aeris temperie ad ultimam tensionem perueniunt: unde non mirum, si rumpantur. Proinde recte dixit Hippocrates neruorum conuulsiones & a plenitudine & ab inanitione euenire: utpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quod profundos dixit esse [eorum] dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, quum uenæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur: idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt. Quamquam multi tendones (qui ob id, quod neruosa sunt corpora, a non nullis plane nerui nominantur) non profundos, sed in superficie dolores habent, si quando ipsos quoque sic intendi contigerit, ut sunt illi, qui digitos extendunt. sunt autem, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter, ut extendentes. Porro Archigenes neruorum dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, ut antea diximus, ad colon magis pertineat: atque accidit etiam auri cum quadam pulsatione, atque dentibus molaribus, quinetiam oculis. Sed infixus dolor neruis minime euenire potest, etenim magna ex parte utroque extenduntur & ad supernas, & inferiores animantis partes. Quod uero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustia plenos habere dolores, inepte quidem dictum est. Nam nihil amplius declarat, quā quum dicit, & minime fusos: re uera enim minime fusos idem est: quod in latitudine porrectos dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circūscriptos, utpote perueniente ipsorum tensione & ad supernas, & ad inferiores partes, H magis uero sursum usque ad caput. Ac tum primum ipsos uniuersū corporis, & conuulsiones, & distensiones comitantur, nulla nerui tentione huiusmodi accidentiū aliquod inducere potente, anteaquam caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis, quod in latum distendant ipsi dolores, quum afficiuntur, quod quidem uerum esse fatemur: quod uero aliquid hæmodiæ simile habeant, non est uerum, ut antea dictum est. Neque etiam in totum uerum est, quod membranarum dolores sint inæquales, siquidem contrarium magis ueritati consonat: quippe ex propria earum ratione uidentur æquales inducere dolores, eo quod uniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quod ob communicationem cum uicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum enim ad affectam ipsarum partem circumiacentes & ducuntur & tenduntur, dissimilem fieri dolorem necesse est. Vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore uehementiore cruciantur: ubi uero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque, quod, quæ tenditur membrana, os ipsum uel attingit, uel non attingit, non ab re dolorum differentia deprehenditur. Atque hac ratione nonnulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hunc locum membrana costas succingente. Aliquando tamen non ad iugulum, sed ad præcordia dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso, (utpote quod necessario mouetur, quum pleuriticū respiciant)

A.1.1.f.2.d.2.
c.20.p.78.D.

A.1.3.f.2.c.1.
p.396.D.

Arant) magis, quā in ceteris thoracis partibus. Quum n. ueluti radix doloris in latere consistit, tum laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo transuerso, natura respirationis officium committit: quemadmodum in bene ualentibus, qui libera utuntur respiratione, contingere solet. Igitur, quum in partibus laterū infernis oritur inflammatio, septum transuersum intentum, magis dolet: quū uero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat. Ceterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi uero ingens in hepate oritur inflammatio, aut ubi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulum in dextra parte infestat, concauæ uenæ magis, quā membranarum tentionē sequitur. Quum autē dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria membranarum affectarum, plane declarat, unde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hæmodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur, perinde ac si ab eadē causā uterque affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficitur, utpote quæ ab externis causis, & quidem frigidis, celerius noxam subit: Idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, ceteras membranas hæmodiæ simile quidpiam habere dixit, ac sæpenumero superficiē quoque, non secundum affectæ particulæ essentiam facto dolore, sed ob membranarum ipsarum essentiam, quæ exanguis est, & frigida: quapropter facile a frigidis affectibus infestantur. Quia uero affectū ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri huiusmodi dolores, non ueluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti membrana, quæ ipsa simul excoriatur, dolores facit tenuis, & torpidos: membranæ uero, quæ in media sunt carne, ueluti dilaniantes dolores excitat. sunt. n. plurimæ, & inæqualiter infestat, atque eam circundantes. Quumque aliquando ex contrarijs secundum naturam, tendi carnem contigerit, huiusmodi dolores euenire necesse est. Sane a multis exercitationibus aut tēsiui, aut ulcerosi proueniunt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorum partes, carnes quoque numerantur. Verū de huiusmodi doloribus satis in Salubribus præceptis iam dictum est. Sed, quæ membrana, & ossibus adiacent, dolores & profundi sunt, (id est in intimo corpore sensum excitantes) & ossiū ipsorū, ueluti dolentium inducūt imaginem, haudquaquam mirandū est. Nam ij a quā plurimis ostocopi, (id est ossium labores) nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire solent: quāuis interdū uel a frigore, uel plenitudine, fieri possint. Insuper uenas dixit graues, & detrahentes, & æqualiter infixos inferre dolores. Verū ab initio, ubi hemisphæricæ mentionem fecit, uenas uaricofas fieri ait. Ergo in hoc solo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet propriū arteriæ uenæque dolorem, extensi secundum longitudinem corporis, ueluti chordæ cuiusdam, specie referre, nulla utique profunditate simul apparente. Aequaliter autem infigi uenarum dolores, admodum obscurū est: quippe, infigi, ad nihil, quod ipsis accidere solet, referri potest. Deinde de carnibus dicit, quæ & fusos, & laxiores inducant dolores. Atqui in totū nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores uocitet: quoniam & uasorū, & membranarū dolores magis intendi uideantur. Id enim constat eos nō adeo extentos conspici, ob hoc, quæ carneæ musculorū partes breuius lineamētis cōtineantur. Sed, id, quod deinceps scribit, uideri tactū ueluti asperitatibus quibusdā plenū, an proprie ad dolores, qui in carnibus consistunt, pertineat, inquirendū est. Nam, quæ interdum aliquid huiusmodi per ipsarū dolores eueniat, a ueritate haudquaquam abhorret. At, quia nō semper euenit, ad unam potius quandā dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, proprie referendum uideretur: neque simpliciter intelligēdum est eam dispositionem esse affectum inflammatorium, sed qui cum humore sit exasperare suapte natura potente. Porro deinceps de musculis scribens Archigenes, eos carnis neruorūque mixtam proprietatem referre dicit, tanquam peculiari ipsorum essentia ex his consistente. Addit uero arterias, quoniam in ipsis inueniuntur. Atqui hoc pacto uenas quoque dicere debuit, atque membranas. Vocabulum autem, adstringentes, patrio sermone de his dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt, atque idcirco de iunioribus duntaxat dici consueuit: de senibus uero minime, quæ non possit ipsorum corpus, boni habitus plenitudinem suscipere. At uero, in quam rem hoc uocabulum Archigenes referre uelit, inuenire non est facile, maxime quia confundere, & corrumpere solet patriorum nominum significata. Quod si adstringentes, de ijs dici intellexeris partibus, quæ a plenitudine intenduntur: non proprie ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum uero eos capaci cum latitudine extendi dixit: puto ipsum hanc a neruorum plenitudine uoluisse seingere. Torpide autem pulsare, haudquaquam fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquorum uero dolorum, Ulcerosus, inquit, graciliter acutus est. Est autem hæc quoque oratio obscura, neque per se quicquam docere potest, haud aliter, quā ceteræ ipsius obscuræ orationes, quas ne enarrare quidem possibile est: nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Quum itaque sciueris tum medicos, tum gymnastas, eos dolores uocare ulcerosos, per quos intermouendū, uel tægendū lassatas partes, sensus ueluti ulceratarū partiū percipi solet: facile intelliges per dolorē graciliter acutum, hmoi quampiam specie significari, qualis ab acutæ acis punctura fieri consueuit. Ergo constat ipsum neque continuum esse, neque æqualiter per omnes partes porrectum. Hunc itaque dulciorem esse dicit, quum dicere deberet, imbecilliolem, aut obtusiolem, aut non uehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quidpiam. Nihil enim, quod molestum est,

A.1.1.f.2.d.2.
c.20.p.78.E.

proprie dulcius appellari potest. Id autem, quod dicit, Et pruriginem inducere potest, inarticulate dictū est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq; & ulcerosam differentia. Verum, quia crebro pruriginosa ulcerosam antecedit, atque soluta quiescenteq; ulcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet: inde est, qd de ipsis confuse, indefiniteq; Archigenes scripsit: ut qui neq; causas utrarumq; dispositionum exacte alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris Salubrium praeceptorum perfecte exarauimus. Igitur ulcerosus dolor non solum ad cutem, sed ad imas quoque partes, ut ossa, extenditur. Pruriginosus autem reuera ad solam superficiem pertinet, non tamē primario, pro ratione ipsius propria, sed per accidens: eo quod densior subiectis sibi partibus, cutis est. Horum ergo dolorum uterq; proprie dispositionis est accidens: sunt autem ob acres quosdam humores: atque tantum ipsi, quantum dispositiones ipsae, inter sese differunt. Sed, ut dixi, satis de ipsis in libro Salubriū praeceptorum definitum est. Punctorius uero (inquit) dolor in profundo est: sed non recte, nā ad membranas, non ad imas partes proprie pertinet. Infixus autem (ut inquit) quum sinus accefferit. Hic sermo [non] omnino absurdus esse uidetur: quippe sinus, concauitas quaedam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaque fluxione impletur, ita ut adiacentes partes distendantur, tum teniuum dolorem sentiunt laborantes, non quidem secundum longitudinem latius expositum, sed proprijs limitibus conscriptum. At excreto quomodolibet e sinu humore, protinus dolor conuiescit, nisi ambientia sinum corpora adeo distendantur dilatenturq;, ut inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt, quæ proprie ad sinus pertinent. Quod uero ab Archigene dictū est, aliud ab his est: uerum, quid intellexerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, non minorem habet dubitationem. Nam stimulan (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic enim sermo cum eo, quem in initio præmisit, pugnare uidetur, quo in hunc modum scripsit: Stimulans autem, partim eorum, quæ in loco sunt, quidpiam affectum esse declarat, partim contra. Id enim fieri potest secundum profundum in parte ossibus maxime uicina, & in cute, atque omnino in medio, huiusmodi dolore facto ab humore mordaci, sensibilibus partium aliquam erodete. Deinde, quod in fine eiusdem orationis sic scriptum est: Lacerans autem est, qui in sinibus consistit. si lacerans quidem idem significat, quod diuellens, mendacium est. Nam illi, qui in sinu est, id minime contingere solet. Quod si non hoc, sed aliud quidpiā dicere uoluerit, quomodo id poterit inueniri? Atque huiusce modi sunt, quæ in præscripto sermone Archigenes posteris memoriae prodidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo hepatis, splenis, renum, vesicæ, & uteri dolores traduntur.

Cap. 8.

Igitur transeamus ad alium, qui & ipse ex dolorum differentia affectas partes cognoscere docet. Est ipsius dictio huiusmodi: Hepatis uero dolor holcimos, (id est tractorius) & inhærens & stupidus est, atq; atrocius * molestant. Splenis autem acutus non est, sed grauitatē simul, & extensionē habet: atq; similis uidetur ei, qui ad elisionem quidem atque expressionem, sed extrinsecus incumbentem, renititur. Renes & austeros dolores inducunt, & cum permanente adstrictione pungentes. Vesica uehementer stringentibus utitur doloribus, atq; tensionibus punctorijs. Uterus autem acutus, turgidis, pungentibus, distendentibus, torminatim incidentibus: quippe qui hmoi mixtione dolere natus est: quamobrem idiomatis quoque ambiguitatē inducit. In hoc sermone iterū Archigenes protinus ab initio hepatis, dolorē holcimon, (id est tractorium) esse dicit. Verū hoc uocabulum, holcimos, apud Græcos in usu nō est: proinde, quid significet haud facile inuenire est. Nā uocabulorum significationes ex longo usu deprehenduntur. At qui uide eos, qui illo utuntur, uiscidū per ipsum uelle significare, quale uiscū esse uidetur, ut cuius una parte tracta, potest per ipsam reliqua illi cōtinua simul attrahi. Sic pasta quoq; ex frumento holcima dicitur, maxime si accuratissime subacta fuerit: sed ex hordeis, aut milio pasta, holcima non dicitur. At qui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaquam holcimos euadet: proinde aliam significationem querere oportet. Itaq; unus ex his, qui Archigenis sectā reliquis præponere conantur, holcimon hepatis dolorē dici asserit, quū hepar uel induratum, uel inflammatum, detrahere iugulū uidetur: alius, quum diuturno morbo laborat: alius, quum mediocri dolore afficitur. Sūt, qui tardū ipsum significare uelint, utpote qui acuto aduersetur: Atque urgentem & adeo uehementem, ut nullam admittat requiem, hunc acutum eum uocare solitum: contrarium uero, nempe tardum, holcimon dixisse autem. Nonnulli eum dolorē, holcimon uel grauem dicunt, qui grauitatis speciem refert: usū enim receptum putant, ut de grauitate holce, id est tractus, dicatur. Multa insuper alia uarie explicant admirandi illi quidē enarratores, sed quæ intelligantur a nemine. Constat igitur hoc uocabulum, holcimos, quod in propostæ orationis initio inuenitur, nihil nos posse docere. At uero deinceps consideremus, quid utique sit dolor inhærens: nam hūc quoq; hepatis propriū esse dixit. Mihi quidē facile persuasum est penetranti dolori, inhærentem per contrarietatem opponi ipsum dicere uoluisse. Quid enim aliud conijcere quis posset? Etenim hepatis dolor, si quispiam alius uicina corpora ad consensum inducit. Nam & ad iugulum usque porrigitur, & spirandi difficultatem creberrime affert: atque interdum tussim quoque ac dyfenteriam, neque raro nothas costas infestat. Igitur quo nam pacto uere dicitur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, quod inhærentem dolorem dixerit, ueluti infixum. At qui hepatis dolor, ut nuper ostendimus, haudquaquam huiusmodi est. Similiter antea iam declaratum est ne torpidum quidem dolorem, particulæ cuiusquam propriū esse. † [Nam ad dispositio-

A. l. i. f. 2. d. 2. c. 20. p. 78. E.

† Ex antiquis ita legēdū. sed dispositio potius: quod si est partis cuiusdam sit proprius, at sane nequam iecoris, sed certe neruorum potius corporum.

At nem potius referendus est: hæc autem nō in iecinore, sed in neruosis potius corporibus inuenitur. Porro atrociter molestant, cum torpido pugnat, utpote qui uiolentus est, atque continuus. Sed nec huiusmodi quidē, hepatis dolor est, sed potius grauis. At ne grauis quidem exacte proprius hepatis est, sed spleni quoq; ac renibus inflammatis cōis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene dūtaxat istius speciei doloris mentionem fecit: nec audiuit Hippocratem dicentem: Et in renem dolor grauis. Verū hoc peccatum exiguum forte censetur. At longe maximū est illud, quod cōmittere solet, nomina scribens ceteris sensibus peculiaribus, quæ admodū nunc de renibus quidē, austeros scribit dolores: de uesica uero, adstringentes. Hæc enim saporum sunt nomina, qui lingua, ut instrumento, & gustandi sensu dignoscuntur. Igitur res quædam declaratur generatim quidem per hoc uocabulum stringens, sed magis particulatim per austerum, & acerbum: quippe ambo adstringunt, sed magis acerbū, qualis est somphacia uocata galla. Porro austeri sunt multa, ut mali punici grana, atque cotonea mala, ac reliqua complura esui apta. Sane acerbam haudquaquam sunt iucunda, non solū ea, quæ medicamentorum speciem referunt, ueluti hypocystis, & balaustium, & galla, & thus, sed etiam illa, quæ, quum sint huiusmodi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid uel austerum, uel acerbum dolorem dicere uoluerit Archigenes, num magis, quam aut cæruleum, aut rubrum, aut fulcum, aut alium aliquem a coloribus nominatum. Nunc autem quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nam dolorum proprietates. Archigenem arrogantia motum interpretari uoluisse censet: at, quia reuera ineffabiles sunt, eum in huiusmodi nomina absurda incidisse, non intelligens unamquāq; qualitatem, siue gustabilem, siue tangibilem effari posse. Vbi uero multæ qualitates circa unam essentiam apparent, ibi & proprietatem fieri contingit: idq; maxime in gustu uidere est, cū uerbi gratia & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in una essentia apparere cōtigerit. Sic enim in gustu proprietates quædam oritur, ineffabilis illa quidem, si unico nomine ipsam explicare tentaueris, sed quæ dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, qd & magis & minus declarare haud impossibile est. Ita & herbas uniuersas, & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si uniuersam essentiam proprietatem unico nomine comprehendere uoluerit, indoctus omnino fuisse: id quod de Archigene nequaquam sentiendum est: Si autem simplices qualitates, ipsæ quidē ineffabiles non sunt, earum uero quantitas, exacta quidem mensura, ineffabilis est: quanquam sub latitudine quadam explicari potest. Igitur longiori sermone uti non oportet, quum ea species ob oculos omnibus sit posita, qua uti debet is, qui quamlibet rerū sensibiliū interpretari aggreditur: quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus nomina, haud secus, quam gustabilium, uisibilium, & audibilium. Atque omnibus ijs patrio more uti debemus, & neque stringentem, neque austerum nominare dolorem, utpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi enim medici ab Archigene stantes, quum dolorum differentias conscriberent, haudquaquam ausi sunt a consuetudine in nominū usu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acupungantur, ac rursus perinde, ac si terebro perforentur. Quinetiam uideri sibi aiunt cōtundi sese, & diuellī, & tendi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdam sensum percipere, qua interdum subiectarum partium aliqua suspendi uidetur, interdum uero circumdantibus incumbere. Igitur huiusmodi omnia consueta sunt: adstringentes uero & austeri & acerbi dolores in insolitorum ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos uellet, quomodo loci affecti possint cognosci. Nā omnis, qui de doloribus habetur sermo, uanus nugarumq; plenus esse censetur, nisi ex his, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis, quomodo dolent, discere oportet, nūquam uero dicant acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Archigenem interpretari uelle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tū impossibilis, tum inutilis esse plane uidetur. Primum enim uel ipsis auctoribus nō omnis ipsorum proprietates enunciari potest: quod cum ita sit, omnino fieri non potest, ut ad doctrinam aliquid conferat, utpote quam ij dūtaxat, qui sensibilibus ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde ea nobis ignota sit, necesse est, qua non laborauerimus, nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas. Quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, ut credamus unum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum: donemus tamen (si uolueris) hoc quoque, quanquam impossibile est. Nam uteris saltem affectus nunquā scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius proprietates conscripsit, quæ a solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaque admirationem (ita Dij me ament) sapenúmero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc doctrinam collegerit: quam & si ueram contendis, nihil tamen ex ea utilitatis prouenire fateri cogis, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod nonnulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eo, quod aliquando ita fuimus affecti, plane notum est: sicut etiam mœstitia torqueri: quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat. An uero austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, utpote nemine sciente, cuius rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atque eos, qui conformiter nominantur, atque ijs multo magis uehementem, & fortem, & uiolentum, & continuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit: utpote qui per nomina a consuetudine non abhor-

† immatura.

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 2. p. 495. C.

Uic. ibidem.

A. l. 3. f. 14. t. 4. c. 4. p. 581. C.

A. l. 3. f. 1. t. 4. c. 1. p. 369. B.

rentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire uidemus. At austerum, & adstringentem, & atrocem, & holicimon, ut nemo profert, ita, si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Ceterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum consuetudine non aberrare: ueluti quum stomachum premi dicimus, id quod nemo non dicere solet. Quippe tali sapenunero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere potest: idque in nonnullis oris uentriculi dispositionibus, quod per abusionem non solum populares, sed probatissimi quoque medici stomachon appellant. Quinetiam inter uehementer respirandum, non nunquam grauitatem in dextra precordiorum parte sentimus: id si citra febrim eueniat, aut obstructione, aut scirrhusa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere conijciendum est: ueluti cum inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atque sine absurdis illis nominibus doceri possunt. Archigenis uero doctrina hoc habet exacte proprium, ut non nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit: quamuis illa, ut in commentarijs de pulsibus ostendimus, haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

Qua methode affecta partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab istis, qui per consensum eueniunt, distingui.

Cap. 9.

Equidem uoluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinae addidisse: sed eam ita obscurauit, ut ne nos quidem, qui in artis operibus iam seniuimus, dicta ipsius intelligere ualeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos prestare nitamur: docebimus enim in primis uiam & rationem uniuersalem, cuius adminiculo & ipse affectus locos inuenire, & ceteris uiam ostendere possis. Igitur, ut in priore libro dictum iam est, uia & ratio hmoi est. In primis enim querere oportet singulorum locorum propria signa, ut quomodo afficiantur, aut per singulos affectus alterentur, inuenire possis: deinde utrum singulorum affectuum propria sint signa, an circa quamlibet partem uarietur. Itaque oportet & loci, & affectus non immemores, deinceps signa perstringere. Veluti si ita acciderit, ut in inflammatione labore, tanta inducetur spirandi difficultas, tantaque angustia, ut suffocari laborantes uideantur, ac recti sedere conentur, quem affectum orthopneam nominant. Quinetiam calidam sentit expirationem, idque maxime, si erysipelatis particeps fuerit inflammatio: quocirca, ubi plurimum efflat, iuari uidentur, ac multum aerem frigidum attrahere concupiscunt, atque inter tussendum sputum expuunt, idque modo hoc, alias alio colore infectum: ut interdum rubrum, interdum flauum, aut rufum, ac spumofum quoque, & nigrum, & liuidum appareat. Insuper grauitatis cuiusdam thoracis incumbentis sensum sapenunero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipsum peruenire, & ad os pectorale & ad spinam. Praeterea acuta est ipsis febris. Pulsum uero habent, qualem in libris de pulsibus diximus. Sic, ubi membrana costas succingens inflammata est, acuta febris infestat, accedente pulsus ea, quam in commentarijs de pulsibus diximus, proprietate. Est autem dolor punctorius una cum spiritus difficultate: ac magna ex parte sputum colore infectum apparet haud secus, quam in peripneumonia. Igitur utroque affectus spirandi difficultas necessario comitatur, eo quod affecta particula spiritus sit instrumentum. Oritur autem febris & propter affectum ipsum, & propter positum. Nam & pulmo, & succingens costas membrana prope cor constituuntur. Inflammatio uero calidus affectus est. Sic etiam tussis ipsis, ut spiritalibus, conuenit. Sed, quod aliquid expuatur, id ab affectu ipso procedit. Quippe iam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter, si biliosus fuerit sanguis, flauum aut pallidum erit sputum: si pituitosus, & spumans & candidum: si melancholicus, aut nigrum, aut liuidum: si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quinetiam in pleuritide sapenunero magis biliosum: in peripneumonia uero magis pituitosum sputum sequi consuevit. Sed de hoc satis iam declaratum est. Quod autem inflammatarum partium excrementa per asperam arteriam referuntur, eius rei causa tum ad positum, tum ad formationem referenda est, quippe quae per solam hanc uiam effluere possunt. At uero uentriculus duos habet meatus, unum, per quem natantes in ipso humores euomuntur, alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur. Verum id, quod in eo uitiosum inuenitur, supernatat magis, ac uomitione reijci consuevit: reliqua per intestina deijciuntur. Veluti renum uesciaeque excrementa meiando excernuntur: Cerebri uero redundantia per nares praecipue, non nunquam uero per palatum, & aures uacuantur. Igitur sedes affectus dignoscuntur & ab accidentibus, & ab actione laesa, & excrementorum qualitate, & a tumoribus praeter naturam, & doloribus, & a coloris uitio, quod sequitur uel in uniuerso corpore, uel in una quapiam parte, uel duabus, idque maxime in oculis, & lingua: extra horum numerum sunt indicia, quae colliguntur secundum eam, quae proprie sympathia, si ita uelis, appellatur, ueluti in priori libro iam diximus. At nunc tempus esse uidetur, ut amicos, quorum petitioni obtemperans, hos commentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. Fit autem exercitatio omnis, quum particularia sub eandem uiam & rationem ducuntur. Huiusmodi autem doctrinae specie, ut per saepe ostendimus, non aliud inuenitur utilius: quippe uiae, & rationes, ubi solae sine multifaria secundum ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos. Altius igitur uiam & rationem dicere aggressus, ad exercitationis modum accedamus. In primis quidem inueniri oportet, num actio aliqua sit laesa, quippe cum ipsa proprium actionis instrumentum affici necesse est.

Deinde,

A.l. 3. f. 3. t.
I. c. 1. p. 525.
B.

A.l. 3. f. 14. t.
I. c. 5. p. 577
B. C.

A.l. 1. f. 3. d. 1.
c. 5. p. 125. A.

† In aliquibus
cod. ant. ita
hic locus ha-
betur. Indicia
igitur locorum
affectorum ab
accidentibus
quidem oia.
Differetia ue-
ro ipsorum sunt.
A.l. 1. f. 2. d. 3.
c. 1. p. 82. D.

A Deinde, ubi actionem laesam esse perpexeris, ad modum laesionis accedendo considera, ad quam affectionem proprie pertineat. Postea affectam particulam nota, num tumore quoquam, aut dolore infestetur, & quidem accurate cuiuslibet horum speciem inuestigando. Sic enim non solum tumorum, uerum etiam dolorum quoque uarios modos addices. Aspice subinde affectae partis excrementa, per quem meatum uacuuntur: ac uide, num aliquid essentiae ab affecta parte seceretur. Postea etiam, utrum omnino incocta sint ipsius excrementa, an mediocriter cocta. Ac tum quibus ex ea uniuersum corpus, quibus priuatim quaedam corporis partes fruuntur, quod partim ab actione, partim a colore & figura deprehendes. Esto enim, ut quispiam inter respirandum in notharum costarum loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, ut dictum est, uideris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quod si tussiendo nihil omnino expuat, fieri potest, ut nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationem habeat & incoctam & strictam adeo, ut nihil ab ea foras eijci possit. Ac fieri quoque potest, ut ob hepatis inflammationem dolor in iam dicta sede excitetur, intentis uidelicet internis uinculis, quibus non nullorum iecur costas alligatur, atque sic dolor ad succingentem costas membranam perueniat. Verum nequaquam similis est pulsus in hepatis, & membranae costas succingentis inflammatione: ac ne alui quidem sedimenta similia sunt: quanquam non in qualibet iecinoris inflammatione eadem sunt, sed in his affectibus, qui proprie iecorarij nominantur. Igitur, ut nihil excernitur, a quo indicium aliquid sumi possit, satius fuerit praecordiorum dextram partem tangere: quod si nulla apparet tumor, ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest, ut in sola summa hepatis parte sit inflammatio: potest etiam in gibbis partibus, sed non in omnibus, uerum in his duntaxat existere, quae a nothis costas conteguntur. Itaque laborantem, ut uehementer respiret, monere oportet: deinde interrogare, num grauitatem sentiat, aut suspensam a superioribus, aut incumbentem uicinis. Accidit autem aliquando, ut in his haud secus, quam in hepate, oriatur tumor praeter naturam, cuius occasione seipsum transuersum oppressum, respirationem efficit difficiliorum: atque, qui ita laborant, ab exigua tussis irritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum, firmumque discernendi indicium per omne tempus morbi, a pulsu sumendum est: deinde tractu temporis reliqua quoque accidentia consideranda sunt. Nam & linguae, & uniuersi corporis color alteratur, ubi hepar uitiatum est. Sicut rursus thorace affecto tussis increfcit, atque eo tempore omnino apparent ea quae tussiendo expuuntur. Igitur, quem admodum fieri non potest, ut illaesis spirandi tum partibus, tum instrumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum, nullo existente in ipsis proprio morbo, sed transuerso septo aut detracto, aut oppresso, ut homo difficulter spiret: ita etiam ueniunt in ea sede, quae principem in se animae facultatem continet. Nam, cum & scientia, & opinio, atque cogitatio omnis in ipsa consistat, si harum aliqua laedi uideat, protinus ipsam quoque affectu quoque laborare arbitramur. Nam, ubi uel in pleuritide, uel peripneumonia delirium incidit, nemo uel a costa, uel a pulmone accides hoc prouenisse dixerit. Quippe uniuersi eam partem, in qua deinceps animae uis residet, simul affici putant: ac nititur quisque, ut modum consensus secula suae conformem ostendat. Verum in alijs affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt: ueluti in lethargo, & phrenitide: At uero undique affici, ubi propriarum ipsius actionum aliqua laeditur. Proprias actiones dico, quae per nullam aliam partem, ut per instrumentum, fiunt. Nam re uera & uidere illam, & audire haudquaquam negandum est, sed uidere oculis, & audire auribus. Atqui, ut cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat, neque oculis, neque lingua, neque alia quapiam parte utitur. Quod si haec animae pars ita esset in continente ipsam corpore, ut nos in domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putarem a loco: quoniam uero ipsam laedi uidemus, quomodo laedatur, esset inuestigandum. Si uero ueluti forma quaedam corporis est ab ipso inseparabilis, eam laedi non inficiabimur ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At, quia de hac re inter philosophos ingens pugna est, alijs eam ueluti in domicilio contineri dicentibus, D alijs uero ipsam corporis formam esse putantibus: idcirco, quomodo laedatur, inuentu perdifficile est. Quod uero laedatur, ab experientia discere licet. Etenim, ubi fracto capitis ossi terebra adacta est, si quis uehementius comprimat, protinus sensum omnem amittit laborans: quinetiam, si inflammatio quaedam oriatur, haec etiam euenire interdum uidemus, † mentem itaque laedi minime negandum est. Praeterea nonnulli per uehementem capitis uestionem delirauerunt: atque per fortes ictus capiti adactos, sapenunero † [stupidum soporem] sequi uidere est. Multi quoque affectus in capite consistentes, cogitationem haud obscure uitiant: adeo ut etiam populares, quum aut delirare aliquem, aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda esse censeant. Verum enim uero, quod principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis, sedem in cerebro habeat, & quod hoc a membranis, (Graeci meninges uocant) contegatur, id in alijs commentarijs quam uerissimum esse declaratum est. Nunc uero, quomodo distinguantur affectus primitiui ab his, qui per consensum eueniunt, considerandum est. Nam huiusmodi speculatio proprie ad hoc nostrum institutum pertinere uidetur, & quidem non sine manifesta utilitate: quippe, quod ad curandi rationem in primis pertinet, cuiusmodi parti remedia sint adaptanda cognouisse. Nam per solum consensum laeso cerebro, si ea pars, quae primitiuo affectu laborat, fuerit curata, prius quam cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens. Quod si ex consensu, permanens aliqua fiat in ipso dispositio, tum non solum parti

quae

A.l. 3. f. 11. T. 4.
c. 1. p. 369. A.
† Additur in
antigs. & mo-
tum.
A.l. 1. f. 2. d. 1.
c. 8. p. 56. D.
† In antiquis
cod. pro *oia*,
legit *de*. hoc
pacto *ii* *tr*
diapoyias de
siadhi dicitur
tr. i. at cogi-
tationis laeso,
perpetuo. se-
uenit. ut sit
sensus. Quin-

quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque remedia adhibere oportet. Ob hæc autem ipsum exacte definire, utrum cerebrum, an membrana ipsius primitiue afficiantur, haud magnam utilitatē afferre potest. In utraque enim dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita uehementis studium adhibere, sed morbi potius essentiam, qualis sit, inuenire: quippe humidum exiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidum refrigerare, oportet: Ac si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare: ut calidum & siccum, humectare & refrigerare: humidum frigidumque, exiccare & calfacere, atque in reliquis duabus coniugationibus ad portionem: ac in ceteris morbis omnibus, eadem ratione similiter facere conuenit. At uniuscuiusque speciem in libro de morborum differentijs persecuti sumus. Quum itaque & cerebri, & membranarum eius iisdem morbi simili curatione indigeant, logica magis quam ad curationem utilis, esse uidetur quæstio, in utro libet illorum contineatur princeps animæ facultas. Verum, an in corde sit ea facultas, longe diuersa atque omnino re differens est quæstio. Esto enim, ut à flaua bile in corde & accumulata, & putredine affecta phrenitis sit excitata, non ne delirare uidebitur is, qui caput oxyrhodino, (id est oleo rosaceo cum aceto) perfundere iusserit? Nam si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat: neque tamen uniuerso thoraci, sed illi dumtaxat parti, in qua cor continetur: Hactenus hæc explicasse sufficiat, hoc addito, quod non solum affectum locum, uerum etiam causam illi noxam inferentem, considerare oportet: ut, exēpli gratia, Delirium est accidens eius actionis, quæ à loco mentis impote prodit: similiter [sopor stupidus:] sed à contrarijs causis oriuntur. Quippe & uigilias, & delirium causa potestate calida efficit. At, quotquot somnolenti & comatosi sunt affectus, oēs à frigida causa proueniunt. Id quod ex medicamentorum natura plane discere licet. Quippe frigida stuporem soporemque, calida uero uigilias & uarias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie uideamus & lactucas, & potabilium, calidarumque; aquarum balneas; & uinum modice dilutum, somnum inducere, reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ uero ijs contraria sunt, uigilias excitare? Itaque tenuis ratio uictus, & uinum meracius, uigilias inducunt: idque multo magis, cum uinum meracum, aut suapte natura fuerit calidum, aut ualde antiquum: ueluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est. Neque absurda uidetur historiæ ipsius narratio. Grammaticus quidam, singulis diebus balneum petēs, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea, quæ ad uictum essent necessaria, præpararet. Puer itaque domum custodiens, quum uehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, uinum antiquum liberaliter potauit, atque ex reliquo tempore uigil omnino permansit. Postea correptus febre, unā cum uigilijs oborto delirio periit. Ceterum animantia, quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris uim perinde ac si mortua essent, latitare solent. Atque tum uiperas quoque uideres, si manibus tractentur deferanturque, haudquam mordere. Nam per astantem tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, maxime sub caniculæ feruore, quum uehementer astuant, furorem præ se ferre uidentur, adeo ut ne exiguo quidem momento quiescere possint. Quod intelligens Nicander sic de Cenchride cecinit:

Non temere offendas calcando Cenchridis artus,
Dum furij agitur.

Verum de ijs alibi plenior inuenies & enarrationem & demonstrationem. Si quidem calida causa motum excitat, atque idcirco uigilias affert: frigus autem, ociosum & ad motiones pigrum reddit animal, ob idque somnum comaque inducit. Igitur, qui hæc intelligit, quum per ardentium febrium uigore hominem uiderit & uigilare & delirare, deinde inclinante iam febre & dormire, & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, quum ad uigorem febris peruenerit, delirium sequi solet nullo existente in capite proprio affectu. Quippe tum affectus proprius esse putandus est cum permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde, si in laterali morbo permanens eueniat delirium, caput proprium habere morbum perpende, ita ut, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamē capitis morbus permanere. Sæpenumero enim uidimus bubonem ob ulcus aliquod obortum, ulcere curato deinde diutius infestare. Ergo, quum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, ut irritata quidem una, altera uehementius molestetur, remissa uero irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem una coniectura communis est. Sed de cerebro, ut dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed auctam febrem sequatur. Atque eadem ratione fieri solet, ut, quum febrium accessiones irruere incipiunt, sopore & comate laborantes grauentur, quod hoc tempore cerebrum uehementer refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum est, ut noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, non uero tantam, ut hæc sola prædictorum accidentium possit esse causa: sed, quū accessio ab initio processerit, frigus adeo increfcit, ut cataphoram uel saporē queat inducere. Id uero, ut dixi, fieri consueuit: uel ab intemperie frigida, uel à pituita in cerebro exuperante.

GAL.

etiam si inflammatione quædam superueniat (i. e. cerebro uel ipsius membranis) sensus quidem & motus aliquando amittitur: at cogitatio perpetuo legitur.

† καὶ ποτὶ
A. 1. 3. f. 1. T. 1.
c. 3. p. 363. B.

† τὸ καὶ ποτὶ
ὁ καὶ ποτὶ
A. 1. 3. f. 1. T. 1.
c. 7. p. 338. D.

A. 1. f. 2. d. 3.
c. 3. p. 84. E.

A. 1. 4. f. 1. T. 2.
c. 5. p. 775. C.

Reiectis veterum erroribus, ad dignoscendos cerebri affectus pertransit.

Quo pacto partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum.

Cap. 1.

B

De affectis locis, (sic enim uocant corporis partes) pauci admodum medici scribere agressi sunt, ac multo plura, quam attigerint, omiserunt. Itaque ceteris silentio præteritis, unius Archigenis haud indigni, qui omnibus præferretur, meminimus. Diximus enim eum sermonem, quo asserit actiones quædam lædi illa ea corporis particula, quæ ipsis deputata est, distinctione egere. Defendi enim potest, si pars per alterius consensum læsa, nondum permanentem habeat dispositionem, sed, ueluti umbra quædam, (ut ipse dicebat,) in sit hæc ei affectio. Nam, si ad ignem quis propius accesserit, ut fere comburi uideatur, citra tamen uestionem, dolebit quidem uehementer, sed calfacta parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, ubi ambiens aer uehementer frigidus, aut aqua exacte frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur. Atqui ablata re, quæ nocuit, protinus quiescit affectio. Quamobrem satius fuerit, ut dicamus, nomine id ipsum indicante, affici quodammodo eam partem, quæ alteri consentit. Neque enim pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cum alia patitur, consentientis uocabulo significatur. Itaque, quum affecto stomacho, oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicendum est illos pati elato ad cerebrum ab humoribus in uentriculo contentis fumoso quopiam uapore: non tamen adeo afficiuntur, ut ablata re, quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verum huiusmodi disputatio, ut dixi, ad logicam potius pertinet. Quæcunque enim quæstiones usum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, haud dubie logicæ esse censeantur. Sic etiam Chrysippus philosophus de animi passionibus scripsit, unum quidem de curandiratione librum, quo scilicet maxime ad earum curationem utimur: cui tres alios subiunxit, qui logicas continent quæstiones. Quod autem melius fuerat, & huic nostro instituto commodius, Archigenes parum exacte declarauit: quot certe modis actio lædi possit. Sic enim & primario affectæ partes, & proprio uitio laborantes, aut quomodocunque quis nominare uoluerit, deprehendantur, & curandi ratio abunde nobis suppeditari possit. Ego uero in uocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoque, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis, quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneam curationem ostendit. Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto uentriculo: atque aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in uocalibus instrumentis uitio, uox offensa est. Denique alia consensus specie laborabat is, cuius digiti sensum amiserant. Siquidem oculi uexabantur, quod ascenderet ad eos aliquid: uox autem, quod materia eius esset oblata: sed digiti idcirco torpebant, quod sentiendi facultas ad ipsos non descendebat. Proindeque satius fortasse fuerit, ut uocalia instrumenta digitosque nulla prorsus affectione laborasse existimes, quam oculos: nam his affectus ipse inest, quod fumosa quadam exhalatione replentur. Vocalium uero instrumentorum, atque digitorum officium læditur, non quod ueniat ad eos quippiam præter naturam, sed quod careant eo, quod secundum naturam ad ipsos peruenire solet. Sane uis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam læso: neque guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum recipit.

Nihilominus recte dixeris in ipsis hanc esse passionem, quod non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea, quum secundum naturam se haberent, uenire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si non perueniat ad ipsos aqua. Sic Cerealium quoque frugum è terra prodeuntium squalor immodicus passio est, & animalium cibi potionisque penuria. Nam, quod alicui ad naturalem eius gubernationem quomodocunque deficit, ipsum sane quippiam passionem illius merito putarit. Sed huiusmodi quæstiones, (ut iam dixi) ad Logicam potius pertinent.

Quam multa possideant medici, qui sectis addicti sunt, ac de remedijs ex
vera demonstratione inueniendis.

Cap. 2.

Ceterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ uel læsis, uel deperditis actionibus necessaria sunt. Quum enim duæ tres uel fuerint aliquando huiusmodi actiones, accidit interdum, ut una particula affecta reliquæ illi cõsentientes in suis actionibus simul lædantur: interdum uero, ut omnes eodem modo afficiantur. Atque accidit interdum, ut harum aliquæ dispositione habeant, (ut ita dicam) hæcicã, i. quæ tenaciter hæret: reliquæ uero, (ut sic dixeris) cata schesin, id est, quæ facile discutitur: de quibus secundo libro de uiuorū dissectione, atque in eo, qui huc præcedit, iã diximus, ac nõ nihil in sequentibus quoque dicemus, ut uidelicet futurum sermonem, qui sine huiusmodi distinctionibus explicari nõ potest, perficiamus. Sed iã enarrare aggrediamur id, quod admodum utile fuerit prædixisse propter eos

eos

eos, qui uerbo quidem demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse neces-
sariam: opere uero illam euertunt. Atque unum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitque is pleu-
ritis, in qua latus esse affectum dolor ipsius declarat. Sed, utrum, quæ succingēs appellari solet siue mem-
brana, siue tunica, (nihil enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præ-
terea utrum pulmo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expertus, scire nihil
ad rem pertinere autumant ipsi, qui usum & experimenta præferunt. Dicunt enim multos se uidisse pleu-
riticis tum a præceptoribus, tum a se curatos obseruatis ipsi præceptis, quæ ab Hippocrate in libro de
ratione uictus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit, & quid noceat, noscere, distin-
ctionesque habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriam reuocent, cui uenâ secare oportet,
& cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatibus, uictus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completâ
notitiam deesse, idque ex longa experientia. Igitur, quid uel Hippocratem, uel alium quempiam illo prio-
rem induxerit, ut hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs com-
de utantur: id quod alios quoque artifices facere uidemus. Neque enim faber, siue lignarius, siue æra-
rius, neque cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt: sed a præceptoribus edocti, usum eas
probant & confirmant, atque sic clarum nomen assequuntur. Equidem, ut uerum fatear, quum medicos,
qui se empiricos ab experientia nominant, talia proferentes audio, inducor certe, ut probabiles putem
eorum rationes, uidenturque mihi dogmatici contra illos parum idonea se responsione ueri. Proinde,
ut ceteris in rebus omnibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum
morborum remedijs, diu multumque apud me inquisiui, an logica demonstratione * indigerem, an suffi-
cerent ea [præcepta,] quæ ab experientia, & a præceptoribus, atque ex me ipso didiceram. Igitur ea, quæ
diutina inquisitione optima iudicauit, ita me Diu ament, ueritatis amatores docere non grauabor. Nihil
enim causæ est, quam obrem mentiar: quod facere solent ipsi, qui uni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriâ
quærent: quippe contentiose eos defendere oportet eam sectam ueram esse, quam unicam nouerunt:
nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego uero re ipsa, & publice, & priua-
tim, apud eos uidelicet, qui sectam quamlibet a me discere cupiebant, ostendi in omnium sectarum scien-
tia (ne maius quicquam dixerem) me esse post habendum nemini. Quod si uni sectarum patrocinium fer-
re uelim, quâuis ex tempore ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamen facile ab aliquo cōuinci me,
rationum penuria, patiar. Non enim (ut nonnulli faciunt) ex libris eas didici, sed præstantissimis in una-
quaque secta præceptoribus usus sum. Neque sane odisse possim empiricos, quorum sermonibus sum insti-
tutus, uel dogmaticos: pari enim studio omnibus dedi operam, uersatusque sum cum præstantissimis in
unaquaque secta præceptoribus. Itaque innotui Romæ, tum primoribus eius urbis ciuibus, tum Impera-
toribus deinceps omnibus, & quidem ob artis opera, non ob sophisticas rationes. Quam obrem nihil
prohibet, quo minus de unaquaque secta uere dicam ea, quæ sentio. Igitur per artis exercitationem com-
peri eam remedium inuentionem, quæ ex uera demonstratione * procedit, in his, quæ raro accidunt;
empiricæ cognitioni præstare. Unde multos morbos curauit maxime contrarijs præfidijs, interdum uis,
quæ experientia & usu cognita sunt: quæ quidem in libro de curandi uia & ratione latius explicauit.

Quibus præceptis utendum ad sedem affectam & eius affectionis remedia
inuenienda. Cap. 3.

Nunc uero ea duntaxat perstringam, quæ nostro proposito magis accommodata uidebuntur. Nam
comperi læsas actiones non solum ob similes, a quibus læduntur, ægrotantes: uerum etiam ob
alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, usum tamen quandam præstant. Sic etiam instrumen-
talium partium morbos, actioni nocentes deprehendi: quibus præcognitis inueni deinceps morbos
quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios uero raro accidentes. At conspexi empiri-
cam medicinam, non quod raro, sed quod crebro accidit, in memoria & imitatione collocare: Quocir-
ca dispositionum raro euenientium non solum curationem, uerum etiam præuenientes ipsarum notio-
nes negligere. Proinde primum inuestigauit, quomodo cognoscendæ sunt, inueni; earum quasdam scien-
tificas deprehendi posse notitia: non nullas uero artificiosas uocata cōiectura, atque idcirco ipsas magna
ex parte rectas. Eiusmodi enim est artificiosa cōiecturæ uis. Verum & has ipsas, & dispositiones eis prio-
res, quæ uidelicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notio-
ne. Itaque medicinam hoc pacto professus usque ad senectutem, nullam in hodiernum usque diem calumniâ
subij, neque curando, neque præfagiendo, id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accide-
re memini. Quod si quis gloriam ab artis operibus, non a sophisticis sermonibus assequi uoluerit, is nul-
lo negotio facili compendio colligere poterit ea, quæ per omnem ætatem diligenti inquisitione inue-
ni. Idque sibi persuasum habeat hac uia & ratione medicamenta me inuenisse, quibus morbos raro eue-
nientes curarem, quum antea neque præceptorem uidissem huiusmodi morbos curantem, neque ipse ali-
quod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis Diu immortales mihi testes. Quippe
uitiata actione, semper inuestigare studebam, quænam sedes uel ipsa afficeretur, uel alteri consentiret:
quumque eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quæret, atque ex his statim utrisque to-
tius curatiui generis indicationem sumere, simul remedium & quantitatem, & qualitatem, & idoneam
materiam inuenire. Præterea cum prædictis & ætatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, & re-
gionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpescere ope-
ræpretium

A præpretium dicebam. Verum superioribus duobus libris hunc præcedentibus, nisi fluxa admodum fuit
memoria, didicistis affectas sedes [quinque modis] posse deprehendi. Nempe ab excretis, atque ijs, quæ
affectis partibus adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur & color præter naturam,
& figuram. Sed excreta trifariam diuiduntur. Aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum ui-
delicet essentia uel soluta uel constricta excernuntur: interdum ea, quæ in ipsis continentur: non nun-
quam aliquid, quod morbosas dispositiones sequitur: idque uel solas, uel semper, uel magna ex parte.
Cum itaque in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret uia, sola actionis læsio satis conducebat
ad affectarum partium inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiusdam memoriam restituere oportet,
essetque adhuc iunior, ac neque præceptorem unquam uidissem, qui huiusmodi affectionem cu-
rasset, neque apud ullum antiquorum curationem legissem: Primum quidem apud me ipsum inuesti-
gauit, quænam pars esset affecta, cui topica, id est localia uocata remedia adhiberem, prius uidelicet
uniuersi corporis curatione præmissa. Id enim commune præceptum est, quod in omnibus morbis ob-
seruare oportet. Deinde, qua uia & ratione, remedium singula inuenirem. Ceterum affectam se-
dem eam ipsam existimaui, qua princeps animæ uis continetur. Medicamenta autem ea adhibenda
esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarentur. Interim oratos habere uelim omnes, qui in horum
B commentariorum lectionem inciderint, ut scabiem, uel rabiem, uel insaniam, quam de sectis concepe-
runt, deponant, deinde sic, ut probos uiros decet, dicendorum seriem considerent. Equidem, quum ea,
quæ iam supra proposui, perpenderem, accepi Archigenem librum quendam de oblesæ memoriæ instaurati-
one edidisse: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri, conuenique bibliopolas omnes, atque
medicos quoque, quos scriptorum eius uiri studiosos esse sciebam, quo eius libri copia mihi daretur, ut
mihi quidpiam conferret ad remedium non ad loci affecti inuentionem: quod plane scirem nullam
aliam a corde sedem huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente principem ani-
mæ uim in ea parte sedem sibi uendicare.

Quam absurda sit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conscripta. Cap. 4.

Porro intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret: neque
enim dubitabam, quin distemperantiæ aliquam pro causa afferret, utpote qui sectam eius non igno-
rarem. Sciens itaque octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consistere, quatuor simpli-
ces, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archigenes læsæ actionis
causam esse declararet: frigus ne, an humiditatem spiritus in corde, an compositum ex frigore & humi-
ditate, aut ariditatem cum frigore putaret huiusmodi posse affectionem producere. Etenim manife-
stum erat eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demum mihi acciderit, ipsi, qui huius sectæ insa-
niam absterferint, iam narrare aggredior. Sane primos eius libri sermones scripsi, ubi uidelicet Archi-
genes curationem scribere aggreditur de lætæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissionis, aut
læsæ, uel utcunquæ eam, quam supra proposui affectionem, nominare uolueris: aut si non affectionem,
sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris: talia enim à sophisticis tractantur, quæ ne mi-
nimam quidem utilitatem ad curationis rationem afferunt. Verum, quo clariora reddant ea quæ post-
hac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archigenem undecim libros epistolarum scripsisse, in quorum
C primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, ut patri memoria restituenda sit: atque ab initio statim
post proœmium, ubi curationem tractare incipit, ita ad uerbum scriptum est. Detractionem igitur san-
guinis moderatam & eiusdem iteratam detractionem fecisse uos incipiente interceptione mihi per-
suadeo, nisi imbecillitas quædam obstiterit. Deinceps rursus: puto autem, quod & irrigationibus op-
portune usi fuistis, & fotibus totius corporis, & capitis deratione, & cucurbitularum appositione. His
ita lætis (ut uerum fatear) obscura uertigine conturbatus sum. Idque non ab re, quod spe, quam de ui-
ro conceperam, frustratum me uiderem: quippe qui millies in multis commentarijs suis, affectorum
locorum, atque dispositionis ipsorum scientiam, necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed
D quid utilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remedium inuentionem dirigamur? Qua igitur
Archigenes probabili ratione persuasi, caput aggrediemur relicto corde, cuius congenitum quoddam
opus memoria est: affectus uero actionis, eius est deperditio? Quam dispositionem sanando, cucurbi-
tula capiti adhibita, memoriam reuocat? qua ratione huiusmodi suades remedia? Ita nunc quoque in-
ter uisitandum ægros, per communes consultationes, uideo medicos ad inuicem interrogantes, qua ra-
tione hoc potius, quam illud, adhibere suaserit: atque ipsi ne minima quidem negligunt, tantum abest,
ut tam grandia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. Neque uideo, si thoraci regione
cordis fuisset adhibita, qua ratione Marsum patrem iuuare potuisset. Præterea proposita iam uerborum
series non explicat, utrum cute concissa [ante] scalpello, an integra cucurbitulas thoraci aptas fuisse
uoluerit. Si enim forte fortuna, ut non nunquam euenire solet, frigida aridaque fuerit dispositio, san-
guinis quidem detractio ad extremum ducit periculum: solæ uero cucurbitulæ non alio nomine, quam
caloris excitandi gratia, utiles esse censentur. Cucurbitulæ enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id
quod aridæ dispositioni maxime aduersatur. Ignota itaque adhuc existente dispositione, quæ uel caput,
uel membranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exterioribus caluarie partes materiam
retrahere. Sic enim prædicere debuerat: Si frigida humidaque affectio fuerit, capite hoc modo dispo-
sito, curationis summam in calfaciendo exiccandoque statuere, atque præfidiarum materiam, quæ hu-
iusmodi

A. l. 1. f. 4. c.
21. B.

* ἐν δὲ τῶν

* ἐν δὲ τῶν

iusmodi habeant facultatem, adhibere oportet. Quumq; uix ex obscura me uertigine recollegissem, E
 sequentia etiam legere aggressus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordi-
 ne, huiusmodi aliquem sermonem, qualis is erat, quem nuper exempli causa percurrimus. Deprehen-
 di itaque uniuersum praesidiiorum catalogum, uehementer calfacientem & exiccantem, adeo ut totum
 caput & ipso etiam sinapismo a se uocato calefaceret, & eo quidem ipso uehementissimo: quippe ab-
 lato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet, quo medicamine nullum in arte me-
 dica uiolentius inuenies: siquidem dolorem, ueluti cauterium, excitat, sed diutius durat eius operatio.
 Itaque Archigenes inferens, inquit: Igitur intollerabilem habet dolorem, neque ulli uel maximorum
 praesidiiorum cedit hoc medicamentum. At uero ex sinapi, nasturtio, grano cnidio, uua taminea (sta-
 phidagrium Graeci uocant) apophlegmatismos instituit, ac sternutamenta mouere, & potiones pro-
 pinare iubet, utraque ex uehementer calidis aridisque medicamentis componens. Vt facile constet
 ipsum credidisse, ad humiditatem & frigiditatem uel cerebri, uel membranarum, hanc dispositionem
 pertinere. Neque enim huiusmodi dispositio, si caluarias tantum affecerit, hominem memoria priua-
 bit. Verum haec obiter propterea dixerim, quae exiccantia caloricisq; remedia inducit, quamquam nusquam
 ab ipso explicata sunt, humore frigoreq; obliuione constare. Quis igitur non indignaretur uidere caput
 tantis uexari negotijs, alia uidelicet parte affecta? Ceterum id quod de cucurbitulis ab initio in deter-
 minate protulit, postea pergens huiusmodi uerborum serie manifestissime declarat: Irritationesq; ex
 sinapi & cucurbitulis leuibus, sapius quidem mitibus, interdum autem admodum ualidis facere oportet.
 Efficaciores autem sunt illae, quae cum scarificationibus adaptantur. Verum o clarissime Archi-
 genes, nulla tibi suffragari ratio potest, quam obrem capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde.
 Neque ab experimento, ut interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Aestuans quispiam
 sub ardente febre, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non nihil praesidij expertus, medi-
 cis imitationis uiam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula uero nulla occasione duce, sed
 sola indicante ratione adhibetur. Neque enim sua sponte cucurbitula unquam gigni, neq; etiam, si hoc
 detur, per occasionem aliquam capiti applicari potuit, praesertim in ea affectione, quae raro euenire so-
 let. Interroganti igitur mihi nostrae tempestatis medicos, praecipue senes, & exercitatos, curassent ne
 unquam huiusmodi affectum: omnes pene responderunt nunquam id se tentasse, uno duntaxat exce-
 pro, qui diceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil uero profecisse. Quo pacto igitur
 eorum, quae casu quodam accidunt, auxilia, uel experimento uel imitatione cognoscemus, cum raro eue-
 niat huiusmodi affectus: neque fieri possit, ut cucurbitula per occasionem capiti adaptetur? Frigida e-
 nim potio, ceteraque id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimum facimus periculum, per
 experimenta inueniri possunt: sed circurbilae appositio siue concisa [prius] cute, siue ea integra fiat,
 ab experientia occasionem accipere non potuit. Quum enim aliarum actionum sedes, quamuis non
 exacte, ad inuentionem tamen remediorum, satis sensibus dignoscantur, in memoria id conceditur mi-
 nime. Alias dico affectiones, ut lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionem co-
 licam, hepaticam, splenicam, aut uesicae, aut uteri affectus, atq; id genus ceterarum partium. In quibus
 omnibus, & dolores, & ea, quae per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine sede
 affectam declarant. In laterali enim morbo facile est uniuerso lateri adhibere, quicquid uolueris, simi-
 liter uentri in colica, quemadmodum si hepar aut lien inflammetur, praecordijs, atque haud secus in ce-
 teris partibus. Deperdita uero memoria nullum affecti loci signum, neq; tumor praeter naturam, neq;
 dolor aliquis, neque excretio, neque aliud quidpiam extat: quemadmodum neq; in melancholia phre-
 nitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quam recetiores medici catochen. i.
 uigilantem soporem nominant, atque catalepsi, id est occupatione: Ac ne in totius corporis spasms,
 uel in saltibus, uel in dimidij corporis paralyssi, id quod ueluti radix est, ullum signum prodit uel ex tu-
 more praeter naturam, uel ex dolore, uel ex colore murato, uel ex aliquo excretorum: quare neq; ex his
 Archigenica remediorum inuentio fieri potuit, siquidem nugaces sunt empiricorum occasiones, atq; Ar-
 chigenis sermo nos ducit ad cor. Verum concedamus ab experientia dictarum affectionum auxilia prodijisse,
 nunquid manifeste deprehendat falsa illorum arrogantia, qui dogmatici uocant? ac ne simplex quidem
 illareprehensio erit, sed gemina, atq; utraq; fortis. Si enim usq; adeo utile est experimentum, ut non solu-
 citra rationem inueniat remedia, uerum etiam coarguat rationem tanquam aperte falsam, tantum abest, ut ratio
 dogmaticis medicis sit usui, ut etiam nocere uideatur. Sed (ut aiunt) satis reprehenditur id, quod inu-
 tile esse ostenditur. Quod si ratio etiam nocere uideatur, quod maius argumentum desideras, quo ra-
 tionis uitium ostendatur? Porro multas de principe uel animae rationes, dialectico more interrogan-
 do inductas, una cum affectuum locorum usu, quibus euincere possis in animalibus affectibus au-
 xilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercita-
 tissimus, ut neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsumque, licet haudquaquam affe-
 ctum, & incidere & ureret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante cum dicerem rationa-
 lem uiam, quod ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi, ab his scilicet, qui patriam, quam
 sectae suae, prodicionem aequiori ferrent animo? quippe prodicionem esse arbitrantur, si uera dicendo,
 dissentiant sit ijs, quibus ea secta defenditur. Igitur, ut in praesentia turpem contentionem manife-
 ste declarant, sic etiam haud obscure dementiae suam produnt: cum putant omnia sua decreta turba-
 ri, si

Ari si aliquando uel in uno reprehendantur. Placitorum enim alia, mutua consequentia coherent, alia in-
 ter se pugnant, alia neque consequuntur sese, neque pugnant necessario: ut in hac ipsa de principali ani-
 mae potestate, quaestione: siue enim in corde, siue in capite sedem ei statueris, poteris de naturae elemen-
 tis, quamcumque uolueris, eligere opinionem: cum priore sententia neque pugnando, neq; consequens
 aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animae essentia, de Dijs, de
 prouidentia, de fato: item genitus ne sit mundus, an ingenus, finitus an infinitus: praeterea an plures
 sint mundi, numeroq; incomprehensibiles, an unus duntaxat, Quippe nulli iam dictorum placitorum
 repugnat, neque ad ullum ipsorum sequitur ea, quae de animae uel principali habetur, opinio, siue in cor-
 de, siue in cerebro eam contineri dixeris. Itaque uniuersam suam sectam dogmatici produnt, qui hu-
 iusmodi scribunt curationes, cum de praecipua animi uel adeo manifestae sint demonstrationes, ut omni-
 bus ferè hominibus nota sit pars, in qua residet, solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam
 collocant, non appareat. Demonstrationes uero ipsas, in commentarijs, quos de Hippocratis Plato-
 nisq; decretis edidi, iam dixi. Porro rationalem animae uim in cerebro, uirilem uero atque irascibilem
 in corde, concupiscibilem in iecore sitam esse, nemini non persuasum est. Id quod quotidie dicentes au-
 diendo, discere licet. Quippe fatuum aiunt, cerebrum non habere: timido & pusillanimo, cor deesse. Ty-
 tio uero iecur ab aquila *erosum, non solum poetae, uerum etiam pictores sculptoresq; fingunt.

* Alias uultu-
re.

Memoria & intellectus laesio, somnolentia item ac uigiles dispositiones in cerebro

esse, ac de ratione ipsarum inueniendarum.

Cap. 5.

Sed tempus est, ut ad propositum redeamus. Sanè, cum in confesso sit omnibus medicis, ex ipsis ope-
 ribus, quae in omnibus rationalis potestatis affectionibus faciunt, caput sedem ipsius esse: conue-
 niens erat considerare, qualis in quacunque affectione dispositio sit: uerbi gratia, memoriae laesio, quo-
 niam de ipsa loqui institutum: ipsa enim sepe una cum laesione quadam rationis fieri conspicitur: quem
 admodum & rationis laesio una cum memoria laesa, utriusque noxa ab eadem dispositione procedente,
 quae ubi uehementius intenditur, simul cum memoria ratio quoque deperditur: quae affectio, stultitia
 nominatur. Sic in lethargo etiam, atque omnibus soporosis affectionibus, utraque pereunt. Atque di-
 spositionem ipsorum eiuudem esse generis necesse est: ac per primum quidem genus, quoniam intem-
 peries est: iam enim explicauimus eam simularium partium, quae primo operantur, communem esse di-
 spositionem. Secundum uero alterum genus, quoniam frigida omnino intemperies est: haec enim ani-
 males actiones torpidas efficit: id quod animalia, quae per frigora latere coguntur, haud obscure decla-
 rant. Id etiam in frigidis medicamentis uidere est, ac frigidis quoque cibis: siquidem lactuca * graues
 inducit somnos, si multam ipsius quantitatem quis ingesserit. Verum etiam capitis grauitates, quae uide-
 licet sine mordaci infestant dolore, somnum, soporemq; * afferunt, quibus apophlegmatismi magnifice
 opulari uidentur. Ad haec non medio cri argumento sunt, capitis & ardor & refrigeratio: siquidem ar-
 dor, uigilias: refrigeratio, soporem * inducit. Item biliosi calidique morbi, uigilias, deliria, phrenitidas:
 contra, pituitosi frigidique, ignauiam, soporemq; * efficiunt. Quippe, quod ad uigilias soporesq; * per
 morbos pertinet, calida frigidaq; intemperies, primam sibi facultatem uedicat: altera uero ab hac, quae
 ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nam balnea, eo qd caput madefaciunt, soporiferæ sunt, haud se-
 cus uini moderata * potio, & omnes cibi humectantes: atque ex aetatibus pueritia quidem, ob humidi-
 tatem somnolenta est. Senes uero, ob ariditatem, uigilias uexantur. Igitur omnia haec argumento esse
 possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatem praeter naturam, secundas partes obtinere: fri-
 giditatem uero priores. Proinde humiditas sola abundans, longos profundosq; somnos: sicuti & ari-
 ditas quoque sola, uigilias efficit: de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est: Somnus aut ui-
 gilia, si alterutrum modum excessit, malum est. Si uero frigus cum humiditate uehementer coniunga-
 tur, soporem, * stuporemq; constituit: sine hac uero, memoriae nocet, stultitiamq; inducit. Quum itaque
 non solum in frigiditate humiditateque, uerum etiam in ariditate, & calore, non paruum, secundum ma-
 gis & minus, sit discrimen, nihil mirum, si multifariae inueniantur causae, quae animales actiones laedere
 possint. Ceterum clarioris doctrinae gratia, rationalis animae actiones, principales: irrationalis uero,
 morales uocentur: sed has in praesentia silentio praeterire decreuimus: non enim uel cordis, uel iecoris
 affectus tractare proponimus. Igitur, quemadmodum somnus, & uigilia, si modum excesserint, ille ob
 humiditatem, haec uero ob intemperantiam fit arida: ita & in his ipsis, & magis, & minus, tum in som-
 nis, tum uigilijs, sequitur maiorem aut minorem, uel humiditatem uel siccitatem. Cumq; bifariam (ut
 iam declaratum est) fiant huiusmodi intemperies, duplex quoque erit utriusque dispositionis modus:
 unus quidem in humidis siccisq; humoribus, alter uero in corporibus solidis, si aliquando in eisdem in-
 temperies solidae partes atque humidae inciderint. Praeterea ultra iam dictas temperies contrarias, fit
 ex ipsis mixtum quoddam temperamentum, ut in uigilanti comate, quum pituitosus biliosusq; humor
 abundauerit. Ita in calidi frigidique contrarietate, eisdem quoque modis inuenire licet, tum simplici-
 bus intemperantijs, tum ex ambabus compositis. Pituitae enim si bilis miscetur, flauam dico, mixta fit
 ex calido frigidoq; dispositio. Quod si in solidis corporis partibus mixtam in contrarijs dispositionem
 fieri fateamur, tres ab ipsa prodibunt ex utraque contrarietate intemperies. Igitur huiusmodi affectus
 omnes cerebro aduenire solent: sed inter se differunt, non solum mixtionis uarietate, aut eo qd magis
 minus uel intenduntur, tum in simplicibus, tum mixtis dispositionibus: uerum etiam qd uentriculi cere-
 bri in-

* καταρροϊδος

Aul. 3. f. 1. t. 1.
c. 5. & 6. E. p.
336.

* cataphoram

† Af. modice
diluti.

Aul. 3. f. 1. T. 4.
c. 1. p. 569. F.

Aul. 3. f. 1. T. 1.
c. 6. p. 338. E.

Aul. 3. f. 1. T. 4.
c. 12. p. 367.
A.

bri interdum afficiuntur huiusmodi intemperatijs, interdum uniuersa eius uasa aut humiditas, quæ per corpus cerebri dispersa est. Accedit ad hæc quartus quoque modus, quum uidelicet ipsummet corpus cerebri intemperatum redditur. Quorum itaque uel memoria, uel intellectus periit, somnus obseruari oportet (quippe intellectus amissio stulticia est.) utrum uehementer, an modice somnolenti sint, aut omnino non somnolenti, sed quantum ad somnum pertinet secundum naturam sese habeant. Sic enim uincens inuenies intemperiam. Præterea considerandum est, utrum excernant quippiam uel ex naribus, uel ab ore, quod à capite defluat, an aridæ huiusmodi partes sint: quippe ex ijs dispositione ipsam coniectura consequi poterimus: quemadmodum in destillatione & grauedine usu uenit. Si quidem in ijs, & qualitas & quantitas excretorum, atque causatum, quæ præcesserunt, contemplatio, capitis dispositionem declarat: siue calida fuerit, ut in uisione: siue frigida, ut in refrigeratione. Nisi enim omnia hæc discrete cognoueris, idoneam dispositioni curationem haudquaquam inuenies. Cum igitur uel periit, uel grauiter læsa est memoria, frigida omnino intemperies est: quocirca calefacere ipsam oportet: at uero exiccare, aut humectare, non necessarium est: sed, si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacere. Ceterum, si inter has medium obtinet, ipsum conseruare oportet. Equidem noui quendam, qui ob laborem in studijs atque uigilijs, memoriam pene amisserat, læsa etiã ratione. Item agricolam, qui ob labores, quos uites colendo subierat, ac tenuem uictum, eodem modo affectus est. Atque ij, certum est, quæ exiccantibus, calorificisque lædebantur: madefactia uero, quæ calefaciendi quoque uim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Itaque læduntur etiam cum febris principales animæ functiones, ut in phrenitide, & lethargo. Interdum sine febrili uitium est, ut in mania, & melancholia: quæ admodum modo per consensum, modo primaria affectione cerebri. Quæ igitur proprijs accidentibus exacte discernuntur huiusmodi uitia, & perpetua sunt, neque alijs præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: quum uero proprijs accidentibus discerni non possunt, neque perpetuo permanent, atque ad alias affectiones consequuntur, per consensum ipsa constare dicimus. Neque latere nos debet, ubi per consensum quis afficitur, ipsaque affectio in fieri habeat esse, quod deletis efficientibus ipsam causis, ipsa quoque simul deletur. Si uero consentientes partes permanentem iam habuerint dispositionem, quamuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. igitur, quod in cerebro consistant omnes principalium animæ actionum affectus, in confesso habent omnes Medici, nisi quis uni fortasse seclæ addictus, aliter in animo sentiat, aliter depromat ex ore. At, qualis sit intemperies, non sine negotio inuenitur, medicumque requirit, non qui laboret, quomodo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & perspicua, ut eam in cerebro esse etiam inter priuatos conueniat: sed qui laboriosus sit, & inquirendo non defatigetur. Sed philosophis fortasse, in angulo sedentibus, facilius pro hoc errore quis ueniam dederit. Medicis uero qui iam in operibus ad senecturem usque uersati sunt, ignosci sua contendendi libido, uel, dicam uerius, impudentia, non debet: quippe qui uigilantibus, delirantibus, phreniticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoque, ubi uitiosa memoria medicanda est, aut stultum medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis unquam exercitatus Medicus apoplexiam, morbum comitalem, opisthotonon, emprosthotonon, tetanon, aliter curauit? quis denique dimidiam partem corporis resolutam? Nunquid uero in spasmis affectibus, omnes Medici uel experimenta etiam professi, summam curationis esse censent, primis uertebis remedia adhibere, quemadmodum ubi dimidia quoque uniuersis corporis pars resoluta est? Porro cerebrum quoque calcaciunt, quemadmodum apoplecticos quoque curare consueuerunt. Sic etiam per morbum comitalem, cum uel ob stomachum, uel ob aliquam aliam particulam affectio sit, eam maxime & in primis curare præcipiunt. Cerebrum uero ita præparant, ut non ita facile afficiatur. Hæc itaque potissimum inquirenda sunt, non principalis animæ uis, quam nemo, nisi peruersa fuerit mente, non apertissime cognoscit. Neque neruorum originem, diuinantium more, à Dijs petere, sed ab experto dissecatore discere oportet.

De neruorum ortu, ac de conuulsione.

Cap. 6. H

Sunt enim nonnulli, qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri, eo quod nequeunt inter ligamentum neruumque discernere: quibus non nihil etiam suffragari uidetur ipsa homonymia: quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verum nulla uexabimur nominis inuidia, si modo non copulas ipsas, sed uoluntarios (ut ipsi aiunt) neruos intelligant, quos scilicet à cerebro initium accipere dicimus. Neque enim illi aut conuulsionem, aut paralytin, ad colligantes neruos referunt: sed eorum neruorum, qui uoluntatis imperio obediunt, affectionem esse dicunt. Conuulso enim uniuerso corpore omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, ut in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis ueluti caudex, non paucorum in una parte, quemadmodum ramus: Vt, si uel crus, uel altera manus forte fortuna conuellatur, totius membri conuulso, neruorum, qui ad ipsum perueniunt, originem affectam fuisse declarat, rami cuiuspiam exemplo in arbore. Quod si uniuersum corpus afficiatur, communem originem omnium infra faciem neruorum, quæ arboris caudici proportionem respondet, affectam esse putandum est: quæ sunt primæ spinalis medullæ partes. Proinde exercitatissimi quique Medici huic remedia adaptant: cordis uero in hac affectione nullam omnino mentionem fecerunt. Si uero simul cum uniuerso corpore facies quoque conuulsa uideatur: non solum exortum spinalis medullæ, uerum etiam cerebrum ipsum curamus.

*A.1.3. f.1. c.7
p.386. A.B.C*

Acuramus. Etenim labra quoque sæpenuero conuulsa uidemus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem. At, quia omnes iam dictas partes, a musculis ex cerebro neruos suscipientibus, moueri ex Anatome didicimus, cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum: ubi uero ipsis illæsis, ceteras partes conuelli uiderimus, dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt, quæ prompte discere, mox ipsorum dispositiones considerare oportet. Sed sunt nonnulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediuntur quidem disquirere, sed certant super rebus manifeste apparentibus, iacturamque temporis nos facere cogunt, quod non erat consumendum respondendo ijs, qui recta medicorum ueterum decreta euertunt, sed inueniendo potius ea, quæ illi silentio præterierunt: & uel haudquaquam res ipsas definirunt, aut eas sine demonstratione, aut sine idonea determinatione, aut non satis abunde explicauerunt. Quemadmodum Hippocrates, ubi neruorum conuulsionem, uel ob plenitudinem, uel uacuitatem fieri dicit. Etenim uerus est sermo eius: quibus uero rationibus fulciatur, ut fides ei adhibenda sit, non popularibus, sed doctis duntaxat uiris, & qui diligenter prima Medicinæ rudimenta didicerunt, notum est. Hæc igitur quum didicissem, facile mihi persuasi conuulsionem fieri ob eas causas, quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe, si omnis motus, qui a uoluntate procedit, attractis musculis in eas, quibus innascuntur, partes, fieri uidetur, neque possit fieri attractio, nisi ad suam originem retrahatur musculus: constat conuulsionem in conuulsis partibus factam, hæc sola ratione a motu secundum naturam differre, quod præter uoluntatem nostram fit. Itaque, quemadmodum in eo, qui secundum naturam habet, uoluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordinata, motionis principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis: ita, si sine huiusmodi principio inuenimus, quæ causa neruos conuellere possit, modum, quo conuulso fiat, nos iam scire non temere profitebimur. Etenim, si uideris aliquando neruosa corpora, ut lyræ chordas ob ambientis aeris immo dicam in temperiem adeo uehementer, ut rumpantur, intentas, haud difficile intelliges idem in animantium quoque neruis posse contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur chordæ, ut rumpantur? si uel nimis aridus, uel admodum humidus sit: nempe humor madefacit ipsas, ut in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas extendit: ac ueluti sol tergora arefaciens contrahit, ita ficcitas chordas & trahit & tendit. Sic lora quoque, quum ad ignem exiccantur, contrahi tendique uidentur. His ita præcognitis haud difficile inuentu fuerit, utrum ab ariditate, quæ est humidæ essentia defectus, & uacuatio: an ab humoris plenitudine, quæ est affectio ægestati aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, quum conuulso sit uel a labore, uel uigilijs, uel fame, uel solitudine, uel arida æstuateque febris, qualem in phreniticis uidere est, causam eius esse ariditatem, uacuationemque recte putaueris. Si uero remulento cuiquam ac omnino pleno homini, qui uidelicet in orio degit, id euenire conspexeris: non abs re a contraria causa conuulsionem ortum habuisse iudicabis. At qui euacuationi contraria est repletio.

*A.1.3. f.1. c.5.
p.396. D.*

*A.1.3. f.1. r.4.
c.18. p.370. D.*

Qui humores, in quibus cerebri partibus, quos morbos pariant: ac de melancholia & morbo comitiali.

cap. 7

Atque morbus quoque comitialis, conuulso est omnium corporis partium non perpetua, ut in emprosthotono, & opisthotono, atque tetano uidere est, sed quæ ex temporum accidit interuallis: neque solum hac re, sed mentis quoque, ac sensum oblatione, a iam dictis conuulsionum generibus differre: unde constat in supremis corporis partibus, cerebrum uidelicet, hunc affectum generari. Ceterum uelox eius discussio crassum humorem spiritus uias in cerebri uentriculis obstruentem, hunc maxime affectum peperisse declarat, neruorum principio seipsum quatiente, quo excutiat id, quod noxium est. Ac fortassis per morbum comitalem conuulso, haud admodum similis est his, quæ a spinali medulla incipiunt, conuulsionibus, singulorum neruorum irrigatis processibus. Verum non ab ariditate uacuationemque, sed a crasso semper humore hanc affectionem induci argumento est, quod & subito fit, & soluitur confestim. Nam subitaria meatuum obstructio, a crasso uiscosæ humore fiat: ut autem uel cerebrum, uel tenuior ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, ut corio simile quippiam pati uideatur, non sine multo tempore fieri potest. Accedit ad hæc, ut is, qui sic laborat, neque uideat, neque audiat, neque ullo sensu quicquam percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: sed cum memoriam uiribus ratio quoque læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, impediens humore animale spiritum, qui in uentriculis eius continetur, quo minus possit exire. Porro, quam obrem hic spiritus uocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentariis, quos de Hippocratis Platonisque placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè, quum ea, quæ per dissectiones apparere solent, accurate consideremus, rationi consonum uidebatur animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso & rationis uim, & sensibilem imaginum memoriam residere: ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his, quæ a cōfilio & uoluntate procedunt, spiritum esse, qui in ipsius uentriculis maximeque in postremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius uentriculus, perinde quasi non nobilissimus sit. multis enim rationibus inducimur, ut hunc amplectamur, duos uero anteriores deseramus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit. Nam satis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atque in eius uentriculis humorem crassum uel uiscidum comprehendi. Igitur, quemadmodum hæc ad curationes, quarum gratia & affectas sedes, & earum dispositiones inquirimus.

TERTIA CLASSIS

C sunt

funt utilia: sic crassorum quoque humorum differentia, utrum uidelicet pituitosi sint, an melancholici, E aut mediocriter ad curatione conferre uidentur. Si tamen in praesentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, quum simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasque: melancholicos uero, in quibus siccitas atque frigiditas dominatur: quauis magna peculiareque; interim differentia tum pituitosorum, tum melancholicorum humorum inueniantur. Pituita quidem unum genus est, quod quotidie uel screando, uel uomendo, uel emungendo educitur, uaporoso scilicet spiritu plenu, ut ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimulare. Alia uero pituita, similis quidem uidetur, licet fortasse non sit similis, qualis est crudus humor, qui in urinis substatur, tum is, qui a Praxagora uitreus appellatur. Atque ex hoc genere esse uidetur salua, quae neque fluida admodum est neque aquosa. Verum salua non unica duntaxat qualitate gustum afficit, nedum uniuersa pituita. Saepenumero enim acrem, & acidam, & salfam in ore saliuam manifeste deprehendimus, ueluti, cum sani degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa, salua gustui offertur. Sic & melancholicus humor secundum substantiae uarietatem non obscuras habet differentias. Nam alius est ueluti faex sanguinis: qui admodum spissus est, faecibus uini haud absimilis. Alius uero, quam superior, essentiae est multo tenuioris, atque uomentibus eum, & olfactibus acidus uidetur: qui etiam terram radit, attollit, & fermentat, atque ampullas quales feruentibus iuculis supernatare uidemus, excitat. Sed is, quem crassae faeci similem esse dixi, in terram effusus non inducit fermentationem, nisi forte in ardente febris ipsum maximopere praestari contingat: neque ulla etiam acida qualitate participat: quamobrem & ipsum nominare consueui melancholicum succu, aut melancholicum sanguinem. Hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autem huiusmodi humor in quibusdam plurimus, uel a temperie ab initio comparata, uel a cibis, qui (quum in uenis concoquuntur) in huiusmodi humorem transmutari solent. Igitur, ut crassus pituita succus, ita hic quoque comitialis morbum solet efficere, ubi in meatibus uentriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus. Vbi uero in ipso cerebri corpore abundat, eam insaniam speciem, quam Graeci uocant, [melancholiam] efficit. Quemadmodum alter atrae bilis succus, qui praestata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atque hanc ob causam phrenitis non nunquam mitior est, quum uidelicet a pallida bile ortum contraxit: interdum uehementior, quum flaua bilis eam peperit: atque insuper alia non nunquam dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile praestata. Deliria autem, quae per febriliu uigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt: proinde eos [delirare & desipere,] non solum Medici, sed priuati quoque dicere consueuerunt. Phreniticis uero hos non nominant, eo quod phreniticoru deliriu non quiescit, mitigato febrili uigore. Igitur, quemadmodum phreniticorum febris unum quoddam accidens dispositionum cerebri censetur, sic e conuerso ardentium febriliu de mium, multis elatis ad ipsum uaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, quae suffusioni in accidentibus similitur, a uentriculi dispositionibus ortum trahens. Nam cerebri uentriculo, & uentriculus cerebri, suas affectiones transmittit, idque propter neruorum a cerebro ad os uentriculi descendentiu magnitudinem, per quos etiam sensus huic particulae, quam ulli reliquarum corporis partium, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas usque perueniunt, biliosus uomitus, ac interdum dolores capitis, quomodoque fiant, subuertioque; stomachi, & morsio comitatur. Hypochondriacas uero & flatuosas uocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus, quam acutam febrem delirium, & quasdam oris uentriculi dispositiones, ea, quae in accidentibus suffusioni similitur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius, quam reliquis, delirium superuenire solet, idque ascendente ad caput interdum per continuas partes solo calore, interdum uero spiritu uaporoso, uel fumoso, aut fuliginoso. Porro, quemadmodum haec passiones, quibus caput per consensum afficitur, ita illae quoque, quae primogeniae ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, ut instrumentali, interdum, ut similari parti, nocent: Quum enim meatus obstruuntur, ut instrumentali: quum uero temperamentum alteratur, ut similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de Vulgaribus morbis praescriptus est: Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitali laborantes, efficiuntur melancholici. Atque horum utrumlibet magis accidit, prout uel in hanc, uel in illam partem, infirmitas reperit: si enim in corpus, epileptici: si uero in mentem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectuum alter in alterum transit. Quippe non solum melancholicus succus, uerum etiam pituitosus morbum comitalis: committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit, in melancholiam transit: qui uero a pituitoso partus est, in aliam affectionem, de qua paulo post dicturus sum, permutatur, melancholiam uero haudquaquam efficit. Altera uero Hippocratici sermonis pars, non paruum contemplandi locum desiderat: quippe, quum anima sit aut temperamentum actiuarum qualitarum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilem, quum cerebro, ueluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat. Quum uero temperamentum mutando, ei, ut similari, nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod Medici dereliquerunt, definire in primis necessarium esse uidetur. Nempe, ut in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante sic uocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quae a Graecis cachexia dicitur: insuper in his, quae ab hepate

A.1.3.f.1.t.4. c.18.p.376.E

A.1.3.f.1.t.4. c.15.p.375.E

† παραπαισις, παραρροισις, παραρροισις

A.1.1.f.2.d.3. c.2.p.82.E

A.1.1.f.2.d.3. c.10.p.87.A

A.1.1.f.3.d.3. c.1.p.129.B

„ „ „ „

A pate, atque splene pendent, colorum uitijis: interdum uero unius duntaxat partis, quae uidelicet aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorem suscipit, temperies permutatur: Ita etiam cerebro accidit, ut non nunquam uniuerso in uenis sanguine melancholico effecto, ob commune uitium, ipsum quoque laedatur: nonnunquam uero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteratur: idque bifariam fit. Aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melancholicus humor genitus est, quum uidelicet internus calor aut flauam bilem, aut crassum atraque sanguinem superaffluit. At hac distinctio non paruum habet in curatione momentum, siquidem, ubi uniuersum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem a uenae sectione incipere oportet. Vbi uero solum cerebrum, infirmum (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtriu uero melancholicus sanguis uniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis uniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, uelim: meminerisque, quod molles, & candidi, & obesi nequaquam humorem habent melancholicum. Macri uero, & nigri, & hirsuti, & quibus latae sunt uenae, aptissimi sunt, ut huiusmodi in ipsis humor cumuletur: sitque interdum, ut praerubro colore homines, affatim in melancholicam temperiem decidunt, atque post hos flauus, idque maxime, quando & uigilijs, & multis laboribus, & sollicitudine, & tenui uictu fuerint educati. Quibus haec quoque nota conueniunt, an haemorrhoids aliqua restricta sit, aut alia quaepiam consueta sanguinis uacuat, aut mulierum menstrua. Insuper quibus cibis, quis fuerit usus, utrum ijs, qui sicut natura melancholicum sanguinem pariunt, an e diuerso. Porro, qui melancholicum sanguinem efficiunt, hi fere sunt, caprina bubulaque; caro, magisque; hircinae & taurinae, sed maxime asinorum camelorumque; carnes, nam & his non nulli uescuntur: item uulpinae caninaeque; carnes: atque magna in huiusmodi sanguinis generatione uim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis ex apris: ac limaces quoque melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eoru usus: praeterea omnes terrenorum animalium carnes sale conditae: aquatiliu quoque carnes, ut thunni, balenae, uittularum, delphini, canis, atque cetaceorum omnium. Ex oleribus autem, brassica fere sola huiusmodi sanguinem gignere consueuit, quemadmodum & arborum germina, ubi uel muria, uel oxyhalme condiantur, praecipue lenticis, terebinthi, rubi, canis rubi. Leguminum uero omnium maxime lentescis inter melancholicos cibos numerantur: mox panis farfuraceus, & qui ex tipha, atque uitiatis seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes usus loco frumenti habetur. Verum de ijs in primo libro de Ciborum facultatibus iam dictum est. Praeterea uina crassa nigraque; aptissima sunt, ut ex ipsis melancholicus humor fiat, praesertim si quis abunde ipsa ingerens, oblata occasione in multo corpore calore contineat. Vetus denique caseus, ubi forte fortuna in corpore fuerit super calefactus, facile huiuscemodi parit humorem. Igitur, si quis, antea quam in morbum inciderit, huiusmodi uictus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturam. Si uero boni succi cibus usus fuerit, considerare oportet exercitationes ipsius, molestias, uigilijs, sollicitudines. Sunt etiam non nulli, qui per febriles (ut dictum est) morbos melancholicum humorem contraxerunt. Atque ad efficaciorum notitiam non parum confert anni tempus, ac praeterita praesentique; constitutio, item regio, ac laborantis aetas. His itaque omnibus praemeditatis, quum speraueris in uniuersi corporis uenis melancholicu sanguinem contineri, quo certior habeas notitiam, cubiti uena secunda, praecipueque; mediam: quum communis est & ei, quae humeralis nominatur, & ei, quae per axillam ad manum fertur. Quod si tum fluens sanguis non uideatur melancholicus, statim supprimatur. Si uero talis appareat, uacua, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris. Est praeterea tertium melancholiae genus, morbi comitialis exemplo, quum ortum a uentriculo habuerit: solentque; Medicorum aliqui hanc dispositionem hypochondriacum flatuosumque; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quae a Diocle praescripta sunt illi affidere, in libro, cui titulus est, Affectio, causa, curatio. in quo Diocles ad uerbum ita scripsit: Porro alius oritur a uentriculo morbus, qui supra propositis [non dissimilis] est, nominaturque; ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem sumpto cibo maxime coctu difficili, & caustico, sputu humidum, idemque; multum comitatur: item ructus acidus, status, aestus in hypochondrijs, fluctuatio non illico, sed quum retinuerint, interdum uentriculi quoque uehementes dolores, qui non nullis ad dorsum usque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt, mox alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quae interdum ieiunos, interdum etiam a coena molestant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida: adeo ut dentes torpedine afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim aetate eueniunt. Vt cunque tamen acciderint, omnibus in tempus producantur. His praescriptis Diocles mox causam subiungens, ita scribit: Ceterum flatuosas uocatas suspicandum est plus caloris, quam decet, habere in his uenis, quae alimentum a uentriculo excipiunt, sanguinemque; in ipsis crassorem factum. Quippe constat has uenas esse obstructas, uel hoc argumento, quod alimentum corpori non distribuitur, sed in uentriculo manet incoctum, quum ipsum meatus prius suscipere, & magnamque; ipsius partem in imum uentrem excernant, tum quod postero die uomitu rejiciatur, utpote non digestis per corpus cibus. Sed, quod calor id, quod secundum naturam est, excedat, facillime intelliges tum ab aestu, qui ipsis accidit, tum ab his, quae ingeruntur: siquidem iuuari uidentur a refrigerantibus cibis, qui uidelicet calorem refrigerare extinguereque; solent. Deinde alia quoque Diocles iam propositis in hoc sermone addidit: Aiuat autem non nulli os uentriculi, quod intestinis continuatur.

Auc. ibidem.

Auc. ibidem.

Auc. ibidem.

“ “ “ “ “ “ “ “ “ “ “ “

tur, in huiusmodi passionibus inflammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui & prohibere, ne alimenta statuto tempore ad intestinum descendant. Quamobrem diutius, quam decet, in uentriculo manentia, & tumores, & ætus, atque reliqua, quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt, quæ Diocles quidem literis prodidit: uerum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus accidentia silentio præterijt, quæ uidelicet & melancholiam, & flatuosam hypochondriacamque affectionem, tanquam characterem quodam designant: atque omisit (ut puto) huiusmodi accidentia, eo quod ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus: Si metus & moestitia longo tempore tenent, melancholicus est huiusmodi affectus. Verum haud absurda quæstio est, quare Diocles, quæ causas aliorum accidentium redderet, quam ob causam mens lædatur, non scripsit: siue enim uenarum, quæ uentriculo contiguæ sunt, calor exuperat, siue partes, quæ iuxta portam (Græci pylorom uocant) sunt, inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitentur accidentia, derelictum est. Etenim, quod uenter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando ipsum leuetur, ac præter ea, quæ dicta sunt, uomitione quoque iuuetur, uel nihil dicente Diocle manifestum est. At propria melancholix accidentia simul cum dicta uentriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit. Id itaque addere, ac simul, qualis sit in huiusmodi affectibus uentriculi dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atque uidetur quidem in ipso inflammatio esse. Sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & magis melancholicus. Itaque, quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu, aut crassis quoque uaporibus, similia, ut in suffusione, accidentia contingunt: eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione ueluti fuliginosa fumosaque, melancholica euenient in mente accidentia. Quinetiam quam frequentissime uidemus flaua in uentriculo bile contenta caput dolore affici, mox ea per uomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atque huiusmodi dolorum genera mordendo exedendoque infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum [†][mentis delatione] molestant uidentur. Atque inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidentia, uerum etiam morbum comitalem capiti a uentriculo procedere. Igitur, ut melancholicos timor nunquam deserit, ita præter naturam eis per imaginationem uisa, non semper eodẽ genere continentur. Si quidem alius testam se factum putauit, atque idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare perspicit, ut hi alarum ante cantum, sic ille brachiorum plausu latebra quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere ipsum a se excuteret, atque ipse cum illo collideretur, ac nos quoque cum ipso periremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum uisa. Differunt autem inter se melancholici: nam omnes timent, moerent, uitam damnant, odio habent homines, sed non omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipsum non nullis melancholix caput est, quod mortem pertimescunt. Quosdam etiam alieno admodum atque extraneo uidebis animo, utpote qui simul & mortem metuunt, & tamen mortem sibi cõsciscant. Proinde recte uidetur Hippocrates omnia ipsorum symptomata in duo hæc coegisse, metum & moestitiam. Moestitia nimirum eos inducit, ut odio prosequantur omnes, quotquot uiderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes, ac terrentur, ut in tenebris profundis pueri, atque ex adultis indocti. Sane, quemadmodum externæ tenebræ omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi uel audaces admodum, uel docti fuerint, sic atræ bilis color mentis sedem tenebris similem reddens timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso est & humores, & omnino corporis temperaturam animæ actiones inalterare: id quod nos quoque unico commentario docuimus, quo demonstratum est, quod animæ potentia corporis temperaturam sequuntur. Quocirca humorum uim ignorantes, in quorum numero & Erasistratus est, ne scribere quidem de melancholia quicquam ausi sunt. Neque indignum est admirari tum communes hominum sententias, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignorantiam præterierunt. Igitur ab omnibus affectus ipse melancholia uocatur indicante nomine humorem, qui ipsius causa est: quumque circa uentriculum prima inceperint accidentia, ipsiq; auctis melancholica sequatur affectio, deinde alui deiectione, & uomitu, [†][& proba cõcoctione,] ructibusque leuetur is qui, laborat, hypochondriacum flatuosumque morbum ipsum nominabimus. Accidentia uero ipsius dicemus, & moestitiam, & metum. Quum autem propria melancholix accidentia magna uidentur, circa uentriculum uero aut nulla, aut parua admodum sunt, haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Ceterum, quibus signis discernatur, utrum in solo cerebro, an in uniuerso corpore huiusmodi humor conineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem uiderunt, frequentibus balneis, uictuque humido bonique succi, nullo alio adhibito præsidio huiusmodi me morbum curasse, ubi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor multum uacuationi resisteret. Quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. Fit aut huiusmodi melancholix species affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, interdum uero a sollicitudine, moestitia, cum uigilijs. Verum satis fuerit hæc de melancholia dixisse. Atque de morbo comitali deinceps dicendum est, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affecto, interdum alijs consentiente cerebro euenire solet. Ut enim tiam melancholix genera, ita hunc quoque morbum tribus contentum differentijs, omnes fere Medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quod cerebrum afficitur, uel consistente in ipso affectu, id quod

[†] Ant. translatio hæc, ut Cypus. codi. Græci impressi hæbent *dne. Nas .i. crudiratus. Antiqui habent *quosus. .i. flatibus.**

A id quod pluribus epilepticis accidit: aut a uentriculi ore (quod stomachum uocare solent Medici) ad cerebrum per consensum ascendente: Atque hoc genus proportionem respondet accidentibus, quæ oculis a stomacho adueniunt, ueluti in suffusionibus. Fit etiam, sed raro, tertia morbi comitalis species, (Nec refert, siue genus siue differentiam nominaueris,) cum a parte aliqua, cui id forte fortuna accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente ægro ad cerebrum usque ascendit. Hoc genus primū uidi in puero, qui decimum tertium ætatis annum agebat, quum equidem adolefcens etiam dum cum optimis eius tempestatis Medicis conuenissem ad ipsius curationem: audiui tum narrante puero, dispositionem ipsam ex tibia initium capere, mox illinc recta ascendere per femur, & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret, quod quum primum tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autem medicis, quale esset id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod responderet. Alius deinde adolefcens compos mentis (quippe qui satis poterat & sentire, quod fiebat, & alteri enarrare) dicebat ueluti frigidam quandam auram esse id, quod ascendebat. Unde ex duobus alterum Pelopi præceptor placuit, aut quod qualitas quadam alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quadam substantia transmitteretur: neque mirandum esse dicebat ualidam uim esse humori, qui in affecta parte præter naturam genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarum uenenis inest.

B Quis enim crederet uel a scorpionibus infixio aculeo, uel a phalangiorum ictibus totum corpus ingenti & inusitata mutatione affici, nisi sæpenumero id accidere uideret, præsertim minimam quadam substantiam feris in ipsum demittentibus? Quum itaque phalangium aliquem momordit, quauis paruū sit animal, existimare tamen debemus uenenum ex ipsius ore in morsum corpus descendisse. Porro marinæ turturis, quemadmodum & terreni scorpionis aculeus, in partem extremam acutissimam illam quidem finitur, ubi nullum foramen est, per quod uenenum deijci possit: necesse tamen est, ut excogitemus substantiam quandam esse aut spiritali, aut humidam, quæ ut mole minima, ita facultate quæ maxima est. Etenim, quum nuper ictus quidam esset a scorpione, uideor mihi uidere (inquit) quod gradine percussus sim: eratque omnino frigidus, sudore etiam frigidum accedente, sed tandem debitis adhibitis remedijs non sine negocio seruatus est. Itaque Pelops, non impossibile est (inquit) in corpore similem aliquam essentiam generari, non accedente causa extranea, quæ, ubi neruosi aliquam partem occupauerit, per continuas partes usque ad neruorum principium uim suam transmittit, siue id per alterationem (ut ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia, ueluti aura ad ipsum elata. Sæpenumero enim infingente aculeum scorpione aut in neruum, aut uenam, aut arteriam, manifeste uidemus percussos uehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem penetrando ad profundum usque potest peruenire, phalangiorum uero paruorum morsus solum afficit superficiem: unde constat, interdum a sola cute ueneni uim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & continua est & neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte per totam ipsam celeriter distributa fuerit ueneni uis, eam inde eodem rursus contactu in singulas subiectarum ei partium recipi, innox ex illis in alias continuas, atque iterum ex his, quæ afficiuntur, in alias: quumque ad dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. Ad hanc rem in primis conferunt uincula superioribus partibus iniecta, ab ijs enim præsentaneum præsidium expectatur: id quod in uiperarum scorpionumque ictibus, item aspidum quoque (quod propter imminens subitaria mortis periculum, magis incredibile est) expertus sum. Etenim, quum Alexandriæ essem, rusticus quidam non longe ab urbe in uno manus digitorum ictus, eius radicem apud palmam ualidissimo uinculo ligauit, accurrensque ad urbem ad familiarem sibi medicum, totum digitum ab ipsa dearticulatione, quæ ad postbrachiale est, abscedendum præbuit, sperans inde nihil se mali passurum. Neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Similiter alium noui, qui epoto ex uiperis medicamento, rescitso prius digito, a periculo liberatus est. Vidi præterea rusticum cuius totum digitum uipera momorderat, qui falce, quam tunc forte habebat (erat enim uinitor) ab ultimo articulo ictam partem refecans, deinde inducta usitatis pharmacis in digito cicatrice, nullo epoto medicamine sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus comitalis a tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenierant, sanare sperabant, si in primis uacuo uniuerso corpore medicamen ex thapsia aut sinapi parti adhiberet, ligato in medio membro, supra eam uidelicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto accessionem reuerti prohiberent, quamuis antea quotidie puerum infestare confucuisset. Verum hæc obiter, atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere possit. Superest, ut causam inuestigemus, quamobrem in huiusmodi per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones. Nam ne Pelops quidem ullam ad hanc rem attulit probabilem persuasionem: neque etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit consuetudo. Mihi uero per huiusmodi consensum uidenti aliquando laborantem sine uehementi conuulsione considerare, simul quod per interualla breuibis quibusdam motibus quateretur, probabile uisum est, quemadmodum frequentissime singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum quoque singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquando immodicam quantitatem ingerero. Id quod alijs quibusdam non paucis, quibus scilicet facilis erat oris uentriculi sensus, accidisse meminimus. Atqui iam supra memoratum est id non solum Medicis, uerum etiam uniuersis hominibus stomachum appellari. Itaque, quum ce-

A. l. 3. f. 1. 3. t. 4. c. 1. p. 556. B

»
»
»

A. l. 3. f. 1. t. 2. c. 6. p. 352. D.

F A. l. 3. f. 1. t. 4. c. 17. p. 375. A.

† cataphora. i. in somnū pro pensioe.

A. l. 3. f. 1. t. 2. c. 33. p. 358. E.

A. l. 3. f. 1. t. 5. c. 2. p. 383. C.

cidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum comitali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionem, ueluti palpitando, per interualla concuti uidebam. Proinde existimauimus similem aliquem cerebro motum euenire qualis stomacho interdum a re quapiam molestato accidere solet: quippe, qui quum à ciborum mole grauatur, aut ubi corruptis cibus mordicus infestatur, tū singulu affici conspicitur. Atque acrem quoque humorem non singultum modo uerum etiam conuulsionem per uniuersum corpus efficere sæpenumero consideramus: deinde uomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorum principium huiuscemodi motu concutitur, ut a se expellat, quicquid fuerit id quod a parte primo affecta ad ipsum effertur. Ad hūc modum reliqua quoque accidentia omnia, quibus neruofum genus concutitur, fieri putauerim: ubi uero deperdito sensu quis conciderit, non accidente motu, quo uel conuelli, uel palpitare uideatur, id a uehementi frigore ortum trahere cenfeo: quo in genere lethargus quoque continetur. Apoplexiæ autē, quæ subito eueniat, aut frigidum humorem, aut crassum, aut uiscidum, qui principaliores cerebri uentriculos affatim implet, non totius substantiæ intemperiem causam esse manifestum est, ueluti lethargi, phrenitidis, maniae, melancholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porro in omnibus eiusmodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinem ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sane, quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accidente actione, quæ a consilio prodeat, nimirum quum supini iaceant in cubili- ita in soporosis affectibus omnibus, quāuis neque sentiat corpus, neque moueatur, tamē sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur. Cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilitam habemus scientiam, quemadmodum, quod musculis etiam omnibus motus principium ab innatis ipsis neruis accedit. Atqui ex anatome didicimus, neruos omnes a cerebro primarium fumere initium: neque simpliciter initium, sed primarium dixi, id quod spinalis medullæ gratia orationi adieci. Quamuis enim permulti ex ea nerui prodire uideantur, uim tamen omnem, quam habet, cerebrum ipsi suppeditat. Quum itaque spirationem uehementer impeditam difficulterque procedentem uideris, non paruam in cerebro morbidam dispositionem esse conijcere debes, idque in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

De uertigine, & eius causis.

Cap. 8.

Affectus autem, qui scotomaticus (id est uertiginosus) uocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur: quippe a parua occasione hebetatur hi, qui sic laborant, adeo ut interdum cadat, maxime si aliquando in circum rotentur: siquidem ipsis ab una ratione euenit id, quod ceteris a pluribus accidere solet. Proinde hebecunt, siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipsos quoque, quos uocant, in aquis uortices circummagi uiderint. Id uero maxime, quum uel sub sole æstuauerint, uel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Nam, quod alij, quum in circo frequenter uertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire uidemus. Atqui, ubi quis cerebro uertitur, inæqualem, & turbulentum, & inordinatum motum tum humorum, tum spiritus in eo fieri in cōfesso est. Rationi igitur consonū est huiusmodi accidentia uertigine affectis itidē euenire. Quamobrē non nulli horum ab arteriarum sectione præsidium petierunt, totas arterias pone aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, ut medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non omnes huius auxiliij beneficio fuisse curatos. Etenim aliæ arteriæ ijs maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt, per quas huiusmodi affectionem fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas uaporoso calidoque spiritu, atque implente cerebrum. Atque fieri etiā potest, ut inæqualis cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso uertiginosorum sensu manifestum est. Oritur uero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdum uero, quum ori uentriculi consentit, id quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo de Longarum affectionum notitia ita de scotomatica hac passione scribit: Porro ea bifariam oritur, aut enim in ipso capite, aut in his partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, ubi ex primaria cerebri affectione uertigo dependet, aurium sonos, & capitis dolores, grauitatesque præcedere dicit: item olfactus, uel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblationem: (hoc enim sermoni illi adnexuit, inde prodeuntis) eos sensus (ut equidem puto) significare uolens, qui a capite initium sumunt: Vbi uero ab ore uentriculi oritur, cordis morfonem, nauisamque præferenti. Verum, ut iam antea sæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis consensum afficiatur, affectio tamen nihilominus ipsi adscribenda est.

De cephalæa, hemigrania, & reliquis capitis doloribus.

Cap. 9.

Atque de ea quoque, quæ cephalæa a medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (ut breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus, difficulterque solubilis, qui a parua occasione uehementes habet accessiones, ut neque strepitum, neque uocem uehementiorem, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumque cubiculum quærat, idque ob doloris uehementiam. Quippe non nulli ueluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendi que sentiunt: non paucis ad oculorum quoque rapices dolor extenditur. Quin huiusmodi accessiones, ueluti in morbo comitali, intermissiones habent, interceditque tempus, quo perfecte liberari uidentur. Igitur constat, quod, sicut in cephalalgia,

A. 1. 3. f. 1. t. 5.
c. 1. p. 381. A.
* σπονοδύδαι.
A. 1. 3. f. 1. t. 2.
c. 1. p. 348. E.

A. 1. 3. f. 1. t. 5.
c. 1. p. 381. C.
& c. 2.

A. 1. 3. f. 1. t. 2.
c. 6. p. 352. E.

Alalgia, (id est capitis dolore) ita in hoc morbo caput facillime afficitur: atque hoc est ipsis commune. Verum per cephalæam affectæ partes multo redduntur, quàm in cephalalgia, debiliores. Ceterum inter capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nam sunt non nulli, quibus caput aptissimum est, ut impleatur, ac uniuersi quoque corporis habitus ad ipsum implendum admodum idoneus. Alij omnes capitis partes aptas habent, ut afficiantur: quibus, ubi uitioso uictu utuntur, accidit, ut cephalæa arripiantur. Quo minus mirandum est, si horum alij membranæ cerebrum continentes dolore afficiantur, alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando, utrum ueniat ad eas malum, nec ne: siquidem consentaneum est, ut, quibus intra caluariam dispositio est, ijs ad oculorum usque fundamenta dolor extendatur: eo quod & a cerebro, & ab utraque membrana, atque a uasis, quæ in ipsis continentur, ueluti germina quædam deducuntur. Sed & eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur, (solent autem uocari hemigranici) alij extra caluariam, alij in capitis intrinis partibus dolorem sentiunt. At uero dextram capitis partem a sinistra distinguit futura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum uentriculorum septum. Porro ea corpora suapte natura idonea sunt, ut ipsis caput impleatur, in quibus uaporosus calidusque spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore uentriculi. Atqui spiritus dolores inducunt tenuiores, qui idcirco sic uocati sunt, quod extensionis sensum inducunt. Biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt. Dolores a plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt: quibus si rubor accedat atque calor, calidos: sed sine ijs, non calidos humores significant. Sunt, quibus caput assidue dolet, ubi uel paulo liberalius uinum ingesserint, uel meracius, idque magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi odores omnes, quicumque styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis sunt, capitis dolorem pariunt, adeo ut non nulli ne thuris quidem odorem ferre possint: Neque uero absurdum est, ut quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore uentriculi accidit. Sunt etiam non nulli, in quibus id tam exacte sentit, ut neque acere acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat. Alij uero contra, ipsum penè insensibile habent quippe uidentur aliqui uel ructare uel uomere quædam usque adeo uitiosa qualitate infesta, ut nos ne odorem quidem sustinere possimus, quū tamen ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatem sentiant. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, ut eisdem odores aliqui impune sustineant, perinde ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur, quod omnes huiusmodi affectiones ad cerebrum pertineant, iam manifestum esse uidetur.

A. 1. 3. f. 1. t. 1.
c. 1. p. 333. B.

A. 1. 3. f. 1. t. 2.
c. 1. p. 348. E.

De apoplexia, neruorum resolutione, & olfactus lesione,

Cap. 10.

AT uero neruorum resolutio, & per uniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor (Græci tetanon uocant) continetur, sensu, ut prædictæ affectiones, cognosci non possunt, sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus neruorum actio uitiosa redditur, ipsorum principium affectum esse constat: id uero ex sola anatome dignosci potest. Quum igitur omnes pariter nerui tum sensum tum motum amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. Vbi uero alteri laterum, aut dextro, aut sinistro id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdum dextræ, interdum sinistra. Quod si in aliquo membrorum idem euenit, eiusdem membri resolutio esse dicitur. Nam & tota manus & totum crus interdum resoluitur, atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt. Sic etiam de tota manus similiter proportione dicendum est. Ceterum ex anatome didicimus, quod omnes animantis partes sub ceruice positæ, quæ a consilio & uoluntatis imperio moueri possunt, neruos habent, qui eas moueant, procedentes ex spinali uocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam spinalem uocari medullam, addita scilicet medullæ appellatione, interdum uero sine additione simpliciter * spina nuncupari. Vidistis etiam in corporis dissectionibus neruos, qui thoracem mouent, ex ea spinalis medullæ parte, quæ in ceruice est, ortum deducere: ipsa uero ex tranuerso incisa, si tota fuerit dissecta, omnes, quæ sub ipsa sunt, corporis partes sensu motuque priuari, utpote suscipiente spinali medulla a cerebro uim tum sentiendi, tum mouendi pro arbitrio. Præterea in anatome uidistis, ubi per tranuersas spinalis medullæ incisiones ad medium usque secundum longitudinem secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas duntaxat, quæ è regione sectionis erant, resolutas: dextras quidem dextra spinalis medullæ parte dissecta: sinistra uero, ubi reliqua pars esset incisa. Itaque manifestum est, quod circa primum spinalis medullæ processum facta aliqua dispositione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempta facie, sensu motuque priuabuntur: ubi uero dimidia eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed uel sinistrae duntaxat, uel dextræ. Videntur autem huiusmodi resolutionum aliquæ faciem quoque infestare: sed tum resolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quumque ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes sparsi sunt, a cerebro demitti, si earum aliqua simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam uos latere debet resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: ubi uero illesæ permanferint, spinalis medullæ initium affici sciendum est. Accidit uero non nullis, ut faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & una aliqua particula, ut lin-

A. 1. 3. f. 2. c. 1.
p. 393.

* σπινα

gua, oculus, in mandibula, labrum. Etenim non omnibus ab uno loco principium influit, ut pote que ex diuersis cerebri partibus nervos suscipiunt. Id quod in anatome haud obscure conspicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum esse manifeste declarat. Discernitur autem affectionis magnitudo ex noxæ, quam spirationi infert, uehementia: quum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: quum uero paulum impedimenti est, paruam in cerebro noxam esse conijcere oportet. Sanè omnium pessima spiratio putanda est, quæ & intermittitur, & magna cum uolentia trahitur. Et sanè mori contingit apoplecticos ob id, quod spirare non possunt: sicuti partium immobilitas ad uitæ quidem functiones inutilem, reddit hominem, non tamen acutam infert mortem. Itaque uidimus quendam, qui reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem, amisit seruata etiam spiratione. Quomodo enim uiuere diutius potuisset ipsa deperdit? In quo primario affici putauimus illam spinalis medullæ partem, quæ paulo inferior est processu neruorum ad septum transversum tendentium: quinetiam & urinam, & alui sedimina ipsum præter uoluntatis imperium emisisse manifestum est. In super uidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes, demptis manibus, erant resolutæ. Quemadmodum autem resolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæsis, indicat passionem in spinalis medullæ initio esse: ad eundem modum, si toti corpori conuulso acciderit, eundem spinalis medullæ locum affectum esse declarat, faciei partibus omnino seruatis illæsis. Si uero hæc quoque afficiantur, in cerebro noxam esse ostenditur. Vbi uero pars aliqua conuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut musculum affici necesse est. Igitur, si ex anatome neruorum ad singulas partes uenientium principia didiceris, melius earum & sensum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta sunt & Herophilo & Eudemo, qui primi post Hippocratem neruorum anatomen accurate scribentes, non mediocrem medicis dubitandi occasionem præbuerunt, quo pacto per neruorum resolutionem interdum sensus duntaxat, interdum motus, non nunquam ambo simul pereant. Itaque neruorum resolutio potissimum dicitur, ubi motus deperditus est. Vbi uero partium aliquarum sensus perit, eam partem sensus expertem esse, resolutam uero non adeo dicere consueuimus: quanquam sunt non nulli, qui hanc affectionem sensus resolutionem uocitant. Nos uero semper iubemus, ut cuique nominibus pro arbitrio uti liceat. Etenim hoc nobis est propositum, ut affectam scilicet sedem, simulque dispositionem eius inueniamus. Nisi enim hæc accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus uel sensus, uel motus uitiatæ est, recte curabimus. Sanè Pausanias Syrus sophista, quum Romam aliquando uenisset, secundum duos minores sinistrae manus digitos, atque medij partem dimidiam, sensum in primis quidem difficilem habebat: postea male curantibus medicis, sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ præcesserunt, inuestigauit, atque ipsum, quum per uiam duceretur, ueliculo excidisse, atque in dorso initio læsum, mox partem læsam breui quidem curatam, sed auctum in digitis sensus uitium audiuit. Igitur remedia, quæ illi digitis adaptauerant, læsæ parti adhibere iussi: atque sic uir ille celeriter sanitati restitutus est. Primo autem, quod nerui per uniuersæ manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur, proprias quasdam habeant radices, quodque neruorum musculorum mouentium sunt aliæ, medici ignorant. Verum latius, quam proposueramus, iam nostra expatiata est oratio: proinde quiescere eam decet. Quippe nostra intentio erat, ut hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maxime uero cerebrum infestare consueuerunt, inueniremus. At quia ab ipso nerui originem ducunt, per consequentiam ad neruorum usque affectiones sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passiones, quæ reliquis capitis partibus accidere solent, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillum superioribus addiderimus. Vbi olfaciendi uis læditur, non eorum meatuum, qui in naribus conspiciuntur, sed uel anteriorum cerebri uentriculorum, quum intemperantia quadam afficiuntur, noxa est, aut eorum meatuum, qui in his ossibus sunt, quæ ethmoide (i. e. cola) uocantur, si aliquando obturantur: siquidem odoratorum sensus in prioribus cerebri sinibus perficitur, elatis ad ipsos per coli foramina uaporibus, quemadmodum in eo libro, quem de olfactus sensu Hærio conscripsimus, iam declaratum est.

A. l. 3. f. 5. t. 1.
c. 4. p. 441. c.

* *διὰ τὸ* .i. ipsi
nimirum neruo

A. l. 1. f. 1. d.
c. 4. p. 30. E.

GALENI

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
LIBER QVARTVS,
ARGVMENTVM LIBRI.

Faciei partium affectus uenatur, spinalis item medullæ, pulmonis, reliquarum partium, cum respiratio uitiatur, sanguis expuitur, & uox ac partes ad loquelam attinentes læduntur.

Quid hoc libro agendum, quidque superioribus actum est.

Cap. 1.

Quia & ratione uniuersali affectas sedes scrutari conueniat, primis libris duobus quarundam partium exemplis satis perstrinximus. Quoniam uero (ut iam diximus, atque in alijs libris demonstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui singula artis opera, quæ uniuersali uia, & ratione didicit, tuto & celeriter exercere uoluerit, operæ pretium me facturum mihi uideor, si rationales quasdam dignotiones omnium corporis particularium, quæ sensum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto à capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione uitata, atque reliquis animæ functionibus, quas principes nominare consueuimus, in huius commentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuum generibus, uia & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo quod citra febrem accidit, maniam id est insaniam nominant: præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, uertigine, quemadmodum & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & similibus ibi iam dictum est.

De affectibus oculorum, linguæ, aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis. Item de sopore,

& reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus, uel motus offenditur.

Cap. 2.

At in præsentis libri, qui huius commentarij quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac non nunquam tam sensus, quam motus resoluitur: Idque interdum in altero, interdum in utroque accidit oculo. Non nunquam solius palpebræ, non nunquam etiam eius partis, quam proprie oculum uocamus, uel sensus, uel motus læditur. Cum igitur nullo in oculis malo apparente, cernendi sensus deperditus est, descendens à cerebro in ipsum neruus, causam in se continet, cum uel inflammatione, uel scirrho laborat, uel alioquin ex humorum defluxione afficitur, aut uel instrumentali parti, accidere necesse est. Qui uero ei, ut similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continentur. Præterea aliud quoque ipsorum uitium est, quum uel nihil omnino, uel exiguum admodum uisifici spiritus à principio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si uero uteruis oculorum motum duntaxat amisit, secundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo uide licet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam uero, ut ex anatome didicimus, musculi oculum mouentes, senario numero constat, ac præter eos alij quoque sunt, qui descendentes in ipsum meatum (περον Græci uocant, quo nomine dissectores primæ coniugationis neruum, eo quod soli manifestum sit foramen, nuncupare consueuerunt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quamuis ipse haudquaquam afficiatur, ut musculorum aliquis, aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum dictorum infestetur: siquidem singulis horum musculorum, pars quædam nerui à secunda coniugatione orti transmittitur, haud secus, quam ijs quoque musculis, qui meatum ipsum comprehendunt, siue ij duo, siue tres, siue unus duntaxat dicendus sit: id enim in præsentia non refert, modo nouerimus horum musculorum munus esse, ut & sursum trahant oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & uisificum & meatum nominant, ullo pacto in itinere peruertatur. Quum itaque sex inueniantur oculum mouentes musculi, si is quidem, qui ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus uidebitur: si uero is, qui ipsum potest, affectus est, oculus sursum attractus apparebit. Ita etiam, si minoris anguli musculus uitiat, ad maiorem: si uero hic læsus est, ad illum oculus deflectitur. At, si uolentium musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Ceterum, quum alij præterea sint musculi mollem neruum illum circundantes, scire licet ipsis resolutis totum oculum procidere. Ac plerique eorum, qui sic affecti sunt, sensum quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto, citra noxam cernere possunt: qui, ubi quoquo modo afficitur, uisum efficit obscuriorem. Vbi uero adhuc magis malum ingrauescit, constat eos, qui sic afficiuntur, nihil oïno cernere posse. Porro in oculorum peruersionibus, si ad alterutrum angulum fiat conuersio, innocua permanebit cernendi facultas: si uero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoque uertant, quicquid ipsis obieceris, id oë duplum

duplū esse uidebitur. Musculi uero supernā palpebram mouentes, (nā inferior immobilis est) quoniam per q̄ parui sunt, adeo ut in maioribus quoq; animalibus uix manifeste perspicui possint, nihil mirum, si nerui ipsi innati difficulter uideantur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoque euenire necesse est, ut interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex his, quos ad musculos pertinere nouimus, interdū uero nerui ipsi innati infestentur. Igitur, si musculi ipsam sursum attrahens exoluūt, laxā efficiet palpebrā adeo, ut oculus aperiri nō possit: si uero detrahentes (gemini enim sunt) resoluuntur, oculū claudere nō poterunt. Quorum si alter dūtaxat afficitur, ad oppositum musculus palpebra defleuetur, ut fracta uideatur, in fine uidelicet circa mediā utriusq; lineam. Quippe ea pars, quæ iuxta muscolum affectum est, sursum trahi: quæ uero iuxta illāsum est, detrahi uidetur. Hi sunt partium oculi peculiare affectus, qui latentibus locis incidēt. Ac sunt præterea alij, qui ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia, suffusorum uisus similia uidentur, oculis nulla propria affectione molestat: sed aut oris uentriculi, aut cerebri cognitione id accideri solet. Verum hæc ipsa ab ijs, quæ a uentre oriuntur, distinguenda sunt. Primum quidem ex eo, quod uel alter duntaxat oculus, uel uterque similiter uisus occupetur. Si quidem in uniuersum uisus ob humorum in uentriculo contentorum uitium oborta, utriusque oculo similiter accidit. Quæ uero per suffusiones apparent, neque incipiunt simul in utroque, neque similiter apparent: deinde ex tempore quoq; distinguuntur. Si enim tribus, quatuorue aut etiam pluribus mensibus, suffusionis apparuerint accidentia, contemplantiq; tibi pupillam, nihil tenebrosum uideatur: ab ore uentriculi affectum procedere inuenies. Si uero non ita multum temporis intercessit, quærendum est in primis, utrum, ex quo inccepit affectus, singulis diebus perpetuo huiusmodi apparitio perseverauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni reprehensione caruerit: an diebus quibusdam intermedijs laborans exacte uisus sit sibi conualuisse. Nam assiduitas suffusionem portendit, intermissio uero, quod malum a uentriculo prodicit; suspicionem excitat: idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi uisum apparere fatetur: sed multo magis, si, quum apparuerunt uisa, mordicus in ore uentriculi doluit: adhuc uero magis, si post hæc uomendo, eiecta re mordente cessauerint accidentia. Hæc sunt, quæ primo statim die quum uideris hominem, interrogando discere debes, quando (ut iam diximus) exquisitè secundum naturam se habuerint oculi. Vbi uero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (ut breuiter dicam) non exacte pura uideatur, suffusionis esse initium censendum est. Si uero quispiam suapte naturæ pupillas ipsas non admodum puras habuerit, considera, num ambarum similis sit affectus, ad hæc, an non ita multum temporis a suffusionis accidentibus præterierit. Quod si ita est, impera, ut minus cibi, quam pro consuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem: postero die, ubi probe concoxerit, qualia apparuerint uisa interroga: si enim uel omnino nulla, uel debiliora uideantur, ad uentriculum referendum est accidens. At, si similia permanferint, non per consensum, sed ex propria dispositione, sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare. Idq; magis, ubi sumpto ex aloe medicamento nihil uariauerint. Voco autem medicamentum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si a uentriculo prouenerit accidens, huiusmodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: ut in idem conueniant & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis (ut scitis) non uiderem, quum in alienis essent terris, per literas curauim. Nam, quū non nulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque alijs regionibus per epistolas a me petiissent, si ad suffusionis initium, nullo adhuc uitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, uolui prius, certiorum me redderem, num ex multo tempore ita fuissent affecti. Præterea de alijs quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus. Qui quum per epistolas responderent sex menses aut annum iam exactum esse: utrunque oculus similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates, atque stomacho mordicus dolente, grauius irritari: educta uero per uomitum bile, quiescere: nulla facta de pupilla quaestione, satis efficaciter me cognoscere putauim nō proprio affectu, sed per uentriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanauim. Quū enim omnes, quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorum locorum notas ex literis meis didicerunt: quibus deinde facile cognitis, eos amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent. Nec refert, utrum species an differentias nominaueris. Nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de ijs, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant: cogitando uero, a naturali iudicio aberrant. Alij rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamen difformiter mouentur. Sunt præterea, & qui simul & sensus cogitationis uitio laborant. Itaq; utriusque læsionis modum sic accipe. Quū Romæ quidam domi cum lanifici puero contineretur, surgens a cubili uenit ad fenestram, per quam et ipse uideri, & prætereuntes uidere potuit. Itaque ex uitreis uasis singula ostēdens, interrogauit, irarerantne, ut ea projiceret. Illi uero ridentes, plaudentesq; ut ea projiceret, rogabant, Tū ipse deinceps omnia arripiens eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea iuberētne puerum quoq; projici, quum eos interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentem uidentes, suppresso statim risu, accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem

A. l. 3. f. 1. r. 3. c. 1. p. 361. B.

A non solum in alijs, uerum in meipso, quum adolescens adhuc essem, expertus sum. Quum enim per ætatem ardente febrī laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in uestibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratius uehementiusque id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes: Vides ne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum, quod dicebant, me fecisse. Quum uero sic animo constarem, ut rationalis in me facultas non uacillaret: recte, inquam, dicitis, proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum idoneis rigationibus caput fouerent, tota die sequentique nocte, grauibus in somnijs turbatus sum, ut interim & clamare, & exilire uiderer: uerum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quod ab una eademque causa secundum speciem accidentia proueniunt, non ab eadem sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atque illis, qui per uentriculi consensum, ut dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit unā cum febre percurrente, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur, oriturque tum fumus quidam, ueluti in lucernis ab oleo, qui per uasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, uisum in ipsis causa censetur. Si quidem in anatomicè uisistis, quod & arteriæ & uenæ ab his uasis, ex quibus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic sermōni, utpote satis iam definito, finem imponentes, de reliquis oculi partibus id in uniuersum dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensu percipiuntur, si a naturali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sensum latent. Nam, quum pupilla manifeste uideatur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam uel auerta, uel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at uero, quæ sit dispositio huiusmodi faciens affectum, scire ad artem medicā spectat: uerum de ijs in libro de causis accidentium iam scriptum est. Proinde non opus esse uidetur, ut in hoc libro uel affectas sedes in oculis, quas sensus consequi potest, uel affectus ipsos declarare aggrediar. Quippe affectuum nomina unō paruo uolumine, cui titulus est, Quo modo noscatur oculorum affectus, perscripta sunt. Causas, ut diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, ut ad linguam nostra conuertatur oratio. Atque uidemus interdum ipsius motum, interdū gustandi sensum lædi, atque non nunquam cum eo tactum quoque. Neque enim alio gustus, atque alio tactus neruo utitur, ut in motu uidere est. Nerui enim à tertia coniugatione orti non solum tangendi, uerum etiam gustandi uim obtinent. Verum crebrius læditur gustandi, quam tangendi, facultas, quamuis iisdem neruis utraque utatur. Nam ad gustum quidem exacto iudicio opus est. Tangendi enim sensorium est crassissimum: sicuti ceruendi, tenuissimum. Auditus uero sensorium, ut in tenuitate à uisu: ita sensorium gustus in crassitudine, a tactu, secundum locum obtinet. Olfaciendi uero sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem uis linguæ aduenit à septima neruorum à cerebro ortorum coniugatione, non longe à spinalis medullæ initio. Quumque hoc in loco utraque cerebri pars, tam dextra, quam sinistra afficitur, apoplectica infert pericula: ubi uero altera tantum, in paralyfin finit. Ea interdum alteram duntaxat linguæ medietatem à motu prohibet, interdum partes sub capite constitutas: & quidē modo has, modo illas infestat: non nunquam alterum latus, per uniuersum corpus usque ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sæpenumero uidetur iam dicta noxa molestari: quum nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu læsio. Cuius rei causa haud obscura est, uobis præcipue, qui uisistis neruorum à cerebro processum, ad faciem quidem à parte eius anteriore: ad partes uero totius animalis sub facie omnes, ab altera parte, nempe posteriore. A qua etiam eorum neruorum, qui ad linguæ musculos ueniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electione perficit. Itaque non ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ motio uitio carebit: Reliquæ uero faciei partes omnes in altera parte, dextra aut sinistra, & sensum & motum ab electione amittunt. Quod si nanque aliquando sola anterior cerebri pars afficitur, supremam ipsius uentrem ei consentire necesse est, atq; cogitandi quoque actiones uitari. Et, qui ita affectus est, neque sensus neque motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur, uocaturque hic affectus caros, id est sopor. Si uero adeo uehementer spirationem opprimat, ut quis uel magno conatu uix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent, apoplexia nominatur. Atqui solutæ apoplexiæ creberime succedere solet uocata paralyfis. Sopore uero finito, bona ualētudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem sopor, Hippocrate auctore, musculis temporum affectis: præterea in acutis quoque morbis, ut idem Hippocrates scripsit. Inter soporem uero & apoplexiam morbus comitialis medius est, conuulsionem afferens uniuerso corpori, sed in paralyfin non finitur. Horum igitur trium morborum, frigidus ac crassus aut omnino uiscidus humor, causa est. Verum & in sopore, & morbo comitiali, uentres magis, cerebri corpus minus: in apoplexia uero, corpus magis affici solet. Et in caro quidem anterior pars magis: in apoplexia & morbo comitiali utraque afficitur. In catalepsi uero & catoche dicta, posteriora cerebri potius afficiuntur. Quum autem osse quoque terebra perforato medius uentriculus fuerit contusus, sopor hominem occupat, sed neque conuulsionem neque difficili facta spiratione: hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali peculiaris est: haud secus, quam in catalepsi, soporūque seruat secundum naturam spiratio. Verum, ut per soporem palpebræ clauduntur

* Alias passio- nibus. A. l. 3. f. 1. r. 3. c. 1. p. 361. C

A. l. 3. f. 3. r. 4. c. 18. p. 430. F

* At. paraly- gian.

A. l. 3. f. 1. r. 4. c. 1. p. 369. B.

A. l. 3. f. 1. r. 5. c. 1. p. 390. F

A. l. 3. f. 1. r. 4. c. 1. p. 369. B.

Quinetiam quod circa primas oritur uertebras, à quarum secunda pars quaedam dentiformis uocata E procedit: unde non nulli ipsam totam uocauerunt dentem. At nunc sub hac quoque uerterbra (inquit) factam quidem anginam, sed non æque acutam, ut ea, quæ circa secundam fieri solet: siquidem constat, quod spinalis medullæ partes, quo fuerint altiores, eo sunt præstantiores: proinde, quo inferior primis duabus uertebris fuerit dispositio, eo minorem inferet noxam. Nam ex arte secandi corpora didicimus septi transuersi neruos sub quarta ac quinta uerterbra emergere: præterea ex commentarijs de spirationis causis edocti sumus liberam spirationem à solo fieri septo transuerso, accedente ad hanc intercostalium quoque musculorum actione, ubi uidelicet uehementiori opus est spiratione. Quod si uehementissima spiratione indigerimus, superiores etiam musculos concurrere oportet. Verum non solum ob magnam aut maximam spirationem horum musculorum actionem requirimus, sed ob alias quoque causas, de quibus latius in libris de Dyspnoea, (id est spirandi difficultate) iam dictum est. In præsentia uero satis fuerit à præscripto Hippocratis sermone tantum accipere, quantum ad affectorum locorum notitiam necessarium est. Si prius eius uerbi, quod in libro de articulis à nobis explicatum est, meminerimus, ubi inquit, Verterbrarum autem, quæ in spina sunt; quæcūque per morbos in gibbum trahuntur. Vult nimirum non solum ad interna uertebrarum luxationem, quæ lordosin, (id est excauationem) uocat, sed eam quoque, qua foras uertebræ labuntur, comitari tensiones, quæ ad partes sunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam consistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur, ubi unica duntaxat uerterbra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte spinam cauari contingit. Vbi uero inter distractas uertebras, uel una, uel plures illæse permanserint, sic affectus gibbus accidere solet. At, si in alterutram partem, uel dextram uel sinistram distrahatur, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atque in eo, quem præmisimus, sermone, utriusque mentionem fecit Hippocrates: excauationis quidem, cum dixit, Quibus secundum rectitudinem tumor incedit: obliquæ uero torsionis, dicens, Quibus uero alterutra pars afficiebatur. Porro exacte admodum atque utiliter nobis, (si legerimus) hæc conscripsit, Per excauationem quidem, neminem fieri paralyticum, quod fit, ubi pars aliqua resoluuit: Per obliquam uero torsionem, malum ad manus usque, procedere, significans ipsum ad infernas partes, ut costas, lumbos, crura, non posse descendere. In primis itaque hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, ut in erysipelate, inflammatione, atque ulcere putri: Alia uero, contusa, quia una uel plures uertebræ suo loco commouentur. Quippe, ubi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra, siue in sinistra parte eueniat, citra tamē uertebrarum luxationem, & quidem si in altera parte duntaxat afficiatur, omnium inferiorum corporis partium, quæ à regione nocenti constituantur, tam sensus quam motus læditur. Si uero utraque pars affecta est, omnes particule tam in dextra, quam in sinistra parte, ei, quæ læditur, subiectæ, similiter resoluntur. At luxata uel ad gibbum, uel ad concauum uerterbra, fieri potest, ut nulla omnino partium inferiorum, uel in sentiendi, uel mouendi facultate uitium percipiat. Atque fieri etiam potest, ut lædatur eo uidelicet modo, qui ab Hippocrate in libro de articulo affectibus definitus iam est. Quum igitur angulosa, (ut ipse nominat) sit spinalis medullæ luxatio id est quum non paulatim, sed affatim, perinde ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes omnes lædi necesse est. Paulatim uero facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ uertebræ supponuntur. Sed in obliquum luxatio lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis uertebris procedentes perueniunt: idque magis in ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lumbis accidere solet. Si quidem in ceruice uertebræ inter se connexæ æqualiter utraque conferunt foramina, unde neruus procedit: In thorace autem superior magis, inferior minus. Sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit uerterbra: ubi si transuersa eueniat uertebrarum luxatio, eadem secum trahes & spinalem medullam & neruum, illæsum seruat ipsius secundum naturam ortum. In ceruice uero, ex loco medio inter duas uertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur: in altera uero, tenduntur. Porro tensiones quidem, ubi ingens quoque inflammatio accesserit, conuulsio comitatur. Ad compressiones uero earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paralytis id est resolutio sequitur. Igitur non ab re in ea angina, cuius in præmissis sermone historia narrata est, ad manus usque superuenit resolutio, utpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus. Quippe sub ceruice thorax est, à cuius uertebris emergentes nerui non ad manus, sed ad spatia intercostalia transmittuntur, paucis quibusdam, qui ex primis procedunt, exceptis. Igitur per eas, quas nuper diximus uertebrarum luxationes, reliquæ faciei partes omnes, neque in sensu, neque in motu noxam subeunt. Porro genæ duntaxat sine mandibula læduntur, ut quæ à musculosa latitudine id est lato musculo mouentur. Constat itaque, quod muscoli, quibus mouendi uis aduenit per neruos, qui à ceruicis uertebris orti in ipsis disperguntur, noxam non euadunt, si & spinalis medullam, & prouenientes ab ipsa neruos affectus quispiam infestauerit. Verum, qui & quot sint huiusmodi muscoli, ex neruorum, qui à spinali medulla, oriuntur, dissectione didicisti: ueluti alia quoque cognita necessaria accidentia, quæ sequuntur, ubi spina ipsius uertebræ uel in gibbum, uel concauum, uel etiam transuersum luxantur, ex secunda particula commentariorum, quos in librum de articulis edidimus, omnia cum proprijs demonstrationibus accurate conscripta habetis.

Quorum

A Quorum summam in præsentia commemorasse operæpretium fuerit. Equidem non nulla iam percurri. Superest itaque, ut ea, quæ nondum tacta sunt, tractemus, ut nihil orationi nostræ deesse uideatur. Porro scire debetis uertebras à suo posito luxari, aut ob casum, aut ictum, aut tumorem præter naturam, neruosa corpora uertebris ipsis atque spinali medullæ infusa, extendentem. Horum duo sunt genera: aliud enim est partium, quæ secundum naturam se habent: aliud tumorum quorundam, qui præter naturam accidunt, quos Hippocrates uno uocabulo comprehendens cruda tubercula nominauit. Igitur manifestum est, quod in præmissa conditione, quam libro secundo de uulgaribus morbis descripsit, ceruicis uertebris adiacentes muscoli afficiebantur: potuit etiam tuberosus aliquis tumor accedere, ob quem concocta non nullos spuerit dicit, facta uidelicet tuborum concoctione. Cur igitur eos anginosos appellauit? an quia difficulter spirabant, nullo existente uel in thorace uel pulmone uitio? quippe hac in re differt anginosus concursus à peripneumonofo, & laterali, atque ex eo, quod angustia sensus in gutture est. Præterea in præfagiorum libro uidetur angina nomine appellare omnes affectus huic loco accedentes, quos spirandi difficultas comitatur. Inquit enim Angina periculosissima est, celeriterque enecat, si neque in faucibus, neque in ceruice quicquam appareat, si dolor uehemens est, si uix spiritus trahitur. Etenim eodem die iugulat, licet interdum usque ad alterum aut tertium aut etiam quartum protrahatur. Quæ uero in reliquis non minore quidem dolore afficit, extumescit autem, & in faucibus ruborem mouet, superiori non minus periculosa est sed longius spatium habebit, [præcipue si uehemens fuerit rubor.] Sed tum præcipue malum prolongatur, quum non solum fauces sed ceruicem quoque rubor occupat. Maxime uero potest ab ea secunda ueludo contingere, si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuertatur erysipelas. Igitur ex ijs uerbis haud dubia coniectura est omnes affectus, qui huic loco accidunt, si spirationem quoque modo reddant deteriore, ab ipso cynanchas (id est anginas) nominari: nondum solitis medicis cynanchen per e, fynanchen uero per e nominare: tantum abest, ut uel paracynanchen uel parafynanchen dicerent. Quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, quum nimio studio nomina querere inciperent. Itaque quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant: ac notas ipsorum scribentes, genus illud quod supra tractauimus, quum sermonem ex libro uulgariorum morborum secundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atque hæc sunt quatuor eorum genera. Primum, ubi fauces inflammantur: fauces uocò internum oris locum, ubi simul conueniunt & gula & gutturis partes extremæ. Alterum, cum neque fauces, neque reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium ulla inflammata uidetur: laboras tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium, ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum, ubi gutturis partes tum externæ tum interiores similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, ubi ad anteriores partes uertebræ luxantur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturam affectis, uel nato ibi tuberculo: interdum etiam gula pariter uitata: non nunquam musculis quoque, qui gulam gutturi iungunt: quinetiam proprijs aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt oblaesis. Per omnes id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur, sed citra suffocationis periculum: laborantes difficulter deglutiunt, atque dolore afficiuntur, idque præcipue, cum potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum, ut ascendente inflammatione, & lingua & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiusmodi cognitionum enarratio proposito nostro nihil conferre uidetur. Nam lingua affecta, alia quoque actiones deperduntur.

De ijs spinalis medullæ affectibus, quibus respiratio uitatur ac cetera partes læduntur, quæ ex ipsa neruos suscipiunt.

Cap. 4.

A T, ubi unica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, ut ex reliquorum accidentium uarietate eas discernendo inueniamus. Quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neque primario, neque per consensum affecto, fieri minime potest, ut spiratio lædatur. Quum itaque multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoque partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt: non ab re multa discretione indiget is, qui & primario affectas & consentientes sedes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie, illico non nihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione conijcere licet. Quippe, si uideatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, ut in parte quidam anteriore ad iugulum, in utroque latere ad epomidas id est superhumerales, in parte posteriore ad scapulas usque: motus ipsius ascendat, tres ex huiusmodi spiratione dispositiones significatur. Vna est, flamma in pulmone atque corde caliditas. Altera, in aliquo spiritalium instrumentorum angustia. Tertia est facultatis musculorum thoracis mouentis debilitas. Quumque huiusmodi spirationem conspexeris, in primis pulsus perpendere oportet: hi. n. quantus sit calor, indicant. Atque de ijs in libro de præfagijs à pulsu, iam scriptum est. Deinde expirationem ipsam considera, an multa, an cõferta, an exustando fiat. Postremo thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita. Quibus ex abundantia accedit faciei oculorumque rubor, capitis ardor, fitis uehemens, lingua arida & salebrosa, & quod dicat infirmus sese ardere. Vbi uero incēdij signis modum seruantibus thorax uehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse portendit. Itaque, cõsideres, oportet, an guttur sit affectum, an pulmo, an thorax ipse humoribus impletus sit, an tubercula in

A. 1.3. f. 9. c. 8. p. 467. B.

A. 1.3. f. 10. T. 1. c. 9. p. 478.

A. 1.3. f. 1. c. 1. p. 393.

cula in ipsis nata sint: quo in genere etiā abscessus numerant. Atqui gutturis affectus tū primarios, tum eos, quibus per consensum infestat, iā percurimus. Pulmonis autē thoracisq; uitia paulo post accuratius persequemur. Nam in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos, qui ei per imbecillitatem uocata accidere solent. Porro solet imbecillitas accidere, interdum cerebri uitio, utpote a quo & sentiēdi & mouendi facultatē recipit. Interdū ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborat, idq; ob peculiarē intemperiem, uel toti ipsi, uel diuersis ipsius partibus aduenientē: quam multorum medicorū mentes nequaquam comprehendere ualent, quum tamen creberrime uideant laborantes quosdam adeo resolutos, ut uix digitos manus possint mouere, quāuis omnibus thoracis partibus spirent, nullo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogente. Id uero ob huiusmodi causas eis accidit. Nam, dum quiescit animans, liberam spirationem solum septum tranuersum, modo ualeat, efficere solet. Vbi uero infirmum est, ipsum sanē solū, spirandi munus perficere non ualet, uerum intercostalium musculorum concurrat auxilium. Quōd si præterea maiori animal inspiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secūm manifeste mouent, ad spirandi actionem requiruntur. Quum itaque hominem spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere uideris, non fuerit tamen conferta inspiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: in super & narium pinnas, etenim ipsa quoq; contrahuntur. Dilatatur autem thorax quidem, uerum non sicut liter, ut in ardentibus febribus, quum adhuc ualent uires: nam in ijs totus thorax plurimū dilatari consuevit. Neq; etiam, ut in illis, quibus id euenit ob aliquam spiritalium instrumentorum angustiam, ut in anginis, atque in dyspnœa, quam fluxio multa & affatim descendens induxit. Neque, quibus ab utraq; causa prouenit, ut in peripneumonia: quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentissima spiratione utuntur. Ceterum quemadmodum ob uirium infirmitatem, ita ob unius quoque particulæ particulare imbecillitatem omnes thoracis partes dilatari coguntur. Igitur athleta Secundus nomine, qui satis, quid pateretur, intelligebat, sentire se manifeste in septo tranuerso dixit imbecillitatem. Atque idcirco cogebatur intercostales musculos sine intermissione mouere, atque non nunquam superiores quoque, interdum autem zonam circundans præcordiorum partibus sola tranuersi septi motione sufficienter spirabat, quo tempore quiescebat. Verum, an ad septi tranuersi musculum, an ad neruos, qui ad ipsum perueniunt, an ad aggregatum ex utrisque pertineat huiusmodi imbecillitas, mihi quidem explicatu perdifficile uidebatur. Idem spirationis genus etiam in alio quodam notaui, quem cum aliquando equus in præcordiorum regione calcitrasset, adeo atrociter, ut oborta in septo tranuerso inflammatione, mortis periculum immineret. Is, licet euaserit a periculo tutus, ab imbecillitate tamen liberari nequiuit. In alio etiam, qui a uehementi peripneumonia conualecebat, brachij tam posteriores, quam internæ partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad summos usque digitos, sensus difficultate laborauerunt: atque motus quoque aliquorum digitorum non nihil læsus est. Huic nerui, qui in primo atq; secundo intercostali loco inueniuntur, noxam subierunt. Quorum primus non continendæ magnitudinis, per intimas partes abditus defertur, sed ei, qui ipsum præcedit, admixtus, atque multifariam diuisus, ut in arte secandi corpora uidere est, cuius etiam partes aliqua per interiorē cubiti regionem usq; ad digitorum extrema perueniunt. Secundus uero neruus tenuis quidem, nulliq; admixtus, per axillā sub cute ad brachium defertur, dispersus per cutis tam posteriores, quam internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est adhibito medicamento ei loco, unde nerui prodeunt, iuxta primum ac secundum intercostale spatium. Iam sanati sunt quoque nonnulli, quibus utrunq; crus paululum resolutum erat, adaptato lumbis medicamento, in eo spinalis medullæ loco, unde cruribus nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamen adhibendo. Neq; enim ipsorum, sed medullæ proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta suppuratione in altera nate iuxta cruris initium, nerui eiusdem cruris per chirurgiam nudati sunt: sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaque conijciens scirrhosum quidpiam a priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiusmodi dispositionem induceret, affecto loco soli idoneum medicamen adhibendo, hominem perfecte sanauit. Quōd autem de partibus faciei dictum est, id de reliquis quoq; oibus est intelligendum. Quippe unica duntaxat pereunte actione solum musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius, affectum esse putandum est. At, ubi plures actiones uitiatæ sunt non eodem in loco, accidit interdum omnes eius musculos a communi aliqua causa lædi. Fieri etiam potest, ut neruus aliquis, qui musculis illis communis est, afficiatur. Quippe piscator quidam, quum in fluuio pisces uenans adeo circa sedem & uesticam infrigidatus fuisset, ut ipso inuito effluerent & alui excrementa, & urina: per calida remedia affectis musculis adhibita celeriter sanus euasit. Item alius eisdem molestus accidentibus, sine tamen manifesta causa, læsis circa os sacrum neruis, multo tempore per multa præsidia uix sanatus est. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoque mentionem faciēdo ad alia me diuertam. Etenim, si ex arte, quæ corpora secare docet, ad quam particulam descendant singuli nerui a spinali medulla prodeuntes, cognoueris, affectas sedes quam facillime inuenies. Ex artis autem actionibus horum omnium examen re ipsa deprehendistis. Nanq; sæpenumero uidistis ex huiusmodi notitia manifeste iuari laborantes. Quippe non solum crura & manus temere ac frustra multi Medici tota die noctuq; calefaciētib; medicamentis perfricant, negligentes locum, ubi uel spinalis medulla, uel neruus aliquis ex ipsa emergēs læditur: Verum etiam caput cuiusdam, non ita pridem, impositis medicamentis uehementer calefaciētib;

Auc. ibidem.

Auc. ibidem.

A. l. 1. f. 2. D.
2. f. 2. c. 1. p.
57. B.A. l. 3. f. 10. T. C.
3. c. 4.

A. ibidem.

A. ibidem.

A facientibus ulcerauerūt, putantes sensum ipsius grauiter læsum, hoc pacto posse reuocari. Atq; hūc ipsum sanauimus inuenta sede affecta tū ex reliquis accidētibus, tū ex procatarctis. i. euidentibus causis: nā super singulis interrogauimus, quarū una hmoi erat: Quū sub multa pluuia ac uento impetuoso ambulasset, pallium circa ceruicē madefactū aiebat, adeo ut uehementi se frigore in ea parte affectū sentiret. Itaq; si sciueris ex primis spinæ uertebri quatuor neruos ad caput ascendere, à quibus pellis ipsi sum ambiens, sensum accipit, facile sedē affectam inuenies. Hac igit sanata capitis quoq; pellis pariter sanata est, utpote quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici uero neq; hmoi neruos, neq; eos, qui per singulas cutis partes dispersi sunt, cognoscentes, cū in promptu eis esset minima particulæ iuxta nerui initiū adhibere remedia, partes illas multo negocio molestat. Ego uero sæpenumero uos monui alios quidē ipsa spinali medulla ueluti radicē habere, alios uero ut ex magnis ramis, atq; ipsis quoq; è spinali medulla exortis, pcedentes, qui rursus diuisi distribuunt: Atq; alij per ualde multas cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miror defectores ipsos, illos nō cognoscere, atq; in neruorū resolutione querere, quā ob causam resolutarum partiu non semper & motus & sensus pereat: sed aliqui sensus duntaxat, aliqui motus, aliqui & sensus & motus simul deperdat. Arbitrant nāq; neruorū, qui per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutē tendere: ob idq; cum neruus per musculum distributus affectus est, si quidem uehementis fuerit uitium, & sensum & motū simul lædi: sin leuius fuerit malū, seruari quidem sensum, utpote qui non tū roboris desideret: motū uero, eo q; robustis egeat uiribus, p̄ire. Interdū. n. unus muscululus uel totū crus, uel manum mouet, ac proinde uiribus indiget: qui si ita afficiatur, ut munus suū perficere nequeat, mēbrum ipsum immobile relinquit: sentiendi uero facultas partiu affectiones discernens, illæsa tunc permanet, ut quæ non ita ualidis egeat uiribus: quippe nihil minus, immo magis etiā pati possunt partes, quum debiles fuerint, dignotioq; affectionis sufficienter sit etiam per imbecillas uires. Igitur ratio ipsorum in huiusmodi quidem neruorum resolutione probabilis est. Vbi uero deperditā sentiendi facultate, motus nō perit, non nulli quidem adeo uanas adduxere rōnes, ut fatius fuisset eos cōticescere: nō nulli uero cognita huius quæstionis difficultate non grauati sunt dicere huiusmodi paralysis speciem, qua seruato motu sensus perderetur neminē unquam uidisse. Sane, qui arroganter si bisectæ alicuius principatum usurpant, artis uero opera nunquam in exercitationis usum duxerunt, ijs nihil tam difficile uidetur, quod non intrepide profiteantur: uerum maxima ex parte mentiuntur: atq; ut scribunt non nulla, perinde ac si frequenter conspexerint, quorum tamen ne somnia quidē unquam uiderunt: ita plurima nunquam uidisse aiunt, quamuis creberrime conspexerint.

De loco affecto, cum sanguis expuitur, aut alio pacto exire è corpore uidetur. Cap. 5.

Atque conuenit quidem inter medicos sanguinem è gula uentriculoque uomitione, ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitione expelli. Nos uero sanguinem, qui à capite ad gurgulionis partes internas, ut ad fauces, affatim descendebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus: quippe subito gutturi irruens, tussim mouet: quare diligenter aduertere animum oportet, ne aliquando huiusmodi sanguinem ex spiritalibus instituentis ascendisse putemus, exemplo illorum medicorum, quos equidem noui non recte erroris accusare præstantissimos medicos, quum ipsimet errarent, credentes huiusmodi sanguinis eruptionem esse quam periculossimam, tanquam pulmone uehementer affecto. Neque enim par est exigua uena dirupta tantum effluere sanguinem. Ceterum contingit plerumque, ut uel erosa, uel exesa, uel utcunque nominare uolueris, uena, sanguis affatim tussiendo eijciatur. Quum enim retroactis temporibus quis ex interuallis quotidie non ita multum sanguinem tussiendo expuere consueuerit: superueniatque ei postea multi sanguinis inter tussendum eruptio, & quidem neque ab alto cadenti, neque in certamine, neque palæstra grauiter uulnerato, neque etiam sub ullo graui pondere oppresso thorace: reliquum fuerit, ut conijciamus ob insignem erosionem plurimum sanguinem inter tussendum fuisse reiectum. Atque non pauci sic affecti, pulmonis quassam particulas simul cum sanguine eiecerunt. Quocirca diligenter considerare oportet, an spumosum quippiam simul educatur. Id enim efficacissimum fuerit indicium, quod ex pulmone facta sit excretio. Haud secus, si bronchij pars quædam, aut arteriæ aut uenæ tunica, aut etiam pulmonis ipsius caruncula eijcitur. Quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace sanguinem tussiendo producunt. Ac ne dolor quidem infestat eos, quibus à pulmone sanguis erumpit, utpote qui duos neruos perquam tenues à sexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem dispersos, & qui per uisceris profunditatem non extenduntur. Verum thoraci (ut scitis) multi ab internis, multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi possunt. Præterea thorax musculis, ossibusque abundat: pulmo uero laxus est, atque à compressione, aut contusione tutus. Proinde thoracis dolores intensiores sunt, pulmonis remissiores. Quum igitur dolente thoracis parte quapiam sanguinem quis spuendo reiecerit neque multum, neque rubrum, sed nigricantem, grumosumque, huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace per pulmonem educitur, ut in suppurationis affectibus, pus, quod inter thoracem & pulmonem, sensus iudicio contineri percipitur. Ad eundem modum pleuriticis sputum coloratum post apparet: at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro utcunque dicemus. Consequens est, ut de ulceribus, quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt, deinceps dicere aggrediamur.

TERTIA CLASSIS

D re aggrediamur.

re aggrediamur. Ea in pulmone creberrime fieri possunt, ac curationem (ut quibusdam uidetur) E nequaquam admittunt: aut (ut alij putant) difficulter admodum sanantur. At in thorace dirupta uasa a quibus sanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur, Nūquam enim huiuscemodi ulcera, uel diuturna, curationi omnino resistunt. Quæ uero in pulmone lōgo iam tempore permanserunt, quāuis aliquando curentur, relinquunt tamen in ipso res quædam callosa, fistulosaq; quæ tractu temporis a leui occasione excoriatur. Atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur interdum ephelcis, (id est ramentum,) a medicis uocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re cum ulceribus in alijs sedibus genitis communicant. Verum ex gula uentriculoq; uomitu: ex renibus & uesica, cum urina: ex intestinis uero, deiectione excernuntur. Sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quod si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit, & emunxerit, idq; citra capitis uel dolorem uel grauitatem, siue præsentem, siue præteritam, neq; is ex ictu procedat: huius & totū per nares meatū: atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accurate cōsiderare oportet. Nam fieri pōt huiusmodi accidens hirudine huic loco adhærente, quæ quidem in dies augeri solet: quāuis enim primis diebus, utpote exigua, sensum effugiat, tertio tamen quartoūe die haud obscure uideri potest. Eadem ratione ex uentriculo quoq; cruor epota sanguifuga euomitur: sed est huiusmodi cruor tenuis, sanieiq; speciem refert, siue is uentriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cum talem uideris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus, rei ipsius ueritatē facile conijcies. Equidem, quum uiderem hominem integra ualeudine huiusmodi cruorem euomentem, interrogauit, qua uictus ratione antea fuisset usus: ille uero inter alia, q̄ narrauit, hoc quoq; addidit, quod, cū nocte quadam sitiret, missō puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. Quibus auditis scificitatus sum, apparuissent ne aliquando sanguifuga in ipso fonte, qui, quum id quoque fateretur, epoto subinde idoneo pharmaco hirudinem uomitione reiecit. Porro, quum alius quispiam huiusmodi cruorem emungeret & expueret, ipso narrante audiui, eum rure, æstatis tempore, in stagno quodam cū ceteris iuuenibus iuuenili ludo, qualem adolescentem in aqua ludere solent, exercitari: tum ego scies in eo stagno sanguifugas esse, duxi laborantem ad splendorem, conuersoq; directe ad solis radios narium foramine in eo loco, ubi natus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu latentis caudam conspexi. Has igitur historias, utpote perquam conducibiles, uobis narrare operæpretium duxi.

De loco affecto, cum uox uel aliqua partium ad ipsam, ac ad loquelam attinentium lædatur. Cap. 6.

Q uod in proposito sermone læsionem putare oporteat, etiam si nō penitus tota partis actio secun- dum naturam deperditur, sepe numero iam diximus: nec ab re fuerit id in præsentia monuisse. Præterea (quāuis non ignoretis) monitos uos uelim, non eandē esse rem, uocem & sermonem: siquidem uox uocalium instrumentorum munus est: sermo uero eorum, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatum obtinet: cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dētes. Sic etiam uocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atque nerui, qui a cerebro ipsis uim deferunt. Igitur, si uel claudentes, uel aperientes guttur musculi immobiles reddantur, qui sic afficitur, obmutescet: ubi uero uel difficulter mouentur, uel palpitant, aut tremunt, pro affectionis ipsius modo uox ipsa lædatur. Similiter, si uel conuellendo, uel quatiendo mouētur, & sane si imbecillæ fuerint ipsi uires siue ob suam ipsorum, siue ob neruorum ipsos mouentium affectionē, obscuram & parum efficient uocem. Quod si alius quispiam ex mouentibus guttur musculis quoquo modo afficitur, lædatur quidem uox, sed paruū erit uitium, atq; sic affectus: neq; obmutescet omnino, neque ita exiguum habebit uocem. Igitur, ut ex musculis guttur mouētibus præcipui habentur ij, qui ipsum aperiunt, & claudunt: ita ex uocalibus neruis ij, quos recurrentes uocamus, qui & ipsi sextæ coniugationis pars sunt neruorum, qui a cerebro oriuntur, quemadmodum & alij, qui quidem per ipsum dispersi differūt ab illis, eo quod a neruis sextæ coniugationis non in ceruice, sed cum ad thoracis regionem peruenerint, separantur. Nullus itaq; tam ineptus dissecctor est, qui sextam coniugationem totam secet inuitus, quāuis recurrentes nerui ob imperitiam non nunquam diuellantur. Accidit uero interdum in magnis asperæ arteriæ uulneribus, ut unā cū ipsa arteria uel alter, uel uterq; incidatur. Porro per chirurgiā quoq; infrigidati tantisper uocē impediunt, donec calefacti naturalē temperiē recuperauerint. Quinetiā uitari uocē haud obscure contingit, quum uel acutior, uel maior redditur, ob id quod fauces a suis musculis nequeāt intendi. Item uehementer lædatur uox, ubi mēbrana, quæ faucibus & gutturi cōis est, multa humiditate rigatur. Quod etiam destillationes eadem ratione uocē raucā efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter uocē afficit, utpote quæ similē inflammationi circa iam dictā mēbranam, atq; gutturis musculos parit affectum. Ceterum, quum gutturis interni musculi inflammantur, eum affectū, anginam esse constat, quæ simul & uocem & spirationem lædit. Ac idē quoq; in uniuersum facere solēt omnes præter naturam tumores, siue in spiritalibus uis exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimāt. Sic enim gula quoque, ubi inflammatione affecta est, ut comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua charitlaginum ipsius partes extremæ, sigmoides uocatæ, (id est, quæ sigma literæ figuram referunt) coniunguntur, & spirationi, & uoci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoque uitium inducit, uer-tebrarū ceruicis in anteriorem partem luxatio: sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi affectus uoci adueniunt propriis ipsius instrumentis familiari aliquo uitio, siue primogenia affectione, siue per consensum laborantibus. Nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt præterea

A. l. 3. f. 9. c. 3.
p. 466. F.

A. l. 3. f. 10. T.
1. c. 1. p. 485.

A. ibidem.

A. ibidem.

præterea alij affectus, cum peculiari sua materia priuatur. Atq; in commētarijs de uoce dictum iam est, quod propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est exspiratio: secundum speciem uero atq; propriam differentiam, exufflatio, quæ quidem est, quum affatim spiritus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. Vnde fit, ut per uehementia thoracis uulnera, atq; omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac mox animal semiuocale euadat, idq; per accidens. In apoplexia uero, sopore, morbo comitiali, † [uigilanti sopore,] communi ratione earum actionum, quæ ab impetu & uoluntatis imperio procedunt, uocem lædi contingit, siue spinalis medullæ partes primæ, siue simul cū ijs cerebrū quoq; afficiatur. His itaq; quinque inter se cōsequētia quadam conuenientibus, expiratione, exufflatione citra strepitū, strepētī exufflatione, uoce, loquela: si earū prima lædatur, reliquas omnes lædi necesse est: ultima uero læsa, reliquæ haud quaquam læduntur. At, cū secunda, tres reliquæ læduntur: cum tertia, duæ ultimæ: cū quarta uero, sola postrema læditur. Etenim, si nihil omnino expiret animal, uel ex utriusq; thoracis partibus, uel ex altera parte duntaxat: & quidē si ex utriusq;, celerrime suffocabitur: si ex altera tñ, semispirans, atq; semiuocale reddetur: perdetq; simul reliquarū deinceps duarū actionū partem dimidiam. Quarum alteram exufflationem citra strepitū, alteram uero strepētē nominare consueuimus. Quod si expiratione seruata corrumpatur exufflatio, reliquæ tres actiones, strepens exufflatio, uox, & loquela simul corrūpentur: sicut uoce pereūte loquelam quoq; perire necesse est. Cum itaq; dictarum actionū opifices musculos cognoueritis, superest considerare, qui ex ipsis proprio affectu laborent, & quorū actio lædatur per accidens. Quod si quidpiam eorū, quæ ex corporum dissectione uidistis, obliuioni tradideritis, admonebunt uos ij, quos de respirationis causis, atq; de uoce perscripsimus, commentarij. Atq; de his ipsis in secundo libro de uiuorum dissectione etiam dictum est. Sanē expirationem faciunt uniuersi thoracem contrahentes musculi: Exufflationem (quæ uehemens exspiratio est) intercostales maxime: Streptentem exufflationem ij, qui in faucibus sunt: Uocem uero ipsam gutturis musculi efficiunt. Sed lingua articulatim uocem distinguens, loquendi usum præstat: atq; non nihil ad hanc rem conferre uidentur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio: præterea symmetrum linguæ ipsius uinculum. Itaq; balbis blæsilq; atq; alijs, qui impleta sunt loquela, loquitionis instrumentorum aliquod, aut cum natura ipsum formaret, aut postea lædi certum est. Veluti quum uel polypus, uel aliud quidpiam narium foramina obstruit, aut ex primis dētribus aliquis deperditus est, aut ubi labia fuerint mutilata. Verum, quo pacto quidem tenuem obtrineant uocem, ac præterea quomodo aliæ uocis tum differentia, tum affectiones fieri possint, ut rauca, resonans, tenuis, aspera, obscura, in commentarijs de uoce sufficienter diximus.

Quæ loca afficiantur in reliquis spirandi difficultatibus, quæ superius omisse sunt. Cap. 7.

A Tq; de dyspnoea (i. difficili respiratione) iam antea, ubi spinalis medullæ passiones percurremus, multa dicta sunt. Quibus nunc in memoriā reuocatis, quæ ad præsentē contēplationem supsunt, subiungam. Itaq; in uniuersum expedite uos meminisse uelim musculorū thoracem mouētium, neruorumq;, qui ad ipsos perueniunt, quos in corporum dissectione uidistis. Igitur introeuntes ad hominem difficulter spirantē, in primis cōsiderate, an oēs thoracis musculi moueantur, an soli intercostales sine superioribus. atq; an simul cum intercostalibus præcordia quoq; moueantur. Quum itaq; conspexeritis oēs moueri, unā ex tribus, quas dicemus, causis, hmoi motionē efficere putandū est: ac deinde, quæ sit illa, quæ nunc infestat, perpendere oportet: Quod si non oēs mouentur, aliter definire. Subijciamus igitur aliquem omnes simul mouere musculos, ut pectus unā cū scapulis manifeste subleuetur. In hoc opere ex tribus unū aliquod conijcere necesse est, aut uirium imbecillitatē, aut uirū spiritus angustia, aut uehementē in corde & pulmone calorem. Quamuis interdum duæ, ac non nunquam (licet raro) tres quoq; ex iam dictis causis concurrere possint. At qui tribus quidem simul conuenientibus proximam mortem timere oportet: ubi uero duæ fuerint, difficile est ægrum seruare. Sed una duntaxat infestante, peculiari opus est finitione, ut scia, utrū ad sanitatē perueniat æger, an sub malo succumbat. Igitur, ubi diures duntaxat fuerint infirmæ, ad tria mouētium musculorū genera uenire, eosq; oēs ad motionē excitare solēt, uno gñe uehementer mouere pectus nequeunte. Quippe, si septū trāuersum solū, ueluti quū secundū naturā se hēt, sufficienter mouere possit uirtus, neq; intercostalibus, neq; superioribus musculis indigeret: quoniā uero imbecilla est, oēs sensim mouet, sed neq; frequentē, neq; rarā ualde facit actionem. His igitur adhibenda est mens, nā cetera haud difficulter per ea discernuntur. Sanē plurimū aucto in spiritalibus instrumentis calore, oibus quidē thoracis musculis agit animal, sed & uelox, & frequēs, & uehemens est eorum actio, quādo uidelicet citra uirium imbecillitatem calor infestat. At uirium imbecillitatem, ubi flammeus calor non accesserit, neq; uelox, neq; frequēs ualde comitatur motus: proinde non ita multum oēs thoracis partes dilatat. Quippe hoc dyspnoæ genus cum ea, quæ ob nimiam incensionem facta est, unum commune habet, quod omnes thoracis musculi per ipsam agunt. Quinetiam, ubi ob plurimum calorem spiratio difficilis est, præter magnitudinem, frequentiam, & celeritatem hoc quoque accedit, quod calidus, feruensq; spiritus exufflando producitur. At in uirium imbecillitate, nulla ab ore facta exufflatione spiritus, ex solis naribus emitti solet. Quod si per inspirationē cuiuspiam narium pinnæ manifeste contrahi uideantur, id uero efficax imbecillæ facultatis indicium est. Ob spiritalium uero instrumentorum angustiam totus quidem thorax ad plurimum, & celeriter, & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exufflatione spiritum reddunt. Si uero simul

* Quamuis interpres superius semper hac uoce usus sit pro hypochōdrijs, hic tamē eam usurpat pro septo trāuerso.

A. l. 3. f. 10. c. 7.
c. 29. p. 480.
F.

conueniunt in spiritalibus instrumentis, & calor, & angustia, ut in peripneumonia: tum neque maxima, E neque frequentissima, neque etiam celerrima spiratio sufficere potest, sed surgere tentant sic laborantes: etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese cōcidit, eo quod pectoris partes ad spinam declinant: qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius seipsum grauans. Ac similiter quoque respirare solent ij, quibus asperæ pulmonis arteriæ plurima defluxione oppletæ sunt, aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est. A iam dicta uero spiratione, unica duntaxat re differunt, quod neque exufflant, neque calidum spiritum emittunt. Sic etiã ijs, quibus inter thoracem pulmonemque magna puris quantitas collecta est, quos suppuratos uocant, totus thorax attollitur: sed neque calidus est ipsorum spiritus, neque etiam exufflando emitti solet, nisi adurens fortasse febris accesserit. Verum ij celerrime suffocantur tum ob multitudinem ipsam, tum quod uires omnibus suppuratis ex necessitate imbecilliores reddite sunt. Sed non necessario in fluxionibus, quæ ad pulmonem irruunt, aut peripneumonia, aut asthma (id est anhelatione) uires imbecilliores reddite sunt. Nam contra per anhelates affectus, crassis & uiscosis humoribus pulmone impactis uires robustæ, constantesque permanere possunt. Atque, si tuberculū coctū difficile aliquando in ipso natum fuerit, thorax maxime quidem dilatabitur, sed non ita multum inspirabit aerem: ideoque continenter spirare cogitur, non tamen exufflare solet, id enim aucti caloris proprii est. In eandem dyspnoeæ speciem, sed F alia ratione, labuntur ij quoque, quos angina molestat, ob angustiam, quæ non sit in concauitatibus, quæ inspirationem suscipiunt, sed in ijs, quæ ipsam transmittunt. Quibus uero & abscessus, & inflammatio, atque humorū plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione accidente in gurgure neque in aspera arteria, sed in illis cauitatibus, quæ inspiratū aerem suscipiunt, angustia genita, ex necessitate sequitur magna thoracis dilatatio, sed non ita multum trahetur spiritus. Proinde laborantem & celeriter & frequenter spirare necesse est. Præ omnibus autem uos meminisse uelim magnæ respirationis geminas esse differentias: sit. n. interdū ob dilatationis thoracis magnitudinē, interdum uero ob inspirati aeris multam essentiam. Scitis nimirum, quod sæpenumero uos admonere soleo earū rerum, quæ a prioribus omittæ sunt. Nā, quas ipsi persecuti sunt, earū propter scriptorum multitudinem facilis atque in promptu est memoria. Quæ uero ab Hippocrate (quauis optime de dyspnoeâ scripserit) non sunt definita, ea posteriorū nemo explicauit definitiue: idcirco necessariū esse putauit creberrime illorū uos admonere. Igitur, quicumque sine inflammatione, uel omnino sine aliquo præter naturā tumore, aut angustia spiritaliū instrumentorū per febres ardentis difficulter spirant, ijs inspirati aeris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportionē respōdet. Quibus uero uel tumor, uel angustia sine flāmeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidē dilatatio maxima est, id uero, quod inspiratur, non solū dilatationē proportionē non assequitur, uerū etiam minus, quod secundum naturā inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione unā dispositionē ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verū animaduertere oportet, ne aliquando in hac decipiāmini putantes eam spirationem, quæ ob uiriū imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna. Quā equidē, quo clarior esset interpretatio, aliqui sublimen uocare uoluit: hicque mihi facile fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem uocare spiritū, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur. Quemadmodū, quum inquit, Magnus spiritus & ex longis interuallis delirium declarat. constat eum magnum pro multo dixisse. Is uero bifariam fieri potest, uel sine superiorum musculorum actione, uel ipsa quoque concurrente. Nam plerumque inter costales musculi unā cum septo transuerso ad multam thoracis eleuationem, qua multus spiritus allicitur, superiorum musculorū auxilio non indigent. Quod uero huiusmodi eleuationis species delirium portendat, in commētarijs de Dyspnoeâ iam ostēdimus, ubi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc uero, ut compendio quodā hic explicamus eos affectus, quos in alijs cōmentarijs iā percurramus: ita & de dyspnoeâ differentijs partim quidem dictum est, partim uero in sequentibus dicemus. Nā magnarum respirationum alia quidem crebra est, atque huic sunt differentiæ cōplures, quarū alia alias dispositiones indicant: alia uero rara, unicā indicans dispositionē. H Sic et de exigua dicendū est, quod rara quidē spiritalium instrumentorū frigiditate: frequens uero non solū spiritalium, sed eorū quoque, quæ cū ipsis mouentur, ut hepatis, lienis, uentriculi, gulæ, laborē portendit. Quum igitur plures sint dispositiones, quas per uehementes motus dolor comitatur, ex alijs notis & considerandum & definiendū est, siue inflammatio quædā, siue erysipelas, siue ulcus, siue abscessus dolorem efficiat. Quinetiā didicistis, quod inæquales intēperatiæ, dolores excitare sæpenumero solent. Similiter spiritus crudi flatuosique copia, qui arctatus aliqui partes ipsam ambientes distendit, aliquando uero uiolenter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abundantia, si aliqui retentus succus ambientia corpora distendat, aut inde uiolenter exeat, dolores efficere potest. Quod si grauius affecta fuerint instrumenta, in quibus huiusmodi res continentur, dolēt uel non mota: si uero leuior fuerit affectus, quū mouentur. Verū in libris de Dyspnoeâ causam explicauimus, cur exiguæ spirationis frequens quidē spiritus, motorum per respirationē instrumentorum laborem significat: rarus uero uehementē refrigerationē, & quidē spiritaliū duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis. Est etiã alia dyspnoeâ species, quā ueluti breui quadā quiete, intercipitur opus thoracis, idque nonnunquam inspirando, nonnunquam uero expirando, siue hoc accidat ob musculorū thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiam, cogentis laborantē continenter uel inspirare, uel expirare. Est insuper alius respirationis affectus

A ctus, quæ apnoeā (quasi non spirationē dixeris) nominat, nulla, ut aspicientibus uideretur, facta respiratione: uerū ut rei ipsius natura declarat, eā non fieri incredibile est. Nā impossibile uideretur, ut animal omni spiratione exacte priuatū in uita seruari possit, quauis ea animalia, quæ in cauernis latere consueuerūt, thoracem mouere uideantur minime. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, ut sensum effugiat, aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationē, quæ per uniuersum corpus fit, sufficere: quippe hanc cor ipsum per arterias efficit. Respirationē uero per thoracem cerebrū efficere constat. At uero dispositio, quæ apnoeam facere potest, omnibus animalis partibus communis esse uideretur, ueluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi. Nā in his omnibus nullus proprius affectus spiritalia instrumenta præ ceteris infestat, non magis, quam uocis, aut locutionis, aut progressionis instrumenta, sed affecto principio omnia, quibus uires suæ, per quas reguntur, ab ipso suppeditari consueuerunt, ei consentire necesse est. Verum de apnoeâ iā & particulatim, & per se diximus: quāobrem tempus est, ut nunc ad alia transeamus.

De affectibus, qui pulmone crebro aut raro solent euenire.

Cap. 8.

Igitur, quā exercitationis uia, qua ad affectorū locorū noticiā peruenitur, duplex sit, altera quidē ab apparentibus accidētibus, altera uero a corporis partibus: si quis per utraq; uoluerit exercitari, eadē bis dicet, quāuis alio & alio modo, ut de pulmonis congestis affectibus dictū est, præterea et ubi de dolorū ratione, de sanguinis reiectione, ac de dyspnoeâ diximus, atque in præsentia quoque dicemus. Etenim uehementi dolore nunquam cruciatur, uerū & grauitatis sensum, & aliqui extensionē quādam uel ad pectus, uel ad spinā peruenientē percipere potest: ubi enim membranæ ipsam ambientes suspenduntur. Sæpenumero et angustia molestatur laborans, atque ob hoc crebro celeriterque spirant, ac thoracē uehementer attollunt, sed non ita multū aerem attrahunt. Hæc si citra febrem acciderint, aut tuberculū, aut lentorū, crassorumue, aut quorūdam aliorum humorum plenitudinem in eo existere, aut pus, aut aliū quendā humorē, uel lentum, uel crassum, uel multū in ipsum effusum fuisse declarāt. Verum ea inter se per præterita accidētia discernere licebit. Namque, si quis per bonam ualitudinem, quum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturque; accidens: neque inter respirandum stertere uideatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si uero stertendo strepitum fecerit, lentorum crassorumque humorū pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quod si illico ab angustie sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem uel a cerebro, uel a uicinis sedibus in pulmonē irruentem portendit. Sed, quum fluctibus in pulmonē uel uiscosis, uel crassis, uel multis humoribus hominē difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, uelim. Ut. n. in totum uiscus leuis arteria diuiditur, ita etiam bronchiorum essentia in totum pulmonem ab aspera arteria procedit. Vocatur aut a dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ cartilagine, sigma literæ figuram referentes. At, ubi pleuritis præcessit, mox remissa febris uehementia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac ubi quis affatim a decubitu transmutatur, idque maxime si ab uno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. Quinetiam in ijs fluctuatio sæpenumero haud obscure auditur. Accedit ad iam propositas notas hoc quoque indicium, si uehementi prægressa pleuritide nihil pene laborans expuerit. Si uero citra febrem alius quispiā serofus aut pituitosus humor in thoracis spaciū subito defluēs, spirandi difficultatē excitauerit, laborans tenuem sputum, idque ab initio quidē exiguum, sed cum uehementi tussi: ubi uero concoctum est, plus atque crassius, & cum mitiore tussi expuere solet. Quippe bifariam accidere potest, ut uehementi tussiendo pauca quis expuat: alij enim ob lentum crassumue humorem, alij ob tenuem id facere uidentur. Siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussendū a spiritu diuisus refluit: lentus uero aut ualde crassus difficulter effertur, utpote qui non tā facile a corporibus, quibus impactus est, abstergi, neque etiam a quauis occurrentis spiritus uiolentia impelli potest. nisi. n. spiritus, qui tussiendo effertur, & multus & uehementis fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum, quod neque liquidū aut aquosum admodum fuerit, neque crassum ualde et aut lentum, id facile efferi solet, maxime ubi ualidē fuerint uires. Etenim sine uehementi thoracis contractione uehementer tussire nemo potest. At sine ualida tussi crassos lentosque humores efferi impossibile est. Quā uero cum spirandi difficultate, cui & angustia & grauitas cōiuncta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est. At, si intolerabile fuerit incendium, angustia uero grauitatisque sensus minor, erysipelas ipsum uexare cōsuetū est. Extremis autem ita definitis, quid sit erysipelas phlegmonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud difficulter deprehēdetur. Sunt alij pulmonis affectus, ubi citra humorū affluentiā intemperies ipsam infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inæqualis tussim excitat: æqualis uero, si moderata est, rhythmum respirationis immutat: at, si uehementis, idque uincente calore, frigidi aeris atque positionis cupiditatē inducit, ac tractu tēporis finitur in febrem. Per frigidam autē intemperiem contraria euenire solent: quippe, si modum seruauerit, calidi aeris, ac calidæ potionis desiderium excitat: si uero modū excedit, replet uiscus ipsum fluxionibus. Ceterum de ea tussis specie, qua sanguis ex ipso reijcitur uel exeso uel rupto uase aliquo, uel ore alicuius uenæ patefacto, antea, ubi de sanguinis ipso mentionem fecimus, iam dictum est: atque nunc quoque pauca quædā dicemus. Porro ruptiones in ipso deprehendes tū ex multi sanguinis fluxione, tū ex magna notabili; aliqua causa, quæ præcessit, si subito

TERTIA CLASSIS.

D 3 aduene-

Al. j. f. 10. t.
1. c. 5. p. 476.
E.

aduenerit. Voco autem præcedentes causas, ut quæ aliquis ex alto, uel in ludo, uel certamine ceciderit, aut E quæ alter super alterum cadit, aut ubi ex inanimatis corporibus aliquid graue, ut uel lapis, uel lignum thoracem læsit. Non nullis ira cum clamore præcessit. Quinetiam citharædis tragœdiisq; certatibus, aut acuta uehemetiq; uoce clamantibus uasa interdum diripiuntur: maxime ubi non præmissa pulmonis præcedentes exclamationes lenitione, uolenter clamare conantur. Ut. n. luctatoribus, si certamen aggregiatur, musculus prius neq; calefactis, neq; præ frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur, atq; conuelluntur, ita et pulmone accidere solet: hinc quia frictionibus ad uehementes motiones præparare non licet, præ exclamationes, quæ frictionibus proportionem respondent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, ut in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque uas aliquod ob sanguinis abundantiam diripi potest: quod uidelicet extensionem resistit, aut ob frigus a uicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, uenas, inquit, frangit frigidum. At qui ipsum præ se rupturas non facit, sed quia uenarum tunicas frigiditate sua duras, & extendi contumaces reddens ut rumpantur, paratior efficit. Ruptionis uero causa est aut uehemens motus, aut humorum abundantia, qui uel per se, uel una cum crudo & frigido & flatuoso spiritu uenas extendunt. Verum fractionis huiusmodi haud obscurum indicium præbet subita cumulatæ ac uniuersim fluentis sanguinis uacatio. Quum uero uenarum ora aperiuntur, non frigida, sed è contrario, calidæ dispositiones præcedunt: ueluti ubi multis eiusdemq; calidis balneis homo utitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tempus eiusmodi, similiter quoq; alimeta & potiones. At, quæ eroso uase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas præcedere solet exigua sputa, atq; acres in pulmone a capite fluxiones. Non nunquam uero & pulmonis aliqua pars, aut ramentum simul efferi uidetur, ut neminem latere possit ad pulmonem hunc affectum pertinere. Orto uero in aspera arteria ulcere, præter hoc, quod sputum purulentum apparet, dolor quoque in loco affecto laborans sentire consuevit: ipsum uero per ea, quæ screant, quia exigua sunt, ab ulcere, quod in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab ulceribus, pulmonis plus sputi reijcitur. Atq; ut ex pulmoneeducta particula uisceris ipsius ulcerationem significat, ita ex gutture uidemus interdum corpusculum aliquod a ligula (Græci epiglottida uocant) per ulcerationem excreari. Id uero non solum hoc indicio deprehenditur, uerum et ex eo, quod in ulcerato loco doloris sensu laborans infestatur, ueluti de aspera arteria dictum iam est. Etenim pulmonis ulcera dolor non comitatur: ea uero, quæ in ijs sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non uehementem: ut, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igitur præsertim uidimus eos, quos iam supra proposuimus affectus, & qui pulmone & spacio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt, quippe omnium horum sermonis communitate inducti mentionem fecimus. Qui uero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Qui quidam humorem repente expuit, liquidæ bili in colore perquam similem, medium uidelicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorem eius quantitatem expuit: deinde leui suborta febricula tabescere incepit, adeo ut purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor uidelicet mensium, exiguum cum pure cruorem reiecit, atq; sic aucta febre magis consumebatur: ac iterum atq; iterum plus expuebat, adeo ut magnam sputi quantitatem redderet: quocirca magis increfcete febre, ac resolutis uiribus, eorum, quæ tabe marcescunt, exemplo mortem obiit. Deinde alium uidi, eodem fere modo sex mensibus: ac alium quoque diutius laborantem. Igitur, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici uisus est. Alterum uero quum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsentem medicamentum succurrere tentauimus: ac multo magis et tertio. At, quauis multo negotio utrunq; liberare conaremur, nihilominus neq; horum ullus, neq; alius post eos seruari potuit: quum enim morti iam proximi essent, pulmonis ipsius partes quædam expuebant, proinde facile cognoui haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere solemus, quum à putrefaciente quopiam humore inficiuntur: uerum has & abscondere & urere possumus, pulmone uero horum auxiliorum neutrum adhibere licet. Quapropter omnes perire necesse est. At uero, postremum quum uiderem, ad uisceris forte exiccationem sollicito me animo conuertit, & quid odoribus atq; positionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum, quod hedychrom uocant, interdum naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum uero sese conuertenti præscripsi, ut narium foramina ex aliquo preciosorum unguentorum illinerentur, qualia uidelicet Romæ præparari solent, uocant uero ea & foliata & spicata. Atq; deinde in potu medicamenta, mithridaticam uocatam compositionem, ambrosiam, athanasiam, theriacam. Itaque per petuo anno sic educatus, tandem similiter, ut reliqui tabidi, uitam finiuit: quam fortasse ob iam dictam educationem longiori tempore protraxerat. Præterea alium huiusmodi affectum in pulmone notauimus. Quidam diuturna tussi uexatus, & exiguum lentumque pus expuens, frustum quoddam paruo gradinis grano haud absimile excreuit, ac deferens illud mihi ostendit, atq; rursum non ita multo post aliud quoque attulit: unde conieci lentum illum humorem, quem antea expuere solebat, siccatum induratumque: ad huiusmodi substantiam peruenisse: quam obrem medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur. atque ita factum est, ut minorem expueret grandinem, atq; longiori, quam antea, intervallo: neque plures deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Ceterum grandines ipsæ magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse uiderentur. Atque alios quoque similiter quidem spueri, sed nihilominus in multos annos uitam extendere uidimus. Quorum alij aliam ob causam, alij uero ob spiritalium instrumentorum affectum

A. l. 3. f. 10. l. 4
c. 22. p. 501. EAuc. ibidem
501. C.

Actum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea uero, quæ Antipatro medico acciderunt, nemino est, qui nesciat, utpote qui medicam artem publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minore, sed quinquaginta iam annos excefferat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti causa, declinante iam febre, ut, quid sibi factum opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est, deinde uero, quum sese non febrile plane sentiret, ilico balneum subiit: quippe laboribus ac uigilijs corpus fatigauerat. Atque tenui quoque uictu, donec diem tertium præterisset, usus est, quo, quum nulla appareret febris, ad solita negotia pertractanda prodijt: atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, portendit hoc, quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixè orauit, ut tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quæ systematicen (id est congregatricem) uocant, uerum etiam in una arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc iuuiret, quum talem haberet pulsum, interrogauimus, num difficilis esset ei respiratio: illo uero nullam se sentire respondentem obseruauimus equidem, an aliquando mutaretur, quippe sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Quumque ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi uideretur posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim: ad eam quæstionem respondi in commentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem. Nanque ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putauimus: angustiam uero causam esse dixi uisceris inflammationem. At tibi hanc ob causam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur uel obstructionem ex liquidis, & crassis, & uiscosis humoribus, uel crudi cuiuspiam tuberculi ortum in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnoea laborare. At ego probabilia, inquam, ipsum dicere, sed a ueritate aberrare: quippe fieri non nunquam huiusmodi orthopnoeam ob eam, quam diximus causam: id uero, quum in asperis non in leuibus arterijs crassus & lentus humor cumulat. Proinde omnem ei uictus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quam asthmaticis, adhibere iussimus: deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpiratione, in primis quidem semel, deinde bis, atque ter, postea quater, ac sæpius quoque, aucta simul spirandi difficultate ad quintumdecimum usque diem: post quæ difficillima de repente oborta spiratione, resolutus statim obiit aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant, de quibus posthac sermonem faciemus.

A. l. 3. f. 11. l. 1
c. 1. p. 513. B

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER QUINTVS.

ARGUMENTVM LIBRI.

Affectus cordis, thoracis, septi tranuersi, gulæ, oris uentriculi,
& iecoris explicantur.Ob cordis tantum lesionem subitam oriri mortem posse, non uero si aliqua
ceterarum partium laedatur.

Cap. I.

DPRÆCEDENTI libro, quum de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cõitate & thoracis, & cordis quodammodo meminimus: pleniorè uero, absolutiorèq; de ipsis sermonem in quintum hunc librum distulimus. Quum uero quartus liber in accidetibus, quæ Antipatro medico euenirent, sine sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor et transeunte affectu, operæpretium me facturum arbitror, si oes eius affectus percurrerem. Igitur, quæ admodum de ceteris corporis partibus, ita de corde quoque definiendum est, quæ nam ipsi proprie, uel primario affecto, uel utcunq; nominare uolueris, fiant accidētia: quæ nam uero ipso ceteris partibus consentiente. Id autem ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstraui, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neque animal morti omnino posse, ni cor afficiatur. Quum itaque tres sint principes partes, quibus gubernat animal, (quippe præter cordis principatum ostensum est & sensum, & motum uniuersis corporis partibus a cerebro suppeditari: iecur uero nutritis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperatias: simul enim cum ipso oes uitiantur partes. Quum enim (ut ostendimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte actiones quoque ipsarum perire necesse est: ac proinde cerebri quoque, & iecoris. Horum uero temperie deperdita non oportet cordis simul actionem perire. Si enim neque sentiendi, neque mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neque nutriatur, ueluti in latentibus euenit animalibus, nihilominus uiuere ipsum

TERTIA CLASSIS.

D 4 posse

posse, quoad cor manserit illa sum, haudquaquam negandum est. Quin uidemus saepe numero multis deinceps diebus alios neque intelligere, neque sentire, neque et moueri, at nihilominus uiuere: quemadmodum ubi quis ob uirium hepatis imbecillitatem sine alimento permanens, diutius etiam sufficere potest. At uero, si cor respiratione priuetur, hominem ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ij causam reddere nequeunt, cur per uehementem apoplexiam, superno duntaxat principio uitiatu, laborantes subito moriantur. At uobis ea inuenire haud difficile est, utpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motionis principium a neruis in ipsos a spinali medulla, quae in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracem attollere: priuatis tunc musculis mouendi facultate, quae ex cerebro ipsis influere solebat. Etenim, nisi ad spirandi functionem ambo principia simul iuncta concurrere oporteret, potuisset aliquis uiuere, priuatis interdum suopro principio. Igitur, ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro in uehementi apoplexia, cor quoque laedatur, ex iisdem ipsis, sed secundum alium modum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo animal ita affectum non pereat. Namque, si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirent laborantes: quippe uidebis & uiolentam & difficilem spirationem, perinde ac si uinculo quodam contractus thorax attolli prohiberetur. Atque huius rei sufficientem fecimus mentionem in libris de musculorum motione. Namque similis est haec quaestio ei, qua de somno quidam haesitant: quippe, quum per somnum oes musculorum actiones exoluantur, sola actio, quae ad thoracis musculos pertinet, seruatur. Nunc uero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quae in praesentia proposito nostro conducere uidebantur. Porro, qua ratione homines per somnum spirant, reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei uicinos affectus spirare possunt. Vbi uero uel apoplexia, uel alius quispian affectus adeo uehementer increuerit, ut musculorum thoracis actio omnino deperdat, perire simul respirationem necesse est: unde cordis quoque temperamentum soluitur: quo fit tandem, ut etiam animalis ipsius necessario sequatur interitus. Atque hac ratione per uehementes superni principij laesiones animalia perire uidemus. Iam ex iecinoris quoque affectu mori accidit, sed alia ratione, atrophiam scilicet: unde longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus uitam protelare possunt. Atque mori contingit non nullos per alium quoque modum, ut in syncopa stomachi uitio eueniente, & uehementi dolore, & timore graui, & uoluptate maxima. Etenim, quibus uitale robur infirmum est, animi uero affectiones ob imperitiam fortes, ijs animae essentia facile dissolui potest. Atque aliqui ob moestitiam interierunt, sed non ilico, ut de superioribus diximus. At uir magnanimus neque ob moestitiam, neque ob aliam aliquam animi aegritudinem moestitia fortiolem unquam succubuit: utpote cuius animae robur ualidum est, affectus uero non adeo uehementes.

De proprijs cordis affectibus.

Cap. 2.

Ceterum proprio quoque affectu cor laborare solet, uel ob simplicem intemperiem, siue inaequalis, siue equalis ea fuerit: uel inflammationem, uel erysipelas, idque dum fieri incipit: ilico, n. antea quam augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atque hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur: quemadmodum, quae stomachi uitio sunt syncopae, ad eos affectus, quibus os uentriculi, (stomachum non nulli appellant,) infestatur, sequi solent: uerum haec quoque consentiente corde eueniunt. Porro utriusque partis, tum oris uentriculi, tum cordis dispositiones, aut a forti duntaxat intemperie, aut uenoso humore, non nunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali praeter naturam tumore fieri solent. Igitur exiguae quidem cordis intemperantiae, pulsus arteriarum, pro sua quaeque natura, uariant: de quibus in libro de pulsibus iam dictum est. Maiores uero per proprias quidem simularum partium intemperies subitam mortem non inducunt: per eas uero, quae ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed praecedentibus prius signis quibusdam, quorum unum ab Hippocrate dictum est: Qui saepe & multum exoluantur sine causa manifesta, ij repete moriuntur. Est & alius affectus, palpitationis uidelicet cordis, aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, quae in humore cor ipsum mouetur. Neque enim mirum uideri debet tantam humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente H cor tunica, ut ipsum, ne attollatur, impedire possit. Quippe in animalibus dissectis uidimus plerumque plurimum humoris urinae speciem referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim similia quaedam, quum emaciari in dies uideretur, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti secare in tempore non potuimus: post mortem uero reliquis corporis partibus omnibus illa inueniuntur est in ambiente cor tunica tumor praeter naturam, humorem in se continens, quale pustulae (Graeci hydatidas uocant) emittere solent. Atque in gallo quoque uidimus aliquando cordis tunicam huiusmodi scirrhuso tumore affectam, perinde ac si plures crassae membranae inuolutae altera alteri fuissent: uerum in eo nihil humoris continebatur: unde uerisimilis coniectura elicitur homines et similibus posse affectibus infestari. Inflammato autem manifeste corde gladiatores uidimus, haud aliter quam qui cardiaca syncopa pereunt, obijisse. Igitur, si ad uentrem cordis uulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est: idque praecipue, si sinistrae partis uenter fuerit uulneratus. Si uero non ad uentrem usque pertingat, sed in cordis substantia consistat uulnus, ex ita affectis aliqui non solum ea die, qua uulnerati fuerunt, sed sequenti quoque nocte uiuere potuerunt: qui inflammationis ratione extincti sunt. Atque etiam ij, qui diu uixerunt, mentis compotes inuenti sunt: unde euidens sibi testimonium sumere potest ea secta, quae negat rationalem animae uim in corde consistere. Palpationis autem uisceris huius pluribus

Al. 3. f. 11. t. 1. c. 1. p. 513. B

Al. 3. f. 11. t. 1. c. 2. p. 509. C

Al. 3. f. 11. t. 2. c. 3. p. 514. E

Aribus integra ualitudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis subito sine alio manifesto accidente euenire uisa est: atque omnes eos sanguinis detractio iuuat. Atque hoc accidente, plane liberati sunt, qui post sanguinis missionem uisunt uictu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas. Horum uero non nulli, quos rursus huiusmodi accidens infestabat, simili curatione sospites euaserunt. Ceterum noui quendam quotannis uerno tempore huiusmodi palpitationis accidente uexatum, qui quum per tres annos a sanguinis detractioe se adiuuatum intelligeret, anno iij. antea quam accidens ipsum in uaderet, sanguinem misit, idque pluribus deinceps annis faciendo, idonea etiam post sanguinis detractioem medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoque ante senectutem morte praeventus est, sicut & reliqui omnes, quorum alij quidem per acutas febres, alij uero, cum sani degerent, affatim syncopa intercepti interierunt. Quauis unus uel duo citra syncopam alia quadam mortis specie perierint. At uero sic affectorum magna pars aetatem agebat quinquaginta quidem annis inferiorem, sed quae quadraginta annos excederet. Porro panniculus cor ambiens, quomodo cuncti affectus sit, inter ignobilis partes reputatur, nisi quando ipso inflammatione infestato dispositio per consensum ad cor transferrat. Cum enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarum omnium partium, quae ad custodiam & tegumentum ceterarum nobiliorum factae sunt, nullum affert periculum. Ceterum nulla a corde spirandi difficultas oritur praeter eas, quas in priori libro diximus, cum de dyspnoea sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam & densam atque celerem, ac calidum insuper spiritum refert: contra refrigeratum, exiguum reddit spirationem & raram.

De thoracis affectibus, ac in quot absurda incidit Erasistratus, cum transumptionis puris, & sanguinis ex thoracis spacio in asperam arteriam rationem reddere conaretur, Cap. 3

Atque huic quoque parti uel primario affectu, uel alijs consentienti, quemadmodum reliquis omnibus, affectus quidam superueniunt, quos respirationem laedere necesse est. Quippe proprium respirationis organum eam esse iam demonstratum est. Igitur, ubi dolorificis affectibus molestatur, exiguum densamque reddit spirationem, ueluti in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus. Id uero & uicinis quoque partibus, & ijs, quae simul mouentur, affectis euenire solet. Nam diximus antea de spinali medulla affectibus, respirationem interdum laedi, thorace proprio affectu nequaquam laborante, sed uel neruo quopiam a spinali medulla procedente, uel spinali medulla ipsa affecta. Eorum uero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectuum quidam in ipsius musculis, quidam uero in membrana costas succingente consistunt. Nam de his affectibus, qui uel in cute, uel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus: in quibus locus affectus sensibus subijciatur. Igitur, quum ex musculis alij spacia intercostalia uocata repleant, alij uero extrinsecus extendantur, dolorificae externorum musculorum dispositiones, ut ulcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter a medicis manum adhibentibus discernuntur. At intercostalium musculorum inflammationes, eorum maxime, qui in intima parte consistunt, (duo, n. ut scitis, sunt huiusmodi musculorum genera) tactu consequi non possumus: atque ij grauiori, quam externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quae inflammationem induxit, ad interna per eam, quae costas cingit, membranam transmittunt, quam tunc pariter cum ipsis inflammari necesse est. Ueluti rursus, ubi ipsa aliquando primario affectu infestatur, intercostalium musculorum partes internae similiter ei consentiunt. Verum exquisita pleuritis fit, ubi cingens costas membrana primario affectu laborat: proinde dolor uel ad iugulum, uel ad praecordia peruenit: ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad praecordia uero, ubi inferiores afficiuntur. Atque uehementis quoque febris huiusmodi inflammationem perpetuo sequitur, quia sedes affecta, & parum distat a corde, & cum panniculo ipsum inuolvente, ac septo transuerso cognationem habet. Ceterum, afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, a pulsibus indicium petere oportet. Namque musculi minus, cingens uero membrana magis & tendit, & indurat arteriam. Ut in affectibus pulmonis nulla penitus apparet huiusmodi durities. At effusa in spacium sanies in asperas pulmonis arterias transfunditur, deinde tussiendo excreatur, qualis sit, qui inflammationem fecit humor, declarans, an uidelicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus. Etenim, si bilis abundat, pallidum aut flauum: si atra bilis, nigrum: si pituita, spumofum & candicans: si sanguis, rubrum sputum reijcitur. Quod uero tussiendo ex thoracis spacio aliquid interdum expuatur, facile intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus ad intima pectoris ulcus penetrare contingit, siue id ob uulnus non conglutinatum eueniat, siue ob magnam abscessum utrinque eruptum, uel perinde dissectum, ac si externas distaxat partes afficeret, facta deinde sectione inueniatur cingens costas membrana erosa, aut costa ob sphacelum (i. cariem) excisa, aut eodem modo medici cingentem membranam, ut pote erosam putrescentemque, seruare illa sum non potuerunt. In oibus iam propositis dispositionibus, si aqua mulsa in thoracis spacium infundatur, mox tussiendo expuitur, & laboras ipse aqua mulsam esse ex sapore deprehendit. Quo pacto autem hoc fieri possit, atque per quos meatus ipsa in asperam arteriam ingrediatur, perpendere debet is, qui errorem illum, in quem multi in causa inuestigatione incidunt, effugere uoluerit: ij namque ex thoracis spacio in pulmonem quippiam recipi, impossibile esse iam sibi persuaserunt: fortasse ita se sentire simulantes, ne uideantur de re quopiam dubitare. Ceterum credere oportet huiusmodi fieri transumptionem: quippe per uulnera haud obscure apparet: Deinde, quo pacto ea fieri possit, inuestigare: ut, quum inuenimus, animo simus quietiorij. Sed inter quaerendum quandiu nihil

nos

nos inuenisse putauerimus, ruditatem potius nostram accusare, quam ueritatem ipsam negare debemus. Atque uidemus etiam coagulatis cruentis uulneribus, in sputo notas quasdam fluentis ex uulnere cruoris ad spatium, quod inter pulmonem est & thoracem. Præterea suppurati, in hoc ipso spacio pus continere, & ipsum expuere haud obscure uidentur. Atqui rationi consentaneum est, ut eodem modo tum cruor, tum pus ex thorace expuatur. Quorum uiam inquirens Erasistratus incredibilia quædam scripsit in eo libro, cui titulus de Sanguinis educatione est, sub hac uerborum serie: Via autem, per quam incidunt ea, quæ ab ijs sedibus reijciuntur, huiusmodi est: Ab ea arteria, quæ spinæ adiacet, uasa quædam ad utrumque latus, tam dextrum, quam sinistrum, similiter procedunt: deinde in loca uicina, multiplici diuisione dispersa tandem adeo euadunt exigua ut, sensum lateant. Quum itaque sanguis in huiusmodi arterias inciderit, non nunquam per cõcauam arteriam ad loca, quæ circa pulmonem sunt, atque ad eos nexus, per quos pulmo apud spinam arteriæ coniungitur, ascendit. Quippe ea, quæ huc inciderint, hac uia ad pulmonem ascendere solent. Verum, quomodo ex pulmone deinde reijciuntur, antea dictum est. In his uerbis manifeste declarauit Erasistratus eas arterias, quæ à magna arteria ad singula intercostalia loca procedunt, per ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt, sanguinem suscipere, ipsumque ad magnam arteriam, quæ à corde orta per spinam extenditur, referre, atque ab ipsa rursus ad ea loca, quæ circa pulmonem sunt, transitum fieri. Sed neque modum, quo huiusmodi transitus fiat, neque uiam explicauit. Verum deinceps scripsit, atque per eos nexus, per quos pulmo arteriæ circa spinam adhæret. fit enim (inquit) hac quoque uia, eorum, quæ inciderunt in pulmonem, ascensus. At, quomodo, & per quæ conceptacula* id fieri possit, non ostendit. Proinde manet adhuc eadē quæstio, nihil plane ad ipsam dissoluendā afferente Erasistrato: quamuis, ut in ceteris libris oibus, ita in hoc ipso, de Sanguinis educatione, perspicuā pollicitus fuerit interpretationē. Quocirca multo magis uitiosum quispiam huiusmodi sermonem reputauerit, utpote qui ipsi quoque Erasistrato fuerit suspectus. Apparet itaque ex industria eum uoluisse obscuris uti sermonibus, ut aliquid dixisse uideretur, quum nihil diceret. Atque hoc in loco, quæstionis enarrationem dereliquit. Nam, quomodo sanguis ex lateribus quidem ad magnam arteriam perueniat, manifeste declarat. At, quomodo rursus ab hac ad eas sedes, quæ circa pulmonem sunt, ut ipse dicebat, ascendat, haud quaquam exposuit. Constat autem & ex eo, quod dixit. Loca, quæ circa pulmonem sunt, quum dicere pulmonem potuisset, eum haud inuitum sermonis obscuritatem affectasse, id quod postea declarauit, dicens: Ex pulmone autem quomodo ad deductionem ascendat, iam antea dictum est. Perinde enim ac si in pulmonem ex magna arteria sanguis iam delatus sit, quomodo inde reijciatur, uelle nos admonere uidetur. Quod uero de expuitione, quæ ex pulmone fit, iam antea dictum sit, non ignoramus, ac perspicuam fuisse narrationem testificamur. Verum optaremus, ut de ea, quæ ex magna arteria in pulmonem fit, transumptione dixisset. Quemadmodum cum inquit, per eos quoque nexus, per quos pulmo arteriæ apud spinam coniungitur, fieri circa pulmonem sanguinis reiectionem. Ne hic quidem, quos nexus dicat, declarauit. Etenim, si uel per membranas uel per fibrosa quædam corpora fiant, ad sanguinis in magna arteria contenti, in pulmones delationem nihil conferunt: quippe necesse est ex arteria oriri uasa quædam, per quæ sanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmonem substratam fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad asperam arteriam transire uidentur. Atqui ipsa quoque ex magna arteria, antea quam ad spinam perueniat, initium sumit. Itaque duplici quadam ratione Erasistrato ab hac arteria auxilium suppeditare conantur sectæ ipsius professores: In præsentia quidem ad sanguinis ex thorace educationem, alibi uero ad inflammationis in pulmone generationem. Nam & hanc obijciunt eis, qui aliter sentiunt, utpote quam ita, ut Erasistratus docuit, fieri sit impossibile. Nanque, ubi docet, quomodo fiat inflammatio, putat incidentem in arterias sanguinem, spiritui, qui à corde defertur, obuiū fieri, atque sic ad extremas arteriarum partes repelli. Nisi ubi uulneratæ aliquando quædam arteriæ, uacuato ex ipsis per uulnus spiritu, ex ea, quæ ad uacuatum spiritum fit, sequela sanguinem suscipiunt. Hac itaque ratione non posse fieri inflammationem in pulmonis arterijs dicunt: quippe, si aliquando sanguis in eas inciderit, nulli ipsum spiritui obuiare, quod in solas pulmonis arterias nullum à corde ferri spiritum Erasistratus contendat, quamuis reliquas arterias omnes à corde spiritum suscipere fateatur: uerum è cõtrario, ipsas cordi spiritum suppeditare, quem per inspirationem ab asperis leues arteriæ suscipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ à maiori arteria spinæ incumbente in pulmonem fertur, inflammationem in extremis partibus sustinere, atque, ut sanguis ex thorace reijciatur, efficere dicunt Erasistrati sectatores. Sed inflammationis rationem hoc in loco tractare non proposuimus. Ceterū, quod ex magna arteria in pulmonem sanguinis transumptionem fieri Erasistrati sectatores dicunt, à ueritate deuiare uidetur. In primis, n. sanguinem ex intercostalibus locis in magnam arteriā transferri impossibile est, quippe à spiritu, qui à corde per magnam arteriam ad hæc loca transmittit, repulsus, ilico reuertetur. Si concesserimus autem hoc ita fieri, ac demus in magnā ipsam arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamentis sermo euadet. Etenim spiritui, seruante incurfionis impetum, à corde in hanc arteriā expressum, in totū deferri corpus portas ab ipso arterias autumat, ita ut ex una arteriæ cõpressione, spiritus delatio ad extremas usque pedū partes pueniat: à delationis celebritate nehemētissimos uetos superari putās. Quod uero tāta uehemētia sanguinē in magna arteria cõtentū, ad quamlibet

A. I. I. f. 2. d.
3. c. 1. p. 30. E.

A quolibet corporis partē non statim impellat, impossibile est. Neque ulla ratione dici potest ipsum in unā arteriam, quæ in pulmonem feratur, compelli: ita. n. is impetus mentis sit particeps, atque intelligat, quā uia quā facillime uacuari possit. Id ipsum uero rursus pugnare uidetur cum præsentī sermone, qui sanguinem quā celerrime uacuari per asperam arteriam cõcedit. Nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, ut incidens in eas sanguis, tam celeriter uacuatur, fieri non potest, ut impactus inflammationem excitet: eo quod impingi, & excidere, inter se sint contraria. Id uero multo maiori admiratione dignum est, quod, quum Erasistratus quā diligentissime deinceps de puris uacuatione conscribat, siue id in pleuriticis, siue in suppuratis contineatur, ipse pugnam hanc, qua uidelicet sermones eius tum nobis, tum reliquis hominibus omnibus inter se certare uidentur, non intellexerit. Ea facile deprehenditur, si sermonem eius, qui ad uerbum sic se habet, hic subscripserimus: Atque in his ipsis affectibus, multi interdum puris excretio fit: causa, uenarum natura est, quam sic perpendere oportet. Magna quædam uena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, ubi a uertebri septum transuersum nascitur, finem accipit. Ab hoc uero uenæ, quæ ad latera extensa sunt, atque arterijs adiacent, oriri uidentur. Igitur, quum uel ulcus, uel abscessus in his locis euenit, multū puris congregans, id quidem haud facile ad spatium, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, quod succingens latera: membrana, neruosa est, & fortis, ac diuidi contumax: proinde coercetur ad uasa, membranæ intrinsecus subiecta. Quum itaque tenuis magis, ac imbecillior uena sit, quā arteria, hæc uasa prius diuiduntur, quā ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effunditur in uenas: per inferiores uero sedes pus deijci non potest, quia ad eas uenarum natura non peruenit, sed sine sortium, ut dictū est, circa septi transuersi ortum. Quum semper autem continuæ sedes repleantur, ut per superiores meatus exitum capiat, necesse est. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandum efficit, ac, quomodo, tum spiritum, tum humores & attrahit, & expellit. Quippe eodem modo pus a lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quomodo demum a pulmone reijciatur, antea dictum est. In hoc sermone, quod pus in uenas transumptum nō possit ad loca septo transuerso inferiora peruenire, recte ab Erasistrato dictum est, ut pote uena, quæ octo inferioribus thoracis costis alimentum præbet, (non enim omnes alere potest) ad septum transuersum perueniente. Neque enim in præsentia contendere uelim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo huiusmodi pus expuatur, ne utquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam. Neque enim quemadmodum arteria quædam a magna deductionem in pulmonem ferri affirmant, ita de uena dixerint. Etenim arteria, tamen non manifeste in uiscus ipsum ramis distribuitur, ei tamen substerni, atque ad asperam usque arteriam ramulosos emittere uidentur. Verum a magna uena, quæ spinæ incumbit, uenam aliquam in pulmonem transire, neque nos unquam uidimus, neque dissectorum quisquam scripsit: ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est. Quippe inter omnes conuenit, quod a dextro cordis uentriculo per unum duntaxat uas pulmo sanguinem recipit. Oportet igitur pus, quod a costis in eam fertur uenam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor, deinde ad uenam, quæ ab hoc orta in pulmonem transit: postea ex hac in asperas arterias, quæ per ipsum dispersa sunt, transumi: postremo tussi indigere, quæ. l. ipsum usque ad os efferre possit. Quo autem pacto puris sanguini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguum quippiam, ac uulgare, & quod ad uniuersam ipsius rationem firmandam parum conducat, præteriens dicere neglexit. Neque defendi etiam potest, quod sanguis in uena, quæ circa spinam est, contentus ad cor ipsum referatur. Nam è contrario, uena hæc a dextra cordis auricula initium sumens, sanguinem secum defert, qui omnibus thoracis partibus, quæ circa octo costas consistunt, alimentum præbeat. Etenim superiores quatuor non ab ijs, sed a uena ad iugulum ascendente, quæ a medio loco inter cor & clauiculas exoritur, nutrimentum suscipiunt. Præterea & hoc quoque non minus absurdum ad Erasistrati uerba sequitur. Nam pus, quod a supernis quatuor thoracis costis in concauam uenam refertur, maxime quidem ad eas uenas ducetur, quæ ad ceruicem, & scapulas, & caput & manus, imo potius ad uniuersas animalis partes perueniunt. Hæc sunt fere absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi uidentur. Accedit ad hæc, quod causam in hac perpensione penitus non attigit. Dicens enim. Non facile pus effunditur in spatium quod inter costas & pulmonem, quia succingens costas membrana neruosa sit, & fortis, atque diuidi contumax, pus aliquando in hoc spatium effundi posse non negauit. Quippe qui uerbis suis non facile addiderit. Oportebat enim huiusce rei, quæ non facile quidem fit, sed aliquando tamen fit, causam reddere: deinde uiam ostendere, qua suppurati pus expuere possint. Ut enim ex ijs non paucos perire, ita & alios complures seruari uidimus: quorum si quis per singulos dies reiecti puris quæritatem collegerit, interdum sex aut octo heminas, interdum decem, atque interdum plures totam summam æquare inueniet. Ceterum id, quod quam creberrime dicere consueui, nunc quoque dicam, quod multi medici, rerum, quæ manifeste uidentur, causam reddere nequeunt, eas esse omnino negant. Quamquam (ut dixi) omnes, quotquot in thorace uulnerati sunt, iniectam per uulnus aquam mulsam, ilico per tussim expuere solent. Non nulli etiam medēdi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quædam expuunt, nisi recte, ac exquisitè uniuersus sanguis per uulnus, (quatiendo uidelicet hominem, qui sic uulneratus est) fuerit effusus. At uero membrana costas succingens, & ualida est, & neruosa, ac diuidi contumax. Sin autem uoles, ad de sermone etiam membranam pulmonem ambientem, eandem cum illa naturam habentem: eoque liquores

quores in uacua thoracis infusos hæc quidem non transmittit, illa non transmutat. Itaque ad eundem modum dices cutem membranis esse multo fortiolem, atque crassiolem, ita ut in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quo minus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere possit: hunc tamen in non nullis uidemus adeo copiose effundi, ut tota etiam ligamenta irrigaret. Quod quum ita fieri uideamus, idem haud absurde per tenues quoque membranas fieri fatendum est: Atque fatius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare, sed id potius abundanter intelligere, quomodo humor in ter thoracem & pulmonem contentus, in asperas pulmonis arterias recipiat, ad leues uero arterias, atque ad uenas peruenire non possit. Nam & ipso Erasistrato auctore tria hæc uasa simul extenduntur, atque simul diuisa, terminantur suo extremo quodlibet ore in adiacentem pulmoni membranam. Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in unum duntaxat fiat transumptio, quæerere debuit Erasistratus. Nam longe præstantius erat ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quæerere, quam, quod fiant, negare. Quamquam neque dubia neque inuentu difficilis mihi uidetur eorum, quæ in thorace continentur, in pulmonem transumptio: quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustæ sunt, ut læuium arteriarum atque uenarum partes extremæ: Et quod magna ex parte asperarum arteriarum essentia, chartilago est, quæ concidere atque concludi omnifariam non potest: quod etiam earum, quam duorum uasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diuisiones numero sint æquales, rationi consentaneum est asperæ arteriæ ueluti ramos, reliquorum duorum generum partes proportionem superare. Id uero manifeste apparet per uisceris ipsius dissectionem, nam uicina quæque uasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionem, quam ab initio maximæ eorum partes habere conspiciuntur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus: ac deinceps, utrum inspirationis, an expirationis, an quietis tempore pus ex thoracis spacio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde, quomodo id neque per inspirationem, neque per quietem fieri docuisset ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id quod facillimum erat demonstrare ei, cui prius persuasum esset respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullam propriam habente motionem. Quippe qui per consequentiam dilatato thorace pariter attollitur: eo uero contracto ipse, spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pacto per magna uulnera, fibra ipsius per uulnus procidere uidetur. Verum citra uulnus, thorax uehementer contractus, humorem, qui in eo spacio, quod inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas, uelim, huic orationi, uehementer, frustra fuisse insertum. Nisi enim uehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimatur, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi uocata, donauit animalia. Quæ cum naturale sit accidens, sternutamentum, & singultum, & nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus in libris de causis accidentium satis dictum est. Verum, quia uiribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale excitetur, contingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iam antea redditis uiribus, quæ a ualidissima thoracis contractione, eademque celerissima, tussis excitatur. Atqui uires imbecillæ, neque ualide neque celeriter agere possunt. Ergo de exspiratione quæ ex spacio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eum, quem ab initio proposuimus, sermonem. Sane, quæ in succingente costas membrana, ac musculis illi continuis sunt inflammationes, morbum, quem lateralem uocant, efficere solent. Huius accidentia inseparabilia sunt febris acuta: dolor, perinde ac si locus uel intendatur, uel pungatur: spiratio frequens, & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram & quodam modo tensam indicans: tussis maxima ex parte cum sputis coloratis, non nunquam uero sine his. Has incoctas pleuritides nominant, quæ uel celeriter hominem rapiunt, uel longo temporis spacio finiuntur. Ac dolor plerumque uel ad iugulum, uel ad præcordia peruenire uidetur. Sunt præterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem frequentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum, ut in ea renihil à pleuritide sine sputo constante, differre uideatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt. In his enim nulla omnino tussis est: illi uero, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussis molestantur: deinde quæ neque tensionem, neque duritiem ullam refert pulsus: postremo quæ non æque acuta febre laborant, neque adeo difficulter spirant. Sunt etiam nonnulli, qui presso extrinsecus inflammato loco, dolore sese fatentur. Atque ij per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spatium peruenire solet. At concocta inflammatione, nisi pus prius discutiat, ad cutem usque attollitur, atque inciditur.

De septi transuersi affectibus, ac quo pacto deliria, quæ ex ipso fiunt, à delirijs phreniticorum distinguantur.

Cap. 4.

Terminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas (id est mentem) appellauerunt: siue simpliciter de ipsis in animum uenerit, siue (ut aliqui putant) quia eo inflammatione affecto mens lædatur. Post Platonem autem diaphragma uocari incepit: qui sane & ipse alijs ueteribus similiter, phrenas appellauit. Putat autem hunc in animalibus usum habere diaphragma, ut irascibilem animam uim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iecore sedem habet, septo distinguat. Postea Medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt. Id quod in dorsali quoque medulla eos fecisse constat. Quippe huic quoque ob propriæ substantiæ nomē medulla est, quæ admodum

admodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupantur. Verum quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atque lumbaris, cognomēta addiderunt. Postea fere omnes simpliciter dorsale appellare consueuerunt. Sic in præsentibus quoque proposito, phrenum nomine reiecto diaphragma (id est septum transuersum) nominare magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam, succincturam appellat, necius ipsam magnæ ac per quam necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ spirationis sit instrumentum. Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lædit: ut supra, cum de spirandi difficultate ageremus, diximus: ubi proprios eius affectus unâ cum his, qui per consensum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At uero nunc eos affectus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur, antea quam aliquis deliret, frequentem ac exiguum: infestante uero iam delirio, multa uarietate inæqualem spiritum reddit: ut in libris de spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare etiam solent nonnulli ob uitium, quod in ore uentriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia. Sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, non multum distant à phrenitide. Quippe per ceterarum partium affectus, atque per febres ardentis delirium mitigari solet, quorū morbus declinare uidetur. At phrenitidis propria præcipuaque nota est, ne in declinatione quidem febrium, delirium quiescere. Neque enim per consensum [duntaxat,] sub huiusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariaque affectione laborat: [atque proinde paulatim accidere, quiescere uero neque subito neque affatim solet,] ut in alijs partibus, quarum nuper mentionem fecimus, [ac, antea quam inualescat, præcedunt ipsum] accidentia non pauca. Eaque omnia phrenitica indicia uocantur, quæ ab ijs quoque, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum uigilias præcedere, siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatū, ut & clamant nonnulli, & exiliant, uidere est. Interdum uero irrationalis accedit obliuio, ut laborantes aliqui, quum matellam petiuisent, meiere tamen neglexerint: Aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint. Interdum maiori cum tumultu, aut temeritate respondent, præsertim ubi aliquis antea fuerit mansuetus. Atque ij omnes exiguo utuntur potu. Spiratio ipsis rara est & magna, pulsus minores magisque neruofos habent. Non nunquam occipit dolor infestat. Quum uero iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eius uehementer euadunt squalidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & uenæ ipsorum sanguine plenæ uidentur, & sanguis stillat à naribus. Quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent, & floccos auellunt, & festucas carpunt, atque aridiore febre, cui non ita magnæ in alterutra partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in alijs quibusdā febribus uidere est, quæ per uigorem quidem grauissime infestant, & inclinationes uero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: nonnulli interdum audiendo falli uidentur, ac interdum moesti iacent, uix quicquam respondentes: atque dispositione dolorifica affecti, uel acrius premente aliquo, eam haudquaquam sentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarum uero partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso, cuius uitio excitatum delirium, parum à continuo distat adeo, ut ueteres putauerint hac parte inflammatione affecta homines phreniticos euadere. Atque ob eandem suspicionem, phrenas (id est mentem) eam appellauerunt, tanquam *φρονήτρι* id est sapienti parti conferat quippiam. Verum delirium, quod huiusmodi uitio accidit, à phrenitide distinguitur & ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, atque spirationis specie. Quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis. Contra, ubi à septo delirium oritur, inæqualis, ut modo exigua sit atque frequens, modo magna & angustiosa. Nam incipiente septi transuersi inflammatione, priusquam delirent laborantes, exiguum ac frequentem reddunt spiritum: contra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraque spiratio. Atque, ut summam dicam, ueluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, **D** aut, si apparuerit aliquod, id per exiguum est in his, quibus septum transuersum inflammatione laborare incipit: ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi transuersi ilico ab initio affecti proprium indicium est: id quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente uidelicet affectu, sed quum factus iam fuerit. Atque calor quoque circa caput & faciem uehementior est ijs, qui ob cerebri uitium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniant, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni, (nempe qui manifeste apparent, ut sunt tum alia accidentia, tum abscessus in ipso exorti) partim uero iam antea dicti sunt.

De gula affectibus dignoscendis.

Cap. 5.

Eam partem quæ inter fauces & os uentriculi media est, quam ueteres œsophagon nominabant, qui post Aristotelis seculum scripserunt, stomachon, [nos gulam dicimus,] appellare consueuerunt. Quamuis Aristoteles prisco semper uocabulo hanc animalis particulam nominauerit. Eius duplex est uis: unus, quod ueluti uia est eorum, quæ deuorantur: alter, quod circa utranque uiam actionem quandam efficere uidetur, tum deuorando ea quæ ab ore ad uentriculum deferuntur, tum reijciendo ea, quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim geminæ sint ei partes, (quas dissectores tunicas appellant) altera ad cibi potusque deglutationem utitur: altera ad eam, quæ uouendo fit, expulsionem. Proinde rationi consentaneum est duo esse affectuum ipsius genera, unum ut uia eorum, quæ ingerunt: alterum ut instrumenti

A. l. 3. f. 1. r. 3. c. 1. p. 361. B. A. l. 3. f. 10. r. 4. c. 2. p. 495. c.

† non est in graeco. † ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirant uel affatim. † ac eius constitutione præcedunt. A. l. 3. f. 1. r. 3. c. 2. p. 362. E.

Auic. ibid. f. 5.

A. l. 3. f. 10. r. 4. c. 1. p. 495. B. C.

A. l. 3. f. 13. r. 1. c. 1. p. 523. C.

ut instrumenti eorum, tum quæ euomuntur, tum quæ deuorantur. Constat uero duorum iam memoratorum usum alterum quidem semper esse necessarium, alterum uero propter occasiones quasdam. Igitur eorum accidentium, quæ ipsum, tanquam uiam, infestant, genus unum est, quum ob tumorem aliquem præter naturam angustior sit ipsius meatus: alterum, quum proprias actiones perficere nequit. Porro iam antea, ubi de angina, quæ ad uertebrae in ceruice luxationem sequitur, sermo habebatur, diximus, quod acquisititia ei angustia accidit, ubi a uertebrae ipsis comprimitur, cuius rei nunc quoque admonitum te esse uelim. Nec obliuioni tradas tumores eorum musculorum qui gulam ipsam inuoluunt, quomodocunque fiant: nam de omnibus in libro de tumoribus præter naturam dictum iam est. Ceterum in ijs omnibus commune est, quod tanta sæpenumero inter deuorandum infestat angustia, ut potus ad nares remittatur. Quum uero inflammatione affecta gula, familiari propriaque angustia, nõ a uicinis partibus acquisita torquetur: tum grauissimus inter deglutendum dolor infestat, accedente quoque per quam difficili transitu: præsertim si supinus, qui laborat, iacens transglutire quippiam conetur. Quocirca sic affecti habitum transformare, atque erigere sese student, ex accidente ipso edocti faciliorem ita fieri deglutitionem: adeo ut haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationem conferre uideatur, ut pote quæ possit sæpenumero uel sola fieri, si prius ex ore usque ad gulæ initium facta fuerit expressio. At supino decubitu nullum speratur auxilium, quo facilis ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quod tum a sola gulæ actione deuorandi munus perfici potest. Neque uero laet uos, quod partium inflammatione affectarum nulla non dolet, quum suo munere fungitur. Contra, ubi quieuerit, dolor mitigari solet. Ergo, quum gula sentiendi facultate sit prædita, eo ipso quoque uti licebit quasi auctario partis, unde passionis eius dignoscantur. Id quod a laborante inter respondendum deprehendere licet, nisi adeo fuerit faxeus, ut, quid ipsum lædat, narrare non possit: quod si eiusmodi est, qui possit animi sensa interpretari, gulæ sensus maximum præstabit corollarium ad affectum ipsius dignotionem. Etenim imbecillitatem non nunquam percipere se dicunt laborantes, ut longo uix temporis spatio per gulam transeant ea, quæ ingesta sunt, quæ aliquando ad primum impetum facile descendunt, deinde rursus arcentur, ut uideantur impacta, demum per residuum spatium immoleste ac facillime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuspiam angustiam indicat. Verum utriusque differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ a sola intemperie citra tumorem præter naturam fit, ingestorum in transitu tarditas æqualis est, & sine dolore, & in supino decubitu augetur: erecta uero ceruice mitigatur, neque ullus accedit angustia sensus. Vbi uero cum tumore est imbecillitas, unam quampiam particulam angustioris ceteris efficit, atque per eam tardior erit transitus. Quod si tumor inflammationis fuerit particeps aut erysipelatis, accedit ei pariter & dolor, & fitis, & multi caloris sensus, & febris non admodum ardens, quæ etiam siti proportionem haud quaquam respondet. Si uero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit: tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglutitionis inæqualitas eueniet, retentis in parte quapiam alimentis, præsertim si maiusculum, atque solidum fuerit id, quod deuoratur: acceditque dolor aliquis sed exiguus. Ergo, quum aliquando huiusmodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuissent, accedente non nunquam ephemera febre, non nunquam etiam horrore, & coniecturam fecissemus abscessum concoctum difficilem esse in gula: accidit procedente tempore, ut laborans ruptionis sensum perciperet, ac subinde pus euomeret: idque non solum eodem, sed postero quoque die, atque itidem tertio: deinde succedebant ei deinceps omnia uiscerata gulæ indicia. Quippe, siue acria, siue acida, siue salsa, siue acerba deuoraret: aut uellicationem, aut adstrictionem sentiebat: dolebatque hac in parte uel nihil deglutendo, sed moderatius. Vehementiorem uero dolorem excitabant ea, quibus mordendi, aut adstringendi uis erat. Hic ergo longo temporis spatio uix seruatus est. lætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè omnes perierunt. Sane, quotquot dolorificum quempiam in gula habent affectum, omnes ex dorso quoque dolore ipsum significanter declarant: cuius rei causa haud obscura est ijs, qui gulam spinæ incumbentem uiderunt. Quinetiam constat, quod ex gulæ uasis haud secus, quam ex reliquis omnibus, sanguis uomendo rejici potest. Id si ob ruptum uas acciderit, dolor ibi percipitur: ac locum, ubi aliquid ruptum est, indicat. Haud secus, ubi uena fuerit erosa, siue diabrosin, siue anabrosin, siue aliter quomodolibet nominare uolueris. Aperto autem uasis alicuius ore nullus omnino dolor sentitur: atque hac re a reliquis distinguitur, ac præterea quod neque ictus, neque casus hanc profusionem præcessit, id quod rupto uase uidere est. Quanquam ob solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinsecus causa, uasa interdum dirumpi possunt. At uenæ erosionem ulcus præcedere solet. Fit autem ulcus uel rupto uase, uel malignorum humorum influentia, id quod in cute quoque sæpenumero accidere uidemus.

De affectibus, qui ore uentriculi patiente oriuntur.

Cap. 6.

Veteres os uentriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere uidentur, hanc (ut aiunt) deducentes appellationem. Neque enim solum, ut cardiacis syncopis, ita & stomachicis non nulli corripuntur: sed etiam conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidentibus, qualia per suffusiones infestant, ut iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum est. Atque omnes ij affectus, consentientibus ei ceteris partibus, in ipso fieri dicuntur. Nam ad propriam eius rationem pertinet, & appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere, quemadmodum, ubi cibi in uentriculi fundo firmantur, præcipue si suaapte natura non ita facile corrumpantur, nihil horum patitur. Igitur

A. l. 3. f. 13. 11.
c. 1. p. 515. B.

Anic. ibidem.

Anic. ibidem.

A. l. 3. f. 13. 11.
c. 1. p. 515. B.

A. l. 3. f. 1. 2.
c. 1. p. 369. A.

Igitur exacte animum aduertere oportet, ut discernantur affectus, qui in ipso per consensum eueniunt, ab ijs, qui huiusmodi particulis, quarum actionibus nocere consuevit os uentriculi affectum, (quod, ut ueteres omnes cor appellabant, ita nostra tempestate stomachus uocatur) primario accidere censentur. Sed hæc inter se discernere facile poterit is, qui assidua exercitatione circa notiones uersatus, ea, quæ præcesserunt, diligenter considerauerit. Sunt enim proprietates quædam ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari possunt, succedunt, quibus certiores stabilioreque euadunt affectarum partium notæ: sed has unusquisque per se inuenire poterit. Quæ uero tanquam fundamenta uniuersæ dignotionis existunt, atque ex quibus studiosissimi quoque ineffabiles accidentium proprietates ediscunt, deinceps explicare aggredior. Igitur Grammaticus quidam iuuenis, quoties uel nimis uehementer doceret, aut cogitaret, aut in ediam sustineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc os uentriculi (utpote quod facile sentiret) affectum esse: ac deinde per consensum & totum cerebrum, & corpus uniuersum conuulsione concuti: cui probam concoctionem accurate procurare, ac tertia uel quarta hora panem optime preparatum exhibere iussi, atque hunc quidem solum, si non sitiret: si uero siti cruciaretur, ex uino diluto, & quidem albo, atque modice adstringente. Nam huiusmodi uinum ut uentriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput: id quod facere solent ea, quæ uehementes uires obtinent. Quum igitur hac uictus ratione utens non, ut ante, afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum, quæ prius sola coniectura consequebar. Itaque quolibet anno bis, aut etiam ter medicamentum amarum ex aloë ei exhibui: totum enim uentrem a superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat: atque ita uir ille uiginti annis, quibus postea superstes permanit, integra inculpataque ualetudine uitam exegit. Quod si aliquando ob ingruentia negocia diutius a cibo abstinere cogere, breuissima quadam conuulsione uexabatur. Iam alios quoque uidimus conuulsione comitiali ob oris stomachi uitium correptos: quum aut non probe concoxissent, aut uini & quidem meracioris plurimum potassent, aut ubi ueneri immodice operam dedissent. Quinetiam per febres quosdam conspeximus de repente conuulsione prehendi, nullo, quod eâ prælagiret, præcedente indicio: qui bilioso superueniente uomitu, & ptinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atque hoc modo affectorum nonnulli res quasdam fuscas uomendo reiecerunt: alij humorem porri succo similem: quidam etiam uitiosorum eduliorum copia grauati, soporosi permanserunt, donec ea, quæ os uentriculi opprimebant, omnia euomuisent. Atqui horum accidentium uix ullum credes a uentriculi ore procedere, quemadmodum ne syncopas quoque, nisi tam crebro ita euenire uiderentur. Quanquam enim non pauci ad ipsum ex cerebro nerui perueniunt, non tamen tot esse uidentur, ut per eos tantus sit principij cum ore uentriculi consensus, ut inde conuulsio inferri possit: tantum abest, ut quis credat cor ipsum tam uehementer ori uentriculi consentire, ut acuta protinus sequatur syncopa. Porro multos non solum insomnia, & somni tumultuosi molestant, sed amentia quoque, propter uitiosum humorem in ore uentriculi aceruarum. De flatuoso uero uocato & hypochondriaco morbo nemo non dixit, quomodo tristitiam, desperationem, moestitiam inducat: atque, ut summatim dicam, ad melancholiam accidentia nihil reliqui facit. Quippe laborantes huiusmodi morbo, post cruditates dictis accidentibus multo uehementius infestantur: ac plures ex ipsis splenici quoque sunt. Quocirca coniiciendum est ex hoc etiam uiscere uitiosam saniam in uentriculum irruere. Ergo ea accidentia, quæ uel cerebrum, uel oculos afficiunt, uitiosorum humorum uaporationem sequuntur. At syncopa, quæ stomachi uitio solet euenire, ob dolorum ipsius proprietatem exolutionem inducit, eius quoque intemperie ad cor fortasse perueniente: quare, cum id quoque uehementem intemperiem suscipit, uires agminatim cadere necesse sit. Atque constat etiã, quæ uicitra (i. picæ) uocata, mulieribus accidit, ubi hæc particula affecta est. Quæ n. aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, ijs appetentiæ instrumentum læsum esse certum est: id uero os uentriculi esse demonstratum iam est. Sic etiã nausea, cordis dolores, singultus inter huiusce partis affectus numerari debent. Verum omnium harum affectionum causas in libro de accidentium causis iam diximus, ut nihil nunc opus sit, in earum explicatione temporis iacturam facere. Etenim, quæ per intemperantiam ei ueluti similari corpori morborum differentia adueniunt, iam ibi enarrata sunt. Instrumentales uero morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, ut latere possint neminem, qui communes significationes, quæ & in his antea commentarijs, & in alijs quibusdam præscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neque enim abscessus, neque inflammationis, neque erysipelas, neque ulcera huius loci in obscuro sunt, utpote quorum communes sunt notæ cum ijs, quæ supra de gulæ affectionibus dictæ sunt: atque illis eo manifestiores, quo facilius huic parti sensus est, ac claram quoque promptamque notionem habet. Similiter, ubi ex hac parte sanguis rejicitur, indiciorum proprietas communis est cum illis, quæ de gula iam diximus, uerum cognitio, longe manifestior euadit. Atque par esse uidetur totum uentriculi spatium simili dispositione affici quales sunt illæ, quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidentia. Quod uero longe maiorem inferunt uiolentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt, idcirco Medici ea quæ in parte uentriculi inferiori eueniunt, perinde ac si omnino non fierent, & despiciere & contemnere solent. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hanc ipsam partem, quum male disposita fuerit, cruditatum esse causam: quum uidelicet uel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatem homo concoquere nequit. Morbi uero ceteris partibus

tibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent, quorum se des affectæ manifestæ sunt; ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, confiderare, propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso uomendo reijcitur, non conuenit inter Medicos. Etenim sunt, qui putent nequaquam fieri posse, ut sanguis uel ab hepate uel a liene effluens per ipsum euacuatur: similiter de pure quoque ab ipsis erumpente existimant. Verum enim uero per artis exercitationem utranque opinionem examinanti mihi, uisa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis uisceribus. Ceterum differre uolumus huius rei doctrinam in eum locum, ubi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iccinoris & lienis affectus percurrere propositum est.

De iccinoris affectibus, præsertim de aqua inter cutem, & regij morbi dignotione. Cap. 7

Hic parti, quemadmodum & ceteris omnibus duplex morborum genus, accidit: unum a sola intemperie, citra tumorem præter naturam: alterum, ubi una cum intemperie tumor quoque infestat, ut inflammatio, erysipelas, scirrhus, id est tumor durus: spirituosæ seu statulentæ distentiones, obstructions a crassis & uiscosis humoribus, idque in extremis uasorum partibus, quæ ex uenæ ipsius portis exoriuntur, has quidem obstructions sequitur grauitatis sensus, quæ dextro hypochondrio incubat. Quando uero halituosus quoque spiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur: non solum grauitas, sed tentiois etiam sensus sequetur. Inflammationes uero, quæ in hoc uiscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grandes fuerint, per facile uel solo tactu dignosci possunt. At simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quam per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab his, quæ in parte gibba oriuntur: si prius uos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt uero octo numero, quatuor contenti coniugationibus: quarum prima ex musculis constat rectis per totum carneis, a locis, quæ circa sternum sunt, ad pubis ossa, ita enim uocantur defæctores, descendentes. At reliquarum trium coniugationum musculi usque ad rectorum contactum carneæ quidem parte constant: ubi uero primum illos attigerunt, in denuationes membranosas degenerare uidentur. Horum itaque musculorum una coniugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, a thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens. Altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit. Huic tertia musculorum coniugatio subiicitur, qui transuersum habent positum, atque peritonæo, id est membranæ, quæ intestina continet, innituntur. Rectorum autem musculorum tumores præter naturam oblongi, atque per medium totius uentris extensi uidentur, umbilicum, ueluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: qua propter haud obscura est eorum dignotio, utpote quos & positus, & figura declarat: accedente ad hæc, quod ipsi a nullo exteriori musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui a thorace descendunt, sunt communia. At multo difficilior est notitia musculorum, qui ijs subiecti sunt, difficillima uero transuersorum. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum, quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, ut tactus aliquam ipsius notitiam præstet, nisi uel magna in ipso oriatur inflammatio, uel incumbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarat in dextro hypochondrio grauitas, dolor totum hypochondrium retrahens, atque ipsius doloris usque ad iugulum extensio, (nam & hoc non nunquam euenire solet,) exigua tussis linguæ color in primis quidem magis ruber, deinde uero niger euadens, ingens cibi fastidium, sitis inexhausta, uomitus tum synceræ bilis, tum eius, quæ ouorum uitellis similatur, quæ postea æruginis aliquando colorem referre conspicitur. Alius quoque adstringitur, nisi unà cum uisceris huius imbecillitate inflammationem excitari contingat. Erysiplatis autem accidentia his fere similia sunt, & insuper febris quoque cum uehementissima siti laborantes cruciat: eas enim febres, quas *νεύρωσις* id est ardentes antiqui uocabant, magna ex parte aduenire uideamus iccinoris aut uentriculi flammis dispositionibus, atque in pulmonis inflammatione erysiplatis parti Hic cipe, (Græci *πλεγματινῆς ἐρυσιπέλατος* appellant) ardentes febres excitantur: quemadmodum ubi in uniuerso quoque corpore biliosi humores ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæc, quæ aut iccinoris, aut uentriculi occasione eueniunt, omnium sunt uehementissima. Quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in simis iccinoris partibus eueniunt inflammationes, ut magis, quam illæ, quæ in eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, uomitum biliosum, sitim ingentem inducunt: sic è contrario ha maiori, quam illæ, inter spirandum dolore (ut dictum est) laborantem afficiunt, magisque tussim excitant: atque dolorem usque ad dextræ partis iugulum, adeo ut detrahi uideatur, extendunt. Porro, utriusque parti quum dolor adest, northæ costæ non nunquam consentiunt. Itaque eis commune est, non omnibus propterea quod iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoque animalibus uidere est: etenim alijs quidem coniungitur, alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius uisceris partibus inflammatio oritur: quamuis in neutra partium exquisitè distincta possit consistere: nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Ceterum, quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in ijs facile est uidere ingentem iccinoris inflammationem, quæ propriam hanc a musculis incumbentibus

A.1.3.f.13.t.1 c.16.p.528.B

A.1.3.f.13.t.4 c.22.p.366.E

A.1.3.f.14.t.3 c.3.B

A.1.3.f.14.t.1 c.5.p.577.B

A.1.3.f.14.t.3 c.4.p.590.B

A.1.3.f.14.t.1 c.3.p.568.D

A.1.3.f.14.t.3 c.4.p.589.C

A.1.3.f.14.t.3 c.1.p.580.D

A.1.3.f.14.t.3 c.1.p.601.A. & deinceps.

Abentibus fortitur differentiam, quod moles sub manibus ad coaceruatam circumscriptionem definit. Musculus enim quilibet, quum totus sibi cõtinuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensum diminuatur, habet: quippe soli iccinori propriū est, ut tumoris cumulum cõprehensum habeat circumscriptū. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor (Græci scirrhus uocant) multo euentius dignosci potest eo, quod durior sit scirrhi ipsius, quam inflammationis, moles, quodque in huiusmodi dispositione extenuatur corpora, quæ ei incumbūt. At uero, tractu tẽporis quauis magis increseat scirrhi tumor: non tñ æque facile fuerit per tactū ipsum cognoscere, intercipientē scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ ilico scirrhu sequi consueuit. Quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus: non tamē semper ob primariā eius affectionē excitatur, quauis præcipue admodū ob hoc fiat. Etenim, quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, ut uitiatō hoc uiscere actio quoque eius uitietur. Accidit autē, (ut dixi) quum alias aliam partē frigida admodum intemperies afficit, ut hepar quoque refrigeretur. Igitur, si uel lienis causa, uel uentriculi, uel intestinorum uniuersorum, maxime iccuni mesentericæ uenæ omnes habituali intemperie afficiantur, facile etiā una refrigerare possunt omnes simarum iccinoris partium uenas: quo fit, ut ad hepatis quoque corpus uniuersum intemperies ipsa perueniat. Si uero uel pulmonis, uel septi transversi, uel renum occasione id accidat, in primis uenæ, quæ in uisceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu temporis totum hepar quoque eadē dispositione infestatur. Ergo, quæ hucusque diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis aut suapte natura contentiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructione uero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, quod simarum partium uenæ ab ea, quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscure apparet. Atque quod ad eundem locum alia quoque uenarū extremitates a caua uena in gibbas uisceris partes distributarum perueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungantur, uidere nequaquam possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed oēs fere Medici ex uno ore enunciant, quod cibus uniuerso corpori distributus ex omnibus simarum partium uenis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transfertur. Quod si fateamur & hoc, sanguinis transitum, ob tumorem uenarum, quæ inflammatione & scirrhu occupantur, molem constringi: rationi consentaneum esse uidetur, (ut nonnullis placuit) ut pars, quæ in sanguine magis tenuis atque aquosa est, transfumatur, atque uehatur per uniuersum corpus: syncerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua uisceris parte permanet, ei morborum, qui ex plenitudine fieri solent, causa esse censetur. Perscrutantibus uero nobis huius scæ pla cita, uidetur partim cū ijs, quæ iam supra dicta sunt, consentire: partim uero non nihil ab ijs, quæ apparente solent, differre. Quod enim aquosa sanguinis pars transumpta in uenam concuam usquequaque per corpus dispergatur, consequi uidetur ad ea, quæ iam in confesso esse diximus. Quemadmodum & crassiorem sanguinem in uisceris uenis præ angustia earum retentum ad intestinum iccinum, & tenue, & colon, & cæcum, atque rectum deferri, & (ut quispiam dixerit) in uentrem fortasse: nemo tamē id accidisse uidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neque etiam obturationibus. Verum in omnibus corporis partibus, tum superioribus, tum inferioribus pituitosus sanguis contineri conspicitur in ijs morbis, quos Græci & anafarcas & leucophlegmatias & hyderos nominare consueuerunt. Per alium aut nihil cruentum, neque in ijs, neque in ascite, neque in tympania fecerni solet: sed spatium, quod inter peritonæum & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur. Proinde rationi magis cõsentaneum est, ut ob uisceris refrigerationem cibus, qui reliquis partibus distribuitur, in sanguinem transfumari non possit: Quinetiam refrigerentur cum ipso uniuersi corporis uenæ, idque maxime, ubi nullo plerumque tumore in iccinore apparente, laborans aqua inter cutem molestari uidetur: uitio existente uel in liene, uel iccino, aut tenui intestino, aut mesenterio, uel pulmone, uel renibus, aut etiam ubi plurimus per hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebrem profluum, aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem uteri dispositionem. Nam per omnes huiusmodi affectus aqua inter cutem hominem uexari contingit, uel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id uero præcipue intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex intempestiua aquæ frigida potatione iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducit, ante quam scilicet in durum tumorem attollatur. Verum sic affecti uehementi ciborum desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os uentriculi, huiusmodi cupiditates accidere iam ante didicimus. Sed de aqua inter cutem, id est de hyderis uel hydrophibis uel quomodocūque quispiam appellare uelit, quantum ad præsens attinet propositum, hæc dixisse satis est. Porro, utrum semper in morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur: siquidem uidemus non nunquam iccinore nequaquam affecto, per morbi iudicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quomodo humorum in aliquam partem decubitus quoque aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem sanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem uerti: qualis e ferarum morsu fieri solet. Etenim Imperialium feruorum quidam, qui uiperarū uenationi deputatus erat, quum a uipera morsus esset, aliquanto tempore medicamenta, quibus uti consueuerat, potabat: cumque uniuersi corporis color mutaretur, adeo ut porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca quàm celerrime color secundum naturam restitutus est. Quia uero Medici inuestigare solent, an assumpti ueneni propria extet signa, eo quod sæpenumero uideant citra letalis ueneni potionem

TERTIA CLASSIS

E ni potionem

ni potionem humores similiter, ut epoto ueneno, corrumpi: non mirum est, si sic aliquando mutantur. E humores, ut uniuersum corpus auriginosum euadat. Fieri uero etiam potest, ut iecinoris secundum naturam temperies mutata humores huiusmodi uitio afficiantur, & quidem citra obstructionem, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quadoque uidemus uniuersum corpus herbis candēti pallore infectis similari: interdū plumbeū, aut etiam magis fuscum referre colorē, interdū etiam alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quae iecinore suo munere non recte fungente, sine tumoribus praeter naturam accidere solent. Sic ob splenis quoque uitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores, quam ab hepate: quos ut clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum, ijs praesertim, qui illos saepe numero conspexerint. Etenim, Stesianus quum Medicorum iudicium subijisset, nescio, quo pacto eorum non pauci abscissum in ipsius hepate consistere crediderunt. Sed, postea quam longo temporis spatio nihil se in melius proficere sentiret, me quoque uocauit. Igitur, simul atque domum, ubi iacebat, fuisse ingressus, aspiciens eum, hoc, inquam, scias, uelim, nullum tibi esse in uiscere uitium: sed, quid aliud te molestat, nudatis praecordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscissum, contracto iam pure, in medio spatio eorum musculorum, qui per transfuersum incedunt, atque illorum, qui oblique ab infernis sursum tendunt, qui (ut nouisti) medij sunt inter eos, qui transfuersi peritonæo incumbunt, & eos, qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. Sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modo iecur, modo splenem esse affectum: nulla audita praeteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inuestigato uiscerum affectu. Proinde saepe numero audiuitis me male imprecantem ijs, qui medicae speculationis principes se esse iactabant, nullius uero aegri uolebant aggredi curationem. De quorum numero plurimi fuerunt tum empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, ut solo perspecto colore affecta sedes interdum cognoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exemplo, exerta lingua impudenter ei resistunt. Verum praesens sermo haudquaquam ad illos dirigitur. Itaque ad aliud accidentium genus, quod sola iecinoris imbecillitate, quae per se, ac sine inflammatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quemadmodum & de ipsius inflammatione, quae citra propriae facultatis suae imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus. Ceterum, postquam sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quae hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Propriam autem diximus propter eas, quae omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur: quas in libro de Naturalibus facultatibus iam percurramus, attractricē dico, & reuenticem, & expultricem: Nanque quarta generatim quidem alteratrix, speciatim uero sanguifica uocatur. Porro omnium facultatum essentiam in peculiaribus partium temperantij consistere didicistis: proinde, quum iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet uiribus ipsius noxa, quae illi intemperantiae peculiariter debetur. Sed de ijs generalem scripsimus sermonem in tertio libro de Accidentium causis: proprius autem cuiusque secundum speciem partis, communi ad portionem respondet. Igitur calidae iecoris intemperantiae cum contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterij uenas deferuntur, & affant, & adurunt: frigidae autem contentos iam in ipso humores, crassos atque ad fluxum & motum contumaces reddunt: id uero, quod ad ipsum fertur, & pituitosum, & crudum, & semicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoque duabus dicendum est. Arida quidem intemperantia sicciore, & crassiore: humida uero magis tenues, aquosiores: reddit humores. Igitur, quum alui fedimenta, aquae, in qua nuper mastrata caro abluta est, similia esse uideritis, efficacissimum inde affecti iecinoris signum elicere nequaquam dubitetis. Ac nominantur hepatica, ea praecipue, quae ob imbecillitatem ipsius deijciuntur: quippe ad iecoris essentiam pertinent huiusmodi affectus. Atqui didicistis cuiusque primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum constare temperamento. Sic etiam, quum faeci sanguinis similia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectum esse conijciendum est.

Ut, n. tenue & saniosum excrementum infirmi iecinoris sanguine creare non potest, ita id, quod faeci similitur, superflantis sanguinem hepatis indicium est. Neque, n. a memoria uestra decidit, quum sepe uideritis quosdam in primis quidem sanie & cruenta quaedam, dein tractu temporis crassum ac melancholicum sanguinem, postremo atram quoque bilem, & quidem sinceram deijcere. Incipit, n. interdum affectus ob frigidam intemperiam, citra febrim, quam tenuis sanies sanguinis excernitur: deinde tractu temporis, dum sanguis in uiscere corrumpitur, febris superuenire solet: quae tamen ab imperitis usque adeo negligitur, ut laborantem interdum nequaquam febricitare putent: quippe hunc affectum ob inedia accidisse existimant. Si quidem, quae nulla sit ipsis cibi cupiditas potius, quam ob medicorum institutum, laborantes a cibo abstinere inueniunt. Itaque, quum interim nihil excernatur, uideaturque laborans omnino liber a febre, balneis eum exponunt, ac debitam uictus rationem praescribere negligunt. Quocirca rursus corruptos cibos alius deijcit, quos deinde hepaticorum excrementorum non nihil sequitur. At non nulli, qui ob frigidam intemperiam laborare inceperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem, uerum etiam interdum multo magis, quam antea, se esurire aiunt. Calidas uero intemperies nunquam comitatur ciborum appetentiam, sed ingens cibi fastidium, sitis uehementis, febris insignis, uitioforum humorum uomitus. Haec sunt propria hepaticorum accidentia: sic enim nominari iam dixi eos, quibus uisceris ipsius uires fuerint imbecilles. Qua in re uulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem autem alia (ut dictum est) sequuntur accidentia. Quum itaque ambo interdum affectus conueniant, utriusque

A. l. 3. f. 19. t. 4. c. 2. p. 600.

A. l. 3. f. 14. t. 1. c. 1. p. 567. C.

Anic. ibidem.

A. l. 3. f. 14. t. 1. c. 1. p. 569. C. **A**ccidentia simul apparere solent, quae in promptu medicum habere oportet. Sic, n. non solum laudabuntur nos, sed admirabuntur etiam ij, qui opera nostra indigerint, praesertim si accidentia quoque, quae alijs morbis communia sunt, insuper prospexerimus, ueluti quod dolor ad nothas costas peruenit, quod iugulum detrahi uideatur, quod spiratio parua redditur & frequens. Equidem, quum primum Romam uenisssem, magifice admiratus est me Glauco philosophus ob huiusmodi quandam dignotionem. Etenim per uiam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti, iungensque dextram dextrae, proximi sumus (inquit) laboranti, quem nuper uidi: itaque oro, ut una mecum ad ipsum uenias. Est autem Siculus medicus, quem non ita pridem mecum ambulantes uidiisti. Ego uero, quid, inquam, molestat ipsum? Tum ille & copiose admodum & aperte id declarare aggressus est. Neque, n. adeo erat uasus, ut aliquid me caelare possit. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nunciauerunt notiones praesagiarum; edidisse te, quae ad diuinationem potius, quam ad medicinam pertinere uidebantur: cupio equidem periculum facere, non adeo, ut tuam experiar doctrinam, quam ut sciam, num tanta sit in arte medica tum cognoscendi, tum praesagandi facultas. Interim, quum haec diceret, uenimus ad laborantis hostium, ut neque uerbo, eius prouocationi respondere, neque etiam ea, quae saepe numero me dicere audiuitis, esse fieri possem. Quod, si interdum nobis feliciter apparent aliqua certa signa: interdum uero omnia sunt ambigua, atque idcirco

B & alteram & tertiam quoque considerationem expectamus. Itaque in primo statim aditu obuiam nobis uenit quidam peluim a cubiculo efferens, continentem tenuem cruoris sanie, carniū nuper mastratarum ablutio haud absimilem, euidentissimum affecti iecinoris indicium: qua uix dum inspecta, una cum Glaucone ad medicum ingressus sum. Apprehendi itaque manum in carpo, id est brachiali, quo intelligerem, utrum etiam inflammatio, an sola imbecillitas esset in uiscere. Quia uero (ut diximus) Medicus erat: Nuper (inquit) a deiectione decubui, itaque perpende arterias ob id, quod surrexeram, crebrius pulsare. Haec quidem ille dixit, ego autem deprehendi inflammationis indicium. Prospiciensque ad fenestram, hysopum ex aqua multa decoctum in olla consideravi, proindeque cogitavi medicum, se pleuriticum esse, putare, dolore uidelicet nothas costas infestante, qualis iecinoris quoque inflammationibus aliquando accidere consueuit. Hunc itaque quum ipse sentiret, essetque spiratio & parua & crebra, atque exigua tussis infestaretur, pleuriticum se esse existimabat: quamobrem hysopum quoque ex aqua multa praeparauerat. Intelligens itaque ego, quod fortuna uiam mihi praerberet, qua apud Glauconem clarum nomen adipisci possem, manum eius ad nothas in dextro laborantis latere costas detuli, indicatoque loco dixi eum ibi dolere. Quod cum ipse fateretur, Glauco ex solo arteriarum pulsu existimans me sedem affectam inuenisse, planē admirari me coepit. Verum, ut uehementius stuperet, haec quoque addidi: Quemadmodum hoc in loco dolere te confessus es, ita uelim, fatearis etiam tuissendi cupiditate uexari te: & ex longis interuallis tussis exigua, arida, & qua nihil expuis, molestare te solet: atque ita me dicente incepit forte fortuna hmoi quadam tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tanta admiratione Glauco commotus est, ut continere sese non ualens, magna uoce exclamando, in laudes meas prorumperet. Tum ego, Ne putetis (inquam) sola haec ex arte circa aegros posse praesagiri: sunt, n. alia quoque, quae nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens dixi: Quum magna trahis spirantem, dolor ea parte, quam notauit, uehementius te cruciat, sentisque in dextera praecordiorum parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus prauehementi admiratione, una cum Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidem ariditatem mihi fortunam, de iugulo quoque, quod uidelicet ad inferiora trahi uideretur, aliquid efferre uolebant. At, quia magnas inflammationes, quemadmodum & scirrhum id comitari solet, dicere non sum ausus, ueritus, ne laudem, quam antea de me excitauerat, fauciarum. Quumque animum induxisssem tuto me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantem, haud ita multo post (inquam) iugulum ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi eueniret. At, cum hoc quoque fateretur, conuersis equidem oculis ad aegrotantem mirifice attonitum, una (inquam) addenda est praedictis diuinatione. Etenim dicam, quam de morbo suo laborans ipse dhabuerit suspensionem. Tum Glauco ne de hac quidem diuinatione desperare se aiebat. Laborans autem incredibili hac pollicitatione in stupore adductus, & acriter me intuens, quid esset dicturus attendit me te expectabat. Igitur dicente me, quod infestantem morbum pleuritidem esse putasset, ille ingenti cum admiratione huius quoque rei se testem exhibuit: id quod etiam affirmabat ex adstantibus unus, & qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glauco tum de me, tum de uniuersa arte quam optimam concepit opinionem: quum antea nihil magni ab arte expectaret, utpote qui nunquam cum consummatis in arte uiris uersari consueuisset. Haec ideo dicere uolui, ut intelligatis, quae accidentia cuilibet morbo propria sint, & quae alijs quoque morbis communia: ac praeterea, quae ab utrolibet genere sint infestabilia: item, quae magna ex parte, & quae raro uideri soleant: atque ea, quae ancipitem habeat euentum: ut, si aliquando fortuna hmoi uobis occasione, qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, praebeat, ea comode uti sciatis. Saepenumero fortuna non contemnenda adipiscenda laudis anam suggerit, ea tamen uulgus medicorum ob imperitiam uti nescit. Quamquam doctissimus quisque, quum accidentium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet: quorum alia quidem necessario, alia uero magna ex parte & locum affectum, & morbum ipsum sequuntur. Verum meminisse debetis generalium praceptorum, quae & uniuersalia appelluntur, & quae multorum specialium communia genera sunt, ut ea in qualibet materia rerum particularium prouide discernere, uos exerceatis. Est igitur communis sermo, quem di-

cere proposui, de naturalibus facultatibus, quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. **E** Primam uoco attractricem, quae peculiari parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere, & attrahere potest. Altera deinde est, quae alteratrix dicitur, quae succus attractus similis euadit parti, quae alitur. Huic alia duae ministrant, Retentrix, quae suo munere fungitur, quoniam pars attractum succum coquit, donec in suam ipsius naturam eum mutauerit: & Expultrix, quoniam a coctione, quod inutile est, excernit: idque excrementum uocatur. Has itaque facultates in qualibet affecta parte, utrum ualidae sint, an infirmae, consideretis, horror. Ut in hepate, quoniam de hoc dicere instituimus, uis attrahendi, si quomodo libet afficiatur, cibum in uentriculo iam in succum transmutatum relinquet, ut per alium exacte quidem coactus, uerum liquidus, & haud quaquam exiccatus excernatur. Atque hoc, quod ipsa affecta sit, signum uobis erit. Quicquid enim ab aliquo, tanquam a causa, procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectum non nulli ad mesaraeum pertinere autumant, uocantque; sic laborantes meseraicos, eo uident cibum per uenas mesaraeae & mesenterio intextas distribui, ut solebat, non posse: eodem seducti errore, quo iij, qui manus eorum, quos syncopa, uel stomachica, uel cardiaca prostrauit, affectas esse arbitrantur: utpote quae haud quaquam, ut antea, munere suo fungatur. Quippe iecur mesaraeae uenis, ueluti manibus, quae ex uentriculo ei cibum afferant, utitur. Similiter et falluntur non nulli, ubi crura resoluta sunt ob affectum aliquem eae spinalis medullae partem, quae iuxta liberos est, infestantem: quippe neglecta spinali medulla cruribus remedia adhibent. **F** Igitur, si mesenterium uel inflammatione, uel alio eiusmodi affectu laboret, hunc proprie ad ipsum referemus: si uero iecur ob imbecillitatem per uenas suas cibum allicere nequeat, non mesenterio, (i. lactibus) sed iecinori, remedia sunt adaptanda. Quemadmodum ne resolutis quidem uel manibus, uel cruribus ob affectum, qui in spinali medulla consistit. Verum, ubi uel inflammatio, uel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter consideres. Neque enim solum, quae alia excerni diximus in iecinoris imbecillitate, quum ad sese cibum trahere non potest, talia plane deijciunt, sed apparet et, ueluti ab inflammatione, sanies quadam admixta. Nam ab omni parte inflammatione, cui spissum crassumque tegmen non incubit, in primis quidem tenuis sanies defluit, quae concocta deinde inflammatione, & crassior, & puri similior redditur. Quum ergo nulla existente in iecore inflammatione, huiusmodi quippiam cum excrementis, succi spem coequit, deijcitur, in mesaraeae affectum esse censendum est. Igitur, ut non potente ob imbecillitatem hepate succum a uentriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, quum retinere nequit comprehensens continensque facultas, infirma putanda est. Proinde in primis quidem cruorem saniosum excerni uidemus, postea uero crassior, & ueluti faeculentum. Similiter alia quaedam eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis facultatis robur, plerumque quidem integra in oibus existenti ualitudine, plenitudinis ratione: plerumque uero parte aliqua affecta per iecur sese expurgante, uiribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis in ipsa uitiosis humoribus sequitur excretio, sed ita sequitur, ut utiles humores retineantur, expellantur uero inutiles. Atque sunt non nulli, qui huiusmodi uacuationes nominent cruentas dysenterias: quae euenire solent quibusdam, uel mutilato aliquo membro, aut ubi quis in exercitatione educatus, ad otium se conuerterit. Ac solet quoque mulieribus, retentis menstruis, huiusmodi per sedem uacuatio fieri: Atque interdum per uomitum quoque; eandem ob causam quibusdam mulieribus. Verum his syncerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit, modo inferne per aluum, modo per superiores et partes. At per erysipelata, & inflammationes, accedente concoctione, uitiosus, coenosus, & putris excernitur. Atque, ut in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamentorum auxilio, robustiore euadente iecinore, interdum deijciuntur excrementa tum colore, tum odore pessima, expurgante se ita uiscere: sic eodem modo urinae quoque; deteriores redduntur: quibus imperiti Medici non nunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim quibus sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de his, quae raro eueniunt, experimenta habere non possunt, ueluti eorum, quae saepenumero accidunt, facile meminerunt. Quod autem protracto per longum spacium morbo, apparentibusque; notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel duntaxat, immo creberrime ex enarrationibus, quas Hippocratis opera edidimus, didicistis. Igitur, quemadmodum retentrix facultas, quoniam imbecillior est, ac rem, quae ipsam grauat, retinere non ualet, uis expultrix id, quod molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quaedam retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata. Nam in quolibet instrumento alia alia facultas uel fortior sit, uel imbecillior, facta uidelicet ad actionem relatione: si modo uniuersumque facultatis notionem intellexerimus. Nam re uera tota semper particula agit secundum temperamentum, quod ei frequentius inest, proprietatem. Verum aliquando rem grauantem sustinet, ac longo temporis tractu eam uincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore rei infestantis uel qualitatem, uel multitudinem ferre non ualens ad ipsius excretionem insurgit. Sicut est contrario, quum interim admodum molestat: ipsam rem molestantem deijcere cupiens, uiribus grauissime infirmis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur haec omnia in quouis naturali instrumento perpendere, atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis. Sic enim in uenieris partium quarundam affectus, antea haud quaquam indagatos, ueluti ne folliculi quidem fel continentis. Si enim (ut ostendimus) biliosum humorem ad se trahit, quemadmodum renes utriusque sanguinis serum, & splen id, quod uini facibus, aut amurcae olei simulatur: accidet interdum, ut ob grauis folliculi imbecillitatem impurus fiat sanguis, atque idcirco alia eueniat regij morbi species praeter

Auc. ibidem.

Auc. ibidem.

A. l. 3. f. 14. r. 1
c. 5. p. 177. AA. l. 3. f. 1. r. 16.
t. 1. c. 2. p. 613.
BA. l. 3. f. 1. r. 4.
c. 18. p. 37. 6. D

A praeter eas tres, quas iam supra proposuimus. Ac non nunquam ita repletur etiam (quemadmodum uesica, quae urinae est conceptaculum) ut euacuari non possit, aut quia obstructus est, aut quia secretoria ipsius facultas est imbecillior. Veluti etiam quum obstructis, aut infirmis uasis, quae ab ipso exorta, ora sua in hepate extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare perquam necessarium est: id enim non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Haec equidem considerans inueni quorundam regio morbo affectorum excrementa, flaua bile uehementer colorata, quemadmodum & alij urinas: item, per cutem quoque ut non nullis plurimum flauae bilis a balneo profundi, ita alij plurimum ipsius retineri, ac perquam exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere uolueritis, nulla prius adhibita unctione, homini sudorem strigili auferri iubere: uidebitis profecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, uerum in alijs magis aquosum, atque in alijs magis biliosum. Itaque loci affecti notitia uobis multo erit dilucidior, si cum praedictis hanc quoque notitiam adijciatis. Quaedam enim acuta biliosaque; febre laborans, die septimo multa flaua bile ad cutem transmissa, a morbo liberatus est, mansitque; sequentibus deinde diebus auriginosus. Itaque & excrementa, & urinas considerauimus: utrisque uero secundum naturam se habentibus, atque ob eam causam nullum uisceris affectum declarantibus, uenit in mentem fieri posse, ut translata in cutem bilis crassior esset, qua ratione promota dicere uolui, qualisnam esset flos: illo autem apparet aquoso conieci bilem esse dissipari contumacem: praecipui itaque laboranti, ut aqua suapte natura calida, & cui discutiendi uis esset, uteretur, ac praeterea uictum adhiberet humidiorum, qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam ualitudinem consequutus est, unico auxilio & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quinetiam alium multam in strigili bilem relinquere uidimus, unde eam plurimam in uniuerso corpore procreari pendentes, ipsam adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus uero citra febrem morbus regius accidit, urgente in dextra praecordiorum parte grauitatis cuiusdam sensu, ijs omnibus aperiens (ut scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos una die sanitati restituiimus. Qui uero purgatione liberari non potuerunt, ijs rursus ualentiore ad aperiendum data portione, medicamentum, quod uehementius purgaret, exhibuimus: sic deinde sub fine purgationis uel cerulea, uel flaua bilis cum acrimonia mordacitate feceretur. In ijs igitur conieci fellis folliculum simili quopiam affectu laborare, qualis in uesica exuberante urina interdum fieri solet: etenim adeo multam non nunquam recipit, ut nimis intenta nequeat eam, quae in ipsa continetur, expellere. Verum in urinae receptaculo (neque enim absurdum fuerit uesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdum ob excretoriae facultatis imbecillitatem: interdum uel ob grauem somnum, uel negotia quae iam retenta ultra, quam par est, urina: quae deinde uesicam nimis intendens, hac ipsa ratione uires eius prosternere potest. At fellis folliculus, utpote cui nullum succurrit ab animali facultate praesidium, unicum habet imbecillitatis principium, ueluti cetera quoque naturalia instrumenta, a partis intemperie ortum.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER SEXTVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de affectibus lienis, intestinorum, renum, uesicae, uteri, & colis.

De lienis affectibus.

Cap. 1.

D

D X I S, quae de iecinore diximus, facile inuenientur notae, quibus lienis affectus discernantur: Hoc addito, quod ipsius inflammationes ob duritiam facile tangendo deprehendantur. Quum itaque splen multa habeat accidentia cum hepate communia: illa nulla re differre uidentur, nisi quod quaedam magis, quaedam uero minus, alterutri euenire solent. Nam, quod ad coloris rationem pertinet, uniuersum corpus, ubi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare uidetur. Nam hoc ei natura officium dedit, ut melancholicum sanguinem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum alii iam demonstratum est. Igitur attrahendi facultate facta imbecilliore, sanguis ex iecore in uniuersum corpus impurus transmittitur, quo circa color nigrior euadit. Quinetiam hepatis exemplo, saepenumero excrementa ex se reijcit. Ita ut & uomitione, cui nausea quoque; accedit, melancholicum sanguinem aliquando excernat: qui interdum per inferiora quoque; decedere uidetur. At & citra huiusmodi euacuationem athymias, i. animi deiectiones, & dysthymias, i. maestitias melancholicas facit: ac non nunquam & ciborum uehementissimas inappetentias, praecipueque; quoniam exquisite acetosum sit id, quod ad uentrem fertur excrementum: saepenumero autem subuersionem, & resupinationem, quando aliam quandam habuerit corruptionem. Quod uero indurato ipso aqua inter cutem succedere

TERTIA CLASSIS.

E 3 possit.

possit, cōsentiente iecinore, iam antea dictum est. Quinetiā laborāte aliqñ utroq; uiscere regiū morbū euenire conspeximus, nigriore, quā pro cōsuetudine, subsequēte colore, ita ut putaretur flaua bilis fulgini esse permixta. Atq; medici quidā iecur nullo affectu tū laborare existimātes, dubitāt, qñ a splene morbus regius nasci possit. Quemadmodū sunt, qui a solo liene indurato, nullo existente in iecinore uitio, aquam inter cutē fieri posse arbitrantur. Haud secus hallucinari consueuerūt in ea quoq; aque inter cutē specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab ijs iecur calida & sæpenumero sicca quoq; intemperie tam grauius afficitur, ut cibum in sanguinem trāsmutare nequeat. At qui ne in ijs quidē iecur affici existimant: ab Erasistrato accepta consuetudine, ut nullam partem affici arbitrentur, nisi uel tumor quispian, uel ulcus in ipso consistat. Verū id illis concedendum est, qui existimant nullum ab intemperie morbum fieri. At Medici, qui sequuntur ea, quæ manifeste apparet, qui & refrigerata parte quāpiam accidentia quædam fieri suspicantur, admiratione digni sunt, quod aquam inter cutem consistere posse putant, ne unico quidē loco affecto. Si enim ob id, q nullus est in hepate tumor, ipsum haudquam affectum esse existimant: neq; aliarū partiū ulla afficietur in his, qui aqua frigida uitiosa affatim & intēpestiue epota, mox aqua inter cutem corripuntur: quippe noxā infert internis partibus aqua sic ingesta, alias alijs, sed præcipue & in primis ei, quæ forte fortuna eo tempore reliquis fuerit imbecillior. Verū, nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutē subsequi potest minime. Sic splenis quoque uitio aqua inter cutem nō nunq̄ euenire cōsuevit, aut ubi cum tumore refrigeratū est, sicut in scirrhis: aut ubi citra tumore refrigeratū est, ut quū quis aquam frigidā & uitiosā affatim & importune potauerit. Quod uero melancholica mōestitia, ipso huiusmodi excrementa ad os uentriculi transmittente proueniat, antea, ubi de ore uentriculi tractauimus, iam dictū est: quamobrē in hoc uiscere diutius nobis immorandū nō est: cū eius instrumentales affectus rationali dignotione non indigeant: qui uero ab intemperie proficiscuntur, partim ex his, quæ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam supra de iecinore proposuimus, noti sunt. Nam alij quidem nominatim sunt explicati: alij uero, qui similiter, ut illi, consistunt, similem quoque habebunt dignotionem.

De intestinorum affectibus dignoscendis.

Cap. 2.

Quam de uentriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus: quarum altera, quæ superior est, gulæ continua est, ex multis nervis sensifcicis contexta: altera uero huic continua, ad intestinorum usque exortum extenditur. Porro, sicut utraque in animalibus proprio munere fungitur, ac pro utilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunque affectus communiter tum similibus, tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij etiam ijs tum inter se, tum etiam cum uniuersis intestinis communes esse censentur. Verum accidentium similitudo non solum in ijs inter se, sed etiam in uicinis quoque partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur: qualis est renum, & coli communicatio: atque horum non nulla sedem affectam habent cognitu facilem, ut dysenteria, & tinesinus. Sane in præsentia nomē dysenteria proprie audire oportet, utpote quod ex appellatione ipsa, intestinorum ulcus significat. Neque enim repente & affatim fit huiusmodi affectus, id quod in eo, quem hepatis uitio accidere diximus, fieri solet, atque proprias etiā habet notas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax fecernitur, quam deinde interaneorū abrasiones sequuntur, postea paulum cruoris simul excerni uidetur, quando uidelicet affectus ipse iam dysenteria est. Quum itaque huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deiciatur: ita enim in crassis intestinis ulcus consistere credendum est. Vbi uero cruorem quoque simul excerni uideris, intueri oportet, utrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, ut uniuersus misceatur uniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superioribus: si uero supernatet, in humilioribus intestinis ulcus esse portendit. Ac idem quoque in abrasis excrementis uidere est, uerum non ita manifeste, ut in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quod intestinum fuerit oblatum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo uel commiseri reliquis excrementis, uel uni eorum parti supernatate uidentur. Ceterum non mediocriter conducit ad curationem, nosse, in qua intestinorum parte consistat ulcus. Nam, si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petendum est: si uero in humilioribus, clysterem subijcere magis conuenit. Atque huiusmodi dysenteria ab his, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deijcitur, deinde aucto malō crassus humor, facibus uini haud ab similibus. Præterea in hepaticis excretionibus nihil abrafum expellitur: atque interdum duorum aut trium dierum interuallo supprimitur euacuatio: deinde rursus redit malum, atque excernuntur excrementa prioribus multo peiora. Id uero per intestinorum ulcera haudquaquam apparet: quippe in ijs neque affatim neque ex longis temporum interuallis, laborantes deijcere consueuerunt. Atque ulcera, quæ in recto intestino oriuntur (tinesinum uocant) uehementi quidem tensione, & prompta deijcendi cupiditate infestant, paucis admodum sequentibus excrementis, quæ quidem ab initio pituitosa & pinguis, progressu uero temporis etiam abrasionis specie deijciuntur: sed per totum morbi spatium ijs, quæ a supernis descendunt, haudquaquam misceri uidentur. Scribunt non nulli quod a forti excernendi conatu, præcedente dolore uehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, ijs, qui in uesica nascuntur, haud ab similes: id quod ego neque uidi, neque alium, qui uiderit, unquam audiui. Sed coli uehementem dolorem sæpenumero

A. 1. 3. f. 16. t. a
† In translatione ueteri hic incipit liber sextus.

A. 1. 3. f. 13. t. 3. c. 2. p. 588. E.

A. 1. 3. f. 16. t. 1. c. 2. p. 618. E.

A. 1. 3. f. 16. t. 3. c. 6. p. 633. C.

A numero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes pertinere putantibus, ueluti renum quoque cruciatus, ad colum referre uidentur. Sunt, qui omnino negent in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, ut ab initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore nō ita magnam præsidiorum differentiā ipsi requirunt. Itaque accidentia, quorum magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam & nauſea & uomitus urgent multo grauiores & magis affidui, dolente colo. Euomuntq; ita laborantes pituitosa quædam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinent etiam magis excrementa, ut ne flatum quidem neque etiam ructum excernere possint. Sæpenumero etiam ueluti circuire uidetur dolor, atque ampliorem locum occupare: non nūquam uero in diuersis particulis uehementior fit: nephritici uero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestāt. Quū itaq; dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium portendit: si uero in uno loco, ubi scilicet renes ponuntur, stabilis cōstiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse cōferre: proinde cum his notis, quas nuper percurrimus, urinæ quoq; considerandæ sunt. Nā nephritici ab initio dilutas, purasq; reddunt urinas: deinde sequentibus diebus inæquale aliquid in ipsis subdere uidetur: demum omnino arenosæ minguntur. At in colica, si quid ab alio deijcitur, id flatuosum quodammodo est, & sæpenumero aquæ supernatate consueuit, similem habens bubulo stercorei consentiam. Quinetiā colicorum cruciatus multo magis, quā nephriticorum, laxantibus mitigantur clysteribus. Atque euenit interdum, ut frigidus aliquo humore simul eiecto, ilico quiescant: eritq; mitigans præsidium, non mitigans tantum, sed etiam curatiuum & diagnosticum. Porro, ut hi frigidum humore alio excernente, ita nephritici cum urina lapide exunte & a dolore liberantur, & simul locū affectū ostendunt. Itaq; nihil relinquitur, nisi ut prouideatur, ne postea tā facile affici possint. Nā, ut perseverante dolore utraque pars eidē indiget præsidij, ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationē pertinet, cōmittetis errorē, si in prima protinus horū morborū accessione eos difficulter discernatis, eo quod tū neq; extrinsecus, neque intrinsecus, differentibus egent auxilijs, quod satis sit ea, quæ dolorem lenire possint, adhibere. Cum autē omnia intestina a uentriculo ordine quodam descendant, atq; omnium supremum icium sit: deinde quod tenue uocatur: postea cæcum, quod ad infernas partes extenditur: deinde colū, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenumero & lienem, & iecur attingat: satis mirari non possum, quomodo non solum Medici fere omnes, sed etiam populares, uehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenirent, ad colum referant. Id quod mihi quoque uerisimile uisum est. Sed, quum causam quererem, cur tam uehemens, tamq; perseverans esset dolor, nō simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter, ut in renibus, atque ureteribus impacto lapide ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus intestinis, rationi consentaneum esse censēbis, frigidus spiritus retentus, atque similes ijs humores dolorem in ipsis efficere. Nam tenuium intestinorū tunica rara tenuiq; essentia constant, ut non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eundemq; crassum, aut uiscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso densoq; genitum, sed egredi neque uentem, dolorem excitare: uehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum uero, quia difficulter uacuatur: nam corpora ambientia tum ob crassitudinem tum spissitudinem ipsum arcere possunt. Atque interdum alij quoque dolores, & quidem uehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauius uomitionibus cruciantes, adeo ut non nulli sub sine, sterco quoq; euomere cōspiciantur, a quo affectu uix unquā aliquis potuit sanus euadere: hunc *ελαδον*, (i. uoluum) uocant: non nulli etiam chordasum, quum. s. tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, ut uideatur intestinum ad chordæ similitudinē cōuolutum. Itaque non ab re uisum est medicis antiquioribus uel ab inflammatione uel obstructione aridi stercoreis, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoque accidentia, quæ quidem haud absurde & intestinis, & uentriculo simul affectis euenire creduntur, ut quas *λευκηρίαις*, (i. leuitates intestinorum) & *κολληρίαις* (i. uentrales) dispositiones nominant, quum uidelicet materia nequaquam sunt mordaces. Nam, ut mordaces ob mordendi uim omnia intestina ad excretionē excitant: ita mordaces intestinorum imbecillitate sequi cōsueuerūt, quia retinere contenta ne exiguo quidem tempore possunt. Siquidem ilico excernunt ea, perinde ac si graue aliquod onus deponerent: haud secus, quā in stranguria cōtingit. Nam & in hac modo ob acrimoniam & uellicationem uesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, fecernit: modo ob id, quod molem ipsius uel exiguam sustinere nequit. Ceterū, a quibus causis intestinorum leuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, præter ea, quæ in libris de curandi uia & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, ut causas, quæ morbos efficiunt, sed ut affectorum locorum, qui & tactus & uisus iudicium effugiunt, notas perscringeremus. At, quia ad exactam horum notitiam, etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoque, quæ ipsas efficiunt, mentionem facere non sum grauatus. Itaque sermone de intestinorum affectibus finem imponamus. Sūt enim ipsi affectus quidam cognitu faciles, qui. s. cum prædictis communes habent notas. Nam abfcessuum, inflammationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, quum in uentriculi locis apparent, & affectus ipsius, atque simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de ijs iam antea satis dictum est.

† Ad morbum dignoscendum accommodatū.

A. 1. 3. f. 16. t. 1. c. 1. p. 613. B. & C.

A. 1. 3. f. 16. t. 3. c. 6. p. 634. E.

A. 1. 3. f. 19. t. 1. c. 10. p. 682. E.

De nephriticis, & eorum symptomatis.

Cap. 3. E

Igitur, cum derepente nephritis incidit lapide notatu digno uel in renum uel in ureterum aliquo impacto, dolorem excitat, colico haud abfimilem. Verum distinguitur ab eo ex nauſeꝝ tum multitudine, tum magnitudine: suntq; per uomitum reiecta & bilioſa, & pituitoſa, quibus præſumpti quoque cibi aliquid admixtum uidetur: ſæpenuero etiam ex loco, quum superiores coli partes afficiuntur: Atque ex eo interdum, q̄ non uni loco dolor innititur, ſed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: Præterea, quòd ne ſtutus quidem tranſmittitur. Atque omnia hæc colicis duntaxat euenire ſolent, ſed alia quidem magis, alia uero minus. Quum uero ex his, quæ in urinis reſident, aut lapide cum urina excreto, plane diſcerni poſſunt, nullus relinquitur quæſtioni locus. Sunt non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo * lumborum inſtantem ſentiunt, quamuis ab initio nondum fabuloſum quippiam manifeſte excernatur. Quibus (ut ſcitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus cõtere poſſet, ſimul & affectum ipſum, & ſedem affectam cognouimus, atque ipſum habuimus curationis principium. Quum enim a medicamento potione in urinis ſabuloſa quædã ſubſidere conſpicerem, nephriticum affectum eſſe cognoui: atque deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfecti curationem. Quumq; renem quempiam ita affectum eſſe cognoueris, ſi dolores cum horrore interpellato inæqualiq; inſtare uideantur, ſequanturq; febres quædam inordinatæ, tum primum in uentrem decumbere, atque interdum in alterum latus, ut ſublimis ſit affectus partis poſitus, laborantẽ ſeſe uertere iube, ac deinde interroga, num circa renem dolentem ueluti ſuſpenſi cuiuſdam ponderis ſenſum percipiat. Etenim, quum hæc ei acciderint abſceſſum iam collectum conijcere oportet: quo cõcocto pus miſctum ut laborantem a dolore liberat, ita ulceris in rene periculum affert: proinde exacto ſtudio laborandum eſt, ut inducatur cicatrice: quod niſi illico contigerit, difficiliorem reddet curationem. Porrò perſeuerantis ulceris notæ ex urina haud obſcure deprehenduntur. Adde quòd laborans creberime in affecto rene dolorem ſentit, atque interdum cum urina exiguum pus, ueluti ab ulcere, excernitur. Similiter ramentum non nunquã cum urina expelli uidetur: ac interim ſanguis quoque, qui eroſiã iam ulceris indicium eſt. Quamquã rupto aliquando uafe aut ob plenitudinem, aut caſum, aut uehementem iſctum, non nulli magnam ſanguinis copiam meiendo profuderunt: id quod aperto interdum uenæ alicuius ore fieri uidere eſt. Sed efficaciffima ulceratorum renum coniectura eſt, ſi cum urina exiguæ quædam carunculæ excernantur, utpote quas renũ eſſentiæ partes, eaſq; ob uehementem ulceris eroſionem auulſas eſſe conſtat. Ea uero, quæ pilis ſimilia ſunt, Hippocrates quoque cum urinis excerni uidit, quemadmodum in aphoriſmũ ſcripſit: ac ipſi etiam uidimus aliquando, quæ ſemipedis longitudinem æquarent, interdum etiam ijs longiora. [Quæ non nunquã adeo uidebantur exigua,] ut mirari, quomodo in renũ ſpacio talia poſſent conſiſtere: proinde probabilius mihi uidebatur in uenis huiusmodi reſ procreari. Quemadmodum in quodã Arabia loco (ut aiunt) in tibijs hominũ dracũculi uocati naſcuntur, neruoſa natura, colore, craſſitudineq; lumbricis ſimiles. Igitur, quum multos audiuerim qui ſeſe uidiſſe eos dicerent, ipſe uero nunquam uiderim. idcirco neque de ortu, neque de eſſentia ipſorum quicquã exacte conijcere poſſum. At, ubi pilos meiendo excretos uidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex craſſa, lentaq; materia, quam calor calfecit exiccauitq;, in uenis conſiſtere: quamquã longitudinis ipſorum cauſam non intelligo. Verum, quum primum eos uidiſſem, curationem a medicamento, quæ urinam ciere poſſent, tentauit: quam poſtea experientia comprobauit. Omnes uero, quotquot huiusmodi affectu laborare conſueuerunt, neque ante ipſum, neque rursus poſt ipſum nephritico aliquo accidente fuerunt moleſtati, qui curati fuerunt medicamento, quæ ciere urinam poſſunt. Verum, etiam ſi alia quæpiam humorum uitia a uenis per urinam expurgentur, quemadmodum ſi puris quoque multa fiat per urinas excretio, nihil ab ijs uel renes, uel ueſicam, uel ureteras moleſtari cognouimus. Ceterum in hac re non parum cum in teſtiniſ conuenire uidentur, quæ in hepaticis diſpoſitionibus nihil patiuntur, licet a bile ſyncera lædantur, ueluti ueſica quoque, ubi longo tempore acres per ipſam urinæ tranſeunt, ulceribus affici ſolet. Eſt etiam alius renum affectus, quo tenuis H * ſanies ſanguinis mingitur, ſimilis excrementis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur, niſi quòd magis uidetur cruenta. Cuius rei cauſa eſt diſpoſitio haud abſimilis ei, qualem in iecore diximus imbecillitatem eſſe: inſuper quum ora, aut meatus, (uel utcunq; nominare uolueris,) per quos ex caua uena in renes urina percolatur, ſupra modum dilatantur. Atque ad renes quoque pertinere iſ uidetur affectus, quem alij hydropem matellæ, alij urinæ profluuium, alij diabetem, alij diſpacon appellant, qui certe quam rariffime uenire ſolet. Equidem cum antehac bis duntaxat uidere potui, ſupra modum uidelicet ſitientibus inſirmis, atque ſubinde bibentibus. Quapropter exuberanter quoque reddunt id, quod biberunt, eo a ſua qualitate non mutato. Atque hic renum ueſicæq; affectus ſimilis eſt ueſtriculi in teſtinoꝝq; leuitati. Sed de in teſtinoꝝ leuitate alibi ſeparatim iam dictum eſt: ubi oſtendimus non ueſtriculum duntaxat, ſed uniuerſa quoque in teſtina ad excretionem tum ciborũ, tum potuum aſſumptorum celeriter excitari, adeo ut ne pauſillo quidem tempore citra moleſtiam ferre poſint ipſorum aut pondus aut qualitatem. At, quòd aſſatim celeriterq; ad ueſicam urina deſertur, id neq; ad ueſtriculi, neque in teſtini ieiuni, neque tenuis imbecillitatem, tanquam ad cauſam, referendum eſt. Si enim ob id, quòd potum ſuſtinere non poſſunt, ad excretionem properant, quid obſtat, quo minus per ſedem excernatur? id quod in leuitatibus in teſtinoꝝ fieri plane uidetur. Neque enim cibus duntaxat

κατά τὴν ἰατρικὴν

A. l. 1. f. 18. t. 1. c. 2. p. 662. D

A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 6. p. 679. † Quidam græci cod. hæc uerba nō habent.

A. l. 3. f. 13. t. 1. c. 5. p. 559. B. C.

A. ibidē. 679.

* i20p

A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 17. p. 684. E. A. ibidē. 679.

Auic. ibidem.

Ataxat tam celeriter per tam longam in teſtinoꝝ cõuolutionem tranſiens deijcitur, uerum etiam quæ epota fuere. Porrò tranſmiſſionem a totius uentris partibus ad hepar didicimus neq; per hepatis, aut uenarum in laçtibus, aut uentre, quomodo neq; per earum, quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus facultatibus iam oſtenſum eſt iecur ex ueſtriculo per meſenterij uenas, ueluti arbores a terra per radices, cibum ad ſeſe allicere: ſic etiam renes id, quod aquoſum in ſanguine eſt. Verum ueſicam non trahere a renibus, quemadmodum neque in teſtina a ueſtriculo, ſed renes quidem per ureteras excernendo in ueſicam mittere, ueſtriculum autem in ieiunium per eam partem, quam Herophilus dodecadaçtylon uocat, a duodecim digitorum longitudine nomẽ ei impones. Itaq; quòd renum potius imbecillitas accuſanda eſt, utpote qui continere diutius urinam non ualent, non uero aliarum partium, per quas potus tranſire ſolet. Sed rursus reprehendendo dicet quiſpiam, quum inſirmi fuerint renes, quomodo fieri poteſt, ut tam celeriter urinam ad ſe attrahant? an dicere poſſumus, quemadmodum in ueſtriculo quibuſdam lientericis uehementiffima excitatur ciborum cupiditas: ita in renibus quoq; cupiditatem ſimul oriri uehementem, atq; hanc ob cauſam eos urinam per cauam uenam ad ſeſe trahere, ſed ilico ab attractionis impetu grauari? Etenim, quemadmodum in his qui canina uocata appetentia uexantur, uidemus, ut aſſatim impleti paulo poſt aut euomant, aut fluore deijciant: id quod non ſolum ijs, qui præter naturam ſe habent, accidere ſolet, uerum etiam animalibus quibuſdam integra ualitudine degentibus, ut in auiculis, quas noſtrates in Aſia Seleucidæ uocant, uidere eſt, quippe quæ iugiter locuſtas edunt, eaſque celeriter excernunt. Ac in alijs quoq; animantibus huiusmodi accidens naturale uidetur. Ut igitur canina cupiditas in ore ueſtriculi conſiſtens, non potente ipſo deuoratorum pondus ſuſtinere, multa impetuoſe ingerere, atq; ea celeriter excernere cogit: ita in renibus quoq; accidit ſeroſæ humiditatis cupiditas unã cum uirium imbecillitate, unde & humiditatem aſſatim attrahere, ac eam deinde in ueſicam impellere cogitur. Sed quæres fortasſe, quam obrem urinæ fluor ſubito euenire poteſt, læuitas in teſtinoꝝ non poteſt, ueluti neq; canina cupiditas, ſed plurimum dierum numero opus eſt: nam affectus initium ab incremento, incrementum a uigore diſtinguitur. Quoniam ueſtriculi cupiditas, qua cibum potumq; appetit, animale officium eſt, quo citra ſenſum noſtrum nequaquam fungitur. Renum uero deſiderium naturale eſt, neq; ab ipſo ſenſu noſtri afficiuntur. Proinde, quum ad ſtatum peruenit, ne ſenſum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina: qua de re rationi conſentaneum uidetur, ut, quum inceperit, paulatim increſcat. In primis enim trahit ſanguinis ſerum ex uenis, uel nihil nobis ſentientibus, quem quum totum attraxerit, uideaturq; ſanguis in uenis, huiusmodi humiditate ſpoliatus, exiccata tum uafa humorem trahunt ex hepate, deinde hoc ex in teſtiniſ & ueſtriculo. Quum itaque exiccata fuerint uenæ, quæ in ore ueſtriculi ſunt, potum deſiderat homo, utpote diſpoſitionem ipſam tum primum ſentientis: deinde exhibitam potione uenæ ex hepate ad ueſtriculum uenientes, utpote aridæ, totam rapiunt, atq; ex his aliæ deinceps, donec ad renes perueniat tranſumptio. Quippe in libris de naturalibus facultatibus diſtum eſt non ſolum potione, uerum etiam cibum tranſumptionem per attractionem facta, per uniuerſum corpus deſerri. Igitur hic affectus, quod ad tranſitus celeritatem pertinet, perſimilis eſt in teſtinoꝝ leuitati: atque etiam, quòd renum diſpoſitio, ueſtriculi diſpoſitioni eadem ſit. Verum hoc uno inter ſe differunt, quòd, quæ ante renes ſit lationis actio, in naturalibus numeretur, attractoria facultate ſucceſſione agente. Atque hac ratione inter ſeſe differunt, quamuis in una re ſimilitudo inueniatur: quippe ex caua uena ad renes attractio, primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in ueſtriculum deſeruntur, haud abſimilis eſt. At uero actiones, quæ hanc antecedunt, ad urinæ fluorem proprie pertinent. Nō recte autem putasſe quosdam diabetem ueluti caninam cupiditatem, ad ueſtriculum pertinere, hinc manifeſtum eſt. Nam, qui præ nimia ſiti ueſtriculum impleuerunt, ſeruare potione longo tempore poſſunt. Sed uehementi ſiti laborantes quatuor accidentium periculum a potione ſubire ſolent: unum & quidem primum, uomitio eſt: alterum, uelox per aluum excretio aut fluore, aut in teſtinoꝝ leuitate: tertium, quòd potus diutius, quàm par eſt, in ueſtriculo manet: quartũ id ipſum, de quo nunc ſermo eſt, ſiue id diabetem, ſiue diſpacon, ſiue urinæ fluorem nominare uolueris. Neque enim, ut idoneum einomen imponamus, ſed ut curationis uiam tum ex loco affecto, tum ex ipſa diſpoſitione inueniamus, ſcrutari animus eſt. Atque alius interdum affectus occurrit, diabete per quàm ſimilis, & quidem a multis cibus, qui neq; crudi ſunt, neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; etiam probe alere poſſunt, ſed diſſipantur, diſcutiunturq; celeriter. Cuius ut crebrior eſt, quàm diſpacon, euentus, ita faciliorem admittit curationem: quippe quod, prius quàm ad ſummum peruenierit, cognitum, haud ita difficile curabitur. Nam, ubi quis duplum conſuetorum alimentorum aſſumpſerit, neq; corpus alii uideatur, idq; citra alui fluorem, hunc affectum non ſolum priuati, uerum etiam Medici parui pendunt. Quum uero triplum ingerit, idoneis auxilijs liberari poteſt, priuſquam ſcilicet ad quadruplum aut quintuplum perueniat. Igitur rationi conſentaneum eſt hunc affectum a celeri diſſipatione incipere, omnibus partibus attracticem, atq; ei coniugatam facultatem, quæ proprie appetentia uocatur, ſeruantibus. At uero ingentis ſitis, quæ citra diabetem accidit, cauſa eſt ueſtriculus aut calida, aut ſicca, aut utraq; intemperie affectus, maxime uero os ipſius: Proxime ueſtriculo hepar, ſed maxime pars eius ſima: ſimul eis exæſtuantibus, nimirum meſenterio, ieiuno, ipſo uentre, ſtomacho, & pulmone. Atq; huius accidentis radix inde plerunq; proficiſcitur, q̄ a diſpoſitione, eryſipelatis naturam

A. l. 3. f. 13. t. 1. c. 20. p. 547. B

turam referente incenduntur: quæ magna ex parte marcor sequitur, alias alius, ueluti, quum hanc tractarem materiam, declaratum est. Hæc itaque propter accidentium communicationem simul cum renum affectibus dicta sunt. Porro diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore uentriculi cupiditati proportionem respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate. Nam, si citra uehementem cupiditatem ipsum fieri diceremus, in primis nihil pene urinæ, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si uero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur urinæ profluuium.

De uesica affectibus.

Cap. 4.

Vesicæ superueniunt accidentia partim ceteris communia, ueluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hos facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, ut ischuria, (i. urinæ retentio) stranguria, (i. urinæ stillicidium,) ac alio quoque modo immoderata urinæ excretio: uerû huiusmodi uacuationes, (ut de renibus supra dictum est) uesica tanquam meatu utuntur, ipsa haudquaquam affecta. At uero stillicidium, si ob urinæ acrimoniam fit, accidens uesicæ est, affectus uero minime. Si uero aut ab ulcere, aut imbecillitate procedit, a uesicæ affectu factum esse dicitur. Quemadmodum, ubi acrimonia in causa est, aliquando ob renum uitium, aliquando ob alias partes, quæ cû urinis humorum suorū uitia, aut pus, ubi abscessus aliquem infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam interdum urinæ stillicidium humoribus, qui in uenis sunt, & per renes, & per uesicam expurgatis. Ceterum, quum ab intemperie uesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est urinæ excretio: ad quam animal excitari solet, quum uel a multitudine contentæ in ipsa materia uesica grauaetur, uel a mordacitate conuellitur: sed ab horum utrolibet magis imbecilli quam robusti dolere cõsueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperantiæ omnes cum aliæ, tum maxime illæ, quæ non nullis sæpe eueniunt, quum frigore corripuntur: tunc enim plane grauari uidetur, uel paucò admodum contento in ipsa humore. Atque uesicæ etiam, ueluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet. Interdum quidem, (ut dictum est) quum id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere ualet, ut ipsum exprimat: interdum etiam obstructo inferiori meatu aut a crassis humoribus, aut impacto lapide: atque accidit nõ nunquam, uel ab inflammatione, uel alio huiusmodi tumore ut angustior reddatur meatus, uel etiã omnino obstructur. At uero neque neque nõ a spinali medulla exortorum, neque et spinalis medullæ ipsius affectus, uesicæ aliquam imbecillitatem afferre possunt, ut urina propterea supprimatur: quemadmodum non nulli putauerunt, credentes uesicæ officium a consilio & electione procedere, quod urinam retinemus, quoad uoluerimus, atque eam pro uoluntatis imperio excernimus. Verum satius fuisse nosse non uesicæ, sed meiendi officium, ueluti etiam deiciendi, non intestinorum munus ab electione consilioque pendere. Quippe uesicæ officium unicum est, contractio. At musculus, qui urinæ meatum in circuitu ambit, in origine ceruicis uesicæ extensus, instrumentum est, cuius opus ab electione excitatur: utpote qui ambiens uesicæ ceruicem, eam ita exacte stringit, ut nihil humoris ex uesica in meatum ingredi possit. Atque similem quoque & actionem & utilitatem habet musculus, qui recti intestini partem extremam ambit. Proinde ipsi resolutis, neque urinam uesica, neque stercora aliis retinere potest, sed præter uoluntatem paucis omnino interuallis utraque effluunt. Itaque, ueluti in reliquis musculis, quod a resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet: ita eadem ratione ab horum actione quiescimus, quum uel stercus, uel urinam excernere propositum est. Atque, ut non nulli cum urinarum, tum cibi excrementorum deiectionem, totam ab electione procedere existimantes errauerunt: ita rursus alijs his e diuerso, totum hoc opus naturale putantes, a ueritate deuiauerunt. Etenim cibi a uentriculo in ieiunium expressio tota, naturæ opus est. Rursus omnino ab electione pendet, & utrorumque membrorum, & cuiuslibet digiti tum extensio, tum inflexio. Delatio enim, quæ a uentriculo ad ieiunium fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, a sola naturali facultate procedit. At alni deiectio, & urinæ redditio, utroque instrumento proprijs suis facultatibus agente perficiuntur. Rectum intestinum, atque uesica naturali utuntur facultate: musculi uero, ea, quæ & animalis, & uoluntaria nominatur. Quippe musculi, qui fluores cohibere solent, tunc quiescunt ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maxime uero medijs. Sunt nonnulli qui, quum non ita facile deijcere possunt, manibus huiusmodi musculos comprimunt: neque non ubi urina ita suppressa est, ut omnino retineatur, idem facere consueuerunt. Quum itaque nerui per quos animalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut ubi dorsalis medulla ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio, atque excernitur, & urina, & stercus, uel laborante inuito. Quum uero uesicæ corpus ita fuerit affectum, ut, quod in ea continetur exprimere non possit, supprimatur urina, nominaturque hoc accidens ipsius, ischuria. Atque accidit interdum propter obstructum ipsius sensum, ut non reddatur urina citra expultricis facultatis læsionem, si proprijs uesicæ nerui afficiantur, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus, ipsorum. scilicet facultate seruata. Nam, si resoluantur, proprium indicium, quod musculus hic resolutus sit, est urinæ præter uoluntatem excretio. At hmoi eueniente affectu, quum meatus ipsius fuerit obstructus, utraq; dispositio cognita difficilis erit. Proinde, ut exquisitè dignoscantur, non solû ij, sed reliqui quoque omnes uesicæ affectus, per quos necessarium est præcurre euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie præcatoricas (id est iniatiatras) medici uocant. Sed multo etiam accuratiori inuestigatione eos, qui præcesserunt

A. l. r. f. d. 3. c. 1. p. 96. E.

A. l. 3. f. 16. T. 1. c. 3. p. 619. B. A. l. 3. f. 19. T. 1. c. 5. p. 675. B.

* uis uis i. morificatio.

A. l. r. f. 2. c. ul timo. p. 52.

A. l. 3. f. 19. T. 1. c. 7. p. 679. C.

A. l. 3. f. 18. T. 1. c. 11. p. 663. A.

A. l. 3. f. 10. T. 4. c. 7. p. 497. B.

A. l. 3. f. 10. T. 4. c. 1. p. 494.

Accesserunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidam, quum cecidisset, spina finuata est, quapropter urinam reddere non potuit. Nam & id aliquando fieri solet, quemadmodum ab Hippocrate dictum est. uerum non ilico suppressa fuit urina, sed perendie, ob afflictarum uertebraarum ad interna luxationem inflammata uesica. Itaque dolebat in ea parte uel nemine tangente, sed multo magis, si quis manu eum tangeret. Atque hunc curauimus, inflammationi remedia adhibentes. Rursus alter luxatis ad externas partes uertebrae urinam inuitus profudit nullo infestante uesicam dolore: in hoc coniecimus eius musculi neruum, qui uesicam claudit, fuisse affectum, proinde spinalem medullam curare uoluimus. Atque in alio similiter affecto suppressa fuit urina, torpente ob affectos neruos uesicæ sensu: quum itaque inter dormiendum non sentiret homo uesicam impleri, ipsa extensa nihil excernere poruit: Etenim accidit interdum, ut hoc modo urina supprimatur. Quemadmodum etiam sanis quibusdam aut urgentibus negocijs, uel in concionibus, uel senatu, uel foro, uel conuiuio. Tum enim retenta longo tempore urina extenditur uesica, atque urina supprimatur contractrice facultate læsa propter immoderatam tensionem. Quidam etiam, quum cecidisset, manente spina illa læsa, in primis quidem magnam sanguinis copiam cum urina emisit, postea uero omnino suppressa est urina. Cuius rei causam esse coniecimus, quod concreti sanguinis grumus intus se opposuit: quocirca demissa per colem fistula paulum urinæ reddidit, extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore grumi indicium. Præterea, quum alios quosdam diurni dolores unâ cum abscessuum notis infestassent, finitis abscessibus tenue pus cum urina profuere uisum est, deinde subsequens urinæ retentio coniecturæ occasionem dedit, quod a crasso pure meatus obstrueretur. Atque in pueris etiam, quos lapis in uesica cruciabat, uidimus sæpenumero urinam retineri. Eos itaque resupino figurato corpore concussimus, ut ita à meatu lapis dimoueretur. Quum uero id, quod iam dicam, sæpe uideritis, oro, ut ipsum tenaciter semper memoria seruatis: Quod ad grumos uocatos, non solum eos, qui in uesica, sed multo magis illos quoque, qui in intestinis, uentriculo, atque thorace non nunquam continentur, animi defectio, & pallor sequi solet: pulsus uero paruus, obscurus, frequens apparet: & laborans ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum uulneribus sæpenumero accidit: ut mirari aliquis possit, quænam sit huius euentus causa. Quippe, quum omnium, quæ in corpore sunt, sanguis maxime nobis sit familiaris: quomodo ex uasis suis effusus tanti mali authorè se præstet, ut & retro partium, & marcor ipsum sequi possit. Etenim uidimus, ubi uesicæ meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum uero adesse coniecimus hoc argumento, quod plurimum antea cruorem laborantes cum urina reddidissent. Itaque medicamentum, quod lapidem terere posset ex oxymelite, atque ipsuum quoque oxymeli per se in potu dedimus. At nihilominus alij quidem perierunt, uno quoque dam seruato, solutis grumis, quos paulatim cum urina excreuit. Quod uero non satis est ad affectæ sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestant, intueri, sed & ex his, quæ præcesserunt, subinde definimus: facile intelligetis, si eorum, quæ antea uidistis, memineritis. Igitur, quum multi crebro pus cum urina emitterent, præteritorum accidentium memoria & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit. Quidam enim, quum prius in regione renum sæpenumero doleret, accedente inordinato horrore, & exigua concussione, febre correptus est. Alius circa uesicæ positum simul cum horrore ac febre dolores præsentit: non nulli circa septum transversum, & thoracem: atque alij in dextra præcordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus: in ijs omnibus, quod pus per renes expurgaretur, uomica. scilicet in loco dolente erupta. Cum indicijs autem supra propositis nonnihil confert puris quantitatem, & quomodo totum cum urinis misceatur, utrum confusum, an contra, considerare, ueluti iam antea de intestinis dictum est. Nam, ut in his, si à superioribus intestinis quidpiam defertur, id ciborum excrementis perinde admixtum uidetur, ac si cum ipsi subactum fuisset: si uero ab humilioribus, cum una ipsorum parte excernitur. Simili modo urina, aut tota à pure cum ipsa emissio conturbatur, aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter deferatur. Plerumque etiam solum pus sine urina excernitur: idque haud obscure in uesica suppurationem consistere indicat. Quod uero exacte commixtum est, à supernis alicunde partibus uenit. Sed, quod mediam inter hæc conditionem seruauerit, id à renibus descendisse certum est: Similiter si erupta uomica, cum affecti loci indicijs, ulceris quoque signum aliquod appareat. Nam & hoc aliquando quidæ exacte commixtum uidetur, aliquando uero mediocriter, interdum uel nullam habet mixtionem, uel quodammodo superfertur, uel solum excernitur. Atque uocatum quidem ramentum, ulceris: essentia uero proprietatis, affectæ partis proprium indicium est: quippe partes à uesica auulsæ, lamis: à renibus uero, carunculis sunt similes. Ita etiam, ubi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cum urinis eiectione intueri, & ea suspectarum partium essentia comparare oportet. Igitur cum urina expurgantur gibbæ hepatis partes, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per alium uero partium iecinoris refima, intestina, uentriculus, lien. Præter has alie quædam sunt purgationes, sed raro, ut cum thorax, & pulmo per alium purgatur: quæ infra septum transversum positæ sunt partes, per urinas. Quorum causam cum nonnulli ignorent, neque id unquam accidisse uiderint, quod à multis uisum est, negant fieri posse, ut abscessu interim in pulmone orto pus expurgari per renes possit. Nos uero pulmonis uomica per urinam, thoracis autem per intestina & alium expurgari uidimus. Quæquam in primis ex pulmone per renes transitus, nullam re uera dubitationem excitare debet. Etenim, ut à cauâ

ut à caua uena, ita ex magna quoque arteria rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistratus sectatores non parum urget, quippe qui putant solum spiritum in arterijs contineri: Nobis uero nihil difficultatis affert, utpote intelligentibus, quod leuis arteria pulmonis, quam tum puris ex erupta uomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in uesicam. Hoc tamẽ non ita crebro euenire uidetur, utpote pure prius in asperas arterias magna ex parte transumpto. Itaque, quam ob causam pus in pulmone genitum, cum urinis (licet raro) excernatur, iam dictum est. Id uero, quod per uentrem expellitur, aliam & quidẽ raram, (quæ in corporum dissectione apparet,) habet causam: quippe caua uena, mediante uasẽ quodã stelechiæ, (id est, uenæ, quæ arboris caudici proportionẽ respondet) uidetur interdum adaptari. Proinde nihil mirum, neque impossibile est & ex partibus septo transuerso superioribus pus in uentrem defluere, & ex his, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in uesicam peruenire. Nam corporum raras constitutiones par est, ut raras etiam accidentia sequantur.

De uteri affectibus, præsertim de feminis, & menstruorum retentione.

Cap. 5.

Atque ne hoc quidem loco sollicitos esse oportet, utrum uuluam, an uterum appellemus eam partem, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est. Neque rursus, utrum numero plurali uuluas, aut uteros, an singulari uuluam, aut uterum quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus uti libus tempus collocare, ex quibus uel ad notitiam, uel præfagia, uel curationem, fructum aliquem decerpere possimus. Veluti in eo affectu, quem non nulli uteri suffocationem, alij spirationis ob uterũ ablationem uocant, uolentibus medicis utraque appellatione unum quẽdam affectum explicare. Ego uero multas uidi mulieres hystericas, id est ab utero suffocatas: nam priores fœminæ artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebant, alias quidem sine sensu immobiles iacere, cum obscurissimo minimoque pulsu, uel omnino sine ullo pulsu apparere: alias sentientes quidem, & moueri potentes, atque integra ratione, sed tamen animi defectione, & difficili spiratione laborantes: alias etiam crura & brachia contrahentes. Ex quibus coniecturam feci multas esse uteri affectuum differentias uel pro causæ efficientis magnitudine, uel pro specierum quarundam uarietate inter se differentes. Igitur prima species, cuius Heraclides Ponticus in suo commentario mentionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatem. Ait enim sub hac specie neque pulsus neque spirationem mulieris deprehendi posse. Atque ob id duntaxat non uideri mortuam, quod exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet. Est autem libri titulus Apnus (i. perdita spiratio) Heraclidis. Ac adstantes quoque medicos quæsiuisset ait, an nondum sit mortua. Rursus non nulli Heraclidæ posteriores credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ lanæ flocculos coram naribus suspendi iubent, ut exacte deprehendantur, num spiritus aliquis inter spirandum tunc intro, tum foras rursus deferatur. Sunt, qui poculum aquæ plenum ori uentriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiunt, si tota perierit spiratio. Itaque, si omnes ita affectæ mulieres interijissent, simplex esset quæstio: quum uero non nullæ seruatae uideantur, geminam oriri quæstionem necesse est, inuestigantibus nobis tum dispositionem ob quam spirationis munus deperditur, tum uel magis, quomodo uiuere possint, quæ nihil omnino spirant. Quippe in confesso est & spirationem à uita, & uitam à spiratione separari non posse: adeo ut uiuentem non spirare, & spirantem non uiuere sit impossibile. Atque hæc quæstio, quanquam superiore difficilius uidetur, non est tamen perinde difficilis. Quippe facile sustinebitur, si latebris inclusa animalia consideres, nulla apparente in ipsis spirationis nota. Hoc enim cognito, perspectisque animalibus, utpote frigidis, atque eo demonstrato, quod maximus respirationis usus est, ut intimus calor & refrigeratione & uentilatione feruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordisque officio conseruari: quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, ueluti ea, quæ à thoracis pulmonisque officio prodit, respiratio uocatur. Itaque pereunte ob uteri affectum spiratione, quoniam uniuersum corpus refrigeratur, (id enim manifeste uidetur) fieri potest, ut nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quæ in arterijs sit, nequaquam intercipiatur. Potest etiam adeo esse exigua ut sensum omnino effugiat. Ergo, ut nihil ad hunc affectum pertinens maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quam ob causam corpus refrigeretur. Ea uero haud difficulter dissolui poterit, si causas, quæ præcesserunt, diligenter intueamur. Sunt autem huiusmodi: conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte uiduis euenire, ijsque maxime, quæ antea probe purgarentur, ac parerent, atque uirorum concubitu gauderent. Quibus rebus omnibus priuatæ, quid probabilius excogitari quis possit, quàm quod ob retenta menstrua, uel semen cohibendum, huiusmodi mulieres uteri dispositionibus cruciantur? siue eas apnoæas (id est non spirationes) siue suffocationes quis uocauerit: siue etiam contractiones quædam contigerint. Idque fortasse magis à femine retento accidere potest, utpote magnam uim obtinere: ut est. n. in mulieribus humidius, ita etiã frigidius: p. inde ipsum excerni oportet, præsertim si naturaliter multo semine exuberat mulier. Id uero uiris quoque euenire solet: quippe non parua est horum differentia. Sunt. n. non nulli, quos primum à iuuetute concubitus imbecilliores efficit: alij nisi affidue coeant, capitis grauitate molestant, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, ut deterior est ipsis appetitio, ita & concoctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis usu abstinentes torpidi pigrique facti sunt: Non

Auic. ibidem. **A** Non nulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mæsti ac timidi, cibi etiam tum cupiditate tum concoctione uitiata. Quidam uxoris mortem lugens, & a concubitu, quo antea creberrime fuerat usus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: ubi uero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad uomitum excitabatur: mæstus etiam apparebat, non solum has ob causas, sed etiam (ut melancholici solent) citra manifestam occasionem: uerum hic quam celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consideranti mihi apud me ipsum, uisa est longe maior ex retento semine, quam menstruis, corporis noxa euenire posse, præsertim in his, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est ac copiosius, & qui in ocio sunt educati, quiq; cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere ceperunt. Equidem perpensi in ijs naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse: quum enim & tale & tantum fuerit neminem non ad sui excretionem ui quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, uirum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulgisse: non a copulata illi uoluptate, ueluti bono aliquo, illectum, sed ut noxam, quæ a retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota semen proiecit, ac uenientem deinde mulierculam remisit, inquiens, Manus hymenæum celebrando te præuenit. At plane constat modestos uiros non ob uoluptatem, sed ut ab impedimento præferentur, libidini indulgere: perinde ac si nulla esset ei uoluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quod existimet uoluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed ut semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant: haud secus, quam deijcendi stercoreis excernendæque urine de siderio suapte natura moueri consueuerunt. Cogitanti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore uidua, quæ præter cetera mala, neruorum quoque distentione uexabatur. Ac dicente obstetrice uterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis uti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiam, quod inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & uoluptate, ueluti per coitum usu uenire solet, excreuit crassum plurimumque semen, atque ita a molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assequutus sum uitiato semini maiorem, quam menstruis, esse uim ad noxam uniuerso corpori inferendam. Itaque, licet hæc quidem aliquando profuauit e uiduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamque ipsis inferre potest. Quibus uero nequaquam persuaderi potest exiguum succum in una parte contentum tantorum accidentium, quæ uniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij omnino immemores esse uidentur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim a phalangi ictu totum corpus affici uidetur, exiguo ueneno per minimum foramen iniecto. Sed longe maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: quippe, quum sese implicat, aut perquam exiguum est id, quod iniicitur, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsum aculeo. Atqui fieri non potest, quum primum quis perinde, quasi ab acu, punctus est, ut uniuersum corpus ueluti grandine percussus uideatur, animi simul defectione accedente: nam rationi magis consentaneum est, uel a spiritu quodam, uel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis uim, ea, quæ eis uicina sunt, alterare posse, idque plane uideri in marina torpedine: utpote cui tam uehemens sit potentia, ut per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, de repente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur parua molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes. Id quod in heraclio quoque lapide, quem magnetem nominant, uidere est: ferrum enim, quod tetigerit, ei adhæret uel nullo adhibito uinculo: deinde, si aliud id, quod primo tactum fuerit, tetigerit, similiter, ut primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita ut plane constet rebus quibusdam uehementissimas esse uires. Reliquum est, ut inuestigemus an in animantibus corruptio aliqua nasci possit adeo uehemens, ut ueneni tum qualitatem tum uires æquet: an id iam medicis enodatum discutimusque esse uideatur, qui hanc solent proponere quæstionem: **U**t utrum propriæ sint notæ ueneni, necne. Nam, qui maxime uidentur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & a letali ueneni potione, & a corruptione, quæ a corpore ortum habet: uerum facile discerni posse eos, qui uenenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, de repente moritur, (ut letali assumpto ueneno fieri solet,) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut uariū est, aut diffusum: aut putredinem molestat oler: hunc uenenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suæ originis impetu similes sint his, qui pernicioso epoto ueneno eueniunt: nihil mirum, si uitiatum semen, aut menstruum huiusmodi, quum retinetur aut putrescit: corporibus, ut afficiantur, idoneis grauius inferat accidit. Quippe facile intelligitur a canibus, quantum tam habeat uim afficiendæ rei aptitudo: quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atque tanta fit in ipso humorum corruptio, ut solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Ut igitur ab exiguo initio, sputi uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenit, discerni potest: idque post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur. Sic eodem modo uitiolo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, a qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem a prisca iam inde seculis optimo

Auic. ibidem.

B utrum propriæ sint notæ ueneni, necne. Nam, qui maxime uidentur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & a letali ueneni potione, & a corruptione, quæ a corpore ortum habet: uerum facile discerni posse eos, qui uenenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, de repente moritur, (ut letali assumpto ueneno fieri solet,) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut uariū est, aut diffusum: aut putredinem molestat oler: hunc uenenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suæ originis impetu similes sint his, qui pernicioso epoto ueneno eueniunt: nihil mirum, si uitiatum semen, aut menstruum huiusmodi, quum retinetur aut putrescit: corporibus, ut afficiantur, idoneis grauius inferat accidit. Quippe facile intelligitur a canibus, quantum tam habeat uim afficiendæ rei aptitudo: quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atque tanta fit in ipso humorum corruptio, ut solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Ut igitur ab exiguo initio, sputi uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenit, discerni potest: idque post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur. Sic eodem modo uitiolo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, a qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem a prisca iam inde seculis optimo

Auic. ibidem.

C utrum propriæ sint notæ ueneni, necne. Nam, qui maxime uidentur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & a letali ueneni potione, & a corruptione, quæ a corpore ortum habet: uerum facile discerni posse eos, qui uenenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, de repente moritur, (ut letali assumpto ueneno fieri solet,) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut uariū est, aut diffusum: aut putredinem molestat oler: hunc uenenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suæ originis impetu similes sint his, qui pernicioso epoto ueneno eueniunt: nihil mirum, si uitiatum semen, aut menstruum huiusmodi, quum retinetur aut putrescit: corporibus, ut afficiantur, idoneis grauius inferat accidit. Quippe facile intelligitur a canibus, quantum tam habeat uim afficiendæ rei aptitudo: quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atque tanta fit in ipso humorum corruptio, ut solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Ut igitur ab exiguo initio, sputi uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenit, discerni potest: idque post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur. Sic eodem modo uitiolo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, a qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem a prisca iam inde seculis optimo

A. l. 3. f. 14. r. 1. c. 1. p. 568. D.

Optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad uterum, tanquam ad radicem, pertinere, uel E
maximo argumento esse potest, q̄ & solis uiduis, & ijs, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affe-
ctus euenire consueuerunt. Quod uero ad eos excitandos, retentum semen maiorem, menstruum ue-
ro minorem uim obtineat, facile intelligitur ab his mulieribus, quibus, cum non sint uiduæ, purga-
tionibus supprimuntur. Quamuis enim pluribus infestentur accidentibus, (quæ post hac dicentur) spi-
ratione tamen non priuantur, neque animi defectione uehementi, neque alijs quoque accidentibus,
quæ paulo antea dicta sunt, laborare uidentur. Præterea ex eo, quod sunt uiduæ quædam, quæ, licet
æque, ut antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Quip-
pe Medica, quæ eas exquisitè tetigerunt, fatentur circa uterum notas quasdam apparere. Nam ceruix
eius inclinata uidetur, interdum quidem ueluti sursum retractus sit totus uterus, interdum uero ueluti
ad latus trahatur. Proinde quidam, uterum ueluti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gra-
tia mouetur: si priuetur his, quæ concupiscit, uniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem
ita scripsisse comperimus: Ea pars, quæ in mulieribus & uterus & uulua nominatur, quum sit animal,
prolem generare cupiens, si intempestiue diuque infructuosum fuerit, succensens ægre fert: erransq;
per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirare que non sinens, in extremam anxietatē deij-
cit, atque multos* alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, q̄, postea quàm F
ita per corpus uterus errauerit, ad septum transversum perueniens, respirationem impedire solet. Alij
errare ipsum, ueluti animal, negantes, ubi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari
cupientem, ad uiscera usque ascendere: quum uero ascendendo non nunquam septum transversum cõ-
tingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent,
quique neque naturales, neque à uoluntate pendentes actiones unquam considerauerunt, quamuis
ea, quæ iam diximus, nulla audiant demonstratione roborari, fieri tamen posse arbitrantur, ut aliquid
ex ipsis à ueritate nequaquam abhorreat. At uero, qui in utrisque fuerint exercitati, hanc rationem,
utpote infirmam, uel me tacente, despiciunt. Nam, si aliquid uteri ascendendo non nunquam ascendisse ostendat: tan-
tum abest, ut hunc prætereundo, ad septum transversum pertingere possit. Quod si detur etiam, ut at-
tingat, quid momenti habebit id, ut spirationem tollere, aut animi defectionem, aut membrorum* cõ-
tractionem, aut integrum soporem inducere possit? Etenim, cum aliquis se impleuerit, uentriculus
intumescens, plane uidetur septum transversum comprimere, atque hæc ob rem spiratio redditur cre-
brior: sed nullo insuper alio accidente animali infestatur. Atque prægnantibus quoque uterus adeo
intenditur, ut crebrior fiat spiratio, sed ne hæc quidem aliunde lædi uideamus. Id autem, quod dicunt, G
exiccatos uteros humoris desiderio ad uiscera ascendere, nemini non absurdum uideri potest. Si enim
simpliciter aliquando uterus requirat humorem, uescam atque crassi intestini partem inferiorem totã
sibi proximam habet: si uero non simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hep-
ar potius, quàm ad septum transversum, ipsum moueri oportebat. At uero quid opus est, ut alijs
extrinsecus irruat partibus, quum à spissa membrana ipsum ambiente contineatur? [Quippe omnes
tunicæ, quæ ad sese humorem ex intestinis attrahunt,] per ora quàm plurima id efficere solent. At-
qui ad uterum multa admodum uenarum ora perueniunt, per quas ex caua uena, utpote cui ex hep-
ate sanguis influit, sanguinem attrahere potest. Etenim quam aliam fistulam hac insigniorem quis in-
uenierit, qua ex hepate in uterum sanguis deferatur: aut per quã aliam omnino uterus ex iccinore quip-
piam attrahere possit? Quod si hunc cauæ uenæ riuum non maximum saltem, non alium esse fateam-
ur, oportet. Quippe sola hæc uena partibus sub transverso septo constitutis, ex hepate defert san-
guinem. Absurda igitur omnino est illorum ratio, cum hoc, q̄ uterus esse animal, hæc ratione astrue-
re uidentur. Sed, si hoc ipsis concedatur, ergo ægre feret uterus priuari se eo, quod concupiscit, ac
fortasse à cibo quoque abstinebit, quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: uerum ob
hoc neque ad septum transversum, neque ad alium quemuis locum perueniet. Nam, ut cetera omit-
tamus, per quàm arida est septi transversi temperies: atqui uterus iuxta illorum placita, qui ipsum exic-
cari dicunt, humidarum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob
causam modo sursum, modo in latus retrahi uterus uideatur: id enim obstetrices aiunt: Aut cur ipso
in sua sede sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericeis accidentibus corripiã
tur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippoc. dicta sunt, imitando. Igitur ute-
ri tẽsiones in causa esse dixerim, cur tangẽtib; obstetricibus, mô sursum, modo in latus retrahi uidea-
tur. Nam simul cum utero ceruicẽ quoq; ipsius retrahi necesse est. Superest ergo, ut declaremus, quã ob
causam uterus uel sursum, uel ad latus retrahat: hoc. n. huic sermone deerat. Ea esse cõsetur uasorũ ad ip-
sum perueniẽtium & uinculorum plenitudo. Etenim ostẽdimus in enarratione eius aphorismi, quo in-
quit Cõuulsione & à plenitudine fieri, & euacuatione, q̄ plenitudo, repletorum corpora & in latum &
profundum extendit, sed longitudinem abbreviat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad origi-
nem retrahuntur. Nam Erasistratus musculos quoque, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in
longitudine uero minui, atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum uenarum,
tum uinculorum? nempe ex menstruorum retentione. Nam peruenit quidem ad uterum sanguis, sed
ad interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm ut, per ora uasorum possit penetrare,
aut quia

A. l. 3. f. 10. l.
 l. c. 30. p. 481.
 A.

† Alias ex an-
 tiquis. Nam om-
 nia, quæ ad se-
 se ab alijs hu-
 miditate tra-
 hunt. Et ita e-
 tiam habet ue-
 tus trauulatio.

Aut quia clausa sunt ora. Itaq; multiplicatus in uenis eas extendit, atq; uicina ipsius uincula madefacit:
 Ad horum autem extensionem continuo uterus retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter undiq; trahatur
 uterus, recta erit, & sine inclinatione ipsius transmutatio: si uero inæqualiter, ad partem uehementius
 trahentem intendetur. Non ergo, ueluti animal errabundum, alias ad alium locum discurrit in mulieri
 bus uterus, sed ab extensione retrahitur. Quod si dixerit quispiam uteri corpus tum non esse affectum,
 sed peruersione laborare, quum alias aliorum trahitur, hic haud absurda dicere uidebitur. Nam circa
 feliquas quoq; corporis partes accidit, ut huiusmodi appareant affectus, & ut sæpenumero decipian-
 tur medici, qui peruersam partem, quia uel incuruari, uel extendi non possit, arbitrantur esse affectam.
 Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro, quem de articulis scripsit, ubi etiam de uteri uocato errore
 mentionem fecit, ita scribens: Si in posteriorem partem caput femoris exciderit, quanquam hoc raro
 fit, extendi non potest crus, neq; secundum luxatum articulum, neq; adeo secundum poplitem quoq;,
 atq; id minus, quàm quibus ex uetusto idem contigit: hi. n. magis & inguinis & poplitis articulum extẽ-
 dere possunt. Hoc sermone, quamuis poplitis articulus haud quaquam afficiatur, quia tñ cum inguine
 communicat, ipsum extendi non posse ait. Atq; deinceps subiungens, inquit: Sanè animaduertere hoc
 oportet: ut enim utile est, ita magna est ipsius habenda ratio: quamuis non paucos lateat, q̄ ne fani qui-
 dem extendere possunt poplitis articulum non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodum leuato:
 pede, ita. n. possunt. Neq; etiam similiter, sed longe maiori cum difficultate flectere possunt poplitis arti-
 culum, nisi simul flectant articulum inguinis. His dictis deinceps ait: Multa alia quoq; ijs haud diffimi-
 lia in corpore inueniuntur, & secundum neruorum distentiones, & musculorum figuras, quinetiã pluri-
 ma notatu fortasse digniora, quã quis putauerit, contingere solent & scđm intestinorum naturã, & uni-
 uersum uentriculum, atq; uteri tũ errores, tum extensiones. His uerbis Hippocrates de poplitis articu-
 lo dicere proposuerat, non potente secundum naturam moueri, idq; non ob proprium ipsius affectum,
 sed quia coxæ consentit: quinetiam extensionem, quæ utero accidunt, mentionem fecit, quum uideli-
 cet ipse non per se transmutatur, sed a quibusdam alijs trahitur. Igitur uteri peruersiones, eo, quem dixi-
 mus modo, ad suppressa sequuntur menstrua: eas tamen ob hoc, accidentium, quæ in animalis corpore
 apparent, causas esse nequaquam putandum est: quippe quæ communem habent causam, plenitudinẽ
 a suppressa menstruorum purgatione euenientem. Quæ uero citra peruersionem, aut menstruorum re-
 tentionem uiduas molestant noxæ, hæc ob retentum semen euenire putantur. Ceterum pro multitudi-
 nis, qualitatis uel ratione tum menstruorum, tum feminis alias aliæ accidentium species oriri solent. Et-
 enim noxia causa uniuersum corpus refrigerare potente, adeo uehementer in frigidatur corpus, ut &
 spiratio, & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant. Quæ si uel crassa fuerit, uel acris, conuulsio-
 nes: si uero atra bilis naturam habuerit, moestitiam inducet, quemadmodum animi quoq; defectiones
 & ad fortes extensiones, & refrigerationes, & stomachi* astuationem sequi consueuerunt. Constat au-
 tem, quod in huiusmodi sermonibus os uentriculi stomachum solemus appellare: quippe omnium me-
 dicorum mos est in syncopa, quæ ab oris uentriculi uitio dependet, huiusmodi uti appellatione. Porro
 accidentia, quæ ob adstricta menstrua infestare solent (nam de ijs quoq; non nihil me dicturum pollici-
 tus sum) nunc enarrare aggredior, sumpto initio ab his, quæ ab Hippocrate in aphorismis scripta sunt,
 præcipue uero, quum dicit, Si mulier neq; prægnans, neq; puerpera lac habet, menstrua eius defecerunt.
 At nullo in mammis apparente lacte, menstrua suppressa hisce notis deprehenduntur. Grauitas totum
 corpus molestat, item fastidium quoque, & nulla cibi cupiditas, inæqualitas horrida: quod si citra hor-
 rorem inæqualitas aliqua fuerit, atq; fastidium, cupiatq; mulier quædam aliena, iube, ut obstetrix uteri
 ceruicem tangat. Nam, si citra duritiem clausa inueniatur, eam prægnantem esse cõijciẽs. Ex his etiam
 non nullæ cibum euomunt, ac terram, aut extinctos carbones, aut alia quædam huiusmodi edunt. Si ue-
 ro clausum fuerit os ceruicis uteri, ac duritiem quoq; habeat: affectum aliquẽ in utero esse portendit:
 oportet itaq; speculari obstetricẽ, ad quam partem uel declinet, uel retrahatur: nam in ea parte affectã
 D uteri sedem esse conijciendum est. Atq; in quibusdam foeminis, eius partis dolor cũ grauitate non nihil
 significare potest: quinetiam in coxam dolor transit, ac crus ipsum, quod e regione est, per incessum clau-
 dicat. Quod si longiori tempore supprimantur menstrua, nullamq; medicus mulieri uacuationem offe-
 rat, tumor aliquis præter naturam, † [in ilibus] interdum exoritur, ostendens nimirum ex internis parti-
 bus quampiam esse inflammatam. Nõ nullis panus in extrema ilium parte excitatur: ueluti uiris quoq;
 eodem in loco non nunquã oriri solet, qui, ubi suppuratus aliquãdo fuerit, secari debet. Vidimus itaq;
 ipsum & in hac parte & in colo suppuratum dissectumq;, interdum ignorantibus medicis inexpertis,
 quid inciderent, interdum uero intelligentibus quoq;. Atq; ab huiusmodi tumore suppurato in colo
 nemo non facile sanus euasit. Vteri uero sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Huiusmodi
 accidentia sequi suppressa menstrua consueuerunt, ac præterea lumborum, & coli, & sincipitis dolor,
 qui etiam oculorum fundamenta infestat: item febres ardentes, & urinæ nigricantes cum rubra qua-
 dam sanie, perinde ac si aquæ, in qua nuper macatæ carnes ablutæ fuerunt, fuliginem quis miscuisset:
 quibusdam urina aut difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Quum ergo horum aliquod in
 muliere conspexeris, uterum ueluti radicem ipsorum conijcere oportet. Quod si per alium quempiam
 corporis locum sanguis effluerit, aut inflammatio, aut erysipelas excitatur: an menstrua purgen-
 tur, interrogare debes, siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur, quibus men-
 struorum

* Alias κακώ-
 ρισι. i. vitia.

† κατὰ τὸν κε-
 ραίον.

struorum cohibetur purgatio, ijs huiusmodi plerumque eueniunt accidentia. Quum uero immodice uacuatur, sequitur color foedus, pedes molli tumore attolluntur, & totum corpus subrumidum fit: uitiaturque iborum tum concoctio, tum cupiditas. Atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis uacuationem siue ex haemorrhoides, siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem sequi consueuerunt accidentia, huiusmodi foeminas infestant. Sed accidit interdum foeminis muliebrem uocatum profluuium uel utero haudquaquam affecto, quum uidelicet uniuersum corpus per ipsum expurgatur euacuaturque: quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Id uero potissimum fit, si mulier laxa sit carnibus, & pituitosa. Huiusmodi mulieres intacto quidem utero, sed uniuerso corpori adhibitis remedijs sanauimus. Atque id, quod excernitur, non nunquam rubra sanies est, interdum aquosa, aut subpallida. Quod si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta uena profluit, diligenter animaduertere oportet, num erosio sit in utero: ea uero magna ex parte in ceruice potius, quam alibi, contingere solet, discerniturque per excretam sanie, si fuerit profunda: si uero circa os ceruicis constitit, non solum per hanc, sed per tactum quoque cognosci potest. Atque praegnantibus quoque, quum ora uenarum in ceruice aperiuntur, sanguinem excernunt. Si uero mulieri utero graui, mammae subito extenuantur, abortus expectandus est. Atque geminos ferens, si altera mamma extenuetur, alterum amittit: & fere, si dextra mamma extenuata est, marem: si sinistra, foeminam amittit. Quippe foetus, qui mares sunt, parte dextera continentur: qui foeminae, magis sinistra. Atque raro aliter euenire compertum est: adeo ut in animalibus quoque, quae suapte natura geminos ferre solent, itidem accidere uideamus: ut in capris, ouibus, atque alijs quadrupedibus non paucis uidere est. Si mulier prompte quidem conceperit, deinde secundo, aut tertio, aut quarto impregnationis mense, foetum eiecerit, circa uteri acetabula humorem pituitosum abundare, atque idcirco uenarum arteriarumque in chorio tunica existitum, ad ora uaforum in uterum descendentium, nexum debiliorem reddi coniiciendum est, ut foetum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumptatur.

De Gonorrhoea, Priapismo, & reliquis Colis affectibus.

Cap. 6.

Quemadmodum ab excrementis, quae per anum deiciuntur, pauca admodum super uicinarum partium affectibus indicia accipi possunt, utpote quae magna ex parte, & intestinorum, & uentriculi, & splenis, & iecinoris, atque non nunquam humorum in uniuerso corpore exuperantium notae sunt: Sic eodem modo pauca per colem educta excrementa, proprium ipsius affectum portendunt, sed complura uesicae, renum, hepatis, splenis, pulmonis, thoracis, atque humorum in uniuerso corpore dispositiones significant. Verum huiusmodi signa per alia, quae unicuique parti affectae subscribere diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis haec erunt indicia: Nam ulcus manifeste deprehenditur a dolore ipsum infestante, atque si aliquid ex ijs per urinas excernatur, quae ulcera comitari solet. Id uero ab eo, quod ex uesica seceritur, ita discerni potest. Nam ipsum imprimis protinus exitu apprensus, urinam praeuire consueuit, quod uero a uesica egreditur, urinae admixtum uidetur: Quinetiam affidue inter meiendum mordicus dolent pudendorum ulcera, praecipue quum uel crustula uel fordibus soluta, pura fuerint. Sed longe euidentijs ipsius inflammationes, ac reliquae huiusmodi dispositiones, uel sine inditijs dignoscuntur. Verum de gonorrhoea, & priapismo diffuse aliquid percurrere satius fuerit. Ergo Gonorrhoea, est feminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet: sed significantius dixeris, feminis assiduam excretionem, cole haudquaquam extenso. Priapismus uero est, quum colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio, aut acquisito calore, ut quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt, sic enim quidam ipsum descriperunt. At breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis aut auctiorem, aut tuorem: deducta uero denominatio est, a priapo scilicet. Nam hunc, ut cui suapte natura huiusmodi colis esset, ita finxerunt, atque pictura descriperunt homines. Gonorrhoeae autem nomen plane compositum est, ex *γόνος*, quod semen genitale, & *ρῆξις*, quod fluere significat. Etenim semen modo *γόνος* modo *ρῆξις*, nominari solet. Porro, quemadmodum omnia corporis nostri excrementa duobus modis uacuatur, interdum enim a continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluunt, eo quod ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est. Nam in omnibus huiusmodi, ut excernere tempestiue, ita continere, naturae officium est. Verum secretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spatio continetur, impellente. Retentio uero fit, quum clausus permanet meatus, & contentum a continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur, & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in his, qui integra ualitudine degunt, naturaliter & excernuntur, & retinentur. In illis autem, qui praeter naturam se habent, retentio quidem ob excretiuae uirtutis imbecillitatem: excretio uero ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, uel ob dispositionem aliquam, quae haud secus, quam naturalis ipsa excretoria uis, partes mouere possit. Id quod in feminarijs uasis uidere licet, ubi aliquis uel comitiali morbo, uel alia couulsionem uio lenter irruente fuerit correptus. Ceterum uidemus alias quoque partes, ut manus, aut pedes, aut digitos conuelli, modo simul cum uniuersi corporis couulsionem, modo ipsis solis affectis. Proinde haudquaquam absurdum fuerit in seminarijs uasis, & quaedam solis, aliquam huiusmodi dispositionem excitari, quae admodum & gonorrhoeae, quae urinae, quae quis inuitus emittit, proportione responderet, quam contentricem uidelicet facultatem

A. l. 3. f. 19. r. p. 637.

A. l. 3. f. 19. r. p. 688. D.

Acultatem resolui contigerit. Igitur gonorrhoea instrumentorum feminis affectio est, non pudendorum, quae feminis genitalis uia sunt, qua excernatur. Priapismus uero plane colis est accidens. At fieri potest, ut nullo praecipuo proprioque ipsum affectu infestante, ad arterias referatur, utpote quae solae interdum huiusmodi habeant praeter naturam dispositionem, quali uidelicet affici consueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui a spiritu in tumorem ipsum attolli, manifeste patet ijs, qui celeritatem eius, & quum intumescit, & quum iterum residet, perpedunt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere possit. His sic se habentibus, quum in corporum dissectione magna uideantur arteriae in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitque colis essentia talis, qualis in nulla alia parte uidere est, utpote cuius corpus neruosum est, atque undecumque fistulosum, excepta ea parte quam glandem uocant, quid aliud excogitauerit quis, quod a uaporoso spiritu, ab arterijs affluente, per extensiones in tumorem attollatur, ideoque glandem aequalem semper habere magnitudinem, quod fistulosus in ipsam neruus non ingreditur? Ergo quid causae est quum libidinis impetu quis stimuletur, aut ubi ob supinum decubitu calfacti sunt lumbi, ut colis extedatur? Nempe hac inuenta facile priapismi quoque dispositionem inuenire nos posse speramus. Quod uero princeps causa sit plenitudo uel alteriarum, uel nerui fistulosi, aut etiam utriusque, quum ex priore conditione mutantur, palam constat. At uero, utrius magis, aut si etiam amborum, deinceps consideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura corporis partes fingens, perspiciesque, fecit, ut ipsa citra doctrinam proprias actiones aggregerent: cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, haedum alendo, sed ita alendo, ut matrem, quae ipsum in utero gestauerat, nunquam uidisset. Quum enim capras dissecarem, dissectorum questionibus, quibus foetus in utero formationem speculantur, promotus, inueni elegantem quandam haedum, quem a matre ab solutum, ita pro meo more abstuli, ut ipsam haudquaquam uideret. Atque in domum quandam, ubi multae pelues erant, depolui: quarum aliae uini, aliae olei, aliae mellis, aliae lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plene, aderantque fructus non pauci, tum Cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaque haedum conspeximus in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuisset sibi incessus gratia crura fuisse concessa: deinde excussit, quam a matre contraxerat humiditatem: postea pede latus scalpere, ac deinde singula uasa olfacere uidimus: percepto itaque singulorum odore, lac tandem absorbit. Quibus uisus oes exclama uimus Hippoc. uere dixisse aialium naturas esse indoctas. Sic ergo haedum hunc educando, non solum lac, sed multa insuper alia, quae forte offerbant, comesse uidimus. At, quia non longe aberat uernale equinoctium, quum eriperetur haedus a matre, exactis duobus deinde mensibus tenellos ei tum fructicum, tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quum experiretur odorem, alios quidem contempserit, alios uero gustauit, atque sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnum uideretur. At longe maiori admiratione dignum est, quod postquam & folia, & teneros ramulos deorauerat, paulo post ruminare coepit. Quod rursum omnes, quotquot aderant, uidentes exclamauerunt cum magna facultatum admiratione, quae animalibus natura insunt. Quamuis enim magnum uidebatur, quod impellente fame, per os, atque dentes cibum assumeret: multo tamen uehementius admirati sumus, quod cibum in uentriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursum ipsum deuoraret: idque non in eundem, sed in alium uentriculum. Vulgares autem huiusmodi naturae munera despiciunt, nihil nisi peregrina spectacula, admirantes. Nam quis non miraretur, quod medici in secandis corporibus peritissimi quaerere solent, a qua causa articulus hic extenditur, (subijciamus uero exempli gratia coxae articulum) aut a qua causa incuruatur, aut quid est, quod ipsum in utranque partem in tranuersum abducat, aut quid ipsum utroque circumuoluit, quum interim haedus singulos articulos, ad quancunque motionem libitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homines ipsi, quamuis, a quo musculo motus efficiatur, non intelligant? Porro de linguae motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, si dissectores inter ipsos non solum de musculorum numero, sed de ipsorum etiam actione pugnantes uiderit, ac infantes quoque quomodo natura uocem, aut aliud huiusmodi munus imitari docuerit: quomodo etiam linguam moueant, aut quibus musculis uocem eandem efficiant? Similiter etiam de omni reliquorum animalium tum uoce, tum respiratione. Atque (ut summam dicamus) miraberis fortasse, quomodo nullo docente, omnibus, quae a consilio & uoluntate pendunt, actionibus, instructa fuerint instrumenta: de quibus quidem actionibus licet acris inter dissectores sit pugna, quomodo fiant, & quibus instrumentis: nihilominus omnia animalia, simul atque genita sunt, & spirant, & uocem reddunt. Igitur non mirum esse debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia a natura institutae sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim quamobrem uterus, quum semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit foetus, exacte clausus permanet, perfecto uero foetu plurimum aperitur, ac deinde sic apertus foetum excludit? Populares autem haec propter crebrum euentum & contemnunt, & despiciunt: utpote qui nihil, quod re uera sit admirabile, sed ea duntaxat, quae raro uidentur, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, quam quod nouem perpetuis mensibus clauditur os uteri, adeo exacte, ut ne specilli quidem acumen admittat: perfecto autem foetu, usque adeo distenditur, ut totum animal per ipsum egredi possit? Non igitur dubites pudendorum facultatem per se doctam esse, ut fistulosum hoc neruosumque corpus, ubi ad coitum insurgit aial, a naturali facultate, quae ipsum attollere potest, protinus distendatur.

TERTIA CLASSIS

F Cuius

Cuius rei simile & in corde, & arteria, plane uidere est, nisi quod horum motus perpetuus est, eo quod necessaria sit nobis eorum actio: fistulosus uero neruus non semper, sed quum usus requirit. Quum ergo sic fuerit extensus, sequitur ex arterijs spiritus, quemadmodum pulmo thoracé ob eam, quam habet ad motum ipsius sequelam. Verum posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus uim, quum ad coitum irrum pit aial, ad arterias quoque referre: quanquam multo satius est, ut huiusmodi actione ad neruum, non ad arterias referamus, quam praesertim actiones ex propria partium essentia, non ex earum posito, prouenire rationi consonum est. Nam cor, si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret. Nec aliter de iecinore quoque; liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Etenim uniuersi corporis arterias eandem habere actionem probabile est: quippe eodem tempore omnes totius animalis arteriae inter sese similiter dilatantur. Itaque haudquaquam par esse uidetur, ut arteriae pudendis innate aliam aliquam habeant facultatem praeter eam, quam antea in toto corpore habebant, sed rationabile est, ut latiora, quam reliquae arteriae, ora habeant, ut quae ad celeritatem sequelae ad id, quod euacuatur, sint praeparatae. Semper enim natura uidetur unicuique actioni id, quod utile est, unde quaque; expleuisse: ceterum nullam aliam in super precipuam habent actionis facultatem, quam ad pudendum peruenerint. Licet calfactis lumbis par sit, ut & arteriae calidiores reddantur, & magis etiam pateant ipsarum ora, quam obré non exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant: qui paulatim impletus colé extendit, ita ut tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistere uideatur. His itaque; cognitis ad priapismi dispositionem ueniamus. Quippe ex ijs, quae supra proposita sunt, constat uel ob arteriarum ora immodice patentia, uel uaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, utrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet. Namque; ab utrisque; ipsum fieri posse, mihi uidetur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est haec dilatari, quam flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel uidisse: arteriarum uero saepenumero. Cuius rei coniecturam feci tum ex ijs, quae praecesserunt, accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio praecesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanauit. Quibus uero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens praecedere solebat. Porro accidit cuidam, ut longo tempore praeter consuetudinem a concubitu abstineret: alteri uero, ut mali succi alimentis, acribusque; uteretur: alij etiam, ut duobus mensibus praecinctus peregre proficisceretur, cum antea nunquam cingi consueuisset. Coiecinus itaque; arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum uitia, & acrimonia: his uero ob flatuosum spiritum & sine ordine, & uiolenter commotum. Etenim medicamenta excitandae tentiginis uim obtinentia, tum epota, tum etiam perinæo, id est femini, lumbisque; adhibita, calida omnino atque; flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia uentositatem non excitant, & infrigidant potius, quam calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem praetercurras: quippe de medicamentis non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quaedam alimenta, quae ob id, quod plurimum feminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Haec ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabilior reddere possunt, quod a concubitu abstinentes, interdum priapismo uexari solent: siquidem accidit his qui plurimo semine abundant, & praeter consuetudinem a coitu abstinent, praesertim quum non studet, ut multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur, maxime uero ijs, qui a libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt: ueluti sunt quidam suapte natura casti, qui, cum longo iam tempore huiusmodi continetia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt tum ob spectacula, quae illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam longe diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quae in pudendis generetur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitatione sunt obnoxij. Atque; fuit mihi amicus quidam, cui praeter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino a concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusque; factus est penis, ut mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miroque; inquit, quod huic (athletam indicans) ob continentiam rugosus, collapsusque; penis euaserit: mihi uero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consilium, ut collectum iam genitale semen excerneret: postea uero & a narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus & athleticis, qui iam inde ab initio nullam uitae partem ueneris illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi uel cogitationem, uel imaginationem, ijs pudenda & exilia, & rugosa, ueluti senibus, fieri consueuerunt. Nam praeter ea, quae accidere solent ijs, qui protinus a prima iuuentute immodicam libidini sese permiserunt, id etiam euenit, ut horum locorum uasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alluciant: & coeundi cupiditas magis increseat, ea uidelicet ratione, quam in ceteris quoque; facultatibus uidere est, & quae a Platone etiam notata est, cum inquit, Ignauia quidem exoluit: proprii autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammae quoque; in ijs, quae nondum impraegnatae fuerunt, contractae permanent: in alijs uero a partu infantulos lactantibus uassissimae reddunt, atque; ita magna permanet lac emittentes, donec puer fuerit ab lactatus: tunc enim haud ita multo post a lactis generatione quiescunt. Igitur, omnia haec si bene considerentur, ac praeterea cause, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur: non inutilem ad curationis rationem ansam praebere poterunt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis sine, orationi quoque; nostrae hic sine imponimus.

GALENI

GALENI DE PULSIBVS LIBELLVS

AD TYRONES,

Hermanno Crusario Campensi interprete.

Nuper ad antiquorum exemplarium fidem recognitus.

ARGUMENTVM LIBRI.

Differentias & causas pulsuum absoluit, quae Tyroni introducendo sufficiant.

Quibus in locis arteriarum motus apertior, ac de praestantia arteriarum carpi in dignoscendo pulsu.

Cap. 1.

A. l. f. 2. d. 3.
c. l. p. 88. D

QVAE interest Tyronum, charissime Teuthra, de pulsibus nosse, hic exponam. Eorum autem alibi habes totam artem traditam. Igitur omnes inter se arteriae & cor habent eandem pulsandi rationem. Quamobrem ex earum una colligere de omnibus possis. Verum motum non perinde omnium sentias, sed in partibus nulla tectis carne, clarius in carnosis, obscurius. Quae aperte crassa carne sunt, aut sub ossibus latent, aut quibus corpora sunt alia obiecta, harum, dum ualet animal, motum non percipias. Quod si uehementer emarcuerit, arteria, quae sita est secundum dorsum, tangentibus abdomen, motum saepenumero representat: [Et quidam sensu perceperunt eas, quae in cruribus & coxis & tibijs, & brachijs & cubitis, cum prius non apparent.] At semper arteriae temporum, ac pedum secundum plantas, manuum in carporum seu brachialium parte interna illustrem motum habent. His minus, non illae tamen obscure, pulsant arteriae capitis post aures, & quae tenent brachij interiorum regionem, & uero et non nullae aliae, quae non abstrusae sunt sub ita multa carne. Verum enim uero nullam neque promptius, neque honestius, nec uero commodius, si carporum praetereas, tangas. Haec namque, quae uacet locus carne, apertissima sunt: nec, quod propter alias multas est necessarium, detegere harum gratia ullam corporis partem necesse habebas. Ad haec in rectum ductae sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.

De quantitate distentionis.

Cap. 2.

DISTENDI arteria tangenti uidebitur tibi in omnem dimensionem. Sunt autem cuiuslibet corporis tres dimensiones, in longitudinem, profunditatem, & latitudinem. Sed enim dum naturalem statum animal retineat, inuenies arteriam distendi sane quam moderate. Sin autem perdidit eum, nunc deficit, nunc excellit in quacunque dimensione. Hic tibi memoria tenendum est, qui pulsus naturalis esset. Atque, si quidem eum reperias, qui praeter naturam est, latitudine esse maiorem, appellabis latum: si longitudine, longum: si profunditate, altum. Et contrarios his, qui naturali minores sunt, simili modo uocabis angustum, breuem, humilem. At de his, qui ad statum praeter naturam tribus ex aequo dimensionibus deficiunt, qui unde quaque est imminutus, paruus: qui auctus in omnem partem, magnus nominatur. Haec quantitates distentionis in pulsu differentiae sunt.

De qualitate motus.

Cap. 3.

* κλειυμένος
i. dissolutus.
* αλυρός τις. i.
obscuritas.

PROPRIE ad motum pertinet celeritas & tarditas: quarum haec motus est remissus, illa incitatus. De his faciendum iudicium ex comparatione naturalis pulsus est. In qualitate occurfus, uehementia consistit & remissio. Vehementia quidem, cum uiolenter tactus impellitur: cum debiliter, remissio. Mollitudo autem & durities sunt tunicae arteriae qualitates: mollitudo, cum arteria quasi carnosior in occurfu apparet: durities, ubi ueluti siccor, rigidiorque; in modum corij. Atque haec quidem etiam differentia pulsuum una statim cum arteriae motu percipitur: non tamen eius est, ut tres antedictae, propria. Illarum namque differentia celeritatis & tarditatis posita in qualitate erat motus: uehementiae & remissionis, in ictus qualitate: magnitudinis paruitatisque; in quantitate distentionis. Atqui non caret motu distentio. Molle uero corpus atque; durum, ut sit tale, non requirit motum. Quatuor ergo has pulsuum differentias inuenies in ictu.

De tempore quietis.

Cap. 4.

QUINTAM aliam in ictuum interuallo: Nam ita medici solent interpositum tempus inter duos ictus, quo distenditur contrahiturque; arteria, appellare. Ego uero congruum esse duxi tyronibus, ut se primum, quasi insensibilis contractio sit, exercent. Vocabo alterum, ictum: alterum, interuallum: Ictum, arteriae motum tactui occurrentem: Interuallum, quietem inter duos ictus, quae crebrum complectitur, rarumque; atque medium utriusque; in quo quidem naturales pulsus continentur. Quos etiam temporis quantitate cognosces. Nam creber est, cum quietis sit breue tempus: Rarus, cum longum. Quietem dicas, an ictuum interuallum, an contractionem, nihil intererit.

TERTIA CLASSIS.

F 2 De

Aequalitas & inaequalitas omnibus his differentiis accidunt. Nam * continens harum paritas, est aequalitas: ut, cum insequentium par magnitudo sit, pulsus magnitudine aequalis dicitur. Cum celeritas, aequalis celeritate. Ad eundem modum, si uehementia, remissio, crebritas. Inaequalitas, paritatis corruptela est, in quaecunque cadat differentiam pulsuum. Erit enim quidam magnitudine inaequalis, alius celeritate: non nullus uehementia, & remissione, & crebritate: atque in reliquis similiter.

De ordine & eius perturbatione.

Cap. 6.

Non nunquam est ordine quodam, certo istuum numero, pulsibus paribus unus intercurrit impar, quod multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar consequitur, idque * continuo: aut quatuor quintus. Ad eundem modum, quouis in alio numero. Siquidem comitatur saepe quinque pares, impar sextus: & etiam sex pares, septimus impar. Itaque perdunt hi aequalitatem, quamobrem pulsus inaequalis fit, tamen ordo retinetur quidam, ideoque ordinatus est. Cum enim pari semper numero, paribus pulsibus intercurrit unus impar, aequalitatem corrumpit, sed proportio circuituum quendam ordinem conseruat. Nam, si circuitus prorsus seruetur nullus, inordinatus hic uocatur.

De unius pulsus inaequalitate.

Cap. 7.

At incidit & in unum pulsuum inaequalitas tum pro mutua diffensione arteriarum partium in situ & motu, tum pro uniuscuiusque pulsus peculiari motu. In situ partium consistit inaequalitas, ex eo quod sursum, deorsum, prorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum tracta arteria uideatur. In motu, cum celerius, tardius, maturius, serius, uehementius, languidius, aut longiore tempore, aut breuiore, aut perpetuo, aut nihil prorsus mouetur. In singulis partibus, cum interpellatus manifeste est motus, in quibus caprizans est: ite cum reciprocatur, de quibus est dicendum. In motu impari celeritate, cum initio celerior, in exitu tardior sit: & e contrario, cum tardior initio, ad postremum sit celerior. In uehementia, remissione, paritate, magnitudine ad eundem modum: Neque in duo tantum tempora motus, sed & in plura, quoad assequi sensus possit, distribuitur. Atque haec quidem simplices sunt, & unius pulsus inaequalitates.

De pulsuum composita inaequalitate.

Cap. 8.

Compositae sunt, quatenus altera potest cum altera, & una cum una, & cum pluribus una, denique cum multis multae commisceri. Quarum nonnulla propria nomen sunt sortitae, ut Vermiculans, Formicans, & Hecticus. Vermiculans, cum species exhibetur quasi perreptantis arteriam uermis, undarum in modum insurgentis, & non uno tempore arteriae distente. Si igitur cum distentionis paritate hoc fiat, uocatur Vermiculans: Sin autem cum magnitudine, uel uolus simpliciter. Est uero uermiculans, etiam aperte languidus, & creber. At, qui ad extremam deuenit remissionem, crebritate, & paruitatem, uocatur Formicans: qui in speciem quidem celer est, nec est celer tamen. Porro Hecticus pulsus ita, ut febris, uocatur, qui non magnopere ullo modo uariat, ceterum manet in perpetuum similis, cohaeretque, nec soluitur unquam: quod totus habitus morbum induit in eiusmodi febribus & pulsibus. Haec tyronibus existimo de pulsuum differentiis sufficere. Quod si cognoscere haec exactius aueas, librum habes a nobis solidum conscriptum de differentiis pulsuum. Nec uero est causa est, cur de pleno hic & uacuo pulsu dicam. [uel de calido & frigido,] uel de rhythmis. Illic, accurate de his differui: etiam is sermo tyronibus est obscurior. Quare, si, quae commemorauimus, summam retractauerimus, reliqua persequemur. Magnus pulsus est, qui fit, ubi in longum arteria, & latum, profundumque distenditur multum: Longus, cum in longum durat: Latus, cum in latum: Altus, cum in altum. Vehemens est pulsus, qui ualenter ferit tactum: Mollis, cum tunica tenera est arteriae: Celer fit, cum pauco tempore arteria distenditur: Creber, cum paruo interposito spatio: Aequalis, qui perpetuo sibi constat: Ordinatus, qui per circuitum par est: Qui in uno est actu impar, inaequalis nominatur in uno actu. Iam etiam horum contrarij, sint aperti, paruus, breuis, angustus, humilis, languidus, durus, tardus, rarus, inaequalis, inordinatus. Nec uero hoc obscurum est, singulorum aliorum contrariorum medium esse: aequalis & inaequalis medium esse nullum, nec ordinati & inordinati: Praeterea aliorum omnium naturae conuenientes medios esse: at in his aequalis naturae solus conuenit: Hic alij non conueniunt, inaequalis, & inordinatus.

De triplici pulsuum mutatione, ac primum de naturali.

Cap. 9.

Quando multis modis pulsus uariare possunt (neque enim causam prope ullam reperias, quin hos immutet) uisum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distribuere, deinde separatim de singulis uerba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera non illa quidem naturalis, nec tamen iam praeter naturam: tertia est praeter naturam. Comitantur haec omnes, naturales differentias. Alij enim aliter arteria natura mouetur. Quas quidem tenere ante omnes debet, qui cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contigit. At proprium cuiusque ad unguem experiundo assequaris. Sane frequenter tangenda arteria est, praesertim integra sanitate praediti, atque uacui omnis uehementis motus, nec non ceteris in statibus. Verum, quia omnes experientia assequi non est (etenim multi iam medicos saepe desiderauerunt, cum quibus sani nullum habuerunt usum) optimum hercle est etiam hic imperito praestare artificem. Praestiterit autem, si scientiam comparauerit eorum, quae in multis ex quo insunt. Est autem quaedam, ut summam dicam, communis uirorum natura, alia mulierum. Etiam, qui calidioribus sunt temperamento, quique frigidioribus, habent hi suam utrique communem naturam. Ad haec omnium communis natura est gracillium, corpulentorum item communis

Al. i. f. d. j. c. i. p. 88. E.

Al. ij. addedi celsent. et. ordinatus.

Acommunis est. Ac rarum in singulis est quas memorauimus, communitatibus, quod non assimilabile multis fit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro a uero aberrat.

Viri mulieribus pulsuum fere habent longe tum maiorem, tum uehementiorem, paulo tardiorum, satisque rariorem.

* Al. Callidi.

Calidiores * natura, multo habent maiorem, celeriorum, & crebriorem: uehementiorem non item multo. Graciliores maiorem rarioremque multo: uehementiorem paulo. Atque natura sic differunt.

* Al. cardisi. mus.

Porro pro aetatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis. Omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout uel ad puerum uel ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueri [iuuenis] pulsus, senis * tardior. Reliquarum aetatum pulsus inter hos ambigunt. At senex a puero longe magis raritate, quam celeritate, distat. In uehementia & magnitudinis differentia, maximus est, ut in aetatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam uehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in aetatibus sic habent.

Pro anni temporibus: medio uere pulsus maximi sunt & uehementissimi, ut in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumnano. Progrediens autem uer non nihil de magnitudine & uehementia detrahit, sed augeat celeritatem atque crebritatem: tandemque in eunte iam aestate languidi, parui, celeres, crebrique sunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, uehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet autem initium ueris fini autumnum: illius finis initio huius. Aestatis item principium suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quae pari spatio a media aestate & media hyeme in utranque partem deflexerunt, similiter uariant. Porro media aestas partim conuenit cum media hyeme, partim diffidet. Nam parui utrobique, & languidi sunt, sed celeres atque crebri aestate, tardi rarique hyeme: non perinde tamen parui aestate, ut hyeme, sed aestate minus. Nec ita hyeme languidi, ut aestate, ceterum minus hyeme. Ad hunc modum pro temporibus pulsus uariant.

Pro regionibus perinde, ut pro temporibus. In uehementer calidis, sicut media aestate. In magnopere frigidis, ut media hyeme. In temperatis, ita, ut medio uere: ad horum proportionem in ijs, quae medium locum sunt sortitae. Porro aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondent.

Pro regionibus perinde, ut pro temporibus. In uehementer calidis, sicut media aestate. In magnopere frigidis, ut media hyeme. In temperatis, ita, ut medio uere: ad horum proportionem in ijs, quae medium locum sunt sortitae. Porro aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondent.

Pro regionibus perinde, ut pro temporibus. In uehementer calidis, sicut media aestate. In magnopere frigidis, ut media hyeme. In temperatis, ita, ut medio uere: ad horum proportionem in ijs, quae medium locum sunt sortitae. Porro aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondent.

Qui expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

Adscitiae habitus corporis perinde, ut naturales, immutant. Nam gracilis natura, si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilabilem pulsuum habet. Sin autem quadratus, factus gracilis sit assimilabilem gracilibus natura. Constat uero gracilitatis & quadrati corporis, citra facultatis immutationem, aestimandam differentiam esse: itemque in omnibus alijs, ut unum id tantum ubique, de quo in praesenti disputemus, mutetur. Quae diximus de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta fuisse est putandum, nisi quod magis sunt intensa.

Iam etiam temperamenta corporis adscitiae pulsus ea proportionem mutant, qua naturalia temperameta.

De pulsuum mutatione ex causa, quae dicitur non naturalis.

Cap. 10.

Nunc alias mutationes, quae causas habent non naturales, recenseamus. Exercitationes primo, quae moderatae sunt, uehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multae sint & uires excedant laborantis, paruus, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicae, adeo ut aegre iam de se possit mouere, & multis interpositis quietibus, aut nihil, prorsus possit, sed exsolute uires impense sint, pulsus mire, paruus, & languidos, tardosque, & raros. Quod si ad uirium dissolutionem perueniant, pulsus creat illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quae dissoluitur, dicemus paulo inferius.

* Al. paulo uehementiores. † In anti. cod. & in translatione ueteri illud Non, non legitur.

Balnea calida, dum sint moderata, pulsus creant magnos, celeres, crebros, uehementes. Immodicae paruus & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quod si hic [non] relinquuntur, paruus, languidos, tardos, atque raros.

Frigida balnea illico paruus, ac languidiores, & tardos, rarosque pulsus efficiunt: postea, prout id fit, quod induxerunt, omnino uel torporem inducent uel robur. Quae torporem intulerunt & refrigerarunt, paruus, & languidiores, & tardos, rarosque efficiunt, Quae excalescerunt, & robur conciliarunt, magnos, uehementes, celeritate & crebritate moderatos.

Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inaequales, atque inordinatos * concitat. Archigenes uult celeriores magis, quam crebriores. Modicus, magnos, uehementes, celeres, crebros. Parcius, quam qui satis nutriat, non aequae, ac moderatus, ceterum minus mutat, neque id diu.

Vinum pulsus cetera, ut cibus, uariat: hoc uero interest, quod illico immutet, & citius mutatio a uino profecta recedat, quam illa, quae a cibo: quod item celeritatem amplius & magnitudinem, quam uehementiam

mentiam & crebritatem, augeat. Quanto enim uehementius moderatus cibus cōstantiusq; robur con- E ciliat, tantum fere uinum extollit magnitudinem.

AQUA minimā oīum ciborū & potuū mutationē inducit, quāquā perinde, ut cibi, & hæc mutet.

RELICVA omnia, quatenus nutrire ualent, uel calfacere, uel refrigerare haftenus arteriarū mo- tum uariant. Ad hunc modum pulsus ex causis, quæ non naturales appellantur, mutantur.

De mutatione pulsuum ex causis præter naturam.

Cap. II.

Nunc mutationes ex causis præter naturam exponamus, illaq; commemoremus prius, quæ iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus. Ac aeris status: ciborum copia, ut facultatem grauet: adhæc exercitationes, & balneæ, somniq; immodici præter naturā sunt. Excessus enim in quantitate naturalium causarum & non naturalium desciscunt ad statum præter naturam. At causarum, quæ non quantitate modo, sed & genere sunt præter naturam, immensus est numerus: itaque nec potest comprehendi. Ars uero in his quoque constat, generibus & speciebus, quoad eius fieri potest, certis infinitum complectens. Etenim quālibet causam præter naturam non ab re dixeris uel dissoluere uitalem facultatem & dissipare, uel quasi deprimere grauareq; Dissoluitur facultas, alimenti difficultate, & morborum malignitate, animiq; affectuum uis, atq; uehementia dolorum uel diuturnitate, deniq; immodicis uacuationibus. Degrauat a materiæ copia, & ab instrumentorum affectibus, ut inflammatio- nibus, scirrhis, tumoribus, abscessibus, uarijsq; corruptionibus. Itaque fatiscens facultas pulsus paruus, languidus, & crebrum admodum efficit. Depressa & quasi degrauata uertit in inæqualitatem pul- sus, & in ordinem perturbatum cum omnem alium, tum uero uehementiæ & magnitudinis. Hæc siqui- dem in primis inæqualitates propriæ sunt facultatis pressæ: ac grauata insigniter, in pluribus differen- tijs: parum, in paucis. Etiam pulsus plures paruus magni sunt, & languidis uehementes cum pusilla sit offensa: contra, si magna. Iam non nulli pereunt etiam integri motus in eiusmodi affectibus, intercur- runtq;: uerum minorem intercurrentes noxam, deperditi grauiorem significant. Habes cuiusque disso- lutionis & depressionis communes mutationes: Peculiares accipit quæq; ex causa efficiente. Ergo, cū dissoluta a penuria facultas sit, fiunt pulsus primo languidi, paruus, celeres, atque crebri: in medio, langui- di, paruus, tardi, rariq;: tandem extreme paruus, languidi, & crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est, qui uocatur formicans. Vermiculans autem sit ille quidem etiam fatiscente iam facultate, sed non nihil tamen renitente adhuc: dissidetq; hac re a formicante, quod non ita in extremam contra- ctus est remissionem & paruitatem, & quod aperte in uno ictu inæqualis est partibus uel citius uel tar- dius incipientibus moueri: quam obrem minus tardus, quam paruus est, non nunquam nequaquam tar- dus: quocirca minime paruus est. Proinde quas, exitiales febres & acutæ cōcitant syncopas, hæc pulsus uermiculantem non habent. Reliquas facultatis dissolutionis fere comitantur uermiculantes, has pot- tissimum, quæ febribus non sunt coniunctæ, aut quæ minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes: choleras, & ualidos uentris fluxus, sanguinis profluuia, profluuū muliebre, omnes denique uehemen- ter uacuant affectus, plurimum comitantur uermiculantes: extremos, formicantes. Et, si his absint fe- bres, tum uero multo magis uermiculantem pulsus inuenies cum clarum, tum admodum diuturnum. Hæc causarum præter naturam communissimæ mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus.

IRAE altus est pulsus, magnus: uehemens, celer, & creber.

LAETITIAE magnus, rarus, & tardus est pulsus, at uehementia nihil differt.

TRISTITIAE paruus, languidus, tardus, & rarus est

TIMORIS recentis & uehementis celer, & uibratus, & inordinatus est, inæqualisq;.

Inueteratus iam similem habet tristitiæ. Hæc omnia, si ualde diuturna sint, multumq; uehementia, pul- sus, ut dissoluta facultate, consequuntur. Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia, statim, si ua- lida sint: diuturnitate, si non sint ualida.

DOLOR, qui quidem uariat pulsus, (uariat autem ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiā in- flammatio,) dum paruus est atq; initio, pulsus edit maiorem, uehementiorem, celeriore, crebriore: Hæc auctus uero iam & admodum ualidus, ut etiam uitalem contentionem offendat, minorem, languidio- rem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, uel uehementior efficiatur, hoc illorum quodq; increfcit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis specie, in- gentemq; crebritatem commutat.

INFLAMMATIO habet omnis cōmunem pulsus ueluti ferrantē, ut alia pars attolli arteriæ, alia nō uideatur, cum illa. si uideatur durior. Habet etiam uibrationis aliquid hic pulsus: ac celer quidem & cre- ber est, nō perpetuo magnus tamē. At uero cuiq; est proprius, nascenti quidē maior iusto & uehemen- tior, & celerior, & crebrior. Augescenti adhuc, cum illa omnia increfcunt, tum clare iam durior & ma- gis uibratus est. Vigescenti autē manifestior est, duriorq; atq; uibratus magis: sed minor est quàm dudū, non tamen languidior, nisi facultatē excedat affectus: quinetiam crebrior sit & celer. Quæ si diuturnior sit, atque in scirrhum iam indurefcit, accedit illis gracilitas pulsus & durities. Hæc inflammatio habet quæ pulsus per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia principem partem insidet. Si ue- rò uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crefcunt autem, quæ commemorauimus, singula, diminuunturque, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammata. Si quidem partes neruosiore, duriores edunt pulsus, magisq; ferrantes,

Auic. l. i. f. 3. d. 3. c. 1. p. 80. E

*atopia, id est inopia.

*cataphora.

*τροπος, id est robur, aut te- norem, & sic perpetuo de- inceps.

*quo casu.

A ferrantes, & minores. Venosiores uero & arteriosiores contra, ac inter eos maior est in arteriosioribus, atq; inæqualis facile fit, inordinatusq;. Ex his liquet, qui pulsus sit illorū, quibus inflammatus iecur est, uel lien, renes, uesica, colon, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatū naturā, quæ tum necessario illos consequuntur, tum casu adiuncta sunt, prout quodq; possit mutare; ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septum transversum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus uentriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophie: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, urinae suppressioni. Ad hæc partes insigniore præditæ sen- su, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflamma- tionibus uarie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sint, cum alio loco exacte tractauimus, tum uero in præsentia, quantum interest tyronibus, persequemur.

PLEURITICORVM celer pulsus est & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam uehemens esse. Est ille uero non languidus quidem, sed tamē nō uehemes statim, quod ad affectum refert. Siquidē ubique hoc memoria seruandū est, in quaq; re mutationē esse pro illa re æstimandā, distinguendumq;, quod alia de re, nō de illa acciderit. Pulsus itaq; pleuriticorū, quia neruosiorem quodammodo durio- remq; efficit arteriam, quasi conuerteret in uehementiam, imperitis imponit, quos, quid interfit inter durum ictum & uehementem, latet. Ita quoque uulgus medicorum, quæ alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcep- ta. Verum non faciam, ut hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Qua- re, ut rationem excerceatis simul & tactum, admoneo, ut in experiendo pulsus ualeat tactus cogno- scere, non discernere solum ratione. Principiū uero est experientia, sermone expressa doctrina. Quip- pe nequeas uel crebritatis quantitatem uerbis explicare: tamēsi multum interfit, excedat iustum pleuriticis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, ubi in peripneumoniam migret, aut de- nuntiet syncopam, necesse est fieri. Defectus in soporem, uel neruorum definere læsionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ ferrantis imaginem præbet, in primis pleuriticis proprium est si- gnum: si remissa est, mollis & probe maturandæ: si uero magna, difficilis, & admodum crudæ pleuri- tidis. Tales cum imbecilla facultate coniunctæ, periculum præfens habent: si cum firma, aut tarde concoquantur, aut ad suppurationem defectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem. Quæ de- flectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios. Ita quoque, quæ tabide marce- scet, pulsus marcorum.

SUPPURATORVM pulsus initio statim pulsus refert uigescens inflammationis. Hoc enim ini- tium est suppurationum. Non nunquam inæqualis est & inordinatus, sed omnibus hæcticus. Cum au- tem pus prope sit maturum, cetera similis est, nisi quod equalior sit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorq;.

MARCESCENTIUM pulsus non uno modo uariat. Quare differentijs hi quàm apertissimis discer- nendi sunt. Qui unā cum inflammatione, quæ non discussa sit, commaruerint, languidos, & celeriores, mireq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes inuenientes & circumuientes appellat, ut aperte declaret distentionis breuitatem, cum utriusq; extremitatis quasi in- clinatione. Neque enim ut præcis affatim, sed ceu partibus utrinque inflexis, contrahitur decurtatus magnitudine & in utrisque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescentes quilibet de occasione habent fere omnes: qui ex inflamm. atione marcescunt, oēs: & alij item multi, nisi illi sane, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione pro- prius, nulli conueniens, qui aliā ob causam maruerit. At hæcticus omnibus marcescētibus pulsus est: D qui quidem ijs est communissimus: secundum illum, inæqualitas distentionis magnitudine decurtata, quæ etiam adest plerisque, deinde crebritas. Etenim hæc quoq; omnibus, qui ex inflammatione mar- cuerint, perpetua adhæret: omnibusq; adeo, qui ob syncopā ex corde uel stomacho affecto profectam in præfens periculum uenerunt, ac deinde uini potione declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcerunt: nisi sane hos quoque dicas ex paruus inflammationibus perire nobis incognitis. Siqui- dem sunt inter eos, qui inuentem habeant pulsus: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere. Verum hoc in dubio est. Pulsus igitur hi habent hæcticum, languidum, admodum crebrum, quem inuentem quidam appellant. Atque alteram hanc marce- scentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui raram habent: uerum & his cū antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem intercedit, omnibus refrigeratis febribus, nondum tamen extinctis ijs, in raritatem com- mutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cum aliquid uitij pulmo & thorax con- traxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis uertitur.

PTHISICORVM, quos uocant, pulsus paruus, & languidus est, mollisque, & modice celer atque hæcticus.

PERIPNEUMONICORVM magnus est pulsus, & undosus quid habens, & languidus, mollisq; si **F** militer, atque lethargicorum pulsus: nisi quatenus præpollent inæqualiter & in uno pulsu, & collectiua, quam uocant. In uno ictu, cum ueluti interpellatur, & undosus est, ac dicrorus interim fit. In collectiua cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit. Cum autem acute omnes peripneumonici febricitant, tum non nihil comatis habent: utrum excellat horum, ex eius maxime ratione crebritatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumoniæ sit, pulsus abtude creber est: si comatiosior, minus creber.

LETHARGICORVM pulsus similis peripneumonicorum est magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq; ac minus inæqualis, intermittens potius, quam incurrens. Est, cum dicrorus fiat. At undosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborum enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs consent: quo, si qui aliquatenus deficiant, neq; dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quæ accedere ijs potest, ualeamus. Sed, quoniam inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem perturbationis ordinis, hoc in uniuersum sciendum est, fere inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæqualem pulsum, qui sit ordinatus, raro inuenias. Ac nimirum minores offensæ inæquales & ordinatos: maiores inæquales pulsus atque inordinatos creant.

PHRENTICORVM paruus pulsus est. Rarissime autem conspectus est magnus esse. Contentus est modice. Durus & neruosus est: ualde est celer & creber. Habet præterea non nihil undosi. Interim subterfugere tibi uidebitur: Interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod n. febres in celeritate propriam habent symptomata, hic obtinet clarissime in utroque termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere. Immo totam subinde arteriam sua sede deferta conspicias attolli, potius cum uibratione ebullientem, quam more pulsus distentam: Pari modo delabi, detractam potius, quam contractam. At uero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitum, ut qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus; ut ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus, suo loco considerabimus. Nunc de eius pulsibus agemus. Ac, ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam. Conniuent fere oculis, somnolenti sunt, atque stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, ut catochi, intuentur. Et, si quid roges, atque ad colloquium compellas, difficiles sunt & tardi ad respondendum. Plerunq; etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem **G** dico: qui ex signis sibi adiunctis defectu proprii nominis cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt & crebri, perinde ut phreniticorum, minus tamen. Et roboris item minus, ac illi, obtinent. Latius sunt, & breues. Externum motum non habent subito truncatum, sed alio modo, ueluti intro se proripientes, subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: uerum in ea pulsuum phreniticorum non sunt similes, quod truncatione illa careant.

CATOCHORVM pulsus, (κατόχου, n. & κατεχόμενος ueteres Græci appellabant: Iuniores ipsum affectum κατόχου, & κατάληψιν uocant) cetera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: ut nec totius huius affectus species late ab illo diffidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis: sed in his sane multum differt, ut etiam in hoc, quod laxatur lethargicis, atque intumescit uniuersum corpus: contra stipatur & cogitur catochis. Ad hæc æqualitate & inæqualitate distant. Aequalis n. pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctor est proprie in ijs inueniri calidiores: sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore.

CONVULSORVM ipsum corpus arteriæ uidetur contractum, ac undequaque coarctatum, non ceu compressum sit abs quoquam uel constipatum, nec etiam ueluti rigidum, ut in febris, præsertim in accessionibus: nec uero, ut præ duritie, ad intentionem cõtumax, ueluti quod sit diurnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, uel uiscera uitiata: sed ut corpus neruosum, cauumq; ueluti intestinũ aut simile, ex utroque fine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ, in modum chordæ, sursum deorsumq; agitatur. Neque enim species distentionis uel contractionis repræsentatur, uerum uibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro. Quod ne constituto quidem tempore habet, sed uno sæpe tempore altera eius pars uidetur ferri sursum, ueluti eiaculata, altera intro ceu a quoquam attracta: atque una moueri citate, altera tarde. Iam uehemens quoque & magnus conuulsorum pulsus uidetur esse. Est uero hic non imbecillus, neque paruus: non perinde tamen, ut uidetur, uehemens uel magnus. Ictus enim imponit, dum ob tensionem ualidus, ob uibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim uidetur, ac ueluti strepitum quandam ad tactum edit asperum. Sane neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus. Quippe nulli est similis, uel tensione in utranque partem, uel conuulsione motus. At, quando cum pulsu sopitorum commixtus est, difficillime motus deprehenditur, solusq; qui ad amissum utrunque cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

PARALYTICORVM paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: non nullis rarus quoque: alij creber, sed non nihil inordinate intermittens.

COMITIALIUM

* Alias crasis i. mixtura. & ita in antiqua translatione.

COMITIALIUM & attonitorum similes pulsus sunt. Quare, de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eam multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, uehementiæ, celeritatis, crebritatis, duritiæ. Tantum est conuulsis intenta iure utrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, ut oneret facultatem: inæqualitatem quandam comparat, atque tensionem ualidam, ac minor, languidior, rarus, tardusq; efficitur. Si comprimatur magnopere, & facultatem deiciat: languidos, paruus, celeresque creat.

ANGINAE pulsus tensione quadã præditus est conuulsio perfimili. Magnus est & undosus, ut pulsus peripneumonicorum: ac, utrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: Si uero conuulsio, in conuulsione angina definet. Quicunque autem ex illis uehementer suffocatur, paruus hi habent, & rarus pulsum. Vbi iam animam agant, crebrum atque inæqualem.

ORTHOPNOEA acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: Quæ mediocriter est grauis, crebrum: Quæ uolētissima, tardum & deficientem: Quæ iam perimit hominẽ, crebrum & languidum.

VERINAE suffocationis pulsus, ut si conuelleretur, protensus est, & rarus. Quod si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficientis.

STOMACHVS affectus, ut sic uocemus in præsentia os uentriculi, quod is usus apud uulgos obtinuit non uno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, ut corporis neruosi diximus pulsum solere. Si comprimatur, uellicetur, languefcatur, singuliat, uomat, nauſeet, fastidiat, doleat: pro genere symptomatis. Nam uellicationes, uomitus, nauſeæ, singultus, languor, non solum paruus & languidum efficiunt, & interim etiã modice celeriores, uerum etiam admodum crebrum. Sola uero compressio, remotis illis omnibus, rarus, tardum, paruus, & languidum. Ea compressio tum a cibis oritur grauantibus, neque ulla insigni præditi uirtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui ab his si semel refrigeratur, tum uero uel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diurni sint, uel euaserint grauiore, pulsum uermiculantem creant. Qui uero in raritatem, præter quod commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in uno pulsu generant, ut multis locis perusum corpus arteriæ uideatur, neque esse continuum: ac sentit tactus in distentione ueluti arenæ occursum.

ANASARCA inter cutem pulsus, Ascitæ, paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tympanitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropem anasarca Græci uocant, undosus, latior, mollisq;.

ELEPHANTIASIS pulsus paruus, languidus, tardus, creberq; est.

ICTERICORVM pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

VERATRVM qui sumperunt, hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulsum habent latum, rarus, languidior, tardior. Interea, dum uomunt & diuelluntur, inæqualem & inordinatum. Cui rectius habere coeperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, quam antea. Vbi uero iam ad naturalem statum prope reuerterint, æqualem, ac maiorem quam dudum, uehementioremq; Qui horum syncopa corripuntur, conuellantur, atque singuliant: paruus hi, & languidum, inordinatumque, & celeriores, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruus, languidum, inordinatum, inæqualem: non autem crebrum, nec celerem, immo potius tardum: repræsentat etiam non nihil undosus, & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Genera prima ac singulas pulsuum differentias declarat, ac in primo libro de his pertractat, ex propria opinione.

Nomina nihil ad rerum scientiam, sed ad docendum duntaxat facere. Cap. 1.

PARTEM res & percipi & tradi citra ipsarum nomina posse, ut ne ad artis uel ex sua ipsius commentatione longitudinem, ueluti cumulus nobis accederet uocabuli negocium. Sed, quod nominibus necessario, quæ uolumus, interpretamur: sophistis hic commentorum & inutilis disputationis copiosa materia suppeditatur [nos autem alij] qui rerum scientiam, non usum uocum † moramur, inuiti quidem, tamen compellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam nihil sit melius, quam quauis conditione de nominibus conuenire, & ad cōtemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus de pulsibus descripsimus. Sed, quando, qui in nominibus tantum ualent, in operibus artis interim imperitissimi, nunquam non interpellant, neque respirare nos citra contumeliam sinunt, necesse prope iam nobis est, nominibus ut immoremur. Maiores nostros simpliciter uocabulis uideas uti: qui hoc semper unum agunt, sensum ut aperiant. Iuniores tantum non in singulis syllabis arguantur, contendunt, neque de nominibus desistunt digladiari: Exempli gratia, (quo una ex parte, huius instituti summam perspiciamus,) Quidam pulsuum ait ualenter pulsantem, uehementem esse: Adest alius, qui non hunc, ceterum qui magnus sit, & plenus, celerque, illum affirmat uehementem esse: Alius ualidum simul ac celerem: Est, qui hos mira grauitate in simulans, magnum pariter & celerem, uehementem esse ait: Iam alius hunc non ferens, acerbis etiam obiurgat, uultque plenum simul ac uelocem, uehementem esse: Et hercle præter hos sextus, magnum plenumque esse uehementem contendit. Quod si septimus huc & octauus accedant, hic asserens inter plenum & huc nihil intèresse, ille eundem cum duro esse, quam censes pugnam fore? an ne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos ægrotos conspiciamus? adeo ut etiam ad manum res ueniat, tantum abest, ut turpi dicto abstineant. Sed mihi, qui nunc molestant, minus stomachum faciunt, tamen sunt importunissimi. Qui uero ad commentandum appulerunt, quis ferat? Ad manum enim est inutilis quæstionis index: cum tamen illi non cernunt, sed sic omnes scribunt: Hic pulsus uehementis est, ille plenus est, is creber: cum, est, sit submouendum, adiungendum autem maxime, si potest, appellatur, quo si deficiantur, appelletur, ac tum demum docendum est; quid soleat is pulsus, quem uehementem forte uocauerunt, significare. Neque enim, quo appellemus, aut nomen proprium instituiamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur, sed ut præsentia cognoscamus, & futura ægrotis præcognoscamus. At ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum intersunt: quo pacto etiam potest confici. Siue enim rebus haud quaquam dederis nomina, eas tamen assequi possis, & quid denotare possint, plane teneas: hac in re certe nominantibus non cōcesseris. siue, quando docere institueris, nomina quælibet ponas: ne sic quidem eris inferior. Equis, si uel Dionem, uel Theonem uelis uehementem pulsuum appellare, non fallaris in docendo tamē, quæ illum causæ generant, cuius uero est affectus indicium, & quo tandem euadet: nihil te sic peccare censuerim. Proinde, qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad ueteres reijcit, illorum tradet institutum: nec hic curiosus sit, proprie, an improprie appellarunt: nec audeat immutare, nec incuset: quod faciunt sophistæ. Superuacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neque sane hæc nominum est constituendorum scientia, sed rerum: neque hos, qui minus probum nomen dant, ad medicos homines remittunt, immo qui requirunt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio ultra usitata & nobis & alijs medicis nomina profiteretur. Sed præclare etiam cum ea agetur, si hæc mediocriter assequatur.

De nomine pulsus.

Cap. 2.

Omnia itaq; quorum ad nos memoria peruenit, primum nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atque artis, quam complectitur, non uidetur ignarus esse: † [tamen hanc partem pene artis reliquit intactam,] neq; cuiuslibet arteriarum motui hoc tribuit nomen: quem uidetur imitari Erasistratus. Sed hæc illic referam, ubi de illis uiris peculiariter sermonem habebō, cui potissimum nomen hoc

† nō tamē hæc arcis partem multum elaborauit.

A hoc attribuunt, ac inter se quatenus dissentiant, aut consentiant. Autor libri de palpitationibus, Aegimij nomine insigniti, siue ille Veliensis esset Aegimius, siue alius proprie hoc nomen usurpat: atq; longe præter morem aliorum non medicorum tantum, sed & uulgi, quemuis motum arteriarum uocat palpitationem. Praxagoræ usus & Herophili etiam ad hunc usq; diem uigent. Pulsuum enim, omnem arteriarum motum sensibilem appellant. Ita etiam omnes eorum successores, tametsi definitionibus diffideant. Sed hoc alio loco ostendemus. Ergo nos quoq; usum, qui obtinuit, sequentes, uideamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentia, & quod singulis nomē. Et si de hac etiam ipsa dictione quidam contendunt, quorum alij ita uolunt, ut ponatur, Quot genera sunt pulsuum? Alij non genera aiunt appellanda, sed species: quidam qualitates: non nulli differentias. Et, quod cuiq; uisum est, hoc instituto nomine diu disceptat de eo constituendo, nihilq; non mouet. Iam, sicut de generibus, ita de speciebus, differentijs, qualitatibus quæstionem inducunt non necessariam, obliui usum talis quæstionis. Omnes enim id mea opinione spectauerunt, qui de pulsibus instituerunt commentari, quid denunciare possint: assequi uero cum uel sine generum & specierum quæstione, quod intenderent, possent, quiduis potius, quam hoc, agunt. Verum omniis istorum nugis quæstionem in medium pro suo arbitrio proferant, nos utilitatem sectemur. Sed hoc prædicamus etiam, qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorum nominis discere uolunt, in sequentibus hunc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solum complectitur, quod conducit, nec ullam attingit argutam quæstionem. Ita, si qui, semel illa uelit repudiare, licet certe. Ad ceteras lucubrations de dignoscendis pulsibus, de causis, de præfatione ex ijs unus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarum importunitatem scripti sunt, & ad intelligenda aliorum scripta, ubi traditur, quæ quodq; nomen significatione usurpent. Itaq; exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias, hinc auspicati.

Prima genera pulsuum.

Cap. 3.

Auic. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. D

Quando arteriæ corpus est cauum, longum, & teres, habetq; perpetuum geminum motum ex contrarijs constitutum partibus: aut enim in seipsam undiq; confidet, aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus, pulsus appellatur: in utroq; ei gemina quies accidat, necesse est, altera ab distentione prius, quam contrahatur: altera a contractione, ante, quam distendatur. Quas quidem binas quies res experientium tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrarium motum natura, quam priorem sedauerit, nō exordiat. At qui sedare, subsistere est, & in quiete esse. Sic moribus intercedit quies. Exprimat ergo necessitas quoddam esse tempus proprium utriusq; motus: aliquod etiam quietum: & harum item utriusq; proprium. Iam, quia tres arteria dimensiones, ut omnia reliqua corpora, obtinet, longitudinem, latitudinem, profunditatem: non potest in singulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis & contractionis. Et uero etiam contentionem quandam necessario habet, ut aut ægre & languide, aut prompte ualenterq; operetur. Est præterea ipsa arteriæ tunica aut mollis, aut dura. Quinetiam capedo interna aut uacua quodammodo est, aut plena. Atq; hæc omnia aliquando æqualia, aliquando inæqualia sunt. Temporis item distentionis aliqua proportio est cum tempore contractionis. Aliam in uno pulsuum differentiam constituas præter has nullam. Siue enim motuum tempus est estimandum, uel quietum: siue dimensionum, in quibus mouetur, quantitas: siue qualitas actionis, aut tunicæ arteriarum, aut cavitatis: siue qui mutuo conueniunt, quæ conferri queunt, queunt autē cognata: omnia hæc sunt recensita, nec quicquam præterea in ullam partem desiderat oratio: sed sunt omnes, quæ in unum pulsuum incidunt, differentia generales, quas retulimus. Quibus duæ accedunt: alia, quas collectiuas appellant. Ex his in plurium pulsuum mutua contentione equalitatem & inæqualitatem, ordinem, atq; eius perturbationem æstimamus.

Differentia pulsuum a tempore motus, & a quantitate distentionis sumpta.

Cap. 4.

Auic. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. F.

Horum generum differentia speciatim plures sunt, quas iam exponemus, a genere ipsius motus ingressi: quem aut moderatum esse & in naturali statu oportet, aut celerem uel tardiorum. Itaq; hoc genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico tempore mouetur arteria: tardum, cum multo: moderatum, cum mediocri. Differentia pulsuum in distentionis quantitate, si quidem singulis concipiuntur dimensionibus, nouem numero sunt, in unaqua; trium dimensionum tres. In longitudine arteriæ, qui moderatus in ea est, & qui hunc excellit, uel eo est inferior: uocatur qui excellit, longus: qui inferior est, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati: latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, angustus. Itidem in dimensione profunditatis arteriæ, unus moderatus est, alius altus, & alius humilis. Hæc nouem pulsuum sunt in una dimensione acceptorum differentia. At differentia pulsuum in trinis simul dimensionibus sunt vij. & xx. Perspicias has manifeste in tabella. Vnus enim erit longus simul & latus altusq; qui omnib. præponatur. Alius longus latus & profunditate moderata, scribaturq; secundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius sit: similique omnes reliqui uia & ratione cognoscuntur: ut duæ primæ dimensiones maneant immotæ, trifariam ultima uariet: hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus longus, moderata latitudine, simulque moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimensione longum seruante, secunda angustum, tertia trifariam uariante. In his nouem una dimensio permanet longitudinis longæ, alia omnino commutantur. Mox alteri noue dimensio

Gal. de differ. pulsuum

dimensione longitudinis in mediocritate conseruata, uariantibus reliquis. Ad hæc nouem, ubi longitudinis breuis maneat dimensio, & aliæ immutentur.

TABELLA.

1 Longus	latus	altus	Magnus
2 Longus	latus	moderatus	
3 Longus	latus	humilis	
4 Longus	moderatus	altus	
5 Longus	moderatus	moderatus	Gracilis
6 Longus	moderatus	humilis	Gracilis
7 Longus	angustus	altus	
8 Longus	angustus	moderatus	Gracilis
9 Longus	angustus	humilis	Gracilis
10 Moderatus	latus	altus	Turgidus
11 Moderatus	latus	moderatus	
12 Moderatus	latus	humilis	
13 Moderatus	moderatus	altus	
14 Moderatus	moderatus	moderatus	Medius
15 Moderatus	moderatus	humilis	
16 Moderatus	angustus	altus	
17 Moderatus	angustus	moderatus	Gracilis
18 Moderatus	angustus	humilis	
19 Breuis	latus	altus	Turgidus
20 Breuis	latus	moderatus	Turgidus
21 Breuis	latus	humilis	
22 Breuis	moderatus	altus	Turgidus
23 Breuis	moderatus	moderatus	Turgidus
24 Breuis	moderatus	humilis	
25 Breuis	angustus	altus	
26 Breuis	angustus	moderatus	
27 Breuis	angustus	humilis	Paruus

Atque inter septemdecim hos pulsus, qui ex ternis dimensionibus constant, duo sunt nomina fortiti ab omnibus approbata, qui primus relatus est, & qui postremus: Hic paruus appellatur, ille magnus. Reliquus omnis numerus nominibus caret. Neque enim pulsus, qui graciles & turgidi uocantur, certum ex tabella unum indicant, ceterum multis simul generatim tribuuntur. Nam, in quibus longitudinis dimensio [quodammodo] duabus reliquis præstat, omnes hos graciles uocant. In quibus duæ reliquæ hac contra turgidos hos appellant. Proinde quintus in tabella, & sextus, insuper octauus, & nonus, ac octauusdecimus graciles uocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella, & undeuigesimus, xx, item uigesimus alter, & xxij. Hæc ergo sunt nomina generaliora, & pluribus communia. Iam uocant etiam hosce pulsus aliter, tenuem, gracilem: & crassum, turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus, qui unus naturalis inter xxvij est, peculiare nomen habemus, sed definitione hunc significamus, dicentes aut moderatum tribus dimensionibus, aut medium magni & parui, aut naturalem in quantitate distentionis, aut quacunque alia ratione sermonem potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mentem uenit mirari, qui nominibus tantum excelsionem deponant, quod multos uideant pulsus, qui proprium quidem requirunt nomen, nec hinc quicquam lædi tamen institutionem, cum definitione quidem indicari possit. Siquidem, cum pulsus appellent quidam breuem, angustum, humilemque, perinde faciunt, ac illi, qui dicunt animal pedestre bipes. Nam, ut hic definitio est, animal pedestre bipes: & rei nomen, cuius hæc est definitio, homo: ita in pulsibus, nomen est magnus: eius definitio, longus latus altus. Item alius pulsus definitio, breuis latus humilis, sed nullum habet nomen, Verum de his agemus alias.

† Vigintiseptem hos pulsus, qui sunt secundum quantitatem.

De differentijs

Liber primus.

De differentijs pulsuum sumptis a qualitate percussionis tunice arterie, & equitatis arterie. Cap. 5.

Al. l. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. F

Am nunc ad tertium pulsuum genus, quod in contentione consistit, descendamus, & huius etiã differentias exponamus. Sunt autem tres, unus ualidus contentione, qui uehemens uocatur: alter imbecillus, quem languidum appellant. Medio inter eos proprium non est nomen, sed hunc quoque explicamus definitione. Quartum genus, quod in arteriã consistit corpore, diuiditur etiam in tres differentias, uocaturq; a medicis plerisq; maxime ab iunioribus, plenum & uacuum, & quod inter utrumq; medium est, ne hic quidẽ sortitum est nomen. A nobis non ita, sed alter durus, alter mollis appellatur: annunciatq; uterq; arteriã statum. An uero rectius hoc fit modo appellandum, an illo, qui de hoc laborat, inferius discet. Nunc, quod institutum est absoluendum. Aliud genus erat pulsuum, arteriã infusionem, ut aiunt, declarans: quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutam notitiã. At, quod ad propositum conducit, atq; sufficit tyronibus, hoc loco exponemus. Tres & huius generis differentie finguntur, quorum unus plenus, alter uacuum appellatur. Nam medius utriusq;, nomine peculiari caret. Plenus ergo pulsus est, ut definit Archigenes, qui arteriam ostendit pleniorẽ, & occursum humide tumidum. Vacuus, qui arteriã eleuationem facit bullosam, ut digitorum impressioni [egressus] per uacua occurrat. Hæc, u. pulsuum genera in uno motu consistunt arteriã, & singula eorũ aequalitates atque inæqualitates: quarum exponemus differentias, cũ de altera agemus inæqualitate, quæ in pluribus pulsibus posita est.

Al. l. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. F. Huiusmodi pulsuum genera in uno motu consistunt arteriã, & singula eorũ aequalitates atque inæqualitates: quarum exponemus differentias, cũ de altera agemus inæqualitate, quæ in pluribus pulsibus posita est.

De differentijs pulsuum, qui in tempore quietis consistunt: & de secta, quæ se solam distentionem, ait sentire. Cap. 6.

Al. l. f. 1. d. 3. c. 1. p. 88. F

Alia differentia pulsuum his, qui se negant contractionem sentire, in tempore interuallorum consistunt, (ita enim tempus, quod inter motus sensibiles intercedit, uocant) præterea in proportione temporis motus & quietis: nam ita etiam interuallum appellant. At illis, qui se contractionem aiunt sentire, & uero etiam medias quietes, quas *ήμισιας, ήρεμιας, άμυσιας* q; Græci uocant, alia prodeunt, & longe efficiuntur plures. Sed faciundũ mihi est, ut de utrisq; separatim planius agam, & primum de his, qui se solam dicunt distentionem sentire: quo in facillioribus cognitu exercitati, facilius difficiliora assequantur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia, quæ ante memorauimus, sentimus: tum tempus, quod motu producit. Inde quando alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus inter exitum prioris motus, atque alterius principium: ut duorum sit temporum in pulsu absoluto cognitio: prioris, quod motus est, quem ictum & distentionem appellant: secundi, quod quietis est, quod interuallum contractionemq; uocant. Fiat autem ex prioris temporis quãtitate aut celer, aut tardus, aut in ter eos medius pulsus: ex quantitate alterius temporis creber, aut rarus, aut horum medius. Ut sit celer pulsus, qui, cum modico tempore arteria distenditur, fit: Creber, qui, quando paruo interposito interuallo: Tardus, cum longo tempore arteria distenditur: Rarus, cum interposito longo interuallo: Medius uelocis & tardi, qui, cum moderato tempore distenditur arteria, fiat: Medius crebri & rari, qui fit, cum moderato interposito tempore arteria distenditur. Siq; distenditur, siue dilatatur, siue attollitur, siue uelociter dicamus, nihil interesse puto. Liqueat, igitur, qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum a uelociter distet. Tum qui rarus, quaq; ratione a tardo discrepet. Comparato autem ictus tempore cum tempore quietis, gignitur rhythmus, quæ proportio temporis est ictus ad tempus quietis. Huius etiam admodum, nihil apud hos differre ictum, uel distentionem, uel motum dicere: nec quietem, uel interuallum uel contractionem. Et uero etiam pro hoc, proportionem temporis distentionis ad contractionis tempus rhythmum esse, quidam ordinem dixerunt, alij conuenientiam duorum esse temporum inter sese, ictus cum interualli. Hæc sunt, quæ priores tradunt.

De altera secta, quæ contractionem se dicit sentire. Cap. 7.

Transeamus iam ad eos, qui contractionem sentire se dicunt, qui tarditatem quidem & celeritatem non aliter, atque illi, in distentionis ponunt tempore, & in contractionis etiam: Crebritatem uero & raritatem rhythmumq; non etiam perinde ac illi, ceterum crebritatem atque raritatem in utraq; quiete: rhythmum in distentionis tempore unã cum tempore insequentis eam quietis, ad tempus collato contractionis simul cum tempore excipientis eam quietis. Non nunquam solius distentionis tempus cum solius comparantes tempore contractionis, rhythmum ita dicunt gigni. Ac de crebritate quidam ex his, ut diximus, senserunt. Aliqui non aliter, ac priores, in distentionis tempore celeritatem generari & tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo conflato ex binis quietibus & contractione crebritatem & raritatem aiunt consistere. Sunt etiam, qui rhythmum, æque ac priores in temporis distentionis proportione ad omne reliquum non dubitent constituere. Verum inter eos tamen non cõuenit in sentienda omni distentione uel contractione, sed quidam omnem sentiri utranq; aiunt, alij nec primas distentiones, nec contractiones extremas. Tum etiam de nominibus contendunt inter sese. Quare, nequam nos rem prætereamus, nec in rebus friuolis immoremur diutius, quod uerum est & cõducibile, exponamus. Nomina ponere his prætermittamus, qui de ijs laborant, & artis uera negligunt opera, nec distentionis primas partes, nec contractionis postremas sentire ualentibus. Quantum autem utriusque sentiat, & quamobrem, in libris de pulsibus dignoscendis ostendimus. Est uero utile medico, quod sensui occurrit. Itaque distentionis tempus uel contractionis sensibile necesse habet cognoscere. Quo fit, ut quietem, quam uocant superam, quæ secundum distentionem contractionem præcedit

Al. l. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. F

præcedit, quanta sit, tactu queas ad unguem assequi: Inferam non item plane, quod utrinque sibi asci-

De differentijs quietis & rhythm.

Cap. 8.

Nunc, simulatq; duorum generum, de quibus iam uerba fecimus, differentias tum quietis, tum rhythmi adiecerimus, ad ea, que sequuntur, transibimus. In genere quietis arteriæ, tres pulsuum differentia...

De æqualitate & inæqualitate, ordine & ordinis perturbatione. Cap. 9.

Porro ad genera iam reliqua duo transeamus: alterum, in quo æqualitatem spectamus & inæqualitatem: alterum, in quo ordinem & ordinis perturbationem. Atq; æqualitas & inæqualitas tum in uno pulsu sunt, tum in pluribus. Ordo & perturbatio ordinis in pluribus duntaxat. Sed enim quod difficilis est in uno pulsu, neque facile animaduertitur inæqualitas: primo loco de ea dicamus, quæ ex multis pulsibus constat, simulq; de ordine & ordinis perturbatione explicemus: quando finitum est hoc genus & affine: mox ad inæqualitatem nos in uno pulsu referamus, demusq; operam, ut omnes eius differentias recensamus. Ergo, quæ pluribus in pulsibus æqualitas atque inæqualitas animaduertunt, quas collectiuas uocant, in comparatione omnium differentiarum æstimantur primi pulsus cum reliquorum differentijs. Nam, pares si omnino maneat, æqualis absolute is pulsus uocatur: Sin omnino impares, inæqualis absolute. Quæ si in una sint uel pluribus pares, & in una uel pluribus impares: quatenus pares sunt, hæcenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hæcenus inæqualis. Nam absolute æqualem pulsum dicas, & inæqualem, an aliquo in genere, multum refert: q; absolute æqualis neq; magnitudinem, neque uelocitatem, neque aliud habet impar quicquam. Ille uero, qui in aliquo, cum illius uult nomine dici magnitudine æqualis, celeritate æqualis, uehementia, & alio quoquo modo: Itidem inæqualis aut magnitudine, aut uelocitate, aut alio quoopiam. Nonnunquam duobus horum, uel tribus uel pluribus, uel omnibus sæpe simul, cum absolute æquales uel inæquales uocantur. Habes æqualem & inæqualem. Ordinatus uero & inordinatus, diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absoluta imparitate, inordinatus. Itaque uniuersum repetamus, ut obscuri ne quid nos fugiat. Sint omnes unius pulsus differentia, insequentium differentijs omni in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra omnes sint omnibus impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua uel aliqua pares, & aliqua uel aliqua impares: in aliqua pulsus uel aliquibus inæqualis erit, in aliqua uel aliquibus inæqualis. Qui absolute est æqualis, aut una differentia pluribus uel non recipit partitionem. Qui autem absolute inæqualis est, hunc per unam uel plures species diuidentes, circuituum paritate & imparitate ordinatum reperimus & inordinatum, uel absolute, uel pluribus in differentijs, uel in una. Ac paritatem circuituum puto iam clarum esse, ab sese sequentibus distinguui paritatibus. Ceterum, ne quid oratio desideret, addam

Glib. habent & hoc. quod cause inuentione, & longa experientia comparatur. A. l. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. F

ffine collo, ffine uoce.

Auic. ibidem. p. 89. A

* multiplici.

† δταν ηλικων η διαβολη δυνον η χρονω, ηλικου των ηνυ-σολη. i. cum, quanta sunt duo differentio nis tempora, tanta sint contractionis.

A. l. f. 2. d. 3. p. 88. c. 1. F

Auic. ibidem.

Ad hoc est, atq; exempli gratia proponam unum pulsum in magnitudine genus. Sint primus pulsus & secundus & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentibus quartus impar, eum pulsum liquet magnitudine inæqualem esse: ecquid tamen inordinatus sit, nondum clarum est: sed alij sunt quatuor expectandi: ubi sit tres illi, alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi sit pulsus magnitudine: siquid æque primos duos circuitus, sequentesq; retineat pares oes, quod si non oes alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares, ibi pulsus iam dicitur inordinatus a magnitudine. Eadè est ratio in celeritate, crebriitate, ceterisq; differentijs. Aliquando pulsuum duo uel tres circuitus omnino inter se sunt impares, proximi non ite, eum pulsum in confesso est non appellandum esse absolute ordinatum, non inordinatum absolute tamè: sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit, animaduertendum est. Est, cum tres inter se circuitus sint impares, & inferiores obtineant proportione pares. Quare, si fiat, ut quartus primo, & quintus secundo, & sextus tertio undequaq; adæquetur, solemus hunc pulsum ordinatum per circuitum appellare: qui quidem inter eos medius, qui absolute ordinati uocantur & inordinati, intercedit. Nam uterq; hic contrarij expertus est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At per circuitum, qui ordinatus est, aliquam ordinis partem, aliquam etiã perturbationis ordinis habet: ordinis, quatenus in omnibus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis omnes. Qui circulatim ordinatus est, non omnes æquales, sed certos. E diuerso inordinatus absolute, nec habet omnes deinceps pares circuitus, neq; certos. Circulatim uero inordinatus ambo hæc non habet, alterum habet. Ita utriusq; medius sit, ordinati & inordinati, atque illud utriusque commune habet, hoc non habet. Dicas etiam absolute inordinatos cuiuscemodi pulsus, si singulos circuitus, qui certo sunt numero in sequentibus pares, in unum cogas uniuersos magnam circulum. Quæ uero & quanta fiat uarietas & concursio circuituum ex diuersis numeris constantium, facile quis, maxime qui febrium circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, q; latius etiam eorum differentias persequamur: sed ad differentias ueniendum est inæqualitatis, declarandæq; primum collectiuæ, deinde unius pulsus, inæqualitates.

De collectiuæ inæqualitatis differentijs, ac primo de æqualibus inæqualitatibus. Cap. 10.

Collectiuæ quidem inæqualitates, quæ in acervo, uti diximus, plurium pulsuum constant, primam habent differentiam, qua interim æqualiter, interim inæqualiter fiunt. Neque admirationis habet quicquam, quod æqualè quandã uocamus inæqualitatè: cum id usu ueniat non pulsibus modo, sed & alijs prope oibus, quæ pristina naturã immutãtia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa uel inæqualia. Nã, quatenus æqualitatè comutant, uocentur inæqualia: sed quatenus æquã semper mutatione affequentur, æqualiter dicantur mutari. Sed uero, quæ nec pristino constant statu, nec accipiunt parè mutatione, hæc semel inæqualia uocantur. Ergo id ipsum pulsibus accidit, seu paulatim perdatur & æqualiter ipsorum æqualitas, seu affatim & aceruatim. Ac in uno id genere, exempli gratia planum fiat. Sit primo pulsu secundus paulo minor, & tertius tato secundo, & uero et quartus tertio pari modo, idq; ad plures usq; deinceps perueniat, hos pulsus Græci τμειουριζοντας uocant & μειουρους, hoc est, mutilos & quasi decurtatos. Ia figuris nomen, quæ in acutu terminant, mutuantes. Iã, qui ex ijs perpetuo diminuantur, nec minui desistunt, ad quietem prorius recidunt deniq; motuq; deficiunt, quos uocant Deficientes decurtatos. At, qui desinunt, duplici sunt differentia. Quidã, in qua primum paruitate diminui defuerunt, hanc seruant constantissime. Alij de integro augentur, quos appellant Reciprocis decurtatos. Quorum quidem ipsorum quidam ad parè pristina reuertunt magnitudinem, aliqui ad minorem. Ac nonnulli, quibus ante excessibus sunt imminuti, his augentur rursus. Alij minoribus uel maioribus accessionibus utuntur. Tot inæqualitatum sunt æquales differentia.

De inæqualium inæqualitatum differentijs. Cap. 11.

Inæqualium inæqualitatum quædam nullam prorsus æqualitatem retinent: aliqua retinent ad tres usque, uel quatuor, uel quinque pulsus, sed postea amittunt. In quorum inest utrisque uel ordo, uel perturbatio ordinis: ordo, si circuitus seruent aliquos pares: perturbatio ordinis, si & hos quoque uolent. Atque hi quidem & ipsi motibus frequenter deficiunt, ut illi, qui æqualiter agitantur. Ceterum illos Decurtatos deficientes appellamus, hos Inæquales deficientes. Nam in magnitudinis & paruitatis inæqualitate admodum medicis est decurtatum nomen usitatum. At in uehementia inæqualitate & remissionis, alijq; generibus, non ita iam celebre est. Nihilominus eadè rerum est in quoque genere conuenientia. Nam aut æqualiter æqualitatem, aut inæqualiter corrumpunt. Et ceteras habent quidè singulares easdem differentias, sed eas sine nomine plerasque. Nam extra intercurrentem & intermittentem alius nomen proprium habet nullus. Quorum intercurrentes ex sola inæqualitate est crebritatis. Intermittentes uero ex inæqualitate constat raritatis atque paruitatis, alio atque alio utrobique modo: In raritatis inæqualitate, quæ quies sit longissime producta: In paruitatis, quod differentio minimum sit dilatata. Vel potius ex pulsuum paruitatibus deficientes constant: intermittentes ex raritatibus. Iã pulsibus intermittentibus affines sunt, qui Reciproci deficientes uocantur, ubi duorum spatium, uel trium, uel plurium etiam pulsuum motu omnino arteria non cieri uisa, iterum agitari incipiat. Atque hæc sunt collectiuæ inæqualitatis species.

A. l. f. 2. d. 3. c. 2. p. 89. C

† μειουρους per u scribit cod. græci. i. fori-caudas, seu fori-cis murisue caudam imitantes: & sic ubique inferius. A. l. f. 2. d. 3. c. 3. p. 90. E

A. l. f. 2. d. 3. c. 2. p. 89. C

Reliquum iam est, ut de inaequalitatis dicamus unius pulsus differentijs, estq; eadem etiam hic ratio in singulis generibus & uniuersis. Hunc enim absolute aequalem appellamus, illum absolute inaequalem, alium pro quoque genere, in quo perditur aequalitatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differentias. Nam, ad hoc si exercitati simus, nullo iam negotio percipiamus reliqua. Ac inaequalitatis motus duae constituendae primae differentiae sunt: una in una arteriae parte gignitur, in pluribus altera. Quarum iterum potest utraque in plures distribui: quas sane par sit omnes recensere: auspicabimurq; ab ea, quae unam partem tenet, sed non eodem tempore. Qui enim una eademq; pars uno & eodem tempore non moueri similiter uideatur? Ceterum temporibus distinctis motus eiusdem partis saepe uideretur non idem: cum initio tardior, postremo celerior sit: & contra, initio celerior, tandem tardior. Quae certe admodum frequens inaequalitas saepeq; in pulsibus inuenitur, multaq; denotare consuevit, ut alio loco tradimus. Nunc iam singulas eius differentias ob oculos ponemus. Sunt autem tres primae, modo, cum quies interpellat partis motum: modo, cum continuus ille apparet, non parit tamen uelocitatis: nonnunquam, cum recurrit. At haec habent alias singulae.

De prima differentia inaequalitatis in uno pulsu secundum motus rationem. Cap. 13.

DE prima ergo, quae primo loco est commemorata, agamus: in qua fit, ut abs quiete motus interpellatur. Nouem in hac differentiae pulsuum inueniuntur, quae hoc pacto sunt. Sit prior motus celer: alter trifariam conuertatur, fiatq; uel celer, uel tardus, uel moderatus. Hic tres differentiae pulsuum emergunt. Rursum altera tres, ubi prior manet tardus, & trifariam secundus uariatur. Aliae item tres, si permaneat moderatus primus, uarietur autem tribus secundus modis.

TABELLA

[Motus	Quies	Motus.	Motus	Quies	Motus.	Motus	Quies	Motus
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Moderatus
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Moderatus

De secunda differentia inaequalitatis in uno pulsu secundum motum. Cap. 14.

AT uero inter non intermittentes in distentione inaequales motu pulsus, sed perpetuam habentes nulla intercessit quiete inaequalitatem, quidam uelociter motum exordientes, tarditate finiunt: alij contra tardi sunt initio, celeres semper magis ac magis euadunt: idque horum utriusque habent aut aequaliter, aut inaequaliter. Nam superius, quemadmodum inaequalitas, quaedam aequalis fiat, demonstratum est. Illorum ergo, qui motum aequaliter minuunt, uel augent, quidam ab extrema tarditate ad moderatum motum perueniunt: quidam a moderato motu ad ultimam tarditatem. [Alij a prima celeritate ad tarditatem extremam: nonnulli ab hac] ad summam celeritatem. Sunt praeterea, qui utrinque a moderato motu paululum deflectunt, hiq; bifariam: modo enim celeriores, modo tardiores fiunt, ut sex sint earum cunctae differentiae, tamen si excogitari plures possunt. Verum nos, quae aduertuntur, referamus. Neque enim qui ab extrema tarditate ad extremam perueniret celeritatem, qui quidem de his esset, qui aequalem habent inaequalitatem, pulsuum inuenimus ullum: nec item, qui ad tardissimum motum ex uelocissimo. Verum qui uariant inaequaliter, in his illud raro tamen accidit. Non etenim quemlibet affectum tanta potest mutatio consequi, ut tardissime initio agitata arteria, ad extremam denique celeritatem perueniat: aut primo concitata celerrime ad summam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio tum non potest non esse inaequalis: eaque confertim magis mutationibus, & non pedetentim fit, ueluti exiliente arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, ut si uiuciat & constringatur a quopiam, comprimaturque, ubi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, quae intercedit, superata transit. Qui ergo affectus sint, & quae causae horum, atque quo tandem hi deueniant pulsus, illic dicemus, ubi etiam de alijs omnibus uel causas, uel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Hic locus cor rigendus est ex ueteri traditione, ad hunc modum. Alii ab ultima uelocitate usq; ad moderatum motum, alii ab hoc &c. Neque sunt octo differentiae, sed sex, ut ipse ait quare nosrite tabellam sic effinximus, ut modo se habet.

TABELLA

Ab extrema tarditate,	In moderatum motum
A moderato motu	In extremam tarditatem
Ab extrema celeritate,	In moderatum motum
A moderato motu,	In extremam celeritatem.
A moderato motu,	In primam celeritatem.
A moderato motu,	In primam tarditatem.

Differentiae pulsuum una in parte inaequaliter inaequalium. Cap. 15.

POSTeaquam iam inaequalium una in parte pulsuum abunde diximus, ubi moliantur aequalitatem, sex numero esse differentias: nec ullum nos de ijs inuenisse, nec a tardissimo motu ad uelocissimum

Acissimum, neque ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nunc, qui inaequali in mutatione sunt, uerba faciamus: quorum interim duae apertae, tres interim differentiae motus apparent. Nos quartam praeterea aliquando, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu uersetur in hac re, studiumq; nauet assiduam, & exerceat tactum, cognoscere clare uel quatuor. Sed de his nunc, quae manifeste tum nobis, tum his, qui artem optime de pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: ubi differentias, motus arteriae, duas sensibiles, uel tres efficit. Nam, duae si sint, sex erunt formae concursuum: si tres, quatuor & uiginti. Quid autem, cum in utroque disparium motuum infint tres pulsus, uelox, tardus, moderatus, ex concursibus eorum non nouem dicamus, sed sex prodire differentias: hac ratione intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsuum ponat nulla intercedente quiete fieri, unum cum totum aequalem pulsuum effecturum. Itaque de nouem commissuris tres detrahuntur, in quibus non inaequalis iam pulsus, sed redditur aequalis, uel celer, uel tardus, uel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt aequales, celer secundus, tardus quartus, nonus moderatus. Quod si qua est horum ipsorum mutua inter se diuersitas, inter celerem & celerem: inter tardum & tardum, id in praesentia praetereatur: nimirum enim maiorem obscuritatem afferret. Verum, quasi ijdem sint, atque inter se pares, nostra oratio haec instituat.

B

TABELLA

1 Celer	tardus	2 Celer	celer	3 Celer	moderatus
4 Tardus	tardus	5 Tardus	celer	6 Tardus	moderatus
7 Moderatus	tardus	8 Moderatus	celer	9 Moderatus	moderatus

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus commutatos committas, uiginti septem numero formae erunt. Ex quibus tres, necesse est, inaequalitatem recidant: estq; id etiam ipsum ex tabella planum.

TABELLA

1 Celer	celer	tardus
2 Celer	celer	celer
3 Celer	celer	moderatus
4 Celer	tardus	tardus
5 Celer	tardus	celer
6 Celer	tardus	moderatus
7 Celer	moderatus	tardus
8 Celer	moderatus	celer
9 Celer	moderatus	moderatus
10 Tardus	celer	tardus
11 Tardus	celer	celer
12 Tardus	celer	moderatus
13 Tardus	tardus	tardus
14 Tardus	tardus	celer
15 Tardus	tardus	moderatus
16 Tardus	moderatus	tardus
17 Tardus	moderatus	celer
18 Tardus	moderatus	moderatus
19 Moderatus	celer	tardus
20 Moderatus	celer	celer
21 Moderatus	celer	moderatus
22 Moderatus	tardus	tardus
23 Moderatus	tardus	celer
24 Moderatus	tardus	moderatus
25 Moderatus	moderatus	tardus
26 Moderatus	moderatus	celer
27 Moderatus	moderatus	moderatus

Itaq; tres in his sunt aequales, secundus in tabella, & tertius decimus, & uigesimus septimus, Celer quidem secundus est, tardus, tertius decimus, medius ultimus. Et iam alij duodecim pulsus in primam tabellam transeunt. Nam primo primae tabellae, duo fient similes, primus ac quartus alterius tabellae, hic tarditatis plus, ille celeritatis hinc. Et tertio, tertius & nonus, ille plus obtinens celeritatis, hinc mediocritatis,

TERCIA CLASSIS

G

Quinto

Quinto, undecimus & quartusdecimus, ille maiore celeritate, hic tarditate præditus: Sexto, decimus quintus atque decimus octauus, hic plus habens mediocritatis, ille tarditatis. Septimo, uigessimus alter & uigessimus quintus, hic mediocritate, ille tarditate excellens. Reliqui de secunda tabella duo, octauo sunt primæ tabellæ similes, uigessimus & uigessimus sextus, hic mediocritate præstas, ille celeritate. Atque controuersia hic fuerit, quod aliqui, si duo tantum diuersi in distentione motus sint, tales in priorem tabellam pulsus omnes referant: alij magnitudinum etiam rationem ducant, itaque, illi si pares sint, in priore ponant: sed, si alter duplus sit, in altera. Equidem, si magnopere ducerem ad rem pertinere, hanc pugnam, darem operam, ut dirimerem: uerum, quando tatum satis est declarasse, interim alterum motum maiore spatio ferri, interim alterum, uel etiam utrunque ex æquo: hoc qui meminerit (ut posthac, quid solet significare quisque, addiscat) in utralibet tabella prædictos pulsus locet, licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos, qui prorsus sunt inæquales, nihil cum illis prioris tabellæ consentire clarissimum est, in quibus ipsa est inæqualitas adscripta: non quin alij illi duodecim, qui conueniunt cum prima tabella, inæquales sint: sunt enim: ceterum, quod in ternis hi differentijs motuum aperta inæqualitate sint prædicti, cum in binis differentijs eam habeant alij. Sunt autem, si ordine a primo numeres, quintus, sextus, septimus, octauus, decimus, duodecimus, decimus sextus, decimus septimus, decimus nonus, uigessimus primus, uigessimus tertius, uigessimus quartus.

De tertia differentia pulsuum in una parte inæqualium.

Cap. 16.

Hæc ego de his esse satis puto. Siquidem ad reliquam iam & tertiam pulsuum una in parte inæqualium differentiam redibimus, quos ut unum Archigenes describit, uocatque Dicrotum. Sunt uero plures. Quot autem sint, & qui paulo post explicabimus, si expenderit prius, de illisne sit, qui ex arteriæ una distentione constant, an duo sint continentes impares pulsus. Sed id difficile sane ad iudicandum est, nisi ad unguem, qui pulsus hic sit, teneamus, quem Archigenes dicrotum appellauit. Nam in his esse eum, qui iterum tactum feriunt, plane liquet. At qui intermittentes in uno ictu obtinent id ipsum. Et, si solum quis ictum attendens, duos pulsus censeat esse eum, qui bis feriat, in manifesto errore est. Nam, qui in una distentione intermittunt, quantum iterum feriunt, non dixeris duos pulsus esse. Manifeste etenim in illis destitutus motus continuitate, quiete interrumpitur media. Dicrotorum genus non item: sed, simul atque omnem distentionem efficit, se paulisper subducit, ac mox pulsat iterum: ut intermittentiū quies media ictus intercipiat: Dicroti, contractio, uel congressus, uel reditus, uel ut libet appellare. Idcirco quidam duos pulsus esse dicrotum, non unum autumant. Hoc affirmabunt illi potissimum, qui arteriæ contractionem non animaduertunt, sed ex ictu aiunt pulsuum & interuallo constare. Idem enim ab arteriæ primo occursum fieri breuem quietem contendunt, sub quam alterum occursum: atque crebritate dicent eum pulsuum inæqualem esse. Nam, qui impar habent, quod ictus diuidit, interuallum, hos crebritate inæquales uocant, ut dicemus paulo inferius: Quin nunc etiam, quod distabunt uel horum sententia ab intermittentiū in una distentione pulsus dicroti, faciemus, ut demonstremus: & quod ponunt illi, contractionem non posse sentiari, dabimus. Nam, ut hoc concedatur, quin arteria ab interuallis non uideatur se efferre paribus, causam quidem non dixeris certe. Iam in intermittentiū hoc perspicuum plane est. Etenim inferne arteria [nonnunquam] auspicata motum, mox, simul atque destitit moueri, initium iterum facit alterius motus; ubi prior desijt. Dicroti uero non ita pulsant, sed manifeste ex altiore profunditate & interuallo maiore prior motus uidetur cieri, atque indidem continenter alter. Hanc ergo ab istis assensionem expressimus, non esse perinde in una distentione pulsuum intermittere, ac bis, ut dicrotus facit, ferire. At induci illi tamen inuiti, ut in uno ictu inæquales appellent dicrotos, non possunt. Defendent enim binorum ictuum sentiri aperte nec magnitudinem parem, nec tempus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atque admittent inæqualem illi quidem esse hunc pulsuum, non uno in ictu tamen: sed differentias huic inæqualitatis, crebritatis, & paruitatis, & contentiois accommodabunt. Qui contractionem autem sentiunt, desci-
scere hi manifeste a collectiua, quam uocant, inæqualitate dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, ualideque pulsat: secundus porro, cum quasi resultat ab incude malleus non ita multum, reciditque in eam non ita, ut antea, ualenter, & breui interuallo. Ex eodem genere sunt dicroti. Nam arteria in occursum quasi repellitur, moxque redit. Quod autem præ ceteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat, & a collectiua inæqualitate sciungat, genus est recessus. Neque enim tum arteria contrahitur, sed, quasi concuteretur, decidit: cuius delapsus a primæ distentionis termino nulla dirimit manifesta quies, ut animaduertitur in contractione: sed, simul atque attolli destitit, recedit: atque illa paulisper uibrata, mox occurrit iterum: id quod etiam ui tractis ramis, inde dimissis accidit. Qui quidem contendunt ad pristinum locum: ubi non statim resistunt tamen, sed eodem, unde abierant, reuertunt. Neque uero æquum sumunt, ac antea, interuallum: sed aliquanto minus: iterumque ab hoc termino ad propriam sedem se conferunt: iterumque recedunt, & redeunt, & tertio & quarto & sæpius: dum reditum paulatim imminuendo, ad absolutam aliquando euadant quietem. Tale etiam quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ usu uenit. Ego itaque non iam semel uidi reuertisse, sed iterum aliquando. Et breuiter uibrari omnino motum oportet pulsus dicroti, ut in ipso primo ictu ueluti euecta atque ex uniuerso

* mixtus est in impressis, sed in antiquis ueris, id est loog.

A ex uniuerso loco arteria demigrans potius efferatur, quæ distendatur. Huiuscemodi. n. sunt uibrati. Quod illis, ubi cum ui aliqua accidit, partes arteriæ aliter atque aliter mouentur: ut uerbi gratia, prima, secunda, tertia, & frequenter quarta, & quinta eius pars attollatur & delabatur. Itaque fit aliquando, ut uno eodemque tempore hæ partes attolli, decidere illæ appareant. Quæ forma cum dicrotorum pulsuum sit, distentionis in illis omnibus, quæ retulimus, generibus erunt, plenitudinis, duritiæ, magnitudinis, uehementiæ, celeritatis & contrariorum: tam in ipso primo motu, quam in reditu à discessu. Nam magnus potest & non magnus, & uehementis & non uehementis, & celer & non celer, & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam uel æqualis uel inæqualis: quæ certe computationes multas species constituunt dicrotorum pulsuum. Hæ dicrotorum pulsuum in una distentione sunt inæqualitate unam partem occupate differentiæ.

De inæqualitate diuersarum partium in una distentione.

Cap. 17.

Iam ad inæqualitatem diuersarum partium trãseamus, eiusque explicemus omnes differentias, ac primas duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte: alias, singulares ex harum diuisione genitas. Nam continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus enim qua ratione æqualis fiat, & inæqualis inæqualitas. Aequalis itaque uel remittat celeritas, uel increseat à primo modis sex, necesse est: uti paulo ante declarauimus. Inæqualis sunt plures differentiæ, pro pulsuum magnitudine longa, uel breui, uel moderata. Namque, duobus digitis si motus occurrat, sex differentiæ existunt: si tribus, quatuor & uiginti: si quatuor, septuaginta octo. At, quemadmodum, si occurat duobus digitis, erunt necessario sex differentiæ: si tribus, uiginti quatuor, duæ illæ superius deliniatæ tabellæ planum faciunt. Iam, quam ratione, si quatuor etiam, octo & septuaginta fient, assequeris, si prius perpexeris quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas singulæ differentias assecuta sint, coniugationes necesse esse, numero ut octoginta una sint. Neque est difficile hoc inuentu, modo noris eorum, quæ tres differentiæ habent, coniugationes esse uiginti septem. Si iam quartum accedat, cui tres sint differentiæ, unam & octoginta numero ratio postulat esse. Quibus si tres, quæ creant æquales pulsus, eripias: reliqui quidem septuaginta octo erunt. Itaque ex ante descriptis duabus tabellis constat horum uiginti quatuor quosdam primis sex futuros similes: atque illorum octo & septuaginta, his uiginti quatuor. Præterea, ut in illis, & ite quoque in his duæ erunt sectæ: ut hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

De differentijs motus interrupti.

Cap. 18.

Restat nunc, ut differentias recensamus motus interrupti. Erunt autem primæ quatuor: quarum singularum complures: atque quatuor in hunc modum. Aut primus & tertius digitus motum sentiunt, non secundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tamen: aut primus atque quartus, secundus & tertius minime. Cum primus & tertius duntaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus differentiæ fiunt pulsuum. Vbi uero primus & tertius & quartus, uigenæ septenæ. Totidem, cum primus secundus & quartus. Cum primus & quartus, nouenæ. Atqui singularum apertus est numerus ex uis rationibusque ante traditis. Hæc est iam etiam inæqualitatis diuisione, quæ diuersis in partibus fit. Commiscetur porro uarijs modis ambæ inter se primæ differentiæ, ut non iam diuersas tantum partes, uerum etiam singulas teneat inæqualitas. Iam uero, si quis unius generis congruas differentias cum alterius confundere uolet, nec id laboris, dum omnes connexionerit, deprecabitur, operam non luserit. Equidem censo, nisi hæc obiter, quæ hæc tenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negotio consecuturum. Hac ratione inæqualitates motus in una distentione omnes didiceris.

De inæqualitate quantitatis distentionis in diuersis arteriæ partibus.

Cap. 19.

At uero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidem arteriæ partes occupans, cum animaduertitur crebro, tum percipitur facillime & interrupta & continua, æqualiter & inæqualiter. De quo genere, qui decurtati uocantur, in una distentione sunt: & illi etiam, qui ab aliquibus innuentes & circumnuentes appellantur. In una uero arteriæ parte, non recipiat huius generis inæqualitatem unus pulsus, quod prius, quam finem motus attingat, nequaquam liqueat magnitudo: ceterum, quo innotescat, hoc unum pulsuum genus requirit finem. Nam uehementiam, dum mouetur arteria, atque celeritatem, & duritiem, horumque contraria, & media cognoscas: Magnitudinis & paruitatis differentiam, nisi iam moueri arteria destitit, non possis. Nam simul, ut destitit, quantus est pulsus, apertum est: antea incertum etiam erat, quousque moueretur. Qui fieri igitur potest, ut una efficiat pars inæqualem in hoc genere pulsuum? Qui enim, quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exitum, hic in motu etiam num quomodo perspicuiatur?

Inæqualitatis uitalis contentiois differentia.

Cap. 20.

Inæqualitas uero uitalis contentiois eandem distributionem ac inæqualitas motus, habet. Nam aut eandem partem, aut distinctas tenet: eandem tribus modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut dicroto. Distinctas bifariam, uel continuo motu, uel intercisio. Singulorum præterea horum generum totidem sunt singulares differentiæ, quot motus. Quin commisceri etiam positas una in parte inæqualitates necesse est, ut illas, quæ in diuersis fiunt.

De inæqualitate corporis arteriæ.

Cap. 21.

Sed inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus aut mollis aut durus redditur, in una quidem non potest parte fieri: in diuersis fieri duobus modis uidetur, non aliter, ac inæqualitas motus, & contentiois:

TERTIA CLASSIS.

G 2

tionis:

tentionis: ut aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, ut & differentiae huius generis sint eadē, & atque praedictae illorum. Verum arteriae pars una non potest initio esse distentionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare haecenus quidem ab hoc pulsuū genere duritiei & molitudinis, duo genera diffident priora motus & contentionis.

De inaequalitate ab infusa materia in cavitatem arteriae.

Cap. 22.

Porro pulsuum genus, quod efficit infusa materia in arteriae cavitatem, in quo plenus & uacuus est, eandem habet quaestiones, ac superius, quod quantitate constabat distentionis: uidebitur enim hic quoque obtinere diuersas partes posse in uno pulsu inaequalitas, eandem non posse. Sed quaerit genus totum hoc pulsuum prolixam orationem, neque est huius loci: in commentarijs de pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiam longiore tractatu opus est ad tertiam notionem plenitudinis: cuius cum alij quidam, tum Archigenes auctor est. Proinde hoc quoque in aliud tempus rejiciamus. Tantum tamen hic adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur.

De pulsu caloris, qualitatem indicante.

Cap. 23.

Quia euidentius in arteriae sede febris calor qui fit, quam si aliam tagas partem, cognoscitur: ideo quibusdam probabatur inter alia hoc etiam genus pulsuum referri, quo caloris noscimus qualitatem: cuius quidem generis aequalitas & inaequalitas uersantur in una distentione: ac inaequalitatis erit differentiae, prima, tum quae diuersas partes, tum quae singulas tenet. Quas iterum si ex praedictis uijs & rationibus seces, alterae particulares plures.

De inaequalitate a sede arteriae.

Cap. 24.

Aliud genus est uno in pulsu inaequalitatis, nec ullum dictorum pulsuum amplectitur hoc, quod ab sede arteriae proficiscitur. Siquidem est, cum pars eius dextrorsum, pars deflectatur sinistrorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accidit aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in specie finitimum distentionis inaequalitati quantitatis: quae ut sunt distinguenda, in libris de pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu undoso & uermiculante.

Cap. 25.

Aliud item inaequalitatis unius pulsus genus est, quod uocatur undosum: quod quale sit, abunde declarat ipsum nomen. Nihil causae est tamen, quin, quo res euadat a perior, aliquid & nos dicamus. Non uidetur simul arteria in ea inaequalitate distendi uniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamē, sed cum eleuatione quadam undosa, altera unda semper priorem excipiente. Neque uero ab interrupto motu quid hoc genus abfit, ullius est negocij deprehendere. Nam prioris partis arteriae distentionem, secundae consequitur, ut interueniat pars a motu libera nulla: uerum propemodum quieti similis est undarum finis. At non reperias tamen ullam partem prorsus quiescere. Nam quae motus connectunt in alto, ueluti undosos aestus, non illa quidem prorsus immota, sed breuē certe quandam retinent motum. A uermiculante hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximum undosum si fingas perpetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, ut undosus sit, an uermiculans iam, dubites. Neque enim qualitas eos, sed quantitas distinguit. Est utriusque tamen quiddam commune, atque speciebus eorum omnibus: aliquid etiam proprium utriusque. Commune, unde nomen uterque inuenit, undoso, exurgere quasi undas in arteria alteram ab altera: uermiculanti, uermis affimilem esse gressui: quod ipsum etiam animal in modum undarum mouetur: ut Democritus quodam loco dicit, ubi de ijs uerba facit, quae in modum undarum progrediuntur. Initium fluctuationis perspicuum est superne esse, & ad arteriae fines terminari. Atque hoc est commune. Differentiae uero eorum hoc modo speciatim fiunt. Quibusdam recta fertur unda, quibusdam in obliquum deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem. Sunt contra, qui longiores altitudinem humilē. Aliqui lati, non nulli angusti. Alij etiam pari celeritate praediti, alij secus. Et contentionis etiam haec unda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarum differentiarum inaequalitas. Sed enim de nulla alia commemoratarum inaequalitatum, id est nomen fortitus, & habent utriusque hi tum undosi, tum uermiculantes, ut tales sint ex sola distentionis inaequalitate quantitatis, ac praeterea nulla. Vna enim haec inaequalitas, adiuncto sibi, ut partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiusmodi pulsus gignit. Quo fit, ut hos constituent, inaequales quantitate in diuersis partibus, & illi, qui non habent omnes simul partes motas. Attamen haec inaequalitas haud dum est sola inuenta, ut prior arteriae pars praeter ceteris uideretur moueri: cum autem incidat, omnino aliarum cum illa aliqua, quas ante commemorauimus, complicata est. Nam, quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius uideri, sensus non probat: immo uero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur. Sicut alia item multa commenta, multi qui pro placitis propugnant, pro testatis prodiderunt, quae ne per somnium quidem uisa unquam sunt.

De pulsu formicante.

Cap. 26.

Iam uero, ut undoso pulsu succedit uermiculans imminuto, ita formicans uermiculanti: cum motibus amissis multis in unum eumque prorsus paruū terminet. Quocirca nec inaequalem omnino dicas, quanquam esse ex genere uerisimile est inaequalium, sed inaequalitas, ut est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans a similitudine, quae sibi cum animante est formica, ut quidam uolunt, paruitatis: ut alij, speciei motus: ut hic sit nominatus eadem ratione ac uermiculans & caprizans. Cum illi enim a similitudine

A. l. f. 1. d. 3.
c. 1. p. 88. E

A. l. f. 1. d. 3.
c. 3. p. 90. D

A. l. f. 1. d. 3.
c. 3. p. 80. E

Aa similitudine motus, quae ipsi cum animalibus, quorum habent cognomen, intercedit, sunt nomen fortitum ipse hic formicans. Sunt, qui propter utrumque sic aiunt appellari eum, & quod paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non contendemus: at formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaque languidissimus plane, ac creberrimus: non tamē, ut quibusdam uisus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsibus hoc demonstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarum pulsuum in una distentione inaequalium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De uibrato & conuulsio pulsu.

Cap. 27.

Superfunt aut uibrati & conuulsui, qui haecenus quidem sunt inter se similes, quod unum locum arteria non tenet, sed sursum agitur atque deorsum, naturali sede deferta. Distant tamen uel hoc ipso, quod non adeo is affectus in conuulsuos cadat, in uibratos magnopere, & admodum perspicue: iam etiam quatenus ex terminis utriusque retrahi contendique, & conuelli uidentur conuulsui. Vibrati, omni isto uacant. Ad haec, magna frequenter est uibratis distentio, parua semper conuulsuis. Et partes arteriae quaedam superiora petere, quaedam demitti uno eodemque tempore aperte in uibratis conspiciuntur. Conuulsuis uero id per paucis & obscure accidit. Breuiter, sentias ueluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsio: quae illi res cum nullo alio conuenit. In uibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorum, quae magna uis emissa, celeri impetu uibrantur, affimiles. Nam ita crebram illam & inaequalem concussionem appellant: qua quidem conuulsui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui praeter quinque illa prima genera in una distentione inaequales sunt, duorum accessio horum constituit, quae sunt, genus inaequalitatis in arteriae sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inaequalis est, quod sedem partium commutet, hoc ipsum solum: Ceteros cum hoc, tum alij quaedam inaequalitatum adiunctae differentiae primorum quinque generum. Compositae enim tam notiones horum, quam generationes sunt, undosi, uermiculantis, uibrati, conuulsui. Formicans autem inaequalis quidem, ut diximus, est: non uidetur tamen.

De pulsu Caprizante.

Cap. 28.

Et, qui pulsus Caprizans ab Herophilo est appellatus, est ille de inaequalibus in uno pulsu: compositus item est, utriusque expertus, quae primis quinque generibus adiuncta erat, inaequalitatis: uerū, ubi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, non simpliciter: neque enim uniuersum hoc genus caprizans est pulsus, ceterum ubi motus a quiete alter celerior primo & uehemetior sit. Ei siquidem soli ex similitudine, quam cum animalibus habet capris, attributum hoc nomen est. Quippe quae hoc modo uidentur salire, quasi geminum quendam motum facientes: quod ubi aliquantum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus praebuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorem, ueluti in seipsas insilientes. Haec quidem omnes in una distentione inaequalitates sunt.

De inaequalitate crebritatis, raritatis, & rhythmici in diuersis pulsibus.

Cap. 29.

Nunc de inaequalitate crebritatis & raritatis rhythmi: agemus. Collectiuas dicunt tantum esse eiusmodi inaequalitates: ita enim, quae ex pluribus pulsibus constat sunt, appellant. Primum de his dicemus, quae acruatim fiunt: deinde ad eos descendemus, quae in uno pulsu. Atque hic unam exempli gratia sectam de his, quae de crebritate sunt, quae scilicet est clarissima, sumamus, quae ex ictuum ceteris interuallis hoc genus pulsuum efficit. Vbi ergo omnia ordine aequa sint interualla per omnes pulsus, aequalem hunc dicunt esse. Sin partim maiora, partim minora, inaequalem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmus iam etiam eodem modo ex proportione temporis ictus ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, aequalem iam dicunt esse. Qui primam proportionem si uariet, esse inaequalem: quomodo, si interuallorum, quas & quietes uocant, mutantur magnitudines, inaequalitatem crebritatis raritatisque fieri. Haec sane recte dicunt: atque ab ista secta proficiscenti ad alias, aequalitatem perspicere licet & inaequalitatem utriusque generis, quae complures, ut diximus, completur pulsus, quam collectiuam uocant.

De inaequalitate crebritatis, raritatis, rhythmi in uno pulsu.

Cap. 30.

Inaequalitas uero illorum in uno pulsu, quam neglexerunt omnes, non perinde iam est aperta. Sed, ut praesens lucubratio ne quid desideret, faciam haec etiam ut, quoad eius fieri poterit, clare explicet, sermone hinc inducto initio. Partes arteriae aut omnes una morum exordiuntur, aut pars earum maturius, pars tardius. Si iam moueri omnes simul coeperint, mox motus minus aequis temporibus iterum distentionem alteram simul inceperint duorum generum in uno pulsu inaequalitas erit: quod sit illa quidem cognita, ut secunda distentio coepit, non tamen in secunda contineatur: sicut nec ipse rhythmus, nec genus crebritatis, & raritatis cum & haec ipsa fiant in uno pulsu, tamen omnino desiderent, quo cognoscantur, secundum: quod quidem ante huius initium, prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine, nec crebritatem ualeas, uel raritatem, uel uero rhythmum assequi. Quare ad inaequalitatem constituendam, quam diximus, nil mirum est, si secundae distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiuam nominanda. Scilicet prius, quam altera distentio, finiatur, statim in eius principio cognoscitur, ut nec altero nobis pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atque sic in primo solo fit. Itaque diximus, si uniuersae simul partes coeperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant par tempus

motus, generati duorum generū inæqualitatem: unam crebritatis & raritatis, imparitate interuallorū: **E** alteram rhythmī, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus enim partis, quæ omnium partiū prima motu deficitur, minimū erit: maximū postremæ: media, proportione, in quantum aut a prima, aut a postrema absint. Contra, ac tēpora motus, quietū tēpora longiora sunt in illis, quæ primæ a motu deficiunt: in illis, quæ postrema, breuiora. Quare tēpus motus, quem habuit pars, quæ motum prima deficit, minimum, cum maximo tempore quietis eiusdem partis comparatur. Et ultimæ tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum confertur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis cōmutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quod uero, si prior distentio ex omnibus simul partibus moueri cōperit, sed non pari in omnibus tempore: Deinde altera distentio motum auspiciata sit non una omnium partium, sed prius quidē eius, quæ prior quieuerat, atque eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quæ secunda, atq; ita deinceps: inæqualitas quidē ita rhythmī fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cū omnibus æqua sit, differentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non respondebit tamen motus temporū quietis. Siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat. Nec ergo idem omnibus rhythmus. Quod si, cum moueri arteriæ simul omnes partes cōperunt, non item simul omnes alteram distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidē in omnibus æqua sit, **F** binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra differentia inæqualitas sit, at non rhythmī tamen necessario. Possunt enim omnium partium tempora motus, quietum temporibus respondere. Et, si hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in omnibus partibus proportio non constet (sane enim potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. Iam uero, ubi unā omnes partes moueri cōperint, motūq; æquo sint tempore, si altera distentionis non idem omnes initiū partes ordiantur, sed quædam maturius, quædam inceperint serius: non rhythmus iam æqualis erit, neque crebritatis raritatisq; differentia. Hanc enim impares quietes * inæqualem efficiunt. Rhythmū uero, proportionum commutatio, cum æquo tempore omnes partes motæ sint, non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inæqualitatis utriusque uno in pulsu generis differentia, cum omnes unā partes arteriæ distendi inceperint. At, ubi hæc primo, illa secundo distendi cōperit, si omnes simul quieuerint, ac deinde distentionem unā alteram auspiciata sint, inæqualitas in altero tantum genere, necesse est, sit rhythmī. Quandoquidem æqua omnibus partibus erunt interualla motuum. Sic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, si cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusque partis motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis conficiet. Quod si alteram distentionem arteria iuxta orla sit, atque priorem: ut in utraque distentione eadē pars **G** prior altera pari interuallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illa unā deserit priorem distentionem: non potest non esse in utroque genere inæqualitas. Nam omne tempus, quod est ex motu & interuallo constatum, omnibus est æquabile arteriæ partibus. Sed motuum proportionum, q; totū tempus in æquas partes non distribuatur, non respondent quietum proportionibus. Etenim partiū, quæ moueri primæ cōperint, tempus motus excedet earum tempus, quæ tardiores inceperint, interualli uero minus erit. Contra partes, quæ cōperint posterius, tēpus habent motus minus, quietis maius. Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularū partium: & quatenus tēpora interuallorum differunt, etiam crebritatis atque raritatis coniungi cum ijs inæqualitatem est necesse. Si uero altera distentio perinde, ac prior fecerat, initium motus partium sit orla. i. si eadem utrobique pars incipiat moueri, hæc primo loco, illa posteriore: non sit autem finis prioris distentionis in omnibus equis, duæ erūt differentia. Potest enim & longe quidem quiescere prius, quæ prior est pars motū auspiciata, potest etiā posterius. Nam, si tanto quieuerit prius, quanto cōepit, fiet ita æqualis in utroque genere pulsus. Sin multo prius, atque est auspiciata, quieuerit, duorum generum efficiet inæqualem pulsus. At, si, quæ prior cōepit, desistat posterius, duorum generum omnino inæqualitatem creabit, siue multo tardius, siue paulo quieuerit. At uero, si neque prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus **H** fiat, neque secundæ, est, cum rhythmus possit æqualis esse, & uero et crebritatis, & raritatis genus: & si quidem ita motuum tempora cum quietum temporibus sint partita, ut eadem sit proportio in omnibus, sit æqualis rhythmus. Si uero tempora sola paria fuerint quietum, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infrequentia sunt, inæqualitates uero sunt permultæ. Nam omnes possunt simul partes a motu cessare, & non simul: ac, cum non cessant simul, hæc prius, illæ posterius: iam etiam uel lōge prius, uel longe tardius. At, quæ & quot hac ratione differentia fient, ex superioribus inuenias: quo me oportet breuiorem esse. Itaque, si commonuerim, quod institutum erat, esse demonstratum, habere suas etiam unum pulsus inæqualitates, tum in genere crebritatis & raritatis, tum in genere rhythmī, finem hic iā primi libri faciam. Nam, quæ in una nos secta, quæ in ictum & interuallum pulsus partitur, exēpli gratia retulimus, nullo negotio ad alias traducamus. Possimus enim perinde per omnes etiam illas in generibus his duobus, de quibus modo dixi, inæqualitates pulsus unius demonstrare.

* Alias inæqualitatem.

GALENI

52

GALENI DE PULSVVM DIFFERENTIIS
LIBER SECVNDVS.
ARGVMENTVM LIBRI.

Continet rationem propriorum, & accommodatorum nominum, ac docet, quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus, ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri.

Cap. 1.

Non eundem usum hic liber pollicetur, ac primus: sed, quam ueratrum rationem habet, uel scammonia cum pane & carnibus, eadem, quæ nunc dicemus, cum superioribus habent. Nutrire enim mentes illa sanas, hæc refecare prauas sententias ualent, ut morbos quosdam. Tamen, dum errores deteguntur, simul benedictis firma fides constituitur. Quare, hanc utilitatem si proposita disputationi addas, inueneris compendij non nihil adiunctum.

De nominum usu.

Cap. 2.

Est autem primum mihi cum Sophistis sermo de nominibus usurpandis. Græcorum nanque nos institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus, elaboramusq; ut clarissimis semper nominibus sensum interpretemur. Neque nos tamen, si in eos querimur, qui hoc floccipēdūt: immo uero, si uel singula uoles uerba usurpare barbaram, modo ut interpretationis lucem ne offendas, nihil laboramus. Nam lingua, qua inter nos commentamur, hoc nomine utimur proprietate, quo mentem alterius assequamur: atque, ut clarissime quisque mentem suam potest significare, ita sermone censemus eum uti optime. Nostrum id est institutum, modestum sane, & humanum: uerum interpellant Sophistæ: qui, sicut mutuo de nominibus contendunt, res ipsas negligentes, & item nos semper agitant contumelios, & illudunt, nisi ipsorum uocabulis utamur. Qui si uniuersi unam linguam constituant, eamq; ut nouam monetam, rogatione ferant, conemur fortassis Græcæ linguæ obliuisci, edificere autem ab istis promulgatam. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquam statuerent **C**utendam, ut ijs morem ubique geram, dubitem discere. Quando uero Græcam nullam integram linguam, nec etiam semel Barbaram, sed confusam quandam ex omnibus, quasi Carycam, aut si qua Carica uaria magis, & absurdior fieri potest, componunt: atque pro suo quisque uoto partim ex Phœnicia & Syria, partim ex Aegypto & Thracia, aut aliunde contrahunt, inde Græcorum commiscunt nominibus, nec ijs sane integris & legitimis, ceterum uarie corruptis: equidem, quid agam, me hercle non habeo: qui neque eas linguas possim edificere, neque adducere illos, ut unam addiscant linguam Græcam: nec, posteaquam horum neutrum obtineo ab illis, tertium possim, & quod est unum reliquum, ut, in qua sumus lingua educati, hæc ut utamur, permittant. Atque hoc quidem habet tantum malum usus uocum.

De definitionum usu aduersus Sophistas.

Cap. 3.

Alterum de definitionibus longe hoc est difficilium. Sunt enim qui ne olus quidem citra definitionem mihi uideantur empturi, idq; cum nec per transennam dialecticam uiderint: proferruntq; ut tales solent, & in talibus enutriti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Syria uel Cilicia, atque definiti hoc imperant, id quod non audiuit fortasse quisquam homo Græcus. Hoc si hic, ut peregrinum & barbarum, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq; & puerum **D**& adolescentem appellat. Sape etiam nomen, quod in medium adductum est, Græcum quidem est, at, non, ut est rei cuiusdam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistæ, moxq; definitionem poscunt. Hic si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat, tantum abest, ut assentiantur, (sane enim tolerabile hoc sit) ut irrideant etiam, & illudant. At uero tertij, qui non in nomine iam & significatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticæ quispiam peritus, horum definitiones aggreditur, aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas, aut omnino, definitiones non esse, probare: subito tanquam insani, acerbè dialecticam accusant: ac tum frustra ijs & cum incommodo uidetur illa in omnibus rebus artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstupui, si, cum rogamus, ne cum definitionibus omnia contentur & docere & discere: illi quidem non adducuntur: Vbi uero definitiones damus, & postea, quantum falluntur, aperimus: ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id uno die aut altero interposito, sed in puncto temporis, ut est in prouerbio, mutata pelle, modo definitionem positi nominis querunt, modo esse definitiones inutiles confirmant. Quartum iam istorum in hisce rebus peccatum est, quod non omnium nesciant esse definitiones: simulque, ut qui id ignorant, definire studeant cuncta, & inter se altercentur uociferenturque nequicquam de rebus, quæ definitionem non recipiunt. Quintus porro lapsus in definitionibus, quiq; præter ceteros est singularis, antea quàm homonymiam explica-

TERTIA CLASSIS.

G 4 uerint,

uerint, unam faciunt eorum, quæ uaria significant, definitionem: quasi uero non rerum sint, sed nomi- E num definitiones. Me certe unus aliquando de his præclaris Sophistis, nihil factum est propius, quam ut enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus? subieci uariæ significationis nomen esse: quare nec definitionem unam habere, nisi distincta homonymia sit. Nondum hæc dixerã, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris: satis est mihi, si de te disco, quid plenus sit pulsus. Dialecticas mihi istas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At nihil me, inquam, audiuisti unquam laborare, ut in dialectica definirem. Enim uero id ipsum, inquit, absurdissimum est, quod neque definire audetis, & dialecticis nobis nugis non desistitis obstrepere. Sed dic, loquere, responde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquam, prius quam homonymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rursusq; homonymiam aiebat, atque immensas nugas adesse, quæ medicinam labefactassent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed uos, qui definire cuncta uultis, perdidistis. Ecce autem, inquit, etiam cõuitijs nos incessit. Non magis, inquam, quam tu me. Ibi ille exiliit, manus allaturus. Sed hic hominem, qui aderant, represserunt. Ille, ubi superbe insultasset, discessit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remanissent, barba ad pectus promissa, atque cetera mire tetricus, (hæc enim nunc grauitas habetur) Tacete, inquit, pueri: absque tumultu agite: finite socium nostrum aperire nobis, quid dicat. Ego hominem intuitus, quid uero, inquam, rogas? Id, inquit, ipsum, de quo disputatis, de pleno pulsu. Vis igitur, inquam, non properare nimium, ut te assequar? Tardus enim natura sum, & festinantes non consequor facile. Age, inquit, nihil propera uero. Ergo concedes, inquam, mihi, ut exempli gratia non nihil ex omnibus uobis in communi interrogem? Nam, qui uolet, respondeat, libebit. Permittit. Ego, ut hoc dedisset, quid est lingua? quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum animalis gustui dicatum. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attributum. Quos ego respiciens, etiam calcei, inquam, & tibiæ * ligula, instrumentum est animantis gustui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuissem, & senex ille austerus, multo redderetur austerior, iterum orabam, ut unum adhuc simile liceret quærere. Ille admodum quidem grauitè hoc & ægre, tulit tamen. Ego uero, ne cunctationem meam non ferret, ueritus, festinãbundus proposui. Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet, animal quadrupes latrabile. Itaque marinus, inquam, canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cælestis: denique morbus faciei. Ad hæc senex, ut asinus, aures iam concutiebat. Ceteræ coronæ aliquid uidebamur dicere, uolebantq; omnes, ut, quo tandem hæc spectarent, quæ exquisiueram, expedirem: quandoquidem a primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam institurum. Vbi silerent, & mihi aures darent: Tandem uos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum, ante, quam homonymiã G distinxeris, quanta sit offensio. Neque enim nominum sunt, sed rerum definitiones. Quando igitur ab uno nomine res indicantur multæ, necessario erunt totidem definitiones, quot sunt res. Age sane, linguæ nomen est unum, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est definitio. Contra fit, ut duo unius rei nomina, & uero non raro tria sint: ut hic, ensis, gladius, mucro: definitio uera una, non perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitionum numerus. Quare, ubi multis nominibus res contegatur una, caue, postules multas definitiones: neque, cum unum sit nomen, sed significationes multæ, unam definitionem flagites. Pro numero enim rerum, definitionum semper rationem subduces. Proinde, si nomen plenum unius rei subiectæ seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si uero Archigenes omnium sane minime denotare nomen plenum unam rem admisit, nomenq; uarie posuit, atque multas in eo complexus est significationes, non sumus nos infimulandi, qui ab definiendo deterreamur, sed princeps scilicet eius turbationis. Nam proximos Medicos inuenio aliquos, ubi declarare, quis status sit arteriæ tunica, statuerunt, nomine pleni ibi & uacui uti: Alios, ubi materiam in capedine contentam, cuius hi quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij utrunque ducunt. Verum Archigeni hæc scilicet sola non satis faciunt: adiungit enim significationem facultatis spiritus. Vnde relinquitur non unam pleni pulsus fieri definitionem posse: sed duo, qui quanti- H tatem, uel qualitatem, uel utranq; infusæ substantiæ significat, aliæ definitiones faciendæ sunt: aliæ eius, qui uim spiritus: illius, qui qualitatem tunicæ, aliæ. His ego expositis tacui: quia, quod institueram, confectum mihi erat. Illi commentationem, instabant, quando semel institueram, ut persequerer. Illis igitur [usus sum] rogantibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: quod eorum maximam partem & utilissimam sum expositurus in libris de dignoscendis pulsibus.

Aduersus Archigenem de primis pulsuum generibus, quæ ipse appellat qualitates.

Cap. 4.

Quod ad institutum refert, non præteribo: Nolo definiri omnia: neque, cum multas protuleris significationes, facias unam definitionem. In quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Quare cum ipsa est eius obscura definitio, tum, de corpore ne arteriæ, dicat, an de substantia, quæ in eius cauitate continetur, diuinare non habeo. Videtur enim nomen definiuisse, non rem. Omnino enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum, uel ex illis perspicias, quæ statim initio libri de pulsibus sic dicit: Octo qualitates pulsibus comitari, magnitudinem, uehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem uel perturbationem ordinis, æqualitatem uel inæqualitatem, rhythmum. Nanque, plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur

* Alias dicitur σφαιρικός, i. graticatus sum ac morem gestis. A. l. i. f. 2. d. 3. c. 3. p. 90. F.

Adicitur, miror, qui octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis, quam uocant, & etiam ipsius spiritus, ac decem iam esse omnes qualitates pulsuum dicat, quid tibi respondeamus? Aut hercle, si in duo membra partiens infusam substantiam, unam quantitatis huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes, non distinguendis significationibus uidetur permanere. Ac par est iam proverbum proferre, plebeium illud quidem, non a proposito tamen alienum. Cum aqua, inquit, suffocet, quid in clamabimus? Nam, si ita Archigenes la bitur, ad quem adibimus? Quis huius nobis errata corriget? Etenim non in his tantum uidetur, sed (si id, quod est, dicendum est) in alijs offendere passim. Vt, nulla duritiæ & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit. Primo enim loco de magnitudine, secundo de uehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tractat. Quod si compositam aliquam ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte initio dicas præterminissam, ubi de simplicibus duntaxat meministi: sed mox iure in compositas relatam. Nunc quarto eam loco statuit mediam, quantum potest maxime, inter simplices qualitates. Quam exponens, quidnam sit, [occursum dicit solidæ uel dissolutæ arteriæ.] Vnde certe de simplicibus illam esse uult. Hæc igitur Archigenes mox ab initio recensendis primis qualitatis errata commisit: quas ne demonstrare quidem, cur tot sint numero, uoluit, uerum ita B temere sermonem effutijt: Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αὐτὸν καὶ μενέουα quidē apud pueros.* Ego uero, quid sit ipsum αὐτὸν καὶ μενέουα, conijcere plane nẽqueo. Neque enim nomen hoc apud quenquam inueni Græcum. Quo minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio: idq; quod de sua ipse lingua librum non conscripsit: ut fecit Chryssippus de nominibus, quæ in dialectica finxit: Hæc enim sola uia eum assequeremur. Tamen ex tota oratione pro eo, αὐτὸν καὶ μενέουα, uti eum suspiceris, quod apud omnes est peruulgatum & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari plane potes. Nam non apud omnes ait, sed pueros,* quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito scilicet opus erat, ut disceremus, an credendū ijs citra demonstrationem sit, necne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui probabilia, quæ omnibus hominibus, uel plurimis, uel sapientibus probatur. Hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe præstaret aliquam apponere, si non firmam demonstrationem, at rationē sufficientem sermoni de octo qualitatis, ut ne quis initio statim, quasi in Moyfi & CHRISTI scholâ impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idque, ubi minime deceat. Nam, cum dicere de omnibus pulsibus, (quod ex ijs, quæ ante scripsit, conijcias) instituisse, quot sint, nulla nos rationali methodo uoluit inducere: sed disciplinam instituit empiricam, octo apud pueros* dicens peruulgatas qualitates esse. Quid si quasdam illarū negligentius & puri præterierint, statim ne erūt nec ipsa quidem C sua natura plures? an quæ puris* placent, hæc satis est retulisse pro ueris, idq; cum incertum sit, quinam isti sint puri? * utrum, qui literas didicerint, uel primas disciplinas, an cordati, uel prudentes, uel sapientes? ut remittamus, quod qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & paruitatis certe differentia qualitas nõ est, nisi tricubitale etiam in qualitate ponens. Equidem quantum putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, utrū quale significent, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tamen pacto in qualitatis genere: uti nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæqualitas: quæ item ex genere ad aliquid manifeste sunt. Nam etiam commune genus existimare magnitudinem magni & parui pulsus, uehementiam uehementis & languidi, celeritatem celeris & tardis, & crebritatem crebri & rari: itaque deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & uacui, duritiã duri & mollis, quis negabit maiorem in modum esse absurda? Quod si uno auct. nomine totū genus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inæqualitate sustinuit? Aut, si in his cõmune prædicamentum non desiderauit, quæ erat necessitas, cur requireret in alijs differentijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præterire institutum, quid crebritatem de crebro dixit & raro pulsu, æqualitatem autem dicere de æquali & de inæquali non fuit ausus? Hæc ego, quemadmodum sibi con D stent mutuo, libenter didicim. Nam hæc, ut si suspiciat Græcorum morem, illa, ut si cõtemnat & perturbet, scribit. In uno ergo primo genere quia uiam sibi muniuit, ostendit in alijs omnibus eandem rationem habiturum: sed in audacia non permansit. Oportebat uero a primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo [contra consuetudinem] iaudacem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus generatim affirmauit, dicit: Etenim paruam etiam habere suam magnitudinem, deinde etiam uehementiam confirmauit generatim, atque non solum de uehementia, sed & de languido dici: qui fit, ut statim in plenitudine labascet scribens sic: Pleno pulsui & uacuo est cõe quoddam genus, hoc nõ nunquam plenitudo uocatur. Nam in hoc genere, non nunquam, addidit: quod superioribus non adiecit, quasi reprehendens iam ueterem dictionis usum consulum. Nam, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus: Quæ bone uir in uacuo plenitudo inest? Quid hæc designas in communes Græcorum dictiones præter omnem morem? Vt hoc declinaret, addidit, non nunquam uocatur. Enim uero nos rogabimus: quando autem? ubi? a quibus? Hoc enim uult illud; non nunquam. Ille uero librum producere Græcorum, ex quo usum illum confirmet, habebit nullum. Tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nautas, insitiores, cauponas, & balneatores. Nam ad istos semper testes confugiunt, ubi de nomine quærat.

* ἑστὶν ἰσορροπία μιν. i. sorbebitur.

† τὴν κατὰ σύνθεσιν ἢ διὰ τὸ συντελεσθῆναι τὴν ἀρτηρίαν ἀπὸ τῶν μενέουα.

* ἀλλοτρίαι ἰδιόγουα.

Quæres de nobis: Quid tibi tanti ne Græcorum est usus, ut nemini permittas de eo ne latum quidem unguem discedere? Non equidem, dicam me hercle, & per omnes Deos. Immo, si uel *πένης* uoles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert: tantum me hoc primū doce idioma linguæ tuæ, ut assequar: neque dixeris, uocatur. Oino enim quæram ex te, apud quos? Certe quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, uocetur. At, si, cū hoc dixeris, hisce re me amplius audias, capitis me damno. Nunc hic uocatur, dicis, mendacijs usum Græcorum onerans: illic non absolute, sed addito, nō nunquam: ut in plenitudine. Nam quid tandem ais, hæc non nunquam plenitudo uocatur? Verum de plenitudine quidem hæc, cum labasset iam, scripsit. De duritie non etiam labens. Scilicet deiecit iam uictiq; prorsus ista uerba sunt: Est autem mollitudinis & duritiæ pulsus commune quoddam genus: quæ durities, si receptum sit, uocetur fortasse. Neque hic amplius ausus est addere hoc, non nunquam durities uocatur. Tamen si nihilo erat plenitudo duritiæ præstantior, ut, quod ausus illic est, hic uereretur: sed quod dixi, paulatim labentibus similis est. Atqui maioris erat sui enuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetentim: neque nobis, neque sibi negocia faceßere. Quæ durities, si receptum sit, uocetur fortasse. A quibus fortasse, si receptum sit? a tuis fortassis hæredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetam qualibet in urbe tesseram esse scimus emptionis & uenditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores animaduertunt: Sic linguarum insignia multa esse scimus, quarum tueri, quam quisq; elegerit, uolumus. Nos defendimus communem linguam, quam uocant, siue una ea Atticorum est (multas enim sumpsit Atheniensium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam. Nam alio in loco de hac re meam sententiam aperio. Et hanc studemus linguam seruire, neq; in eius leges quicquam committere, neque monetam inducere uocis adulterinam, neque deprauare. Quasi mecum cupis colloqui, primum eam fac addiscas. Sin alia quæpiam uteris, id ipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sane nec illa nos fugit. Siquidem & Ionum, & Aeoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin autem nulla harū, sed est Barbara aliqua, id ipsum dicantur ago, eam ut serues integram & puram, quæcunque illa sit. Nec tria mihi ex Cilicia uerba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinque, Athenis sex. Equidem tot linguas ediscere nequeo, ut homines intelligam adeo multarum linguarum. *ἑξηκοντα*, id est duarum linguarum peritus olim aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo unus duas callens linguas. Tu multas nos uis ediscere, cum ediscere te oporteat unam, tam propriam, tam uero communem omnibus, tam etiam facundam, tam denique humanam. Quod si linguarum uoces Barbararum aduertas, perspicies plane, alias porcorum linguas, alias ranarum, uel graculorum, uel coruorum representare, turpes & inhonestas uel ipsa figura linguæ, labiorum, totiusq; adeo oris. Aut enim ex intimis fere faucibus non aliter, ac qui stertunt, loquuntur, aut labia distorquent, sibilantque, aut ubique uocem intendunt, aut nusquam prorsus, aut maxime hiāt, & linguā iactāt, & os aperire nequaquam ualēt, linguāq; habent ociosam, nec facile motā, atq; quasi uinctā. Et tu iucundissimam negligis humanissimāq; linguā, ea florētē elegantia atq; gratia: & ex multis importunis & absurdis congeris nomina? Vnam longe erat procliuus ornatissimā addiscere, quàm sexcentas deprauatas. At non tantum ipsi repudiāt, sed & nos cogunt, in qua creuimus & instituti lingua sumus, hac dimissā, ediscere suam. Quid tu, non uis bonie uir addiscere linguam Græcā? Barbare, ut uelis, sonaueris. Tū, ut ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui: sic mihi, ut doctus sum, concede, ut dicā. Patrem habui, qui ad amulsum teneret græcam linguam, essetq; doctor, & pædagogus græcus. In his altus uocabulis sum, nescio tua. Nec mercatorū mihi, aut cauponū aut publicanorū usum noīum adducē. Nō usum ista hoīum natione, a puero in ueterum uixi libris. Atq; hæc dico, nec ulli dixi tū unquā, uel heus tu barbare sonas, uel solocifimū cōmittis, uel parū bene & proprie appellasti. Immo loqui, ut uolūt, oībus per me quidem licet, ut etiā gubernator dicat: Adduce pes, nil laboro. Phauroinus hæc & Dion, non ego reprehendo: tū sermonē uolo intelligere. Qui si me quī perplexū habet, ibi necessum quærere mihi est, quid interpretari nomē uelit. Si aperit sensum, ta ceo: neq; incuso, uel exprobro, q; a cōsuetudine descuerit græcorum. Vna duntaxat sum cura capiendi Hensum sermonis. Istis hoc, ut uidef, nō satis est: sed, cū nos utamur græcorū oībus, tū nos illi primū accusant: atq; nūc dialecticos agunt, nūc phycos quosdā, alias oratores, non nunquā grāmaticos. Varijs enim modis nos diuexant. Deinde, cū quis in longiorem cum ijs disputationem necessario deductus, imperitiam detegat omnium, quæ, quasi nos sent, iactabant: statim sui ipsi obliti, quæ initio esse utilia defendebant, hæc ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, qui nobis non insultet, quando differentias dicamus pulsuum generum tot esse: male differentias contendens nos dixisse, & multo etiam peius generum? Nos autem, ut inanem contumeliam istorum uitemus: age qualitates, dicimus, eas uocaueris, aut quomodocunque cordi tibi sit. Neque enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuum sint prima genera, nosse refert, ne iam in prima forte diuisione generum integrū prætereamus. Hi ne hæc quidem dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, non nominis esse ignorationem. Inde ea nos in se cogunt dicere, quæ diceremus inuiti. Mox conuicti, primum non de re, sed de nomine quæri: deinde nominibus usurpandis ipsos offendisse, non nos: indignissime ferunt, & inutilem uocant, uelut de somno excitati argutam illam & anxiam de nominibus sedulitatem: quasi uero aliud nos a primo dixerimus aut contenderimus: ac non ipsi initium introduxerint istarum ineptiarum. Octo dicis tu qualitates pulsuum comitari? Dabo tibi hoc, qualitates

Ate nomine ordine & recte usum: de eo uerbum non faciam. Ostendam non esse octo. Hæc de re quaestio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti, quō hinc sese expediant, dum ego disputo, nomen aliquodprehendunt. Cum iam in utriusq; coarguti sint, rebus simul & nominibus, stomachantur. Erat uero praua de rebus sententia abijcienda, & nominum utendorum, quemadmodum illis per nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed non permittunt. Quare & ego de uoce illorum pauca, necessitate adductus, dixi.

Quam aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus adhibendis,

ac quo pacto singula genera sint appellanda.

Cap. 6.

AC nunc etiam orabo, ut deposita de nominibus contentione, concedant nobis Græcorum instituto loqui: addiscantq; male octo se qualitates dicere. Neq; enim omnia prima genera pulsuū qualitates, ut demonstraui, sunt. Quomodo igitur, inquit, dicendum est? Hoc non, quo discant, quærunt: sed aniam ut habeant controuersia. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorum generum pulsuum: aut sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, primum quaeso audi, q; generum: inde audies, q; primorum: postea, q; differentiarum. Atque q; generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter utrumque medius, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus uocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum medij sunt moderati. Horum tibi, quos commemorauimus, unum esse pulsuum genus censes qualitatem? Innuent. Laudace & confidenti uoce: tu caue, hac re commouere: sime & recita Archigenis illis librum primum, qui capitis hunc habet primum titulum, De magnitudine pulsu. Deinde initium tractatus sic ad uerbum scriptum: Magnitudo pulsu generatim dicitur: obtinet enim magnitudinem & paruus pulsus & magnus. Tum paulum reuoluito librum, & rursus ex tractatu de uehementia hoc caput recita: Igitur genus est uehementia: eius species, uehemens pulsus, & languidus, & medius. Iterum librum aliquantum reuolue, ac principium recita tractatus de plenitudine, quod est huiusmodi: Plenus pulsus & uacuu commune habent genus: hæc non nunquam plenitudo uocatur. Ac paulisper intermitte recitationem libri, atque dic istis: nihil nouare nos, sed sequi Archigenem. Est enim omni in pulsu commune plurium differentiarum genus: ut hoc loco sunt ab Archigene tria hæc genera cōmemorata, magnitudo, uehementia, plenitudo. Tū quartum dic deinceps eum scribere genus duritiem. Atque caput recita, quod ita habet: Mollitudinis est & duritiæ pulsus commune genus, quæ durities, si receptum sit, uocetur fortasse. Clarius iam cetiā in tractatu de ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, genera dicens harum differentiarum nomen non fortita, hoc modo orditur, Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, uehementia, rhythmus: non coniunctim, sed specieatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque æqualitatis, & inæqualitatis. Vnde curiosiores illum, qui generibus in partitione species opponat, reprehendunt. Hæc ad initium tractatus. Inferius, cum non Herophili iam opinionem exponit, ceterum tradit suam ipsius sententiam in capite de ordine & perturbatione ordinis, quid ait? Citius enim affirmauerim genus esse sine nomine. Hoc autem quid sibi uult, q; magnitudinis & paruitatis commune genus magnitudinem appellauit: uehementiæ & remissionis, uehementiam: plenitudinis & uacuitatis, plenitudinem: duritiæ & mollitudinis, duritiem: celeritatis & tarditatis, celeritatem: crebritatis & raritatis, crebritatem: at ordinis, & perturbationis ordinis mente quidem concipit, sed nomen non potest amborum tale exprimere, quale magnitudinis & paruitatis, magnitudinem? Neque enim, ut illic paruo pulsui magnitudinem ait suppetere, & hic dicere audet in inordinatum cadere ordinem: neque uero etiam in inæqualem, æqualitatem. Quare nec genus horum commune nominatur æqualitas. Itaque nomine ait uacare harum genera differentiarum. Genera ergo [secundum] pulsuum differentias non nos modo, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed, qui de pulsibus commentati sunt, pene omnes. Vbi ergo ab illis diffidemus? q; uocabulis nos magis utimur proprijs. Nam, cum quandam Archigenes magnitudinis qualitatem dicat esse, alteram uehementiæ, tertiam plenitudinis, quartam duritiæ, & quædam præterea celeritatis atque crebritatis, magnitudinis qualitatem nos quantitatem distentionis nominauimus. Neque est enim commune magnitudinis & paruitatis genus magnitudo potius, quàm albedinis & nigritiæ, albedo. Sed, si harum est color genus, quodnam magni sit & parui genus, quærēdum est. Nā aut quantitas est, aut ad aliquid, aut coniuncta cum ad aliquid quantitas. Neque enim sumus nescij multis generibus esse commune ad aliquid. Siquidem albius & nigrius sunt in genere coloris, & qualitas color est. Iam superius atque inferius etiam in genere ubi. Maturius item & tardius in genere quando. Et uero etiam alijs in pluribus generalibus prædicamentis ad aliquid uersatur. Quid igitur admirationis habet, si & in prædicamento quantitatis locum habet? Sane nihil mallem, si quidē posset, quàm certo termino quantitatem distentionis appellare, sicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiusmodi uocamus. Atqui, quī eiusmodi ex accidentibus nihil inuenimus, q; proxime certos accessimus. Nā, cū teneamus quidem pulsu moderatū absolute, & moderatū ad singulos nos: excedentes modum, & qui infra modum sunt, damus operam, ut clare nominemus: atque sic interim dicimus: aut, si cum nemine loquamur, nobiscum certe cogitamus: Hic pulsus aliquanto est moderato maior: Alias,

Alias, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiam sic dicimus, bene maior moderato, aut **E** fatis maior: aut etiam absolute, hic magnus est pulsus: uel hoc modo, pulsus hic fatis magnus est: uel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut, cum longius etiam intelligentiam protendimus, maiorem in modum dicimus magnum esse, aut denique maximum. Nam omnes hæ dictiones moderato maiorem denuntiantes, maiorem excessum & defectum ostendunt. Quare optime ualeas moderatū, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas. In ipso enim maiore, quam est moderatus, fatis est quinque facere, aut certe sex differentias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis animaduertendus etiam est, non secus ac moderatus, maximum uocabimus: Qui medius est inter maximum & medium, magnum simpliciter. Iam interponendi huic & illi utrinque bini alteri: unus paulo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnum superet, alius, qui proximus sit maximo. Hæc adduxi, ut demonstrarem magnum & paruum, ut uideantur esse quammaxime prædicamenti ad aliquid, quantitatem significare. Quocirca nos, qui de luce discipulorum laboramus, ex quantitate distinctionis omnia diximus illa nominata esse: simulque usum eos nominum docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinem inesse. Nam, si uel idiotas, & primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, quam hoc concedes: quas si antea attigisti, profecto millies offendisti scriptas apud Græcos, magnitudinem & paruitatem, esque ad concipiendum assuetus, magnum habere magnitudinem, atque paruum paruitatem. Equidem noui quendam, qui olim Archigenis mihi de pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam suppetere magnitudinem. Nam, si, inquit, cuiusdam adit paruitas, etiam eidem aderunt ambæ. Hic ego cum conticuisssem, quantitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogitatis suppetere, magnitudinem nequaquam. Hæc ego, quia ut parum recta non ualeo calumniari, neque instituendos tyrones uolo importune confundere, quando homonymum est magnitudo, & de his, quæ bifariam dicuntur, fatius esse dicendum duxi, distinctionis quantitatem multas differentias pulsuum complecti. Nam cum scio paruitatis esse apud Græcos usum, ut quoddam accidens & inseparatum à paruis. Itaque Plato etiam species efficiebat magnitudinis & paruitatis: ac harum uicissitudine magnum & paruum generabat ratione. Atque his si qui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de altera homonymorum significatione det infrequentiore: quin longis iam, & breuibus, & latis, & angustis, humilibusque, & altis (cum eiusdem sint generis cum magno & paruo) suppetere dicat magnitudinem? Nam longus est, qui longitudinem naturalem excedit: Latus, qui latitudine: Altus, qui profunditate: quorum intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla constet magnitudo. Siquidem quantitas unius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo est, ex qua aliquos longos & breues uocitamus, non magnos uel paruos. Neque uero ita lineam unquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enim uero illa demum, quæ trifariam corpora dimensa sint, magna dicimus & parua. Atque adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait, tumorem assurgens arteriæ. Atqui tumore linea caret, quæ solis trifariam dimensis conuenit. Proinde omnes clare, uel de illius sententiæ à magnitudinis genere qui ex una dimensione nomē sortiti pulsus sunt, rejiciuntur. Quare aut peculiare faciat ipsis genus, ut magno & paruo magnitudinem: aut, nisi faciat, non magni tantum & parui quærat commune genus, sed etiam longi & breuis, lati & angusti, alti & humilis ceterorumque: adeo in ijs moderatorum. Verum præter quantitatem, quod de omnibus dicatur in communi, nihil habebit. Atque ita euadet quoque clara doctrina & distincta. Nam quis est tam plumbeus, ut non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum distinctionis? Vbi quantitatem unius dimensionis demonstrare uolumus, hæc usurpamus nomina: eum, qui superat naturalem longitudinem, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili modo, qui iusta latitudine est latior, latus: qui ei contrarius est, angustum: Atque proportionem horum altum & humilem in profunditatis dimensione. At uero quantitatem in trinis dimensionibus ad hunc modum uocamus: maiorem in modum undique ultra moderatum auctum, magnum: & omni ex parte diminutum, paruum: qui modum habet feruet profus æquum, moderatum hunc appellamus. Cum uero à proportionem tres illæ dimensiones discedunt, atque aliqua uel aliqua illarum imminuuntur, uel exuperant, iij & xx nascuntur differentiarum pulsuum: quas nos, quo xxvij esse obtinentium tres dimensiones pulsuum uniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Nanque referre hoc uisum mihi horum est, qui iam primum ad commentationem addiscendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorum singulis in generibus numerū: id quod priores neglexerunt. Sed his sane uenia danda est. Quid enim cum istis lucteris, qui omnino conciderunt? Archigenem uero qui non iure accusem? quem ad ea oportebat inuenienda, dialectica uti: ille, ubi minime decet, illic male eam ostentat, obrundens tantum discipulos, nihil interim docens. Atqui præstabat parata diuidendi componendique uia & ratione, numerum per eam omnium differentiarum pulsuum inuestigare: non tamen ostentare his, qui iam scnes demum ad discendum sese conferunt, sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus esse ratione & uiam, qua constat tabella. Nam his, qui humanis studijs non sunt instituti, nequicquam dicas. Qui illis imbuti sunt, prius ex rebus ipsis, quam tu admoneas, rationem illam & uiam cognoscant. Qui ergo factum est, ut nemo istorum quisquam diuidendi uideatur ratione usus ad numerum cuiusque generis differentiarum in eundem, neque ad inuenienda prima, componendi? Quæquam dialecticis

folis

A solis utendi facultas datur harum uiarum rationeque, interim ab indiuisis & numero infinitis ad primum illud ascendentibus omnium genus, per eas, quæ in medio sunt, genericasque ac speciales differentias: interim uero ab illo primo genere rursus ad infinitum pergentibus per eademmet, quæ in medio sunt, differentias. Sed horum est ausus nulla constituere uia & ratione numerum uel primorum generum uel ab his distributis proficiscentium differentiarum. Verum nos quidem hoc effecimus, & quasi uia progredientes, xxvij pulsuum reperimus; qui tres habent dimensiones, & eorum nouem, qui unam unum commune genus, quantitate distinctionis arteriæ. Quod si etiam contractionem est tactu cognoscere, & in hac quoque erunt, l. rotidæ differentia. Sed de hac re in libris de dignoscendis pulsibus discetabimus.

Quam aberrarit Archigenes in uenandis pulsuum differentijs, cum nullum genus a reliquis separatum,

sed omnia confusa & indistincta pertractaret.

Cap. 7.

A Tuero Archigenes, (Nam hunc, post Herophilum quidem appellauerimus, primum inclamantes Homerum.

Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur umbris.)
 Non in nominibus modo uidetur, sed & in rebus prius perplexus esse. Quo fit, ut passim se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis uerbis: Sunt porro alij pulsus, hiq; nec medij, nec magni nec parui ex magnitudine censentur, uel ex magnitudinis dimensionibus. Mox subdit: Est enim pulsus cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilior est sublata: uocetur longus. Alter, cum lata quidem distentio, sed humilior & longitudine breuis occurrit: appelletur latus. Tertius, ubi admodum attollitur, angusta tamen & longitudine est breuis, est autem hic rarior: uocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere, qui unam habent dimensionem, remotis reliquis duabus. Sed de instituto argumento abductus est, quod de illis etiam scribat; qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, uerum etiam angustum & humilem fecit, neque id tantum conceptione, sed & uerbis. Nam quid ait? Cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilior est sublata. Nam latitudine angusta, angustum pulsum significat: & humilior sublata, humilem. Inde secundum, non latus tantum, sed etiam humilem & breuem fecit, tam intelligentia quam uerbis. Eodem tertium modo, non altum solum, uerum etiam angustum & breuem: cum sint hi tres de his, qui trinis dimensionibus dicuntur, xxvij. quos in tabella descripsimus. Scriptus est autem, qui hic primus relatus est in tabella nonus, hoc pacto: Longus, angustus, humilis. Qui hic secundus est, primus uigésimus est in tabella descriptus in hunc modum: Breuis, latus, humilis. Tertius hic, in tabella est xxv, qui sic scriptus est: Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de ijs sermonis immutet, ubi magnitudinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimensiones simpliciter tradat pro magnitudine: aut, quando appositum est, ex dimensionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differentijs eos numeret. Nam quid quærit, utrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus æstimantur, an de illis, qui tantum una? Vtrobique est enim defectus. Si eos, qui trinis æstimantur dimensionibus, accipimus, cum omnes prætereuntur unius dimensionis, qui nouem numero sunt: tum alij desiderantur xvij, qui trium simul æstimantur dimensionum. Ita enim, ix. tantum uideatur mentionem fecisse: triū, qui primi commemorati sunt, magni parui, medijque inter eos: Deinde trium, quorum hic meminit: Ad hæc trium aliorum, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hæc, superflue hoc orationi additum est, ex magnitudinis dimensionibus. Sat enim dicere absolute erat, ex magnitudine. Contra, si de his, qui una dimensione æstimantur, scriptum ab eo accipiamus. Primum, alienum sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde, non iam xvij, ceterum quatuor & xx illos ex tabella reliquerit: Tertio, male uideatur dicere ex magnitudine censeri eos: cum non ex magnitudine sit dicendum, sed ex magnitudinis dimensionibus: siquidem tumor, ut ipse asseruit, est magnitudo. Quæquam non solum longitudo per se, sed nec profunditas uel latitudo est tumor: ceterum, ut etiam appellatur, dimensio. Neque sane perinde est tumor & tumoris una dimensio. In utroque igitur incurrit plane Archigenis oratio, quod nec distincte nec distribute dixit, sed intelligentia ueluti ambigua. Ceterum, in quam ille partem potius acceperit, si diuinando oportet pronunciare, uel id audebo. Equidem uoluisse dixerim hos describere, qui una dimensione intelliguntur: idque adeo ipsum initio innuisse, cum dicit. Vel ex magnitudinis dimensionibus: sed in narrando offendisse, uti toto in libro, & animo conturbato fuisse, & attonito, Nam, quod hominem lateret esse septem, & xx, eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur, maximum est argumentum crassa ratione minimeque distincta de illis statuisse. Nam eius esse hoc institutum, & ab hoc illum deflectere inuitum, ex suprapositis liquet. Nam quid tandem mox subdit? Etenim, cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut simul & breuis sit & humilis, uel breuis & angustus: Atque in alia coniugatione, longus & latus, uel longus & altus: Profecto hinc planum est eos illum, quos diximus, una tantum dimensione accipi uelle. Hos siquidem binis dimensionibus duntaxat scribit, tertiæ statum præmittit. Nam quid dicit? Etenim cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut simul & breuis sit & humilis. Nam in hac oratione, qui breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter: alioqui nos fugiet breuis simul & humilis. Quin nec longus pariter ac latus, nisi ante utrunque separatim commentere, erit clarus. Primum enim longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus, postea illorum intelligentiæ committendæ una sunt: ac tum dices denique, longum simul & latus. Quapropter fit, ut a se ipse

ipse quidem confusus manifeste diffideat. Nam longum non satis habuit dicere, cum longitudine arte-
ria distenditur insigni, fieri: etsi hoc unum sufficiebat: sed superflue addidit, sed latitudine angusta, & hu-
milis etiam sublata. Rursum latum parum erat dicere, cum lata quidem distentio: uerū subijcit, sed hu-
milis & longitudine breuis occurrit. At, si hæc mihi sunt, Archigenes, notiones obseruande, qui longum
eundem & latum intelligam, quod subdis, fieri? Nam a longi notione tu ipse latitudinem distulisti, &
a lati longitudinem, ut sic dicam. At qui hæc inter se pugnant plane, cum primo loco a longi notione ab-
strahat latum, retineat secundo: Non aliter in lato & alto. Primum a reliquis duabus dimensionibus se-
parat longitudinem, deinde seruat. In has ille omnes offensiones nominibus exponendis, eo quod in
ipsis rebus multo ante lapsus sit, incidit. In nulla enim disciplina uidetur usus ratione uel diuidendi, uel
componendi: Ne dicam illi usu uenisse, quod uulgo solet, & indoctis: ut naturæ frequenter compositio-
nem in prima, & simplicia dissoluere conetur: frequenter autem, quando nihil horū separatim uel per
se potest esse, resistat, & se ad compositum recipiat: Rursum quando indigestam compositum nec distin-
ctam obtinet disciplinam omnino; plebeiam & rudē, ni in prima dissectum sit, a diuisione nesciat ma-
num abstinere, inde ad compositum iterum diuertat: quod intelligentia nequeat distinguere singula sim-
plicia: Atque hunc orbem repetens & uolutatus semper inter extrema, intelligentijs ambigat, nec ulla
ratione his se pugnantijs possit explicare. Omnino, qui dialecticum se facit, hoc uolo meditatam plane
esse, ut, quicquid aggregatur, si sit compositum, redigat ad prima notione & simplicia: non quo separati-
m unquam & sola appareant, (nam hoc effici non possit) sed quod mente sola concipi possint, nec co-
gitando hæc cum ulla coniungamus differentia, quibus sunt necessario alligata. Nam, ut simum homi-
nem intelligimus, & aquilum: neque magnus is sit, an paruus: albus, an niger: corpulentus, an gracilis,
querimus: sic altum quendam intelligimus pulsum, non desiderantes longitudinem, uel latitudinē eius
cognoscere. Quapropter, qui nullum aiunt longum simpliciter pulsum se complecti animo, (Nam om-
nino oportere eum aliqua præditum esse latitudine & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarū:
quas didicisse eos & in illis tritos oportebat esse, atque ad nos tum denique se conferre. Quia enim so-
lus non possit longus consistere, continuo nec intelligi confirmant solum posse. Quin ergo nec simum
hominem cogitent separatim, nec aquilum, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpu-
lentus an gracilis, niger, an albus, Græcus an barbarus, malus an bonus, ualens an ægrotus, iuuenis an
senex. Quid hoc autem? nonne importunum est, longum se quendam & altum & latum simul fateri in-
telligere, ac uno nomine magnum appellare: longum non posse seorsum, & solum concipere? Quasi ue-
ro non eadem ratio sit cum toto pulsu magni, ac longi cum magno. Nam, ut longus separatim & solus
stat nullus sine aliqua profunditate & latitudine: ita neque magnus est ullus pulsus, nisi simul celer, uel
tardus, uel uehemens, uel languidus sit, uel particeps aliarum sit differentiarum. Immo uero, ut cogites
omnibus differentijs arteriam moueri, separatim non possit unquam moueri. Quis enim extra corpus
arteriæ et conspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incumbit, isq; qualitatem
habet & quantitatem: subijcitur porro uenæ, & hæc est qualitatis & quantitatis particeps: circūijciun-
tur iam corpora illi multa: atque omnia, hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non ualet, recen-
seas. Sed uir prudens, si hæc exaudiat differentem, de assistentibus aliquem rogauerit. Num iste scilicet
ludit, uel insanit, qui hæc nugetur? Quid, quæ sine alijs esse non possunt, nonne mera fatuitas est, & ma-
gna uanitas, ne cogitatione quidem repræsentari citra illa profiteri? Nam longum quidem pulsum, nisi
aliqua coniuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. At qui hoc non erat pro-
positum: sed an ne intelligi quidem possit absque illis. Nam, hoc si quis dicat, artes imprudens euertat
omnes, atque adeo omnem in uita usum nominum. Etenim curandi artem, quis unquam uestrum pleu-
ritici Dionis didicit? Nemo uero. Omnino non in homine pleuritico, sed in commentatione specie-
rum & generum artes positæ sunt: primum pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidē uel
ad clauiculam dolorem, uel ad præcordia pertinere cogitamus: neque hic Dionem usquam uel Theo-
nem una concipimus. Deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abundantia laborat pleuri-
ticus, aut contra defectu humorum: bonos succos habet, uel malos: atque utrūque scilicet, nunc ne pri-
mum, an iam pridem. Et, si iam pridem, utrum a uictus ratione, an sua sponte. Neque hic quidem usquā
Dion uel Theon. Neque uero etiam, ubi de temperamento ægroti agimus, Dionē necesse est uel Theo-
nem appellare, aut animo concipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriam sustol-
li, quid attinet referre, si quis se nec lineam, nec superficiem dicat concipere, quod carere solido corpo-
re non possint? Quid cunctas res mundi, quæ a se diuelli mutuo non possunt, an ne absurdum, si ne in-
telligi quidem separatim admittas? Sed eam importunitatem nunquam ferret Archigenes: immo con-
tra facere ille semper aduertitur, deducendis singulis in prima & simplicia. Verum defectit ab institu-
to interdum, & aberrat inuitus: quod parum, ut equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re proposita,
quod dico, perspicias non obscure. Etenim, cum etiam duæ, inquit, aliquæ sæpenumero dimensiones
concurrant, ut simul & breuis sit & humilis: nos separauimus hos, qui binis intelliguntur, ab illis, qui
singulis dimensionibus: tum quod hos, qui trinis diuisionibus intelliguntur, qui uigintiseptem,
prius docere non possem, quam singulas dimensiones intelligere separatim assuefissimē, nunc augeri,
nunc minui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum quod multa nos ex una dimensione
cognoscere possumus. Nam, ut certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita etiam altus solus, non
simul

simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At uero pulsus binarum dimensionum nec ad uia
& rationem quicquam faciunt eorum, qui trinis simul dimensionibus intelliguntur: & a diuidendi sunt
methodo abducti. Vnde etiam disciplinam habent, quæ nulla arte constat, frustra tyronem detinentes:
ut si quis ita doceat, pulsum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, alium magnum simulq; ue-
hementem, alium item celerem & uehementem: itaque progressus binos copulet: quod ne ipse fecit
Archigenes: ut quod nullius sit artis, nulliusq; prope rationis & usus. Interdum enim ex omnibus diffe-
rentijs tum nos uolumus constitutum intelligere, tum ars requirit, ut cognoscamus: ut propositæ rei to-
tam naturam perspiciamus. Interdum in simplices reducimus differentias, quod absque eo exacte com-
positum non intelligamus: Nam, nisi totam rei naturam in unum complecti, atque in una differentia &
simplici ualeas consistere, nulla erit ars, nulla uia uel ratio, nulla etiam utilitas.

Qua arte Gal. pulsum differentias inuenit in quantitate distentionis arteriæ. Cap. 8.

Quamobrem nos primum pulsum uniuersam naturam deduximus in differentias, quæ ipsam con-
stituunt: atque hanc quantitatis distentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliam qualita-
tis tunicæ, aliasque ordine commemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices requisuimus notiones,
ut, quam habet rationem differentia quantitatis distentionis ad totam pulsum ex omnibus constatam
naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc genus ut uniuersam pulsum na-
turam conficit, ita idem iterum dimensionem efficit quilibet. Sed binas concipere dimensiones nihil
refert nec ad totum pulsum absoluendum, nec ad unam quantitatem distentionis. Vnde superuacaneū
de ijs sit sermonem habere: & nos ordine prætermisimus. Contra male Archigenes eum ueluti dilacea-
rauit, & sex dūtaxat commemoratis coniugationibus, alias uigintiunam numero præterijt. Si quidem
differentiæ uniuscuiusque dimensionis sunt omnes omnibus aliarum copulandæ: ut in unaquaque bi-
narum dimensionum copulatione existant nouem differentiæ, omnes uigintiseptem. Adscribam unam
ex qua de reliquis etiam licebit discere.

1 Longus	Latus	4 Latus	Moderatus	7 Breuis	Latus
2 Longus	Moderatus	5 Moderatus	Moderatus	8 Breuis	Moderatus
3 Longus	Angustus	6 Angustus	Moderatus	9 Breuis	Angustus

In hac ergo tabella longitudinis, tres differentias complicantes cum tribus latitudinis, nouem esse
cimus differentias. Altera erit eodem modo tabella, cum tribus longitudinis differentijs coniunctas
profunditatis tres habens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudi-
nis. Neque est obscurum, quin singulæ tabellæ nouenas complectentur coniugationes. Itaque
omnes uigintiseptem sint. Iam igitur est apertum, horum, qui bini intelliguntur, prætermisisse Ar-
chigenem permultos, ut etiam aliorum. Nos autem hos omisimus ob causas, quas exposuimus. Sed tra-
didimus eos, qui singulis dimensionibus intelliguntur, numero nouem: atq; eos, qui trinis simul, quos
in tabella descripsimus, septem & uiginti. Quorum fecimus omnium commune genus, non magnitudi-
nem, uerum quantitatem distentionis, explicamusq; pulsum differentiæ quasdam nominibus, aliquas
definitionibus. Neq; enim nomina omnes sortitæ sunt: & imponere, ab re ducimus noua, quando defi-
nitiones commostrare nihilo sane secius ualent. Equidem non multo peius existimem, sed multo etiā
docere nominibus definitiones melius, quod, ut alia omittam, pleraque etiam differentias in alias plu-
res, ut in magno pulsu demonstraui, diffindunt. Quippe cuius rursus sex concipias differentias, &
definitiones explices, si quendam esse illis maximum & conceperis & uocaueris eum, qui a moderato di-
stat quāplurimum: aliquem simpliciter maximum, qui inter maximum & moderatum medium locum te-
net: ac inter utrunq; alias duas differentias statuas, licet, unā paulo moderato maiorem, alterā, quæ pau-
lum infra maximū sit. Nam huiuscemodi diuisionem, neminem fugit, qui operari, uel studium in operi-
bus artis posuit, magno usui esse ad præfagiendum. Etenim in calido, frigido, siccō, humido, breuiter
domnibus, quæ ad artem pertinent, in minima facultas diuidendi, & paruorum excessuum obseruatio,
uiri est cum prudentis, tum uero experti in operibus, nihilq; potius ducentis, quam scopum artis in an-
gustum quāmaxime cogere. Non tamen in principio institutionis ea est sumenda diuisio. Nam disci-
pulis ea res minus doctis non parum confusionis afferet: docti unum ex commemoratis intelligent. Quæ
causa fuit, quamobrem nec eorum in primo commentario meminimus: sed ne nunc quidem dixerim-
us, nisi omnem pulsum, qui ex quantitate nominant & intelliguntur, statuissemus acutum ob oculo-
s ponere. Siquidem excessus pulsum, qui una dimensione intelliguntur, & defectus a principio po-
tes diuidere ut in magno demonstraui. Nam moderati soli, singulis generibus singuli sunt & indiui-
si: alij plures diuisiones recipiunt, sua quidem natura infinitas. Quod enim genus maiorem, uel minorem
excessum & defectum obtinet, infinitas necesse est, habeat differentias. At non ad sensum tamen sic ha-
bet: sed, ut ad illos te melius, uel peius exercitaueris, ita modo uel minutulas differentias percipere pote-
ris, modo insignes tantum. Siquidem & musicus uocis, excessus non ad tonum, & semitonum tan-
tum, sed & ad elementum ipsum usq; & minimum sonum satis assequitur. Idiota nec duorum excessum
tonorum potest exaudire. Nam nos quidem, ut nūc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in mo-
derati excessu & defectu cuiusq; generis differentiæ pulsum sex. Sed tyronibus primum unam, aut alte-
rā satis est de illis sentire, & discernere a moderato illas posse. Die certe si hac in re uersent diu primū
in

Alias &
tyronibus est
progressu te-
potis.

in duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres & quatuor poterunt. Hæc ideo omnia, ut multorum pulsuum esse declararem unum genus, differuimus. Refert tamen etiam suo nomine ea cognoscere: nosque his, qui in disciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est.

Ratio distinguendi prima & communia genera pulsuum. Cap. 9.

Iam de primis esse generibus, (memini enim hoc quoque recepisse demonstraturum) hac potissimum ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris commentari, atque nunc in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres, ecquod supremum genus esse possit & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius quod cum illo proponitur. Age, n. quandoquidem celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriæ motu pulsus: atque horum commune genus qualitas est motus, (quod in commentarijs de dignoscendis pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus ualeamus qualitatis & quantitatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem distentionis, tum qualitatem motus. Sed, quando & qualitas corporis arteriæ aliud genus sit pulsuum, scilicet in quo mollis sit, & durus, & moderatus in statu arteriæ tunicæ, uidendum est rursus, quodnam horum sit commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in distentionis quantitate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiã est hoc censendum. Nam, quod exercitatum requirit in prædicamentis horum commentatio, apertum puto esse: ut, cum, quæ in quæstionem uenerunt, in unum ambo prædicamentum cogantur, non commune tamen ullum genus habeant, ne communitas nos prædicamenti moueat: ut plerisque, qui sero ad literas se conferunt, & in exercitatos pseudodialecicos, ubi prædicamentum sit commune, genus etiam reperies hic commune existimare esse, ut qui distinguere homonymiam non ualeant. Sane sic habet in qualitate motus, & corporis arteriæ. Prædicamentum est qualitatis communi utriusque generi: tamen genus non item ambo ullum obtinent commune. Nam per homonymiam utrunque non synonymiam qualitas dicitur. Neque enim eadem est in ambobus qualitas, sicut in albo & nigro, atque frigido & calido. Ceterum motui peculiaris est qualitas, & diuersa, & corpori arteriæ peculiaris, diuersaque. Scilicet non generis sunt eiuſdem, motus & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsu nunc genere in quantitate, quæ ratione animaduertendum est, liquet: primorumne generum, an secundorum sit. Nam à genere motus, corporisque arteriæ plane distat, si quidem quantitas à qualitate diffidet: atque idcirco etiam à genere contentionis, in quo uehementes quidam & languidi sunt pulsus: (etenim qualitate hi uel ictus uel uitalis roboris constant) & uero à rhythmo etiã, & à genere ordinis & perturbationis ordinis, æqualitatis & inæqualitatis. Quæ quidem prædicamento ad aliquid attribuuntur uniuersa. Hoc iam superest, ut illud comparemus cum genere crebritatis & raritatis: nam hoc constituere quantitas uidetur temporis quietis. Sed sub idem sic rursus prædicamentum reducentur, genus ambobus tamen non erit idem: nam genere toto quantitas dimensionis corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertum est in pulsibus genus altius quantitatis genere distentionis, ut nec aliorum quoquam commemoratorum. At meditatam oportet prius esse, qui assequi hæc uolet, ad prædicamenta. Nam scitum est Arcefilai dictum: Nemo uellus portat ad fullonem. Ordo est enim, ut lanificij, sic institutionis disciplinarum. Nec genera quisquam prius docetur, quam syllabas omnes didicerit: nec syllabas ipsas prius, quam uocis cuncta elementa. Neque ualidas luctas, ante simplices: & leues: neque has ante, quam probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit more Athletarum unctio: sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium in omnibus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante quam quis ad prima se & ueluti elementa exercitauerit, insequentium non ualeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam usus est plerumque nomine differentia, perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse.

Restat ut de nomine differentia dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus. Deinde, quid apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primus est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine & perturbatione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, uehementia, rhythmus, non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit & perturbationis ordinis, æqualitatisque & inæqualitatis. Hoc loco aperte Archigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse, quasdam specierum memorauit. Neque initio hoc tantum fecit oblitus autem postea est in toto sermone: millies enim nominis meminit differentia & generum & specierum, rectissime sentiens sciensque, differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas. Ac harum etiam ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare pauca, ut faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandum propositum: Primum hoc ex eodem de ordine & perturbatione ordinis tractatu: Quidam sane æqualitatem acceperunt in certis tantum differentijs: ego uero in omnibus, in quibus ordinem. Mox addit: Inæqualitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium ei differentiarum: perturbatio uero ordinis, [conturbatio dispositionis] temporaria in aliqua pulsus differentia. Bis in hoc quidem capite scripsit differentia nomen. Paulo post: Neque

A Neque aperuerunt ne de his quidem, an, qui omni in differentia sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: Et, qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par magnitudine, uehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiuſcemodi differentia, dispositus attenditur in omnibus esse, [sed aliqua ex parte,] qui in una horum differentia dispositus uideatur esse, uel duabus, uel pluribus. Hoc rursus loco nomē differentia bis appellauit: cui annectens sequentem orationem, primum sic dicit: Nam illa integra & omnium differentiarum absoluta paritas. Interim sic: Et inæqualem pulsuum eum, qui profus uel una differentia est impar, uocamus. Interim hunc in modum: Non nunquam alia per tres, ut dixi, respondent. Uehementia uero, quasi quotidiana est, cum sit æqualis & par deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differentiarum, aut alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus & simul omnibus differentijs, & una uel pluribus. Postea: Interim sunt alia omnia ordinata, aut certe æqualia: una autem aliqua differentia, ut magnitudo: uel duæ, uel plures semel inordinatæ sunt. Post hæc in exitu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, denique de omni pulsus alia differentia. Atque hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid enim plura cites? Digrediamur iam ad aliud, ut ne ex uno loco testimonia uideamur capere. Adscribamus igitur capita, ex insequentibus, atque etiã ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: Quæ sit uno in pulsu inæqualitas. Statimque scribit ab initio tractatus in hunc modum: Sunt enim plures differentia inæqualitatis, puta in uno pulsu. Inde: Frequenter autem cum hisce differentijs, & cum magnitudinis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porro est differentia in magnitudine unius pulsus inæqualis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porro adscribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri. Vnum quidem est caput hoc, tractatus, de pulsus uehementia. In uehementia autem eiuſcemodi inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulsus languidi differentias referas. Et inde aliud: Quidam non remissus quidem, sed quasi impeditus, & intro uergente præditus grauitate, reprefus, & demersus, differentia erit uehementia pulsus. Pothea, ubi de plenitudine agit, interim sic scribit: Numerus tot differentiarum. Interim sic: Differentia tantum ad contrarium simpliciter æstimetur. Rursus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum scribit: Non nulli uidentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis & tarditatis differentias. Rursus, ubi agit, qui sit pulsus per par & non par: At enim non est hæc peculiaris pulsus differentia, sed species eam complectitur, uel rhythmici, uel ordinis: Sed satis iam de differentia, ne im prudentes forte a proposito aberremus. Nam Archigenes si de pulsibus uelis totum librum reuoluere, alterum ex eo librum conficias de nomine differentia. Nam nunc quidem ne ex quinta parte quidem hæc excerptimus: ac multa protulimus capita, non adeo, quo de nomine differentia laborarem, sed ut significationem esse uariam ostenderemus. Etenim genera non raro differentias appellauit cum prima, tum secunda: & species item generum: Ac, quæ neque genera, neque statuit species esse, quæ quidem differentia sunt solæ, etiam uocauit has differentias: quæ pseudodialeceticis res imponit. Nam quando differentia cum apud alios Græcos, tum apud præcos philosophos de tribus his, quæ modo memorauimus, accipiuntur, de generibus & speciebus communi: sed de illis, quæ in diuisionibus reperiuntur, quæ nec species sunt nec genera, peculiariter: huius isti tantum significationis meminerunt, communi omnino neglecta. Enim uero [agitati nemel] suis ipsorum scitis non constant. Quapropter nunc non ex alijs Græcis nominum significata suggero, cum tamē mihi promptissimum esset ab omnibus mutuari, sed ex ijs ipsis pseudodialeceticis. Nam, qui exposituros nominum notiones recipiunt, & dialecticæ hoc commentationis principium constituunt, cum non exponunt, sed ferunt non aliter, ac leges, hoc nomen sum solitus istos appellare. Nam Archigenes quidem, fat scio, omnia citius subeat, quam differentia nomen attribui speciebus quoque fateatur. Etenim, ut præteream alia, uel secta eorum ciuitatem prius, quam placitum, ait esse prodendam. At tu, si, dum leges illi ferunt, fileas, nec resistas quicquam, inde de re quæpiam facias potestatem differendi: cum suis ipsi statim decretis pugnant. Quod sane proauo huius eorum sectæ frequens est Chryſippo. Nomina enim sanctius ille sciscit, quam Atheniensibus de appendendis nummis Solon suis tabulis: confundit autem ipse ea primus. Et si quæras de successoribus eius sciti, quid non tueatur sua decreta? abuti, inquit. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccant? licet, inquit. Nam, quid dicant aliud, ubi in puteo (ut in proterbio est) sint oppressi? Qui autem alijs hoc hominibus minus permittit? An uni Chryſippo istuc, eiuſque facere permiffum est amulis? At quæ quæſio ob rem? quæ terra sit natus scilicet Articus de Codri familia & Erechthei? Atqui, si quidem illorum sit nepos, non adulteraret, quasi nummum aliquem, antiquæ institutionum uocis. Nunc uero (quod quis ferat?) neque Athenis natus nec altus, sed ex Sicilia pridē adueniens, prius, quam probe Græcam uocem didicerit ullam, Atheniensibus studet legem de nominibus fere, pica Sirenem imitans, ut picam, non graculum dicamus, uel coruū, uel quippiã aliud, quem uerius appellaueris tam audacem. Sed Chryſippi in linguam Atticam contumelias posthac fortasse detegemus. Archigenis delicta hæc, quæ nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta esse: qui ueretur dicere prima genera, & primas differentias, genericasque differentias, & genera differentiarum: tamet si frequentia apud Græcos hæc sint nomina, ab Herophilo uero & Herophilis prope omnibus millies prolata: sed omnibus commune nomen commentus est qualitatis. Atqui differentia nomen potest omnibus assignari, qualitatis, quantitatis, relationibus, uno uerbo uniuersis. Nam ab eo, quod differat alterum, ab altero, nomen differentia factum est & conceptum. Differunt autem quædam statim primis

TERTIA CLASSIS.

H generibus

generibus prædicamentorum, ut homo, album, bicubitale, dextrum. Nam unum illorum est substantia, E alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid: Quædam subiectis generibus sub his, ut album & triangulare. Color enim illius est genus, huius figura. Hæc rursus ambo prædicamento subiecta qualitatibus sunt. Itaque albo primum prædicamentum cum triangulare conuenit. Est enim utrunque qualitas: ceterum generis sunt diuersi, hoc figurarum, illud colorum. Alia iam specie differunt, cum non differant genere: ut album & flauum. Genere sunt enim eadem, nam colores sunt: sed speciei habent quandam differentiam. Nam species coloris, ut nigrum, rubeum, cœruleum: ita album, & flauum sunt. Iam alia differunt indiuiduo, & uno numero: uerbi gratia, album, quod ostendi potest, ab hoc albo, quod potest ostendi, peculiari quadam distat differentia: sed eidem speciei tamen subditum est albo. Et idem eorum etiam genus color est, atque comune prædicamentum qualitas. Adeo quodlibet a quouis, alterum ab altero prorsus aliquatenus differt. Quando igitur differentia a differendo est appellata & inuenta: differre autem tum indiuidua, tum species, tum genera inueniuntur subalterna, & semel omnia, quæ aliquo modo sunt: etiam differentia oportet in omnibus sit, quæ sunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differentiarum pulsuum uocauit qualitates: Nos recte atque ordine cum hæc, tum alia omnia differentias. Quare etiam uniuerso operi titulum fecimus de pulsu differentijs. Quid iam superest, quod produximus? nihil, nisi ut ueterum Medicorum aliorumque; auctorum usum nominis differentie declaremus. Nam superior quidem oratio ipsius testimonio Archigenis fidem fecit, neque ex omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quod si alia opera inspicias Archigenis, etiam febrium differentias reperias hominem appellare, & morborum, uictuumque: atque uti milles in his, quas memorauimus, rebus, nomine differentia. Quod si aliorum Medicorum usum: & omnino Græcorum adscribam, res mihi tam fore uidentur prolixa, ut libros conficere maximos possit. Omnium ergo primum fit, ut quisque; excerptat. Nam se statim authorum uocabulis assuefecerit, minusque; nobis exhibuerit negocij ad insequentem disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Articulis nominibus, & de Medicis. Potest fieri, ut de Ionicis quoque conscribam aliquando: ut, quæ de dictione & omnino de nominibus quærentur, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atque hunc librum quidem hic finiamus. In sequentibus libris addamus reliqua.

GAL. DE PULSVUM DIFFERENTIIS

LIBERTERTIVS.

ARGUMENTVM LIBRI.

Exemplo uehementis pulsus & languidi, pleni & uacui, duri item & mollis, Archigenis, & reliquorum pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutile esse Archigenis de nominibus contentiorem, ipsumque; aberrasse in uehementia pulsuum definitione.

Cap. I.

CONTENTIO nobis de rebus, cuiusdam necessaria fortasse uideatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, ut ait Poeta Tragicus, Si amor sapientia atque honesti singulis Iuxta placeret, nulla foret mortalibus Contentio ambigua. Nunc, quia non uidetur omnibus idem neque honestum, neque sapiens esse, neque etiam uerum, necessario existit. Contentio. Ut uero philosophus dixit. H Etenim si uel maxime sint, inquit, definita, non tamen scio: sed est in omnibus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam. Ut sentiunt illi, qui scientiam firmam esse & congruentem ducunt, sed non facile inueniri: qui eam non assequitur, huic est habenda uenia. At de nominibus pugnare, nec ullum hic modum facere, & multum elaborare, solidosque implere libros maximos hisce præstigijs, nec necesse esse, nec par, nec uenia dignum mihi uidetur. Nam rerum cum sit ea obscuritas, ut, si uel in triplum hæc uita nostra prorogetur, ne tunc quidem exacte nos omnia cognoscamus, & hac adductus re dixerit Hippocrates, Vita breuis, ars longa. quomodo, qui in his, quæ ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis propulsabit uitium? quasi uero tam ei multum superet temporis, ut & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid? hoc nonne faciunt, qui eiusmodi conscribunt, ut Archigenes in libro de uehemente pulsu? Est uero prolixa oratio, nec conuenit omnem hic adscribere. Nihilominus, qui eam requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est a principio caput, quod ordit in hunc modum: Uehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde, quasi hoc de uehementia caput legeris, quæ sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, quod de nomine certat: nam hoc quidem delictum plerisque; prope non Medicis tantum, sed philosophis iam solene est: uerum quod ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter, cum

A cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium quærit, neque eum paruam, qui ipsam exponat: ut perpetuo hæreamus, scilicet de asini umbra ambigentes, neque tantum in dialectica nobis sit profectum, ut quæ de nominibus, perspiciamus, quæ de ipsa sit re quaestio. Siquidem, ubi pulsus aliquis sit uiolento occurrit, ut impellat tactum & euertat, si, qua ipsum ratione dignoscas, quæris, & præterea causas, a quibus proficiscitur, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: Sin autem, quo sit appellandus nomine, de nomine: Quo igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas uero res considerare, artes augere: uocemus illum pulsum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus: Deinde robore fieri uitalis facultatis, ut in commentarijs docemus de causis pulsuum: Postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam: Etiam, quas indicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commentatio: in partem de differentijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de præflagitione per eos: ut pulsus ualenter pulsantem, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud uocetur: & quomodo dignoscitur, & a qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet in Magnum Archigenes, contaminantem & eum fortasse consuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam fere cum ueteribus sibi de nomine esse: nam quæ sunt Magni uerba? Debent igitur magnitudinem pulsus insignem habere, & plenitudinem: uelociterque digitis occurrere, si proprie uocare uehementem pulsus uelis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non sibi de re, sed de proprio uel non proprio nomine concertationem cum Medicis esse. Apertissime hoc etiam inferius declarat. Nam Demetrium uult, cui libros hos de inuentis post Themisonis tempora dicauit, simul etiam hoc considerare: nempe qui, cum philosophus etiam esset, & quod proprium nomen esset, & quod secus, exactius teneret. Atque eius hæc sunt uerba: nihil enim cause est, quin ipsa uerba adscribam Magni: Qua ratione ergo recte in simplicibus differentijs hunc statuit, tu mihi expedi. Nam ad te pertinet magis proprietatem uerborum iudicare, & ex nominibus conijcere significatorum substantiam. Postea clarius etiam facit hisce uerbis: Equidem de mea sententia hæcenus non discedo. Tantum dico uehementie nomen significare non simplicem differentiam pulsuum, sed moderatum ex magnitudine, & celeritate, atque plenitudine. Proinde hoc etiam loco se disceptare faretur de hoc, quid scilicet hoc nomen uehementia significat. Ac omnino, si quis totam uelit disputationem colligere, (scripta enim est in tertio inuictorum post Themisonis tempora libro) ipsum sentientem intelliget hanc esse de nomine quaestionem. Fortasse ergo cuiuspiam ueniet in mentem inuentionem mirari Magni. Etenim transposuisse oportebat nominum significaciones, siue recte ijs, siue secus prisca Medici sunt abusi. Nam meditationem indagare, quæ ad artis opera interest, non solum Magno non est uertendum in uitium, sed nec cuiquam, qui facultatem eam habet: siue hodie sit is, siue a sexcentis annis nascetur. Verum de nominibus pugnare, quibus tantarum rerum est propofita commentatio, alienum est. Sed, si hæc mireris ac reprehendas, facis tu quidem probe, ceterum institutum te uidetur istorum hominum fugere. Nam omnibus, qui Pneumatici uocantur, decreta Stoicorum placent. Proinde, ut Chryssippus eos de nominibus contendere, quorum in philosophia usus est, assuefecit, nec in medicis ipsi nominibus hæc dubitant facere. Iam Zeno uero Citiensis prius etiam nouare sustinuit, & præterire Græcorum usum nominum. Quare nihil habet admirationis, si eo deueniunt contentiorem de eis iuniores philosophi & Medici. Sed quid quidem, quod de ijs mireris, nisi quod ne de nominibus se quidem animaduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui prudens, noluit, (cum hoc ipsum ostendisset in nomine uehementia Magnum [novo exemplo uti,] tum accedere denique ad utiliora: sed sursum atque deorsum id loci uersatur, cum in alijs offendens, tum quod ipsa uerba non semper Magni profert, quæ cum sua sint scriptura multo apertiora, inmutat. Iam uero aliud maius crimen hac de nominibus curiositate committunt, qui post Herophilum de pulsibus scripserunt prope omnes. Nam, cum debuissent, uti paulo ante nos diuisimus, & ipsi item diuidentes, seorsum de pulsibus differentijs, seorsum de dignoscendis ijs, separatim etiam de eorum causis, separatim iam de præflagitione per eos, docere: omnia simul (mirum) confundunt atque conturbant, ac partem eorum semel omiserunt, partim leuiter attingunt: non nulla abire & præter modum extenderunt: alia temere coegerunt, ut si unum sint, in unum, cum multum interterit inter illa. Atque hoc ipso in capite de uehementia Archigenes, ubi scribit, si per se æstimetur, manifeste apparere sua sponte uehementiam contentiorem esse, ut dixi, arteriarum motus: cum causam explicauit uehementia, ipsam putat se aperuisse uehementiam. Nam quidem, si hoc, Archigenes, est uehementia, da mihi eius causam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeres contentiorem: eritque contentio tibi motus arteriarum simul & causa uehementia, & ipsa uehementia. Ita multo scripserunt rebus, qui antecesserunt Archigenem, de pulsibus, quorum aliqui renisum, alij uiolentiam, alij robur, non nulli impulsum occursum arteriarum uocitarunt uehementiam. Nec hoc quidem ipsum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu uidetur posita esse. Unde & ictum quidam arteria illam appellant. Mox haud scio, quomodo putat illorum se sententiam premere: ubi sic scribit: Apparet uero per totam distentionem firmitas impetus: ex qua, si obijciamus digitos, etiam firmiter occurrit ictus: qui non ad finem distentionis, sed etiam ante eum fit.

Hæc eius sunt uerba. Iam attendendum est, nihil eum efficere contradicendo. Nam quid ad rem facit, E si etiam ante finem distentionis qualitas ictus fiat manifesta, nequaquam ictum arteriæ esse uehementiam? Nam, hoc si illi ante Archigenem dixissent, uehementiam non esse renitentem ictum, qui in fine distentionis fit: recte contradiceret, ac ipse subijceret, iam ante finem etiam apparere occursus uio lentiam. Sed, quandoquidem dixerunt absolute, renitentem ictum esse uehementiam: stultum sit iam ante etiam finem distentionis animaduerti talem, demonstrare.

Ignorasse Archigenem uehementem pulsum, ac ipsum cum propria causa confudisse. Cap. 2.

Verum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur esse quoddam uehemẽtiam, sed uim ictus non esse uehementiam, rogemus eum, quæ sit causa uehementiæ pulsu. Neque enim idem uehementia est, & uehementiæ causa. Nam illa quidem aperta est, & omnis Medicus in ægroto quærit. Et uero, quantumlibet imperitus, statim pulsum cognoscit uel uehementem, uel languidum esse: causa non perspicitur statim tamen. Vnde fit, ut de ea nihil conueniat. Siquidem Herophilus uitalis facultatis robur arteriæ affirmat causam uehementis pulsus esse: Athenæus uitalis contentionis uim: Asclepiades utrunque deridet, & contentiones & uirtutes, eaque dicit omnia esse inania nominat: at causam uehementiæ ad copiam refert & subtilitatem spiritus, quemadmodum etiam (ut opinor) Erasistratus. Nam nec hic quicquam tunicis ipsis arteriarum contentæ uirtutis assignat: F sed cum spiritum ualenter cor exprimat, huius per arterias transitu renitentem ait in ictu gigni. Sed quo hæc afferimus? cum Magnus, qui se quoque esse Pneumatica sectæ fingit, aliter dicat, ac Archigenes, ictus fieri uim: uerum ea dissensio non est huius loci. Tantum referamus tamen ad rem præsentem, quod robur ictus in tactus impulsu, repulsu, subuersioneque positum esse, omnibus est in professo. At, à qua causa fiat, controuersum est. Ridiculum uero est, ubi disceptatur, quid nam sit quispiã pulsus, non hoc docere, sed, à quo fiat, tradere. Nam, quid sit, clarum oportet esse: à quo gignatur ratione inuestigare. Planum est ergo, nec quid inter pulsum uehementem interfit, & causam, quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in contentione motus arteriarum, uehementiam statuit: cum hanc causam debuisset uehementiæ dicere esse, & illam in ictus qualitate positam esse, ac uiolentum quendam esse & renitentem occursum. Nam, quod confundat res, nec quicquam distincte doceat, ex illis, quæ infert, cernas, cum pulsus instituitur definire. Nam quid ait? Vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, & stridulus* est. Languidus, qui remissam habet contentionem, † nec incitatum] ictum. Neque enim dixit simpliciter, uehemens ergo pulsus, est qui maiore contentionem habet motus, sed addidit, & stridulus est: quod medius fidius non intelligit, quid significet. Nam poeticum est nomen stridor*, non ciuile: neque etiam uulgare est: nec G. quid denorat, ostendit. Verum, grammaticis si habenda fides est, enarrantibus, quod est apud poetam de Cyclope:

Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

Celeritatem motus stridor significat. At non hoc sane Archigenes ipse uoluit, quando in Magnum disputat: nisi oratorem agit: frequenter reprehendit, quæ non intelligit. Sed mihi quidem non fit uerisimile. Quid tandem igitur est, quod significare uult stridor, nisi celeritatem? num uim ictus? Atqui ita duorum rursus fecerit definitionem, causæ efficientis, & effectus, ac maior erit hæsitatio, utrunque ne horum esse uelit uehementem pulsum, tum contentionis magnitudinem, tum uim ictus: an simul ambo. Nam, siue utrunque, siue simul ambo, non recte: quæ nequeat, ut ostensum est, causa eadem esse cum suo effectu. Sed enim quod dicit maiorem contentionem motus habere uehementem pulsum, obscurum est. Nam, quid uel hic dicat equidem non assequor: utrum à maiore contentione & robore uehementem pulsum fieri, an maiorem contentionem esse uehementem pulsum. Nam priore significatione, non quid sit uehemens pulsus, ceterum à quo fiat, explicatum sit: Altera rem obscurâ & controuersam inter sectas docet. Vehementem uero pulsum oportet, si quid aliud, esse de rebus sensibilibus. Atqui contentio non est sensibilis: aut omnino apud omnes esset pro confesso: quando sunt, H qui se, à nomine contentionis quid significetur, cum intelligent pulsum uehementem sentiantq; plane affirmet non assequi. † Quidam nomen agnoscunt, sed negant esse. Adeo non idem est, contentio motus & uehemens pulsus. Siquidem hic sensu percipitur: illa non modo sensus latet, sed ambigua est & prorsus obscura.

In languido pulsu Archigenem aberrare, ab reque grauis pulsus fecisse mentionem. Cap. 3.

Quid ergo? quod de uehementi pulsu docuit, & obscurus est, & oibus significationibus falsum: de eius contrario quod scribit languido, apertius ne est atq; uerius? Forte, n. ex oppositione, aliquid intelligere poterimus eorū, quæ in superiori oratione dixit. Cedo ergo eius uerba. Languidus est, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidē magnæ contentioni remissam opposuit. Par erat uero non hæc, sed parua opponere, aut male in uehementem magnam dixit: præterea stridulo, nõ incitatum ictum. Iam si, quidnam non incitatum sit, capere, fortassis stridulo intelligam: nunc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaq; neutrum interpretatur alterum. An enim pro tardo accipiendum sit nõ incitatum, an pro imbecillo, an molli, an facile subuerso, an dissoluto, quid conijciã, non habeo. Vnū quidem certe mihi quiddã profectū hoc modo arbitror, qualitatē etiam illū ictus ad notionē uehementiæ assumere: tametsi à primo, cum refelleret Magnū, solā contentionē dixit arteriarū motus. Hic autē etiã non

* In anti. cod. legit affirmatiue, & ita nõ legendum est.

τοῦ κινῆσθαι.

ἢ οἰζίδης † καὶ ἀσφύγιον φων. ἢ οἰζός.

† Al. τινὲς δὲ νοεῖν μὲν ὁμοίως γούσι τὸ λεγόμενον. ἢ quidã se intelligentia assequi id, quod dicitur, fatentur.

Anon incitatum dixit ictum. Atqui cum illis paulo ante pugnabat, qui in tactus plaga eum ponunt. Equidem hæc omnia attoniti esse, nihilq; certi, quod diceret, habentis, duco: Tu, si quidem sentis aliter, at proxima, non dubito, si non ipse sane sophista es etiam, sed medicorum operum studiosus, quin metas nugas dicas. Porro caput hoc Archigenis huiusmodi est. In uehementia autem eiusmodi inuenias præterea alias differentias. Remissus occurrit ictus, & leuis: quem obrusum pulsum nunc nõ nulli uocitarunt. Alius grauis ille quidem, ceterū remissus: hunc in differentias languidi pulsus referas. Quidam non remissus quidem, sed quasi impeditus, & intro uergente præditus grauitate, repressus & demersus: differentia erit uehementiæ pulsus. Atque in uehementi quidam fuerit ictus connitens, * humidius impellens tactum, qui maxime a cibo recente efficitur. Alius est, qui [ægrius pūgitur,] ueluti motore obnixo. * Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfuitaribus apparet. Hæc per deos utrū miracula dices, an deliramenta? Vitam quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet non breuem facit, sed plane corrumpit: qui tanto oneret eam aceruo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursum hi ad sunt pulsus grauis & leuis? Quin hanc initio prodidit differentiam, cum diceret octo pulsuū qualitates esse? Nam, ut magnitudinem, celeritatem, uehementiam, & reliqua: quo minus grauitatem quoque adiungeret, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia? Grauis pulsus quis est? quot ponderum? ò Archigenes explica nobis. Quod ni facias, nomina tantum scripseris, rem dixeris nullam. Est quidam uehemens pulsus, ut illi tradiderunt, qui monstra non prodiderunt, in ictu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, non leniter palpes. Causam alius aliam facit, aliam etiam uos Pneumatici uim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, rationem, dignoscendi eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum, qui uehemens pulsus sit, qui celer, qui magnus, exponas & definias: quos etiam citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguæ rudes: grauis uero hic pulsus qui sit, quæ nouum inducis nobis, non exponas, sed, si nomen scripseris tantum, arbitreris aliquid consecuturum te. Enim uero non est hoc dicere, sed blaterare. Si igitur uis, ut dixit Comicus, esse, Garrire doctus, uerum ineptus dicere: alia erit ratio. Quod si non garrire uelis, sed dicere aliquid ac docere, quoniam nam sensu, quaque ratione in notitiam ueniemus grauis huius pulsus, demonstras, fac nobis. Equidem certe ne lapidis quidem ualeo grauitatem uel ligni cognoscere, nisi manibus sustollam, uel humeris imponam, uel appendam collo. Num igitur etiam manibus nostris arteria est egroti libranda, aut attollenda, ut cognoscamus ita demum pulsum grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidam ab illius schola senex nonagenarius, Heus tu, respondit, remissus & segnis & tardus & cunctans pulsus erit. Rursus hic requisimus: Quem tu nam remissum pater appellas? tardum ne, an rarum? nam non assequimur. Qui, postquam aliquantisper conticuisse, tardum respondit. Sane quidem de segni, inquam, te non rogarim, quem plane etiam dices tardum esse. Immo etiam cunctans, inquit, tardus mea sententia est. Hinc senex cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari unam animaduertisset, tarditatem pulsus stomachari coepit, rixariq;. Atque primum, quem cunctantem appellasset pulsum, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine esse positum: nam cunctari esse, incipere tardare. Dein de remissum & segnem ueluti imbecillum esse: nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atque debilem idem denotare. Tum illi subieci: Nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eandem rem enarrare uoles, dabimus tibi: ueritatem nos indagamus, non litigamus contentiose. Age cunctantem, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum segnemq; de imbecillitate. Proinde grauem pulsum memineris te remissum confirmasse esse, & segnem & tardum & cunctantem. Cumq; de significationibus explicari cuperem discere, primo plane præter unum tardum nihil demonstrabat. Nunc autem remissum & segnem dicimus quasi imbecillum esse: cunctantem de quietis longitudine accipi: tardum, tardum adhuc manere. Quare hoc quoque mihi denuo responde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inquit, Quid autem diu quiescentem, non ne hunc etiam dices rarum? Annuit. Igitur ex confesso, inquam, efficitur grauem pulsum, languidum pulsum simul & tardum esse rarumq;. Conticuit ad hæc senex sane cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab ijs, quas omnes in ore habent, ea, quæ est grauitatis, sed nomen concursui trium qualitarum attributum. Quandoquidem simul languidum & tardum atque rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas concitas inanes, simulq; cum dicto discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud ægrotum quendam cum hoc ipso præsentem senex, tum alijs multis magni nominis Medicis, cum de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum, omnes attoniti essent, uentris fluxū prædiximus. Mox illi, unde id prædiceremus, requirebant: quibus respondimus: Vellus ad fullonē nemo portauit. Innuentes ijs multum abesse ipsos, ut hoc intellerent, qui leuissima quidem scientiam. Paucis post diebus de sinistra nare prælagiuimus sanguinis profluuium, deinde etiam parotidas: postea alia atque alia tum prædiximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti: ubi, cum illi instarent, ut, ex quare eas commentationes prænunciatis & obitris, aperirem: perpetuo silui, nec quicquam illis respondi dedi: sed * uobis ipsis dixi Comici illud.

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas, Virides nec arbor uetus, alio si transferas. Produxerit stolones. Citius enim Moyfi assecle: & c. h. r. s. t. i. decedant de sua disciplina, quam, qui sectis sunt addicti.

* Alias ἢ μ. s. i. nobis.

& consecrati, Medici & philosophi. Itaq; tandē ego cognoui magnas me & importunas ineptias lucra Eri, de re nulla cum illis disputando. Egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, nisi uni forte aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaq; utat & meditatione, & præ his omnibus infania liber sit illa circa sectas, nemini propemodum fore usui: attamē scribo, simul nec indocte ludēs, & præsidio obliuioſa fenectuti, ut dixit Plato, cōmentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atq; etiam contentione hæctenus est satis.

Grævis nomen & pleraque, quibus Archigenes est usus ad pulsuum explicandas differentias, obscura esse & inutilia.

Cap. 4.

Iam ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, qui id ualent assequi, nomen tantum esse grauem pulsuum, rem uero nullam. Nam, si ut ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum ad eum exponendum compelleretur, sumebat: languidus erit & tardus & rarus. Quem si pulsuum ostendere dicāt à repletionem naturam onerari, atq; eo hunc esse appellandum grauem pulsuum, eadem opera non graue modo, sed & crudum uocent, & frigidum: ut qui non secus atq; repletionem, cruditate humorum possit & frigiditatem arguere. Idem certe biliosum quoq; & pituitosum pulsuum non dubitabimus appellare, si semel apud nos sit receptum causarum illos efficientium ad eos esse nomina transferenda. Quare, quod semper testor, quia apud illos non distinctum est peculiariter de differentijs pulsuum opus, separatim de dignoscendis ijs, priuatim de eorum causis, priuatim etiam de præſagitione, eo in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulsuum, quod in magnitudine consistit, de causis eos efficientibus, uel præſagitione per eos, uerbum nullum fecit: sed differentias docuit huius generis pulsuum, nomenq; earum cuiusque tradidit: Pauca quidem non nullis locis de dignoscendo inferens: sed ne id quidem sciens, ut inferius demonstrabimus. At uero de secundo genere, quod in uehementia consistit, ubi agit, tres simul tractatus confundit, non tantum de differentia & dignoscendo, sed & de causis eorum efficientibus differens: ubi de plenitudine, consufior est etiam. Deinde, quando de rhythmo tractat, pauculum asperit dignoscendi meditationis, in prima fe re persitit. In solo uero tractatu de ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, primam partem de pulsibus commentationis seruare synceram potuit, nec dignoscendi rationem hic, nec præſagitionem ex ijs, immo nec causas attigit. At, quo loco de graui & leui (ut uocat) narrat, inter alia, etiam id mirifice scripsit adhuc modum: Quem obrufum pulsuum nunc non nulli uocitarunt. Quinam, bone uir, erat dicendum: in qua illi nam nati Scythia: ut cognoscant nomen obrufum ultra languidum nihil significare. Græci ἀμαυρόν illud, hoc ἀμυρόν appellant. Ambo enim eidem rei tribuunt: sed apud eos τὸ ἀμυρόν est frequentius. Ita duobus his pulsibus graui & leui Archigenis muneribus tantum est profectum, ut prolati temere sint: & nullum habeant, quo dignoscantur, ueſtigium. Qui consequuntur, longe adhuc absurdus constati sunt. Nam, quæ sit differentia pulsuum, quæ grauitatem obtineat intro uergentem, me sane præterit. Quæ me res de integro coegit ex illius discipulis quærere, quodnam sit ænigma. Qui cum intricatius & absurdus responderent ipſo authore, animaduerti plane esse homines, qui, quæ non intelligunt, suspiciant: quo Archigenes cognito, mihi uidetur de industria scripta sua obscurare multis locis. Equidem, quoties uergentis intro graui tatis mihi in mentem uenit, non possum me à risu abstinere. Apertum est enim aliam, quæ foras uergit, grauitatem esse. Atque hæc cuti scilicet hominis grauis est, altera ossibus: Alioqui quomodo una foras, altera diceretur intro uergere? Quid iam? impeditam, & repressam, & submersam appellare pulsus aliquam differentiam non ne interpretes etiam desiderat? Quænam impedita est? Sane, quæ tardius, ac par est, mouetur, impedita est: & quæ rarior iusto est, tum quæ intermittit, & quæ deficit: Præterea omnis inæqualis & inordinata, arhythma etiam, adhæc iusto minor, atque languidior, omnino hæc scilicet in impeditis sunt. Nam impediti quidem causam potius, quàm differentiam pulsus denunciat. Repressa uero utrum ipsa quoque languida est, an parua? aut quid tandem à demersa uult differre? siquidē demersam dixeris parua aliquam esse. At enim *tardi prorsus nos fortasse sumus: H Archigenes, qua est prudentia, tantum non ipse Mercurius. Ergo eum par erat, quasi Deus sit, homines ut doceret, operam dare: non ut nomina tantum conscriberet, sed, quod in clarioribus fecit, & in dicitia, quibus dignoscamus, adſcriberet. Verum, si omnino studiuisset apertis indicijs eos discernere, non tam inania uerba fudisset imprudens: quasi uero non possum nos item alios uerbo tenus plures fingere: & iure quidem, primum subuolantem pulsuum. Nam, qui illi magis demersum licebit dicere, quàm subuolantem nobis? & hercle natantem alium. Iam glutinosum etiam quendam, & friabile dicam: præterea nigrum, splendidum, purum, turbidum, difficilem, hilarem. Quinetiam ἐπιτυριζόμενον pulsuum dixerō, & σκινδαλιζόμενον, si nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ ἐπιτυριζόμενον, & τὸ σκινδαλιζόμενον plane nihil significant, Archigenis clara sunt nomina. Quid tu bone uir dedita opera nugaris? Etenim τὸ ἐπιτυριζόμενον pulſationem quandam significat, & τὸ σκινδαλιζόμενον non tantum ferui, sed etiam instrumenti cuiusdam est nomen. Sed quid (dices, ni fallor) hæc ad pulsus? Quid uero, quæ tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quæ paulo ante recensui, tum δ ἀποκεκρημνισμένος, δ σπίζων, δ ὑγροφανής, δ κάρωδης, δ βομβών, δ ἐκτεθλαμνισμένος, δ ἀναλυδής, δ ἀπενής, δ ἀδρανής, δ ἀποπνευγής, δ διαπερυσμένος, δ διηγκανισμένος, δ ἐγκλωπιζόμενος, δ ἐξώσης, δ ἐμβριθής, δ ἐγκρέμων, δ νότυλος, δ κατανεναζόμενος, δ διαννεαζόμενος, δ λαγαρίζων, δ ὑποκλιπόμενος, δ φακώδης, δ σασαβημένος, δ σκυθραπώης ἀποχωρῶν, δ, τε τῆς ἀρτηρίας ἐλάμμου προσιπτούσης, [id est præcipitatus,

Acipitatus, fridens, humidus apparens, soporosus, bombas, stupefactus, resolutus, intetus, inefficax, congelatus, difflatus, cubito propellens, occultatus, expulſor, grauis, crepens, madidus, cōgregatus, disgregatus, languescens, subfuratus, lancinosus, exagitatus, tetricè recedens, & qui est cum arteria tractili occurrente, jatque id genus nominum immensus numerus: quæ separatim & sola aliquid significant: sed cum pulsibus nihil ipsis conuenit: sicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulsuum. Nā hoc rursus loco Archigenes a pulsuum doctrina defectit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad præſagiendum conducentis, at non ex pulsuum commentatione. Misit ergo cum connitente* eā, quæ ille uocat, istu, qui a uehemente pulſu nihil distat, ac differentiam quandam se hæc fingit aliam docere, cum non alia sit, ceterum uehemens pulſus cum humiditate. Deinde ignaro speculationis huius imponit, quasi mirificum quid sit, quod adſcripsit, qui a cibo potissimum recente efficitur. Nam connitens istus, inquit, cum humiditate ab humidior cibo potissimum recente sit. hic subest aliqua Archigenes ratio, dicitque uerum: indistincte tamen & consule, itaque obscure. Nam sic erat dicendum: ex cibis† [recenter maſtatis,] uehemens generatur pulſus cum humiditate. Atqui hunc quem alium, ac uehementem pulsuum, dicas, & aliud quiddam, quod oīno pulſus non est. Iam etiam importune hoc loco tractat de commentatione, quæ tractatui cōmunis est de pulsuum causis, & de præſagitione per eos. Sane præſtabat illic retulisse, a cibo qui fiat pulſus: nosque Archigenes dicimus, non sic, ut nunc tu negligēter, sed adhibitis proprijs distinctionibus. Neque enim omnino fit a cibo quidem omni uehemens cum humiditate pulſus: sed modico quantitate, & qualitate humido. Nam copiosior cibus non uehementem pulsuum, sed inæqualem ex languidis & uehementibus medijsque: neque humidum efficit ficcus: Proinde humiditate alimenti cum humidior aliquando euaserit cutis: Neque enim eo semper, sed inest aliqua discretio. Etiam moderatum quantitate cum cibum excipiat uehementia, humiditate præſtat nequaquam appellare, quæ per se quidem pulſus nunquam immutat: sed mentione cibi moderati facta uehementem dicere ex eo pulsuum oriri. At hoc etsi uerum sit, tamen præcipue ad commentationem pertinet pulsuum causarum, deinde ad præſagia. Sed de his non institueras agere. Quod si consule datur facultas simul & intempestiue scribendi, non tantum a recente cibo scito eum pulsuum, sed & a balneis interdum, & ab exercitationibus, itaq; generari. Est enim, cum ex his generetur. Atq; quomodo generatur, & qua ratione, si exposuisse tantum habeamus satis, nihil ad docendum nobis profectū est. Si distincte explicemus, recesserimus ab instituta lucubratione. Quare inanes istas nugas mittamus. At si quam nobis aliam potes differentiam pulsuum, ac scimus, tradere: trade: neque tantum nomina offer, sed significationem etiam eorum, & totius modum dignoscendæ rei. Ceterum rursus, ut hæc omittamus, ijs mox adiungit τὸν διηγκανισμένον pulsuum, τὸν διεζωσμένον [id est distinctum] relinques, & ἀποπνευγόμενον [id est applicatum], & προβελήκοντα [id est progressum], & ἀποβελήκοντα [id est regressum], & λακτιζόντα [id est calcitrantem], & γονατιζόντα [id est geniculantem], & γαστριζόντα [id est uentriculantem.] Nam quæ est ista nominum lex, quendam uocare διηγκανισμένον, & præterire ceteros? Quin διηγκανισμένον, inquit, quasi indignantem pulsuum uocamus. Iam male præteris quasi tristantem, irascentem, & succensentem. Extra iocum, inquit, nam ualidum sic appellamus. Serio ago bone uir: tu uero, cum ualidis dicendū sit, διηγκανισμένον uis nos dicere. Nam ualidum si diceres, qui sit hic ualidus, te rogem, & qua illū ratione dignoscamus. Nempe uehementem quidem, ubi, cum premimus arteriam, renititur, & cōtrarium illi languidum, cum obscuratur prementibus nobis, dignoscimus. Validi uero, si etiam explices rationem dignoscendi, fructum tulerit aliquem tua doctrina. Si minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullā. Vbi magna uis, inquit, subuertat tactū & impellat. Atqui subuertebat & uehemens. At minus, inquit, quàm hic, uiolenter. Ergo intente uehementem appellas ualidum hunc & διηγκανισμένον pulsuum? Scilicet, inquit, hoc ipsum. Igitur iam etiam magnopere uelocem, faciendum est nobis, ut non ue locissimum, sed aliud quid appellemus: & magnopere magnum, non maximum, sed alio nomine: itaq; reliquos. Quod si illis hoc satis est, si uelocissimum dicant & maximum, rarissimum, crederimurq; quin hic quoq; sufficiat uehementissimum dicere? Neque est ducendum finitimam aliquā uehementiæ memorari aliam differentiam. Nam, quæ in unoquoque genere fiunt intensiones, nō sunt extra genus. Neque enim admodum album, aliud, ac album, est: neque admodū nigrum, quicquam est præter nigrum. Itaque nec admodum uehemens, aliud est, atque uehemens. Quare sunt hæc omnia mera deliramenta, quæ necessario consequuntur, quod isti ordine non distinguant ac digerant, nec notionem singulorum pulsuum, nec causas, quæ eos efficiunt. Nanque, quod sæpe iam diximus, qui ueritatē spectat, debet ab ipsis rebus ingressus, quot hæc sunt, & quæ explicare, deinde noīa ipsis ponere, mox de ijs dignoscendis agere, ab his de causis, postea de præſagitione: id quod nos fecimus. Atque in hoc opere pulsuum differentias persecuti omnes sumus. In opere de pulsibus dignoscendis, quo pacto in quaque harum applicatis digitis, exacte debeant sentiri. Inde lucubrationem de causis composuimus. Secundum hanc de præſagitione. Sed hoc loco agimus de prima, quæ quid referat ad artem colendam, primo in libro explicauimus.

Qui Galeno sit pulſus uehemens. Cap. 5.

Nunc summam faciamus disputationis de uehementia. Pulſus est quidam, qui tactum subuertit, id est ualde, & cum renisu quodam pulsat. Hunc siue uehementem, siue contentum, siue quicquid uisum est uocare, hoc constituto dignosci scito eum, ubi plurimum digitos inſigimus, non leniter pal-

pamus. *Causa eius, facultatis robor pulsus efficientis. Proinde, si de medicis uocabulis primo omnis nostra potestas sit instituendis, contentum* eum pulsus, non uehementem appellemus. Nunc, quia à plurimis iam pridem uehementem est uocitatus, nomen nihil mutamus: tamen si uulgo non simus nescij uehementiae nomen actioni semper tribui contentae* simul & citatae: si quidem lucra uocantur uehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes uehementes, quoniam huius quoque contentam actionem atque citatam conspiciunt. Quam ob rem, si mihi nomen sit instituere liberum, simplicem pulsuum qualitatem renitentium & euerrentium tactum, uim, uel robur, uel contentionem appellem, uel quid tale aliud. Quae uero ex hac est & celeritate constata, uocem uehementiam. Nunc uero, quandoquidem uehementiae nomen maxima pars medicorum usurpauit pro una de primis differentijs, esse illud statui non uitandum. Atque ea re pulsantem robuste pulsus, nominauimus uehementem: imbecille, languidum. Neque quicquam interest, robuste dicas, an ualenter, an uiolenter, an contente. Huius causam, mouentis arterias robor dico facultatis esse: dignosci, si digitos alte infigas. Nam, cum ita attrictes, ualidus pulsus uidetur ualidior: quod acrius digitis prementibus resistat. At imbecillus a deo non nunquam concidit & deijcitur ab illis, ut priuatum pulsu hominem dicas. Verum in sequentibus lucubrationibus de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.*

Aduersus pneumaticos de pleno & uacuo pulsu, ac de ratione nominum transferendorum.

Cap. 6.

NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinem me conferre: in qua omnes sudarunt Medici iuniores, nec minus nobis certe negocij exhibitura, non in hoc quidem solum opere, (nam hoc quidem feras) sed multo plus, ubi de dignoscendo differemus: cuius fatemur quidem esse euidem notionem, sed notitiam eius representari negamus sensui ulla: uerum de ea dignoscenda post hac dicemus. De notione nunc, quandoquidem & hanc sunt, qui conturbent, uerba faciamus. Itaque à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriae corporis erit quaedam qualitas plenitudo, aut infusae substantiae. A nobis hinc maxime incipias. Plenum dicimus dolium uini esse, & plenum farinae culcum. Sic etiam theatrum, sic curriculum, uel curiam esse plenum hominum dicimus; & contra uacua. Haud aliter uentrem, & os interdum dicimus plena esse, interdum uacua.

Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum,

Atque fauis plenum, Aegiali tibi carica cibus,

In summa quoduis uas, quod quidem internam habet ulla capedinem, uel plenum uel uacuum dicimus esse: cum eius ab alio corpore uno uel pluribus capedo occupetur, plenum: Vacuum, si praeter aerem contineat nihil. Ita proprie omnes mortales & praecipue uocant. Hinc iam quidam, ad suas artes qui traducunt, non iam proprie utique neque prima ratione, sed secunda & tropice, hic lanam appellauit plenam, uinum ille, alius aliud, usu quisque rem aestimans. Nam, quod perseverantem eum & constantem habet, hoc plenum uocant: Ut, qui uinum gustarunt, cum diutissime sentiant qualitatem perdurare: Nam, si abeat extemplo, & pereat uel qualitas, uel uis, uel utilitas, uacuum illud uocant. Et uero sic sermonem quoque aliquando fallum, uacuum appellant. Non tamen, cum quempiam uacuum esse dicant, metaphora iam utuntur: nec item, cum graciles homines corpus habere uacuum carne dicant, & crassos plenum: sed intelligentiam in his uas seruant & contenti, in quibus (ut exposuimus) proprie & praecipue plenum & uacuum recepta sunt. Iam alia corpora, hoc est, fistulis inanibus cauerosa dicunt, non uacua: ut spongiam, & pumicem. Namque aerem non numerant corpus, sed regionem quandam, & locum uacuum ad excipienda corpora appositum. At non, cui ratione quicquam sunt de aere commentati Medici iuxta ac philosophi, uacuum eum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum etiam nos sententia sumus, unum esse corpus undique sibi continuum, quod nusquam habet quicquam intextum uacui. Alij multa corpora in uacuo parua & prima committi, concurrere & repelli: non connecti tamen, nec confundi. Sedenim uacuum pulsus ita non queas appellare, ac uulgius dicit uere uacuum. Quippe tale non sit quicquam in orbe, ne per excellentiam quidem. Nam, cum nullum existat omnino uacuum in mundo, qui sit per excellentiam quicquam uacuum? Quare uacuum relinquatur ut uocemus, quomodo culeum, uel utrem, uel calathum, uel saccum, uel omnino quodlibet uas. Quod si ita accipiamus, bifariam talem pulsus interpretabimur: uno modo, ut dolium, ubi aerem contineat tantum: altero, ut utrem uel culeum, uel aliud tale [ut non] possint tunicae confidere: quemadmodum inflatus uter uino manet perpetuo uacuum, sed aeris plenus: quem si tamen euacues, ut undique confidat plane, ibi fit uacuum. Itaque arteriam esse aut eo modo uacuum dicemus, ut quae aerem contineat: ut, quanquam sit plurimum inflata & distenta, uacua sit tamen appellanda. Aut non sic, uerum ut de utribus retulimus, quando & aerem ijs exhaurias. Prima quidem significatione erit pulsus talis, qualem Erasistratus eum natura semper asserit esse: Altera, nihil à paruo differet. Nam tertiam significationem, nec Archigenes, nec Agathinus, nec Magnus, nec Athenaeus, nec alius ex pneumaticis Medicis agnoscerit ullus, cum pauca, inquam, corpora arteria contineat, regionem autem uacuum plurimam. Nullam enim in mundo reperiri existimant talem: unitam uero sibi totam substantiam. Restat ergo, sicuti diximus, ut aut paruum pulsus, aut aereum uocemus uacuum. Itemque contrarios ijs, plenos, magnum, & eum, qui humidam speciem habet, Graeci appellant. Sed hos, si infusae substantiae ratione: cuius quidem maxime ratione appelles proprie

* Al. o. i. curius.

Appropie uel plenum uel uacuum uas. At aliter arteriae corporis ratione, id est, eius tunicarum: quas rectius sane duras & molles, non plenas uoces, uel uacuas. Quod simile corpus, (nisi per metaphoram, quae ab disciplina ableganda est * artificiali) quod uacuum uocetur uel plenum, sit nullum. At, si non mina propria suppetant, his uti nos par sit. Si non, definitione praestet singulas res explicare, quam a metaphora nomina mutuari: siquidem docere instituas, non obtinere. Tamen apud eum quidem, qui iam rem didicit, quo compendiosius explices, nominibus a metaphora sumptis & abusu, nihil est causae, quin rem exprimas. Verum omnium doctrina prima rerum artificialium, quo aperta sit & distincta, propria nomina quaerit. Ergo arteriae corpus, hoc est, eius tunica, aut iusto durior est, aut mollior, aut moderata certe & in natuo statu. Nec uero in hoc ipso iam, uel aerea quandam dicemus, uel humidam contineri substantiam. Vnum est, n. quod undequaque sibi cohaeret, nisi foraminibus quibusdam praeditum sit ualde minutis: quae tamen omnino coelestatur et, necesse est, uel aerea substantiam, uel humidam, uel halituosam: uel consistat undique. Verum, quae coelestatur, instar sunt nulla plane obtinentium foramina. Quae humoris uero, uel uaporis, uel aeris continet, mollius reddunt corpus arteriae. Itaque eodem reuoluimur, quod dicebamus a principio, aut duram esse arteriae tunica, aut mollem: Nam, qui intercurrit sermo, nullam demonstrat tertiam naturam aliam, sed duarum commemoratarum diuersas generationis causas. sed haec res, quae dico, nihil ad institutum pertinet. Equidem uel omnes libenter exposuerim durorum & mollium generationes, si id mihi ullum fructum posset ad praesens institutum ferre: idque dabo operam, ut, quantum facere possim, breuissime explicem. Quando omnia corpora ex terra, aqua, aere, & igne coelestata sunt: in quibus exuperat, uel terrestre elementum, uel aquosum, si gelu concreuerit, non possunt ea non dura esse: In quibus igneus, uel aereum, uel humidum elementum inconcretum excellat, mollia haec omnia esse. Et item, si foraminibus sint praedita uel meatibus, si superior ibi sit terrestri substantia, uel aquosa concreta, facit necessario ad totius corporis duritiem: si subtilis, uel humida, sed non concreta, ad molliem. Quae cum sic habeant, iure iam de illis quaesierimus, cuinam potissimum rei subiectae assignent nomen plenitudinis. Sane enim aut duritiem uocant plenitudinem absolute, aut aliquam de commemoratis eius differentijs. Differentiae erunt, cum uel siccitas excellit terrestri, uel concretio humida. Aut ergo meatus quosdam haec res habet, aut non habet. Similiter uacuitatem, utrum molliem uocent, an quae eius differentiam: cuius quidem erant et differentiae in excellentia aut substantiae subtilis, aut aquosae inconcretae. Verum nullam committent ut respondeant harum. Nam ita, nihil profecto esse plenitudinem aliud, ac duritiem, statuerint, & uacuitatem nihil aliud, ac molliem. Recedunt uero a ratione omnibus modis quidam impudentius, non nulli sane uerecunde: fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se facultatem. Nam, quemadmodum uini, aiunt, qualitas dicitur plenitudo, sic spiritus quaedam est plenitudo. Atqui, cum iam hic petimus, uini quam plenitudinem appellent, ut declarent: non posse dicunt rem explicari. Quomodo igitur, cedo, audetis nominare, quod explicari non ualet, aut discere de uobis nos speratis? Nam, si nec docere rem ualetis, nec explicare oratione, qui tandem aliquid discamus de scriptis uestris, aut iudicemus? Enim uero en uobis, inquit, in aegrotis ostendo plenum pulsus. Recte igitur feceris, mihi crede, siquidem exprimi oratione nequeat, sed monstrari, si nihil de eo conscripseris, rem autem nudam ostenderis nobis. At & scribis, ut si explicare possis, & ostendere non ualet. Si quidem doctrina constare citra interpretationem in ostendendo nulla potest. Ad mouere igitur me digitos iubes. s. arteriae, inde subijcis: En tibi plenus hic pulsus est, quem nunc sentis. At hoc, si simplex accidat & uas pulsibus qualitas, recte dicatur. Nunc, quando uariae haec uel uestra sententia sint, occurrat uero repente omnes: absque interpretatione, non potest fieri, ut iam ullam ex illis intelligamus. Atqui iam tango, ut uis, arteriam: sed, quia, quid tu ex accidentibus eius uoces plenitudinem, me latet, nihilo ego ex tua ostensione intelligo clarius rem, ac nuper, cum ostenderes nihil. Distendatur sane, cum ad moueam pulsui digitos, plurimum in longitudinem & circulatim: si stringam etiam & premam, uiolentius in tactum incurrat: uideatur praeterea durus & uelox. Et, si uiolentum eius occursum putem plenitudinem appellari, quid, an non res ostensionem accidat absurda? Nam, quem ante didicimus uehementem pulsus uocare, hunc iam obliuiscimur, ac discimus appellare plenum. Quare aut aliud symptoma distentionis arteriae adduce, cui plenitudinis me iubes uocabulum tribuere: aut, si nullum praeterea sit aliud, nomen inuehis pulsibus, rem doces nullam. Nam, si tibi hoc satisfacit, si rem dicas non posse explicari oratione, dabis certe mihi quoque, ut dicam alias esse praeter illas, quas uos recensuistis, qualitates pulsuum, quae in distentione arteriae aduertantur, numero tres, male a uobis neglectas. Si me rogetis, quasnam has? nominibus proprijs exprimi dicam non posse: sed metaphora, si uultis, a uobis docere. Nam, ut uocem quandam albam esse, aliquam nigram dicimus: sic pulsus etiam quendam album dixerit esse, quendam nigrum: Atque hanc primam statim qualitatem a uobis esse praetermissam: Alteram porro secundam, ex qua uel dulcedo aliqua eorum, uel amaritudo conspicitur: Esse autem per metaphoram accipienda etiam haec nomina: quae exprimi oratione res non possit, demonstrari possit tamen. Ecce tibi pulsus ostendo hunc amarum. Iam tertia qualitas est, non illa quidem uerbis expressa, sed quae tamen possit monstrari. Voco eam, ut eam describam, acerbitatem. Nam in gustu ut animaduertimus acerbum succum, ita in tactu arteriae occursum quasi acerbum. Qua si quis uia insistat, uel triginta dicat, nedum tres pulsuum differentias esse praeteritas. Et hoc mihi praeter cetera, fac, attendas, esse humoris, qui proprie acerbus appellatur: plenum uinum proprie nullum: quae si quis appelleret, metaphora utitur, quemadmodum superius

* ἰσχυρῶς.
i. quae iustitiam
gignit.

superius exposuimus: Sane omnibus hominibus a proprijs nominibus potestas est transferendi: a trās-
latiōis autē alijs ducēdi metaphoras, nō item. Neq; n. hoc est permittendū, ne poetis quidem: nedū his,
qui scientiam aliquā & disciplinā profitentur. Quare ab humoribus transferēdi ad tactū nomē acerbū,
quod ab humoribus proprie inceperat, ignoscendum est. At, si a plenitudine, quæ in gustu est, ad plenitu-
dinē uelis traducere, quæ percipiatur tactu, parū legitime sane facies trāsītum. Quin et, qui ducit alterā
a prima metaphora, licentiā is superat poetarū. Nā, hoc si semel cōcessum sit, hercle et tertiā ab secūda
audebit, & quartā a tertiā, atq; quintā a quarta facere metaphorā, ut plane enecetur, qui ab ipsis obtun-
duntur. Tamen nec a proprijs licet quibuslibet nec poetis trāsferre. Immo, si uel Pindarus sis, & Ocea-
ni folia dicas fontes, nō collaudere: ac multo minus, cū, Veracē autē super incudē fabricare linguam, aut
aliud quid tale dicas. Sed, n. nihil, ita loquacitatē efficit, ut qui designat quicquā, & temerarius est in il-
lis, quæ ignorat. Nā differētiā cuiusq; rei, quot sint [numero]ualesq; specie, uiri est inuenire, logicam
naui ter meditati. Deinde nomina eis instituire, rhetoris partes, aut uerius dialectici sunt. Vbi ergo ho-
mines, qui nec logicam speculationē exacte tenent, nec interpretari ualent, ad res aspirare, quæ supe-
rāt ipsorū facultatē, audent: cum ipsi uerba funditant, tū reprehenses impellūt, licet maxime studeāt
breuitati, in eandē orationis prolixitatem. id. f. quod mihi nūc usu uenit. Siquidē a mea perpetua breui-
tate diuellit ipsorū me numerus errorū. Tamē faciā et hic, ut sim, quantū possum, breuis. Quod quidē
assequar, si generalia peccata atque cōia omnīū reprehendā, & singulorū priuata pratermittā. Cōia &
generalia hæc sunt: utrū certā qualitātē arteriæ tunice denūciat plenus pulsus, an infusā substantiā quā-
ritatem uel qualitātē, an innati spiritus, (nā & hoc sunt ausi quidā dicere) aut facultatē quādā, aut qua-
litatē. Ipsius. n. corporis arteriæ qualitates, quod paulo ante demonstraui, neq; plenitudo uocari, neque
uacuitas, sed duritia & mollitudo iustius debuerunt. Ipsius uero infusā quantitātē substantiæ, recte quidē
plenitudinē uoces, & uacuitatē. At inter has nihil interest & magnitudinē paruitatēq;. Quod si nō quā-
titatē, sed qualitātē substantiæ contentatē in illis denotari a nominibus istis dixerint, haudquaquā appel-
lauerint proprie: esse tamen cōfirmauerint quādam differentiā, sed eam sensui incognitā: ut in libris de
dignoscēdis pulsibus ostēdemus. Spiritus uero plenitudo & uacuitas sola, lōge et minus percipi potest.
Nam, si quis, ut causam, eā in ostēdendo sumat, roboris eius uehementem pulsus statuet signum, & im-
becillitatis languidum. Qui autē hæc posuerit, de secta erit pneumatica. Quare uel hic, quod liquet, nec
cōem notionē, nec sensus affectū ad cognitionē peruenientem proferet, sed suū placitum colet. At qui
nō est in explicanda rei notionē, neque in dignoscenda ea admittendū placitū: sunt. n. cōia omnīū: sed in
solis causis prædicandum: quod nos faciemus in cōmentarijs de causis pulsū. In quibus, ut causas, quæ
pulsus uariant, oēs referamus, placita attingere cogemur. Hoc loco cōtra, nullum debet oratio, uel le-
uissime attingere decretū. Hæc duco hic de plenitudine & uacuitate sufficere, quarū in libris de digno-
scēdis pulsibus ampliorem mentionem faciemus. Et etiam, quæ longissime nugatur de ijs Archige-
nes, in examinādo eius libro de pulsibus explicabimus. Nam ita a primo statuerā, ut quatuor his lucu-
brationibus esset cōtētus, quarū iā mētionē frequētē feci, primē huius, quā nūc in manibus habemus
alterā de dignoscēdis pulsibus, tertiā de causis, quartā de præfagitione. Verū, quia alij me multi, ut in li-
brū Archigenis de pulsibus scriberē, induxerunt & impulerunt: atq; demonstraerunt modo bene illū
dixisse, alicubi et offendisse, reddiderūt hāc nobis cōpēdiorē narrationē. Nā hic a singulis separatim
discedemus, ac ipsa generalia posthac persequemur: non perinde, ut in secundo ante hunc. Etiam hoc
ipso in libro, quo loci de uehementia dixi, ut errata declararem, ipsa uerba citauī Archigenis.

*Quæ proprie sint duri & mollis significaciones, quāmq; in ipsis intelligendis
pneumatici decepti sunt.*

Cap. 7.

Quare ad disputationē iam de duritia & mollitudine digressus, faciā, ut hic quoq; istos ostendam
in nominibus esse lapsos: quā ob rē in dignoscendo et præfagiendoq; sunt hallucinati. Nam, cum
una significatio sit propria utriusq; nominis, miror e metaphoris hos metaphoras ducere. Nā quem fu-
git ferrū, lapidē, lignū, dura nos corpora uocare: oleū uero, & lac, & aquā, mollia? Arbitrum. n. oēs nos
homines habemus duri corporis & mollis, tactū. Hunc cū obiectis applicamus, quæ illum offendimus
recipere, & quasi subeunti cedere, mollia appellamus. Cōtra, quæ uim afferūt cuti nostræ, & protrudūt,
si hæc cedens urgentia intus excipiat, dura illa uocamus. Nā, omnino si cedat, & deiciatur ab urgente,
quod concidit, imbecillius oēs: quod deijcit, ualidius uocāt. Nā hoc modo ualidus uentus non nos tū
prosternere & deturbare solet, uerumetiam arbores maximas, atq; naues. Et et nos ipsi, æs, ferrū, lapides,
ligna, & si quid his sit durius, si modica sint mole, facile diruimus. Atq; hætenus distat a duro ualidū.
Hoc. n. ut modo diximus, exturbat pristina sede & euertit, si quid attingat: Durū, sed non ualidū, nō ex-
turbat quidē, sed subit rē molliorē, excauās, suffodiens, cogensq; eā. Atq; hæc Plato et dixit dura esse,
quibus cedit nostra caro: mollia, quæ carni. At multo hæc Aristoteles climatius, qui nō, quod cedit, uo-
cāt molle: sed ei addit, modo, quod in seipsum, modo, quod loco nō mouetur. Siue. n. sic dicamus: Molle
est, quod in seipsum cedit: siue hoc modo: Molle est, quod cedit, nec de loco migrat: bene definiuimus.
Iam, si etiam simul utrunq; addamus, ut in secundo libro Aristoteles de generatione & interitu fecit,
ac molle dicamus esse, quod cedit in seipsum, nec migrat: adhuc definiemus apertius: quod duobus pro-
prijs symptomatibus ob oculos ponamus molle. Etenim tū in seipsum cedit, tum loco non mouetur.
Utrumque autem soli accidit illi. Nā cedere quidē cōe symptoma est mollis & imbecilli: at in seipsum,
solius

A solius est mollis: ut non in seipsum, imbecilli tantum. Itemq; ut in uicinum locum migratio, proprium
infirmi est: ita non demigrare, unius mollis. Proinde, quod cedit in seipsum, nec migrat tamen, oēs uo-
cant molle. Et id, quod eo illud adigit, durum. Neque sunt, ut aliorum quorundam nominum, diuersæ
significaciones, si proprie appelles, non tropice, mollis & duri. Omnino enim ea peritissimum omnium
in distinguendis significacionibus exponeret Aristoteles: quō inferius hoc in ipso secundo libro de ge-
neratione & interitu differens de humido & sicco, utrunque docuit hoc uarias significaciones habere:
at non durum & molle, nec illo in libro multis dixit attribui, neque uero alio in illo: Nec etiam Plato.
Ceterum nominis unam utriusq; ambo illi uiri repperunt significacionem: si quidem proprie, ut dixi-
mus, utaris, non tropice. Metaphora. n. immensum significacionum numerum suppeditabit, non horum
tantum nominum, sed & significacionū aliarum omnium. Adeoq; Plato ipse ait in Sophista: Duros mi-
hi narras & renitentes homines. Neutrū corpori quidem uocabulum tribuens, nec durum, nec renitēs,
uerum animo, eiusq; præsertim moribus. Ad eundem modū uinum dixeris durum, per metaphorā qui-
dem: & uocem durum, studium et, & uitam: præterea institutum, legem, uentum, aquā: si aut fœtū, aut
solitarium, aut morosum: aut triste, aut concoctū, aut superatu difficile, aut eiuscemodi quid aliud, ex
metaphora uoces: At durum corpus, quod proprie & primarie appellatur, renititur, & nihil tangētī ce-
dit. Eodem uero modo hominem durum uocant, qui est solitarius, & difficilis, atq; ubique repugnat: Le-
gem etiam durum, & iudicem, qui a uenia danda sunt omnino alieni: At uinum durum, cū forti sit qua-
litate, & uiolenter pungat uel caput, uel sensum gustatorem: iam aquā duram, quæ non facile concoqui
tur, tardēq; in corpus permeat, & diutissime secundum præcordia subsistit: Et quicquid aliud, quod du-
rum uocamus, non quidem proprie uel præcipue, sed per accidens, & a quadam traducētes similitu-
dine, eo pacto appellamus. Quia uero multa corpori duro accidunt, unumquodque eorum metapho-
ras suppeditat: nihilo magis idcirco tamen prima est negligenda significatio & propria. Tangibile est
etenim durum, ac durities qualitas tangibilis. Cum ad gustum iam, uel olfactum, uel uisum, uel auditū
deriuēs in oratione nomē, ibi auditorem oportet similitudinem cum propria recordari. Etenim examē
hoc est metaphorarum, recte sint, an secus sumptæ. Nā, apertam quæ similitudinem illustremq; habeāt,
probamus: obscuras & tectas repudiamus omnes. At neque quicquā norunt aliud recentiores me-
dici probatæ interpretationis, quo illis fit, ut nihil sit obscurius: neque metaphoras, nisi in tempore, nō
esse usurpandas. Sed, n. si obscura sint duntaxat scripta istorum, minus fortasse culpes. Nunc, quā ipsam
rerum ueritatem, quas aggrediuntur docere, ineptis istis metaphoris labefactant, acerbius eos iure re-
prehendas. Cum uero eo insuper quis deueniat stuporis, ut, cum prima & peculiarissima nomina suis
assignet rebus, accipiat per metaphoram significaciones, qui feras? Nam uocem albā ex metaphora in-
telligas, ceterum colorem album etiam æque ex metaphora non accipere potes. Nam, hic nisi proprie
albus dicatur, quid iam aliud ex illis, quæ proprie dicuntur? Sic et hominem acerbum uocamus per me-
taphoram: uinum uero acerbum non itē per metaphoram, sed præcipue & proprie. Nā, ut, si quis uinum
theræum, acerbum uocet, mox reprehensus sit perperam censere, qui uinum dulce, quod profus abest
ab omni acerbitate, sic uocet: ineptus uideatur, si ea se significacione dicat usurpassē acerbum uinū, qua
homines interim esse dicimus acerbos, perinde ac iniocundos. Ita, si quis tangibile aliquod corpus ap-
pellauerit durum, ac eo modo uocabulum uelit interpretari, quō uinum dicitur durum, hic sane parum
mihi sapere uideatur. Nam, posteaquā oēs qualitates tangibiles sortitæ nomina sunt, ex metaphora stul-
tum est alia illis accommodare. In olfactu uero non omnium qualitatum sunt nomina: ubi translatis
nominibus permittas uti. In tactu omnibus sua nomina sunt: id quod quodam loco Aristoteles docuit,
atque nomina eorū ordine omnia exposuit: quæ ipse quoque narrabo: Calor, frigus, siccitas, humidi-
tas, grauitas, leuitas, durities, mollitudo, lentor, friabilitas, asperitas, læuor, crassities, tenuitas. Itaq; ex-
primi tangibiles oēs qualitates possunt, & corpora non secus ijs prædita. Quippe horū pariter septem
sunt oppositæ coniugationes, & nomina xiiij. Prima est oppositio calidi & frigidi, altera sicci & humididi,
Dertia grauis & leuis, quarta duri & mollis, quinta lenti & friabilis, sexta asperi & læuis, septima crassi
atq; tenuis. Quare insulsi nihil, obsecro, nugeris, nec uocabulis * latinis & omnium cōibus domo abs te
imponas significaciones: sed corpus arteriæ uel durum uel molle primo dic & præcipue: at pulsus, eius
statum denunciantem non proprie nec primo, sed per accidens durum uel mollem uoces, licet. Siue. n.
ipse arteriarum motus pulsus est, non proprie dixeris, si motum appelles durū. Siue is, quem tactui no-
stro infligit, ictus: siue sensus ictus, nihilo magis hic proprie & præcipue durus dicitur: sed denomina-
tur. f. duri corporis durus pulsus. Illud uero solum non aliunde denominantes, neque per accidens aut
per metaphoram aut abusum appellamus durum, ceterum proprie & præcipue. Proinde, ubi quis pul-
sum durum aut ex qualitate spiritus dicat repræsentari talem, aut ex proprietate caloris, aut alia de re,
quæ enunciari uerbis ualet, non doceri tamen: reijciemus eum, qui ista negetur & garriat, quod etiam
facit Archigenes in suo de pulsibus libro, & in secundo de signis febris.

GALENI DE PULSVVM DIFFERENTIIS
LIBER QVARTVS.
ARGVMENTVM LIBRI.

Refelluntur ueterum definitiones, quibus sectæ unusquisq; propriae placitis adhærens, pulsvum se notitiam tradere opinabatur.

Quid Galenum coegerit cum pneumaticorum nugis pugnare,
ac quid proprie sit pulsvus.

Cap. I.

QUANTVM ad artis opera complexus sit utilitatis primus liber, diximus initio statim secundi libri. Etenim, quãtus sit uniuersus numerus pulsvum, declarauimus: atque nomina, * quæ quidem nomina sunt, recensimus: iussiq; illi, qui ad commentationis huius uoluerit commoditatem aspirare, opus reuoluere de pulsvibus dignoscendis, quod secundum hoc, est quatuor libris explicatum: ab illo, de causis lucubrationem quatuor libris: deniq; ad prælagitionem ex ijs institutam pergere, quæ quatuor etiã libris continetur. Nam, quæ in hoc opere de differentijs pulsvum a primo libro disputauimus, & hercle, quæ nunc institui scribere, propter recentiorum medicorum inanem loquacitatem differui, amicorũ, quibus equidem multum reluctatus sum, precibus adductus. Satius enim statuebam esse nequaquam inania & superuacanea attingere, nec uolentem nolentem cum nugatoribus pugnare nugis. Sed enim quidã audacia sunt intoleranda: qui, nescij cum sint, quantum in definiendo inest difficultatis, temere tamen definiunt non pulsvum tantum, sed alia cuncta: tametsi definitio num sit nullus usus, ubi res ipsa & ante definitiones intelliguntur: ut in pulsvum nomine, quod intelligunt etiã omnes mortales, nedum medici. Nam, ubi manum protendentes ijs porrigunt carpum, medicosq; iubent pulsvum tangere, est uero tum arbitrandum pulsvum eos nomen ita usurpare, ut si *συνδεδωκεν* dicerent, aut rem aliquam designantes, eam uocem proferrent? Equidem rectius dixerim, rem eos certam intelligere, illiq; assignare nomẽ pulsvum. Vtrum iam ita proferunt pulsvum, ut Hippocentaurum, & Sirenas, uel Scyllam: an rei certæ, quæ extat, nomen tribuunt? Rectius est hic quoque dicendum, si quid sentio, certæ rei, quæ reperitur, eos attribuere nomen pulsvum: atque hanc rem esse arteriarum motum: quas quidem moueri omnibus hominibus, dum uiuunt, conspiciunt omni in parte corporis, ubi certe insunt. Jam in partibus etiã inflammatis pulsvum quendam se aiunt animaduertere: Ad hæc tempora pulsvum per febres urentes, & a potu meri largiore, præterea in quibusdam doloribus capitis, maxime a solis ardore profectis. Quæ cum sibi inuicem declarant, non requirunt multa uerba, quibus scitent iuniorum medicorum libri cum præclaris istis confutationibus, quas inuicem instituunt de definitione pulsvum, & de singulis eius differentijs: ut uehemente, magno, pleno, æquali, ordinato, & reliquis: de quibus amplius in illis disputauimus commentarijs, quibus enarro pariter & examino Archigenis de pulsvibus librum: quando etiã cum alijs medicis iunioribus hunc ipsum *τῆς ἰατρικῆς* morbus est depastus, ut nouam in re noua uocem usurpæ. Etsi isto malo Archigenes esset indignus, in colenda arte uir non ignauus. Sed ut p̄ora & lippitudine, qui propius accedunt, quidam corripuntur inuiti, sic ad istas definitionum nugas uir ille illectus est; tametsi ad artem colendam præter ceteros ille contenderet. Quod ergo, quæ maxime ignorant, hæc affectant, breui illis ostendo, iubeoq; ut nomen quorumlibet ponant. Deinde uersiculorum ab ijs numerum requiro, quanto uelint interuallo percurrere definitionẽ eius, qua de re agitur. Sane, quãquam mire stupidi sunt, pungit hoc tamen illos specimen. Nã, hæc si de omnibus perinde dicamus, singulis de hominibus, singuli libri conscribi possint: sint porrò uersiculi amplius mille. At nunc indignam rem uideat subijisse, qui inducar, quo illorũ inanes nugas detegã, de pulsvibus mihi aliquid proponere.

Quam uarie extiterint pulsvum definitiones a ueteribus tradita, ac de ratione ueræ definitionis inueniendæ.

Cap. 2.

SIt ergo hoc ipsum primum atque clarissimum, pulsvum. In quo si demonstrẽ, in quam inciderũt loquacitatem, simul de alijs apertus erit sermo. Pulsvum igitur motum definiuerunt arteriarũ esse. In quos disputantes aliqui, primum peccatum esse in definitione contendunt, quod præteritum sit, & cordis. Nam in hunc modum definirum oportebat: Pulsvum est arteriarum & cordis motus. Alij non cordis aiunt, sed arteriosæ cordis partis addendum esse, ut hæc sit definitio: Pulsvum est arteriarum motus, & uentriculi in corde arteriosi. Aut hercle sic: Pulsvum est arteriarum motus, & arteriosi uentriculi cordis. Quos rursus insimulant alij, qui uolunt male dictum esse, pulsvum esse motum absolute: esse, scilicet, præterea arteriarum alios motus, & cordis: ut qui concoquit sanguinem in illis contentum, & attrahit eum, apponitq; præterea qui excernit recrementa. Quare definitioni adijciendum fuisse genus arteriarum motus: ut propria illorum, & non multorum motuum sit communis. Itaque hanc definitionem instituerunt: Pulsvum est arteriarum & cordis distentio atque contractio. Cuius quidem etiã definitionis tot

* Alias quorum.

† Impresi li. habent *quatuor* *uarias*. i. sui ipsius amoris, sed male significat enim definitionis studium, ut et ad finem huius libri.

* Alias. Causam. Quidã et alij cod. habent quæ esse & essentia rei doceat.

A tot fuerunt correctiones, quot superioris: cum ei quidã adiungerent cordis: alij non simpliciter cordis, sed arteriosæ partis cordis: non nulli arteriosi uentriculi, [puta sinistri.] Sunt. n. qui & hoc annectant, ut tot existant definitiones: Pulsvum est arteriarum & cordis distentio contractioq;. Pulsvum est arteriarũ & cordis arteriosæ partis distentio & contractio. Pulsvum est arteriarũ arteriosiq; uentriculi cordis distentio & contractio. Iam cum omnibus his bellum est alij uirorũ cateruq;, qui non tm hæc, sed & membranas cerebri confirmat pulsare. Sunt, qui et cerebrum: alij utraque: alij præcipue cerebrũ, membranas per accidens. Contra alij nec membranas censent, nec cerebrũ pulsare præcipue, ceterum ad arterias hoc pertinere, atq; per accidens ad illa. Nam attolli illa unã cum arterijs aiunt, quas habent frequetes. Quã ob rem, si cum illis tm attolluntur, nullam ipsa obtinentia facultatem eius, quæ comemorauimus, motus, nihil superiores definitiones amplius accessionis desiderant. Quod siquã, ut arterias, obtinent facultatẽ peculiã, cerebri & eius membranarum in definitione erit necessãria mentio, atque tota definitio hæc erit: Pulsvum est distentio & contractio cordis & arteriarum atque cerebri & eius membranarum. Sin autẽ alterum modo illorum ea est facultate, eius faciemus unius mentionem, atque uel hũc in modum definiemus: Pulsvum est distentio & contractio cordis & arteriarum menyngumq;. Vel sic: Pulsvum est distentio & contractio cordis, arteriarum, cerebriq;. Ac similis unoquoque in genere commemoratarum definitionum accessio fiet. Nam quibusdam satis, ut dixi, fuit dixisse, Pulsvum est distentio & contractio cordis & arteriarum. Quidam non ita absolute, sed uel arteriosi cordis uentriculi, uel sinistri, uel partis arteriosæ eius adiecerunt. Iam cuiuslibet harum definitionum, hi cerebrũ, illi menyngas, alij utrũq; adiungent, existetq; definitionum numerus non paucarum. At uero de cordis uentriculis est non minor illis disceptatio, quia aliqui dextrum non arbitrantur pulsare: alij pulsare quidem, at non primo & sua sponte, sed unã cum illo, qui spiritalis uocatur, moueri. Proinde, qui sinistri uentriculi cordis, aut arteriosi, aut quoquo modo aliter appellent, fecerint mentionem, ab illis hi diffidebunt, qui etiã putant dextrum pulsare. Alia præterea maior dissensio Medicis iam olim de arterijs fuit: nam eas quidam sua sponte dicebant pulsare, ingenita præditas, perinde ac cor, ea uero de qua Praxagoras natione est. Alij pulsare quidem: nam ipsam distendi tunicam earum, contrahi; non secus ac cor: sed facultatẽ nõ habere, quæ hoc agunt, innatam, sed cordi referre acceptam: in qua opinione Herophilus est. Erasistratus neutrum probat: contendit enim pulsare contra, ac cor, arterias: Illud, cum distenditur, repleri eo, quod consequitur ad uacuatum: Arterias, cum replentur, distendi. Repleri autem immisso a corde distenduntur spiritu. Simul itaque fieri utranque est necesse, distentionem & repletionem earum, uerum alterã antecedere alteri rationem causã obtinentem, in corde distentionem, repletionem in arterijs: ut cernitur & in externis rebus. Folles fabrorum, quia distenduntur, proinde replentur. Sacci, culei, utres, quod impleantur, idcirco distenduntur. Quare definitio, quæ totam rei essentiam est ob oculos positura, nihil debet eorum, quæ illi præcipua sunt & propria maxime, omittere. Sed, quandoquidem controuersia de essentia est, necessãrio sua erit cuique sectæ definitio. Proinde est Erasistrati discipulis ita definiendum, ut Erasistrati peculiã placitum in pulsvum essentia simul appareat. Herophili asseclis, ut peculiã re Herophili: alijsq; similiter omnibus definitio sigillatim efficienda est suo placito constans. Sed hoc uero ipsum, qui sciat, est illorum prope nemo. Iam illo est operæpretium magis scire, definitionum esse genera duo prima: alterum, quod plane rei notionem explicat: quam, qui ponunt nomen, habent. Alterum est, quod docet essentiam. Virtus est sua utriusque definitioni: illi, quæ notionem explicat, ut omnibus sit testata, qui eadem utuntur lingua, & ad rei essentiam ne aspiret. Huic, quæ essentiam docet, ut ei, quæ notionem subiicit, consentiat: non sit tamen cum ea eadem. Itaque hoc tibi primum sit indicium hominum inanium & uanorum, ubi eos rei propofitæ afferre unã definitionem audias. Nam sunt, in quibus non iam duas, sed tres præstat, uel quatuor facere. Primam, quæ eiusdem linguæ omnibus hominibus sit confessa, quæ quidem de rei essentia nihil statuit, sed in nuda limitatur notione. Alteram iam, quæ aliquantum recedat de notione, atque non nihil accedat ad essentiam. Ad hæc tertiam, quæ amplius cum de notione, tum de essentia aperiat. Postremo quartam, quæ doceat totam essentiam. Atque hanc quidem ostendendum est ad tertiam referri, quam rursus ad secundam, atque illam quoq; ad primam. Prima uero debet ex seipsa habere fidem, res perspicuas explicans manifesta; unde definitionem eam Aristoteles nominis appellauit: ut si definitionem diceret nomen interpretantem. Alteram definitionem, (quidam essentialẽ uocauerunt) definitionem dicit esse, quæ, quid sit, explanat. Nã, quæ sit cuiusque definiti essentia, hanc dicit docere: propria uero accidentia eius unã complexi definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitionem, quæ essentiam rei doceat. Sed quid orationem produco tantis de rebus, quæ commentaria flagitauerunt duo, quæ in Aristotelis librum secundũ conscripsi secundorum analyticorum? In ipso tibi pulsvum hæc faciam, ut sigillatim, quàm potero breuissime, ob oculos ponam. Qui uero uersatus prius est in illis commentarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quendam, non modo si attingamus, sed interrim oculis etiã. Hic in omnibus ualentibus motus multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palam quidem animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire. Ab icu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum a primo statim species repræsentatur requiescentis, ac deinde ascendentis iterum ferientisq; atque mox recipientis se rursus atque quiescentis: idq; iam inde a natiuitate hominis ad obitum usque facientis. Eum motum omnes homines pulsvum

sum appellat. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionem ille notionis effecerit: modo ut prætereat nihil, nec quicquam addat superflui, ultra quæ commemorauimus modo. Nam, si quid etiã pulsum addiderit, si quidem additio sit inutilis, inanita garriat: si uero sit utilis, discedat ea re ab notionem ad rei essentiam. Vt si dicat, talem motum arteriarum esse pulsum. Ea enim definitio non motum tantum, sed, & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem uulgus esse talem in corpore motum, sed non corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quod si quis non solum sic leuiter arteriæ uiderit detracta cure externam figuram, sed tunicas etiam, quot sint & quales, perspexerit, hic prætergressus notionem est: & longe uero etiam illo priore magis, qui foris eam tantum uiderat. At uero, si facultatē quoque repererit, qua pulsant arteriæ: atque, motus utrum principium ab se ipsâ habeant, an a corde: ac si ab hoc, qui tandem, spiritualemne materiam immittente in uasorum internam cauitatem, an facultatem quandam per tunicas illarum: ad hæc, qui usus demum sit earum motus: is plane tenebit. si uniuersam essentiam pulsum generationis. Veruntamen ista quidem nequeas definitione uniuersa complecti. Neque enim uolunt definitiones, quibus illæ sunt cordi, adeo esse immensas. Vnde fit, ut nulla pulsum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidi prorsus, quæ cum illorū, quæ ad essentiam pertinent, quidam ex proximis Medicis alij aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionem pulsum explicauisse. Vbi prætere in eo maxime peccant, quod solam definitionem protulerunt, F quam uocant ipsi essentialem: nec ante dederunt definitionem, quæ explicet notionem: quam, ubi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostendimus. Ad huius etiam ignoracionem merito pronunciant, quod stulte in mentem ipsis uenit. Quare de integro exordiamur ab notionis definitionibus: quas, præter quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demonstrauius explicare. Talem autem inuenio nullam proditam, ne ab Empiricis quidem, quorum erat præter ceteros hæc, uti definitionibus: quas artifices isti graues in nominibus ne quidem definitiones dignantur, sed descriptiones & illustrationes uocare. Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quinetiam, si naturalem dixeris eum motum, uel non uoluntarium, uel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorem notionem reddas. Iam, si nondum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquam hercle stultum potius timorem istæ additiones, quam probatam fiduciam arguunt. Nam motus nomen omnes homines illi solent tribuere, quem aperte sensus animaduertit: quando quidem illos, quos ratione perspicimus, argumentum est quoddam probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non uideantur moueri, demonstrat. Iam ipsum nomen hoc sensibile duo denorat, rem sensui representari iam nunc, quo tempore dicatur: alteramque etiam, quæ, licet non sentiatur in præsentia, possit tamē: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, quæ de natura sit sensibilem. Sensibilis ergo motus, quæ quibusdam in partibus corporis per totam uitam animaduertimus, pulsum appellatur. Hic quiete, ut diximus, interpellatur: quod cautius quidam Medici putant dici, quam distentione & contractione consistere totum motum. Et quidem nihil est apertius, quam motum in altum, latum, & longum extendi in gracilibus magnisque pulsibus. Porro alij his timidiore, peculiare affectus sentire se tactus aiunt, pronunciant ueriti re externâ ullam esse: quo illos scepticorū & hæsitantium, qui uocantur induxit institutio. Quare ab his discedamus. Fortassis, nec hoc, ullum se percipere motum, dicere sustinebunt, si istis hæsitatoribus credunt undequaque. Sūt quidem certe nonnulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatentur se agnoscere, quos uocant iure† ἀγροικωπυρρονέως. Ad illos uero nos conferamus, qui non dissimulantes motum uidere se putant cuiusdam subtercutem corporis in longum, latum, profundumque extensi, quando alij sunt commodiores: atque admonemus eos discissa cute uel de industria nostra, uel casu aliquando, ut attendant, quid sit, sub ea quod moueri uidetur. Sane enim uas aperte cerent affimile uenæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam uocamus. Clare etiam, quod obscurius uidebant antea, perspicent, hoc uas in omnes partes distēdi. Haud H aliter denudatum moueri cor conspicietur, ac cerebrum etiam: ut audeant dicere tandem, motum, quæ in pulsum generatione animaduertunt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed primōne & per se cordis dexter uentriculus, an unā cum sinistro motus, iisdem, atque ille, modulis pulsare uideatur, nolet inquirere, qui primo transitu ab notionem uulgari progressus est ad essentiam. Nec secus in pulsu, qui in cerebro animaduertitur, indagare deprecabitur, utrum primo id & per se agat, an unā cum suis arterijs attollatur multis illis ac ingentibus. Qui autem hoc est audacior in decernendo de pulsibus, istud addet etiam. Integram definitionem pulsum facias, si superioribus coniungas usum eorū generationis, quem in commentario nos de usu pulsum, innati caloris esse diximus tutelam: si quidem sciat, qui eam definitionem facit, quo fiat pacto, ut natiui caloris mediocritas seruetur: utrum, quod motu uentiletur, an quæ frigidi aeris cogatur occursum, ut digeratur difficilius: an quod fumosis purgetur atque fuliginosis excrementis. Facere prætere ad animale procreandum spiritum ostendimus substantiam, quam spiritualem habent arteriæ. Iam & ad essentiam pulsum pertinet, utrum, cum arteriæ distendantur, tum accidat in ipsas materias allici: an, ubi considerant. Atque de excretionem alicuius ex arterijs, eadem est ratio. Siquidem attrahi demonstrauius, cum distendantur: & cū contrahuntur, excerni. Qui uero de secula sunt, quam pneumaticam uocant, in contractione putant attrahi, in distentione

† Rusticos, agrestesque Pyrrhonicos.

Atione excerni. Alius porro his in definiendo pulsum causam eius efficientem addet: de qua in quaestione uenit, uitalis ne sit, an animalis facultas, an omnino ne facultas quidem, ut asserit Asclepiades. Quare definitionem, quam uocant, essentialem, quæ est oratio essentiam rei docens, planum est genus explicaturam esse, & differentias, & usum generationis, causam item efficientem, ad hæc materialem, aut instrumentalem, aut quoquo modo uelis appellare, ut genus, aut motum, aut actionem, aut passionem arteriarum: Differentias, quod per distentionem & contractionem, quodque sponte: Usus, quæ innati caloris nomine, uel spiritus uitalis generandi, aut hercle etiam animalis: Causam efficientem, quæ sit quædam cor distendens & arterias, aut uitalis, aut animalis, aut utraque: Materialem & instrumentalem, conformationem arteriarum ad actionem declarandum, quam memorauimus, appositam. Ita suam quæque secta rationalis fortietur definitionem. Nanque pulsum dicit Erasistratus motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quem facultas efficit uitalis & animalis, ad implendas arterias spiritum continentes uitalem: Asclepiades, motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quæ spiritu implentur, cum extenuantur: cum confidunt earum tunicæ, euacuantur. Nos uero dicemus actionem esse pulsum peculiarem, præcipue cordis, deinde arteriarum, quæ distentione & contractionem mouentur à facultate uitali, quod caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autē in cerebro spiritus animalis. Atque ad modum harum definitionum, qui de alijs sectis sunt, definiunt pulsum, ubique pro suis quisque suppositionibus. Proinde, si perfecte definiant, consenserint mutuo: sin angustius, uel latius, uel aliqua ex parte minus bene, non conuenerint. Huius habes argumentum maximum, quæ Herophili discipuli, qui quidem pulsum aggressi principes sunt definire, inter se disceptarunt: tum uero etiam, quæ cum his Erasistrati discipuli digladiantes (nam floruerunt ambæ hæc scolæ ab Herophili obitu) aliam etiam pulsum definitionem instituunt, dissidentes & inter se mutuo & ab discipulis Herophili. Nam ueteres quidem relictis definitionibus docebant, significationes declarantes nomen, quibus utebantur, ea interpretandi forma, qua Homeri dictiones grammatici, aliorumque antiquorum omnium explicant. Nam in hac interpretatione, quod haud dū liquet, ex altera declaratur. Vt in dictione πύρρονες. Nam hoc in uersu, πύρρονες εὐρυάγρονες ἴπποι, nondum, quid significet, constat. Sed ibi: Ἐγὼν πύρρονες μὲν ἀκέ' εἶλοντο, δούρατα δ' ἔκπα', καὶ πύρρονες κυνέας, explicatum est. Cum enim essent, qui armarentur, quatuor, tum scuta illos quatuor accepisse dicit, tum galeas etiam quatuor. Hoc modo, quando legimus apud ueterem aliquem Medicum, solam pulsare inflammata partem, aut motum tantum in inflammatione arteriarum appellare eos pulsum: in corpore autem sano hoc uocabulo uti nunquam: non omnem motum arteriarum colligimus, sed aut magnum & uehemetem aut quem ipse potest ægrotus animaduerrere, pulsum uocari. In hunc modum uidetur & Erasistratus pulsum nomen usurpauisse. Sed enim ubi legimus rursus Aegimij de palpitationibus librum, quem hic pulsum nos uocamus, palpitationem ab illo inuenimus appellari. At uero Herophilum contra uideas statim à principio libri de pulsibus, à palpitatione pulsum separare. Videtur enim omnem uir ille motum arteriarum, quem habere nos à primis uitæ temporibus ad mortem usque perspicimus, pulsum appellare: ex quo præsentem statum cognoscimus, præscimusque uenientem: nec pulsum, qui in corde est, uel in cerebro, uel in membranis eius, requirimus. Sic præcipua pulsum est omnibus huius ætatis Medicis notio, quam nunc explicauimus. Nempe hanc, ut modo dixi, desiderant: quod hanc sequitur, omne iam cauillationibus plenum est. Quo minus eiusmodi res definiendæ sunt: nec seipsum debet quicquam conijcere in definitiones, de quibus nec inter ipsos conuenit dialecticos: & quæ, ut omnibus numeris absoluas, usum magnum postulant: ne dicam nihil opus esse ad tradendas disciplinas definitione essentiali. Definitiones, quas uocant, notionis, his, qui iam rem cognoscunt, sunt superuacaneæ: ignorantibus non necessariae, quæ doceri certe pluribus uerbis possunt apertius. Nam notionem qui rei significatæ, à uocabulo angusta potest & aperta oratione accurate complecti, doctor sit hic quid præstantissimus: non tamen, qui abest ab illa perfectione, malus est: nec uero, qui minus probe interpretatur. Nam ita aperte rem ob oculos ponere, ut Lyfias & Demosthenes, oratores fecerunt, optimum sit: non contemnendi sunt tamen, qui nunc in iudicijs causas agunt. Equidem nihil obfisto illa facultate præditis, quin clare simul & compendiose, quæ singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc uideo ipse agere: sed quæ inanem ibi laborem subeas, ubi omnes iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino uero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ ne proferendæ quidem definitiones essentielles sunt. Verum, ubi ab notionem exorsis, ad essentiam eos notitiam deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rem uniuersam limitata complecti oratione fuerit commodum. Quare, quicumque Medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiam disciplinæ institium faciunt docendi ab essentialibus definitionibus, ut eloquentissimi sint, ut clare interpretentur, obscuri euadunt tamen: quæ assequi auditores, quæ amplam explanationem, quo intelligantur, quærunt, cum restrictis hæc definitionibus referuntur, nequeant. Longa uero oratione prius rei, qua de re agitur, aperienda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tandem uerbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia ueni: qui re ipsa declarauimus multis locis, quodcunque quis ponat nomen, solidum librum esse faciendum, ut declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaque de pulsum definitione agamus de integro, ac, qui recte definire uisi sunt eum, hos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli

scipuli Herophili, ut dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia non nulli. Se-

Heraclidis Tarentini descriptio pulsus.

Cap. 3.

Nam Tarentinus quidem Heraclides Empirico descriptionem dignam faciens, Pulsuum, inquit, motum arteriarum esse & cordis. Atqui non latet nos, qui sunt in Empirica secta, nequaquam de definitione laborare, sed declinant & describunt. Ita definitiones illi eas appellant, quae breuibus notatione subiiciunt rei, nec nomen rei proferunt. Atque hanc ille homines putat notionem de pul-

* λόγους + Multi cod. Graeci legunt, αὐτὸν πρὸς γοργίαν φησὶν μέλα. i. cuius appellationis pro fecimus. Ita uertendum est ex antiquis, ut nullus motus sub nostrum sensum cadat in ulla corporis parte cuiuscumque arteriae.

* In aliquibus antiquis non est illa dictio.

Alle incolumis saepe fit, quod ad suam pertinet essentiam. Neque enim uiuerent, si omnis perisset motus cordis & arteriarum.

Alexandri Philalethis definitiones.

Cap. 4.

AT Herophilus tamen Alexander Philalethes cognomine, quod istas calumnias declinaret, definitionem duplicem pulsus fecit: alteram ex ipsius rei propria natura, quam, ut in subiectis, appellat: alteram, ut in consideratione. Ac pulsuum, ut in subiectis, esse cordis ait & arteriarum contractionem atque dilatationem spontaneam, quae animaduerti possit. Illam, ut in consideratione, ictum ex arteriarum perpetuo spontaneo motu ad tactum, & interuallum, quod ictum excipit. Porro confirmat haec rationibus, ut putat, probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod etiam fecit Heraclides, ubi librum confutat Herophili de pulsibus. Multis autem argumentis Philalethis definitionem, qui eius memoriam secuti sunt, oppugnaverunt, quibusdam illis mire leuibus, ac plane contentiosis: aliquibus plus & minus probabilibus: quae quidam de illius familia confutauerunt, multaque uerba ultro citroque facta sunt. De his ego summam paulo inferius fortasse pertractabo. Adscribam tamen prius definitiones Demosthenis, qui & ipse non secus, ac eius doctor, Philalethes cognominabatur.

Demosthenis Philalethis definitiones.

Cap. 5.

HIc tres reliquit de oculis libros apud multos commendatos. Qui quidem etiam pulsuum iuxta, hac Alexander, diuidit, dicitque illum pro subiecto, esse cordis & arteriarum distentionem, uel contractionem naturalem, quae ualeat animaduerti. Alterum, ex quo considerationes instituumus, cordis uel arteriarum ad tactum, ictum naturalem, interuallumque, quod ictum excipit. Hic in definitionibus coniunctione utitur distinctiua uel, arbitratus copulatiuam Et, quod ex ambobus constituitur, tantum definire, utrunque uero separatim non definire. Est autem eius sententia, arteriarum motum per se solum esse pulsuum: & cordis item per se solum esse: esse etiam utrunque simul pulsuum. Ita solum distentionem uocari pulsuum, & contractionem, & utranque simul. Inductus est sic pulsuum appellari, quod ex distentione magnus uocatur & paruus, uehementisque & languidus, celer & tardus: ex contractione rarus atque creber. Proinde, ubi pro subiecto partes pulsus exponit, distentionem & contractionem uocat. Cum uero, pro consideratione, ictum & interuallum: sensu putans contractionem non posse percipi. At uero magna hic denuo contentio medicis fuit, non iam de nomine tantum, uti multae superius: nec uero anxiae & inanis, ut pleraque illarum: uerum quae ad caput ipsum & summam pertinet commentationis. Equidem, cum meo instituto expenderem citra pronuntiationem tamen, ut alia, quae apud medicos sunt controuersia, sic hoc quoque, per multos annos haesitatio mea non potuit explicari: tandem aliquando reperi causam eorum dissensionis. Quare unum de hoc solo librum scripsi, primum de dignoscendis pulsibus: ubi explicatum est, qui contractionem pulsus sensibilem obtinent, & qui non. Unde uniuersa disputatio illius libri ad eos plane dirigitur, qui ex ictu pulsuum & interuallo putant constare. Nam sunt, qui etiam absque distinctione definitionis pro subiecto, ab definitione pro considerationibus, absolute dixerunt pulsuum ex ictu & interuallo constatum esse. Atqui, ut dicatur ex distentione & contractione constare, quaestio existit quadam de quietibus, & quam a distentione ante contractionem, & quam ante distentionem a contractione cor molitur & arteriae. Quod etiam, si quando cordis nomen praetereamus, istas autem commemoraremus arterias, interpretandum est de illo dici eadem. Quemadmodum, si de corde quid referamus, omittis arterias, accipere oportet dictum de illis idem. Eandem habet perplexitatem in respiratione quietes duplex respiratoriorum instrumentorum. Quietes enim & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingressum spiritus & exitum. Atque pro tempore quidem harum quietum raram appellant, uel crebram respirationem. Verum tamen non similiter haec quietes dignoscuntur, atque pulsuum. Perpicuae enim semper in respiratione sunt. At quietes in pulsibus quidam dixerunt nullo posse modo dignosci: quidam solum externam, quam quidem & nos uocamus sensibilem, at non in omnibus tamen pulsibus. Itaque, ut respiratio crebra & rara in signis est magnis, ita etiam pulsus creber atque rarus: ut discas in praesagitione ex ijs. Quietes autem partesne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim non primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionum, quietes. Nam in inspirationibus quidem expirationibusque perpicuo operari instrumenta respirationis: in pulsibus distento & contracto corde quietes interpellantes has actiones instar esse quietis, quae illis suppetere etiam in defunctis cernitur. Quemadmodum etiam, qui pulsuum asserunt actionem esse arteriarum & cordis, uel motum arteriarum & cordis, uel distentionem & contractionem arteriarum atque cordis, omittere quietes uidebuntur, non paruum ad praesagiendum momentum. Rarus itaque & creber pulsus cum aequalitate sua & inaequalitate, cum perturbatione ordinis & ordine sunt huius generis: qui non parua nuntiant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrentis, ex eodem hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo, si definiendo pulsui uoles orationem de quietibus inferere, partesne habendae illae sint pulsuum, an secus: quae partes sint, utrum primae & per se, an per accidens, multum profecto temporis in eo pones. Verum, quod in alijs fecimus, ut cum progressi usque ad directam ubique loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas de pulsibus fecerunt, definitiones. Sane uidetur, si non uerbis, at sententia cum doctore suo Demosthenes consentire. Nanque functionem Alexander pulsuum spontaneam esse dixit: hic naturalem. Et ille, quae possit animaduerti: hic,

quæ animaduerti ualeat. Nec uero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cum magistro uideas Demosthenem sentire: Eodem modo in definitione pro considerationibus. Constat enim, istum dicas an percussum, nil interesse: nec etiam, spontaneum dicas an naturalem. Nam eo tantum, quod coniunctionem uel, in definitione intulit, ante diximus a præceptore eum diffidere, quæque id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij definitio.

Cap. 6.

Bacchius quidem alij in auscultationibus pulsuum dicit distentionem & contractionem esse, quæ simul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistratij, postulante ab suo errore instituentes. Si quidem illorum est opinio cor primum præ omnibus arterijs distendi atque contrahi, immisso autem in arterias spiritu, ab illo, simul atque impleantur, distendi, primum ipsi cordi uicinas, deinde, quæ has consequuntur, mox his proximas: atque ita cõtinenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipsis arterijs facultate uacantibus tum peculiari, tum a corde ipsis suppeditata, cuius se ipsæ ope distendant, ut cor, contrahantque. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo uim, cuius ope perinde, atque cor, dum distenduntur, ex omnibus partibus, unde possint, attrahunt, quod impleturum suam capedinem sit: dum contrahuntur, reddunt: Itaque eas simul uno tempore omnes uideri distendi & contrahi: idemque constitutum fac cor, utriusque motus seruari. Erasistrato autem consentaneum est, non una uideri cor & arterias distendi contrahi: quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratij probe Bacchium accusarunt id assententem, quod res ipsa monstrat. Illi contradicerent melius, qui solum naturalium pulsuum contentum institutam ab eo definitionem. Nam, cum ægrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni definitio.

Cap. 7.

Quod Aristoxenus Herophilium non solum reprehendit, uerum etiam genus pulsuum in definitione desiderari, ex eius uero diuisione aliquid dictum de distentione & contractione esse. Nam pulsus ille dicere uult functionem arteriarum esse: scilicet primum hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs præterea aliæ sunt, (crescunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita hæc est tota definitio: Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris. Sane genus rei, quamcumque definiamus, exprimens dum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus cõtinuum, (ita enim uocant, ante quod nullum aliud intercedit) quoddam autem uno uel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quodnam genus, non parum quæsitum est, ceteris in definitione sit præponendum: supremum ne genus, a quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter hæc intercedat, ubi sit utroque manifestus. Quamobrem merito quidam contenti fuerunt continuum & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed enim quod motus uarij sunt, (Nam latitudo, & alteratio, auctio, tabes, adhæc generatio interitusque uidetur motus esse) quemnam uelint motum esse pulsuum, par erat aperire. Dicent sane latitudinem. Deinde, quia multas habet latitudines differentias, addendum erat, quam latitudinem uelint esse efficientium pulsus instrumentorum. Superne aliquis a primo genere exorsus, si dialecticos sequi uolet, definiat pulsuum cordis & arteriarum functionem esse, quæ motu latitudinis obitur, distentis illis contractisque. Erit fortasse, qui his quietes censere addendas: ut certe uoluerunt quidam. Alij contra detrahunt, quasi quæ per accidens, non primo fiant. Verum in Aristoxenâ hæc sufficiunt, qui, cum dialectice uoluit definire, leges præterijt ipse dialecticas. Volunt enim isti, qui uenditant definitiones, a primo nos genere exordiri, deinde per media progredi, itaque facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducere istiusmodi definitionum, nisi Platonis extarent duo libri, quos habent omnes in manibus: in quibus docet nos atque exercet, ut ex diuidendi uia & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum alteri *Sophista*, alteri *Ciuilis*.

Zenonis definitio.

Cap. 8.

Sed ad Zenonis nos definitionem uiri Herophiliorum nemini secundi conferamus. Hic pulsuum distentem esse partium arteriosarum mistam ex contractione & dilatatione functionem: ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus temporibus absoluitur. Itaque functionem ille dicendo mistam esse, non genus modo dixit pulsuum, sed & proximam, ut credit, differentiam. Vbi præterijt, quod motu functio obeatur, eoque latitudinis. Meminit autem latitudinis specierum, uel differentiarum, distentionis & contractionis: neque enim obscurum est dilatationem pro distentione eum accepisse. At non male mistum dixit esse motum, non simplicem, neque unius formæ: si quidem ex contrarijs partibus constat, ut motus in respiratione. Etiam illud liquet, alteram partem illum nolle compositi huius motus appellare pulsuum, ceterum pulsus partem. Nam, qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionem etiam totum appellari pulsuum, hi non animaduertunt interdum ex his, quæ accidunt partibus, totum inuenire cognomen: ut hic, simus homo, aquilus, cesius, χαρπύς, id est flauidis oculis, caluus: in alijsque per multis a partium affectu cognomen torum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij prope omnes uel arteriarum, uel cordis, uel horum amborum distentionem & contractionem appellent pulsuum: hic non cordis & arteriarum, sed partium dixit arteriosarum, quæstione, quam dixi superius, quæ de corde est, adductus. Exoritur enim animantis maxima arteria ex cordis sinistro sinu. Huius sinus corpus non esse simile arteriarum corpori uel illi fatentur

*idem.

A fatentur, qui arteriosum eum uocant. Nam, ut neruosum appellamus aliquod corpus, quod tamen distat a neruo: sic arteriosum hunc suum uocauerunt, substantia plane diuersa præditum ab arterijs. Verum non obtinent ab aduersarijs, ut recte uel arteriosum uocetur: quod eadem natura sit, ac dexter, qui est carnis. Quocirca cor quidam in musculis posuerunt: quorum errorem alio loco deteximus. Id autem ut dicere auderent, similitudo eos corporis substantiæ induxit, quæ illis est: repræsentat enim ita, ut maxime, corpus cordis duos musculos. Et uero etiam manifeste utroque sinu uidetur pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cum exemptum est, aliquantisper. Quinetiam, quod pulsuum naturalem tantum Zenonem definiuit, merito & in eo est culpatus. Nam eundem in omnibus partibus esse ordinem motus arteriarum, in ualentibus quidem uerum est: in affectis, fit, cum falsum sit. Insimulat porro Aristoxenus Zenonem, ut multos alios de additione superuacua hac, cum dicat, Siue æqualibus illa, siue inæqualibus absoluitur temporibus. Si quidem communem notionem & generalem pulsuum non complecti nec hoc nec aliud prorsus quicquam eorum, quæ ex diuisione rei, quæ definienda est, proficiscitur. Nam, hominem qui animal esse dixit, inde ei addidit differentiam pedestre, postea bipes, non opus habet, etiam differentias ipsorum hominum ut addat: ut hæc sit definitio: Homo est animal pedestre, bipes. In quo artífices, inertes, sapientes, & indocti continentur. Solorum enim hæc hominum quidem sunt differentia: Bini uel illæ tamen, quod ad propriam definitionem attinet: Quod sufficiat ut animal pedestre bipes dicere, uel animal rationale mortale. Neque enim quæ definienda res proponitur, est, ut dixi, partienda, sed genus eius: acque hæc tenus diuidendum, dum, quod intendimus, assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioque abunde essentiam declaret, inutile est, quicquid deinde addatur, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, quæ definienda est. Namque quod commune est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferrí: quæ est res, per quam pulsus concipiuntur, & dicuntur: non per quam certi quidam pulsus. Nam, si quam attingat differentiam definitio, subiectam propositæ rei, reprehendendi cuius ansam præbebit, non recte prætermittas ceteras esse. Nam, sicut Zenonem adiecit, siue in æqualibus siue in inæqualibus temporibus absoluitur, temporis pulsuum scilicet subiiciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius uehementiæ: erit, qui crebritatis, alius numeri, denique omnes differentias reliquas alius atque alius. Quamobrem iure illi definitionem Zenonis nimium exuberantem & superflua considerunt. Habuissent etiam, si libuisset, illa obijcere, quæ dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonstrant enim uiri illi dictionis accessionem, de re, quæ definitur, detrahere, ut, hominem si dicas esse animal pedestre, [bipes,] geometriæ peritum. Nam, geometriæ qui non sunt, non erunt homines. Nuac quando confutationem huius definitionis, quam porro possit produci, aperimus: transcamus a Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus.

Chrysermi definitio.

Cap. 9.

Pulsus est dilatatio & contractio arteriarum, exurgente undique tunica, & in seipsam rursus confidente ab animali facultate atque uitali, comitans perpetuo tam sanitatem quam morbum, ad sensum tenuis. Videtur, hæc etiam uir præterijt cor, & tunicae arteriarum circulearem eleuationem & concordantiam pulsuum appellare, quas plerique distentionem & contractionem uocauerunt. Quod uero prætermiserunt quidam de familia Herophilij, hic addidit. Ab animali enim & uitali, facultate hunc arteriarum motum proficisci superflue illud additum quidem, si definitioni, quam uocat, notionis assignes: quod tamen non abundat his, qui definitiones essentielles postulant. Nam rerum, quæ posita in generatione sunt, definitio causam completæ efficiet, optima habetur: de quibus est pulsus, qui ut ceteri motus, dum fit, est. At, recte ne, an secus ab animali & uitali facultate effici dixerit pulsuum, non parua ea oratio quæstionem habet: quam quidem, [quod omnia uolo ubique dicere, præsentem lucubrationem inferam,] et si non sit necessarium. Nam, quæ rei exponit essentiã definitiones, placita cõsequuntur definitiõnum: quæ cõfutati priuatim debent, non eorum noie negociũ definitioni accessi, ut non legitime factæ. At, ubi ueritas illorum agitur, illic uerbosa hæc disputatio locum habet. Quod si quis uitio uertendum ducat, quod in unam ambas definitiones confuderit: & notionis, ut uocant, quæ posita est in cõi intelligentia: & essentialem, quæ uocant, quæ essentiã rei aperit: recte sane accusabit: & uero etiã complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostendet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: Ab illa uel paulatim ad essentiales progredi, aut repente ad eam, quæ ad amissum explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales autem quæ pedetentim ab illa recedunt. Quo est hic minus nobis inhaerendum, quod cum hoc declaratum ante sit, tum alia etiam oia, quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythrei definitio.

Cap. 10.

At Erythraeus Heraclides clarissimus eius discipulorum, parum uidetur magistri definitionem probare. Distentionem enim dixit & contractionem arteriarum atque cordis pulsuum esse, a uitali & animali facultate plurimum ualente effectum. Nam, quod distentionem dixit pro dilatatione, uerbo tantum, distendit ab illo, non re. Quod uero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatem quam morbum in re distendit. Omitit hoc enim pro superuacaneo, sicut illud, ad sensum tenuem esse illum motum arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate animaduerti pulsuum ad eius pertinet notionem, nec non in alijs plerisque: ægritudinibus, at non in omnibus. Illud uero, ad sensum tenuem esse motum eorum, declarauimus antea, quam requirat discretionem, eo loco, ubi definitiones Alexandri & Demosthenis

TERTIA CLASSIS.

I 2

demosthenis

*Al. ἀπὸ τοῦ ἰ. perceptibilis.

ἢ ex antiquis ita legendum, qui ubi uult ubiq; dicere, præsentem lucubrationem inferat.

*Alias perceptibile m.

*Alias perceptibilem.

mosthenis examinarem. Demit præterea, insurgente undique tunica & in seipsam rursus confiden- te: quod illa scilicet per distentionem & contractionem significantur. Ad illud uero, quod dixit Chrysermus, a uitali & animali facultate effici pulsum, adiungit Heraclides, plurimum ualente: quatenus alia etiam quædam facere ad generandum pulsum cum ipse confirmat Herophilus, tum omnes, qui ab eo sunt Herophilij nominati: tamen si reprehendat Aristoxenus & hunc & Apollonium Murem, qui etiam addit, plurimum ualente. Neque enim, inquit, quod erat commune cuiuslibet naturalis functionis, par erat, ut proprium, pulsibus attribuere. Reprehendit etiam, undique tunicam arteriæ circularim dilatari, in definitione dictum esse, non modo, ut Heraclides, tanquam superuacaneum, sed quod etiam pulsus quidam non naturales arteriæ distentionem non æqualem moluntur, ueluti sui partem. Sed uero calumniatur hunc planissime. Nam, si ipse in definitione Chrysermus poneret, æqualiter, iusta sit eius obiectio subijcientis præditos pulsus motibus inæqualibus. Verum, quando simpliciter dixit, insurgente undique tunica, & in seipsam rursus confidens, nullus criminis relictus est locus. Omnino, si id agebat, ut Chrysermus reprehenderet, præstiterat orationem ad illos pulsus deflectere, in quibus in modum fids uideretur tensa arteriæ tunica, ubi fertur sursum deorsum arteria, non distenditur tamen. Nam hoc dixerunt quidam ad declarandum eum pulsum, non ab re illi quidem, parum tamen ad absolutam scientiam. Atqui, ut profus non distendantur nec contrahantur uiuo adhuc animali arteriæ, plane fieri non potest. Quo minus autem animaduertatur hoc arterias habere, fieri potest de breuitate distentionis, & adiuncta ijs arterijs uibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem habere, attolliq; atque demitti, non distendi tamen & contrahi aperte. Sic ne hac quidem ratione mendacij postulet Chrysermus de circulari distentione & contractione arteriarum: qui non de sensibili eorum motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus fecerit. At, cui etiam hæc cordi est uel ipsi legere, quæ illi uiri scripta reliquerunt: uel in commentarios referre, Erythraei septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij uigesimum nonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis disensionibus capita orationum prodam, itaque alio me conferam. Sic enim fiet tandem, ut totum librum conficiam. Sed fuerit non incongruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexandri Philalethis fuisset discipulus, & priorum se omnes, ut putabat, definitiones coarguisset, atque hanc confirmasset esse optimam: Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris: Idem postea tamen, Nihil causæ est, inquit, quin etiam talem definitionem faciamus: Pulsus est cordis & arteriarum functio peculiaris, mista & inuoluntaria. Hanc etiam extollit definitionem, ut priore clariorem: illi compendium tribuit & artificium. Ducit enim sæpe inuoluntarios motus habere tamen aliquid uoluntarij: quod quidem, non obscurum est, quàm multis implicatum sit controuersijs & quæstionibus. Sed de istis cum utraque secta, disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso autem Herophilo diffidere in eo uideatur, quod pulsum esse existimat functionem arteriarum & cordis: & partes eius statuatur distentionem & contractionem, nonnunquam etiam quietes. Nam, si unde quaque Herophili placita tueatur, contractio sit functio arteriarum, dilatatio in proprium statum & naturalem earum corporis reditus. Nam eius hæc est sententia, quemadmodum distenta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in uiuis item, quantum ex seipsa est, distenta esse. In contraria opinione est Asclepiades. Hic uir cor & arterias arbitratur distendi, cum spiritu implentur in ea influente per subtilem contextum, qua prædita intus sunt. Vbi iam in eorum os repletorum nihil insuat amplius, ibi recidere tunicam in priorem suum statum illum naturalem. Atque hæc obiter subire quæstio sophistis potest, qui sermonem in immensum uolunt producere. Et, ut uerbosam materiam tibi hic paratam habes, ita, si, quæ Philonides Siculus scripta reliquit in libro de medicina decimo octauo, in manus accipias. Quorum etiam Agathinus breuibus meminit, ei obijciens, primum, quod male pulsum asseruit in solis arterijs fieri: deinde, quod Bacchium parum recte secum coniungat, magnum certe cumulum loquacitatis hac ratione addiderit orationi. Primum enim epicheremata sunt commemoranda, quibus adductus arteriarum solarum Philonides pulsum arbitratur: deinde illa refellenda: tertio Bacchium demonstrabis in hunc modum locutum in auscultationibus, Pulsus esse contractionem & distentionem omnium arteriarum. In compendio uero pulsum sic ad uerbum scribit: Pulsus, & omnis pulsus affectus arterijs duntaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, quod dictum est, dilatatio est arteriæ, uel arteriosæ partis eordis. In primis hoc tibi, fac, hæreat, hætenus solum fere Herophiliorum nos commemorasse definitiones: cum etiam Erasistratij multas & Asclepiadij fecerint. Etiam hercle Athenæi Artalensis ascleclæ, quos pneumaticos uocant, etsi non ita multas definitiones, tamen non parum multas fecerunt, Agathinus quidem certe, de quo paulo ante feci mentionem, quanquam improbet istos, qui omnia definitionibus student docere: ipse tamen librum primum conscripsit de pulsibus, ubi singula, quæ ad pulsum pertinent, nomina cum proprijs definitionibus rerum interpretatur. Ceterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro unius pulsus statui definitionem memorare. Certe quidem demonstraui ego multis in locis, librum de singulis differentijs pulsum posse, non secus ac hunc, confici: si magnū pulsum definias unā cum his, quæ ei ex quantitate distentionis sunt coniuncta. Et si paruum unā cū adiunctis ex hac: atque hoc modo omnes alios. In præsentiarum, ut dixi, de solo pulsu statui summam uerba facere.

Agathini

Agathini definitiones.

Cap. II.

Hic ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsum qui uolunt omnino definire, tamen in loquacitatem esse. Alio enim loco ait: Cordis & arteriarum motum dicimus pulsum esse. Alias Sensum illum, quem in inflammationibus ægrotus percipit. nam & hunc ait pulsum per homonymiam uocari. Quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsum, quando uel magnum, uel uehementem eum dicimus esse: qui in contractione non fiunt. Et uero etiam Athenæum ait censere contractionem quoque pulsum appellari: quam significationem iubet Herodotum attendere. Huic enim uiro suum librum nuncupauit, Menonis discipulo, quia apud Romanos in medicina exercenda clarus fuit. Sed constat ex compluribus distentionibus appellari pulsum dicit. Ad hæc non solum ex distentionibus constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si etiam, qui proprius est carpi, uocetur pulsum? Equidem existimo, inquit, pulsum dici etiam euidentium arteriarum motum. Ab his omnibus palpitationis secundum præcordia meminit, ecquid hanc quoque par sit appellare pulsum: quam quidem habeant non nulli deliri: esse autem crassæ dorsi arteriæ. Quem si motum, inquit, uocamus non pulsum, uerum palpitationem: erit iam quidam arteriarum motus, qui non pulsum, sed palpitationem appellatur. Qua etiam significatione Aegimius Veliensis inscripsit librum de palpitationibus, in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumentum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Aegimij ille germanus liber sit: aut utrum ceterorum Aegimius scripserit de pulsibus primus, an alius ante illum. Hoc uero omnino est friuolum: Illud fortasse non inane censebitur, tamen est inane, indagare, unumne a pulsus nomine, an multa denotentur. Videtur enim etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire, multis modis putans pulsum dici: de quibus sermonibus quo aliquis cognoscat, ad genera eum in species & differentias partienda necessarium est meditatum esse. Nam propriarum & communium significationum nominum hæc una est uia inueniendi. Itaque multis mihi locis uidentur, etiam qui illustres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbitrati, quot in ijs singulis contineantur propriæ species: Hoc inquam, si quis putauerit nomen animal non rem unam significare: Aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale aliter, experts rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumq;: ad hæc gregale, & solitarium: & id genus reliqua. Proinde, si hanc disputationem persequere, discipulumq; exercites ad multa exempla, ut statim, quod multis commune est, cernat, & quod unicuique proprium, non parum impendes temporis. Atqui sine tali institutione ostendi non potest pulsum uocabulum unam rem significare, ut animalis, etsi ex utriusque diuisione quam plurimæ prodeant differentia. Itaque hic iam perspicias etiam longitudinem sermonis, qui integrum item librum requiret, si exponere uelis, unde inducti illi pulsum multis modis putant dici: & quid sit, quod ijs imposuit. De quibus ego non nihil etiam in primo commentariorum, quæ in librum Archigenis de pulsibus conscripsi, numero octo, dixi. Hic satis erit, sicut antea, si unam sermonis prolixitatem demonstrarem, qui ei habebitur, si quis talia persequi omnia uelit. Nam uidetur Agathinus, etsi incuset illos quam uehementissime, qui pulsum conantur definire, ex suis ipsius uerbis, nunc functionem arteriarum & cordis eum putare esse, nunc motum arteriarum & cordis, non nunquam distentionem & contractionem arteriarum & cordis: non quod inter se hæc definitiones pugnent, sed quod una est, ut ita dicam, generalior, aliæ specialiores.

Archigenis definitio.

Cap. I2.

Etiam Archigenes, qui commentationem putatur de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio prægrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis & arteriarum distentio atque contractio naturalis. Addidit hanc dictionem, naturalis, ad definitionem Agathini ob causam, quam ante explicauit. Ex distentione atque contractione, ut partibus, arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes, actionem putantes utrunque motum esse: cum Herophilus & Asclepiades haud æque sentire uideantur. [Herophilus de distentione & contractione arteriarum peculiarem quæstionem instituit prolixiorum.] Nam subinde putabis eum & distentionem & contractionem censere actionem esse: fere tamen unam contractionem. Asclepiadis uero, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor & arteriæ moueantur, uaria est oratio, cum in alijs functionibus naturalibus animalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas enim interim statuere eas illum ne actiones quidem esse: quantum hoc consequens est suppositionibus ipsius: interim uero functiones esse ponere, ueluti abutens nomine, aut consuetudini concedens. At uero familia Athenæi, ut dixi, omnis utrunque motum in functionibus habet, & distentionis & contractionis. In qua etiam nos sententia sumus: neque tantum de arterijs & corde, sed etiam de thorace: quippe quem etiam demonstraui agere distendendo se & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tum in arterijs lationes in medium statum ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa sunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem conijcias, hac re ad longitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc, si nominum uarietatem, qua in definiendo sunt usi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidam reprehenderunt: postea, quomodo dicta sua defenderunt, alius hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

* Græci cod. antiqui legunt, πέν δ' ἄρτι non πέν ὄρτι, ut sic uertat. Huic enim uiro, qui tum sui ipsius erat discipulus, cum apud Romanos in medicina exercenda clarus, suū librum nuncupauit. * Alias opus quod i. pulsus. * Alias hunc. * Alias quem.

† Ex antiquis legedi. cū illis, qui sunt alicuius sectarij.

† Alias. Ex antiquis. Herophilus igitur dogma de distentione & contractione arteriarum peculiarem quæstionem hæc prolixiorum,

Magni definitio.

Cap. 13.

Magnus uero non distentionem & contractionem, sed etiam inflationem & concidentiam sensibilem, cordis, eorumque, quae illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenaei definitio.

Cap. 14.

At ipse sectae illorum princeps Athenaeus, pulsum definiuit motum per distentionem naturalem, & inuoluntariam spiritus eius, qui in arterijs est & in corde, quique ex seipso & in seipsum mouetur, unaque cor mouet & arterias. Vbi non essentiali modo definitionem fecit, sed addidit & causam: quae admodum definiendi dialectici uolunt ea, quae dum fiunt, sunt. Et compendiosus est, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem tenuem, cordis & arteriarum. Iam Athenaei est haec est definitio: Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum. Sicui autem cordi est, hae definitionibus confirmandisq; longissime de ijs orationem extendat, licet. Iam uero alij quidam de pneumatice sectae definitiones pulsum fecerunt aliquantum, ut dixi, uariantes. Quo minus eas commemorare statui, quod perstringere quam breuissime orationem studeam.

Asclepiadis, eiusque discipulorum definitiones.

Cap. 15.

Asclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se discordes: quod definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adicerent, alij detraherent, alij conuerterent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionem & contractionem cordis & arteriarum. Hic multi eius discipuli addunt, quae non semel, sed identidem in una inspiratione fiat. ut tota definitio haec sit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum, quae non semel sed identidem in una inspiratione fiat. Sed decepti quidam sunt ab eo, quod in libro suo de respiratione & pulsibus scripsit in eum modum ista uerba, obliuioni orationis, ubi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quae simili modo fiunt in respirationibus & pulsibus, & quae alio, diuersoque. Ac, ubi diuersitatem declarat, ista commemorata uerba sunt scripta: quo respirationem separaret a pulsibus, quibus hoc est adscriptum: Quae non semel, sed identidem in una inspiratione fiat.

Moschionis correctoris definitio.

Cap. 16.

Alij porro quaedam adiecerunt praeterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: quod Asclepiadis scripta quaedam corrigeret, non ubique cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego uero simul, ut Moschionis definitionem narrauerim, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, uenarum, cerebri, ambientisque: hoc membranae: quae in una inspiratione non semel, sed identidem fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quae definitio habet, si quid memor es haecenus dictorum.

Erasistrati discipulorum definitiones.

Cap. 17.

Quare sit operae pretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidem hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui unum uirum sectarentur, dissensisse plerisque. Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse: ut Apollonius Stratonis filius, unam hanc: Pulsus est dilatatio arteriae, quae completionem fit spiritus a corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriae dilatatio & contractio, a facultate, quae illis adiuncta est proportione. Ac tertiam aliam: Pulsus est dilatatio, quae facit, ut tactum arteria feriat. Atque hanc definitionem tertiam aequipollere definitioni pulsum in consideratione positi nuper ab Alexandro allatae, nemo est, qui nesciat. Prima autem, quam scripsit, essentialis est, consentiens Erasistrati sententiae: quando quidem putat arterias, ut superius etiam memini, ideo distendi, quod compleantur spiritu a corde suppeditato. Nam completionem uolunt nos, non impletionem dicere, ne quis omnem in contractionibus existimet spiritum euacuari. Secunda definitio facultatum etiam sermonem tangit: quam alij rectius Erasistrati fecerunt, qui pulsum esse dixerunt distentionem & contractionem arteriarum & cordis, quam uitalis facultas & animalis efficit. Nam ipse Erasistratus in commentarijs de febribus aperte affirmauit etiam animale esse in corde, nedum uitali facultatem. Non nullis illorum satis fuit dixisse pulsum communem actionem esse cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis distentionem arteriarum cordi contrariam esse pulsum affirmauerunt: quando attollitur cor, eodem tempore contrahi arterias existimantes: & cum illud contrahitur, tum distendi arterias. At uero Apollonij prima definitio solam declarat distentionem esse pulsum, quam dilatationem appellauit, hae uerbis: Pulsus est dilatatio arteriae, quae completionem fit spiritus a corde emissi. Erasistratus uero uidetur non naturalem arteriarum motum appellare pulsum, uerum motum duntaxat in inflammatione. Id, quod eius uerba arguunt in primo commentario de febribus: ubi uocat motum arteriarum, quem naturalem nos pulsum appellamus. Quem uero in inflammatione ille immutationem dicit habere, pulsum uidetur uocare: non censens scilicet cuius arteriarum motui esse pulsum nomen attribuendum, sed soli ei, qui ab effectu in inflammatione a naturali statu deducitur. Cernis igitur uerborum copiam, qua abundabis, si cuncta haec persequere, & quae in se Erasistrati mutuo, ac quae in alios disputarunt, commemorare: & quae item illi responderunt his. Cum igitur in capitibus ego tantum recensendis librum iam totum confecerim, idque multis etiam praeteritis illorum definitionibus, quid? qui exequi omnia uelit, nonne tres libros atque adeo quatuor habebit conficiendos? Fac uero confectos esse, & adolescentem quempiam, qui

† Ex antiquis ita uertendum. quae illi coeque est, ac proportione respondet.

A qui in nugatorem incurrisset praepceptorem, qui omnia dicere uelit, nihilque praeterire eorum quicquam, quae tradiderunt medici, longo tempore illa & summo studio edidicisse: postea congressum apud aegrotum aliquem esse cum alio adolescente de alio magistro ratione docto cuiusque pulsus dignoscendi, & quid denuntiare solent: utrum dices commodi aliquid inuenturum ad praefragiendum de aegroto? aut, utrum nomen affecurum apud aegrotum & praesentes? Nam alter adolescens, qui pulsus sit definiendus, multis uerbis ager: At, morbus periculo uacet, an cum periculo sit: & diuturnusne erit, an breui iudicatio sit expectanda, plane nesciet. Alter adolescens exacte haec praesentiet praedicetque praesentibus, sed eum ratio definiendi pulsus fugiet. Haec autem aperte declarabit contentio, quae ratio docendi utilis, quae inutilis sit. Verum, ut est in proverbio, Dulce bellum inexperto: sic isti uidentur mihi, qui omnia uolunt definire, prorsus quaestiones ignorare, quas dialectici de ratione definiendi instituerunt. Nam definitio ne quidem significationem explicare propositi nominis, si quidem propositam rem non omnes plane assequantur, non dico conducit, sed necessarium est. Necessarium etiam, ubi quis uel uerfuta de industria, uel imprudens praestupiditate significationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea, ac oes homines. Si absque utroque horum sit, omnino res definitione non est aperienda, quod suum ipsam nomen abunde declarat. Nam definire plane quidque, ad sophisticam disciplinam pertinet, uelle. Mihi quidem haec licet dicere, qui frequentissime in quaestionibus improuisis feci periculum. Nam de quaeris re ad definiendum proposita dici demonstrari posse totum diem. Quare non, quo uerbis deficiat ad definiendum accomodatis, in abundantes queror. Sed, cum probaui omnium me ad eam loquacitatem esse instructissimum, humanitatis duxi esse, si artibus insudantium haberem rationem, ueritatemque aperire: non quod plerique faciunt sciolli, qui suspici, quod sciunt, quaerunt: & uero etiam ampliores se ipsi apud alios putant fore: sed, quae cognouissem, semper distinguerem utilia ab inutilibus. Omnes enim, (cum a paucis discessum est,) qui artes tradunt, nugis omnia refererunt: de quibus hoc est, quod haecenus tractauimus. Nam perualit philoristiae morbus non medicos tantum, ac philosophos, sed oratores etiam, & musicos, grammaticosque. Quibus ego, si sapiant, omnibus uno de pulsibus exemplo medicinam sane praesentem feci. Quod si quando per otium multum sit uisum omnes persequi & diiudicare controuersias de definitionibus, ne id quidem facere dubitabo. Siquidem inutiles quidam dicunt illas esse: alij utiles illas quidem, sed de ratione disceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conscripsi, tertium & quartum commentarium in secundum librum Aristotelis de demonstratione. Cui libro titulum multi indiderunt Analyticorum secundorum: sicut & libro de syllogismo, priorum Analyticorum.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS LIBRI QUATVOR.

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Docet, quaecumque in pulsu in nostram notitiam ueniant, ac in primo libro pertractat de distentione ac contractione, primis & principibus pulsus partibus per sensum dignoscendis.

Partitio commentationis de pulsibus, & quibus in partibus medicis, in quibus philosophi elaborarunt: postea de difficultate dignoscendorum pulsum.

Cap. I.

DE PULSIBVS comētationē in quatuor partes sumus partiti. Prima specierū & generū illorū differētiās recēset. Altera, quae est haec ipsa, quā nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscēdis. Tertia causas aperit, a quibus quisque generatur. Quarta & postrema, quid denuntiare solent, medicis sane praeter ceteris honoratissima, quo fit, ut reliquas partes, huius nomine tractent: & philosophis, qui scientiam naturalem inuestigarunt, nō plane neglecta. Quam ob rem merito omnium prima pars iuxta ad medicos & ad philosophos pertinet, sed secunda & quarta medicis est peculiarior, ut tertia philosophis. Quocirca magno opere utriusque in tertia elaborarunt, quod hi omnibus eā praeponeēt: illi proximā statuerēt summā parti. In quarta nō perinde quidē, ac in hac, eo quod soli de ea medici scripserunt: plus tamen, quam in reliquis, laboratum est. At in prima sophisticis plus satis medicis, qui magis artis opera spectāt, quā nugis, satis inter disputandum laboris fuit. Reliquā secundā partem nec philosophorum, (neque enim ad tertiā, sed ad quartam faciebat) nec medicorum praeter Archigenem, idque plane leuiter, attigit quisquam. Flagitat autē haec non prolixam quidem orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nam, cum tactu

TERTIA CLASSIS

I 4 nobis

nobis opus est exercitato, ut paruum etiam exacte differentiam sentiamus, tum non est in manu nostra eius exercitatio. Nam compaginum usum, & instrumentorum, & uero dissectiones, usumque; fasciarum, & laqueorum, praeterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operam fortasse discas. † [Et sane multa ipsi non obimus, sed res ipsas molimur imitari: quod etsi ad summam non perducatur nos, at eo plurimum progredi tamen, & prope finem licet aspirare.] In meditando uero ad pulsus quid inuenias, quod caprizantem, uel uermiculantem, uel omnino quenquam referat minus frequentium, non uulgarem tamen rem indicantium? Nihil hercle, nec quod accedat quidem. Sed ad naturam eorum alio alio praestat oratione declarandam. Ut exerceas autem te ad quempiam facillime simul & exacte dignoscendum, nisi ipse tuam operam naues, nihil reperias machinae a medicis ita commentum, ut in ceteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaque cum ob id, tempus requirit longum, tum ob absolutam naturam rerum scientiam. Nam, si figuli pictoresque; uisum, si caupones & coci gustum, olfactum unguentarij, auditum musici, tamen si artis habent ubique promptam materiam, multos non dies dico aut menses, sed annos, ut accurate artem calleant, meditantur: ad tactum exercendum quantum scilicet censeas temporis medicum quaerere, cui plurimi uno tempore affectus arteriae sunt attendendi, non ut figulis sola figura, aut ut pictoribus colores: sed primum distentionis quantitas, deinde qualitas & tempus motus, tum mouentis eam contentio facultatis, postea ipsius tunicae arteriae status? Haec simul, atque illa attollitur, omnia sunt cognoscenda. Quinetiam caloris qualitates, occursum arteriae motu excitatus apertius indicat: & etiam aequaliter an inaequaliter illa, quae memorauimus omnia, una in parte & in diuersis fiant. Atque in distentione haec consideranda sunt. In contractione sane similia illis, praeterea tempus inter utranque medium, quo quiescit, duplex illud, unum a distentione ante contractionem, alterum a contractione ante distentionem: & horum mutuum proportionem, temporis motus ad tempus motus, temporis quietis ad tempus quietis, & utriusque simul ad utrumque: quae sunt uniuersa ante alterum arteriae ictum cognoscenda, confecto in primo pulsu. Nam, cum iam alter incepterit, cum ipsa prima sunt attendenda, quae declarata iam primo sunt: tum uero, quo aequalitatem eorum & inaequalitatem perspicias omnesque; differentias, quae in illo sunt exposita, cum ijs, quae in hoc, conferenda sunt. Inde tres, quatuor, quinque; atque adeo multi deinceps pulsus sunt uidendi, ut ordo tibi atque confusio sit explorata. Quid haec, quantae censes esse omnia exercitationis? Equidem, ut uerum dicam, ad exactissimam quidem & absolutissimam cognitionem requiri totam humanam uitam putem: ut autem tantam assequaris, quantam nunc parauimus nobis, non sex menses tantum, quibus uniuersam medicinam profitentur sapientissimi se isti methodici tradituros, sed annos permultos. Mihi quidem certe, ut primum medicis coepi operam dare, primis adhuc aetatis temporibus mirifica cupiditas incescit artis de pulsibus cognoscendae: atque inde usque in hanc diem, eam commentatus, haud dum mihi omnem artem uideor assecutus. Siquidem multos annos etiam dignoscerene tactu clare contractionem arteriae esset, incertus eram. Quin haerebam etiam, an Archigenes, Herophilus, [an uero] Agathinus, omnisque; prope natio empiricorum uera dicerent: tantum aberat, ut plane scire, possentne tota sentire, an pars aliqua, eaque; quanta. Iam in distentione de similibus perinde implicatus tenebar, cum tamen haec fundamenta sint, & ueluti elementa totius de pulsibus artis: quibus incognitis nihil esset praeterea quicquam, quod cognosci certo possit. Tantum sensu noueram dignoscere distendi arteriam, non ascendere & descendere, quod confirmat isti, qui Empirici uocantur, probari, atque id esse uerum. Neque enim distentionem, sed ictum tantum percipere tactum: ascendensne cuiuspiam, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidem multis annis prope solum assecutus sum: postea unum etiam, uehementem pulsum: alia me omnia adhuc fugiebant. Itaque in profunda haesitatione multos annos uolutatus, nihilo magis indagare destiti: sed, cum acrius etiam atque etiam in id incubui, tandem aliquando *species contractionis tactui aperte representata est. Deinde, cum in ea meditatione diutius immorarer, non *speciem adhuc obscuram, sed clarissimam notitiam eius non concedentem distentionis notitiae consecutus sum. Postea, quid commemorare, quam alia sum cito assecutus? Omnia enim ultro se offerebant, & plane posthac perspicua erant, ut cum in summis tenebris lux subito splendida eluxit. Quod si quis haec accipiat, ut uera, & non ut fabulam, magnum fructum capit, ne eum desperatio subeat inueniendi, quae indagat: neque eo deterreatur, quod multis etiam annis inquirendo nihil dum profecerit. Nam quidam in quaerendo clam obducitur callus, ususque; comparatur, qui progreditur pedetentim, neque prius, quam absolutus sit, unquam coepisse apparet: Simul, atque completus est, cumulare fert omnium exhaustorum laborum quam citissime fructum, adeoque; ut rudius dicam, cum ipsa usura. Iam, cum posteris nostris non mediocre momentum accesserit promptitudo, nostra atque industria in hisce rebus, qui non dubitauerim uel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tempore ad artem se exercent pulsum, & minore cum labore. Faciam enim, ut praeter aliam uiam muniam, quae uorum assequaris potissimum: liceat tantum ab immensa diuitiarum atque gloriae siti, quae nunc dominatur, mortales abducere. Neque sane quicquam erit profectum hac lucubratione, si ueritatis studiosos desiderabit. Quos scilicet haec tenus desiderabit, dum uoluptas superior sit & regnet, honestas autem nulli curae nullo numero sit. Neque enim uoluptuarios haec commentatio, sed egregie gnauos industrioseque; quaerit. At talis quotusquisque; est? Sed enim, ut dixit Heraclitus, Unus mihi instar est mille. Profecto libentius cum uno illo egero, ac cum istis mille, qui unum uel etiam nullum ualent. Nam non numero ueritas, sed sapientia aestimatur. Ergo ad unum hunc uerba nunc facimus cupidum ueritatis,

† Ex antiquis ita uertendum. Et sane multa ipsi hoc pacto obimus, exemplaria seu institutiones molientes, per quas etsi ad summam peruenire non possumus, et plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire possumus.

A. I. f. 2. d. 3. c. 1. p. 88. D.

* phantasma

Atis, quisquis ille siue nunc sit, siue posthac exister: Primum multa ad sensum pertinentia, fieri non posse, ut uerbis non explanentur: Deinde, tamen si non possit fieri, nihil eo tamen cauae esse, quam ob rem nostrae te diligentiae poeniteat. Nam, si minus uideatque accurate sermone ad eorum notitiam, propius tamen, quam nihil, aspiraueris. Nam quis tandem faciem cuiusque; hominis depingere oratione exacte possit? Haud sane quisquam: tamen seruos fugitios quotidie ex notis faciei proclamant. Adeoque; fuit cui hoc esset satis tantum exaudisse.

Crassus erat, nigris humeris, crispisque; capillis.

Atque ego, cum prius dulce Falernum, quam Romam profectus essem, nunquam gustassem: tamen me, cum est primum oblatum mihi, non fefellit, quod signis deprehenderem id, quae legeram. Quidam etiam meus familiaris uinum, quod crescit in Lydia, (dulce Sesaminum uocatur ab incolis) facile cognouit hoc duntaxat a me admonitus, dulce uinum Creticum, & quod Scybellire appellant, colore representare, & dulcedine, crassitiaque; praeterea mirificam quandam iuncundissimamque; adstringendi uim praeter illa habere. Huiusmodi nos quoque signa recipimus pulsum dignoscendorum tradituros: Ad haec, manus quam ratione erit cuique; pulsui ad mouenda. Siquidem hic firmitus infligenda est, illic lenius applicanda: ut in uehemente & languido pulsu. Nam illum, nisi premas arteriam, non dignoscas: hunc, tantum abest, ut cognoscas premendo, ut semel etiam, si ita facias, uideatur immotus. Nec uero magnorum simul & languidorum pulsum: quos lethargici habent, cognoueris magnitudinem, nisi admodum attingas molliter. Quod autem a turgidis & magnis, & duris, uehementibusque; altos oratio discernere possit docere, si magnum dicam tibi hunc esse, qui increuit ex aequo in tres dimensiones, in longitudinem, latitudinem, profunditatemque; turgidum autem, qui in duas tantum, latitudinem, & profunditatem: altum, qui in unam tantum altam: & durum uolentem ictum efficere qualitate arteriae tunicae: uehementem uitalis robore contentionis: haud dixeris prudentem uirum, atque gnauum, omnino ab his initijs ingressum non posse dignoscendorum illorum confirmatam scientiam parare, modo ad principia & ueluti elementa artis huius probe exercitatus sit. De quibus nos primo loco dicemus, deinde congruo ordine ad reliqua progrediemur.

De quatuor elementis dignoscendorum pulsum.

Cap. 2

Sunt haec quatuor. Omnium primum, quod empiricos diximus contentiose potius, quam uere asserere, ictum se tantum sentire, distentionem autem ignorare arteriae. Quocirca pulsum quidam de illis definiunt, memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distentione arteriae, sed ex motu dixerunt: nulla de re alia, quam quod distentionem se negant sentire. Verum ratione, inquirunt, constituas eam, licet, non percipit tamen eam tactus. Contra uero debebant omnino dicere, si id tantum agebant, ut contenderent: tactum arteriae distentionem sentire, sed, uere ne distendatur, hoc se non plane scire. Nam confirmare non percipi, mentientium est de sensu. Etenim, si istos roges, quis tandem conuulsus pulsus uideatur, quid aliud respondeant, ac intentae utroque arteriae, quasi fides, quaedam occursum illum efficere tactui, quae ne pristinam quidem sedem plane retineat, sed sensum sursum deorsumque; iactetur? Iam, etiam si de uibrato requiramus, fatebuntur hunc quoque, si quidem illis certe tactus affectus non exciderunt, fieri, cum deseruit arteria suam regionem. Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam atque deorsum sentimus plane. Quin immo pulsus inaequalitatem eam, in qua arteriae quaedam partes editore loco appareant, quaedam humiliore, si nescire se dicant, experientiae deprehenduntur inanes, quam semper uendicant. Neque enim de illis hoc est, quae ratione ostenduntur: ceterum tactus id percipit dilucide: in cuius quaerenda causa Medici, qui uocantur Dogmatici, dissentiunt mutuo, dissensuri etiam in eo, an percipiatur, nisi ea sit rei euidencia. Quinetiam est, cum magnitudine inaequalis pulsus fiat in una distentione, cum eius partes quaedam plus, quaedam minus distendantur: qui non fieret, nisi distendi arteriam re uera uideremus. At intelligo producere illis me ingeniosius fortasse sermonem, quam aperte agere. Nam satis hoc sit dixisse, longum uel breuem, altum uel humilem, latum uel angustum, magnum uel paruum, crassum uel gracilem, & praeterea horum medios fieri non posse, cum non omni ex parte distendi arteria conspiciatur, quoniam solum fieri motum arbitrantur: tantum uel altum uel humilem fieret, uel eorum medius: alius nullus. Igitur, qualis conuulsus pulsus est, qui est infrequens, tales contendunt, qui negant sensibilem distentionem esse, semper omnes uideri. Re uera enim in conuulsuo aut nequaquam sentitur distentio, aut parum & obscure arteria in fide modum sursum deorsumque iactata. At uero, quod tradit Archigenes hominum gracilium in partibus non carnosus, oculis cerni arterias distendi & contrahi: apud homines quidem uerecundos, recte dicitur: apud eos uero, qui de rebus conspicuis, quando sibi ipsis liberit, non laborant, secus. Etenim nec conspici negabunt hoc, quod quidem eorundem sit illorum hoc quoque in facias ire. Aut, si etiam annuant, oculis uideri dicent arteriam distendi, tactu non item: atqui de hoc quaestionem esse. Quare non ad usum sermonem deriuemus: uerum propositis his, quae tactu percipiuntur, placare homines conemur. Atque, ut uerum dicam, non tam istorum nomine, quam ut ueram traderem rationem dignoscendi tyronibus huius meditationis affectus sensibiles, memini pulsum manifestam distentionem arteriae obtinentium, & obscuram, de quibus conuulsui sunt, praeterea ut pulsum, qui in quantitate positi distentionis sunt, ne confundant considerationem, sed semper in memoria

memoria habitis tribus dimensionibus contendere presentem pulsum cum superiori ualeant, in tribus ne dimensionibus illi, an in eorum aliquibus uel aliqua respondeat. Nam, qui ex distentionis quantitate xxvij. pulsus constant, quos in tabella libro primo de pulsuum differentijs proposui, hac maxime ratione cognoscas, si dimensionum quantitate singularum teneas memoria. Porro autem tum hac ipsa quae nunc commemorauimus, tum reliqua, quae posthac dicenda sunt, omnia praecedere ille liber debet, ut initio statim huius libri admonuimus. Itaque, prius huc qui se conferat, quam illa edidicerit, errat planissime. Atque hoc fit in toto sermone constitutum. Nunc, quod instituiamus exigamus: aperte distentionem arteriae a tactu, non ictum modo (quod, qui cum omnibus disceptant, affirmant Empirici) animaduerti. Quare adducti rationibus meis contra, ac prius dicant (ni sophistae certe & arguti gestiant haberi) arteriae animaduerti quidem abs tactu distentionem, tamen, ita ne re uera habeat, se haesitare. Sane enim haec consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cum omnibus alijs in disputationibus, quod cernunt, constituunt, de natura uero haerent: hic non faciunt idem? Atqui, si hoc faciant, non est, quod dicant: distenditur fortassis arteria, sed non est conspicuum. Verum e diuerso, fortassis non distenditur illa, tamen percipitur. Si quidem consentit hoc cum illis, qui, quod cernunt tantum, & non quod cohaeret, cum placito suo ponunt. Si quidem, quod conspicimus, ubique locorum, ut dixit Timon, ualet: qui fit igitur, quo minus nunc, quod cernitur, ualet? Atqui, si quidem ualet ubique: nunc certe pro principio aperte dilatari arteriam sumpto, cum scilicet non conuulsive moueatur: inde diffentiamus fortasse inter nos, an fidem illi nos habebimus, illi non habebunt. Fortassis hic quoque, si suam illis auctoritatem subijciamus, ad concordiam in communi ineundam auctores fuerimus. Quidnam igitur uolunt? nihil aliud quam singula euidencia conspici, & scrupulum habere maximum, an, qualia uidentur, etiam sint: deinde an ulla etiam ratione sint. Sumptis sane & id a nobis confessum, nihil enim illis denegatum uolumus. Quin nec, ecquid omnino sit sol, luna, terra, nec an mare, neque an uigilemus: sed ne an sapiamus quidem, uel uiuamus, nec quicquam nobis prorsus, qua sit natura, constare. Equidem haud sciam, hac quam desiderant maiorem haesitationem. Obtinerunt hanc a nobis libentibus: superfedant hoc labore orationis, ut demonstrant: habeant suam naturae ignorationem, ac abunde fruuntur, licet. Tantum respondeant nobis rem non sane prolixam, An simul de usu rerum ad uitam pertinentium haesitare uelint: neque, ubi solem perspicue oriri cernamus, obire solita nos negocia, si dies sit: an in grabato conuiescere, dubitantes, nox ne etiam sit, an dies: Nec, cum nauem coccenderimus, ac simus in alto, hoc agere: sed nihil credentes, audere in mare proficere, quasi id fortassis mare, fortassis non sit: Neque, ubi in portum ex alto inuehamur, appellaturque nauis ad terram, omnesque uideamus in terram exire, fidem dare sensibus usque ad ipsum usum: ceterum intus nos continere, haesitantes, & dubitantes, dicentesque. Forte quidem uidetur nobis terra, non est tamen. Atque omnia illa ipsius auctoribus ad experientiam usque fidem habent: at de natura in dubitationem adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi uolumus, ut eis pro certis utamur. Quod uero excedit usum, superfluum dicimus esse. Quam ob rem, si, quod cupimus, nobis dant: de quo amplius diffideamus, inuenio nihil. Quod ad naturam pertinet, de eo scilicet inquit. Desine, quae so, nec de eo uerbum unquam faciemus, si uoles. Immo uel ad foedus ferendum te adhortemur: & procedant posthac, si uultis, non minus nobis, quam alijs mortalibus, qua res, qua uerba: quando uos etiam ipsos animaduerto elaborare, nequid de illis, quae omnibus hominibus testata in uita sunt, euertatis. Proinde, sicut illi negocia obeunt, & ite nos obeamus: nec curiosi finis ulla in re, quae aperte conspicitur: sed statim credamus, & assentiamur. Ut si quis annunciet ab imbribus, qui deciderunt, fluuium auctum euertisse pontem. Hic quispiam de uobis praesto ita uetet ab solute, ab imbribus, qui deciderunt, dicere, sed qui uisi sunt decidere: neque fluuium, sed qui uidetur, & apparet: neque auctum, uerum qui uidebatur auctus esse: neque diruisse potem, sed uideri diruisse: quis hunc sanum dicat? Quid igitur, quando cum ceteris omnibus mortalibus alio modo disputetis, negocia solis nobis facestis, cum iisdem utamur sensibus, tam in arte medica, quam reliqua in uita? Et utre, uerbi gratia, & uesicam, culcum, atque fabrorum folles quid distendi dicitis ac contrahi, uideri praetermittitis: arteriae uero soli innocenti estis molesti, atque in ea de apparentibus scrupulum inijcitis, quo minus absolute pronuncietis, distenta est, & distenditur, contracta est, & contrahitur, sed uidetur distendi, uere ne distendatur, me laret? Desistite per Deos tandem aliquando inanibus nugis artem onerare uel sua sponte longa. Si ociamini, & uitam non labefactare, sed esse usui instituitis, artemque non interpellare, sed augere conamini, rebus hanc commodioribus contentionem reseruate. Multa offenditis in medicina, quae magna sint quaestionis, huc conferte uim uestram: hic ingenium ostendite, & dubitationem de rebus euidentijs tandem abijcite, quando nihil ea re profectus sitis facturi. Compellemini enim, uelitis nolitis, euidencia pro certis habere, aut ne hicere quidem uobis potestas erit. Nam, cum, siue quaeramus, siue non quaeramus, idem consequitur usus: nequicquam inquiramus. Sunt uero permulta aliae hominibus tum sensus, tum rationis exercitationes, hic elaborare, in his tempus ponite: Res autem euidentes citra scrupulum pro ijs, quae esse illae uideantur, numerate. Facite itaque, ut mihi arteriam concedatis in longum, latum, & profundum distendi: postea iam disticite, an sentire contractio nem, nec ne possitis. Vos uero, ut nec hoc, nec aliud inquiretetur quicquam: sint ne omnino res euidentes, in dubium uocatis: unde uobis suppeditat magnus quidem uerborum aceruus, non potest labefactare tamen, neque conuellere usum euidentijs. Nos igitur contra faciemus, ac uos. Omnibus

In graecis legitur... A.I.1.f.1.d.3. c.1.p.88.

In antiquis legitur, nobis

A.I.1.f.1.d.3. c.1.p.88. Omnibus, quae lucide cernuntur, utemur citra ullam haesitantiam, & credemus talia esse, qualia uidentur: quae obscurius, haec in quaestionem uocabimus, atque partim ratione, partim sensibus, partim etiam amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum uiam inueniendi alio loco amplius tradimus: hic tantum, quod ad institutum nostrum interest, referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni.

Cap. 3.

NAm, cum Agathinus dicat arteriae non posse contractionem sentiri: Herophilus autem constanter, praesertim quorum tantum uterque studij cum ad alias partes medicinae contulisset, tum ad artem de pulsibus augendam, & uero etiam rationem multis annis sensumque mire exercitasset. Itaque operae pretium esse duxi, ut primum tactum [ad paruam] differentiam sentiendam assuefacerem: ut si quando nobis ipsis manifeste contractio appareret, alium ne testem desideraremus: deinde ut uterum scripta reuolueremus. Nam, si plurimi hanc atque probatissimi sentiri confirmarent, si ne quam diutissime quidem commentatibus haud dum uideretur tamen nobis sentiri, desisteremus, & deponeremus spem inueniendi. Sin autem nullus alius, aut plane pauci, ac leues hoc assererent, nobisque in hoc incumbentibus non dignosci uideretur posse: abijceremus iam tum eius spem inueniendae, atque non sentiri posse fateremur. Ergo, cum familiam inueniremus Herophili prope omnem sentiri affirmante: nationem autem Erasistratorum partim annuentem, partim euntem inficias: ac tertios illos ab Athenaeo Attalensi, de quibus Agathinus erat, inter se eodem modo dissidentes: nihil nos sane ex ueterum scriptis quidem consecuti opis sumus, quod numero & dignitate, qui affirmarent & negarent, prope modum aequarent. Itaque apud me adhibitis praceptoribus considerabam: qui etiam se negabant ipsos in apertam cognitionem uenisse unquam contractionis. Iam haec etiam non nullos ratio, ut, sit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, ut recedentem tactus arteriam sentiat, fieri non posse. Quippe aut motum ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo ictum nos sentire: Atqui neque ictum iam nos, ubi recipiat se illa, contrahiturque, neque sentire motum: Scilicet ea illum, quae consuetudinem habent secum adeuntque ac contingunt, non, quae discedant, dignoscere: Alioqui ad remotorum aspirare notitiam posse, si hoc sit ei semel concessum, quae non tangantur, sentire. His & talibus me uerbis facile in suam sententiam adduxerunt, ut qui testem a se, ut iactabant, tactum haberent: neque enim contractionem sentiebam arteriae. Sic nihil factum est propius, quam ut ab illa me remouerem, ut ea, quae sentiri non possent: nisi mihi tandem, ueluti ex assidua collisione, ignis incensus & elucens clare ueritatem monstrasset: ut alios iam testes non quaererem, nec arbitros, sed mihi ipse satisficerem. Sed crem omnem explicabo, hinc adeo exorsus, unde me ipsum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter sese mutuo tangunt, palpitantia tantum: partim uero urgent, impellunt, euertuntque, itaque quod fortius est & durius, ueluti subit imbecillius & mollius: alterum autem cedit, euertiturque, ac ueluti amplectitur id, quod urget: discessus eorum mutuos non potest eodem modo effici: ceterum, quae in superficie tangunt, discedunt subito. At, quae cedente molliore longius progressa illud ueluti intrant, non reuertunt item subito: sed, quanto a primo occursum progressa penitus urgebant, tantum illis discedentibus sensibile superest. Tempus nanque intercedit inter primum impetum discedendi, & extremum finem, secundum quem non discedere amplius, sed subsistere iam dicuntur. Quo tempore toto, paulatim discedente altero, paulatim etiam alterius remissio pressu, utriusque sentietur motus. Iam, si hoc accedat, ut, quod ab imo mouetur, feratur sursum: & quod tangit, superne incumbat: praeter quod pressus ei, quod incumbit detrahetur, etiam accidet ei, ut ueluti subsidat: quia, quod prius excipiebat & sursum impellebat, nunc defertur.

Declaratio contractionis per alia uasa.

Cap. 4.

Horum, si rem oratio tibi parum clare repraesentat, ut uesicis, utribus, follibus, & id genus instrumentis omnibus periculum facias, licet. Nam in omnibus inuenies, ubi languidus est tangentium concursum, ibi [paruo spatio] fieri discessionem. At, alterum si ualidius sit, quanto spatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur scilicet, ubi se quod urgeret, recipiat. At uero, si ex inferiori loco etiam premens ascendat, longe tunc procliuius sane & citius comitabitur infirmius fortius, socio ad persequendum adiuncto momento ad inferna. Poteris autem, si humida materia uel aere utrem, uel uesicam, uel simile uas impleueris, leniter attingere, auferendis ac rursus admouendis digitis: deinde etiam trudere, & impellere prorsum, amouendis hic quoque uicissim applicandisque digitis. Profecto alterum discessum, cum tantum palpaueris, clarissime animaduertetis momento temporis fieri alterum a pressu, nunquam citra aliquod spatium. Praeterea in priore nihil moueri conspexeris, siue admoueam digitum, siue remoueam. At uero in altero moueri, non modo si imprimas digitum, sed & si retrahas. Age iam compares arteriam digito, & uasi corpus, quod arteriam contingit: ac eo, quod arteriam contingit, de loco suo nihil moto, arteria mota accedat & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quasi contrectet palpetque: quod in languidis pulsibus usu uenit. Nunc non contrectet tantum, sed & in altum impellat: ut in uehementibus: hic in priore occursum, necesse est, ubi arteria contrahitur, hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eam foris tangebat: hoc non possis, nunc recedere. Tempus enim ea cognitio postulat: discedunt autem subito, quae leuiter sese corpora tangunt, momentoque temporis, quod nequeas attendere. Sed in altero arteriae occursum,

In graecis legitur... A.I.1.f.2.d.3. c.1.p.88. D.

curfu, in uehementibus pulsibus, a quo fit ut tactus noster repellatur, prius recedere sentimus, deinde recessisse iam dignoscimus: id quod non sensus etiam animaduertit: sed mens ibi ex eo, quod affectus abijt ipsius sensus, colligit, quod tum recederet, nunc recessisse. At leuiter attingētis animaduertere discesum non possis, discessisse etiam ibi conijcias.

Primum sentimus affectus corporis nostri deinde illa, quæ eos induxerunt.

Cap. 5.

Porrò autem non accedentis, uel recedentis, uel prementis, uel tangentis, uel repulsi primum nos sensum habere, sed affectuum corporis nostri, neminem etiam esse puto, quem fugiat. Sentimus. n. ab impressione uehementium pulsuum carnem nostram una cum ambiente illam cure impelli: huic autem est adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria sentimus in ipso corpore nostro motum. Siquidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem committatur, pristinam sedem, qua deiecta erat, occupans: simulque fit, ut in recessus cognitionē ueniamus. Nam sentimus primos omnium affectus corporum nostrorum: deinde, quæ hos induxerunt, foris obiecta. Quare, cum recedit a premento arteria, quia secundum partes nostras attingentes eam motam sentimus primum in uehementibus pulsibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurere sensui: concessio. s. ut, quæ affectus nobis creant, sensibilia appellemus: atque pressus inæqualitas prementis annunciat reditum. Neque enim uel robor uel motum eius, quicquam erat, quo cognosceremus, nisi pressus inæqualis. Nam, uehementibus pulsibus ubi digitos iniijcimus, primus occurfus admodum impellit parum tactum, ab hoc etiam atque etiam ad finem usque comprimit magis. Vnde sane motus arguitur & robur eius, quod repellitur. Mira enim res est, quonam modo languidi pulsus (ut sint maximi) non parui tantum, si premas, uideantur, uerum etiam omnino sensum fugiant. Quod si quis leniter esse illos tangendos ignoret, fortasse abolitum homini pulsus dicat esse: qui quidem mentiatur inde, quod non recte eos tetigerit. Contra plane uehementes, quo ipsorum deprehendatur robur, requirunt, ut qui tangunt digitos ualide infigant. Repelli enim hoc tibi tum magis uidebuntur, quo eos urgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes uehementes pulsus sensibilem habent: languidorum uero nullus. Atque inter uehementes alius alio magis: prout maior uel minor sit uehementia, aut pro magnitudine & paruitate, aut pro duritie & mollitie, aut pro celeritate & tarditate. Nam, qui maximus simul, & uehementissimus, durusque fit, (quatenus coniungi cum magnitudine durities ualeat) atque non uelox, hic apertissimam habet contractionem. Omnes alij, quatenus plus uel minus de illorum aliquo habeat adiunctum, hætenus facilius percipientur, uel ægrius. Addidimus autem eo in commiscenda duritie & magnitudine, quatenus ualeat, ne adducatur quis posse unquam fieri, ut idem simul pulsus tum maximus & uehementissimus, tum euadat durissimus. Neque enim coniungatur, sicut cum uehementia magis, g. uido, ita cum duritie. In maximos enim & uehementissimos pulsus subinde incurras: at durissimos eisdemque; maximos nunquam reperias, ac ne duos quidem pariter & maximos: ceterum, qui inter durum & mollem medius est pulsus, ac natura moderatus, cum maximo cōnexus frequenter inuenitur. Etiam durum simul ac uehementem non raro eundem cernas: adeoque durus idemque uehementissimus non nunquam existit, at uehementissimum & durissimum nunquam eundem inuenias, neque etiam, qui maximus, & idem uehementissimus, tardissimusque fit. Sed maximi & uehementissimi, plurimum etiam celeres sunt: sin minus, at non tardi. Atque, si idem posset pulsus uehementissimus fieri, & maximus, & durissimus, & tardissimus, appareret in talibus pulsibus omnium apertissima contractio. Quæ quando non potest mistio fieri, uehementissimus adhuc, & maximus, qui neque mollis neque uelox sit, clarissimam adducet contractionem: Claram etiam uehementissimus cetero, & magnus, & durus. Et etiam uehementes simul, & magni, & duri, quorum minus quidem, quàm superiorum, manifesta adhuc satis tamen contractio est. Præterea his minus, sed euidens tamen contractio uehementis, magni, & mollis. Manifesta adhuc uehementis simul, & moderati magnitudine & duritia. Sed hoc habet obscuriorē contractionem, non tamen quin possit dignosci magnus, & moderatus in reliquis duabus differentijs. Immo uero, qui tribus differentijs est moderatus, perspicuam adhuc contractionem habet. Verum nõ facile uehementis, & parui contractio cognoscitur: qui omnino etiam durus est. Ac parui, durique, sed contentione moderata, etiam est obscurior. Iam, si paruus, nec durus sit, & moderato robore, ut deprehendatur is, sensum flagitat probe exercitatum: Atque adhuc magis, qui paruus, & mollis, cōtentusque moderate sit. At languidus pulsus, neque cum magno coniunctus, neque cum paruo, apertam obtinet contractionem. Omnino is cum maximo nunquam commiscetur, nec uero cum durissimo: cum magno fit, ut commisceatur, sed prorsus cum mollem oportet esse. Quod si cum duro coniungatur, is necesse est, sit minimus. Quare, qui exercitare tactum uolet ad manifeste sentiendam contractionem, hoc in primis scire debet, quod præteritum ab antiquis est, non cuiusuis pulsus posse contractionem sentiri, nec quorum possit, perinde omnium esse claram. Ad hæc distinctiones, quas tradidi modo, memoria sunt tenenda, ut ne, ubi sentiri nequeat, inuenire auens, deinde deposita spe, omnem tandem, ut non sensibile, relinquat: neque, ubi possit sentiri, non aperte tamen, hos primo aggrediens, cum horum desperet inuentionem, tum alios eum plane pigeat inuestigare. Verum, in quibus apertissima cerni contractio solet, ab his initium sumat, atque manum, ut præscripsimus, applicet, cum memoria propositorum, quæ tradidimus, Plane uel uehementem, uel non languidum certe oportere esse, qui sensibilem tangentibus sit representaturus contractionem: (atque hoc habere fixum debet & certum) ad clariorem autem notitiam,

A notitiam, non paruam magnitudinem referre: accedere item a duritie non nullam opem, & hercle abs tarditate etiam: Proinde nec in languido unquam pulsus sentiri contractionem, nec in uehementi non sentiri: idque magis & minus clare, prout ipsa uitalis, ut uocant, contentio maior fit uel minor, & pro distentionis quantitate: ac pro qualitate arteriæ tunicae, & motus.

Pulsus, qui apertam contractionem habent, quibus in sanis & ægrotis insunt.

Cap. 6.

Quare, ut studiosi absolutam exercitandi uiam habeant, non solum generale præceptum explicauisse contenti sumus, à quibusnam initium ordiendum est tactus in contractione indaganda exercendi: sed etiam, quibus hi insunt in ægrotis & ualentibus, deinceps aperiamus. Nam, hoc si etiam didicerint, minori negotio uorum, arbitror, assequentur. Ac de sanis quidem, qui moderato sunt habitu, & natura temperata, in uigore ætatis, maxime uero ex anni temporibus, regionemque incolunt temperatam, robustique sunt, & omni mœrore, metu, saturitate, motu uacui, hi pulsus uehementem & magnum omnes habent. Qui, se moderate si exercitauerint, fortique sint modicis balneis, uel uini non permultum hauserint, uel irati sint, uel operam strenuam aliquam nauauerint: nõ magnos iam & uehementes tantum, sed quàm inaximos uehementissimosque pulsus habebunt. Idem, si laborent sincera tertiana, uel ardenite miti & simplici, aut qua alia magnopere calida & ueluti feruente febre, præterea diariam aliqua, quæ ex bubone profiscuntur, & ex adustionibus, modicisque lassitudinibus, maximos etiam tum & uehementissimos pulsus habebunt. Porro, si quedam horum, quæ retuli, eos teneant, quedam non: uehementes quidem & magnos uel tum obrinebunt, nõ perinde tamen. Exempli gratia. Si cuius iuuenis, qui sanus sit non tamen habitu moderato, sed uel pinguis uel gracilis, loci incolæ frigidi pulsus tangas, uehementes eos, & magnos inuenies, at non similes tamen prioribus. Verum enim uero in ijs omnibus, in quibus pulsus adhuc manet uehementis & magnus, si, ut iussi, tangas arterias, senties contractionem: clarissime autem in illis, quibus maximum esse & uehementissimum diximus. Atque, si sit uehementissimus, facere maiorem eum sic in tactu impressionem, itaque manifestiorem esse eius impetum, superius explicauimus. Quin etiam, si maximus sit, hæc facillime uia cognoscas: si intelligas tantum in contractionibus solere arteriam descendente, quantum in distentionibus ascenderit. Quod si est, non potest maximis interuallis non ferri uterque motus, sursum, dum distenditur: dum contrahitur, deorsum: ita ut ille quàm longissime sursum currat, hic recedat: diximus autem nos sentire recedere arteriam, non recessisse. Itaque, ut maximum recessus spatium & tempus erit, ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa, cur dicerem esse primam tactus exercitationem, non in uehementissimis tantum, sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moueantur uelociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem percipiendam facere duritiem: cuius tamen illic causam præteriuimus, quam hoc loco, nihil causæ est, quin adscribamus. Nam ad uim ictus magnopere refert durities quoque arteriæ tunicae. Id etiam in rebus extra corpus positis aperte perspexeris: si æquis uiribus uel lapidem cuiuspiam durissimum impegeris, uel lignum, uel aliud, quod molle sit. Sane multo citius & magis prematur, necesse est, ab lapide, & eueratur, quod impetum sustinet, quàm à ligno. Iam, quod uiolentiæ distentionis semper respondeat cōtractionis sensus, hoc cōtractiones clarius dignoscent, quo uiolentiorem succedat distentionibus. At nec facile magnus pulsus commiscetur cum duro: & affectus, in quibus cōgrediuntur, in opere de causis pulsuum, & in opere de prælagitione per eos, explicabitur: hoc loco tantum satis fit tyronibus exempli gratia didicisse: Quibus ualida facultas uitalis est, (quam eandem quidam Medici uitalem contentionem appellant) sed in uictu offendunt, & non nullis in alijs, in primis in uini intempestiuo potu, his tales pulsus accidunt. Itaque in his, ita ut in prioribus, aperta est arteriæ contractio. Iam etiam tarditatem, quantum tempus auget recessus, tanto ostensuram esse manifestiorem motum, ne id quidē collectum est difficile. Quam ob rem & hæc usum ad cognitionem aliquem præstat. Ac, qui debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est redditurus, abunde declarauimus.

Ratio applicanda manus arteriæ in contractione.

Cap. 7.

Deinceps, quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est, an perpetuo super arteriam, an subter, aliquando hoc modo, aliquando illo: & utrum comprimendo, an palpando, an applicando tantum, an interdum hoc modo, interdum illo, ut natura pulsus ferat. Nam nec de his quicquam maiores nostri explicarunt. Nos autem, his inquirendis quæ ratione & usu consecuti sumus, in medium proferemus, quo, si sufficere quidem uideantur, omnibus suis partibus & numeris doctrina à nobis sit absoluta: Sin minus, complurium quidem & utilium inuentorum certe ope, alius atque alius, quod reliquum est, inueniet. Itaque, si comprimendo applicemus tactum, nulla differentia sensibilibus ex manus super arteriam uel subter applicatione inueniatur. Vel si palpando tantum, ueluti suspensis digitis, ne tum quidem ullam animaduertamus differentiam. At tertius applicandi modus, qui medius est inter compressionem & palpationem leuem, ne obiri quidem potest, si inferne tangas arteriam. Siquidem liberare oportet tum manum omnibus uoluntarijs motibus, & ueluti languidam admouere. Quod si fecerimus, ne arteriam tantum licebit, inferne nunquam tangere. In eo autem frequenter contractio multum aperte patet, sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exercitatis animaduerti possit. In uehementibus & magnis nec uelocibus manifesta est. In moderatis per omnia hæc dicta genera obscura

obscura: Nam, si uehementes & magnos nec ueloces pulsus comprimamus, fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quæ de illis narrauimus, facile inuenies. Nam, quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli, hætenus recedente ea sensibilis contractio fiat, necesse est: qui repellitur, si compresseris maiorem in modum, in pulsibus quidem commemoratis. Sin palpaueris tantum, perinde ac nihil. At in manus applicationibus medijs inter illas, quas fieri quasi remissa manu diximus, moderate repellitur. Quo magis contractionem comprimendo, quàm tantum attingendo senties: Nec minus, si inferne tangamus, quàm si superne: Quod perinde utrobique arteriæ contractionem tactus sequatur. At enim manus, quæ tangat, non modo prompte sentiat, oportet, uerum etiam mollis sit. Nam sic demum facile consequatur, ut motus uel minimos animaduertat. Nam, hoc sane quemadmodum natura est comparatum, ut alio alius uideamus melius deteriusque, & audiamus, ita etiam tangere nos, equidem fugere neminem puto. Huc iam si status quidam mollis accedat carnosæ digitorum naturæ, promptius & magis in occursum arteriæ euersa, interuallo maiore, dum contrahitur illa, fore, ut ablegetur, nec hoc puto ante digitorum memori obscurum esse. Nec uero etiam, cum per longius fertur interuallum, clarius sensuram esse contractionem, hoc fugit quenquam. Quare molliorem manum duriore, si reliquorum æqua fors sit, ratio dicat exactius contractionem sentire. Itaque si summam orationis fecerimus, alio transibimus. Quod quidem inter Medicos controuersia est de arteriæ contractionem, quorum pars eam sentiri cõfirmat, pars non sentiri, ostendimus nos † [non perpetuo sentiri:] ubi primum pulsus, in quibus sentitur, aperuimus, deinde status, in quibus illos indagabimus, pulsus: Denique, qui sentire plane contractionem cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemque esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & finem contractionis non sentiri.

Cap. 8.

His constitutis, deinceps erit explicandum, totam ne sentiamus distentionem atque contractionem, an pars nos utriusque fugiat. Et, si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atque huius etiam instituemus orationis initium a motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus sæpenumero in multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt languidique, (quales habent præ ceteris ijs, qui syncopa corripitur, & qui de uita decedunt, prope omnes) quosdam Medicos motum aliquatisper sentire, alios haud quaquam. Secundo loco, prout accurate & sedulo, uel segniter atque negligenter tangit, eundem Medicum interim motum sentire, interim non sentire. Proinde, cum eandem arteriam quidam Medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atque idem frequenter Medicus eodem tempore, pro diuersis manus applicationibus uicissim cõtraria dicat, partem motus fugere cõstat tactum. Dices præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experientemque totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam naturam spondebit eam integritatem sensus affectuam, ut nihil illa ne subtilissimum quidem prætereant? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, quæ, licet præter ullum impedimentum, ipsa tangas, iactem consummatam notitiam esse: nedum corporis, quod adeps, membranæ, cutis munit, crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quod si quis tam sit audax & arrogans, ut dicitur in distentionibus arteriæ primum se motus cognoscere impetum: libenter de isto quaesierim, quamnam ipse hunc manus applicatione deprehendat: utrum leuiter palpando, an premendo, an nulla ui admouendo. Sane, si de magnis ille sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hætenus uersati sunt, ut, omnino an homo febricitet, ignorent, uerborumque iactatione ipsam ueritatem superent: haud iste scilicet, nec an plures sint applicandæ manus rationes, nec an inter se illæ mutuo distent, nouerit: nostraque stomachum illi fecerint, nec ullo modo me sustinuerit audire. Verum enim uero, uti alia, quæ ante tradidimus, ita hæc ueritatis studiose, etiam si solus sit, dicemus. Nempe media applicatio, quæ citra ullam uim sit, hætenus motum sentiet in pulsibus certe non languidis, quatenus uisus: in languidis uero sentiendis etiam uisui cõcedet. Altera, cum premimus, in languidis supra primam motum arteriæ obscurabit: in uehementibus præ ceteris percipiet. At tertia, qua ueluti suspendimus manum, motum sane quàm breuem sentiet. Sed hæc faciamus quoque, ut demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidentibus ingressi. Quid uero clarius hoc sit, quàm omnes arterias nec uisu nec tactu moueri uideri, sed eas dütaxat, quas cutis contigit, neque ea crassior? At sub carne abditas, aut sub alijs corporibus, occultum habere motum: nisi quando magnopere intabuerint, quibus sunt illæ subiectæ, corpora, itaque sentiantur? Immo uero, quarum sentitur motus, quo sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc uisui clariore motum tactuque repræsentant. At maxime quidem arteriæ, quæ secundum dorsum sita est, cuius fugit pridem motus, simul atque contabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuio ra corpora arterias facile, ubi distenduntur, unà secum sustollere: grauiora ægrius: prægrauia uero non mouere prorsus. Quod dico multo animaduertes manifestius, si arterijs præditis illius motu foris corpus aliud subtile ad cutem imponas: ut folium, membranam, linteam, panniculum, aut aliud tale quid: scilicet unà cum arteria distenta moueri cernes. Si iterum priori tantundem apponas, iam multo amborum obscurior motus erit. Si uero tertium addas, adhuc longe obscurior, itidem, si quartum & quintum, tandem impositorum motum omnino abolitum putabis. Iam, si uehementior pulsus sit, plurimum onus corporum feret. Sin minus uehemens, pauciorum. Quod si nequaquam sit uehemens, potest, ut nullo onerari corpore sustineat. At uero, si præterea languidum esse finxeris, nõ modo foris cuti corpus impositum

[non]

A [non] mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id quod sic constat habere. Nã arteria, quàm fuerit contentissima, tam maxime cutem conspicies moueri. Contra, cum remissa multum contentio sit, plane non moueri uidebis. Cum igitur arteriæ ualidior motus etiam multorum externorum onus corporum nedum cutem secum mouere ualuit: languidior autem tantum cutem: & qui fit multo hoc imbecillior, ne cutem quidem: quid habet admirationis, si alius etiam hoc infirmior existat, qui neque membranas, quæ arterias contegunt, neque adipem subuehere possit? At quis tanget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque uero ad hæc illud respondeant, comprimendam digitis cutem esse, quæ arteriam tegit, ut pulsui non satis ascendenti occurramus: cum in his, quorum sentitur motus, sed languidis tamen, si cutem comprimamus, semel pulsus consistat. Quid iam illa, cedo, arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere, si digitis eam insuper degraues, an nõ reliquam partem motus etiam amitteret? Ne multis: non mihi scire isti uidentur arteriarum sedem, quæ ex dissectione perspicitur, qui primam distentionis partem sensibilem putant esse: cum cutem [nulla] ex illis attingat. Immo, si, quæ admodum uidetur conspicua esse, eique propinquæ, has uelis excoriatas utrinque inspicere, multum cernes spatij inter cutem & tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura unum condidisset, quæ tamen citra rationem molita nihil est: si instrumentum creasset, quod in omnem partem posset distendi, neque locum ei, ubi moueretur, attribuisset ullum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siquidem monstrant dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro, ubi plus iusto auctum corpus sit, insidens, ne distendatur, interpellat uas, quantum solet. Vnde fit, ut crassis paruus pulsus sit, quod longitudo eius imminuatur, & latitudo fiat limitatior, cum a multa carne constringatur. Ascensus item ubertate corporum incumbentium depressus inhibetur. Illorum uero, qui gracili corpore sunt, alioqui robusti, insignem latitudinem & longitudinem pulsus habet, insignem etiam ascensum. Ac magis etiam in his, quibus cutis remissa est, perspicuum interuallum est inter eam & arteriæ tunicam. Nam eius, qui in statu illo est, si uehemens pulsus, aut non languidus certe sit, poteris membro conuertendo, atque interrim supino, interim prono figurando, differentias, quas nunc retuli, arteriæ dimensionum manifeste premendo assequi. Nam longitudine & latitudine pronam figuram attendes præstare, altitudine & tempore supinam. Causa utriusque, cutis est remissio: *ut quæ in supinis manus figuris superne incubat, & decidat in arteriam: in pronis deorsum uergat, & dependeat, plurimumque distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distenditur arteria, in obliquum ex altioribus circūfluens complicatur, & quasi rugas agit: atque hic in magnum aceruum collecta, magnitudini pulsus in his maxime partibus obstitit: In pronis uero, quia minime deprimat, nec interpellat arteriæ motum, nihil quoque de pulsus detrahit magnitudine. Quin ergo hic plus in profunditate item distendi pulsus uideretur: aut, si non amplius, at æque, ut in supina figura? Quod scilicet sub latitudinis longitudinisque incremento latet profunditas. Et alioqui cum (cuius hæc omnia nomine commemorantur,) longiori tempore uideatur, quantum ad conspectum, arteria moueri, quæ in superioribus artus regionibus locata est: simul intelligitur maior in altum etiam ascensus fieri. Quod enim in ascendendo longius tempus uideretur ponere, hoc facile uisum inducit longiore se spatio profectum esse. Atqui hoc uehitur per æquale spatium, ut uult quidem ueritas, quomodocunque locata arteria sit: sed, quia prior nimirum in supinis figuris motus sub cutem fuit dissipatus, tempus auctum distentionis, quatum uisus iudicat, speciem simul auger profunditatis. Atque hæc quidem euidentia exempla, aliaque id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autem hoc in motu a uisu sentitur, tantundem etiam in non uiolenta tactione in uehementibus certe pulsibus: nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentionis partes sentiendas: ac ne si palpes quidem leniter, uelut suspensa manu. Restat igitur, si modo possit, ut manibus cum pressu applicatis sentiri primæ partes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse, sed, siquidem possint, tum in solis uehementibus, si quam memoriam habemus superiorum, plane testatum est. Ac hoc quidem hætenus ductum est, eo quod aliam manus applicationem nullam in confesso sit, nec alium pulsus (si a manus applicatione, quæ pressu in uehementibus pulsibus obitur, discessum sit) distentionis initium offerre sensibus posse. Deinceps uero uideamus, an id, quod præstari uideretur posse, plane sit uerum, an uerissimile tantum. Equidem uel in his latere nos censeo distentionis principium, sed non perinde tamen, atque in alijs pulsibus: uerum esse, quod fugiat quam minimum. Id intelliges, si cum animo tuo cogita ueris motum, quem arteria orditur, impartiri ne cessario primum corporibus, quæ illam cingunt: deinde uniuersæ cuti, tū digitis nostris denique. Quæ ob rem non potest in illa distributione motus nihil poni temporis. Et, si hoc uerum est, necesse est, motus initium lateat. Immo etiam (quia tactus quietem percipit, quæ postquam cõfederit arteria, ante distentionem fit, multo illa quiete longiorem, quæ ab distentione prius, quàm confideat, fit) recte putes hoc eo consequi, quod interni motus nos aliqua prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin cõtractionis quoque incognitus finis sit. Etenim amplio rem nunquam aut maiorem motum in contractione sentiat arteria. Præclare enim agit scilicet, si parem liceat, ac in distentione, sentire. Testes huic rei illi sunt, qui plane illam negant percipi posse sensu: quorum numerus late patet, uirorum sane in artis commentatione non contemnendorum. Nos uero sentiri illam, & quando potissimum, iandudum docuimus: simulque demonstrauius ampliori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quàm in distentionibus: nisi fiat, ut quantitas distentionis,

*Ex antiquis
ita uertendum.
neq; ppetuo
sensibile neq;
perpetuo in-
sensibile esse.

*aperuimus.

*Ex antiquis
ita uertendum.
neq; ppetuo
sensibile neq;
perpetuo in-
sensibile esse.

*maxime, si la-
za.

*laxitas.

tionis, uel contractionis incidat in mutationem: quod quidem in collectiuis inæqualitatibus usu uenit. Age iam hoc constitutum etiam esto, sensum aliquando ob internæ quietis magnitudinem tum finem fugere contractionis, tum distentionis initium: sicque iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distentione, an tota sentiat, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere. Sed, cum tractauimus de distentione, uideo mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, affectus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus non sentimus, sed uel parem, ac in distentionibus, uel quod uerum est, minorem, omne autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sentire.

Quanta pars distentionis & contractionis non sentiat.

Cap. 9.

Porrò de duabus quæstionibus, quæ etiam restabant, ut, quanta distentionis pars non sentiat, explicaremus, & quanta contractionis, uideamus ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quanta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus usque ad nostrum tactum distributionem intercedit. Quam, si speciatim dissecemus, plurimam in languidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in uehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter utranque in manus medijs applicationibus: in hisque, prout uehemens erit, uel non uehemens pulsus, impari. Iam, quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorem, erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæstionibus, & ueluti elementis disputationis.

De quietibus dignoscendis.

Cap. 10.

Quæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, pene iam percurramus. Nam duæ, quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie nec per se partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna quies. Sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis, operæ precium est, ut uerba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu ad mouenda, maxime, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in uehementibus quidem pulsibus, hæc tamen urgendo, ut ne motui obis. Internam autem si premas, quoad tibi per præsentem uehementiam liceat, ita maxime dignoscas. Externam certe totam quietem, si ordine attingas, plane animaduertes: Internam, quod etiam ante dictum est, unà cum partibus, quæ non possunt sentiri, utriusque motus, sine contractionis & initio distentionis. Quorum causas non magno negotio etiam quilibet inueniat, si attente auscultauit superiora. Faciam tamen, ut summam ipse quoque explicem. Nam postea, quam fieri non possit, ut cognoscamus, quantam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus: (prohibemus porro, ubi nimium comprimamus) profecto, quam magna sit externa quies, si præter quam concedit nobis præsens uehementia, præmamus, non percipiemus perspicue unquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem compressione imminui*, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibique desistere primum impelli ab ea mouerique, ubi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si uniuersè dicatur, ac requirere distinctionem, facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, ut secum incumbentia sibi corpora non moueat, eorum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dicat tandiu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus: quam diu, cum non premeretur uel urgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria sua ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitrari pulsus, atque eo quietem ocyus ingredi, [quo sensibilem motum exceperunt.] Nunc, quando, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiat: omnino, cum finis non sentiat distentionis, nec contractionis initium sentietur. Qui ergo non conuenienter tangit, quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur metienda arteriæ est: ut eatenus comprimamus, ut ne extrema motus pars sensum ulla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in uehementibus: neque hic tamen adeo, ut ui applicatæ manus, arteriæ superetur robur. Quare cautissimum erit, ubi dignoscere externam quietem uoles, citra ullam uim applicare tactum: contra internam, ni urgeas comprimamque, non cognoscas. Nam contractioni arteriæ constantissime tactus adherere debet: premere uero, nisi in uehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hic quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quam reuera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario enim duo ei tempora accedunt partium insensibilium utriusque motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distentionis: quæ cum aliâ alias longitudinem habeant, ut ante explicauimus: neque parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte unquam dignoscetur.

* prohiberi.

† Ex antiquis uerè dicitur, quo sensibili motu priuati fuerunt.

GAL.

Agit de ijs, quæ in distentione pulsus considerantur, ac de ratione moderati pulsus in unoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum partes distentionis sint dignoscendæ.

Cap. 1.

SUPERIORE commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipsis, quæ insunt, possis perspicere, adeoque initio ducto orationis ab distentione: quod maxime princeps hæc pulsus partium sit, & plurimam habeat cognitionis uarietatem, plurimum etiã ad prælagiendum ex se præstet usum. Nam, quando complura sunt, quæ in distentionibus insunt, præter cetera est peculiaris, proprieque ad eas, ex ratione substantiæ pulsuum, motus pertinet. Omnis porro motus tempus habet, quo fit, & celeritatem uel tarditatem, & æqualitatem uel inæqualitatem: ad hæc, ubi feratur, spatium. Quare de his dicamus primum. Neque enim putauit Medicorum maxima pars distinctam rationem esse tempus motus dignoscendi, & celeritatis tarditatisque: Nam, si, quantum tempus est, perspectum sit: statim etiam, celer ne, an tardus, an moderatus motus sit, planum aiunt esse. Mihi uero aliter tempus uidetur dignosci, aliter tarditas & celeritas. Neque enim, si motus sit breuius tempus, continuo pulsuum dixerò celeriorum esse. Sane, quod illis imposuit, qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris & tardi pulsus duco: quæ si, ut illi accipiunt, ita significat, non ualet: sin, ut eam nos intelligimus, hæc constat, illi parum bene assequuntur. Definitio hæc est: Celer pulsus est, qui pauco tempore motum finit: Tardus, qui multo. Nam, cum paucum & multum ad aliquid referantur, hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur conferri. At res se ita non habet. Quia motus, præditi pulsus longiore tempore, est non raro uelocior eo, qui breuius obtinet. Sane multas res & præclaras, quæ ex prælagitione per pulsus aperiuntur, nisi hoc probe dignoscas, ignorabis. At, qui quidem nostri fecerunt periculum, cum in ipsis ægrotis sæpe locos affectos prius declararem, quam partes inspexissemus: præterea unamquamque causam & symptomata, quæ consequebantur antecesserantque: his nihil fat scio, eorum, quæ nunc narrabo, nouum uidebitur. Nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum ueritate. Alijs primo suspecta erit oratio, & temeraria uidebitur, si tot talesque Medicos in pulsuum celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quod si quis sustineat, & animum inducat, quæ dicam, audire profecto, si non omnino fidem faciam illi, ab eo deducam certe, ne semel fidem uerbis meis deroget. Neque enim quæ apud multos confessæ iamdiu & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idque maxime, cum adeo multam speculationem, accuratamque postulerent. Quin, si speculatione etiam ea assequaris, tamen, ut experientia quoque æstimes, omnino multum desideres tactum exercitatum. Nam pulsus, qui formicans appellatur, cum sensum, quo dignoscatur, exactum quærat (quippe qui in extremam recidat imbecillitatem, paruitatemque) semel lateat in tangendo rudes, adeo ut homines frequenter confirmet, in quibus eos pulsus animaduertunt, pulsuum non habere. Itaque, si his, qui celerem eum defendunt esse, refutem: & unde factum sit, declarem, ut errarint, quemnam feram iudicem? Nam eos, qui ne hoc quidem dignoscere ualent, ad sitne omnino hic pulsus ægroto, qua ratione, qualis sit, docebo? Quamobrem non faciam, ut de istiusmodi speculatione narrem. Satis est enim, si operibus comprobem esse eum. Sed uero, quod initio testati sumus, quia hosce libros uulgo non paramus: sed unum, qui instar sit mille, expectant: commentationem eius nomine scriptis mandabimus: quæ prius, ut absurda & insolentia, sexcentis conuictis conscinduntur, quam incident in dignum. Talis uero ego in præsentia, qualis Archigenes erat, desiderem auditorem: ut ita hominem appellem. Quid tu hæc tandem uir egregie in libro tuo de pulsibus scribis, cum de pulsuum formicante his uerbis differis? Constat mihi ex paruitate, imbecillitate, crebritate uidetur, & uero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium, satis, quid uelit, capio. Nam priora assequor, proboque uerissima esse, & personam tuam decere: hoc uero, Cum formicante coniunctam necessario celeritatem esse, quomodo interpreteris, quæro. Nam plus ualet, ac si absolute dictum sit, non addito Necessario: tamen sit mendacium nihilominus: sed, si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione uideatur. Nunc, quando additum Necessario est, rationalem præ se fert aliquam suspicionem. Quæ autem hæc sit, discere optarem. Equidem nullam uideo necessitatem, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruam motum, statim putem celerem esse. Neque uero ipsa, de qua nomen pulsus inuenit, formica celeriter mouetur: sed breues eius esse, & languidos motus, crebroque conspicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas necessario comitatur? imbecillitatem ne? immo uero mirabor, si quicquam, cum cetera omnino pari momento sint, ob-

TERTIA CLASSIS.

K uirium

uirium imbecillitatem mouebitur uelociter: cum plane contra alij similes in forte positus robur facultatis coniunctum, motum celerem reddat: quod in causis pulsuum ostendimus. Quin nec crebritas causa celeritatis est. Nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens, continuo etiā currat necessario? Etenim crebra actionis aliæ sunt causæ, aliæ celeris. Sed paruitatem fortasse dicet esse in causâ, cur necessario formicans pulsus celer sit. Nam quid aliud inuenias? Habet sane hoc certam quandam rationem: sed, uerumne etiâ sit, hic quærimus. Nam fieri non potest, quin arteria, quæ breuissimo uehatur interuallo, minus consumat temporis, quàm cum ferretur maximo: nihilo magis tamen, qui pauco tempore motus circūscribitur, simul celeris necessario erit. Quid tu, quæres, num ergo, qui multo tempore fiat, esse dicis celerem? Ego uero neque hunc dico. Omnino enim non modo dico rationem habendâ quantitatis temporis, sed & spatij. Cum iam motum, qui pauco obitur tempore, de me quæras, qualē dicam esse: quo responsum tibi dem, continuo quantitatem, fac, spatij addas. Si supprimes, addam ego, atque distincte dicam cauteq;: motus, qui breui tempore obeuntur, non esse prorsus his citiores, qui maiore efficiuntur. At, si proportioni temporum, spatiorum respondeat proportio, neuter alterum anteuertit. Quod si uero aut temporis ad tempus, aut interualli ad interuallū maior proportio sit, tū unum celeriorē fore, alterum tardiorē motum dico. Habes rem uniuersam: quam tu si es affectus, recte forsitā hic finem faciam orationis: Si non intellexisti, accipe prolixius, quod paucis perstrinxi. Qui parī tempore par spatium conficiunt, motus hos *ισοχρόνους* & *ισοσπάτους* appellamus, hoc est, æque diuturnos & celeres: qui uero parī tempore maiora interualla emetiuntur, hos celeriores: haud aliter, qui par spatium, sed minore tempore. Atque exempli gratia, stadia, duo, quinquaginta una hora percurrant, æque ueloces hos dixeris. Sin alter una hora hæc confecerit, alter triginta horis: liquet celerius se priorem mouisse, qui maius parī tempore spatium percurrerit. At uero, si quinquaginta stadia hic una hora alter tribus perficiat, plane prior celerior est: si quidem par spatium confecit citius. Nihil hic difficultatis inest, sed posthac erit fortasse, nisi animum intendas: nam nihilo fecius, attendentibus illa non fecus, atque hæc, aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus, alterum una hora quinquaginta: alterum horis tribus centum quinquaginta conficere stadia: quid hos, non ne æque celeres esse dicemus? Vero. Nam, si ille, qui confecerat una hora stadia quinquaginta, tres sit horas motus, omnino etiam supra quinquaginta confecisset centum. Si item, qui tribus horis hæc percurreret, unam tantum horā fuisset motus, hic scilicet quoque quinquaginta sola progressus esset. Sic æque erunt celeres, qui paria spatia paribus temporibus obeunt. Quare aduertendæ spatiorum sunt longitudines, & temporum, ut, si, quomodo spatium spatio, ita tempore respondeat tempus, æque celeres esse dicamus motus. Si uero maiorem proportionem habeat spatium ad spatium, quàm tempus ad tempus, uel tempus ad tempus, quàm spatium ad spatium, non amplius æque celeres hos motus esse existimamus. Nam sit spatium spatij quadruplum, tempus uero temporis duplum: certum est spatij proportionem ad spatium maiorem esse, quàm temporis ad tempus. Itaque alter motus uelocior erit. Iam illius esto spatium cubitorum quadringentorum, huius centum, ac tempus prioris duarum, alterius unius horæ: si iam duabus horis alter motus cubita quadringenta confecerit, alter centum una: constat, si priorē centū tū cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum. itaq; altero erit celerior, q̄ par spatium breuiori tempore emensus sit. Si uero secundum quadraginta faciamus progredi, quatuor hic horas requiret: quo nomine erit priorē tardior: quippe qui par spatium percurreret longiore tempore. In conspicuo igitur est, ubi spatij cū spatio collati maior sit proportio, q̄ temporis comparati cum tempore, eum motum necessario celeriorē esse. Contra, si prioris motus spatium maiorem habeat proportionē ad spatium alterius, quàm tempus ad tempus: priorē necesse sit tardiorē esse. Atq; huius est exemplū proponā. Fac mihi prioris motus spatium spatij secundi motus duplū esse, tempus autē temporis quadruplum. Si iam prior quatuor cubita progrediatur quatuor horis, alter una hora duo: planum est, si duo tū cubita priorē fingamus progredi, duabus ea horis confecturum: quod tardior altero erit, qui eadē duo cubita percurreret una hora: Et alterū, si quatuor cubita emetiatur, duabus id horis facturū. Vnde illo, qui quatuor cubita quatuor progressus horis est, uelocior erit: si quidē par spatium ocys confecerit. Quo quidē constituro, duos iā fingamus ascensu impares pulsus. Nā hanc in primis dimensionē in hac disputatione querimus: ac faciamus, si lubet, exempli gratia, esse profunditatem profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: nonne aperte perspicias, modo superiorum memineris, pulsus, cuius decupla est altitudo, multo fore altero celeriorē? Nam humilis, si in eodem constans motu, decuplo in profunditatis dimensione increuerit, fiet ille quidem æque ac alter altus, sed tempore longe maiore, quàm ille. Inuentus igitur quidā est humilis pulsus breui tempore durās, qui alto diuturno sit tardior. Id quod est, de quo initio agebatur, aliam rationē dignoscendi temporis esse motus, aliam temporis celeritatis. At enim hæc uerbotenus fortassis finguntur, a uero autem absunt. Immo, si iuuenis ualentis cōpares pulsus cū pueri formicante, decuplum ascensum offendes. Quod si hunc ipsum exalfacias iuuenem uel balneis, uel frictionibus, exercitationibusue, ac tum bilem moueas illi, & stomachum facias, non decuplam, sed quin decuplam eius profunditatem inueneris humilis dimensionis pulsus in puero formicantis. Verum in puero formicans, ne sit semel tardus, subsidium ab ætate habet: at in sene formicantem, si pulsus nostri tangere, celerem non magis dicas, quàm uermiculantē. Nam hoc, haud scio, an tardior clarē ullus pulsus uideatur. Formicans enim, qua est breuitate, apertam cognitionem fugit. Vermiculans non

non obscure quidem est tardus, sed, si quis alius, abunde perspicuus. Quid igitur inter celeres hūc qui oque pleriq; referunt, nisi consensionem cum formicante studentes seruare, eos non sentiri statuunt. Nā quando in se facile hi pulsus mutuo conuertuntur, & uermiculantis facile extremus delapsus formicanti rem gignit, similiter primū formicantis incrementum uermiculantem: plane illi nouum putauerūt, si eorum alterum diceret celerem, tardū alterum. Ac quia semel nō probe celerē appellauerunt formicantē, idcirco rem ex cōsequenti tam falsam, tam etiam plane dissonam sustinuerūt admittere, uermicula ntē etiam celerē esse. Et quidem uermis eum gressū cōparant, & formicantē itē formicā, alantium, uidē, q̄ uelocium? Et, qui simul ita cōparant, simul esse celeres cōtendunt, nec aduertunt, q̄ secum pugnant. Postquā uero in tantos se errores semel demiserunt, non dubitant etiā in stomachicis affectibus confirmare oēs esse pulsus celeres, cum ne hi quidē sint celeres oēs: & uero alios etiam sexcentos: de quibus alio loco dicam cōmodius. Qui errores se mutuo cōsecuti sunt ob notionem non distributam nec distinctam celeritatis, prorsusq; confusam. Nam, cum illi de celeri pulsū ex sola temporis existimauerint, breuitate, neq; etiam de eius magnitudine statuerent, quæ falso illis in mentē uenerant, hæc in errorem ipsos in dignoscendo impulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium ostendimus breui tempore durantem esse, ut sic appellem, pulsū: alium celerem. Similiter contrarios his alium diuturnum, aliū tardum esse. Hic tu putas fortasse absolutam omnibus partibus esse disputationē, teq; manifesto cognoscere, celerem pulsū differre à tardo. Ego uero nihil magis in uotis habeam, quàm ut de cōmentatione tanta disputatione detrahatur. At re uero non ita habet, sed est habita oratio ad celerē pulsū & tardum dignoscendum, ueluti quoddam præludiū. Nam per totā hanc quidē habitam orationē duobus inter se motibus conferēdis unum tardiorē esse, alterum celeriorē ostendimus: nusquā uerba fecimus tū de tardo & celeri. Sane quā plurimum interest, tardiorē dicas motum, an tardū: nec nō celeriorē an celerē. Exempli gratia. Si quis aliquē dicat motum tardiorē esse, quærimus, quonā dicat esse tardiorē eum: semper enim qui tardior est, alio dicitur tardior. Sin tardum dicat aliquem motū esse, haudquaquam interroga mus, quonam: nam ridiculi habeamur. Sic, si pulsū tardiorē esse dicamus aut celeriorē, erit omnino, qui de nobis, quonam tardiorē dicamus uel celeriorē, requiret. Sed, tardū cum dicimus uel celerē, nullus iam rogat, quonam. Itaque celer & tardus absoluto sermone proferuntur. At celerior uero tardiorq; referuntur ad alterum. Sed hoc fortasse quis prompte pro uero probabit. Mea uero longe alia ratio est. A deo multæ est res cogitationis deliberationisq;, cum alijs de causis, tum q̄ ad plures res pertinet ea speculatio. Neq; n. de celeri & tardo, uel celeriore & tardiore, distincto & definito est opus: de magno autē paruq;, & maiore atq; minore, alijsq;, quorum idem usus est, negligere par est. Immo attendendum est, perinde ne sit, si maiorem dicas ac magnum pulsū, & item maiorem ac paruum: an diuerse res sub his nominibus lateant. Maiorem quidem semper accipimus maiorem, atq; maiorem maiorem minorē. Magnū uero nullo magnū, sed absolute: itemq; parū, nullo paruum, ceterum absolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atque lato, angustiore angustioque; & hercle etiam de molliore & molli, duriore & duro, denique de omnibus alijs, quæ in eum usurpantur modum, distinctio est opus. Quippe hæc consideratio pene pertinet cum ad totam medicinam, tum uero ad alias artes omnes. Etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, siccus & siccum, humidius & humidum, denique plus & multum, similiterque minus & parum. Vna igitur in re sermonem pro exemplo explorabimus, ubi, si indagando nobis quid profectum sit, ad alia tum omnia uiam & rationem hanc faciemus ut traducamus: sin hæreamus, ipsam etiam hanc hæsitacionem transferemus ad omnia. Alterutrum quidem certe, aut uiam rationemque inuenerimus ad multa accommodatissimam: aut inanem scientiæ eorum persuasionem, quæ ignoramus, deposuerimus. Age iam sumamus in manus magnum & paruum, ut expendamus, quatenus à maiore & minore distent. Et primum de rebus omnibus mundi, in quibus quidem uersati sumus & educati, quid intelligamus magnum & quid paruum, nobis ipsis subijciamus. Simili modo, quid maius & minus. Nonne maius, ut quisquam absolute dicat, non ferimus, nisi addat quo dicat maius: magnum autem absolute sermone & ipsi proferimus, & alios citra additionem audimus? Proinde per se dicuntur & absolute sermone magnum & paruum. At, si est, nimirum uel substantiam scilicet denotabunt, uel qualitatem, uel aliquod aliud prædicamentum. Atqui substantiam non significant, ut Socrates, Plato, equus, homo. Nec uero etiam qualitatem ullam: neque figuram igitur, neque colorem, neque positionem, neque conformationem, & paucis, nihil istius generis. Quin nec, ubi, indicare, uel, quando, possint, nec item situm nec habitum, nec actionem, nec passionem. Sed in illis hæc solis sunt quaerenda, quæ in prædicamento quantitatis, aut ad aliquid sunt. Atque, si, quæ nuper nostra sententia erat, non uideantur ad prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quaerenda. Porro plenum est difficultatis statuere, quantum intelligere utrunque oporteat: an ne sit stadij magnum, & cubitale paruum. Atqui montem, etiam si magnitudine sit stadij, paruum dicimus: & formicam magnam longe quidem cubito maiorem. Dices fortasse (quod familiari cuidam meo satis fecit) quantitatem quidem ab ijs significari, non certam tamen illam, ut pedale: ceterum, ut ille dicebat, latam & indefinitam. Itaque finibus latitudinem eorum amplecti possumus, ut alia id genus, nimirum chori, ciuitatis, montis, exercitus, stagni: quippe quæ cum quantitate incerta omnia dicantur. Possimus dicere non tres nos, aut quatuor saltatores chorū intelligere, non tamen iam

* Al. Nūquid igitur. * Sane.

† Ex antiquis cod. ita uertē dū: utrū ne magnū idem, quod maius, & parū idē, quod minus: an maius, ut quisquā absolute &c. * Alias Nūquid igitur.

* Al. Nūquid igitur.

mille: Nec etiam ciuitatem, si qua tribus contet domibus, nec quæ mille stadijs exporrecta est: Neque montem, qui cubitalis sit, sed qui maior, neque tamen qui lunam attingat: Neque stagnum, collectionem aquæ trium amphorarum, non tantum tamen, ut uniuersam terram inundet. Nam, uniuersuiusque horum quanquam ad animum nequeas quantitatem cõstituere, multa tamen inuenias corpora, quæ ab eorum notione utrinque deflexerunt: hæc quoniam nondum: illa, quoniam non amplius sint talia.

Termini magni & parui.

Cap. 2.

Qui ergo termini magno & paruo statuatur, ut commemoratis omnibus, non est, quid dicamus. Immo uero adeo intelligentia patet late magni, ut ipso etiam uniuerso mundo, uerbi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomen. Nihilominus formica, culex, milium, & si quod hoc minus sit animal uel granum, accipiat magni nomen: neque enim formica tantum, sed & milium & culex, magnus dicitur. Tantum ergo constat, unamquamque rem cum eiusdem generis rebus collatam, uel paruam, uel magnam dici: absolute nihil. Atque hoc quidem inter maius interest & magnum, quod maius omni minore possit maius dici: magnum uero non quolibet maius, sed tantum eis, quæ sunt eiusdem generis. Eadem de minore, & paruo distinctio est, necnon de celeri & celeriore, nec secus de tardo & tardiore: siquidem equus quispiam tardus dicatur, & formica uelox. Simili ratione alia cuncta uidebis appellata esse, cum in pulsum omnibus generibus, tum per totam medicinam, & hercle per totam mortalium uitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter, alia id genus omnia, partim cum altero quolibet comparata, partim cum ijs tantum, cum quibus conueniunt genere. Quid iam igitur? summam ne assecuti sumus, an uero hic etiam sermo postulat distinctionem? Neque enim si cum omnibus, quæ sunt eiusdem generis, magnum comparemus, statim sic nominamus. Neque eum simul Achilles & Ajax dicentur magni, nec Polydamas & Milo: siquidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas. Sed plane cum medio & mediocri atque moderato, quod uocant, unoquoque in genere, ueluti cum regula arbitroque, cetera conferemus: tum, quæ illud excedunt, magna esse dicemus omnia: quæ contra, parua. Id quod usu uenit in omni uita, in artibus quidem utique maxime. Nam ad moderati omnes examen referuntur: atque hoc suppeditare essentij, in quibus uersantur, student. Ac multum cibi dicit Medicus sumpsisse quempiam, ubi corporis naturam nutriendi excedat: rursus parum, ubi infra mediocritatem eius sit. Nam ea ratione Athleta duas minas carnis parum dicimus esse. Et frequenter ægroto interdiximus cremoris prisana peluim exorbere, ut supra mediocritatem. Ita magnum etiam pulsum & paruum dicimus, qui à mediocritate defleat: atque huius utriusque magnum numerum esse: moderatum unum, qui indagandus nobis & ob memoriam ponendus, omnibusque alijs applicandus est, ueluti mensura quædam æqua ab ipsa constituta natura. Quem quomodo inuenire possimus, reliquum est, ut consideremus. Nam eo tota oratio properat, cuius quidem nomine retulimus, quicquid ante dictum est: Inuenerimus autem illum, modo possimus, uia & ratione. Quippe hoc ad illud interest, ut unam uiam ad omnia moderata, unamque rationem habeamus: nec denuo necessesse habeamus quærere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, uel in contentione, uel in arteriæ corpore. Ac primum hoc uideamus, utrum singuli in singulis generibus quærendi pulsus moderati sint, an plures, alius pro ætate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamentis, alius pro anni temporibus, alius pro locis, statibus, uitæ institutis, uel animi affectibus. Pro his enim omnibus alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsus esse: iam hos celeres, illos tardos, quosdam moderatos: parique modo in ceteris differentijs. Forsitan autem hoc probabilis dices esse, magis que consonum usui, si cuiuslibet generi unum assignemus moderatum. Ergo accuratius hoc disceptemus, atque unum sumamus genus pulsum pro exemplo, scilicet magnorum & paruorum: de quibus egimus superius: ac medium eorum & moderatum, demus operam, ut inueniamus, sigillatim pro ætatibus, sigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsque: id genus omnibus. Nã hoc, nihil desideremus ad usum amplius, si inuentum sit, siue proprium instituamus cuiusque: memoratorum pulsum scire, siue etiã eius à natura flexus dignoscere. Quod præsens nobis doctrina uideat suppeditare. Quare etiã atque etiã uideamus, possit ne hoc inueniri. Mihi quidẽ sane difficillimum uideat, atque adeo nõ posse fortasse inueniri. Ac difficultas quidẽ in eo est, quod nihil ex his, quæ commemorauimus, separatim licet & solum sumere. Nã, quoniam separatã & solam cernas pulsum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam suum temperamentum habeat, & habitum, & ætatẽ, & alia, quæ diximus? Itaque sit, ut nõ possis dicere, hic ueri pulsus peculiaris est, ille ætati. Nã te quis roget, quo tu nã in corpore dicas, in calidiore temperatã, an frigidiorẽ: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regione, an calida: & uiri, an mulieris: nec secus in reliquis differentijs. Quocirca in omni natura uideat, propositum corporum proprius esse aduertendus pulsus, & nõ proprius, quo sciamus Dionis, uerbi gratia, pulsus talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdum sit, non tantum quia necessesse esset, qui peculiare singulis hominibus pulsus sint, [& qui non peculiare,] separatim meminisse, & nihil nos posse de quoquam, nisi usus nobis eum eo intercessisset, cognoscere: uerum etiã quod ne in ipso Dione quidẽ, uerbi gratia, unum hunc proprium pulsum in unoquoque genere separatim possemus & præter rerum externas circumstantias sumere. Nam quando sumes tandẽ? Dionis ne hyeme, an Dionis ætate: & utrũ Dionis Romæ, an in Africa: iam gracilioris, an corpulentioris? præterea eius, qui ociosus egerit, an laboriosus: durius, an lautius uixerit? tum uerum,

Anum, an aquam potauerit, an sitiuerit? Neque enim est ab his alijsque circumstantijs sexcentis separatim sumere & solum corpus Dionis. Itaque nondum explicata prima dubitatio est. Siquidem pulsum toti naturæ propositi corporis proprium, quem quidem moderatum, hoc est mediocrem appellauimus, nõ ualemus inuenire. Præstiterit igitur non ambire hac ratione pulsum notitiam, sed, ut præscripti tyronibus, in singulis, quas narraui, causis ediscere uariationem. Nam aliquam uiam eius uiam atque rationem inuenire, quam hoc loco prius adnotabimus: deinde inspicimus, utrum omnia præstare queat, an aliqua ex parte etiam claudicat. Porro uia ratioque hæc est, ut exempli gratia uiam sumamus de causis, quæ alterandis sunt pulsibus, ut exercitationem. Nam, si considerandum uenit, quemadmodum pulsus exercitatio immutet, delige hominem, cuius attendas prius omnes pulsus, inde exercites, tumque de integro attendas, quem illorum teneas, quo deficiaris, & quantum: itaque inuenieris, quatenus possit pulsus exercitatio conuerrere. Haud aliter in balneis, potu, cibis, alijsque omnibus, facto de singulis hominibus periculo, facile alterationes inueniemus. Hæc facillima experientia est: uerum, quæ ab experientia inuendæ rationes sunt, non perinde faciles. Nam, quod est in omni experientia, id hic item, necdum nihil distinguimus, & consule rem tractamus, offendamus, periculum est. Quod sit bifariam, ut res non distributa, uel distincta sit: partim quæ commune non dispartiamus in suas omnes partes: partim quod alterantibus causis non attendamus, quæ præcipue, uel primo, uel quocunque uelis nomine uocare: & quæ per accidens successerunt. Atque commune non secare in omnes suas differentias tale est: nempe requirit oratio ad claritatem exemplum. Si quis exercitatorum tales dicat esse pulsus, neque distinguat, nec cui dicat nam exercitatio, nec quemadmodum exercitatio, neque quado, neque quantũ: hic, eo quod non diuisit commune in differentias, lapsus est. Cuiam exercitatio inquam, qua ætate, quo robore aut infirmitate, quibus humoribus prædito, quo corpore, qua temperatura, qua cõpagine corporis partium, quam ad exercitationem consueto. Scilicet in tot membra diuiditur Cuiam. Iã Quomodo exercitatus est, in alias etiam differentias scinditur, an ualide necne: celeriter, necne: æqualiter, necne: in quibus omnibus nõ eodem modo mutabitur. Iam etiam diuersam esse pro tempore alterationem oportet. Neque enim a cibo subire exercitationem perinde est, ac ieiunium: nec perinde est tristem, atque hilarem: alacrem, ac segnem rigidum: ac excafactum: item eum, qui plus iusto, ac qui intra modum uel mediocriter, dormiuit. Similes immutationis differentia manabunt ex quãtitate exercitationum. Si quidem moderatã aliter, atque plures uel pauciores, commutant pulsus. At per accidens an per se mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus, & cum coepit exercitari, fluente in uentrem uitioforum humorum copia uellicari contigit os uentriculi humorũ uitio, aut copia opprimi, aut eueri, ac nauicare, eoque uel fatiscere hominem, uel languescere, uel refrigerari, uel suffocari. Horum, n. alterat quodque pulsus, quos aliquis forsitan ab exercitatione existimabit profectos. Nã, si, qui plethoricus sit, ac thorace & pulmone affecto, simul, ut coepit uelociter exercitari, in dyspnoea incidit, pro dyspnoea uariabunt pulsus: & tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo, ut in experiendo non fallaris, quomodo sit distinguendum, etsi alio loco sim longius persecutus, summam hic tamen perstringam. Omnes commemoratas differentias ad tres has reducemus generales: corpus propositum designabimus ad experientiam, cum sanum sit, ac nulli obnoxium externæ alterationi: rã exercitationem, qua ad id utemur, moderatam quantitate seruabimus: atque in mutatione hoc attendemus, ecquid casu incidit, non ex ipsa natura exercitationis. Si enim tria hæc respicias, nullo negotio inuenieris, quemadmodum & quatenus aduentitia causa immutet. Itaque, si omni in genere causã, alterationem experiendo addidideris, utendi tibi ad dignoscendos in morbis pulsus facultas erit, facile, quantum ab externis causis alterati pulsus sunt, exploranti, quatum item a morbo. Itaque nihil erit, quod labores, ut, qualis sit, qui natura moderatus est, præcias: sed, si, qui sit singulis, de quibus agitur, peculiaris, teneas, quatenus mutatus hic est cum ab alijs causis, tum uero ab ipso morbo, nosse poteris. Atqui, nisi ad hæc usus nobis moderati pulsus erit, nequicquam eum quæremus. Quia igitur ratione aliquam magnũ dicemus, uel celerẽ incognito moderato? nam manere etiamnum uidetur prima dubitatio. Quid autem magnum nobis opus est, aut celerem dicere cum alterationum nobis tantummodo satis sit meminisse, ut dicamus in hunc modum? Exercitationes moderatæ pulsus in magnitudinem, celeritatem, uehementiam, & crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque, cum id significare uolunt, in exercitationibus dicere, magnos, celeres, uehementes, crebrosque fieri pulsus. Nos uero primum, non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus. Nam, naturam quæ corporis exercitati excedunt, pulsus in aliud uertunt genus mutationis. Deinde non ita dicemus absolute sermone magnos & celeres, sed maiores, celeriores, uehementiores, crebriores, aliaque: dicemus ita esse omnia usurpanda: ut, pro ætatibus, maximos iuuenum esse, senum minimos: eorum, quorum præcipitat ætas & uergit, maiores quidẽ, quoniam senũ, tamen minores, quoniam iuuenũ. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem præscribemus: inter se omni in genere pulsus cõferetes, nõ absolute de ijs decernetes. Ac empirico forsitan satisfaciatur hæc institutio, de qua accuratius nos paulo post uiderimus. At, qui primas studeat & cõtinetes, quæ uocant, causas inuestigare cuiusque pulsus, & rone artẽ uiaque tractet, huic cuiusque generis moderatũ opereprecium est nosse. Queratur enim, cur paruus pueris sit pulsus, deinde causã nos probabiles deficiant. Nempe, n. deficiemus illis, nisi sedulo prius causas, quæ magnos pulsus & paruos gignunt, expenderimus. Neque enim in pueris causas reperiamus, quæ paruos

generent. At qui, si uel una in re, quamlibet leui, causæ ratio claudicet, simul in reliquis, ubi uideatur **E** abundare, merito titubabit. Vbiq; enim sibi, si quidem uera est constare illa debet. Quo magis necessarium est nosse moderatum: nam potest etiam pueri pulsus moderatum superare. Herophilus certe permagnum interdum hunc pulsus uocat. Quid tandem igitur, quæres, paruum Archigenes illi nominat? Fortasse causam tibi diffensionis aperiam, si noueris prius institutum probatum esse, debere ad commentandas pulsuum causas uirum, qui rationem sequatur, & cum causæ consideratione omnia instituat scire, pulsus moderatum tenere. Sed hoc leuius est fortasse: dices enim nolle rationalem te esse. Quod uero paulo ante reiecit, ut rem magnæ considerationis, nunc discutiamus: nisi uerè moderatum prius pulsus inuenierit, neminem posse empiricum diligenter obseruationem & accurate institueret. Nam, posteaquam propositum est illi, non modo an mutet in celeritatem pulsus, uel magnitudinem, uel quid aliud præfens circumstantia, ut cognoscat: uerum etiam quatenus alteret: nam præfagienti ex pulsibus, in hoc potissimum omnis usus uertitur: quatenus autem alteret, nisi naturam perspexerit, nulla ratione cognoscat: necesse erit, cuiusque ægroti naturam præsciat, modo nosse magnitudinē uelit præfentis alterationis. At enim non omnium ægrotorum usus est consuetudine per sanitatē, quo experientia eam addisceret, & inde memor, illius cum ægrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit etiam experientia, quo intendit, aspirare? An hic etiam ex communitatibus quibusdam erit obseruatio? At quomodo, & quonam pacto? neque enim perinde hic, atque in causis externis, alia fixa serues. unum, quod obseruas, immutes. Quippe colores, figuræ, odores, longitudines, latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentia, differentia generum, ætatum, regionum, temporum anni, præfentis etiam status, necessario omnibus adsunt hominibus. Quare quandoquidem, quin habeat hæc, reperias neminem, difficulterq; sub pauca illa, quæ paulo ante recensui, reducas horum obseruationem: in externarum causarum mutationibus, alia nobis opus est uia & ratione. Jam, quam ardua sit horum obseruatio, cognosces, si non ratione tantum, sed & uelis experiri: inuestigare duos uiros semper una aliqua in re differentes, in alijs omnibus convenientes: sane enim ægre inuenias: ut omittam, quàm multæ existant alterationum coniugationes, & quantum obseruatio temporis requirat, quantam autem memoriam & quàm præclaram. Nam præter alia etiam, quæ nihil referunt ad pulsuum mutationem, obseruare empiricos quàm diuissime oportet, ut hoc saltem interesse nihil certo sciant: Atque hoc illud est, quod in primis [iter istud] a ratione & compendio remotum in immensam prolixitatem temporis producit. Quod est, cur semper clamemus, ut etiam alias docuimus, ut obseruatione tantum artem constituas remota ratione, fieri minime posse. Et, ut ista omnia admittantur certe, & nullum habeamus certum modum, ad quem excessus & defectus referamus, magnitudinem alterationis in ijs singulis nunquam complectetur memoria. Qui enim possit quicquam memoria hæc omnia tenere, connexis inter sese his, quæ corporibus necessario comitantur unâ cum quantitate singulorum? Omnino commissura huiuscemodi erit: albo eatenus, lato peccore eatenus, item corpulento hætenus, corporis latitudine & profunditate tanta, masculo, & puero, tempore æstiuo, in loco natura frigido, in statu sicco talis pulsus erit. Eas enim complicationes infinitas numero, (quas nemo mortalium nec obseruauerit, nec complexus memoria fuerit, sed in disputando tantum comparari posse sophistæ iactent, in arte uero administranda inanes deprehendantur, nec ulla posse facultate parari) erit contexere necesse. Jam, si plus & minus in omnibus, quæ narrauimus, istæ inter se coniugationes different, ut certe differunt, in quam obseruationem disputationem conijcient, apertum puto esse. Proinde satius fortasse sit, ne hic longior sim, nec immorer in demonstranda difficultate empiricæ obseruationis, & immensa longitudine: uerum rationē ut aliquā, & uiam tradam, cuius præfatio oem facile, quæ experientia ostendit, fructum capiamus. Quænam tandem est illa uia? Hæc est. Vbi optimam constitutionem inuenierimus corporis nostri, primū animaduertendum est, qui eius pulsus sunt, neq; obiter id uel negligenter: sed in eo statu hominē accipiemus, ubi suū proprium motum pulsus ab nulla externa causa immutati retineant. Hoc fiat, si non in longo ocio sit uersatus, nec recens exercitatus, nec uero et diu ieiunauerit, uel modo comederit: aer præterea temperatus sit, oportet, ipseq; omnibus liber animi affectibus, & tranquillissimam mentē habeat. Postea inuestigandæ sunt corporis uitiosæ constitutiones: tumq; primū earum recensēbis differentias: deinde, quos in illis excessus reppereris atque defectus, hos ad moderatam & optimam conferes. Jamq; cum animo reputabis, primum, quantum oporteat istarum naturarum pulsus diffidere ab optimæ pulsus: deinde ipsa experientia rationem hanc, si constet ueritati, explorabis. Quod cum subinde feceris, & longo usu rationem exercitaueris & tactum, tum putabis demum certo te moderatum tenere in omni genere pulsuum, illosq; etiam, qui aliquo modo ultra huc sunt & citra. Habes summā. Proinde, quicūq; aut corporis nostri optimā naturā, aut uitiosas nō nouit: aut rōne quidē perspexit eas, sed, usu ut dignosceret, non laborauit, nihil huic fructus feret hic sermo. Si quidē illa prius sunt edificata, postea huc ueniendū. Etenim in nō paruā incidet cōtrouersia, quā ueteres Medici de his inter se habuerūt: & iuniores nō solū inter se, sed cū ueteribus et. Nā nec, optima natura quæ sit, inter oēs conuenit, neq; dum uitiosarum est inuentus numerus: & signa, quibus uel optimas, uel prauas cognoscas, admodū pauci Medici literis prodiderunt. Quod si uel hæc oia apud maiores nostros cōfessa sint, & ordine inuēta, deberent tñ naturas discere prius experiendo, itaq; ad artem se de pulsibus conferre. Erunt fortasse, quibus longitudo displicebit huius; quā induco,

† τῆσιν ἐστὶ
ἀντιquo. i. obseruationem
istam.

A induco, contemplationis. Nos uero, si institutum meū sugillent, non offendemur: neq; n. probatū unq; iri sperauimus omnibus, aut usui futurum. Nam, cum admodum liquido & certo scirem, præter unum ueritatis amatorem, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quæ doceo, tamē aggressus sum ad hæc explicanda, ac unum illum multis præposui. Porro autem, si nos ipsos quis de ægrotis uidit præterita & futura prædicere: hunc et puto, nisi plane sit fucus, etiam si uideatur longior, cum tam utilem exitū, tanquam præclarum polliceatur, hanc commentationem amplexaturum.

Optima natura moderatum pulsus habet, ad quem alij collati, excessuum & defectuum nominibus appellantur.

Cap. 3.

Qui ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimam cognoscendam esse, (cuius nos alio loco indicia prodidimus) huius sciat pulsus esse inter omnes alios medium: & ueluti mensuram quandam regulamq; in omnibus lucubrationibus de pulsibus, hunc moderatum & medium a nobis meminerit appellari: cum quo ubi alios omnes comparamus, celeres, tardos, magnos, paruos dicimus esse. At pulsus moderatæ naturæ & undequaque optimæ, non recte uocaueris magnum, paruum, celerem, tardum: nec etiam durum, uel mollem, nec quoquam alio nomine, quod immoderationem interpretetur. Immo, ut in opere de temperamentis, omnium optimam temperaturam nec calidam esse docuimus, nec frigidam, nec siccam, nec humidam, neque mollem, neque duram, (quippe hæc omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare unius illius temperatæ & moderatæ) sic nunc etiam nec magnum, nec paruum, nec celerem, nec tardum, nec quicquid aliud, quod a mediocritate defectit, pulsus optimæ naturæ uel appellabimus, uel intelligemus. Nec uero etiam ipsum hominem, in quo eum pulsus reperimus, ullo nomine, quod quidem moderationem non significet, nominamus. Non enim crassum, non gracilem, non calidum, frigidum, humidum, siccum, nullo denique alio nomine: uerū nominamus omnibus partibus corporis temperatum & moderatum. Ad quem, cum dignoscere quidem illum didicisti, pulsuum omnes differentia perpenſa, caue, excidant: & ubi æstimes ad illas reliquos omnes pulsus, uel duos, uel molles, uel raros, uel crebros, uel alio nomine ad eundem modum uoca. Nunc ergo, quando summam consecuti uidemur esse, non sane incommodum erit, si dubitationē quādam necessariam excitem, quo, si nihil dum inuentum arbitremur, explicationem sermoni apponere conemur, quæ adducat nos, simulq; doceat, primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiam, de quibus agimus, commoſtret. Ac exordienda quidem modo dubitatio est, dicendumq; non posse omnes, quæ in corpore sunt, arterias neque æquales inter se, nec æqualiter distendi. Qui enim possit dorsi arteria arterijs colli, aut alarum, & inguinum, uel ipsa par esse, uel eius distentio illarum distentionibus? Ac multo uero minus arterijs ulnarum, atque poplitem. Adhucq; et minus arterijs carporum & tarforum. Adhucq; minus arterijs temporum, digitorumq;. Non potest itaque pulsus unus in quantitate distentionis moderatus esse, ne si optima quidē sit natura: sed in motu, & robore, ceterisq; generibus unus esse per omnes arterias potest. Neque enim possunt, dum in natura sua constat homo, præsertim si optimam adeptus constitutionem sit, quædam celeris arteriæ, aliæ tardius, uehementius, languidius, durius, mollius, crebrius, rarius pulsare: sed similem cum inter se mutuo, tum cum corde motum omnes, necesse est, habeant, magnitudine uero ut eorum differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manum esse solutionem hæsitacionis: quod nihil causæ sit, quin, qui carporum tantum arterias semper tangat, quantum in optimis naturis sit pulsus earum noscat, & uero etiam quantum in alijs quicq; si cum hoc comparatur. Et hercle, si uelis arterias et tarforum pedum tangere, aut partium aliarum corporis, distentionis retinenda quantitas est in optima quidem natura, quo possis ad hos æstimare earundem partium pulsus, qui in alias naturas incidunt. Neque hic quicquam consecuturū absurditatis, aut difficultatis, neque multum laboris in cognoscendo fore. Verum, hæc qui dicit, in libro de optima corporis constitutione ignorat demonstratum esse, æque in magnis corporibus, ac in paruis, constare eam naturam posse. Quod si sciret, nequaquam neq; diplas arterias singularum partium duceret, neq; distentiones earum parum possidere in omnibus optimis naturis magnitudinem: ceterum, pro ut magna sint corpora uel parua, ita uariare. Vnde sit, ut nodū discussa prima sit hæsitatio: quia moderatum unum inuenire in distentionis quantitate non ualemus. Proinde operæ precium est, quā hic prorsus hæremus, oēs Medicos demirari, qui magnos temere appellat perpetuo & paruos pulsus: quātus autē moderatus sit, ex cuius cōparatione alios repperiemus, non tradunt. Videatur. n. parum distincte illi cuiuscemodi pulsus cōcepisse, sed, referētes potius ad aliquid, magnum uel paruum dicere, perinde ut maiorem & minorem. Equidē et nostræ memoriæ sole præfatis Medicos, ubi tangēdo aliquo, magnum uel paruum esse dicāt, frequenter rogare, quonā illi dicant maiorem, aut quo minorem. Illi naturali respondent. Iterum cum quæsiui, quo illo natura: li: nō modo existimant non dignam inuestigatione quæstionem, uerum etiā demirantur, si cuius putem eos alius dicere, ac ipsius ægroti, quem in præfenti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidem autumant, alio alium per commodam ualitudinem maiorem & minorem pulsus habere. Atq; hæc quidē hi dicunt. Quid autē illi, qui his præstant, qui libros nobis de pulsibus reliquerunt conscriptos, alia ne sunt in opinione, an in eadē illa? Hi quidem certe dicunt ueris medium & autumnū efficere maximos pulsus, hyemis & æstatis minimos: quæ inter hæc tempora intercedūt, medios inter magnos & paruos. Nā uidentur mihi ne hi quidē absoluto sermone proferre magnos uel paruos, sed referre ali-

quo. Itaque sunt in illis, pro anni temporibus, qui adscribant, in hunc modum: Veris medium & autumni maximos, pro anni temporibus quidem, pulsus efficiunt: ijdem nec in ætatibus scribunt absolute, ut alius, magnos esse iuuenum, puerorum paruos, & senum: sed addunt hic quoque pro ætatibus. Proinde sic pronunciant magnos & paruos, ut si maiores dicant & minores: nimirum eos comparantes mutuo, non moderato. Nam mutuo, ipsam puto demonstrare rerum, de quibus differunt naturam. Nam non omnium mortalium medio uere æque pulsus maximi sint, sed cuiusque pro sua natura. Porro id ipsum quoque crassa ratione omnino indistinctum est & confusum. Nugæ enim sint meræ, si censeas illi, qui biliosa, calida, & adusta natura est: aut contra pituitosa, atque frigida, huic maximos medio uere pulsus esse. In disputationibus ita utique, & uerbotenens forsitã uideantur habere. Quod si periculum facias, non reperiantur. Quippe calidiores & sicciore temperamento non expectare conspicias medium uer, sed multo habere ante suos maximos pulsus. iam contrarios his humidiores & frigidiore longe ultra medium uer, ineunte iam ætate. Soli uero, qui optimam sunt nacti constitutione corporis, inueniantur medio uere maximos suos pulsus obtinere. Eadem in ætatibus ratio est. Inter quas temperatæ medio uere: imtemperatæ autem uel post habent pulsus maximos. Verum nullus hæc quicquam medicus distinxit: adeo ut, si omnes homines parem statum in utroque anni tempore haberent, ita respondeant. Tametsi Hippocratis scripta neminem puto latere, quæ ille & quam multa de anni temporibus reliquerit: qui aperte ostendit, nec naturas, nec ætates ab ijdem anni temporibus perinde omnes affici. Quosdam enim robustiores hyems sanioresq; & in omnes partes meliores: aliquos æstas reddidit. Qui fiet igitur, ut, quod commodat iuxta, atque id, quod officit, muret pulsus? Quin autem illos pudet adeo nobis nude scribere, & præter omnem distinctionem: Medium uer pulsus creat maximos? Nam, ni additum sit, quibusnam maximos, nihil didicerimus. Quin porro, cum dicant, Aestate & hyeme paruos pulsus fieri. hoc certe, utrum tempus reddat minores pulsus, sustinent adiungere? Neque uero paruum scilicet peccatum dicent, si hyeme putes æstatem minores pulsus efficere, hæc uero forte maiores efficiat: uel, si hyemem ætate, cum contra se res habeat. Nam, quodcumque dicas de his tribus, siue æstatem hyeme, siue hyemem ætate, siue pares utrobique pulsus esse, nisi addas, quibus, mentieris. Sin apposueris & distinxeris pro naturis corporum, & ætatibus, unumquodque ex tribus uerum sit, quemadmodum nos, ubi de his priuatim egimus, explicauimus. At neque seipsum quisque, neque sese illi mutuo potuerunt hic coarguere, quod tū multa falsa, tum multa indistincta dixerint: quod illis nulla alia re usū uenit, præter quod moderatum cuiusque generis pulsus ignorarent profus. Nam quam ob rem, cum inter se mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne uerbum quidem faciunt, sed prætermittunt misere? Nullam sane aliam ob causam, nisi quia nihil eorum cum intelligerent liquido, sed confuse omnia & minime distincte, unum. s. qui primo hallucinatus est, secuti omnes sunt: & de illis, quæ nihil prope artis administrationibus nec obliunt, nec accommodant, acriter non mutuo tantum inter se, sed cum Herophilo etiam digladiantur: idque cum contentio illis de rebus obscuris existat, quæ lōgam quærent, quo declarentur, & prolixam orationem: de rebus uero rā illustribus clarisq; ut uel solo sensu deprehendi possint, neque scribunt elimate, neque reprehendunt errantes: nec uero, si quis ueterum quicquid scripsit, quod ab sua sententia abhorreat, meminerunt. Ceterum pueri esse confirmauerunt paruū pulsus, & item senis paruū. Vtrius autem sit eorum minor, prætereunt: tametsi de utroque Herophilus plane, si diligenter eius libros reuoluas, conscripsit. At ridiculus sim, qui hæc explicata ab illis postulem, cum ne prima quidem, nec simplicissima recte atque ordine tradiderint. Itaque paruū dicit pulsus pueri, quem nunquam Herophilus paruū appellauit, sed modo satis magnū, modo insigniter, uel cuiuscumodi quopiam nomine uocauit. Tum, quæ causa sit, inquirunt, quæ arterias moueat, & eorū, quæ de hoc scripsit Herophilus, prætermittunt nihil: de præceptis uero, quæ ad artis opera intersunt, rectene Herophilus, an secus tractauerit, uerbum nullum, o Dij immortales, fecerunt. Atqui nonne lōge præstiterat, si quod quatuor statuit Herophilus facultates, quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærent, nec atrociter rixarentur, uel eum oppugnarent: sed, si confutatum hominem uellent, & conuictum inaniam suarum nugarum, ea proferrent, quæ refragantur his, quæ sunt plane euidencia, idque cum aduersus illum tantum possint cogere testium numerum? Etenim cum illos, qui post Herophili ætatem de pulsibus sunt cōmentati, tum superstites pene omnes testes habebunt, pulsus puerorū minorem senum esse, atque adeo multo quidem minorem. Etiam quidam mihi nuper, ridens uniuersam quæstionem, dictabat non dignam esse rem, de qua disputetur: longe siquidem puerorum minores esse, quo rectius nihil de his proditum literis esse. Tales cum habeant sexcentos testes, & alioqui Herophilum perpetuo oppugnent, ista, miror, quid semel præterierint, nec etiam, an hæc scripsit, sciant. Nimirum non multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs, quæ nugæ accumulare in disputationibus possunt. Quare hæc tātum ex Herophili scriptis capita decerpunt, cetera repudiāt profus: quod in causa est, cur ignorent Herophili scripta, si quæ mirifice ad artis opera faciunt, sed repugnant suis decretis. Ideoque de rhythmis etiam, quæ prima ætate debebant in musicis ludis addiscere hæc temere inserunt libris medicinæ. Quibus accidit, quod sero discētibus solet. Nam tacere, etiam si ad aliā artem spectet non ualent. Rhythmus uero, quæ suppeditet signa, nemo scripsit illorum ullus: At Herophilus, qui aliam uiam, ac illi, secutus est, prætermittit, quæ discenda de musicis erant, imbutis probe in arte: mox, ut si ea teneant, apud eos differit, quod medicinæ conducit, ex ijs accipiens. Illi uero, ut præclaram

Apæclaram istam, quemadmodum isti appellant, *τε γυλογίαν* de rhythmis enarrarunt, nihil postea student ostendere, qua ratione ex illis prælagendi quid, uel denunciandi compares facultatem. Itaque etiam puerorum esse aiunt paruū pulsus, contradicente Herophilo, uel uero hactenus student perpedere, ut, quæ apud mortales magna & parua distentio dicatur, queant assequi. Quippe uesticarum, follium fabricorum, utrius, uentris, uterorum, omnium denique rerum, quæ prædita cavitata aliqua sunt, magnas & paruas distentiones solemus uocare. Itaque paruū sæpe esse tumorem uentris dicimus, magnum etiam, uerbi gratia, uesticæ: & paruū utris, uentris magnum. Dicemus etiam interdum magnopere uesticam intumuisse, & distentam esse, maxime: utrem autem & saccum, qui xx. eiuscemodi uesticas capiat, nondum maximam distentionem esse consecutos. Censemus enim ni fallor, ad cuiusque cavitatē corporis esse distentionem æstimandam, non absolute pronunciamdam ad eundem ubique modum. Nam est certus in qualibet re modus, in quo nec contendi tunicas, quæ cavitatem ipsam complectuntur, nec remitti contingit. Ergo, ubi aduertitur tensio in illis uel cavitatis: tum magnas dicimus & paruas distentiones esse. Quandiu nec sensibilem etiam cavitatem cernere possis, neque dum tunicæ laborent distentæ, modicam illam & moderatam, & natiuam corporis distentionem dicimus esse. Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriam intelligere, cum sit corpus & hoc cōcauum, habere terminos oportere motus sui in utranque partem, nec nimium distendi (rumpatur enim) neque in arcuissimum confidere: obstare, scilicet naturam tunicarum duram, quæ ægre contrahitur? Quare est quædam iusta arteria distentio, ut neque contendantur, neque laxam quampiam suam partem relinquat, quam esse moderatā & naturalē dicemus. Sin minus, in uno eodemque homine dicamus, necesse erit, magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. At qui in optima natura absurdum est non omnes moderatos esse: & longe hercle absurdus, si idem sit pulsus magnus simul & paruus ac moderatus: Magnus, si cum minoribus comparatur: si cum maioribus, paruus: utriusque simul, moderatus. Oportebat uero, cum minori confertur, eum maiorem appellare: cum maioribus, minorem: cum utrisque medium. Eo enim pacto nobis uocare licet optimarum naturarum pulsus, inter se illos quidem maiores & minores, omnes tamen moderatos, si quid ante dictorum meminimus: cum naturam diceremus propositi corporis spectandam esse, ubi indagare moderatum, magnum, & paruū instituimus. Quod si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, medium inter utrumque nominabimus: magnum autem, uel paruū uel moderatum haudquaquā. Maius. n. est, quod minus excedit: at magnum, quod moderatum sui generis. Itaque refertur utrumque ad aliquid. Sed maius ad cuncta minora comparamus: magnum ad unū duntaxat eiusdem generis moderatum, quo si maius sit, uocatur magnum. Idem uice uersa in minore & paruū accipiendum est. Moderatum & mediocre esse dicendum est, quod in sua propria natura cōstat. Et immoderatum immodicumque, quod naturam suam relinquit. Quando igitur corpus est cauum arteria, distentio eius necesse est interim proprie & moderate, ut postulat usus, cuius gratia creata ab natura talis est, præterea ut eius postulant tunicæ: interim immodice perficiatur. Ostendi autem alio loco hæc tenus eam in optimis naturis solere dilatari, quoad usus largiter impleatur, & nihil offendantur tunicæ. Proinde, qui regulam uel attendere in magnis pulsibus & paruis dignoscendis, optima natura inuenta, cognitaque unius in illa arteriæ cuiuscumque tumore corporis, atque distentionis, recordandum illi & æstimandum est, arteriam hac maiorem quanto oporteat maiorem habere distentionem in optimis naturis. Quæ si tanta reperiat esse, quantam fore conijciebat: sic moderatum pulsus appellabit: sin uel maiorem hac, uel minorem: magnum, uel paruū. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinem aut per dissectionem, siue ea casu, siue de industria fiat: aut colligendo ex signis, quæ in libello de optima corporis constitutione prodidimus. Quod si nesciat etiam, quanta sit arteria præditis optima natura pulsus quidem certe eorum memor, si in alterum postea incidat, & colligere possit, utrum par sit maiores hunc, an minores, quàm illum, habere arterias: cum tumore iam distentionis confere poterit, atque coniectare, an magnus, an paruus, an moderatus pulsus sit. Etenim, si, quo uidetur arterias maiores habere homo, qui comparatur, hoc maiorem etiam habeat distentionem, moderatum dicemus pulsus esse. Quod si arteriæ magnitudo uideatur superare magnitudinem distentionis, aut sit minor magnum tunc uel paruū uocabimus: si arteriæ appareat maius corpus esse, quam pulsus, paruū: sin arteriæ minus, & pulsus maior, magnum: Haud aliter in reliquis generibus pulsuum, ut in genere ipsius motus, in quo celeritatem & tarditatem dignoscimus: In genere quietis, in quo crebritatem & raritatem: Contentionis, in quo uehementiam & remissionem: Ad hæc corporis arteriæ, in quo duritiem & mollitudinem. Nam per hæc omnia, tum moderatum inueniemus in optima natura: tum immoderatos uel ob excessum uel ob defectum, non inter se, sed cum moderato comparabimus.

Rationem docet dignoscendorum pulsum, qui in qualitate motus, in quantitate item distentionis, ac proportione motuum, & quietum consistunt.

Declaratio definitionum celeris & tardi pulsus, ratioque eorum dignoscendorum. Cap. I.

MODERATVM pulsum in quouis genere intelligentia & dignotione priorem immoderatis esse, atque arterias in corporibus optime comparatis cum mediocritate quadam pulsare, in superiore libro declarauimus. At, quæ respicienda sunt indicia, & quomodo pulsibus applicandi digiti, ut tactum exerceas ad facile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoscendam, tum excessus & defectus, deinceps dicemus, inducto a genere motus exordio. Atque temporis quantitatem solam moderati motus & immoderati non idoneum signum esse, sed & per quæ uictum interualla sit, quod mouetur, respiciendum esse, supra abunde demonstraui: quo etiam loco illos confutaui, qui definitionem perperam celeris pulsus interpretantur: at nos tamen ipsi, quemadmodum potissimum accipienda sit, non aperuimus: itaque nunc id faciemus. Neque enim multis uerbis opus erit, quæ ad eam pertinent intelligendam, iam ante exposuimus. Nam etiam interest ad rem præsentem hæc narrauisse. Cum ergo quis terminat pulsum paucio tempore motum nobis, celerem uocetur: & tardus, qui multo. Ante horum nominum explicatas significationes, non iniuria quidam sunt hallucinati, existimantes idem multum, ac plus: paucum, & paucius significare. Nunc, quia ostendimus hæc quidem ad rem quilibet semper referri, illa uero ad moderatum tantum sui generis, omnis iam sublata est difficultas intelligendi, quemadmodum celeris pulsus paucio tempore motum dicamus terminari, & multo motum tardi. Nam, si hoc prius nobis constet, moderatus pulsus quanto tempore quantum confecerit spatium: deinde alterius offendamus, qui par habuit tempus, minus interuallum, multo hinc tempore dicemus motum esse. Atqui nemo mirari debet, si duorum motuum, quorum temporis quantitas par sit, alterum tantum multo tempore dicamus factum esse: non perinde utrunque. Etenim, si duo pueri dimissi in diuersos locos sint, & simul reuersi: alterum quod iter paucio tempore absoluerit, collaudamus: alterum culpamus, quod multo. Nam ex uia longitudine æstimamus, cum paucum uel multum temporis dicamus, non absoluto sermone. Eodem etiam modo pulsum dicemus, qui paucio tempore sit, celerem esse: ac tardum, qui multo: definitionesque probabimus illas, ita interpretando, ut diximus. Quod si cui modus ille uideatur coactior, memoria repetat demonstrasse nos, si altera significatione dictio accipiatur, definitiones falsas esse: detque operam, ut alias definitiones fingat. Neque enim quomodo definiendum sit, hic instituimus disceptare, ceterum ut rerum diligenter atque accurate notiones constituamus: ut ne, si in his offenderimus, simul in dignoscendis pulsibus offendamus. Proinde, quid requiratur ad dignoscendum, declaratum a nobis est. Iam, si discere etiam cupias hæc definire, non illa quidem fortassis incongrua exercitatio sit, non ad institutum tamen necessaria. Quo nos minus de istorum pulsum ratione definiendi agemus. Etenim cum omnino non est necessarium, tum etiam, si cui necessarium uideatur, nihil cum hac instituta commentatione est coniunctum: uerum in quarto libro de pulsum differentijs large nos de his tractauimus. Notionis tantum in præsentem quando instituimus mentionem facere, seriem orationis persequamur. Nam nunc quidem, quod in ijs inuenimus, locus est dicendi ad eum dignoscendum magnopere facere, atque adeo, si uerum dicendum est, summam iam aperiam. Nec quantitatem temporis, nec interualli respiciendam censemus: immo ne proportiones quidem illorum, de quibus uerba fecimus in superiore libro, cum celeriore pulsum & tardiore doceremus. Illic, non potui illa præterire, quo errore præciderent his, qui ex solius temporis quantitate de ijs existimant, quæ ad dignoscendum laboriosa mihi, & longa, difficilisque æstimationis & iudicij, adeoque impossibilia prope uisa sunt. Nam celeritatem quidem & tarditatem, ut primum occurrit arteria, noscimus: rationem uero temporis ad tempus, & interualli ad interuallum ut exploremus, opus nobis longo tempore est. Itaque ista nihil nos morantur, ut expédamus ad pulsum in ægrotis dignoscendos. Sed ut, si ante oculos quempiam uideamus, impetus motus celeritatem potest ostendere: ita usu uenit in arteria. Nam aut incitatum, aut remissum eius motum inuenias. Omnia, non corpora, quæ mouentur ex locis, ubi mouentur semper dignoscimus, quomoueantur. Quæ ubi in locis remorantur, tardum esse motum prædicamus: ubi leuiter discedunt, celerem. Hic scio futurum, ut quæstio se physica offerat, an corpus dum mouetur, etiam maneat aliquo modo. Atqui in commentarijs de motu illud ita, ut quod maxime, probatur uerum esse. At a tantis in præsens quæstionibus declinemus, ne implicemus nos. Quod informat tantum sensus ad dignoscendos celeres & tardos pulsus, hoc, satis est, si dicamus: nimirum unum motum cedere uideri locis facile, in quibus semper sit, alium diutius inibi commorari:

† Alias τὸν κί
νοῦμε'νον. i. qd
mouetur.

Amorari: itaque hunc tardum, illum celerem uocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, non ex totius motus tempore, nec separatim & solo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaque celeritatis & tarditatis facile notitiam consequimur, non perinde confecturi, si quantitate temporis & interuallorum aucupata, eorum sustineremus proportiones obseruare. Enimuero non sustinemus. Nam, ut primum aciem intendimus, momento temporis, moram nos corporis, [de quo disceptatur,] deprehendimus: ex qua conijcimus transitum. Quod fit, ut, quæ eminus cernimus, hæc nobis interim diutius uideantur consistere, licet agitentur uelocissime: unde liquet ratione nos motum colligere, non sensu deprehendere. Siquidem, cum prima quæque sensibilis pars corporis, quod mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tum immobile, quod cernimus, uidetur esse. At uero, ubi prima sensibilis pars, in primo sensibili loco, quam primo sensibili tempore subsistat, breuiore tempore tum uidetur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum possunt: sensu uero si æstimes, primas certas habent & indiuisas partes. Quod planum facit ratione omnem motum, non sensu dignosci. Quia uero sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus uelocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehendi sensu uidetur. Nam, quorum primo sensibili tempore, prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet, horum tantum nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratione animaduerrere, ut gnomonis umbræ, lunæ, solis, omniumque siderum, quæ à nobis longissime remota sunt. Quorum autem, ut dixi, breuius est tempus primo sensibili, nullo tempore prædita horum mansio migratioque uidetur. Quippe, quod minus primo sensibili tempore habet, omni mora hoc putatur carere. Sed hæc priuatim præsterit commentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe edificare, tum alia in medicina multa. Nobis uero satis hæc erunt ad demonstrandum non esse temporum & interuallorum respiciendam quantitatem, sed ipsam qualitatem motus, quæ est explicatu quidem difficilis, sed horum, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus & iners) non magno negotio uerum, ut homini licet, consequere. Multoque magis, si dignoscendos inæquales celeritate & tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac unius quidem distentionis sæpe initium motus plane celerius uidetur, proximum tardius, iterum finis celerior. Nec hic quantitates quasdam aut temporum aut interuallorum, sed ipsam unam motus qualitatem attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, ubi genus hoc perpendimus pulsum. Nimirum sic extremum motus finem sentiamus duntaxat, non integrum motum. Ex quibus iam liquet eiusmodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec languidos. Neque enim trifariam possis motum dissecare, nec in paruus interuallis, nec in facultatibus imbecillis: quod obstat illis paruitas, quæ diuidi se in sensibiles partes non patitur: hic impediatur facultatis infirmitas, quæ concidit ad pressum. Quam ob rem nec in pulsibus lethargicis deprehenderis inæqualitatem, quæ tamen adest forsitan, quia omnino, quod dignoscatur, uult comprimari: at hoc præ imbecillitate non sustinet. Quare, qui cuique pulsui inuenturus sit contrectatione appositam, hunc singulari prudentia esse, & expertum in dignoscendo oportet. Nam, si maximus pariter & uehementissimus ualidam fert compressionem: atque alius quisque, quantum à uehementia uel magnitudine abest, tanto minorem: primum, quantum à maximo & uehementissimo recefferunt, ad unguem perspiciendum est: deinde ratio ineunda est, quantum sufficiat compressionis id genus pulsibus impartiuisse: utrobique enim offendamus, necesse est, siue exceedamus proportionem, siue non assequamur. Quod, ubi minus iam premamus, præteritura nos sit interni pars motus: ubi uero amplius, externi. Itaque primum, motum aliquando inæqualem esse non percipiemus. Deinde male etiam de toto motu sæpe iudicabimus, eo quod male perpenderimus partes. Si enim uel pars eius prima, uel altera celerior sit: & nobis earum tantum altera sit explorata, non possumus primum uniuersum inæqualem motum esse scire: deinde uel celerem uel tardum arbitrabimur eum esse, cum neuter planum sit. Siquidem, cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hunc nec celerem absolute, nec tardum iure uocaueris. Quare (ut oratione in summam collecta alio me conferam) in optima constitutione moderatus motu pulsus erat non ex interualli nec temporum quantitate explorandus: sed ex ipsa, ut diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus animaduertendum esse: cuius memores, qui decedere celerius uideatur, celerem: qui tardius, tardum appellemus: Representari autem hoc, ut primum est ad motum tactus, prius, quam totum arteria spatium confecerit. Proinde, si pulsus æqualis sit, non expectamus uniuersam distentionem, sed ex parte eius facere de tota coniecturam possumus. Quis inæqualis sit, omnem assequi dicebamus oportere, tactumque pro magnitudine pulsus & uehementia uarie applicare. Atque de genere motus hæc in præsentia satis sunt. Eius enim nos iterum in pulsibus dignoscendis mentionem, necesse est, faciamus.

De quantitate distentionis dignoscenda.

Cap. 2.

Deinceps de quantitate distentionis agamus. Nam, cum corporis arteriæ dimensiones tres sint, longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De longitudine apertissimum est: utrinque enim arteria usque ad terminum extremum pulsatur. At paruæ eius parti inijcimus tactum, quanta extat ex obiecti corporis mole: quæ quidem ipsa efficit, ut longus uel breuis pulsus sit, eo quod non possit attingi omnis arteriæ longitudo. Sit tamen hic etiam aliquid in qualibet corporis natura, quod elucescat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si quid infra breuem reddit pulsum, qui non potest numero digitorum definiri: sicuti quidam, si quatuor digi-

tis

tis ob uiet, esse dicitur longum: si tribus, medium: si duobus, breuem. Neque enim corporis optimæ naturæ una est mēsurā, sed in unā qualibet facile quantitatē assequere, unius ope, modo colligere proportionem possis. Cum qua postea si alios homines conferas pares totius corporis magnitudine, dices uel longos uel breues pulsus habere. Eodē modo latos, angustos, altos, humiles: ac in tribus simul dimensionibus, magnos, uel paruos. Vbi que enim ad moderatum referemus, cum alios aestimamus. At enim singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quantitate non plane unū sed suum cuique corporis parti, antea explicauimus. Hoc tamen non est huius loci, sed uolui dicti uos admonere. Itaque ad institutum iam par est reuerti. Institui uero docere sensu nullius dimensionis exacte dignosci posse quantitatem: cuius rei causā partim omnibus communis, partim sua cuique est. Primo loco communem exponam. Nam, quando inter arterias, quæ nuda sit, nulla est: sed uestiunt eas multis locis pauciora & subtiliora corpora, multis etiam locis plura & crassiora: plane in aperto est, nō perinde omnes arteriarum motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenuioraque: harum minus, quas circumijciunt plura ac crassiora corpora. Atque hæc communis est. Propria singularū dimensionum: longitudinis, quod permultum intersit, inter ueram & apparentem: latitudinis, quæ parum: profunditatis, quod minimum. Nam, cū sæpe longa tres cubitos uniuersa arteria sit, tres uel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriæ motum. Reliqua pars a corporum obiectorum numero occultatur. In latitudine cum præ corporibus, quæ illam utrinque cingunt, multis illis & crassis, neque tactus ipsi corpori arteriæ applicari possit, neque per crassitiam illorum & multitudinem foras motus perumpat: multis locis omnino motus perit, multis etiam in maxime angustum cogitur: totum uero, quia arteria nullo loco nuda est, uideas nusquam. At uero, ne profunditas quidem usquam plane est nuda, ut possit saltem in ea elucere eius uniuersus motus: sed, si nihil aliud, cutis certe ambit eā, per quam pulsus sentimus. Itaque tecta fuerit hæc quoque certe aliquatenus. Quæ cum ita sint, dabimus operam, ut optimam rationem monstremus dignoscendarum singularum dimensionum: ac primo dicemus de longitudine. Atque esse hanc censendam optimam, quæ motus maximam partem sentiat, clarissimum est. Nā ut si sentiri omnis ualeat, primum hoc sit: ita, postea quæ non potest, ubi nulla pars eius, quæ quidem animaduerti possit, lateat, tactum existimamus optimam esse. Quomodo autem eam possis instituere, faciam, ut declarem: si ob oculos prius proponā in tribus his omnes positas esse sensibilibus cognitionum differentias: in natura, exercitatione, & modo applicationis. Nam, qui naturam habet appositiuam ad sentiendum, & prope ipsum tactum exercitatum, tum etiam sensibilibus decenter admoueat, optimus hic explorator sit eorum, quæ intus sunt condita. Qui hoc est aliquatenus inferior, quàm maxime ab illo abest, tam pessime absolutam cognitionem consequetur. Explicabo igitur huic, qui optime natura comparatus est, & exercitatus non segniter, qua applicatione tactus ad unguem, (ut homo potest) motū sentiat arteriæ. Et, quia de prima dimensione, uidelicet longitudine, institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis aperiam. Omnino non premat, immo sæpe leniter contrectet, & ueluti suspendat manum. Accommodatus est hic in primis modus paruis pariter & imbecillis pulsibus. Nam, hos si aliquatenus premas, motus pereat magna ex parte, & sæpe uero etiam uniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate præterea arteriæ contentionis, modo multum imminuitur eius motus, modo minus: est, cum perit totus. Quo circa ad longitudinem dignoscendam summa cautio est, ut præter omnem pressum tactum admoueas. Etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidem pulsus uehementes: non lædentur tamen ne hi quidem, si in tangendo nihil premas. Qui modus attingendi quæ optimus est languidis pulsibus, nec incommodus est etiam uehementibus, caue, præponas illi alium. Porro est illud etiam explicandum, quod non obscure aduertitur, ubi diuersas partes premas longitudinis arteriæ, motum non perinde uideri in omnibus offensum: ceterum in partibus altioribus maior est noxa, minor in inferioribus. Et uero frequenter noxa non animaduertitur in uehementibus pulsibus, sed in languidis. Nam, in his si inferiorem partem prefferimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores autem & inferiores quomodo hoc loco accipiendæ sunt, non est obscurum. Ut remotissimæ a corde partes inferiores, & uiciniores appellentur superiores, hoc in artibus quidem perquam est solenne: non itē in capitis partibus & colli. Itaque ad omnes pertinet, ut diximus, cordi uiciniores, si premantur, magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, sæpenumero nullam, quæ animaduerti possit, si bene uehementis pulsus sit: interim tamen manifestam, in non uehementibus. Atque de longitudine hæc satis sint. Nunc de reliquis duabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, ut, sicut in quadrangulis & quadratis corporibus, uideas separatim latitudinem, separatim profunditatem distinctam: sed, sicut in circulo & globo, confusa sunt omnia, una uero quedam uel lineæ uel superficiæ circunferentia: sic esse in arteria putes: cuius cernitur in dissectionibus, figura, multis locis cylindrum, multis etiam conum referre. Quomodo igitur medicis in mentem uenit seorsum de latitudine, seorsum de profunditate differere, cum deberent, ut est, & conspiciatur ex partitionibus, unam longitudinem eius appellare, alterum circulum: ut certe multi frequenter uocant? Non perpetuo possunt tamen, nec hi, nec alius quisquam, cum de exemplis euidentibus narrant, longitudinem & circulum tantum appellare: sed exprimet sæpe necessitas, ut distentionem altam quandam uocent, & angustam: cōtra etiam aliā humilem, latamque. Etenim hoc ita clarum est, ut ambigat nemo. Sic propter hæc manifesta euenta habere diuersas latitudinis & profunditatis notiones coacti sumus. Porro, sicut sensu percipimus eas differentias,

Aferentias, ita circulem nos figuram sæpe animaduerrere clare fatemur. Itaque de utraque iam differentia dicemus in communi, qua potissimum ratione applicandorum digitorum ad eas peruenire dignoscendas queas. Neque enim in ijs dignoscendis mediocris inesse scrupulus uideatur, quod nulla ad mouendi tactus ratione ualeamus sentire interuallum totum: Neque cum leniter palpemus: nam ea extremas tantum partes sentiat motus: quæ præcedebat, ignoret uniuersam: Neque cum premimus multum: ut enim omittam hoc in uehementibus tantum pulsibus permixtum esse: contra, ac prior, postremam partem ignorabit interualli, tantum sentiet primam. Iam, si alia utamur applicatione inter illas, media & prima pars interualli & postrema nos fugiet. Hoc uerum esse quisque experientia discat. Nam, uehementes pulsus si premas (hos enim premere solos fas est) nescies, quanti sint: quod pereat fe re in pressibus, ut ante significauimus, aliquid etiam de ipso motu, ac interuallum non iam parua ex parte, sed prope corrumpatur uniuersum. Contra, si leniter contrectes, per quantum interualli sit motus delatus, non diuines. Habes difficultatem, quæ sic explicatur, si, ut profus distentionis quantitatem sensu dignoscamus, non laboremus: sed & ratione quædam possimus nihil læsa esse existimare. Neque enim hoc nos querimus, ut sensu omnino, quæ accidunt pulsibus, cognoscamus: sed ut simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidem omnis talis notitia, at tamen non hunc solum, neque quasi semper ualeat, quidlibet inuenire: sed satis est frequenter, si sensibilis affectus unus totius rei denunciet essentiam. Eadem ratio eorum est, de quibus nunc agimus. Nam, si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriæ, necesse est, sentias, aut in paucioribus: quo cognito, ad sensum ratio adiuncta nobis magnam distentionem suggerit esse, quæ multis partibus mouet tactum: paruam, quæ paucis. Age fac circulem eius occursum esse, quid, nonne clarum est, si insigni sit circunferentia circuli magnitudine; totam etiam crassam esse distentionem arteriæ: & uniuersam distentionem gracilem, si circunferentia sit parua? Neque enim magnis circunferentiis circulis gracilis distentio potest, nec crassa minutis: ceterum quantitati distentionis necessario responderet circuli circunferentia eam quantitas. Haud aliter etiam, si uerus non sit & exactus circulus finis distentionis, sed quasi mutilus partim: id quod in altis & angustis uel humilibus & latis usu uenit: ratio similiter subducitur quantitatis distentionis. Nam tum distentionis tum ascensus fines, particule profus erunt, circuli: hiq; prout appareat maiores uel minores utrinque, uel concauiore hac circunferentia uel gibbosiores, omnino uel longiorem uel breuiorem, si uel angustior uel latior, quàm est exacte circularis, hanc lineam, quæ in præsentia cernitur, ostendunt. Vnde inæqualitatem nos latitudinis & profunditatis, totiusque quantitatem distentionis aestimamus. Age enim uideantur gibbosiores ac præruptiores obliqui occursum arteriæ, præterea cauior quodammodo & humilior in profunditate, adeo ut ne circuli quidem uideatur circunferentia manere, sed ueluti recta linea esse: profecto apertum est talem pulsus latum fore & humilem. Nam motus in latum amplius exporrectus, latum merito efficiat: At motus ascensu prohibitus humilem. E diuerso, si motus obliqui partes longe citra medium constiterint, ac medium ipsum satis uideatur gibbosum esse: plane is pulsus erit altus angustusque. Si semel angustus eius in latitudine occursum euadat, uel non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel uideat perijisse, difficilis cognitio est, uel potius cognosci non potest, quantum in his est, qualis sit pulsus. Nam, nisi distinctiones adhibeamus quasdam, non assequemur, altus ne sit, an humilis, an moderatus profunditate: nam omnia esse potest. Etenim, si humilis sit pariter & angustus, talis uidebit esse: & si altus simul & angustus eiuscemodi apparebit: denique, si moderatus profunditate una & angustus, talem dicas esse: nam angustiam is pulsus profus ex motu inhibito in latitudinem contraxit. Difficultas uero residet in profunditate: quæ, et si ex longo interuallo, & si ex breui, uel moderato motum ordiatur, eandem tamen leniter tangentibus representabit speciem: nam angustum motum percipient. Qua ergo ratione explorabitur? frequenter quidem etiam tactus affectibus, perpetuo tamen ratione. Primum de tactus affectibus dicemus, in quibus possis per eum manifesti deprehendere aliquid. Licet autem in uehementibus pulsibus, qui, ut sæpe monuimus, soli pressa arteria non labefactantur. Prompta ergo in illis quidem notitia profunditatis est pulsus. Nam, si presseris, forsitan uel ipso tactu, si exercitatus sit, & mollis, suaque sponte exacte sentiat, in notitiā aliquam peruenies interualli motus: Sin minus, tempus certe motus quantitatem declarabit interualli. Nam, si discernere sigillatim motus qualitatem poteris, in qua differentiam celeritatis & tarditatis reperimus: sigillatim etiam temporis quantitatem, ubi breues motus animaduertimus: neutra te harum si premas, fugiet. Quod si ambas affectus sis, facile de interuallo conijcies. Esto celer motus, & diuturnus: sane apertissimum est maximo eum spatio delatum esse: contra tardus esto, & breuis: sit utique & hic minimo spatio deuectus. Atque hoc pacto, si uehementis sit pulsus, profunditatis quantitatem dignoscimus. Qui si languidus sit, nihil iam nobis sensus adiumenti adferre poterit, quod motus in eiuscemodi pulsibus pressu perditur uniuersus: quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicemus autem de causis pulsuum, non oēs cū oibus differentijs posse cōfundi: distinguemusque, quæ illæ sint, & quæ, & quæ admodū. Itaque ex alijs, quæ aperte sunt conspicua, quō etiā aliquid de obscuris deprehendes, inibi docebitur. Ad hæc, cur angustus simul & languidus pulsus altus nunquam sit. Sed de his hæc tenus.

De rhythmis dignoscendis.

Cap. 3.

Post hæc de rhythmis uerba faciemus: quem ordinem secuti sumus docendi, quæ coniuuncta eius cum superioribus est exploratio. Nam natura quidem rerum ferebat, ut, quæ una in parte pulsus maxime

hæc erant in antiquis exemplaribus.

me distentione generata consistunt, prius exponeremus: quod in commentarijs de differentijs pulsuum fecimus. Verū, quia genera in una parte posita, quæ de superioribus adhuc reliqua sunt, flagitant communem tractatum: rhythmorum autem genus adiunctam cum superioribus [duobus] generibus habet cognitionem, (ut ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabimus: de duritie & uehementia reijciemus in proximum librum: ut absolutam complectantur singuli commentarij generum disciplinam, quæ coniuncta cognitione sunt. Quia iam in comparatione temporis distentionis cum contractionis tempore rhythmus consistit, prius paranda separatim nobis utriusque temporis notitia est. Hoc uero parum facile est: nam memoriam si conseruauimus eorū, quæ primo in libro retulimus: ubi quæreremus, ecquid sentire totam distentionem & contractionem possimus, an pars nos fugiat utriusque motus: scimus, quàm sit laboriosum, adeoque præter omnem nostram facultatem, ut notitiam comparare omnis harum temporis possimus. Quo loco principium distentionis ostendimus, & finem contractionis non cognosci posse. Iam, quatenus aliquid nos motus lateret, hæc tenus etiam tempus, scilicet præteribit. Primum id est ipsum repetendum, declarandumque, [Idem esse,] quod in primo libro quæretur, ac quod paulo superius. Nam illic de distentione quærebatur absolute, hic de temporis eius quantitate. Proinde, cum absolute quæritur, an omnis sentiri distentio possit: quæ tactum fugit motus pars, hæc confirmabimus non dignosci. In exploranda autem eius quantitate, quantum promotæ spatij sit, aduertimus. Ac non ita dudum diximus, modo finis distentionis habeamus ueram notitiam, rationem nobis cum sensu coniunctam subiecturam esse eius quantitatem. Itaque possumus, quàmuis, nisi [exter num] finem motus, partem aliam nullam sentiamus: quantum is habeat temporis, ignorare, at tamen scire, quantum interualli peruectus sit. Horum alterum in primo libro discussum est: alterum non ita diu est, cum explicauimus. Ergo iterum ad memoriam reuocemus, quòd in uehementibus pulsibus, si modice arteriam compresserimus, perspicimus quidem initium motus, sed quantitatem ignorabimus interualli. Nec uero hoc prætereamus, quod initio statim secundi libri tradidimus, [neque ipsam posse examinare quantitatem temporis motus, & celeritatem uel tarditatem percipi.] Horum enim nobis in præsentia omnium opus est: quo plane & distincte perspiciamus, ecquid inter spatij dignotionem, quò feratur arteria, & temporis interit: & præter utraq;e, quandam esse aliam uel celeritatis uel tarditatis æstimationem. Siquidem prima, quam commemorauimus, explorat interualli quantitatem: Quam uel aliter motus temporis: Tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igitur dignoscendum nec primam quærimus, nec etiam tertiam, sed ipsam tantummodo secundam. Quare institueda manus ea applicatio est, quæ arteriæ motum accuratissime intuetur omnem. Itaque primo libro quæ exposita sunt, cum quæreremus, possit ne sentiri uniuersus motus, memoria repetenda sunt, sciendumque; unam uirtute esse & eandem quæstionem illam atque hæc, licet diuersis uerbis ponatur. Quæ omnia si cum animis nostris cogitemus, præsentis difficultatis assequemur explicationem. Sit pulsus quidam magnus, sed languidus, huius nequeas scilicet deprehendere totius interualli motum, ceterum externi finis tantum: Sic etiam contractionis (si modo tantum possit) initium duntaxat, & recessum, præterea nihil. Proinde leniter sunt istiusmodi pulsus, ut iam dixi sæpe, palpandi. Quæ tactus applicatione quantitatem animaduertente interualli distentionis poteris, temporis motus non poteris. At uero in contractione non tantum temporis motus non inuenias quantitatem, sed ne ipsius quidem interualli: nam, illa ubi insensibilis euadat, omnium simul, quæ possidet, necesse est, fiat iactura. Adeo non modo interualli quantitas atque temporis motus, sed & qualitas, in qua celeritatis & tarditatis continentur indicia, nulla ex parte a nobis sentietur. Qui enim motus etiamnum qualitas dignoscatur uniuerso sensum latente motu? Nimirum requiritur prius essentia rei, quàm ipsa qualitas: quæ quando essentia prorsus sensum præterit, non potest qualitatis parari notitia. Quæ ergo iam est in ijs pulsibus ratio, qua consequi notitiam rhythmici possis, ubi funditus contractio perijt, & de distentione saluus, & integer solus externus finis est? Atqui nec sentire contractionem in ullo languido alio possis. Itaque, quandoquidem motum distentionis atque contractionis arteriæ noscimus tantum in his, qui languidi non sunt, in horum etiam solorum notitiam rhythmici ueniamus, digitis ita moderate applicadis, uti diximus antea, ut externi motus ne quid interpellent. Nam, si plus iusto arteriam compresserimus, consistere eius motum cogemus: nisi etiam in his rhythmus non possit dignosci. Siquidem perpetuo initium nos distentionis, & contractionis finis latet: & nisi omnino parum, quod præterit, sit, magnopere rhythmus lædetur. Nam, hoc quidem fortassis etiam admittas, distincta oratione tamen opus est. In uehementissimis enim pulsibus uera est oratio: in alijs secus habet, præsertim qui uehementiæ paruam partem habent, & satis magna pars sensum in his effugiat, quæ iam offendere rhythmum ualeat. Ita hoc iam omnia, quæ attulimus, fecerunt planum, dignosci in solis uehementissimis pulsibus rhythmos: In alijs uero omnibus, aut prorsus incognitos esse, ut in languidis: aut longe ab absoluta notitia abesse, id quod usu uenit in minus uehementibus, non iam languidis tamen. Atque scrupulus quidem hic est: Hunc, nos pro uiribus faciemus, ut tollamus. Primum, quia non cadit in pulsus languidos, & eos, qui non sunt uehementes, simile distentionis & contractionis incommodum, lenit hoc difficultatem non nihil. Nam, quam habet rationem totum distentionis tempus ad totum contractionis, eandem cum rationem habeant inter se quidem partes, quæ tactum latent: etiam, quæ saluæ sunt, eandem habebunt inter se se rationem. Itaque ex illis præsentire non multum interpellabimur. Nam, cum duplum sit, uerbi gratia, omne contractionis tempus cum omni distentionis

† *ὅσον τὰυτῆς*
ἤπλεγειτῆρ
ἀναικῆς. ἰ. ἰ. ἰ.
 non esse.

† *Ex antiquis*
ita uertendū.
idē nimirum
non esse, quā-
titatē tēporis
examinare, ac
celeritatē uel
tarditatem di-
gnoscere.

* *Al. Præsentis*
i. distentionis

Al. i. f. d. 3.
 c. p. 88. D.

* Al. tribus.
 * Al. duorum.

† *Ex anti. ita*
uertendū. Præ-
terquam. n. q.
nihil omnino
ex istiusmodi
doctrina perci-
pi pot., notio-
nem etiam
rhythmici con-
fundunt.

stentionis comparatum: duplum item sit, quod est saluum cum compareretur: per rhythmos præsentionibus non aliter abundabimus ex partibus motus, quæ sentiuntur, ac si totus is saluus sit. At in languidis non perinde difficultatem explices. Quippe, quod inuestigant, qui distentionis tempus cum toto reliquo conferunt, remedium, adulterinum est. Quod uobis, prius faciam, ut declarem, deinde aperiā, ubi culpam id. Nam, cum pulsus quatuor partes sint, distentio, contractio, & duæ quietes, una à distentione ante contractionem, altera à contractione ante distentionem: qui esse contendunt incognitam contractionē distentionis tps, quod motus appellant separāt à reliquis * duabus partibus, quas quietē tem, & contractionē uocant. Horum trium* temporum mutuam proportionē rhythmū esse confirmāt. Qui uero contractionem dicunt sentiri, hi distentionis tantum tempore comparato cum tempore contractionis, rhythmum dicunt fieri: alij utriusque motui tempus attribuunt quietis, quæ ipsum sequitur. Atque, cum tres hæc sint de pulsuum rhythmis opiniones: qui à secunda stant, ad dubia illa aperte se fauentur, quid dicant, non habere: Qui à prima & tertia, non defici consilio fortassis uideantur: illi, quia conspiciui motus tempus reliquo omni comparant quietis, ut ipsi uocant: hi uero, & conspiciui motus tempus unā cum tempore consequentis quietis reliquo, initium contractionis stauentis terminum coniunctionis priorum duorum temporum. Operæpretium autem est utrosque demirari: Primos, si ea tantum meminerunt, quæ de contractione sunt dicta: quæ de distentione, hæc exciderunt. Nam, quantum sit in distentione interuallum, in languidis pulsibus ratione demonstrauimus sciri: tempus uero motus non posse cognosci, quòd eius tantum externi fines ad sensum perueniant. Miror igitur, quæ admodum comparare se dicant tempus distentionis cum tempore omni reliquo: cuius tempus, quod sentiri possit, omnino sit paucum: nisi quidem hoc sane ipsum tantum comparatum cum reliquo toto uolunt. Itaque rhythmus illis proportio sit conspiciui temporis motus in distentione ad reliquū omne. Quod si dicunt, rem dicunt illam quidem, quæ fieri possit, sed tamen inutilem: quòd præcognosci ex tali ritmo nihil possit, in quo tempus manifestæ partis distentionis cum reliquo uniuerso comparato, quòd ex tempore constat externæ quietis, contractionisque; & tertio internæ quietis, præterea quartæ partis distentionis, quæ conspiciua non est. [Sed quid dico nihil suppeditari omnino ex istiusmodi doctrina commodi? immo accipiunt hi ita rhythmum,] ut si qui, musicum qui ageret, non temporis eleuationis ad positionis tempus proportionem esse diceret rhythmum, sed partis manifestæ eleuationis ad reliquum totum. Nec minus errant illi a tertia secta, qui eo duntaxat, & tempus externæ quietis temporis distentionis addunt, illis sunt sapientiores. Quòd uero etiam ipsi in obliuionem uenerunt contractionis tempus sensum in languidis pulsibus non dignoscere, æque peccauerunt. Porro tertium etiam hi insigne ponunt, contractiones, primum motum perpetuo sentiri, cum ne ille quidē in languidis pulsibus sentiri possit. Itaque ex his omnibus hæsitaciones, quæ frequentes in sectis sunt, concurrant in pulsibus dignoscendis, necesse est. Quo factum puto, ut non aggressi scribere quid sint Herophili successores in præfagitionem ex illis. Ipse Herophilus rhythmos frequenter ad præfagendum adducit. Verum, quid interpretetur rhythmum, difficile est inuentum: temporis ne distentionis solius ad tempus contractionis solius proportionem, an ipsum etiam quietis tempus, quæ comitatur utrunque motum, ijs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non conuenit, utrum de illis decenter sentiat. Neutrum enim eius oratio plane ostendit: neque confirmare rerum natura potest. Quòd si iam alteram sententiam tueamur instituto musicorum, tempora quietū præcedentibus motibus adijciemus: Sin quod facit ad præfagendum, cum motu motum comparantes, separatim quietum tempus æstimabimus. Cum igitur alter utrum sit necesse, aut notionem nominis labefactare, aut peruertere usum, utrum faciamus potius, implicati tenemur. Tamen, quandoquidem alterum eligendum est, repudiato musicorum nomine, quod conducit ad præfagendum, potius ducam. Nam quid tandem faciemus damni, si, cum motuum ex proportionem tempus præsciamus, nomen nobis, quo id appellemus, deficiat? Etenim non eo, & in nominibus hæreamus, sed quia præfagire nequeamus, ideo ars lædetur. Ergo faciamus utilitatis nomine consistere rhythmum in proportionem temporis motuum, ac expendamus suo loco Herophili sententiam. Tamen, & si hoc positum sit, manere adhuc dubitatio uidetur, quòd, nisi in uehementissimis pulsibus, nec omne tempus possit distentionis innotescere, nec contractionis ubique principium sentiat. Cur ergo tempus quoddam ad sensum princeps Herophilus statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, uel plurium dicit esse: horumque aut integrorum, &, ut uocant illi, *ἀπαραύτων*: aut diminutorum etiam aliquantum, uel plus, uel plurimum? Quasi enim in omnibus pulsibus ad unguem tempora dignosceret, siue motuum solorum, siue etiam comitantium illos quietum, (nihil enim ad propositam dubitationem refert) ita uidetur hæc scribere: nisi uero eum non de omnibus, sed in quibus possunt dignosci, de his tantummodo existimandum est ita scribere. At hoc quidem inferius fortasse aliquando suo loco considerabimus. Nunc (quia non instituius, quid Herophilus sentiat, quære, sed, quid uerum sit simul & utile, indagare,) hoc clare aggrediar ad explicandum, quomodo in ipsis rebus experiendo inuenimus. Nam sic habeto: cum qualitatem motus distentionis cum qualitate conferimus contractionis motus, nouem inuenimus primas differentias, quas in tabella proposuimus: atque sigillatim multas alias, quas oratione non exprimas, sed experiendo excessum & defectum dignoscas. Quid uero soleat quæque denunciare differentia, dicemus in commentarijs de præfagitione. Proinde

ne. Proinde primum tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui in primo commentario se de differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodum multas singulæ differentias constituant, quantitate dispares, tamen si eiusdem generis sint.

[T A B E L L A]

Distentio	Contractio.	Distentio	Contractio.	Distentio	Contractio.
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda]

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella differentie uterque celer motus est, potest motus distentionis maxime concitatus esse, at motus contractionis paulo moderato & medio esse superior: Aut contra, paulum motus distentionis eum superare, motus uero contractionis permultum: Aut uterque paulum, aut uterque permultum: Aut hic paulum, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio quoquo modo: nam uarietas aperta est. Neque dicas uel non hoc cerni fieri, uel significare nihil. Immo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire, neque quicquam nobis opus fuit primis temporibus integris & amplificatis. Nam eam cognitionem totum non desiderare motum, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurum est nisi quando inæqualis sit. Tū pars toto haud quā similibus est. At nec in pulsibus ad summum languidis hac uti licet. In his enim ne primum quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius ullam partem.

G A L E N I D E D I G N O S C E N D I S P U L S I B V S

L I B E R Q V A R T V S.

A R G V M E N T V M L I B R I.

Exponit, quo pacto ictus in pulsu comprehendatur: ac refellit Archigenem & Agathinum, qui aberrarunt in pleno pulsu dignoscendo.

De ictu dignoscendo.

Cap. I.

QUAE pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria ratione, antea omnia exposuimus. Nunc de ceteris, quæ nec citra motum arteriarum possunt dignosci, neque eius tamen sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ ueluti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, ubi uiolentus sit, proprie existimabis ictum uocari: [non ita tamen, si careat uiolentia.] De hoc igitur uero ictu, quem uiolentum occursum dicimus esse, magna diligentia attendendū est. Neque enim parum multarum pulsuum specierum uidetur comes esse, duræ, uehementis, magni, celeris, alti, cōuulsui, & uibrati. Ne ergo deceptus quis communi symptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo omnes, & accurate æstimandi sunt. Nam, si alijs illi notis discerni possint, & has didicerimus, [id, quod caput est,] assecuti fuerimus. Si nō possint, hoc certe satis erit nosse, commune hoc compluribus pulsibus esse. Huius commentationis principium optimum sit, ut, quam ob rem unus tam multis pulsibus communis comitari affectus uideatur, uiolentia ictus, causam discamus, hoc modo. Quando impelli a pulsu tactum, modo sit eius occursum sensurus, necesse est: impellitur autem non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum ut palpet tantum: quicumque motus eum protrudunt & submouent longe, uiolenti hi speciem ictus repræsentant. Ac protrudere longe potest motus & duræ arteriæ, ueluti contundens tactum: & qui robore mouentis illam facultatis ueluti euerit: præterea, qui magnitudine distentionis plurimum progreditur: iā etiā, qui qua fertur celeritate, impellit ualēter: & qui præ altitudine ueluti subit ac intrat: ad hæc qui, quod tensus sit, ægre mouetur: deniq; qui ob vibrationem, simul tensionis & duritiæ celerisq; occursum speciem præbet. Quocirca incidas in multos quotidie Medicos, qui illos omnes pulsus dicant uehementes esse. Qui si quidem animaduertent, quā hi distent, quomodocunq; in communi omnes uelint appellare, non laboraremus: sed, quia, sicut nomen attribuitur commune, sic naturā putant unam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, à clarissimis & apertissimis ingressi, exempli gratia, à veloci. Nam hinc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere potest celeritatem occursum non eandem esse, & uiolentiam ictus. Nam, ut omitam alia, nec longius celer impellere ualet tactū, nisi simul magnus sit. Vnde liquet non hoc eum sua sponte obtinere symptoma. Nam, quod illi, cum celer tantum esset non etiam magnus, non aderat, sed præsentia magnitudinis ei accessit, quæ ratione ei proprium dices? Quippe celer

† In cod. anti. legitur. κα-
λοισι γὰρ τῆς
οὐσίας καὶ ἀ-
βύσσου. i. uo-
cant tamen e-
tiam ita, quæ
uis careat ui-
olentia.
† τὸ πᾶν.

Ape celer simul & paruus non longe tactum impellit, sed longe impellere magis ad magnitudinem pertinet, uel etiam ad hanc per accidens. Nam, si colligamus, quæ de dignoscenda magnitudine diximus: non eo quod longius intret, sed quia multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis & profunditatis attingat tactum, cognoscebatur. Ut enim circulem pulsus circumferentiam, quæ satis magna est, sensu perceperimus: ex illo deinceps ascensum, qui ex multa profunditate uenit, conijciemus: ubi non totum tactus interuallum assequitur, ceterum externum tantum sentit finem. Itaque, si inde usq; a primo impetu, cum distenditur arteria, uelimus motum sentire, magnitudinem magna ex parte, uti ante diximus, interpellabimus: ut ne magnum quidem iam pulsuum esse arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, ceterum in his, qui cum magnitudine uehementiam aliqua ex parte coniunctam habent. Nam magnis quidem tantum, nec uehementibus tamen, ne occurrere quidem ascendentibus poteris, neque premere arteriæ: pereant enim mox toti. Vnde planū est non hunc magnū, quo longissime intro tactū protrudit dignosci, sed quod multis partibus longitudinis & circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intime ne altus impellit? Atqui, quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in una. Proinde, si non ille, minime hic. At magnum ostendimus, nisi uehementiam quoque fit, tactum non posse protrudere longius: quo minus altus. Quod si cum magno frequenter imbecillitas adiuncta est: & cum alto, qui magnus non sit, fere uehementia, imbecillitas nunquam, alia hæc ratio est. Habebit. n. (ut dixi) semper hoc altus, ut longius impellat: uerum non sua tamen sponte, immo quod omnino uehementis, aut non imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, ut longe tactum impellant, plane uehementiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum uehementia perpetuo coniuncti sunt, semper uiolenter feriunt. Qui uero non semper, sed frequenter, hi quia uidentur fere uiolenti esse, qui hæc expendunt negligentius, adducuntur eos nunquam non tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli durities non potest, uiolenter, feriunt, ut uibratus & cōuulsus. Nec hi enim aliunde uiolentum ictum compararunt, quam a perpetua sua duritie. Quam ob rem duo tantum genera habentur pulsuum uiolenter ferientium, uehementium, atque durorum. Sunt tamen, qui his etiam necessariam præter duritiem dixerūt uehementiam esse. Nec enim posse solam uiolentum efficere ictum, ueluti nec si lapidem admoucas leniter: qui etiam ad ualide feriendum aliquid desiderat contentionis. Verum de his, æquum est, ut queramus, quid tandem sibi uelint, nullum ne prorsus corpus esse durum, nomen uero hoc duri nequicquam ab hominibus usurpatum, cui nulla sit res subiecta: an rem esse certam, cui tribuatur, at dignosci nequaquā sensu posse: an alio illam sensu, non nosci tactu. Profecto sunt absurda omnia, & corpus nullum durum esse: & ratione potius, quàm sensu, dignosci: & sensu tamen alio quopiam potius ac tactu. Atqui, si durū concedant esse, & dignosci tactu, quid aliud postea, quàm de nomine, contendere inuenientur, qui sine contentione negant uiolentum ab illo ictum ædi? Nam, si nec uiolentum appellare uolent, omnino contudentem certe, aut repellentem, aut subuertentem uocent, necesse est. Nam de contentione quidem contouersia est. Omnino enim, quæ insit in animantium corporibus contentio, non statuitur ab illis, qui in minima, uel indiuidua, uel incomposita decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui unitam esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed, si poterit, a signo quodam, uel a signis, uel ab indicatione, uel demonstratione fidem capiet. At durum & molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus: Itaque quæstio institui de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione affectum tactus sui, alteri interpretet aliquis in occursum durorum corporum, ac quatenus a uehementibus hæc distent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos præcesserunt, id nos faciamus orationem exoriri ab ijs, quæ inter omnes mortales constant. Quando uehementia quædam non animalia modo uocamus, ut leones, & taurus: sed & inanimata quædam, ut fluuiorum decursus, uentosque magnos: alia porro dura, ut æs, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab utrisque his, ubi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferantur. Nam occursum uiolentum communis utrisque est, tam uehementibus uentis, quàm duris corporibus. Sed habent hoc præ ceteris scilicet uenti, & fluuiorum fluctus, ut euertantur ab ijs: lapides, & ligna, ut premamur, & contundamur. Aduersus illos. n. etiā si magna ui contendantur irē contra, prorsus prohibemur, atque euertimur, repellimurque uiolenter, sed præter ullum pressum, uel contusionem, uel repressiōem corporis partium. In alteris uero pollet pressus, & contusio & repressio. Perpicias maxime, si cui corporis parti lapidem imponas non ita grauem, quem, si uelimus, facile abijciamus: cognosces profecto, quemadmodum impositus grauet, premat, contundat, & ueluti cutem subeat: deiectus autem relinquat quoddam corpori uestigium, & pressus signum. Nam aut cauiorem reddet partem solito, & ut uestigium diu seruet, aut liuidam præterea. At non uentus, ut uehementissimus sit, ut euertat, ut deiciat: comprimit, cauatque corporis ullam partem. Quippe, qui mollis sit, facile circum corpus diffunditur, & circumfluit. Quapropter maximas facile naues impellit, & uero deturbat sæpe: tamen nullum cauat in ijs lignum: ut si lapis uel ferrum impingatur. Hæc enim rumpere possunt, & comminuerē: at repellere, ut uenti, & euertere non possint. An igitur, quibus carnis nostræ natura cedit, dura hæc nuncupamus: quæ ipsi carni, ut aqua, hæc uocata mollia sunt? Atque id est, quod Plato dicebat dura esse, quibus caro nostra cedit: & mollia, quæ carni. Nam, si incidat in humidam rem aliquam tactus noster, clarissimum est tactum eam diuisurum esse, humidam uero cessuram & excepturam. At in duram si incurrat, omnino ille potius cedit cauabiturq;. Atq; ut orationem tandem cōcludamus, fingamus manum nostrā nunc aquæ rapido fluctui, uel uento uehementi ex aduerso

occurrere: nunc lapidi, quem altera manus sensim admoueat: aperte à prioribus perspicies euertere, non E preffam tamen: & lapidem ab hac euertere, sed preffa ab illo. Nam durum quidem, quo minus progrediamur, obstare per se non potest: sed aut per pondus, aut motum acquisititium impedire interdum poterit. Vehementis uero notio hoc ipsum obstaculum, impedimentum, repulsionem, atque euerfionem complectitur. Liqueat ergo aliud nos, cum uehementia tangimus, aliud, cum dura sentire. Nam hæc prementur carnem tantum, illa impediunt progressum. At, quia sæpe fit, ut ambo conueniant: atq; quod occurrit, durum sit pariterq; uehementer moueatur, nõ potest sensus etiam nõ duplex nobis offerri, unus ueluti prementis, alter ueluti euerterentis. Quæ si sunt ita, ut sunt certe, duri pulsus in premento tactu di gnoscio ponenda est, ut uiolentia utrifq; conueniat: sed proprium duri fit premere, euertere uehementis. Hi sunt affectus tactus, hæc etiam usitata *latinis illorum nomina.

De pleno & uacuo pulsu.

Cap. 2.

AT qui possis alijs quoq; hæc nominibus interpretari: quod facile illi facient certe, qui continuitatem totius substantiæ interpolant uacuo: id est, omnes, qui corpora ipsa parua & indiuiduaq; & compacta: q; modo concreuant, modo diuellantur: ideo generationes & interitus contendunt efficere. Qui, ut si nullam agnoscant uitalem contentionem, ubi confertim multa & uelociter ferant hæc parua corpora, tum ictum creare hæc uiolentum confirmat, quemadmodum in uentis, & fluctibus cõtingit decurrentibus. Conferta dicere, & multa, densaq; perinde esse dicunt, ac paucum immixtum esse uacui: quod tantum ualere, quantum solidas substantias capedinem impleffe arteriarum: Vacuitatem enim eius, ut ipsum declarat nomen, esse à uacuo dictum. Hoc enim in omnibus concretionibus contineri: ac, pro ut id augetur uel imminuitur, ita nunc dura, nunc mollia corpora effici: Ac nunc plenos fieri eorum internos uentriculos, rursus forte uacuos. Ita tunicam quidem dicent arteriæ duram uel mollem fieri ex quantitate admisti concretionis uacui: Internam capedinem plenam & uacuam, ob quantitatem hic iterum commisti cum illa uacui. Magnum autem dicent quædam esse pulsum, sed renisum nõ habere in occurfu: ubi multum in cavitare arteriæ uacui fit, ipsaq; pauca sint prima corpora. At uero magnum esse & euertere, cum parum uacui, & frequentia corpora sint. Itaque iam apertum est, nihil apud illos interesse inter plenum pulsum & uehementem: quippe tactus unum esse affectum, & unã naturã pulsus: Nam, cum parum in capedinibus arteriarum insit uacui, ob multitudinẽ tumorũ plenum pulsum dici, & ob ictus uiolentiã, uehementem: Proinde ex nominibus illis alterũ essentiã denotare pulsus, alterũ qualitatem occurfus: Non igitur diuersos esse pulsus plenum & uehementem, duobus. n. unam rem nominibus significari, pro diuersis notionibus. Nos uero, qui contentionem quandã statuimus uitalem, geminam nõ poterimus non fateri pulsuũ naturã esse, si dignoscendi rõnem eorum diligentius attendamus. Est autem plena difficultatis hæc cõmentatio q; nihil oratione dignũ ueteres de dignoscendis pulsibus scripserunt: sed alij prorsus præterierunt, alij sane q; leuiter attigerunt. Nam Herophilus, qui affectus sensus conscriberet, nusquam plenitudinis, quam sensit nunquam, meminit. Qui uero dicti ab illo Herophilij sunt, [omnia malunt, quàm illud, dici,] sophistæ sane & loquaces homines pene omnes: & cum nullum aliud Herophilij præceptum in ipsis artis operibus probare studuerunt, tum præter alia, quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulsum inuixerunt: ut, quasi parua sit ipsa ars, haberemus nunc, quod ageremus. Neque enim pulsum præterire fas est, à uiris constitutum tam claris: neque quem experiundo nunquam inuenimus, posse prompte dignosci statuendum nobis est, alienas sequentibus affeuerationes. Verum ostendendum est primum, ad notionem usque hunc pulsum progredi: Deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam sensu unquam peruenisse: Quod si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de illis, quæ dicturũ recipio. Sed, quando uarijs eam modis conturbant, nec inter se mutuo consentientes, nec secum quisque, cogimur primo loco dispicere de significatione, ne quid imprudentes, ut corni & graculi, dum uoces edimus tantum res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignoremus. Et cum nomen pleni pulsus multi scripserint, ceteros certum mihi est prætermittere, nisi si quando, si ita series orationis ferat, H strictim attingam: Archigenis autem & Agathini, mihi satis erit scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: ἐστὶ δὲ πλήρης μὲν σφυγμῶς ὁ νασοτέρων ἐπιδοκίμους τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπρωσιν αὐτῆς διασπασμένην ἐγγύλιος. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγῶδῃ τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὅς τε κατὰ τὸν ἐπιπαιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν. In ea definitione primum quid τὸ νασοτέρων denotet, parum liquido noui: quod insolens apud Græcos fit, ut eiuscemodi de re usurpetur. Nam genus quoddam panis appellabant νασόν: aliud corpus ab ijs ita uillum appellari haud scio. Ipse Archigenes (nam decet de illo nos eius usum nominum discere) τὸ νασόν pro pleno mihi uideatur usurpare: nam libro de uehementia pulsus, exponens Magni uerba sic ad uerbum scribit: Omnino, inquit, uehementis ictus non fit, nisi νασόν fit, quod occurrat, & magnum, & celere interatur. A quibus paulo post in hunc modum scribit: Et uehementia pulsus ex celeritate, magnitudine, uehementia, plenitudine, conflata est. nam, quod supra νασόν, id plenum hic uocauit: ut nihil differat, hoc pacto, an illo dicas. Et uero ubique mihi ita uidetur nomine τοῦ νασόν uti. At mutemus iam τὸ νασοτέρων in pleniorẽ, ut, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui pleniorẽ ostendit arteriam. Atqui hoc uel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo totum hoc νασοτέρων relinquere, ac, quod in definitione sequitur

† Ex antiquis ita uercedum, oia potius existentes, quam id, quod dici uolunt.

A sequitur cõsiderare. καὶ τὴν ὑπόπρωσιν αὐτοῦ διασπασμένην ἐγγύλιος. Tale quiddam significare hæc clausula uideatur, plenum pulsum in occurfu arteriam ostendere διασπασμένην ἐγγύλιος. Hic iterum τὸ διασπασμένην, idẽ ne fit, ac plenam, an aliud quid indicet, plane non habeo conijcere. Quinetiam, cum opponeret postea definitioni pleni & τὸ νασοτέρων definitionem uacui, nec contrarium τῶ νασοτέρων sumpsit, neque τῶ διασπασμένην: quod quidẽ, si rem contrariam definiere, sumendum erat. At non sumpsit, sed quid ait? κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγῶδῃ τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πομφολυγῶδῃ nec τῶ νασοτέρων, nec τῶ διασπασμένην contrarium est, sed, sicuti alij certe soli τῶ ἐγγύλιος contrarium est: ut τὸ ἐγγύλιος ueluti humidius quodammodo fit: & τὸ πομφολυγῶδες magis aereum. Iam uacui etiam definitioni additum est, ὅστε κατὰ τὸν ἐπιπαιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν: cui uerbo in definitione pleni, quod contrarium sit, nõ reperias. Nam τῆς κενεμβάτησιν nomini rectissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitione prætermisum est uniuersum, idque cum in eundem modum possit dici, ὅστε κατὰ τὸν ἐπιπαιεσμὸν τῶν δακτύλων ἀντίβασιν ὑποπίπτειν. At non dixit, nisi id forte, pleniorẽ ostendere arteriam, hoc est, ut in utraque definitione, nõ quid plenus pulsus sit, declaratur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si est, assequamur fortassis. Nam, si affectuum tactus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius usquam naturam attingit, meminisse omniũ possum, quæ in distentione arteriæ patit tactus: fortasse itaq; assequemur Archigenis metem: nã, quæ patit, B hæc sunt. Occurrens sibi sentit aliquandi corpus motum: idque modo multis in partibus uidetur sibi occurrere, modo non: ac nunc premere, nunc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, uel uinci. Hi primi affectus tactus sunt, ac ueluti elemẽta totius de pulsibus cõmentationis: nam reliqua oia, partim ex his constant, partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo compares, siue tota cum totis. At de quonam horum pleni nomen dicitur, an de ipso motu? atqui celeritas in illo & tarditas erant, rhythmiq; illic nascebantur. An ubi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo longi hinc, lati, alti, magnique prodeunt pulsus. An cum in paucis? contrarij uero tum cõmemoratorum. An cum premitur? durus. An cum summouetur? uehementis. Quid enim de contrarijs horum & medijs multa disputem? Quando ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectum? tum ne ubi calorem largiorem, uel acriorem sentiat? Atqui non ex pulsuum differentijs id dignoscitur. An cum humiditatem uel siccitatem? sed nec hi sunt affectus differentiarum pulsuum: cum hæc uel citra pulsus, si manum admoueat corpori laborantis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus aliud in uehementibus, aliud in plenis appellat? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire. Verum, si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ænigmata. An uero non solum res, uolunt, ut inquiramus tam difficiles, sed ut pro cumulo, quid dicant, expendamus, ac infinitum tempus in eo ponamus, C an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini iam uerba, atque hoc quæramus, an renisus aliud in uehementibus genus, aliud in plenis statuatur. Adeoque hæc eius uerba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis & uacuitatis pulsus: pleno tensum & contentum perpetuo spiritum representante: Vacuo diffluentem & in renisu euanescentem, ut instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo nomine gratias habemus, quod Sphingis non ponat ænigmata, ut fecit Archigenes, alijq; non pauci. Nam, recte, an secus, dixit, per ocium expẽdamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult enim tensum & contentum perpetuo spiritum in plenis apparere pulsibus: Infirmum & fractum, nec quicquam renitentem in uacuis. At, natiuus ne spiritus atque uitalis, qui per corpora, ut illi contendunt, tensus est: an aereus & materialis, qui continetur in capedinibus, parum uerba declarant. Tamen ex tota illorum uirorum sententia ipsum uitalem conijcias dici. Sed, siue hic sit, siue ille, tantum in præsentia admonebimus illum, eiusque affectus, ne placita cum sensus affectibus commisceant, sed ut decet empiricum. Neque enim experientiæ imminuerint dignitatem, si explicauerint prius nobis hæc, quæ de tactione ipsi attulerunt: ac deinde, quomodo ab ijs oratione ad placita proficisci oporteat, docuerint. Qui igitur sensus affectus in ea erunt, si nomen spiritus immutemus, & ictum appellemus? Erit enim hæc oratio: Plenus pulsus tensum & contentum perpetuo ictum representat: Duacuos uero diffluentem & in renisu euanescentem, ut instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. His tam bene mutatis proferamus hic paruum eius librum, ut, quid de uehemente & languido pulsu dicat, uideamus. Verba eius sic habent: Nam, quod uehementis etiam pulsus sit, qui uiolenter ferit tactum, & in occurfu fortiter euerit eum, constat hinc, & conuenit inter multos. Mox subiicit: Contraria intelliguntur de languido: nam debiliter & languide occurrit tactui. Hæc recte quidem Agathinus, sed nihil ab ijs, quæ de pleno & uacuo sunt dicta, differunt. Nam contentum perpetuo ictum esse, nihil est aliud, ac uiolenter ferire tactum, & fortiter euertere. Quorum illud quidem de pleno, hoc uero de uehemente dictum est. Iam etiam in renisu euanescere, idem est, quod debiliter & languide occurrere tactui. Quorum etiam illud de uacuo, hoc de languido est dictum. Atque Agathinus in hunc modum exposuit affectus tactus in uehementibus pulsibus & languidis. Archigenes alio modo. Nam hic sic scribit: Itaque, si per se æstimetur, manifeste apparet sua sponte uehementiam contentionem esse, ut diximus arteriarum motus. Inde addit: Apparet porro per totam distentionem firmitas impetus, ex qua, arteriam si comprimamus digitis, firmior occurrit ictus. Hæc quidem sic sunt aperta, quæ dixit de affectibus tactus. In quibus nullum habebimus proprium affectum monstrare plenitudinis: nisi sane, ut quidam dixerunt huius ætatis homines, cum plurimum pulsus eleuatus renitatur. Atqui hæc duæ sunt species pulsuum, non una. Nam, cum plurimum attollitur, si quidẽ in tribus dimen-

sonibus fiat, magnum efficit pulsum: in una duntaxat, uel longum, uel latum, uel altum: nam reniti idem est, quod uehementem esse. Quod si quis magnum simul & uehementem uolet uno nomine uocare pleni, uocent, licet: de nomine enim non contendimus. Tantum sciat, nihil se nouae differentiae alicunde praeter commemoratas, ut nunc est, adducere. Nam, si duas aut tres earum accipiat differentias, quas peculiaribus nominibus appellet, nulla inuidia est. Verum de nominibus non agimus, sed de rebus: de quibus si quis habeat, quod praeter quae nos diximus, afferat, libentes didicerimus. Excogitare uero differentiam quandam pulsum ex arteriae infusione, (sic enim, quod in ea continetur humoris, appellant) equidem comprobo: ac intelligere eam possum modo crassiores, modo tenuiores, & hercle etiam lentiores, uel aquosam, uel copiosiores, uel pauciores, uel aeream, uel aliam, qualis qualis sit. Siquidem spiritum cogito tantum eas continere, atque hunc interim purum & serenum, interim caliginosum nebulosumque. Sed hoc non est instituti nostri, ut animo concipiamus, quae esse possunt, immo de essentia agimus eorum. Cum uel contraria liceat concipere: ut simul sint, fieri non potest: ut sanguinem cogitamus continere arterias, & non continere. Neque enim quaeremus de eo, quod nequaquam concipimus animo. At non est huic quaestioni propositum, ut in notionem eorum ueniamus, sed esse monstremus. Neque enim est quisquam, quin in arterijs possit intelligere sanguinem contineri. Sed, an re uera, & cum naturae lege dispensatur animal, sanguine contineatur, hoc quaerimus. Ac multa de eo scio Archigenem uerba facere: uerum, si id potest deprehendere sensus, ne quicquam multa nugatur: cum aperte mentiri dicere liceat Erasistratum, qui id agit, ut quae sensu didicimus, haec suadeat oratione aliter habere. Verum nemo ausus est confirmare peruenire ad tactum humorem, qui in arterijs est. Sane nihil malim, quam ut hoc obrinere possem, ne, cum inuestigo ratione ueritatem, negocium mihi exhiberetur. At, quid tandem dicant, plane non intelligo: Plenus est pulsus, qui occursum arteriae humidam tumidum ostendit. utrum ceu ipse hoc tactus possit cognoscere, an ceu hic patitur, quod patitur, & affectus uiam aperire possit arteriae status cognoscendi? At, hoc si dicat, ex affectibus tactus coniungere aliquid de statu arteriae licere, ego non contradico. Etenim Praxagoras hoc & Herophilus facit, ac prope omnes, partim plus, partim minus: partim etiam deterius, partim melius. Praxagoram autem forsitan etiam mireris, qui, cum humores neget contineri in arterijs, ex pulsibus tamen colligere quasdam eorum species molitur: At affectu sensus haudquaquam commune adducit: Ea enim ratione aenigma faciat orationem suam, ut, qui legat nec intelligat, profundi aliquid uerbis & mirandi arbitretur subesse: ibique etate conerant, nimirum perpetuo quaerendo, nec tamen quicquam inueniendo. Nam quomodo inueniatur quod nusquam existit? Quin tu non tantum humorum species cedo ex pulsuum differentijs discernere, sed animi etiam mores, ut Hippocrates conatur. Tantum, quae sensus patitur, amabo te, profer, nec, quae haudquaquam patitur, falso aude ei tribuere: neque ex uno affectu diuersos pulsus iacta te cognoscere. Est quidam pulsus, qui multum renititur, adeo ut si premas etiam arteriam, non moueatur a manu. Hunc retine, ac, quouis, uoca nomine. Nam, si modo uehementem, modo plenum uocas, inter dum alio nomine, existimasque numero nominum multas te res efficere, quis te feret? Habeo signa ego etiam ex pulsibus de specie humorum, & de affectibus animi: tamen ex sensibilibus, quos nuper commemorauimus, affectibus, omnia conor dignoscere, nec dico usquam pulsuum praeruptum, grauem, lenem aquosae speciei, flatuosum, distentum, & striditum, & tenuissimum, & perilesissimum, & osalidum, neque quicquam aliud, quae isti ratione excogitant, nec percipiunt affectibus sensibilibus. Adeo, iam etiam, quae sentit auditus tantum, ad tactum traducunt. Nam quid aliud, cum stridentes dicant, & strepentes, & resonantes pulsus, quam de tactu ceu de auditu disputant? Itaque efficiunt denique, ut fides etiam ueris detraharur. Ac uir quidam huius aetatis minime malus, uerbofositatem dixit esse commentationem pulsuum: qui hercle dixit rectissime, quod multa uerba funditent, nec quicquam doceant commodi. Qui hoc, si non in disputationibus, in scriptis certe debebant uitare, quod dixit Comicus: Garrire doctus, uerum ineptus dicere. Et mihi plenum pulsuum scribis, nec tantillum mihi, potes, ut exponas mentem tuam, tu nicae ne arteriae significes qualitatem, an quantitatem infusae in eas substantiae, an qualitatem spiritus, an denique caloris facultatem quandam, uel qualitatem. Nam omnia mihi uideris dicere non distribute & confuse, Aut quo plenitudinis mihi uini mentionem facis pro exemplo? Quid etiam in tractatu de plenitudine in haec uerba loqueris? Itaque, si plenum non substantia, sed facultate uelis aestimare, & paulo post: Sopor facultatis in talibus plenum pulsuum designat, quae nomina sunt intemperie spiritus. Et, quemadmodum, ut gustarunt uinum gustatores uini, plenum dignoscunt: ita pulsuum periti, plenum ex facultatis sopore, etiam si semiuacuum sit, animaduertunt. In his ad facultatem referre mihi pleni pulsus notionem uidetur. At, ubi de plenitudine agit, uniuersa mihi uidetur confundere & miscere. Id adeo ex eius uerbis intelliges, quae haec sunt: Quemadmodum autem lanarum contextus inde renuis est, ex quo uacua & plena dicitur: & uini qualitas non pungens, sed illinc admota linguae dignoscitur, qua plena & uacua uina distinguimus: & ipsum etiam corpus apprehendimus, tum uacuum, tum plenum tam in eo, quod naturaliter alius aliud habeat, quam in morbosis affectibus, ut in inflammatione, oedemate, inflatione: ita etiam in exercitatis carnes discernimus ab exercitatis. Rursus in hac oratione, quae de uino dicuntur, conuenire cum plenitudine facultatis uideantur: & quae de inflammatione & oedemate, cum plenitudine, quae in ipso est corpore arteriae. At uero exemplum lanarum omnino non intelligo. Neminem enim ego unquam audiui, plenam & uacuum lanam qui diceret, ut rogarem,

Agarem, quemadmodum diceret: immo nec de inflammatione & oedemate, ex quoquam audiui, nisi ex Archigene. Tamen ex his intelligere possum, quid significare uelit nomen plenum: nam, quod contrarium laxo est, uocatur plenum. Vacua uero quaedam & plena corpora Mangones & Padotribas audiui dicere: Verum non in modum oedematum & inflammationum: sed, ut in primis proprie & uisitate dicuntur, perinde ac uasa plena uacuaque, appellabant. Ac cutem prehentes reuellebant, ut uiderent remissa esset, an contenta: itaque ex laxa uacuum, ex contenta plenum conijciebant. Et uero cum etiam, qui gracilior crassior esset, ex ijs indicijs pleniores uocabant. Has nugae cogimur agere propter eos, qui primi friuola, ut ita dicam, sunt nugati. Quasi enim nomina Archigenes interpretaretur & non declarare res institueret, multa coegit in unum exempla & nomina, quae nec uni rei omnia congrua sunt, nec ex usu authorum appellata. Nam apud quos autores, aut uinum, aut lanas plenas & uacuas inuenias scriptum? Restat ergo, ut ad cauponas, mulieresque adeamus requisitum, quo interpretentur, & quo nam hoc conducatur. Certe, si uti pleni nomine gestiebat, modo rem declarasset aperte, cui nomen tribueret, non essent necessaria exempla. Ceterum de nominis usu etiam tertio in libro de pulsuum differentijs abunde tractauimus, ac nunc etiam meminimus, ut Archigenis in docendo confusionem aperirem. Neque enim multa complicare & infinita garrere oportebat, cum pauculis uersiculis totum tradi facillime posset in hunc modum. Nam, quod obscure ille multis uerbis conscripsit, breuius, faciam, ut plane explicem.

Explicatio Galeni de pleno pulsu.

Cap. 3.

Genus est pulsuum, quod ipsum arteriae corpus, quo statu sit, declarat: Alterum, quod qualitatem substantiae, quam continet: Ac tertium natiui spiritus eius ostendit facultatem. His tribus generibus plenitudo nomen est: haec si scripsisset, & aperte scripsisset, & compendiose: nec hic nos enecaret dum inquirimus, primum quid dicat, deinde ecquid erret: sed mentem eius affectu plane, ad inuestigandum nos, ecquid erret, conferremus, iterum in hunc modum rationem instituentes. Horum trium generum Archigenes primum, quod in statu positum est arteriae, tum est, tum cognoscitur: uerum tamen plenitudo ab authoribus non appellatur, quod in tertio commentario de differentijs pulsuum demonstrauimus. Illic enim egimus de nominibus: non de nominibus hoc loco, at de ipsis pulsibus dignoscendis disceptamus: tu id pro tuo arbitrio uoca. Dabis autem nobis, ut uocibus utamur consuetis & approbatis, ac durum quendam pulsuum appellemus, atque mollem alterum ei contrarium. Praeterea tertium, in medio utriusque positum, moderatum & natium in statu corporis arteriae. Ergo quem plenum tu, ego durum uoco, quibusnam affectibus tactus, qui sentiri possint, deprehendemus? Nam arteriae tunicam nemo ambigit, quin necesse sit uel contentam esse, uel remissam. Verum hoc nunc non quaerimus: immo uero, quae eius sit ratio dignoscendi. Hoc nos clare, fac, doceas, nullis inuolucris utens. Atqui non facis. neque uero te eo accusamus: neque quia affici aperte tactum explicauimus aliter in uehementibus, aliter hisce in pulsibus, ideo iactamus. Na uobis senioribus, qui haec magna cura inuestigastis, referimus acceptum, si quid nos inuenimus boni, non inuerti certe, nisi ad uestra scripta, qui ueritatem secuti sitis, & uiam nobis ad ea aperuistis, meditati sumus. Quare hoc relinquamus, quod affectu tactus, puta pressu, discernitur, & secluditur a uehemente: subuertendi enim uim illi, & renisum tribuimus. Iam quaeramus secundum illud de duobus plenitudinis reliquis generibus. Quorum prius, quod de ipso spiritu, ut uultis, intelligitur, quid nam sit, nec hoc possumus intelligere, uti etiam tertio in libro de pulsuum differentijs demonstrauimus. Verum, (quia, illic quae sumus latius prosecuti, hic breuius uolo perstringere,) aut caloris ardorem, aut contentionem eius dicitis: haec naque, ex uerbis uestris quasi oraculis tortuosus Appollinis Loxiae erueret potuimus: iam horum, reliquum est, ut signa tradamus. Contentio quidem iam indicia didicimus, gratiasque agimus: scilicet renititur pressu, ut confirmatis, tactumque summovet. Ardorem hunc caloris nihil requirimus, nisi ut doceamur, quousque tactus noster animaduertat. Neque sane ulla tactum nostrum latebit differentia caloris. At non possumus hic nos non mirari, si in pulsuum differentijs ea, & non in febrili aggregabitis. At hoc mittamus in praesentia, nec de eo contentadamus. Reliquum genus quemadmodum dignoscatur, attendamus, plenitudinis. Hic tactu, non habeo, quid conijcia, nec an spiritus in arterijs solus, nec an etiam quidam humores contineant. Immo non ualeatis, ut demonstrari antea, si quoniam Erasistratum refellit, uel Praxagoram: cum afferitis sanguinem in arterijs esse, sensum appellare testis: haudquaquam id praetermissuri, si conspicuum sit. Nec uero illorum etiam ad sensum quisquam confugit testis, ut confirmaret arterias esse humoribus uacuas, spiritusque tantum instrumenta: & recte sane. Quippe tactus, spiritus ne in arterijs tantum sit, an simul humores aliqui, non ualet declarare. Itaque inanibus nugis horum repudiatis, ipsi dicamus apud nos soli nullum profusum sensum esse, quo dignoscas in arterijs contentus sanguinis quae sit multus & qualis. Ac primo loco nobiscum repetemus non posse in aqua inter cutem nos, humor sit, an spiritus, qui in regionibus uentris continetur, tactu explorare, nisi cauata pressu cute. Et uero frequenter non cauati conspicias in sinceris ascitis, & aqua inter cutem, quem tympanitem uocant: Sed ad ueram notitiam comparandum pulsare cogimur abdomen, ut attendamus, si ueluti tympanum, resonet: Secundo loco aliter componere hominem, & in latera conuertere, quo fluctuationem aliquam exadiamus: Ac nobis strepitus in modum tympani, spiritum annuntiat fluctuationem, humorem. Vno uero admoto tactu distentum abdomen, non deprehendas, ex aere sit, an ex aqua.

† Ex antiquis ita uertendū. Tamen si cutis his, & quod quid carnosum erat secundum peritonaeum contabuit: ac multo fuisse facilitum ob circūiectarum partium extenuationem, tū ob materiae contentae copiam coniectari tactu, utrum humor an spiritus sit id, quod in eis continetur.

† Tamen si cutis his, & quicquid carnosum erat secundum peritonaeum & crassa cute tactum, contabuit. TERTIA CLASSIS. L 3 atq;

atq; quia extenuata sunt partes circumiectae, copiosaque est, quae contineatur materia; diuinare tactu E etiam licet, an spiritus sit, qui contineatur.] At tamen hic etiam soli tactui parum tuto fidem habeas. Quomodo igitur in arteria tam crassa munita tunica, ut peritonaei sit sextupla, & quam cutis sepe tegat bene crassa? Nec enim aegroti, quos uisimus, semper tabidi sunt. Cum praeterea tertius accedat motus, q. etiã non parum ad confundendam notitiam ualeat, quid tandem tactu comperire exacte poterimus? Et si ad conturbandum notitiam eius, quod continetur, satis erat arteriae perpetuus motus. Quo ergo licebit signo aut quantitatem contenti in arterijs humoris, aut qualitatem cognoscere? Na magnitudine quidem pulsus, contenti humoris cognoscimus copiam: sed non perpetuo hinc nobis humidum esse ipsum humorem, constat: Duritie uero statum arteriae corporis: renisus ictus non crassitie substantiae significat, sed robur uitalis contentionis. Nam ridiculum sit, si adeo continere unquam crassum adducaris humorem, arteriarum capedinem, ut renitatur pressui: immo, si uel sit lutum, facile cedat prementi, nisi lapides in arterijs & arenam putamus contineri. Nam ita renitetur denique materiae crassities prementibus: aliter nullo modo. Equidem libenter utrem repletum humida materia his, qui ita elimatum tactum iactant, ut uerbis ueritatem superent, explorandum offerrem, quae inest in illo materia. Nam ne aquam quidem tenuem a crasso uino discernant. Neq; uero, si unus uter picis humida sit plenus, alter aere, sic etiam deprehendant. Solae enim fluctuationes & strepitus facultatem habet discernendi, quid sit, quod contineatur. Sensus autem tactus usquequaq; manet similis: Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidem annunciant, uerum hoc ipsum duntaxat commune, humorem, qui continetur, non spiritum esse. Et quomodo credas, qui nec ualent per unicam utris tunicam dignoscere contenti qualitatem, per cutem posse non minus utre crassam, membranasq; minimum binas, ac per tunicas necessario duas, humorem, qui in arteria est, dignoscere? Atque haec quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendacis: neque graui nomine rudes terrent Herophilum librorum: neq; hinc fidem uerbis parent. Turpe enim est, quasi ad subsellia, testibus certare. Si demonstrationem afferre potes, audiemus te libenter: Herophilum uero eiusque asseclas proferre testes, declinatis est rectum certamen, & causas, exceptiones, technasq; commentantis, ne detegaris. Constat non iam inquirendum rei gratia, sed historiae supponi falso citatos testes. Haec ne dicit Herophilus? minime uero: Immo non tu aufugis: ostende, quemadmodum mentiar: ostende, quomodo dicat: deinde dictio forte ambigua profertur: eoq; bellum conuertitur, quidnam significet dictio, & quid uelit. Ibiq; in dicto & sententia uertuntur epichoremata quaedam rethorica: in amphibologia item alia: & hercle in syllogismis etiam alia. Immo omnem sic rhetoricam huc transferunt, ut si argumentum aliquod meditarentur, nec propositum studerent efficere. Quid. n. non adduxerunt recetiores Medici ad quaestionem, cu qdam scire Herophilum defendant, & hanc pulsus differentiam: contra quidam nescire conentur probare. Miseri certe utriq; & misericordia digni: illi, q. imperiti: hi, q. sunt contentiosi. Non minus nos tamen infelices, quibus, si artis colamus commentationem, non est satis: sed &, quid Herophilus, quid Heraclides, & Chryfermus, & Hegetor no probe exposuit: quid porro Apollonius dixit, & Bacchius, Aristoxenusq; uolumus scire: & si deprecamur, compellimur plane: duobusq; exercitatur malis, tum quod ab re nugamur, tum quod inuiti hoc facimus, quod illi. Nunc quidem certe alterutrum mihi necesse est, aut ut Archigeni uidear, & Herophilo, sexcentisq; alijs refragari: aut demonstrare nullum de Herophili sententia plenum pulsus esse. Ac, si id, ut operæpretium tractem, non aliter, ac illi, de inani sedulitate reprehendus sum. Nunc, qm ex ipsa rerum ueritate illorum sententiam coargui, qui ad ipsa artis opera properat, ad ea dimittam, quia iam proposita quaestione absoluius. Quod si qui auent etiã ueteru scripta cognoscere, teporeq; ad id abundant: oia adijciam, ac declarabo nusquam Herophilum ad ullam re uti pleno pulsus. Et primu ab ipso capite exordiar, quod illi proferunt: quod ab Herophilo libro primo de pulsibus est scriptum, quod mihi solum uidentur legisse. Atq; sic habet: In summa, differre mihi uidetur pulsus a pulsu, magnitudine, celeritate, uehementia, rhythmo. Hoc prolato, qd plures sit, quærit, quasi uero si nesciamus, qd plures significetur, cu necessario plures ab eo, id est, plenitudo significet. Itaq; ego lepide, ni fallor, respõdeo. Na tps plures crebritate illu affirmo designare. Rursus utiq; alijs respondeam, tps plures uehementia denotare: ac quiduis potius, q plenitudine dica: ut uideant, nugari uoletibus quanta licentia sit. Nam cur plenitudinem potius, quam crebritatem tps plures denotabit? num quia primam syllabam τῆς πληρότητος & πληθους iisdem elemētis proferimus? Quod si est, etiam ἡ πληγή, τὸ πλεῖστον, ἡ πλησμονή, τὸ πλεῖστον. sexcentaque sunt alia, quoru ex iisdem elementis prima syllaba constat. At enim longe, inquit, remotę horum significationes sunt a τὸ πλεῖστον. Qui autem minus plenitudinis significatio a τὸ πλεῖστον significatione procul abest? Immo probabile est, inquit, differentiam plenitudinis, quae est in pulsibus, commemorari nunc, atque ab Herophilo cognosci. Quin potius uerisimile est duritiam cognosci & appellari, cu & hæc pulsuum differentia sint, easque prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igitur differentiam plenitudinis dicat, multo praestabat mea sententia, reuoluissē antea omnes eius de pulsibus libros. Mihi qdem hanc legē statui, ut unūquemq; scriptorē ex seipso declarē, nec inanibus suspitionibus & affirmationibus demonstratione uacuis delirē, qd aliquis dicat. atq; quo iuenisti apud Herophilu alio loco nomē pleni, cu crebri inuenias millies? Proinde, cu differētia plenitudinis & icognita sit, (ut demonstrauimus) nec eius alibi Herophilus meminerit: differentia porro crebritatis eū apud oēs in cōfesso sit, tū eā Herophilus scribere millies cōperiat: pbabilius multo sit crebritatē appellare putare illum,

Are illu, q plenitudinē, Neq; hoc dico τὸ πλεῖστον Herophilu, p crebritate scripsisse. Hoc. n. si dicā, ridiculus sum nō secus, ac illi, interpres: uerū esse longe procliuus declaratu crebritatē, & duritiē, adeoq; quiduis potius, quam plenitudinem significari. Equidem, quid Herophilo τὸ πλεῖστον significet, alias puto aperte declaratum esse. Nunc non denotare plenitudinem, quonam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit: Nam, quo mireris magis hominum dementia, qui pro plenitudine πλεῖστον accipiunt, apponam totum caput. Atque in summa differre mihi uidetur pulsus a pulsu πλεῖστον, magnitudine, celeritate, uehementia, rhythmo. Quia in his differunt, conspicuus interim fit & proprius & non proprius. Videtur porro differre & discerni uniuersē pulsus alter ab altero, ut dictū est, celeritate, magnitudine, uehementia. Quod si eiusdem rhythmī uidetur pulsus alter ab altero differre celeritate, magnitudine, uehementia: quem possis locupletiolem adducere Herophilo testem Herophilū sententia? Videtur, inquit, alter pulsus differre ab altero, ut est declaratum, rhythmo, magnitudine, celeritate, uehementia. Quanam igitur ratione, si omnino pulsuum certam differentiam τὸ πλεῖστον indicat, eā hoc loco praeterijt, cum orationem repetat non obiter aut negligenter, sed addat, ut dictum est? Qui autem sit, ut eiusdem rhythmī pulsus dicat, celeritate, magnitudine, uehementiaque distare? Quomodo postea, cum exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus distinguit, omisit autem plenitudinem? Præterea pro affectibus, temporibus anni, uitæ institutis, & pro ratione aliorum omnium quando discernit pulsus, ceteras ubiq; omnes appellat differentias, plenitudinem nusquam. Et, quod maius est, qui hanc ipsam singulis ijs fere adscribit orationem, nusquam addit τὸ πλεῖστον: sed in primo tantum libro, non in omnibus locis: certe non praetermissurus, si quidem nomen differentia sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ in libris de differentijs pulsuum secundum Herophilum diseruimus. In illis enim latius Herophili usum nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscendis. Nam, si, quæ de arteriarum peruerso situ, aut de qua alia singulari re ad hanc dissertationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulsuum causis & de praesagitione ex illis: quarum complectetur utraque quatuor libros.

GALENI DE CAUSIS PULSIVM LIBRI QVATOR.

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMILIBRI.

Quæ causæ sint uehementis, duri, magni, celeris, & crebri pulsus, tum quemadmodum hi, atque horum contrarij ab una, uel pluribus causis oriuntur.

Genera causarum pulsuum.

Cap. I.

Al. xij. τῶν τῶν ἐπι προλα τῶν γοντα. quæ si uertas, & quæ has adhuc antegressi diuinit. Inter pres autē causis procatarticas externas uocat. An. l. i. f. 2. d. 3. c. 1. p. 90. F. 1. Al. 2c, quæ nunc commemoratae sunt, procatarticae appellantur: quæ uero ante has (i. d. d. ite sunt) quæ in humoribus sunt, præcedentes. Breuiter sic habeto: quæcunq; extra corpus posita quicquā in corpore alterant, procatarticae seu antegressi uocantur: ut pote quæ eas in corpore sunt, dispositiones antegrediuntur.

AVSAB, quæ pulsus uariant, partim generationis eorum sunt, partim tantum alterationis. Generationis, tā usus, cuius gratia fiunt: quā facultas abs qua: tum instrumenta, per quæ distenduntur. Alterationis cetera omnes, & quæ præcedentes appellantur: †[&, quæ his succedunt, externæ.] Nā triplex quidem est causarum genus non in pulsibus modo, sed & in alijs cunctis. Vnum, quod primū est & præcipuum, quod quidem continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, quod illorum essentiam contineat, quæ, ut modo diximus, generationis est causa. Reliqua duo genera, ut fiant pulsus, in causa non sunt: sed causæ sunt illorum, qui iam sunt, mutationis. Nam humorum crassitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere non ualent pulsus: alterare ualēt. Ita frigidum balneum, uel calidum, & hyems, aestasq;: breuiter frigus, & calor, alterandorum pulsuum sunt, non generandorum causæ. † Ac, quæ nunc commemorauimus, externæ appellantur. Quæ has etiam præcedunt, quæ quidem in humoribus sunt, præcedentes. Breuiter sic habeto: quæcunq; extra corpus posita quicquā in corpore alterant, externæ uocantur: quæ has etiam antecedunt, præcedentes causæ corporis affectuum. Hi affectus, ubi continentes moueant, euadunt præcedētes illarum causę. Desetur enim ab occurſu externi frigoris cutis, cuius densitas naturalē halitus digestionē reprimat, repressus ille coaceruetur, tandem accendat febrem, ob quam usus pulsuum mutetur, itaque etiam ipsi pulsus: Hic externa causa est occurſus externi frigoris: cetera usq; ad usum pulsuum oēs precedentes. Causa igitur externa intercedentibus causis præcedentibus, quia uariat usum pulsuum, quæ una ex continētibus causis est, etiam immutat ipsos pulsus. Neque enim possit ulla continens causa mutari, ut immutabilis maneat effectus eius. Sed prius

quàm continentes attingat alteratio, non possunt immutari pulsus. Ideoque principes hæ, & præcipue sunt, primæq; causæ pulsuum. Ceteræ sunt harum gratia: nam, quod externa illa alteratio ad continentes penetravit, propterea pulsuum causæ dicuntur: cum sua sponte & per se alterare illos nequaquam possint. Quare, qui peritus euadere artis de pulsibus uolet, hic uersatus in causarum omnibus generibus mirifice debet esse, ut, quicquid propositum ipsi sit, explicare pulsuum alterationem possit. Principium exercitationis optimum est, ut continentes causas, quamobrem generare quæq; pulsus possit, perpendas. Quæ enim ratione generandorum eorum sunt origines, eadem etiam alterandorum. Siquidem causarum in quantitate & qualitate differentia, pulsuum differentias in qualitate & quantitate efficiunt.

De causa pulsuum ex facultate.

Cap. 2.

Videtur porro perpetuo cum omnibus arterijs cor motum illum pulsatilè, ut uocant, dū superstes animans sit, habere: ubi interiit, nec ullam arteriam, nec uero ipsum cor amplius pulsare uideas: Quo fuisse tum quandam constat causam, a qua moueretur. At, quæ hæc sit, non procliuè inuenitur est. Vnus natiuum calorem, alius contentionem, alius temperamenti proprietatem, hic uniuersam structuram corporum, ille spiritum tantum: Est, qui quædam horum, alius etiam omnia simul affirmat. Et uero quidam etiam facultatem quandam nullo præditam corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instrumentis motus, quæ retulimus, utat, uel oibus, uel pluribus, uel uno. Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcūq; illa sit, licet eius nos fugiat essentia, quæ facultatè habeat pulsus efficiendi, facultatè illā uocauimus: ut quilibet, puto, aliā facultatè, a facultate facièdi, cuius hêt facultatè, solemus noiare. Alicuius, n. est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaq; qñ essentia incognita nobis sit, hoc appellamus eā noie. At uero, cum robur facultatis, uel uirtutem dicimus, aut contra infirmitatem & uitiositatem, ad functionem hæc nomina sunt referenda. Quippe, quæ obit & efficit creatq; functionem causā, interim ad eam melius est appositā, interim deterius. Quo sit, ut modo præclarius, postea, si res ferat, deterius functio administretur. Ac præstantior ad functionem dispositio facultatis, uirtus est & robur deterior, infirmitas atque uitiositas. Sed de facultate pulsu effectrice, hæc satis est hoc loco nosse.

De causa pulsuum ex usu.

Cap. 3.

De usu eorum illa sunt, quæ alio loco demonstrauius, commemoranda: quod tuendi causa calor uersus corporis creati sunt, quem refrigerent: & si quid sit fuliginis ex succorum adustione contractum, id excernant e uestigio. Etiam illo loco hoc dictum est, ad gignendum hos referre animale spiritum.

De causa ex instrumentis

Cap. 4.

Reliqua & tertia gignendorum pulsuum continens causā ipsum est arteriarū corpus. Nam omnis facultas, quæ alicuius causā agit, instrumenta quærit ad opus appositā. Erat autem hic accommodatum instrumentum, quod spissis tunicis & cauum esset intus. Nam, ut artifices hi, quos in uiribus conspicimus, sutores, excutores, pictores, certis instrumentis opus suum efficiunt: ita, quæ pulsus efficit facultas, suum opus, tutelam natiui caloris, instrumentis peragit, arterijs. Hoc tantum inter hanc & alios opifices interest, quod instrumentis hæc indita est, ac per ea tota permanuit: non foris, ut illi, attingit. Itaque, ubi refrigeratē causam * trahit, arteriarum distenditur corpus: cum fuliginosam expurgat, contrahitur. Iam præpollit modo distentionis usus, modo contractionis: ac consequitur omnino alteram motus partem reliqua. Itaque, cum ex his causis pulsus proficiantur, omnes illorum uariationes causarum, necesse est, comites sint alterationum. Vnde tot primæ sunt & generales pulsuū differentia, quot sunt causarum: Et facultatis quidem differentia, robur & imbecillitas: natiui caloris, adustio refrigeratioque: arteria tunicæ, duritia ac mollitudo. Atque præ his omnibus in singulis generibus commemoratorum mediocritatis. Verum mediocritates naturales efficiunt pulsus, qui medium locum obtinent inter excedentes: excessus uero, pulsus præter naturam. Atque alij perspicui sunt. Qui autem in firmitate consistunt facultatis, quiddā dignū habent quæstione, quod progressus disputationis dispiciet. Porro robur facultatis necessario uehementè pulsus facit, infirmitas lægitudi: & instrumentorū duritia durū, H mollitudo mollè. Nō tñ incremento natiui caloris uel imminutioni unū semper & idem pulsuū genus ex necessitate consequitur. Nec, n. celer, quod nō nulli sunt opinati: nec magnus, uel creber semper incidit, ubi aduritur natura: nec, cum extinguitur, tardus, uel paruus, uel rarus. Sed de his, qui ambigunt, perinde, ac Archigenes, errāt, qui in Magnū disputat de pulsus celeritate, quod non a robore potius, quàm ab imbecillitate proficiat facultatis: nā neutrum sequitur necessario. At tamē peculiaris magis est celeritas quidē robori facultatis, & caloris abundantia: præterea mollitudini instrumentorum: tarditas uero contrarijs. Eodē modo ualida facultati magnitudo, & copia caloris, tū etiā mollibus instrumentis est familiaris: paruitas uero cōtrarijs. Crebritas itē nulli necessario de cōmemoratis adhæret, magis tñ propria facultatis est imbecillitati, copia caloris, duritie instrumentorum. Et raritas item magis ad cōtraria spectat, non annexa illis est perpetuo tamen. Faciam autem, ut hæc, repetita ab initio oratione, sigillatim demonstrarem.

Calor quos efficiat pulsus.

Cap. 5.

Si amplior in corpore sit collectus calor, animanti cum maiore opus erit respiratione, tū maioribus pulsibus. Et, quia maioribus, cōtinuo etiā celerioribus, & crebrioribus: ut, qui sitiunt, nō multū mō, sed & celeriter potāt, ac crebro. Sic, quod indiget refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroq; attrahunt.

Al. l. f. 2. d. 3. c. 6. p. 91. A.

A hunt. Quamobrem peculiare dixi esse pulsus copioso calori magnū, celerē, crebrumq;: nō tñ necessario cōcomitari. Postulant, n. quo tales euadāt, facultatè ualida, atq; instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durū sit instrumentū, neq; magni esse, neq; celeres possint, quod instrumentū sit per duritiam aduersus mouentē facultatè contumax: illa uero attollere, quatenus oportet, arterias per imbecillitatē impo. Quare, ut celer pulsus, uel magnus fiat, tria, oportet, causarū genera inter se cōspirēt: ut usus illorū generationis urgeat, facultas ualida sit, mollesq; arteriarum tunica, aut certe non dura. Vt, n. impellere uelociter, aut multum progredi, ut maxime concitato motu indigeant, nec senes ualent, nec parui pueri: ita nec imbecilla facultas, et si usus possulet, uel celeriter, uel multum attollere arterias potest. Iam etiam, sicut mollis uelica promptè multū distenditur: dura, ne si admodum quidem etiam atque etiam contendas: sic arteriarum tunica, mollis quidem per facile attollitur plurimum, uel facultate infirma: at dura, licet facultas summopere illam impellat, resistit facultati motrici, renititurq;. Via omnium horum ratioq; una est: nā, ut causa, quæ in examen uenit, sola conuertatur, reliquæ maneat omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nam, si, cum multæ immutatae sunt, attendes, primum obscurum erit, propter acerum ne omnium in unum contractarum, mutatio euenerit, an propter unā quandam ex illis. Deinde, ut conueniat propter unam, quæ sit nam hæc una de illis, nondum constat.

Nam, si calor increuerit solus, & maneat facultas tunicaq; arteriarum immota, pulsus necessario maiores & celeriores fuerit, nāq; cum calore, dum ad maximam perueniant distentionem, augebuntur. Celerrimi uero ne sic quidem prius, quàm maximam calor distentionem superauerit, apparebunt. Tūc autem ultra maximam distentionem extendetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus resarcitur defectus, itaque pulsus sunt celerrimi. Iam uero neque hæc satisfaciunt calori uehementer incenso, sed, quod ante temporis inter duos morus quiescebat, nunc quid præfecat etiam. Subinde etiam tam reddit breue, ut perpetuos putes motus esse, nulla quiete interpellatos. Sed hoc accidit, ubi ad ultimum incensus calor sit. Et, cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis, omnibus simul utitur. Nam cum plurimum consequitur se refrigerantis substantiæ, tum celerrime, & maxime continenter. Quorum primum maximos pulsus creat: alterum celerrimos: creberrimos tertium. Neque, ubi liberaliter illum magnitudo refrigerat distentionis, irritat celeritatem: neque crebritatem, ubi ab ambabus auxilium consequitur. Alterius enim illarum semper defectus corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulsuū causa una est, prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de causis, quas deinceps recensebimus: tum de copia caloris, uti modo est ostensum. Propemodum iam, quod erat institutum, confectum est. Declarauimus enim abundantiam caloris nullum consequi necessario pulsus magnum, celerem, crebrum: sed peculiare esse illi in primis magnum & celerem, & non nunquam crebrum etiam, sed per accidens quoddam.

Defectus caloris natiui quos habeat pulsus.

Cap. 6.

PVto iam quoque de pulsibus comitari, qui defectum comitantur natiui caloris: quem scilicet nullus etiam comitatur necessario. Familiare tamen sunt ei paruus & tardus præcipue, mox etiam rarus. Nam, ut natura, quæ iam pridem refrigerata est, nec multum requirit, nec celere refrigerium, sic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem est, quod crebrum: & longis interuallis idem, quod rarum.

An medius pulsus inter uehementem & languidum, sit secundum naturam.

Cap. 7.

Sed, quando satis de his dictum est, si, quod produximus dudum, quantum disputationi conducit, perspexerimus, seriem orationis proficemur. Inter magnum pulsus & paruus naturalis intercedit & moderatus: cum quo comparantes & æstimantes reliquos omnes, qui maiores sunt eo, hos magnos uocamus: qui minores, paruos. Itidem inter celerem & tardum, medius moderatusq; naturalis est: sic inter crebrum & rarum. Ad hæc inter durum & mollem medij naturales sunt. At naturalis non item uidetur, qui inter uehementem medius est & languidum: ualida enim est facultatis opus uehementis pulsus: ut languidus infirmæ. Cuius sane non est contra naturam firmitas, immo hæc uirtus est & secundum naturam: infirmitas uero facultatis, uitiositas, præterq; naturam est. Quantum iam in uia, quæ intercedit inter robur & imbecillitatem, est ab altero ad alterum, in confinio alicubi utriusque positum, tanto id præstat infirmitate, quanto robore inferius est. Contraq; tantum firmitati cedit, quantum superat robur. * Proinde non hic quærendum aiunt esse naturalem pulsus, sed in summo & ualido: atque ex hoc prouenire uehementem pulsus. Sunt, qui uerum fateantur hoc esse, sed dubitent hoc undequaq; ita habere: quorum hæc sententia est, Naturalem pulsus in hoc genere, fieri quoque ipsum ab summo & optimo statu non secus, ac alios in omnibus generibus non summum tamen & extremum esse, sed esse ex non naturalibus quendam alium hoc uehementiorem. Nam singulare quiddam huic pulsus generi accidisse ac extra ordinem autumant: Quo factum esse, ut in hæsitatione illi, erroreq;, qui assequi illum non possent, incurrerint. Siquidem fieri quidem ualente facultate uehementem pulsus, attamen certum esse & huius modum uehementia: quem si prætereat, de natura recedat. Certe quidem in ira dicunt, subindeq; in exercitationibus, atque potionibus uini uehementius offendi, ac natura postulat, motas arterias: At hoc inter omnes conuenire, naturaliter pulsus ad unguem comparatum, in animante esse spectandum, in requiete posito omnium magnarum ac ualidarum alterationū. Validam autem alterationem ira, exercitatio, uinum concitant. Quare non hunc esse, naturalem, sed qui

Auic. ibidem.

Auic. l. 1. f. 2. d. 3. c. 5. p. 90. F.

Auic. l. 1. f. 2. d. 3. c. 5. p. 90. F.

* In antiquis codicibus legitur d. 3. c. 5. p. 90. F. substantiam.

infirmitatē.

Auic. l. 1. f. 2. d. 3. c. 3. p. 82. C.

qui ualente natura simul & per extraneam causam, quæ uolenta sit, nullam commota fiat. Itaque quædam ratione esse medium, quædam non esse naturalem in hoc genere pulsuum. Quatenus eo enim alij quidam sunt uehementiores pulsus, & uero alij minus uehementes, hæc tamen esse medium. Quatenus autem, cum tres sunt huius generis differentia, uehementia, imbecillitas, & utriusque medium, non ex medio est, sed ex una de summis: hæc tamen medium non esse. Omnino ergo esse reliquum, recte de illo pariter ac uere dictum esse naturalem pulsuum huius generis, medium locum in altera extrema differentia obtinere. Sunt, qui hoc impugnant etiam, qui aiunt uehementes pulsus non fieri ijs temporibus, quæ commemorata sunt, sed uideri fieri: Falli autem illos, qui negligentius tangunt, a celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atque interim etiam altitudine: ut fit in ira. At huius controuersia constat iudicium ad dignotionem pertinere. Quæ est ergo uera dignotio? Dicendum est enim, quod perspicimus; uino potato, modice certe pulsus aperte cum maiores & celeriores, tum uehementiores euadunt. In ira uero, & in modicis exercitationibus, non perinde aperte. Immo, si quid illis accedat uehementia, id adeo est minutum, ut animaduerti ægre possit. Vt cunque sit, quin, quod in manibus habemus, conficiamus, nihil causæ est, hoc si tantum queramus: an magnitudo celeritasque pulsuum pertineant ad robustam facultatem: quod esse his uidetur, qui summa cura æstimant ex ipsa rerum natura. Quando enim in confesso est distendi a facultate arterias, plus eas probabile est ualidam attollere, & infirmam parum: celerius item ualidam, tardius infirmam: quod quidem uel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, currimus, metimus, fodimus, denique quicquid agimus. Nam in his, qui fortior est, non maior modo, sed & celeriore operam præstat, siquidem alia utriusque paria sunt. Quod si infirmiore ad opus necessitas urgeat: fortior autem aut plane eo nihil indigeat, aut quam paucissimo: celerius sic imbecillior aget. Sed inepta ista est comparatio: immo, si, ut ante est dictum, alia utriusque paria sunt, & unum tantummodo quodque, quod quoque loco in disquisitionem uenit, commutetur. Vt, si imminentibus latronibus fugiendum sit, profecto non paria conficiunt spatia, nec æquali uelocitate current iuuenis ualens atque imbecillus senex. Quod si tamen motum senis, qui inuasionem timet latronum, ad iuuenis motum conferas, qui segniter in urbe obambulat: uelocior sic atque maior tibi senis uideatur: non quo celerius moueri iuuenes possit, uel magis artus transferre, ceterum quod motu indigeat concitatio ob metum, a quo compulsus omnes uires accommodat ad opus. Iuuenis uiribus est quidem robustioribus, sed ad opus eas non requirit. Nam, si opus ipsi, ut seni, sit, hoc celerius aget atque magis, quo uires illi sunt melius comparata. Quamobrem accusare hic operæ pretium est tum Archigenem, tum Magnum, tamen longe Archigenem magis. Nam Magnus quidem, etsi non undequaque uerum, certe aliqua ex parte animaduertit. Archigenes uero, cum, quod desiderabatur, deberet addere etiam, quod recte esset inuentum, studet labefactare: qui ita scribit: æquum est enim, ut adscribam ipsa uerba. Nam infantes paruorum profusum pulsuum habent, nec uehementem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus est esse, sed crebrum. Sunt enim imbecilli illi. Ac paulo inferius Archigenes, Mihi quidem non in robore, inquit, uidetur celeritas posita esse: cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum. Hæc Archigenis uerba sunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniant, utpote ex lemmatibus collecta, quæ uulgi medicorum comprobant. Siquidem in hac sententia sunt pene omnes, cholericorum & cardiacorum celerem pulsuum esse. Nos uero satis in primo libro de pulsibus dignoscendis diximus de celeritate & tarditate: ubi alium monstrauimus celerem esse, alium non diuturnum pulsuum: Idem de tarditate, non eundem tardum esse atque diuturnum. Nihil est igitur, quod eadem hic repetamus: sed conclusione duntaxat commemorata, in illis affectibus non diuturnum quidem pulsuum esse, tamen non celerem, tum ad institutum est redeundum. Iam enim Archigeni nihil efficitur, cum negatum sit pulsus in cholericis cardiacisque affectibus esse celeres. Et quidem (ut hoc concessum sit) non fuerit facultatis roboris certum signum celeritas, sed, familiare illi quin sit, nihil obstat. Quandoquidem iam satis aperte declarauimus quosdam necessario pulsus consequi continentes causas, aliquos esse illis familiares, necessario coniunctos non esse. Nam, quorum pulsuum postulat generatio unam causam, hanc perpetuo illi comitantur, & hercle indicium erunt causæ fidelissimum: ut uehemens ualentis facultatis, languidus infirmæ. At, quorum, nisi plures concurrant causæ, constitui generatio nequeat, hos familiares esse causis dicemus, non autem significare certam ex illis aliquam. Eodem modo, si ex una aliquando causâ pulsus proficitur, sed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem omnibus causis erit, quæ efficiunt eum: constanter uero ex illis indicabit nullam. Neque, si celeritas sit pulsuum, statim robur quoque necessario facultatis erit. Immo est, cum maior sit uis generationis animalis spiritus: & est, cum calor sit copia, uel instrumentorum mollities, uel horum quædam, uel omnia simul. Haud aliter, si magnitudo sit pulsuum, erit uel robur facultatis, uel impendium animalis spiritus maius, uel calor in corde abundantior, uel instrumentorum mollitudo, uel quedam horum, uel etiam uniuersa. Itaque Magnus, qui familiarem esse celeritatem dixit facultati ualida, nihil peccat: siquidem est, cum uelocior huius occasione pulsus fiat. Archigenes uero, qui eum oppugnat, errat: Primum, quod in eo mentiatur, quod perspicuum est, qui oēs ducat non diuturnos pulsus esse celeres: Deinde, quod si sunt celeres, hoc existimat consequi, haudquaquam ualida facultati eos familiares esse: id quod plane falsum est. Neque enim, quin pulsus celeres aliqui a robore facultatis proficiantur, uerum, quod ab illo non

non semper solo, consequetur: ut illos, quos diximus, pulsus fateamur celeres esse. Quod si existimauit non familiares esse tantum ualenti facultati Magnus pulsus celeres, sed etiam, ut signis, in perpetuum est usus, lapsus est. Etenim non, si celeritas est pulsuum, continuo robur etiam est facultatis. Immo uero, (ut supra diximus) si uel usus urgeat, uel sint molliora instrumenta, uelocius arteriæ mouentur. Omnino, quando robur facultatis sequitur celeritas, & quando calor copiam, aut exhaustum animalem spiritum, aut molliem instrumentorum, melius fecisset Archigenes, si Magni sermone inuestigatum adiunxisset. Ita enim ab solutus sit, facisque ad omnes dignotiones. Quod ille quando præterijt, etsi prius ab Herophilo motum: nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus scripsit, residuum addemus, ac artem dignoscendarum, quæ celeritatem efficiunt, causarum omnibus suis numeris ab soluemus. Prius tamen faciendum mihi est, ut illorum admoneam, quæ in secundo de pulsibus dignoscendis libro docuimus, quo significationes assequentes horum nominum, nihil secus in sermone accipiamus. Celeres dicimus pulsus itemque tardos esse non ægrotis modo, uerum etiam ualentibus non nullis: quod naturaliter quidem ijs inesse dicimus: quemadmodum etiam alios, quibus comparatum optime corpus est, nec tardos, nec citatos, sed moderatos natura habere pulsus: eosdemque, nec magnos, nec paruos, sed medios inter utrosque moderatos: neque item crebros, uel raros, sed & in hoc genere moderatos. Atque de hoc, qui corpore optime est constituto, priore loco dicamus, ut qui regula sit & modus ceterorum hominum. Magnos enim & paruos pulsus, celeres, tardos, denique qui ad hunc modum singulis in generibus appellantur, ac excessus denotant, ad nullum alium quenquam, præter hunc, cum illos nominamus, referimus. Hic ergo homo si calidior solito euaserit, atque hac re sit tantum alteratus, uehementiam is pulsuum non immutauerit: immo nec duritiæ & mollitudinis genus: at in magnitudinem & celeritatem uertet: interim etiam in crebritatem, prout magis uel minus calor increuerit. Paulo enim si, quam solet, factus calidior sit, manifesto pulsus habebit maiores, uerum tamen non celeriores aperte. Quod si amplius illi calor increuerit, unâ cum illo magnitudo pulsuum proportione augebitur: ad hæc elucebit celeritas. At, si calor plurimum auctus sit, maximi erunt pulsus, celerissimi uero nodum: sed, ut antea tradidimus, tum demum, ubi maximam excesserit distentionem: iam tum crebritas quoque clare animaduertitur. Horum, cur ita appareant, rationem partim iam ante explicauimus, partim non magno negotio ex commemoratis inuenias. At, si frigidior iusto is homo factus sit, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidentia euenta & inter se & cum positis causis pugnare: Par esse enim, ut, quemadmodum in calore prima erat magnitudo, celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, secunda tarditas, tertia raritas sit. Ergo quæ ratio est explicandi huius nodi? Quod, cum ualida facultas est, etsi paulo minor sit usus, primam actionem nec paruam necesse est, nec tardam esse: alteram uero multo post, si usus non flagitet, uerisimile est fore. Vt enim, cum urgebat, facultatem stimulat, & exercitabat ad officium: ita etiam quietem longissimam concedit, ubi non urgeat. Iam, si maior restitio geratio sit, eoque usus sit magnopere remissus, unâ elanguescet celeritas motus, atque minor statim erit distentio. Si plurimum progressa refrigeratio sit, rarissimi quidem, sed non tardissimi tamé & minimi, necesse erit, ut sint pulsus: sed fat est, si tardiores semper & minores fiant natiuis. Exacte quidē certe tardi uel parui, si ualida facultas sit, quamuis multum sit usus remissus, nunquam fiant. Eadem ceteris actionibus uideas usui uenire: ut ambulationi aucta necessitate, id est si multa singulis diebus sint stadia conficienda, uelocius & magis progredimur, nec in diuersorij diu commoramur. Sin adeo sit imminuta, ut singulis diebus habeamus quina stadia, uerbi gratia, duntaxat perficienda, diutissime subsistimus in diuersorij: attamen non ad extremam tarditatem & paruitatem actionem remittimus. Eadem in respiratione ratio est, de qua late egimus in commentarijs de dyspnoea.

Pulsus ab usu unâ cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes.

Cap. 8.

AD pulsus redeamus, ac repetamus, quando aut per solum calorem aut frigiditatem alterantur, nec causa alia continens a pristina natura desciscat ulla: alteratio eorum talis necessario existet, qualem diximus. At, ubi non modo usus, uerum etiam mutatur facultas, quatuor tum in uniuersum differentia diuersæ erunt, in quarum singulis moueri arteriæ in hunc modum uidentur. In debiliore pariter & calida, si multum ab utraque causa uincat, ut magnopere imbecillis sit facultas, & calor igneus, parui & tardi pulsus creberrimique fiunt. Sin modica noxa sit, æque fiunt crebri, sed moderati in distentione & motu. Quid autem crebri perinde, non autem ex æquo parui, nec tardi? quoniam nihil extrema crebrius est crebritate, ubi similiter habeant ambo. Quod quidem si hac fieri etiam alia frequentior possit, omnino eam imbecillimi haberent hoc quidem nomine, quod nodum usum copleat. Quid uero in modicis offensionibus tum facultatis tum calor pulsus frequentes fiunt, sed nequaquam parui, neque etiam tardi, uerum moderati? an quia, cum imbecilla facultas sit, non plane tamen deiecta, moderata distentio & motus non nunquam fiet, sicut hominibus debilibus quidē, sed com pulsus necessitate moderata est ambulatio? Quod enim robustis citra insignem necessitatem accidit, eo compelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habent, ut, ubi usus inflet, & ueluti compellat, in perpetua sint actione. Nihilominus hi, tamen si ægre, ar usum implent. Qui uero plane sunt imbecilli, etiam si maxime contendant, quam plurimum possint, augere actionis magnitudinem, celeritatem crebritatemque, ne sic quidem respondent usui. Porro pulsus, quibus debilis est facultas, omnibus languidum esse diximus

† Al. Ex antiquis secundum uero multo post, quam si usus urget, ratione cōsentaneū ē fore.

Al. r. f. 2. d. 3. c. 4. p. 90. f.

* Alias quæ.

diximus antea, & tam languidissimum, quam maxime affecta facultas sit. Atque de pulsu deprauato per caloris copiam & infirmitatem facultatis hæc sufficiunt. Iam ad alteram nos coniugationem conferamus, quæ in imbecillitate constat & refrigeratione, cui pulsus cõpetit, cum imbecillus profensa quidem facultatis, tum paruus tardusq; , sicut pulsus prioris coniugationis: sed non æque, ut illi, ad extremam deuenit crebritatem. Præter si quando omnino facultas prostrata sit, tunc plane pulsus minimus erit, intermittetq; , & deficiet frequenter. At, modice si facultas infirma sit, ualidaque refrigeratio, creber minime euadit pulsus, utique quod satis efficiat uel eiusmodi facultas usui. Tertia est coniugatio pulsuum alterationis, cum simul calor increfcit & facultas, quam uehementissimi pulsus & maximi comitantur, sed non perinde celerrimi, creberrimi uero fere non sunt aperte. est tamen, cum perspicue naturam excedant. Id quod incidit, ubi plurimum calor increuit. Tunc enim, etsi pulsus sit maximus celerrimusq; , tamen, quæ copia est caloris, non respondet usui. Reliqua est & quarta alterationis, quæ in hoc incidit genus pulsuum, coniugatio, ubi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata sunt, sed tardiores, & bene rari: maxime, ubi præpolleat refrigeratio. Nam, cum sit paucus tum pulsuum usus, uniuersumq; magnitudo distentionis facile tueatur, recte sane diutissime quiescunt arteriæ. Etenim, ut, cum usus flagitabat, illarum erat perpetuus motus: ita nunc, cum est remissus, longis interuallis sit: Tamen ob facultatis robur, distentionis non impeditur aperte uel dilucide quantitas. At nec multum tarditas eadem de causa pollet. Siquidem ualens facultas naturales motionis tuetur modos, etiam si non postulet usus. Omnino, ut manifeste pulsus minor euadat, magnopere dissolutum oportet usum esse, frigore admodum superante. Plerumque uero distentionis tuetur naturalem quantitatem: aut paulum, neque id admodum perspicuo imminuitur. Ceterum multo tardior, quam minor, in refrigerationibus apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus sit concitato motu. Hi enim minus de magnitudine gressus, quam de celeritate, detrahunt. Quod si quando festinato opus sit, plus ad magnitudinem addunt, quam ad celeritatem. Hic, ne male hæc accipiamus, & quolibet in statu ducamus uariationem magnitudinis & paruitatis mutationem superare celeritatis & tarditatis, animo etiam atque opus est attendere. Neque enim perpetuo præstat, ceterum promptior est, itaq; prior. Nam a moderato conuersionem ad magnitudinem & paruitatem procliuus uideas fieri hæc, quæ ad celeritatem tarditatemque. Attamen, si, cum ad insignem magnitudinem mutatio peruenerit, adhuc fiat, ut crescat calor, celeritas tum affatim extenditur: quod, sicut diximus prius, non immerito accidit. Nam ad implendum usum satis est cordi, si distentionis augeat magnitudinem, neque uelocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum uero luculenta iam sit magnitudo, præterea urgeat usus: hic tum omne, quod desideratur, adijcit celeritas: Sin parum sit ea contentum, perpetuos ciet motus, quod perinde est, ac crebros facit. Atque de his hæcenus.

Pulsuum cause ex differentijs instrumentorum.

Cap. 9

TRanfeamus iam ad instrumentorum differentias, ac inspiciamus primum peculiare utriusque earum pulsus: Deinde aliarum etiam causarum immutationes, uti fecimus paulo ante. Quod igitur, cum durius solito uel mollius euaserit corpus arteriæ, ipsos pulsus id ibi simul reddat uel duros uel molles, ante explicatum est: nec querit hoc longiorem probationem, cum id omnia perspicua euentu approbent, ferientis naturæ respondere qualitatem ictus. Quod uero mollitudini instrumentorum familiaris sit magnitudo, paruitasq; duritiæ, quanquam de his antea uerba fecimus, tamen, quia ita fuit series orationis, etiam hoc loco exponemus. Molle instrumentum, quoniam prompte extenditur in omnem partem, facile distenditur: durum, non absque magno negotio. Iam comes est promptitudinis distentionis magnitudo: renisus & contumacia, paruitas. Itemque celeritas prioris, tarditas alterius generis est comes: non tamen ex æquo, ac magnitudo & paruitas. Paulo enim celerior pulsus est ex mollitudine profectus instrumentorum, pulsu, quem creat durities, maior permulto. Quia corporis arteriæ membranofitas, quamuis durior interim sit, ad celeritatem quandam motus parata est & facilis: ad magnitudinem uero distentionis omnium ineptissima. Nam opus est: ut in omnem partem extendatur facile, quod maximam distentionem sit effecturum. Huiusmodi molle est: cumq; a natura longissime aut ad mollitudinem aut ad duritiem corpus arteriarum recesserit, tardior sit mollis pulsus duro. Nam corpus paulo mollius iusto, quia paulo duriore ad magnitudinem sequacius est, idcirco etiam ad motus uelocitatem. At uero, quod ad extremam dissolutum mollitudinem est, & ueluti laxum, & in seipsum per nimiam humiditatem confidet: neque ad distentionis magnitudinem perinde sequax est, neque ad celeritatem motus. Itaque celeritate cedit duro: magnitudine tamen etiam nunc non durum tantum superat, sed ipsum etiam, quod in naturali statu est. Eiusmodi certe status, qui ad immodicum arterias excessum adducunt duritiæ & mollitudinis, non sunt sine mutatione aliarum continerium causarum. Neque enim constare amplius facultas in suo robore, nec in terminis calor a natura præscriptis poterit. Quam ob rem, ubi ipsius solius uel mollitiei uel duritiæ, remotis alijs causis proprios pulsus pronunciamus, maiores & celeriores dicemus a mollitudine, minores tardioresq; a duritie fieri: & multo quidem maiores, quam celeriores, ob causam, quam explicauimus nuper: crebritate uero ac raritate tantum a se mutuo & a mediocri uariare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate a natura recedunt. Dictum præterea ante est unam omnino causam esse omnium actio-

A. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 6. p. 91. A.

Auic. ibidem.
C.

A. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 6. p. 91. A.
Hæc adduntur in quibusdã codicibus antiquis. ita ut, quot sunt usus refrigerandi spiritus, tot et et generandi & augendi ipsius: exempli causa, celeritas & magnitudo sunt causa refrigerandi spiritus, eadẽ eadẽ spiritus generandi & augendi cause erunt.

* σκληροτέρα, i. durior, est in impressis: sed i antiquis est μικροτέρα, i. minor, & ita legendum est.

Anum crebritatis, cū quæq; usum non assequatur. Atque durorum instrumentorum est dura distentio, itaque minor usui actio obitur. Mollium contra insignis est distentio, impleturq; abunde usus. Iure itaq; cum duris pulsibus crebritates, cum mollibus raritates coherent. Quod si quando incidat, ut cum duritie refrigeratio concurrat, & calor cum mollitudine, tum pulsus duri mollibus euadent rariore: concurrentibus tamen hæc pulsuum alteratio sit differentijs continentium causarum. Quando autem huc deflexit oratio, ut primam commemorarem duritiæ & refrigerationis complexionem, summam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum sit coniunctum cum innati caloris refrigeratione, pulsus efficiet iusto minores & tardiores: si superat durities, minores magis, quam tardiores: si aut. refrigeratio, contra tardiores magis, q̄ minores. Ad eundẽ modũ crebriores, si durities refrigeratione superior sit: si uincat refrigeratio, rariore. At, si par fuerit utriusq; natura flexus, tanto reddet minores, quanto tardiores: à raritate uero & crebritate naturali nõ abducet. Siquidem, quantum usus eorum generationis detraxit ob refrigerationẽ, tantundẽ simul de quantitate distentionis, temporeq; motus abtulit. Quare nihil causæ est, cur arteriarum magis natura continuet motum, sicut in plerisq; paruis pulsibus, ubi infra usum manet distentio. Quod tamẽ si in insignis durities, & pauca omnino fuerit frigiditas, tũ idipsum existet, quod commemorauimus, distentionem, quæ usum nõ assequitur, perpetuos creare motus.

BAt, si contra accidat, ut permultũ sit frigiditatis, duritiesq; naturali pulsu q̄ minimo minor, tum pulsus multo rariore, necesse est, sint, q̄ minores, q̄ usus etiam longe inferior sit quantitate distentionis. Habes causarum primam coniugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo, quæ etiam tres necessario primas differentias producit: interim. n. par mollitudinis est & caloris mutatio: interim præpollet uel mollitudo uel calor. Quare, si, quantum naturam mollitudo relinquat, tantundẽ deficiat ab ea etiam calor, magnos necesse est, & celeres fieri pulsus, non statim tamen crebros: uerum, ubi generandorum eorũ usus superet magnitudinem distentionis: si mollitudo præstet, magnitudo etiã uin cet celeritatem: si calor, non item statuendum est absolute, sed distincto est opus. Si ita abundet calor, ut usum actio complere nequeat, multo celeriores fiant, necesse est, q̄ maiores pulsus, simulq; et crebri: ubi uero naturæ satis faciat usus, æque magni atq; celeres. Porro autem tertia erit causarum cõplexio, quæ pulsus in hoc genere uariant, ubi calori adiuncta durities sit. Atq; cum uterque multum de natura defleat, pulsus erunt celerrimi creberrimiq; , minimi autem nequaq; , (nisi simul facultas affecta sit, sed id hic non posuimus) sed minores illi quidẽ iusto, non ad ultimam tamen paruitatẽ delabentur. At, si immodicus calor sit, & instrumentum non magnopere durũ, uerũ paululũ a moderato uariet, tũ abest, ut iusto fiat distentio arteriarum minor, ut etiam maior euadat. Nã, cū peculiaris duritiæ instrumentorũ paruus sit, & magnus immodico calori: iure pulsus in istis statibus sit magnus, assimilatus uincet: sicut, cum præpolleat durities, paruus. At celeris erit, ultra causarum excellat, maxime tamen cum calor: tum uero etiam luculentior erit crebritas. Restat coniugatio in propositis pulsuum generibus, ubi concurrant mollities frigiditasq; . Quia uero magnus pulsus hic quoq; mollitudini peculiaris est, & paruus frigiditati: ultra longius a natura defleat, illi, pulsus, necesse est, assimilentur. Itaq; magni instrumentorum præpollente mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: Moderati autem cum, quantum a mollitudine in magnitudinem producantur, tantundẽ a frigore contrahantur in paruitatem. Nam, ut semel dicam, moderati pulsus non ex hisce tantum causis, sed & ex ceteris præter naturam omnibus fiunt, cū ambq; quæ in contrarias partes distrahunt eos, parem uim habeat. Vnde falso illos, qui in eum modũ laborat, uulgus putat medicorum naturaliter comparatos esse. Verum de his diffusius dicam in commentarijs de præfagitione ex pulsibus. In præsentia hoc tantum satis est declarasse (quod quidem ad hanc commentationem pertinet) omnes naturales pulsus, inter excessus medios moderatosq; esse: non tamen, quicumque moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Rari quidẽ & tardi certe id genus omnes sunt pulsus, maxime si superior sit frigiditas.

Pulsus quos instrumentorum differentia cum differentijs facultatis efficiunt.

Cap. 10.

SEd, quãdo & de his, quæ par erat, exposuimus, deinceps instrumentorũ differentias euariemus differentijs facultatis: atq; illud in memoriã reuocemus, quot excellentiã caloris affectus sequitur pulsus, tot et generãdi animalis spiritus usus. Sic instrumentorũ durities cõiuncta imbecillitati facultatis, paruos pulsus, & tardos, & crebros concitat: Robori, paruos atque crebros, non etiam tardos, immo longe interim iusto celeriores. Quod, quantum distentionis mediocritati propter duritiem organorũ deficiat, tantum a celeritate refarcitur & a crebritate. Si uero instrumentũ molle sit, facultas aut ualida, maiores quidẽ manifesto pulsus sũt, at aliquãto tardiores rarioreq; . Quod si ad mollitudinẽ instrumentorũ infirmitas adiuncta sit facultatis, si quidẽ æquus utriusq; , simulq; modicus fuerit a natura flexus, & moderatos uideatur & naturales plane hi pulsus referre, præter quantum uariet mollitudine. Sin ualde immodicus sit, parui & tardi & crebri fiunt. Haud aliter, si multo imbecillitas præpolleat. Etenim tum quoq; generantur parui, tardi, crebri. Verũ, si superior mollitudo sit, accedunt pulsus ad moderatos, q̄ facultas, cū paulo, q̄ naturæ lex postulat, debilior sit, nihil habeat obstaculi, quin retineat & quantitatẽ distentionis, & qualitatem motus, sicut cū incurrat in duritiem instrumentorũ. Siquidẽ, cū impeditur ibi distentio, tum uero tanto sunt necessario crebriores pulsus, quanto actio quoque fiat imperfectior. Cum autem facultas aliquantum imbecilla, & molles tunicæ arteriarum sint, quia nihilo sit tardior motus, neq; minor distentio, ideoq; satis usui efficiunt: nulla sit pulsuum in crebritatem mutatio.

Complexiones

Restat iam, ut oēs simul cū mittamus continentium causarum differentias, & sunt complexiones numero octo: duæ cum remissa facultate pariter & usu, modo mollius solito sit instrumentū, modo durius: duæ alteræ, ubi languescat facultas, & usus auctus sit, instrumentaq; uel mollia uel dura. Præterea alia duæ, quādo ualida sit facultas, sed remissus usus, unā cum uariante instrumentorū differentia. Reliquæ duæ, cū ualens facultas sit, auctus usus, accedatq; instrumentorū, quā diximus, differentia. Ac languida quidem facultate simul & remisso usu, omnino in paruitatē & tarditatem mutantur in utraq; differentia instrumentorū pulsus. Ceterū nō redduntur necessario crebri, uel rari: sed uicissim hoc pro instrumentorū ijs differentia contingit, & pro quantitate offensionis singularū causarū continentū. Nā, si parua facultatis offensio sit, nec insignis instrumentorū duritia, nihil crebritate pulsus uariant. Nam hoc docuimus ante, non pulsus modo, sed oēs plane actiones fieri crebriores ex defectu, qui accidit cuiq;. Iā defectū usu æstimari, id supra exposuimus. Cū ergo remissus hic sit, paruaq; læsio facultatis, nisi per instrumentorū nimia duritiē, nihil desiderabitur in actione. Atqui, si facultas magnopere sit læsa, modice remissus usus, instrumenta bene dura euaserint, non poterunt pulsus non fieri, q̄ usus postulat, minores, itaq; imperfectū simul officium, ac, quāto quidē imperfectius, tanto ē crebrius. Iam uero nec ipsa horū pulsuum paruitas & tarditas pōt perpetuo similis esse. Nā, prout facultas plus uel minus, aut usus offensus est, et pulsus ipsi, necesse est, plus uel minus ad paruitatē transeant & ad tarditatem. Minores, n. reddūt & ob facultatis imbecillitatē, & ob uisum remissum, & duritiē instrumentorū. Hoc tamen pro quantitate alterationis causarum, aut singularū, aut binarū, aut uniuersarū affectarum plus uel minus habēt: singularum, ubi minimus factus pulsus sit, [uel usu penitus remisso,] uel instrumentis durioribus redditus, uel facultate prorsus infirma. Valet enim uel alterutrum eorum, ut dictū est, si offensus sit, minorē efficere pulsus. Binarū, ut cū prorsus factus paruus sit, neutra tñ ex memoratis causis summe læsa sit, sed utraq; earum hætenus ablit ab extrema offensione, ut pulsus, quē ambæ constituūt, perinde alteretur, atq; is, quē altera summe offensa. Ita ē, si tria genera causarū ad unum concurrāt pulsus constitutum, inducant interim tantā alterationē, quātam cōmittat ēt una de illis maxime offensa. Quod memoria per omnē disputationem tenendum est, ut ne falsus quispiā alterationē putet, quæ ex oibus [extreme] offensis causis constat, maiorē oportere ea esse, quā facit una. Valēt. n. sicut docuimus, uel de una qualibet causa, quæ prorsus læsa sit, ad ultimā pulsus deuenire alterationem. Facultatis igitur ad extremū deiectio minimos efficit pulsus, et si molles quidem tunicae sint instrumentorū, urgeat autē usus. Quare uel huius iterum operæpretium est in uniuersum meminisse, ad pulsus extremos constituendos identidē plures causas requiri, identidem satis esse unā. Nā maximus fieri ob facultatis summum robur nō possit citra ceterarum opem, minimus autem non nunquā ob imbecillitatem possit. Et, quod eo nouius est, licet reliquæ causæ frequēter diuersissimū pulsus habeant peculiarem, tamen ex unius earū uictoria sit mutatio. Vincit autē alias alia: modo, uerbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulsus est: modo instrumentorū durities: interdū remissio usus. Nā, ut languida semel facultate, magnitudinē nec mollitudo instrumentorum, nec incitatio usus augeat: sic instrumentis desiccatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas ualida, nec usus incitatio. Et, ut per unam causam, quæ offensa omnino sit, pulsū sæpe extrema mutatio accidit: sic interdū, etiam si cōiunctæ sint cūctæ causæ ad unū pulsus generandū, pulsus, quē constituunt, haudquaquā summā assequatur alterationē. Nam, si simul & imbecilla facultas, & dura sint instrumenta, & uero ēt dissolutus usus, tamen oēs hæ ualent causæ pulsus paruū reddere, tamen ne sic quidē minimū necesse est pulsus fieri. Verū, si nec ulla inter illas summe læsa sit, neq; collectus ex omnibus acruus æquet maximam unius offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quamobrem, ut dixi, ante omnia in pulsuum alterationibus attendēda quātitas est causarum offensionis. Sed de hoc ēt in libris de prælagitione ex pulsibus agemus. Nunc ad tertiam & quartā octo cōmemoratarum coniugationē digrediamur, atq; hic aliqui dicēdi finē faciamus de duabus primis. Etenim, si quid sit in ijs præteritum, facile ex ijs, quæ ante diximus, inuenies. Ergo, ubi languescat facultas, urgeat usus, durumq; instrumentū sit, potissimum ad crebritatē, deinde ad paruitatē, postea ad tarditatem pulsus uidebis uergere: nō necessario tñ nec perpetuo, nec ēt in quolibet illorum, nec simul concurrunt omnia. Siquidē, ubi læsæ insigniter sint oēs causæ, minimi, & crebri rari, & tardi pulsus fiunt: Tardi, q̄ sit infirma facultas: Minimi, cum ob hanc, tum uero ob duritiā instrumentorum: Qui q̄ tales sint, idcirco sunt ijdem creberrimi, adeoq; quia impellit usus. Quinetiam citra eum facultatis imbecillitas & instrumentorum durities coniunctæ minimos possunt creberrimosque pulsus reddere. Huc si cumulus accesserit uis usus, non paruū erit illud quidē ad exitum momentum, nihil tñ pulsus efficiet crebriores: cum sint uel sine hoc frequentissimi. At, si offensio sit instrumentorū & facultatis parua, ac generationis eorū multus usus, hi non erunt iusto minores, nec tardiores, immo interdū manifeste celeriores: maiores autē si non aperte, pares certe perspicuo moderatis. Etenim, ubi multū instat usus, quāuis sit imbecillior iusto facultas, celeriter mouetur. Ac longe uero aucturus ultra celeritatē magnitudinem erat, ni durities impedimento sit. Nunc eo apertior euadit celeritas magnitudinē, q̄ huic nullo impedimēto sit paulo instrumentū durius solito. Ac hoc magnitudinē repugnat præter cetera. Crebri porō in eo genere pulsus fiunt, ut usus impleatur: qui quidem, si ēt paululum diuertat ab natura, omnino parua, ut dignosci uix possit, erit crebritas: q̄ usui tum satisfaciat celeritas & magnitudo.

A. l. r. f. a. d. j. c. 6. p. 91. A.

† Hæc erāt ad denda, ex aut quis libris.

† Nō est in qui busdam codi aliquibus aut est, mediocriter.

† tñ nō tñ.

Agnitudo. Et quid multis? in hac coniugatione cōparanda cū quantitate usus functio est, quā per organa obit facultas. Quanto enim inferior functio usu est, tñ crescit in crebritatē. Contra, tōtō minores fiūt & tardiores ita cōparatis, quantum uel facultas uel instrumenta naturalē relinquat modum. At de causarum tertia uariatione satis hæc sunt. Accedamus iam ad quartam coniugationem, ubi infirma facultas est, & maior est usus unā cū instrumentorum mollitudine. Sane in hac quoq;, si permultum usus incresecat, & non multum ab natura facultas discedat & instrumenta, omnino longe magis in magnitudinem incresecat pulsus, quā in celeritatem. Nā durities instrumentorū in proxima superiore complexione magnitudinē distentionis resistebat. In hac non tñ non officit distentioni mollities illorum, sed præ ceteris adiuuat ēt. Itaq; iusto maior plane pulsus erit, sed non perinde celer aperte. Iam crebrior ēt iusto erit is pulsus, nec tñ hic, perinde ac ille, tertij cōplexus, q̄ usui hic magis, q̄ illic, satis fiat. Quōd si paululum usus & facultas a naturali statu defleat, instrumenta uero multum ad mollitiem desciscat, ad mediocritatē pulsus horum affectuum accedent, tum quātitate distentionis, tum motus qualitate, præterea quietis tēpore. Vna tñ occurfus mollitudine (nā hoc proprium ijs inseparabile) excedent statum naturalē. Quōd si non ita defleant multum usus & instrumenta, facultas autē uehementer laboret, tales pulsus bene parui erunt & crebri, modice uero tardi. Atq; hætenus satis etiam sit de hac conuersione egisse. Conferamus nos iā ad proximas duas, quæ cōe habent robur facultatis, usumq; pulsuum generandorum remissum, sed distant instrumentis. Itaq; altera illarum, in qua durum instrumentum est, ualida facultas, minor usus, minores plane pulsus creat, non tardiores tamen, nec crebriores necessario. Verum, si admodum remissus sit usus, & dura modice instrumenta, non minores modo, uerū etiam perspicuo tardiores rarioreq; fiunt. Sin uitium instrumentorum uincat uitium usus, abunde fit is pulsus paruus, itaque creber, eademq; de causa minus tardus illo prioris status. Si enim nec usus cōpletur, & imbecilla est facultas, non ita insigniter fiet tardus. Atqui non completur usus propter distentionis paruitatem, quæ quidem duritiē comitabatur instrumentorum. Hæc. n. si mollia essent, non minor, quod animaduerti posset, foret naturalis: nisi singulariter usus sit imminutus: & omnino hoc rarior apparebit, quo dissoluior sit usus. Et uero etiam tardus aperte quidē in mutationibus insignibus usus, non aperte in minoribus. At, quando & satis de his concursibus disputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicae arteriæ, usu aucto, ualente facultate, nunc molles sunt, nunc duræ. At, molles si sint, prorsus pulsus magni & celeres erunt: crebri non semper, sed ubi immodicum usus sit incrementum: nam tum quidem nec magnitudo distentionis, nec celeritas motus cōplendo est usui. Vbi uero paruus excessus sit, abunde uel sola suppeditat magnitudo. Nam, si arteriarum duræ sint tunicae, uarietate in eiusmodi statibus mutantur pulsus. Parua. n. si durities sit, sed usus insignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioreq;, quā iustū sit, euadent. Sin autē æquo utraq; causa interuallo deflexerit a natura, neutraq; admodū longo: pares quidem naturalibus sed celeriores atq; crebriores fiunt. Iam, si insignis offensio usus & instrumentorum sit, ut hæc plane duriora sint reddita, ille urgeat nimium, celeriores etiamnum erunt moderatis, ac minores ac crebriores.

Vsu exercitationis in causis pulsuum.

Cap. I 2.

Quia uero [quæ de his dicenda erant,] diximus: supere est, ut pulsus unum aliquem proponamus, in quo doceamus usum & fructum huius exercitationis. Sit uero celer, quem peculiarem robori facultatis esse, usuiq; urgenti, & mollitudinē instrumentorum docuimus. Quoniam hunc pacto, cum eum offenderimus, in uno ægroto explorabimus, quando ex una illarum causarum, quādo ex duabus, quādo ēt ex omnibus natus sit? ad hunc modum. Quando a ualida facultate uehemens non potest discludi, nec a mollibus instrumentis mollis, si cum neutro horum sit celeritas coniuncta, ab usu solo prouenit urgente. Vbi uero cum altero, omnino ex illo oritur, quod signum hoc edit, & etiam necessario ex usus incremento. Ostensum. n. est ante, celeres pulsus non posse existere, nec uero etiam magnos, nisi postulet usus. At, quatenus ad robur uel imbecillitatem facultas transtet, ex proprijs eius pulsibus dignoscas, licet. Eadē est ratio in qualitate instrumentorum: ut quam etiam, pulsus habeamus, qui prodant. Quantus autem generationis eorum sit usus, coniectandum est atq; colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celeritatis. Si enim maximus pariter & creberrimus idem sit, & celerissimus etiā, summe urget usus. Sin magnus tñ, & paulo celerior, nec ēt maximus, & creber, usus non sit magna immutatio. Et iam poterit ex alijs quoq; signis citra pulsus, ut usus habeat, præsciri. Siue. n. copiosus sit calor, siue exhauriatur animalis spiritus, haud id magno negotio explorabis, q̄ tactum calor non fugiat. Et herclē sæpenumero etiam ex forma difficultatis spirandi, sitiq; prodatur, atq; interno laborantis sensu. Animalis autem spiritus consumitur in exercitationibus & immodicis per halitum digestionibus, fluxionibusq; intro uergentibus, quorum nihil est, quod medicum præterire possit. Nec hoc loco ista longiorem querunt orationem. Neque enim ad propositam commentationem, nisi obiter, sed ad prælagitionem pertinent ea disputatio. Attigimus autem hic eam, quo Archigeni ostenderemus cum errasse ipsam in prodenda celeris pulsus origine, tum in promptu semper esse efficientis causæ inuentionem. Eritq; id ipsum ex sequentibus multo apertius, si prius de origine narremus reliquorū pulsuum, ut inordinatorum, arhythmorum, & inæqualium, quos uocant: præcipue si tales in arteriæ una distentione sint.

Inæqualium pulsvum causæ, ac eorum quoque, qui ordinem & rhythmum seruant, vel euertunt, explicantur.

De causis inæqualium pulsvum, ac primum de inæqualitate ex usu.

Cap. 1.

AD VEHEMENTI quidem pulsvu, & duro, atque magno, præterea celeri, crebro, contrarijsque horum, in primo libro explicauimus, quæ cuiusque origo sit, & quot indigeat causis, tum quemadmodum inter se conspirantibus: Ad hæc, qui illorū necessario efficietes comitentur causas, ac qui familiares quidem sint ijs, non consequantur tamen necessario. Reliquum est, de ceterorū pulsvum ut agamus generatione, atq; primum inæqualium. Quia uero quidam de his æqualitatem in arteriæ uno motu labefactant, alij in pluribus: quæ Medici collectiuam inæqualitatem solent appellare: quoniam est longe hæc apertior inæqualitate unius pulsvu. Satis primo loco sit de hac tractare. Sane comites sunt eiusmodi pulsvu, ut uno uerbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atque uitiorum instrumentorum uel facultatis. Nam aut oppilationes, aut compressiones, aut duritias, aut [nimios humores] subsequuntur: ut nimios humores accipias, qui ad facultatē æstimantur. At non satis est hoc de illis nosse, sed sunt singulæ partes explicandæ, suisq; confirmandæ demonstrationibus. Nam, cum tres causæ sint continentes pulsvum generationis, instrumentum, facultas, usus: non poterit ex usus alteratione cõstitui in pulsvibus collectiua, quæ aperta sit, inæqualitas: quæ nec repete, nec cumulate adeo unquam immutari usus possit, ut pulsvu, uerbi gratia, prior sit magnus, uel celer, uel crebrior: alter tardus, uel paruus, uel rarus. Siue enim augeatur innatus calor, siue imminuatur: siue plus animalis spiritus, siue minus exhauriatur, horum nihil adeo affatim mutet, ut inæquales efficiat pulsvu. Id quod plane ex accessionibus in lenibus febribus perspicias, ueluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, & synceris tertianis, ijsq; etiam, quæ ex adustione, uel frigore, uel quocūq; alio eius generis, oriuntur. Totum enim inde usque à principio eorū tempus ad uigorem pro incremento caloris pulsvu conuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; nusquā secundum pulsvum clare à primo uariat: uerum, si multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E uestigio autem diuersus non uidebitur, nisi quando ex illis, quæ commemorauimus, aliquod accesserit, uel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelliguntur, uel obstructio, uel compressio, uel durities instrumentorum, uel ipsius aliqua intemperies cordis: quæ certe excedit iam lenem morbum. Siquidem ipsis etiam ualentibus, ubi lauerint, uel exercitationem subierint, exhausto spiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores iusto uidentur pulsvu esse: at manifeste nunquam à primo differt secundus. Si quis inæquales esse etiam eos pulsvu contendat, licet nõ uideantur: hic, dum usum nominum repudiat, nihil tamen ad doctrinam affert lucis. Neq; enim quos ratio esse colligit impares, eos solemus inæquales uocare, ceterum quos dilucide sensu, comperimus tales esse. At uocaueris uel hos inæquales, uerum hoc scito in sensibilibus inæqualitatibus, quæ ex alteratione usus fiat, esse nullam. Hæc sufficiebat & tanta scilicet dixisse ad probandam collectiuam, quam uocant, inæqualitatem uariationi nunquam usus succedere: adijciamus uero & hoc, quod animaduertitur non nunquam in ira, quando uidetur & hæc innati caloris esse ueluti quidam feruor. Sane habet inæquales interdum hæc quoque pulsvu, non illos quidem sua sponte, (semper enim haberet tales) sed ubi adiunctus ad eam aliquis timor sit. Iure ergo uarij tunc & inæquales apparent: cum non tantum ab diuersis causis alterentur, sed etiam natura contrarijs, Nam propter uindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, uehementes: quia uero timor est maior accipiendi mali, quam spes dandi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem utriusque pro causæ præpollentis natura uidentur euariari: ac excellit modo ira, modo metus. Quinimmo ipse timor, siquidem ingens sit, quæ lædatur facultas, uel alteretur usus, pulsvu reddit inæquales. Quomodo ergo pulsvu facultas affecta inæquales facit? nam hoc deinceps est dicendum. Quod non imperet omnibus instrumentis: nam cum imperat, cunctos similes efficit & pares. Sicubi autem offendant in agendo, & ueluti claudicet, ibi euertit æqualitatem. Quod dico, diligenter attendendum est, ne omni putes offensionem facultatis necessario succedere collectiuam inæqualitatem. Nam aliter se res habet. Sed, cum per se infirma sit, creat pulsvu non ita crebro inæquales. Vbi uero ualida sit sua sponte, opprimatur autem à copia humorum, aut plane contumacia habeat instrumenta, ibi illam efficit inæqualitatem. Mentem meam exemplo perspicies facilius. Ob oculos ponamus duos homines, qui incedunt pedetentim: sit alter robustissimus simul & florētissima ætate, uerum pondus portet grauissimū. Alter prorsus nihil baiulet, præterea sit imbecillissimus ex morbo, aut ex senectute. Iam nec multū progrediatur hi nec celeriter: itaq; nihil differet in actione: sed

* Cod. Aldi-
nushabet .i.
uel . Germanicus
hæc uel
id est nõ. An-
tiqui nõ nulli
habent .xii.
est &.

Ane: sed in eo different, quæ æquis plerūq; partibus procedet ægrotus: diuersis ualens ac inæqualibus, & alias alijs. Nam ille quidem, ne si contendat quidem, poterit unq; uel magnam uel celerem actionem obire. Robustus uero etiam fere perinde, interim tamen maiore alacritate celerius aliquantisper & magis aget, deinde ab onere pressus ad primam tarditatem & actionis paruitatem redibit. Idem usu uenit arteriarum actioni. Nam, cum est delapsa in imbecillitatem facultas insignem, pulsvu eduntur languidi, parui, tardi. Sin illa, quantum in ea est, ualeat, sed alia copia degrauetur, uarios tum inæqualesq; efficit. plurimos, cum graui onere pressa sit, languidos, & tardos, & paruos: cum leui, plerūq; uehementes, celeres, magnos. Cum uero nec admodum grauis nec nimium leuis offensus sit, fere, ut in copia, contrarios: ut nec plures possis dicere, nec pauciores uel uehementes esse imbecillibus, uel magnos paruus, uel celeres tardis. Atq; hunc in modum pulsvu inæquales facultatis noxæ efficiunt.

Instrumentorum uitia quomodo inæquales pulsvu efficiant.

Cap. 2.

INSTRUMENTORUM uitia in hunc modum. Vbi circumiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc creatæ sunt, ut eam distentam excipiant, aliud corpus infederit, non possunt per illud coarctata arteriæ satis distendi. Itaq; singularum actionum defectio summam interim magnam coarctat, ut longe ab usu ablit officium. Ibi iam uiolenter agere & uehementer facultas cogitur, reijcere & propellere illa studet, quæ sua instrumenta obfederunt, & motu prohibuerunt: Vbi maiorem prioribus, & uehementiorem, & etiam celeriore necesse est pulsvum euadere: crebrior non nunc primum, sed statim à principio fuerat. Ostendimus enim in superiori libro imparium usus actionum, necessario comitem esse crebritatem pulsvum. Itaq; si parem impetum facultas in omnibus, quæ consequuntur, distentionibus retineret, æque magni semper fierent, & uehementes, & celeres. Nunc, quia non seruat, sed refert se ad pristinum motum, uaria hic inæqualitas existit & continua. Quo minus conseruet, in causa est, quæ cum nihil fere proficiat, nequicquam defatiget. Ac, si humor sit aliquis offusus arterijs, uehementibus & uiolentis motibus propulsus de loco in locum cogitur desfluere, dum in meatum impingat, qui educere ipsum possit, itaq; emanet ex corpore: uel etiam tempore tenuatus, aut totus resolutus in halitum digeratur. Vbi diuersa etiam & continens inæqualitas necessario fit: quæ nec pari copia humores perpetuo deinceps maneat, nec easdem coarctent arterias, sed ex partibus sæpe ignobilioribus in nobiliores, atq; ex iisdem rursus migrant in ignobiliores. Quod si qua inflammatio, aut abscessus, aut scirrhus arterijs circumfusæ corpora afficiat, à quo comprimantur & coarctentur: tum longioribus coguntur interuallis inæquales pulsvu interpolare æquales. Semper enim earundem arteriarum premuntur eadem partes ab iisdem uel paribus magnitudine, uel similibus tumoribus. Accidit etiam pulsvum inæqualitas interim ex sanguinis copia, qui aut in uenas aut arterias ipsas sit infusus. At hæc quidem sanguinis missione sedatur facillime. Etenim copia illa in uenis, arterias non secus, ac tumor præter naturam, utpote ijs uicinas premit & coarctat: uacuata per sanguinis missionem, ilico uenarum tumorem contrahit, statimque etiam locum arterijs amplum ad motum dat. Vbi, quia solitam functionem nemine interpellante tenent, simul cum ea æqualitatem naturalem pulsvum recuperant. At uero hic sanguis, qui in arterijs est, quem admodum occupet spiritus riuos, quid refert narrare? potissimum si crassus, uel lentus, uel si extremis earum finibus sit impactus. Tunc enim, quia nec allicere spiritum, nec reddere ualent, diuersas simul & difficillimas faciunt inæqualitates, præcipue si uel prope ipsum cor, uel procul quidem, sed in nobiles partes impingant, obstruantq; illi succi. Quare, ut uno uerbo dicam, cum aut ualide comprimuntur, arteriæ, aut cum obstruuntur, ut integra omnino facultas sit, inæqualitas quædam corripit pulsvu. At, si facultas unã sit affecta cum eo affectu instrumentorum, clarissimum est magis uariam oportere inæqualitatem existere: itemque si ipsum cor infestet inæqualis intemperies, de qua accuratissime in libris de prælagitione scribam. At uero, si instrumentorum illæsus status sit, sed magnopere facultas infirma, inæqualitas illa, de qua iam diximus, non existet, sed mutila & decurtata, quam uocant, inæqualitas. Ad motus enim digitis uicta facultas, minores semper imbecillioresque pulsvu creat. Demonstrationem oratio ampliore non querit, cum abunde in libris de dignoscendis pulsvibus declarauerim. Quod uero refert ad hunc locum, hoc faciam, ut adijciam.

Pro facultatis offensione alie atq; alie inæqualitates oriuntur.

Cap. 3.

FACULTATIS, quæ creat pulsvu, non est necesse imbecillitatem in omnibus affectionibus parem esse: sed in ea permagnus est excessus & defectus. Nam prima quidem, & parua minores, languidioresque, non autem decurtatos pulsvu facit. Quæ uero est hac tanto maior, ut iam facultati sint oneri applicati digiti, hæc pulsvum decurtatorum auctor est. Sed, quia duplex est in his ipsis differentia: (quidam enim illorum ad pristinum motum reuertunt, quos decurtatos uocant reciprocos: aliqui illic alicubi permanent:) priores scito minorem annunciare imbecillitatem. Adhuc enim resistit quodammodo facultas, & ueluti colligens seipsam, & sæpe concitans, magnitudinem ita auget pulsvum: auget item contentionem. At, qui permanent in extrema paruitate, nec omnino recipiunt sese, languidiores, quàm in his, ostendunt facultatem esse. Sic, si semel deficiant, significabunt ultimam quandam imbecillitatem. Vetus hæc explorari omnia applicandis digitis arteriæ, nequaquam suspensis, apertissimum est. Nam, si eleuatis ijs, & mox applicatis inueniamus in singulis applicationibus motum deficientem, ueram abolitionem pulsvu uocamus, non deficientem pulsvum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsvu deficiente. Illa enim uelut est defectus,

TERTIA CLASSIS

M ut sensus

ut sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiata amissio. Ergo, ubi adinueniendi digitos uideat E motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus uocamus deficientes. Illi quoque statum medium numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectam pulsus abolitionem: & quanto decurtatis grauiorem, tanto leuiorem pulsus abolitione. Achi quidem tres status quantitate noxæ differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorum, qui est omnium leuissimus. Quintus his addatur, intermittendum, qui præcedit deficientium statum. Quod enim in uno aut altero erat, aut certe in numero pulsuum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestæ etiam ipsorum intermittendum differentia sunt. Grauius enim facultas offensa est, ubi plures: leuius, ubi pauciores motus deficient. ¶ Iam uero intercurrentes, quos uocant, pulsus alia ratione, ac intermittentes, dignoscuntur: qui quidem item inter inæquales, qui acruatim fiunt, sunt: incidentes, ubi facultas ualens copia humorum, uel instrumentorum oppilatione impeditur. Ut ergo ad repellenda, quæ molestant, maiores sæpe, & uehementiores edit, celerioresque pulsus: ita plures quoque, in eiusmodi præsertim statibus, atque alti pulsus fiunt, itaque portendunt decretoriam excretionem. Porro non solum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulsuum, sed & instrumentorum ualida oppilatio, aut compressio, & constrictio: ubi in se nihil prorsus arteriæ allicere ualeant. Hactenus de pulsuum inæqualitate collectiua satis dictum est.

Causa inæqualitatis unius pulsus.

NVnc de inæqualitate unius pulsus agendum est, cuius sunt complures singulares differentia. Has laborandum nobis est, ut ad uniuersales reducamus cunctas: quibus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone de differentiis illorum fuit, ubi initium fecimus a diuidenda primum motus inæqualitate, qui uel interpellatur, uel perpetuus est, uel reciprocus. Ac nouem differentias docuimus fieri, cum distinctionem arteriæ quies aliqua interfecans, totam eam in tria partiatur tempora. Ergo hic singulas ordine consideremus, ut causas inueniamus. Ac primo quidem loco, quam illarum primam exposuimus: cum celeriter primum concitata arteria, deinde parua interposita requiete, residuum denique addat distentione tarde mota. Hoc enim accidit, cum usus urgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur, sed aut ab uitio interrumpatur instrumentorum, aut ab humorum insigni abundantia. Nam, ni interrumpatur usquam distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunquam, nisi flagitet usus & morem gerat facultas, fiat. Nam paruam distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullum esse quæquam paruam pulsuum, qui dissecari in partes duas, ut animaduertere possis, ualeat. At hic uero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterum a quiete, qui tardus. Ac, si quidem insigni uterque magnitudine præditus sit, tum erit totus ex maximis: G si minus, non paruus certe est prorsus, licet ex paruus quidem duobus constare intelligatur. Porro facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & usum etiam urgentem motus indicat ille secundum quietem. Nam, si absque eo esset, nunquam inceptum motum facultas absolueret: sed, ubi inhibitus primum motus eius esset, ibi desineret distentionem, unumque hunc faceret paruam pulsuum. Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruam factum cernas pulsuum, non quin moueri facultas possit, sed quod impediatur: unde sequentem sæpe maximum efficit, concitans, ut ita dicam, seipsam, & ueluti colligens, uiresque recuperans, denique omnem contentionem uimque aduocans. Hoc autem cum posset etiam hic moliri, quia non fecit, usum declarauit urgere. At unde, quod immodici humores, uel instrumentorum compressio aut oppilatio motum impediunt? primum hinc, quod ualeat facultas, & usus instet. Neque enim extra illa, quod noxam inducat, reliquum quicquam sit. Deinde etiam ex ipsa natura illorum. Nam, siue copia sit humorum, quæ degraueat, nihil obstabit, quo minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atque inde residuum apponat: siue sit ualida instrumentorum obstructio, siue compressio uiolenta, retineri hactenus uerisimile est motum, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At, quia omnino consistere & retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam compressionem & obstructionem ualidam H esse dicimus. Atque hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit: Singulis autem separatim ea, quæ nunc exponemus. Primæ, admodum onerari a copia humorum facultatem, ubi ex abundantia certe humorum gignatur is pulsus. Posterior enim motus, qui secundum quietem fit, cum prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauius onerata facultas sit ab humorum copia. Contra est in altera differentia, in qua motus utrinque celer est. Videtur enim attollere facultas, & retinere contentionem, copiamque humorum repugnare. Iam medius est inter utrumque status, ubi motus quoque secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Hæ sunt distentionum quiete interpellatarum tres differentia. Alteræ tres sunt differentia, ubi priore motu tardo, alter trifariam uariet: ut aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sane hic quoque pessimus est, qui utrumque motum tardum habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter utrumque, ubi sit moderatus. Haud aliter, cum a primo motu moderato alter tribus modis conuertatur, commodiorem significabit statum celer motus, perniciosiorem tardus, medium moderatus. Omnium harum nouem differentiarum, a quacunque causa proficiantur, quæ est utroque motu tardo, deterrima est: commodissima, cuius celer est uterque motus: media, in qua uterque moderatus. Iam alia, quæ intercedunt inter mediam & extremam utranque, proportione. Quin etiam tempus hoc quietis, quo fit in quaque;

* Alias ex antiquis cod. in uero intercurrentium, quos uocant, pulsus affectio contraria est affectio, ni intercurrentium: qui quidem &c.

Cap. 4. F

A. l. r. f. 2. d. 3. c. 6. p. 91. C.

Aquaque nouem harum differentiarum longius, hoc est deterius: e diuerso diuturnius motuum tempus meliorem declarat statum. Præterea utriusque distentionis magnitudo optima: contra pessima est paruitas. Similiter uehementia optima, remissio pessima. Quod si omnia, quæ commemorauimus, mala in uno pulsuum conueniant, hic illorum scilicet pessimus erit: contra, si omnia commoda, optimus. Ille enim, si copia humorum sit, quæ facultatem oneret, ualde declarat superatam naturam esse: si oppilatio arteriarum, cum præcipuarum esse harum, nec remotarum longe a principio, tum hanc oppilationem indicat insignem esse: si compressio sit & constrictio, innuit arteriarum locum occupatum pene omnem. At uero commodissimus inter illos, cuius, inquam, uterque est motus celer, magnus, uehemens, ac quietis breue tempus, cum facultate denudabit superiorem abundantiam humorum esse, tum oppilationes & compressiones arteriarum uel paruas, uel non in nobilioribus partibus, uel procul a principio. Sed hæc ad cõtemplationem proprie pertinent prælagiendi: nos, quod non aliena a proposito erant, adscripsimus.

Continuorum motuum, sed disparis celeritatis causa.

Cap. 5.

NVnc ad pulsuum cõmentandos trãeamus, qui totius distentionis habet quidem perpetuum motum, non uniuersum tamen pari celeritate: de quibus in libro de differentiis pulsuum abunde diximus, & quot oēs huius generis differentia sint, quotque in quaque earum pulsus. Quominus horum hic numerus recensendus est, sed ad causas illorum accedamus, easque, quo breuior tota disputatio sit, quoad eius assequi poterimus, generatim explicemus. Ac, qui iam inde ab initio ad finem usque in celeritatem insurgunt, minus onerari annunciant facultatem, qui contra, magis: uerum tamen oppressa quidem facultate nullus horum existit. Siquidem oēs magni sunt, præsertim quatenus in tria interualla, triaque tempora aut quatuor, quæ sentiri possunt, motus ualeat extendi. Est autem proprium istis, qui in contraria affatim mutantur, non solum grauari facultatem, sed etiam obstrui & premi instrumenta. In contraria affatim mutari dico, si, cum moueatur celeriter, subito fiant tardi: aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur. n. hi cum ex obstructioibus quibusdam & constrictioibus, sed minus difficilibus, quæ in intermittendis: tum ex facultate ipsa copiosis humoribus onerata: minus illa tamen, quæ in intermittendis. Etenim non æque magnum est incommodum mutari motum, ac impediri. Sed. n. huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo differant, quique inter eos exitiosissimi sint, quique lenissimi, quis prompte uel de uulgo, adminiculo illorum, quæ de intermittendis tradidimus, inueniat: faciam tamen, ut in cõmentariis de prælagitione ex pulsibus aperiam. Nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos: ut qui pro communi genere communes habeant generationis causas, de quibus modo dixi.

Vibratorum & Dictotorum pulsuum causa.

Cap. 6.

A. l. r. f. 2. d. 3. c. 6. p. 91. C.

Porro ad reliquum iam genus inæqualitatis in una parte positæ, quos Dictotos pulsus uocamus, pergendum est. Hos diximus non posse esse, nisi uibrati sint. Quam ob rem eorum causas, nulla ratione exacte inuenias prius, quam uibrati causas accurate perspexeris. Fit autem hic, ubi ualida sit facultas, instrumentum durum, urgeatque usus: quorum certe unum si absit, non fiat uibratus. Quæ. n. constituit eius generationem, est uiolenta distentio duræ arteriæ. Nam, nisi ambo sint hæc coniuncta, non uibretur, & unde quaque concutitur. Quod si arteria indurata sit sola, nec cogatur distendere eam plurimum facultas, nulla erit plane uibratio, sed hoc tantum, durum, quem uocant, pulsus. Sin plurimum dilatate arterias facultas studeat, illæ autem moderata mollitudine consequantur, magnus tunc erit, non uibratus, minimeque durus. Quare, si fiet, ut uibratus sit, plane distendere amplius eas, quæ possint, facultas molietur. Atqui, nisi ab usu urgeatur & cõpellatur, uiolentam facultas actionem nunquam obeat. Recte ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arteriis, atque urgente usu. Ut autem urgeat, a quamam procedat causa, exponendum est: hoc enim minime est prætermittendum. Vna est, ut sic dicam, finitima causa, cuius multæ auctores sunt. Quæ tandem hæc una est, & quæ multæ illæ? Vna hæc est, cum usum functionis non impleat: Multæ illæ huius auctores, breuiter, imbecillitas facultatis, instrumentorum contumacia, & maior usus. At de proposito pulsuum genere demenda facultatis imbecillitas est: nanque eam probauimus firmam esse. Relinquitur igitur, ut uel usu crescente, uel instrumentis renitentibus, uel utriusque copulatis distentio in uibratis pulsibus non assequatur usum. Atqui usus abundantia caloris augetur, uel exhausto animali spiritu. Contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, compressiones, & duritiam. Atque hæc durities existit, si inflammata sint, & scirrho intumuerint: induerint, desiccata sint, refrigerata, contenta instrumenta. Itaque omnes iam inuenimus causas originis vibratorum. Nam, intemperata inæqualitas si progrediatur, augebit quidem uibrationem, non tamen causa est eorum generationis. Ceterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime talem intemperiam, quod ubi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic citatiorque fiat pulsus: ubi uel frigidior uel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concitatur pars illa prior, postea orditur altera. Quare ex eo cum augebit simul uibratos, tum erit finitima causa inæqualis in partibus diuersis arteriarum motus. Igitur pulsus, qui uocatur Dictotus (ut tandem aliquando ad hunc ueniamus) ad hunc modum fit. Vbi parte arteriæ, quam attingimus, duriores sint frigidioresque, itaque difficilior et moueantur partes utrinque, quas non attingimus: ac deinde partem mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intro, iterumque secum attollant: his, necesse est, feriatu tactus. Eiusmodi pulsus dictotus est dütaxat, nõ aut uibratus perspicue. Alter, qui

¶ Non est in antiquis.

A. l. r. f. 2. d. 3. c. 6. p. 91. C.

TERTIA CLASSIS.

M 2 iuxta

iuxta & satis uibratus est, & dicrotus, sit ad hunc modum. Vbi cum uibratione sublata arterie pars ea, quae sola cute tecta est, facile attollatur: aliae autem utrinque partes crassitudinis, numeroque onerentur corporum incumbentium, adeo ut ne motus quidem earum tangentibus occurrat: necesse tum ex parte hac, quae aperta est, omni iam sublata, partes illas non manifestas, quae utrinque sunt, adhuc attolli: Itaque mediam, quae delata iam dudum est, de integro unà cum illis, quae utrinque sunt, attolli, ita ut redeat & occurrat iterum foris ipsam tangentibus. Proinde constat eum dicrotum futurum: qui in eo tantum uincit uibratum, & motus inaequalitatem in magnis obtineat partibus arteriae. Cum enim pars, quae digitis occurrit, omnis, nisi quatenus uibratur, aequaliter moueatur, ac partes ex utroque latere ab illa differant, efficitur Dicrotus. Vibratus, cui nihil suppetit amplius, quam quae uibrantur concutiunturque paulatim omnes partes, motus in tam magnis partibus diuersitate, quam habet Dicrotus, uacat. Planum est igitur ex praedictis dicrotum interim ex magna intemperie oriundum esse, paruaque duritiae arteriae in eum modum motae: interim ex ingenti duritiae coniuncta cum quadam imbecilli intemperie, uel crassitudine, uel abundantia humorum & carnis.

Caprizantis pulsus causa.

Cap. 7.

Caprizanti uero, quem uocant, hoc cum dicroto conuenit, quod bis pulsat, non conuenit causa. Neque enim cum instrumentorum duritia, necesse illi est, nec cum intemperie ut coniungatur. Verum, ubi retineat facultas: quatum illa quidem praestare potest contentionem naturam, arceatur aut a motu, uel ob humorum immodicam copiam, uel ob oppilationem uel compressionem instrumentorum: quies tunc distentionem interpellat. Iure itaque altera eius pars secundum quietem robustior illa, quae eam antecedit, uidetur. Siquidem, ubi sese facultas, quae prius fuit uicta, collegit, ut ita dicam, & confirmant, uiresque reparauit, imminet grauius, & ut superet reijciatque; quae molesta sunt, contendit: id quod frequenter facit. Quod si in altero etiam impetu sit inferior, fuerit is sane caprizante deterior pulsus. Nomen hic non est sortitus. Tametsi hos quidam omnes, quorum continuitatem distentionis interpellat quies, appellent caprizantes. Nos quidem de nominibus minime laboramus, nisi quatenus flagriter institutionis perspicuitas.

A. l. 1. f. 2. d. c. 6. p. 91. C.

Undosorum pulsus & uermiculantium differentia & causa.

Cap. 8.

Undosus, quando res aperte declarata est, ad aliud genus digrediamur pulsuum inaequalium, quos undosos, non nunquam etiam uermiculantes uocant. Diximus uero de his quoque, sola eos distare quantitate, sub uno tamen ambos genere positos esse. Ac sunt quidem in eorum numero, qui in diuersis partibus arteriae inaequalitatem, idque in una distentione habeant. Causae sunt illorum generationis, facultatis imbecillitas, uel copia humorum, uel summa instrumentorum mollitudo. Nam, cum a principio in singulas arterias permeans contentio, pari firmitate totum attollere uas nequeat, hic propinquior principi parti motum orditur primum, remotior ferius. Atque, aequaliter si hoc fiat per omnes arterias, eius semper prior pars prius uidebitur moueri: ueluti si fluente quopiam per eas libere, uel spiritu, uel humore pulsus contingeret effici. Quod quidem Erasistratus perpetuum autumat esse, in quo mentitur de rebus euidentibus: Aliorum uero nullus non modo medicorum, sed nec philosophorum, nec imperitorum. Omnes enim clare cernunt omnes partes arteriarum eodem distendi tempore. Raro & iam praeter naturam, partes cordi uiciniores moueri prius, deinde longinquiores. At talis pulsus non undosus iam, nec uermiculans est: uerum, cum ei hoc accesserit, ut, quod speciem habet fluentis per arterias, remorari alicubi & subsistere uideatur, quiescereque: mox iterum fluere, iterumque retineri, atque per totam hoc arteriam accidere: is pulsus, uel undosus, uel uermiculans est. Nam, cum singuli motus semper terminentur quiete, feriem ueluti undarum, uel uermis perrepentis speciem contingit representari. Si igitur facultas a copia humorum oneretur, haec moratur contentionem, ac interpellat, atque diffindit illic, quod plurima confluxit. Itaque existunt multae distentiones in modum undarum sese mutuo excipientes: atque, quo loci diuisa contentio est, illic terminat undam quies. Quod si ipsa facultas etiam citra humorem languecat sola, nec uniuersam possit arteriam distendere, sed hoc partem hanc latam faciat, & tum existent ueluti undarum quarundam multae circumscriptiones succedentium mutuo distentionum. Porro, quod inter hos pulsus interest, & illos, quos copia humorum constituit, magnitudo est. Unde hi ob paruitatem uermiculantes, ob magnitudinem illi undosi uocati sunt. Et causam habent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam consequuntur etiam extremam mollitudinem instrumentorum eiusdemmodi pulsus, simili modo, ac in mollibus ac tenellis uirgibus, quae cum ex uertice apprehenduntur, quaedam partes, praecipue uicinae parti prehensae unà attolluntur: quaedam, cum flectuntur, adhuc demissae manent & humili. At uero duris uirgibus & ficcis hoc non accidit: sed, pari contentione si attollere uelis, quacunque parte prehendas, tota simul attollitur. Idem arterijs usu uenit, cum multa humiditate imbutae sunt. Neque enim tum a principio contentionem aequaliter omnibus partibus accipiunt, sed, quasi flecterentur & frangerentur, multis partibus dissecant: in eoque undosus plerumque, non nunquam uermiculans erit. Nam ualidam facultatem habet undosus: quippe magnas sic partes arteriarum poterit attollere. Imbecilliore uermiculans, quae paruis interuallis tum contentio uincatur. Ceterum statim hunc necesse est inaequalem alioqui, & et intermittentem fieri: ut fit in hydropicis, quibus cum resistat adhuc contentio, quemadmodum inferius, ubi tractabimus de illis, dicemus, latus undosusque est. Vbi uero sit uicta, uarie fit inaequalis.

Auic. ibidem.

Auic. ibidem.

A. ibidem.

* Alias mouetur.

Decurtatorum

Decurtatorum pulsuum causa.

Cap. 9.

Ed, quia satis est dictum de his, de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatem consequuntur facultatis, a qua pulsus creantur. Cum enim a corde permeans in singulas arterias contentio magis ac magis in partibus remotioribus dissoluitur, minores tum languidioresque, necessario earum motus fiunt. Qui tandem igitur in partibus quidam principio propinquieribus inueniri aiunt non nunquam minores motus? Neque enim hic poterimus dicere, contentionem in uicinioribus magis, quam in remotioribus remitti. Equidem puto ijs aut propter arteriarum inaequalem situm eam speciem oblatam esse: aut si plane uera praedicat, intemperie inaequalitati origo omnium istorum pulsuum referenda accepta est: ut a principe parte facultas in arterias diffusa, partibus earum temperatis merito utatur melius, intemperatis deterior. Siquidem instrumentum a pari robore eodemque, si humiditate & calore sit modico temperatum, facilius ac magis mouetur: squalidum, aut nimium humidum, aut frigidum, lentius minusque.

Innuentium & circumnuentium pulsuum causa.

Cap. 10.

igitur naturam innuentium & circumnuentium pulsuum simili ratione commentabimur: possint forsitan pari modo ac simili aliquando fieri: nam saepe luculenter mihi certe apparuerunt alijs de causis accidisse. Vbi enim ualida sit facultas, corpora autem, quae ambiunt arterias, marcescant: qua parte illorum maxime marcida, atque eo leuiore, emicare motus possit, ibi etiam maxime elucescit eius magnitudo. Comparata enim huius partis distentione alijs utrinque minoribus, decurtatum in utrisque partibus motum ostendit. Hoc fieri in ualidissimis facultatibus non potest: quae immotam oporteat eam esse, nec sustinere incumbentium corporum pondus: ut manifestam efficiat excellentiam distentionis in parte nudiore praeter illas, quae sunt in partibus oneratis.

Inaequalitatis ex situ arteriae causa.

Cap. 11.

At quomodo ex situ arterie fit pulsuum inaequalitas? hoc enim deesse orationi adhuc uidetur. Qui uero aliter, ac dixit Hippocrates, qui de omni nos distorzione in cordi docuit? Etenim ueterum similiter, & spina, musculique distorquentur, cum in corporis illas partes tenduntur, in quae distorqueantur: sed, quia multae causae sunt, quae tensionem inducunt, uniuersum plerisque ueteribus Medicis difficile fuit inuestigatum. Inflammationes enim, scirrhi, abscessus, ac crudorum quorundam generatio tuberculorum: breuiter omnes praeter naturam tumores, uicinas partes ad se retrahere ualent. Praeterea squalida durities, frigusque immodicum, quiddam faciat in modum gelu, & conuulsua intentio: quorum alias aliud arterias distorquet. Praeter cetera distorquere inaequalis intemperies censenda est.

A. l. 1. f. 2. c. 8. p. 400. D.

* Alias expulsi. i. siccitas.

Conuulsui pulsus causa.

Cap. 12.

Ed, quando de his, [quae nobis uisa sunt,] exposuimus: iam de conuulsuo pulsu etiam disputandum est, qui nomen recte inuenit ex ipsa specie & affectu, quem solet denotare. Tendi enim ad utrunque terminum arteriam putaueris, & statim corripit hominem conuulsio. At quis tandem hic scrupulus est, & ob quid propositus? si, ut arteriarum cor, sic neruorum est fons, nihil est scrupuli, & frustra est propositus. Sin aliud principium neruorum, aliud arteriarum: atque harum pulsus functio est, illorum sensus & motus uoluntarius: ut functionum illis nulla societas est, ita nec erit affectuum. An uero errant in eo & mentiuntur, qui putarunt illis nullum commercium esse? Nam princeps quidem huius placiti diuinus ille Hippocrates, Confluxio una, inquit, est, conspiratio una, omnia omnibus consentiunt, natura communis. Nam, nisi hoc esset, duo animalia esset, nec unum, quisque nostrum. Nunc arterias [magnas] cor cerebri uinculum societatis transmittit, cerebrum neruos cordi: qui quamquam non magni sint, mandatam tamen rationis possunt perferre. Ad haec cum singulis arterijs fibrae a neruis deductae ad societatem cohaerent, per quas se sinunt mutuo in consensum uenire, non modo actionum, sed affectuum etiam. Nec iam quicquam habet admirationis, si, cum uniuersum neruosum genus coniunctum cum arterijs sit, singuli que eorum ramuli sibi mutuo immixti, [principiaque] (ut dictum est) inter se coniuncta sint: communis appareat affectus.

transiunt.

Causae alti, humilis, lati, angusti, longi, & breuis pulsus.

Cap. 13.

Ed, quia de conuulsuo pulsu diximus, residuum ad comensationem omnium inaequalitatum adijciam. Superest nimirum, quae admodum alti, humiles, lati, angusti, longi, & breues pulsus fiunt. Maximus est. n. horum numerus, & uariant maxime omnes inaequalitates cum in uno pulsu, tum uero longe magis in aceruo. Accidit autem tale quippiam, dum distenduntur arteriae, & in ualētibus omnibus & aegrotis plerisque: ut superna ipsam superficiem moueri clarius sentiamus, quam partes obliquas: quae propior illa sit nostrum tactum, & cogrediarum minus multis interpositis corporibus. Partes ex utroque latere huius cum remotiores sunt, tum pluribus corporibus, quae interposita sunt, induta. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligenter expendas, altior est: quae deficiat semper eius in latum motus, praepolleat autem motus in altum. Verum, quia mensura nobis haec est, reliquorumque regula aliorum, nec altum eum, nec angustum appellamus: sed, ut par est, & postulat aequitas, moderatum, & inter omnes excessus mediū. Cui quia assueti nos sumus, & una eum eo creuimus, ac saepe eum inuenimus, non in sano modo, sed & in aegrotis facile cognoscimus, qui superantur ab eo, & qui eum superant in quacunque dimensione. Etenim longus & breuis ad hunc collatus dicitur. Ac quicunque non est in hoc uersatus, non tantum non alti, humilis, lati, angusti sit probus explorator, sed nec longi & breuis. Nam, ut hominem dicimus aliquem undequaque moderatum, non obuia illa ad sensum paritate & longum cum lato & profundo comparantes, sed paritate in potestate: Neque

nam tam est quifquam breuis, ut concedat longitudo latitudini. Sic uocamus moderatum pulsuum, na E
turalem proportionem & mediocritatem, normam æqualitatis, [ipsum sensum] facientes. In hoc om-
nino longitudo præstat profunditati, atque hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriam fingamus om-
nibus circumiectis corporibus nudatam, æquabit profunditatem latitudo, atq; adeo in ea certe nec di-
cere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas sit, sed, sicut undique sibi est simile corpus pla-
ne circulare, ita nulla dimensionum differentia est. At, si in alio sit corpore ea collocata, deorsum iam
diceretur, quibus partibus sustentatur & defixa est: sursum, quod est e regione: quod interponitur his in-
teruallis ex imo sursum, intelligunt altitudinem: & de super deorsum, profunditatem. Vbi autem altitudo
& latitudo est, illic alterutra dimensionum profunditas & latitudo est. Quod si non tantum fulciatur ali-
qua parte, sed etiam ex ipsis obliquis partibus, & superioribus complectatur quædam corpora, pla-
nissime partes, quas per pauciora tegmenta contingimus, apertiore motum, quam quæ tægimus per
plura, edent. Atqui, quæ arteriæ sub cute posita sunt, (tales autem sunt, quas dignoscendis pulsibus
atingimus) harum superiorem partem interposita sola cute tangimus: Partes utrinque alias, quantum
recedunt in obliquum, tanto per longius interuallum & per plura interposita corpora. Qua necessitate
fit, ut omnis pulsus, qui naturalis sit, si mutuo compares dimensiones, sit semper longior: uocatur autem
moderatus & aliorum regula, ut Polycleti. Nam, ut, cum alias statuas ad hanc conferimus, crassas, gra-
ciles, latas, & angustas uocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, cum naturali comparates,
altos, humiles, latos, angustos, longos, breues, crassos, graciles, magnos, atque paruos appellamus. At
quænam sunt causæ, unde oriatur, quod institueramus dicere? Ad manum erat quidem, ut in instrum-
torum intemperiem inæqualem causam conferemus, aut in distortionem situs: siquidem, quemadmo-
dum appareant in eiusmodi affectibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & [ab
iudicationibus] comperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum uero instru-
mentorum iam intemperiem, aut distortum situm solos in culpa ponere: Sane quidem interim etiam
de aliqua harum causarum incidat. Verum plerique affectus, in quibus inueniuntur eiusmodi pul-
sus, sunt expertes causarum, quas diximus. Neque enim temperamēti inæqualitas, quæ immutat adeo
naturam instrumentorum, ut inæquales efficiat pulsus: nec uero situs immutatio unquam inueniatur
citra ingentem noxam, tempusq; longum, quorum suppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec
iam iamq; iudicandis. Sed, quod illis accidit, hoc est. Magnum pulsuum [natura] creat iratis & iudican-
dis: non tamen, quanto quicquid maius euadit, tantum et animaduertitur. Motus. n. in altum & distētio
arteriæ, quousq; progrediatur, uniuersa conspicua est: motus obliquus fere occultatur, eodem. f. modo,
quo inculcata ualitudine præditis semper ostendimus præpollere motum in altum. Itaque memores G
illius status pulsuum, quos moderatos appellamus, si iam comperiamus bene auctam altitudinem mo-
tus, nec multum latitudinē, sed omnino parū, uel nihil profus, recte uocamus eos pulsus altos. Quod
si manifestum accedat incrementum latitudini, magnos simul & altos uocamus: sin omnino obscurum,
altos tantum. Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed non multum latitudinem uincat altitudo,
hos uocamus magnos tantū. Cum. n. eadem proportionem altitudo ad aucta uincat latitudinem, qua et
in naturali pulsu superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem uocant, retineat hic, oportet. Itaque
non altus, ut nec ille, sed maior tantum illo uidetur. Si quidem eorum, quæ eandem seruant formam,
non decet unum moderatum, alterum uocare altum. Sed, si eadem unde quaque proportionē alter cre-
uit, maiorem tantum. Quinetiam in longitudine eadem est ratio. Quæ, cum eadem proportionē auge-
tur, qua profunditas & latitudo, uniuersum pulsuum, uti diximus modo, maiorem repræsentat. Vnde,
ut magnus fiat pulsus, non requiritur, ut plane pares sint motus, qui in tribus dimensionibus augentur,
uerum ut proportionē sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportionē, nullo negotio, quā-
tum accessio discessit a proportionē, perspicient. Hoc pacto generantur proprii pulsus. Restat, ut cau-
sas aperiamus, quamobrem naturalis eorum proportio constare, uel perire solet. Constat sane, ubi nul-
la præter naturam insignis in crassitudine mutatio, aut in gracilitate corporis fiat: præterea nec sic H
citas immodica, uel humiditas, uel necessitas quædam maximæ profus distentionis: perit uero atq; con-
turbatur, cuiuspiã horū præsentia. Exēpli gratia. Reliqua omnia se recte habeant, facultas aut compella-
tur ita magnam distentionem facere, ut eius tumorem circumiecta arterijs loca nō capiant. In eo utiq;
statu, ut alta sint inculcata omnia, altus pulsus appareat, oportet. Dum enim in eam atollitur magni-
tudinem distentio arteriæ, ut nusquam coarctetur, naturalem tuebitur trium dimensionum proportionē:
ac coarctata, tantum detrahet de illa dimensionē, quantum progressu prohibita est. Quocirca iratis, li-
cet corpore sint optime comparato, fit pulsus altus. Distentionis enim summum excessum ne is quidē
commode ferat habitus: sed iam ex imo premitur, & ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea, quæ
instrata sola cute est, omnem calorem excipit. Vbi uero in alijs omnibus impedita distentio sit, pars au-
tem eius duntaxat superna feruetur soluta & libera, non poterit illius motus non præstare cete-
ris, quod aliud erat nihil, ac altus pulsus. Quia porro ualentibus cunctis, & ægrotantibus plerisque in
maximis distentionibus arteriarum manifestarum, quas tangimus, partes comprimuntur aliæ oēs, & in
angustum coguntur, ac suo motu libero prohibentur: partes autem eminentes, liberum obtinent & dis-
solutum motum: hinc factū est, ut obseruauerint Medici & scriptis prodiderint pulsuum iratorū altū ef-
se. Qui certe aut rarum exemplum non animaduertuerunt, aut negligenter attenderunt, aut hunc du-
xerunt

In. C. A. Gra legitur. ad hanc et obliqui. i. no sensum.

In. C. A. Gra legitur. ad hanc et obliqui. i. no ante iudicationes.

* Alias dicitur. citra profunditatem.

* quædam

Axerunt singulis affectibus pulsuum proprium, quem cum ijs cernerent frequenter esse coniunctum: Quia-
dam et ultra rara exempla, ubi causa deficiuntur, reticent: quos hoc sane nomine accuses, si alia omnia
ignoscas: ita enim scitu digna infinita præteribuntur. Quin ueritatis studiosus omne debet, quod con-
spiciat, et si eum angat causa, sedulo exponere. At quod tandem est illud euidēs exemplum? Multis gra-
cili corpore, nec facultate admodum firma, pulsus, si irascantur, magni, & non alti uidentur esse. Quæ
uero tandem huius est causa? Neque. n. multū uidetur ab illis, quæ initio iam posita sunt, abesse. Siquidē
robor facultatis diximus esse tū debere in altis pulsibus, ut maximam distentionem possit moliri, nec
loca cingentia arterias capere eam ualeant. Quod si est, in commemoratos affectus planissimum est nō
posse altū pulsuum incidere: cum nec ualeat facultas, & circū arterias loca sint amplissima ex marcore:
Sed, hæc quæ nec opinato inuenta est, apertum arbitror simul cum hac esse, quænam latorum pulsuum
sit causa? Nam, cum naturali robore facultas aliquatenus deficiatur, & latitudo sit insignis locorum, pon-
dusq; accedat arterijs ex superioribus partibus, hic pulsus collatus ad moderatum latior est. Pondus
hoc, quod accessit, sæpe sunt ipsius cutis rugæ: quod accidit senibus, & gracilibus, qui tamen habitu nō
sunt deficcato: de quo genere sunt, qui recenter sunt iudicati. Sæpe etiam ex humiditate, præcipue si ir-
rigua sint ipsa corpora arteriarum, ut fit in hydropicis. Partes. n. earum, quæ in summo cacumine sunt
positæ, delabuntur demittunturq; , partim in ipsam arteriarum cavitatem, partim in obliquum. Quare
hactenus ascensū, necesse est, pulsus prohibeantur, quatenus infra arteriæ dorsum demittitur. Ac nimi-
rum latitudinem iam bifariam oportet præpollere, tum quod in obliquum dilabantur arteriæ partes, ac cō-
primant, atque eo inferiorem regionem dilatent: tum uero quod immunita ipsa altitudo sit. Quarum cer-
te, uel altera reddere pulsuum latum ualeat, aut immunita altitudo, aut latitudo aucta. Quia uero ambæ
coniunctæ sunt, hinc clara in eiusmodi affectibus, & ampla conspicitur latitudo. Quomodo iam pul-
sus sit longus, quem uocant? inuenitur. n. motus non nunquam, qui quatuor digitis occurrit: sed ita an-
gustus & obscurus, ut speciem referat subtilis fidis. At ne hoc quidē ex ijs, quæ diximus, inuentu diffi-
cile est. Siue. n. fidem tenuem quandam occursum, siue pilum repræsentet, durities ex eo arteriarum tuni-
cæ ingēs significatur. Verū non ea modo durus. n. trā pulsus sit: immo, quia angustus humilissq; est, oportet
imbecilliorē facultatē esse, quam quæ magna ui instrumentū distendere propter duritiam contu-
max possit. Quid iam, si hoc uerum est, num & longus continuo is pulsus est? an huius et causam inuene-
rimus, si affectus commemoramus, qui præditi eo pulsu sunt? Qui tandē sunt illi affectus? habitus cor-
poris tenuis, circumtenta, aliquantoq; siccor cutis: proinde, si laxa & crassa magnam partem motus te-
git, tenuis contentaq; profus omnem conferuat. Vnde liquet conspirare gracilitatem totius habitus
oportere, & duritiem cutis, ad hæc duritiem instrumentorum, tum imbecillitatem facultatis, non ulti-
mum tñ. Perdiderit. n. pulsuum homo, non longum habuerit. Omnino. n. non attollit in sensibilem motū
facultas profus languida ne uas quidem molle, nedum durum. Sane per excellentiam longus pulsus
hoc nomen sortitus est: proprium autem nomen est tenuis, & gracilis. Qui absolute est, & proprie lon-
gus, cum quo quantitatē non concipimus dimensionum duarum reliquarum, aut ex corporis tenuita-
te, aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porro aut breuis fit, ubi in parte quapiam parua, arteria
sola cute miniatur, & partes ex utroque illius latere omnes in profundum affatim demergatur. Namq;
pars eius illa sublimis, quæ subter cutem est, aperte oēm motum prodat, oportet: profundæ contra, quæ
multa obiecta sint corpora, occultentur. Hoc multis spōte * suppetit: in morbois affectibus, sane pau-
cis, cum in situ distorqueatur aliquo modo arteria, ac parua sit eius pars cōspicua, reliquæ intro omnes
in profundum depressæ sint. Est uero & hic pulsus de illis, qui breues per excellentiam dicuntur. Nam
proprius huius nomen est, crassus, & turgidus. Quando quidem, qui simpliciter breuis est, uel ex cor-
pulentia nascitur, uel ex paruitate. Percurri iam omnes pene, quæ inæqualitatē inducunt, causas. Quod
si qua res parua præterita sit, facile inuenias ex commemo:atis.

Ordinati et inordinati cause.

Cap. 14.

Proximū est, ut de inordinatis, & ordinatis dicamus. Hi pulsus, quando inæquales omnes sunt;
quomodo docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo uariant, quod paritatem in certis
orbibus tueantur, illi confusi unde quaque sint. Hoc in cōi unum breue caput de omnibus ijs cognoscē-
dum est, causam, quæcunque inæqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixam esse: in pulsi-
bus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, ut æqualitas naturæ, si quid aliud, familiaris est. Quare, si alter-
rum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin utrunque, maiorem. Concurrunt autem
in inordinatis ambo: alterum in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum mutatorum causa.

Cap. 15.

Porro & mutationum rhythmorum causas, (hæc. n. restant explicandæ) si persequare superiora, faci-
le inuenias. Si enim recte demonstratum est allici per distentiones arteriarum aeream quædam sub-
stantiã, in contractionibus aut excremēta excerni, & quasi fuligines aductorum humorum: necesse est,
cum distentionis usus instet, maiorē fieri celerioremq; distentionē: cū contractionis, contractionem.
Quamobrem, quibus in ætatibus multi humores insuntur, quæ sunt usque ad iuuentutē, in his partū
distētio cedit contractioni. In quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe hic maius est contractionis
tpe distentionis tēpus: si quidem diffilatus per totum corpus, contractionis est arteriarū munus. In distē-
tionibus. n. in se attrahūt, ut alijs oibus oscillis, ita illis et, quæ ad cutē pertinet. Nihil ergo hic quitquã

TERTIA CLASSIS.

M 4 ex corpore

ex corpore excernitur, immo uero profus intro trahitur. Contra in contractionibus excernitur, attrahitur autem nihil. Iam, in quibus aetatibus humores natura non ad nutrimentum modo, sed etiam ad incrementum conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est. Semper. n. quantitati colectorum succorum quantitas respondet excrementorum. Proinde, ubi plurimi efficiuntur, illic plurima sunt excrementa: & ubi plurima excrementa, perpetua hic & multa opus est euacuatione: ut. si in uentris & uiscera excrementis sit. Ceterum, horum excretiones perspicimus sensibus: excrementorum uero euacuationes in arterijs assequitur ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias uacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstravi autem hæc: quoad eius res postulare, in libro de usu pulsuum. Ad propositam disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAUSIS PULSVVM

LIBERTERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de naturalibus ac non naturalibus (quas uocant) causis, quæ non per se, sed continentibus, ac primis mutatis causæ pulsuum dicuntur: apponuntur capita ex introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid a eum superioribus libris, quid hic agendum.

Cap. 1.

DOST QVAM de pulsuum alterationibus, quæ ex primis & præcipuis causis proficiscuntur, satis superiori sermone disputauimus, illas nunc explicabimus, quæ ab alijs omnibus fiunt: quæ non per se plane, sed quæ mutant primas, causæ pulsuum uocantur. Hæc autem, quia partim præter naturam sunt, partim naturales, partim etiam inter has mediæ, quas non naturales uocant: ut ab naturalibus exordiamur, par est, eodemque ordine dicamus, quem in libro tyronibus descripto instituiimus. Nam præter alia, enarrabuntur etiã, quæ illic recte tradidimus, simulque ostendentur, quæ congrue illic sunt præterita. Ac reliquimus quædam profus: aliqua hæcenus, ut non distincte explicaremus. Quicquid. n. initiatis huic comminationi allaturum erat obscuritatem, hoc uisum est præterire: potissimum autem omiſsa est causarum explicatio. Præstabat. n. initiatis in ipsis exerceri operibus primum per experientiam: deinde uniuersam aliquando perdiscere ratione essentiam rei. Itaque, ut exercitatis iam illis, & assequentibus. absolutio-rem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: Quæ prioribus duobus commentarijs, quantum de causis, quas continentes appellant, satis erat, differuit: duobus reliquis hoc, & proximo, cetera omnia plana faciet. Itaque ingrediamur narrationem, ac singula capita, quæ in illo libro conscripsimus, proponamus, eaque inde interpretemur. Primum ex ijs, quæ accommodata instituto nostro sunt, hoc sit.

Virorum pulsus.

Cap. 2.

VIRI mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem, tum uehementiorem, paulo tardiorẽ, fatiscque rariorem. Hoc est caput. Cur autem accommodatiore hæc oratio sit, ut primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaque, quia non est nostri instituti sæpius de rebus ijsdem scribere, ad causas iam pergendum est, declarandumque, quæ imponatur necessitas naturæ rei, quam obrẽ uirorum & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem calidior & sicciore foemina mas est, ut præstantissimi qui que senserunt ueterum medicorum & philosophorum, nosque alias demonstraui-
mus: usum generationis pulsuum, & instrumentorum comparationem differre in illis oportet: quæ si hæc, tum ipsos etiam pulsus. Etenim copioso calori, in superioribus libris ostendi magnum pulsum familiarem esse. Itaque, si calidior mas foemina est, etiam pulsus statim habebit maiores: si multo calidior, multo maiores. At. n. tum calidior, tum multo est calidior: proinde & maiores, & multo maiores pulsus obtinebit. Nam calidiorẽ esse, cum in libris, quos de temperamentis iam edidimus, tum uero antea etiã in ueterum scriptis satis probatum est. Iam uero multo calidiorẽ, id nondum nec nos, nec quisquam demonstrauit alius. Quare faciendum nunc id nobis est, ut demonstremus, alioqui nequaquam constituta erit & confirmata tota oratio. Primum initium capitis commemorandum est, atque ipsum totum legendum, singulaque uerba attendenda. Nam quid dicit? Viri mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem. Quid hoc sit, fere, summa diligentia expendendum est: certe. n. nõ temere quidẽ appositum est, sed totum firmamentum in eo & cardo uersatur orationis. Nam, quia nec inde ab initio perinde nos temperati omnes sumus, nec uitæ institutis ijsdem, nec uictu usi, uniuersalis affirmatio tollitur, cum inueniri interim possit mulier, cuius non solum non multo minor pulsus, sed omnino ne paruus quidem sit, nec par, sed plane est, quam quorundã uirorum, maior. Fac, uirum mihi singas natura pituitosiore: frigidum hoc erit temperamentum humidumque, si cum muliere conferas natura biliosiore, id est calidiorẽ

Adiore & ficciore. Nec hic consistamus, sed incolat ille Pontum, hæc Aegyptum. Præterea uir in umbra uiuat, & ocio, ac multis in delitijs, molliterque: mulier ruri agat, ac multa in exercitationibus sit, & uictu utatur modico: huius mulieris pulsus, quam uiri maior erit. Verum, si, ut postulat natura, uiuentem utrunque obserues, & in sua propria ab initio temperatura constitutum, unaque & eadem commorantem in regione, non maior tantum, sed multo etiam maior sit huius uiri pulsus. Nam pro naturali quidẽ temperamento, maior tantum, non multo maior erit. Verum, cum accessit a peculiaribus uitæ institutis utrique differentia: illa in ocio uiuat, hic in multis laboribus: multo sane ita calidior uir efficitur, itaque pulsus est multo, quam mulier, maioribus. Additum est autem capiti, fere, quod sagacioribus tyronibus pro stimulo quodam excitante est, & ad totius rei perscrutandam naturam instigante. Statim enim de naturali differentia uiri & mulieris meditantur, & intuebuntur uniuersum genus in omnibus animantibus masculinum ualentius foeminino esse: atque foemelle esse officia concipere, lactareque, denique foetus naturales educare: Maris uero nutrimenta ijs suppeditare, & si petantur insidijs, defendere. Vnde perspicient semper differentiam, ut maris ad foemellam, maiores tantum pulsus creare: at differentiam, ut uiri ad mulierem, multo maiores. Sic etiam uehementiores tantum, si naturam spectas, pulsus marium: longe uero uehementiores uirorum præ ut mulierum: quia contentionem illis naturalem in laboribus crescere oportet: his, quia ociantur, remitti. Horum etiam si aperte nihil tua sponte inueneris, at in opinionem eorum inquirendo uenies, aut certe, ueluti si eorum ardens, quæ cupis inuenire, neque dum inuenisti, si ad magistrum qui docere ea ualeat, applicaueris, & citissime discas, & optime memoria complectere. Atque hæc sic habent. Robur iam facultatis, quod maribus adest, conferet aliquid & ipsum pulsus magnitudinis. Quare non solum ex caloris abundantia, uerum etiam ex robore marium peciores pulsus fiunt. Sed hoc etiam in libro primo probauimus, ualidis facultatibus esse magnos pulsus maiores. Quid iam uiri, nunquid hæcenus tantum a mulieribus distant in causis pulsuum? an etiam momentum utrisque ex corporis habitu non leue accedit? Illi enim totum corpus ad perspiratum habent probe comparatum, purum, excrementis uacuum, non compressum. His contra artæ inter uasa regiones sunt, quas adeps, mollisque caro, atque excrementa quædam occupant pituitosa: ad hæc spissum est, & male per halitum digerit corpus: præterea coguntur quidam in plerisque corporis partibus, illaborati, crassi, crudique humores: a quibus comprimi omnibus arterias earum sua natura alioqui longe minore mole præditas, coarctarique; necesse est. Quare habitus ijs omnino est undequaque ad paruitatem pulsuum dispositus. Vnum modo ad magnitudinem consecuta sunt appositum, mollitudinem instrumentorum, quæ illis etiam nulli usui est. Primum, quia sunt plures paruitatis fortioresque causæ. Deinde, quæ, cum late in illis uiri a mulieribus distent, minimum diffideant in mollitudine instrumentorum. Neque enim perinde sicciore uirorum dicitur corpus, collatum ad mulierem, ut si, uerbi gratia, lapis sit cæno siccius: neque multum inuenias excessum in arteriarum ipsis tunicis. Immo uero instrumentum uirorum ita comparatum est, ut ad functionem sit sequeax. Quin, si maior excessus sit, & multo mulieris instrumentum mollius, id ipsum sane sit in causa, cur minores fiant pulsus. Si quidem, ubi nihil est, quod grauat, uel comprimat, uel coarctet, illic accommodatius ad magnam distentionem est mollius instrumentum. At, ubi (ut modo in mulierum ostendimus habitu) pressus, ponderatus, atque coarctationes multas, hic instrumentum mollius, ut quod omnibus, quæ infestant, facile cedat, ad distentionem est ineptius. Verum de corporibus hæc omnia optime constitutis referri, & constitutioni uiuentibus conuenienter, uel ex his planum est, quæ commemorauimus. At absoluta de his & integra disputatio, ac demonstratione confirmata in secundo libro de pulsibus dignoscendis prodita est. Quare, qui commentationem probe de pulsibus gestit assequi, ei illo opere opus est reuoluto. Iam uero etiam de celeri pulsu est in tertio illorum commentariorum demonstratum, quantus error sit plurimorum in ijs dignoscendis, qui pulsum breui tempore durantem statim etiam uelocem arbitrantur esse. Et nimirum mulieris pulsum, (nam causa præsentis disputationis meminimus, quæ demonstraui illic) bene celerem putant esse. Est uero ille celerior quidem, non insigni tamen & magna differentia excellet pulsum uirorum. Sic se res habet, & recte tyronibus scriptum est; Paulo esse uirorum tardiorẽ pulsum, quam mulierum. At causa illic, ut in omnibus eo loco traditis, omiſsa est, quam nunc aperimus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parciore mulierum, debebat tardior etiam pulsus esse: quod eum utrique huic causæ ostendimus esse peculiarem. Ceterum, quia multo est minor, eoque minus usui satis sit, auget, quantum potest, celeritatem: quippe hoc primum liber esse necessarium probauit. Itaque, cui illa exciderunt, quæ in illo libro docuimus, ne quicquam hæc legit. At, si quidem celeritatis tanta accessio sit, ut omni usui foret complendo, non quæreretur crebritas: sed, quoniam multum usui cedit functio ob distentionis paruitatem, aliquantum autem adiuuatur a celeritate, oportet, iam satis pulsus sit creber: id quod etiam in primo libro est declaratum. Ergo mulieres ad hunc modum a uiris pulsu distant. Masculi infantis ad foemellam similis ratio est, non undique; tamen eadem: sed quomodo diximus antea. Nam tantum maiorem, uehementiorem, rariorem, non multo item, pulsum habet masculus, quam foemella: atque de his hæcenus. Nunc ad proximum caput digrediamur; quod de differentia docet ex temperamento.

Calidi natura pulsus.

Cap. 3.

Calidi natura multo habent maiorem, celeriorẽ, crebriorem, uehementiorem non item multo.

A. l. i. f. 2. d. 3.
67. p. 91. D

A. l. i. f. 2. d. 3.
67. p. 92. D

ito. Complectitur & hæc oratio quætionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi præditus singu-
lari prudentia sit, ullus tyronum animum potest. Etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humi-
dos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natu-
ra calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sicci. Neque enim qui natu-
ra calida sunt, eundem omnes pulsus edunt. Immo uero sunt quidam tertij, temperati illi quidem hu-
miditate & siccitate, at calore intemperati. At eos neglexisse parum recte, qui ante nos temperamenta
discere uerunt, in commentarijs, quos scripsi de temperamentis, ostendi. Ergo hos moris est calidos uo-
cari, qui de quatuor temperamentis unum hoc solum uincens reliqua obtinent. Qui quidem, quo cali-
diores sunt temperatis, hoc maiores habent, & celeriores pulsus, crebrioresque. Causa, si retinuiti,
quæ prodidimus in primo libro, aperta est. At quid uehementiores diximus non multo esse eos pul-
sus, cum in huius operis primo libro quæserimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis
uehementior fieri? Quoniam hi pulsus tyronibus omnes uidentur uehementiores esse. Adiacet enim
quodammodo prima specie celer simul & magnus pulsus uehementi. Quare quidam etiam Medici, qui
libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerunt esse uehementem pulsus, ac constat ex magni-
tudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouenda tantæ quæstiones. Incertum enim identi-
dem illis, nec distributum, confusumque conducibilius certo est & definito, ubi profundam hoc con-
templationem postulet, declarationemque prolixam, ac longum tempus. Verum, quando abunde in
primo libro huius operis differimus de his, dicturi etiam non nihil posthac, cum perduxerimus ad
rhythmos sermone, hic enarrationem in præsentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

Gracilium pulsus

GRACILIORES maiorem, rarioremque multo, uehementiorem paulo. Cap. 4.
Accipiendi hic etiam absque ullo affectu alio sunt graciles. Nam, si ex conuerso temperamento, uel fa-
cultate, uel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuum composita immutatio erit, non uero ex una gra-
cilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atque leuora imposita cor-
pora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam conciliat. Atqui, ubi pari relicto usu crescit
magnitudo, hic rariiores, necesse est, pulsus fiant, idque tanto, quanto. sint maiores. Maiores uero erant
multo, proinde rariiores etiam multo erunt. At uehementiores hoc inueniuntur, quo tangentibus per
subtiliora occurrant corpora. Quamobrem, non quod acquisierint ullam contentionem, sed quod ma-
gis quam obtinent, prodant, tales uidentur esse. De celeritate & tarditate nihil hic memini, quod neu-
tram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant, ut crassiores, cum illis robore & usu re-
spondeant. De ætatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

Pulsuum pro ætatibus mutatio.

PORRO pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis. Om-
nes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout uel ad puerum, uel ad senem propius acce-
dant. Celerissimus item pueri iuuenisq; pulsus, senis * tardior. Reliquarum ætatum pulsus ambigunt in-
ter hos. At senex a puero longe magis raritate, quam celeritate, distat. In uehementiæ & magnitudi-
nis differentia maximus est, ut in ætatibus, pulsus iuuenū, minimus senum, medius & paulo maior pul-
sus puerorum. Iam uehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos, puerorum
pulsus. Bifariam crebritatem & raritatem intelligi: aliter ab illis, qui & contractionem confirmant sen-
tiri: aliter ab illis, qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus. Et uero etiam in
ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sane illos uolebam prius in contractione, quasi
insensibili uersari. Ac multo quidem tutius est, pariterque commodius, si in quietum quantitate ponas
genus hoc pulsuum. Ita enim fiet, ut simul in notitiam exactam ueniamus rhythmorū. Verum, quæ status
qui crebri, uel rari pulsus sunt auctores, fere talem eum utriusque huic seculæ repræsentant: erit causæ etiã
utriusque assignatio cõis. At præstiterit, ut eam ad ueritatē reducamus, hancq; in hoc sermone seculæmur:
quando quidem propositum opus minime ad Tyrones dirigitur, sed plane docet uerum. Ergo, cum ca-
lore pueri non pauco præditi sint, substantiam quoque, quæ refrigeret illum, non paucam requirunt:
quapropter magnis egent pulsibus. Quia uero humores etiam exhauriunt quā plurimos (quippe qui il-
lis non ad nutrimentum modo, uerum etiam ad incrementum suppetant) necessario in cõficiendis ijs
contrahent per totum corpus uaporosorum, & ut ita dicam, fuliginosorum acruum excrementorum:
ita etiam desiderant maximas arteriarum contractiones. Et uero etiam animalis spiritus non tantū nu-
turi substantiam oportet, sicut in adultis, sed una etiam cum instrumentis augeri. Itaque uel hoc nomi-
ne maiores distentiones flagitabunt: Adeoque usus contractionis arteriarum in infantibus æquat pe-
ne usum distentionis. Etenim sunt abundantissima excrementa, itaque maiorem quærunct contractionem.
Calor autem, ut non sit omnino copiosissimus, at, quod augeatur animalis spiritus, æquat in illis di-
stentionis usum ei, quem postulat plurimus calor. Quo. n. iuuenibus cedunt exuperantibus aduentitio
calore, hoc usum, quem imponit spiritus, refarcitur. Maximum ergo, simulq; celerissimum pueri utrunque
motum requirunt: sicque infra usum est functio in ijs: nam, licet quā maxime celeres sint & magni, nõ
fatis efficiunt tamen usui. Quare hic crebris opus motibus est. In senibus plane cõtra habet: calor pau-
cus, cui par est generatio fuliginosorum excrementorum, spiritusq; animalis nutritio. Iure habent ergo
contrarios illis pulsus paruos, tardos, rarios. Hic meminisse oportet eorum, quæ in secundo libro de pul-
sibus

E Auic. ibidem.
c. 8. EA. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 7. p. 92. D

A. ibidem. E

Aibus dignoscendis diximus: ut, quo adducti errore, intelligamus, complures Medici puerorum pulsus
putauerunt paruos esse, tamen si sint magni, si cum magnitudine eos arteriarum cõpares: parui, si ex pri-
ma specie æstimes. i. si quantitatem tantum distentionis spectes, eamque conferas ad iuuenum pulsus.
Sed tamen non maximos habent pulsus pueri, ne si ad magnitudinem quidem eos arteriarum perpen-
das. Si quidem, quod nec facultas eorum perueniat ad summum robur, & coarctentur etiamnum mol-
les arteriarum tunicæ, nec de maxima distentione detrahatur. Nihilominus tamen tantum retinent
pulsuum, ut medium superet. Ac celeritatem habent parem in distentione & cõtractione: nam & motus
utriusque par usus est, non ut in senibus. Quo enim minor contractionis usus est, quàm distentionis, hoc
contractio tardior distentione est. Nec iniuria quidem senes minorem habent, quoniam parū omnino,
aut nihil ex aduatis humoribus excremēti prouenit: est enim imbecillus calor: Præterea, quæ nõ magnope
re nutriantur, nec ullo modo augeant. Tamē usus distentionis, et si non magnus, mediocris tamē adhuc
senibus manet. Etenim uentilatum oportet innatum calorem, atq; nutritum animale spiritum. Quia
uero usus pulsuum non completur tantum unde quæq; a functione, sed & exolutus per se est oino: lōge
magis in raritatem immutat pulsus senes, quàm in tarditatē. Quare hic oportet longissimam quietē fieri:
quò, cū non impleret, præter quæ magnope augebat, perpetuos etiam concitabat motus. Nã non fo-
B lum in infantibus non esse auctum ad summum usum generandorum pulsuum, uerum etiam de maxima
distentione, quæ completeret forsitan una usum, non parum discessisse, ante demonstrauimus, cum tan-
tum detrahi diceremus, quantum facultas ab summo robore ab sit, ac degraentur coarctenturque
instrumenta, quæ infantes ex humiditate habent mollia. Sane hoc quoque diximus supra, instrumento-
rum mollitudines, quæ remotæ a pressu sunt, nec grauant, uel coarctant, referre ad pulsuum magnitudi-
nem: quæ uero his coniunctæ sunt, ad paruitatem, præcipue si robore facultas deficiat. At, quantum senū
pulsus ex puerorū degenerauit crebritate in raritatē, tantundē prope motus cõtractionis in tarditatem
ex celeritate. Nec obscura est causa: si quidē semel usum cõtractionis exolutum esse recte docuimus in
ijs ætatibus: non tamen distentionis usus perijt totus: nam hoc etiã tradidimus. Quo minus est in hac
tardus motus, quàm in cõtractione: atqui hæc tyro. solā poterat dignoscere. Probe ergo dictū est: senex
a puero lōge magis raritate, quàm celeritate, distat. Iã oē declaratū est, quod deficiebat huic ipsi diffe-
rentiæ: præterea, quod mutationi rhythmorū pro ætatibus: Quos (quoniam obscuriorē esse sermone, quàm
qui tyronibus accommodatus esset, arbitratus sum) nõ attingimus. Nã, ut de crebritate, ita de rhythmis
extiterit duæ sectæ: una prorsus negabat sentiri contractionē, quæ distentionis tēpus cõparabat cū to-
to reliquo, quod non tñ cõstat ex cõtractione, sed ex binis etiã quietibus: Altera sentiri cõtendebat, ac
C rhythmos in motu tēporibus ponebat. Hæc quanto secta sit perfectior & utilior ad prælagiendū, clari-
us in proxima lucubratione aperiemus. Nec tñ nunc obscurū est, nisi obiter superiora & negligenter
atredisti. Nam ex ijsdem, etiã differentiæ rhythmorū pro ætatibus a qua proficiscunt causis, nullo ne-
gocio inuenias. Cū. n. utriusque motus plurimus infantibus usus sit, minimus senibus, & omne interpo-
situm tēpus ætatium utrunq; usum exoluat, magis tamen contractionis: rationi consonū est, ut, quātum
a pueris recedant ad senes, tanto semper utrunq; motum habeant tardiorē, magis autē cõtractionis. Ex
his nascunt differentia rhythmorū pro ætatibus, de quibus latius in cõmentarijs de prælagitione ex
pulsibus agemus. Iã etiã, quæ obrem uehementissimus sit iuuenū pulsus, senū contra languidissimus, in
aperto est. Iuuenibus. n. ualidissima facultas est, senibus uero debilissima. Eadem etiam alijs in ætatibus
ratione, pro robore earum uel imbecillitate pulsus remissione & uehementia different.

Pulsuum pro temporibus anni mutatio.

Cap. 6

PRO anni temporibus. Medio uere pulsus maximi sunt & uehementissimi, ut in temporibus: celeri-
tate & crebritate moderati: pari modo medio autūno: progrediens aut uer nõ nihil de magnitudine & ue-
hemētia detrahit, sed auget celeritatē atq; crebritatē: tādēq; in eūte iã ætate languidi, parui, celeres, cre-
brique fiunt. Autumnus progressus cuncta imminuit, magnitudinem, uehementiam, celeritatē, crebrita-
tem: ita ineunte hyeme in paruitatē conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respon-
det autem initium ueris fini autumnus, illius finis initium huius: Aestatis item principium suo, & principium
hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spatio a media ætate, & media hyeme in utranque partem deflexe-
runt, similiter uariant. Porro media ætas partim conuenit cum media hyeme, partim diffidet: nam par-
ui utrobique & languidi sunt, sed celeres atque crebri ætate, tardi rarique hyeme: non perinde tamen
parui ætate, ut hyeme, sed ætate minus: Nec ita hyeme languidi, ut ætate, ceterum minus hyeme.
Quæ accidunt ex temporibus, in tres referuntur hæc causas, in usum, facultatem, & instrumenta. Nã
prout in ijs hæc singula uariant, mutantur pulsus. Ac medio uere status aeris nos amplectentis tempe-
raturissimus est: itaque corpora etiam sunt salubria. Hoc enim semper memoria tenendum est, hoc tem-
pore præ ceteris, a quibus animans afficitur, facultatem robustissimam esse, & calorem temperatissimū,
& etiam instrumenta in summa mediocritate esse, quod nec humiditate inmodica madeant, nec sicci-
tate squalleant, neque ueluti rigeant gelu, ac congelascant, neq; calore quasi remittant, languescantq;
Vnde & pulsus corporibus quidem optime comparatis maximi & uehementissimi fiunt. Nam in illis
pulsuum pro ætatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs mutationes prodidisse literis Medicos
declarauit, ut alia loca ne citem, in secundo libro de pulsibus dignoscendis: Itemque eos, qui eius
status sunt, magnos esse edituros & uehementes pulsus in primo libro docuimus. Siquidem hi
facultati

A. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 9. p. 92. E

facultati ualida peculiare sunt, & moderato usui, instrumentisq; naturali lege constitutis. Nam, si quid E mediocritatem usus excedat, non magni solum & uehementes, sed & celeres fiunt. Si uero longius excedant, ut usum iam actio non compleat, ilico mutatio addetur in crebritatem. Quia uero usus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem. At enim adiecimus orationi, ut in temporibus, recte sane. Neque enim simpliciter maximi tum, atque uehementissimi fiunt: cum multo illis alij pulsus in naturis uehementiores atque maiores reperiantur. Sed, si pulsus cum alijs temporibus com pares, tales medio uere euadunt. Nam aestate quidem crescit usus, sed languescit facultas. Quam ob rem aliquatenus decrescit illa uehementia simul & magnitudo: sed tamen hæc minus: nam, quia urget usus, augetur non nihil: idemq; momentum celeritati & crebritati non leue adfert. Contra hyeme est ac aestate ualidior facultas, non æque tamen, ac uere: sed usus remittitur generationis pulsuum. Quare languidiores pulsus hyeme, quam uere, sunt, & uehementiores, quam aestate: atque ueluti medium locum occupant inter utraque tempora, nempe q̄ & facultas teneat locum medium. Verum factis sunt parui: quoniam cum facultas infra summum robur est, tum usus insigniter est remissus. Quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi & rari sint. Hic rursus memoria tenendum est dictum, quod aliquando declarauit, Hippocratis. Usus est enim eorum, in mutationibus ex ætatibus, temporibus, regionibus, statibus, omnibusque eius generis: ne me quis cum illo existimet pugnare. Neq; enim ille F absolute dixit: Quæ augetur, plurimum habent calidi, sed, innati, addidit, ut qui alterum sciret calidum acquisitum esse, quod plurimum iuuenibus suppetat. Nam temperatus est natiuus calor: acquisitius autem imtemperatus, & quasi igneus est. Sic etiam: Ventres, inquit, hyeme & uere calidissimi natura sunt. Immo ne hi quidem calidissimi absolute, sed calore natiuo. Aestate paucissimum huc habent: abundant uero aduentitio calore & squallido, qui colliquat potius, quam nutriat corpus. Præterea functiones, tantum abest, ut meliores reddat, ut illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint lectores, nihil me in hac oratione, nec in reliquis dissidere ab Hippocrate ullus arbitrabitur. Post hac de regionibus & statibus præscriptum est tyronibus. Quæ oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaq; solum ipsum adscribã caput, quod hoc est.

Pulsuum pro regionibus & statibus mutatio.

Cap. 7.

PRO regionibus perinde, ut pro temporibus. In uehementer calidis, sicut media aestate. In magnopere frigidis, ut media hyeme. In temperatis ita, ut medio uere. Ad harum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porro aeris nos circumdantis alij status, qui calidi sunt, calidissimis temporibus: frigidis frigidis, medij medio ueri respondent.

Pregnantium pulsus.

Cap. 8.

PREGNANTIVM maiores, crebriores, celerioresq; pulsus sunt. Præterea nihil mutatur. In prægnantibus præter usum, mutatum priorum nihil est. Quicumque hic sit, omnino increfcit & augetur: q̄ mulier non sibi iam soli respiret & pulset, sed foetui etiam cogatur. Rationis ergo est, ut celeriores, & maiores sint, crebrioresq;. Nihil tamen uehementiores sunt uel languidiores, uel duriores, uel molliores, pro ipsa sane conceptus ratione. Neque enim, ut ex eo, ulla facultatis, uel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex somno mutatio.

Cap. 9.

IAM somni etiam sint, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi uariant pulsus: initio minores, languidiores, tardiores, rarioreque reddunt. Postea tarditatem pedetentim augent & raritatem, præsertim à cibo: at maiores sunt & uehementiores. Tandem ad remissionem & paruitatem redeunt, tarditatem & raritatem retinent. Quæ sit causa, cur concoctiones per somnum meliores sint non in uentriculo modo, uerum etiam in uenis, in arterijs, in omni denique animalis habitu, non est huius loci explicare. Neq; enim de causa, quænam illa sit, conuenit inter omnes Medicos. Equidem hoc in præsentiarum de illa breuiter dico. Facultas concoctrix se intro per somnum recipit magis, & in altum. Ergo, quia intro mouetur, & materiã H conficit: primo ueluti imbecillior redditur, ac oneratur: paulo post, cum fruitur alimento, quod conficit, roboratur ipsa, ac calor crescit animantis: ut, qui frigidiores cibos, comederunt, ilico frigidiores se animaduertunt, multique adeo illorum manifeste & horrent & rigent, haud multo post fiunt calidiores. Proinde, si natiuus calor est, qui concoquit cibos: ac qui huic præfunt motus, ut ratio fuit Hippocratis, qui foras tendunt, uigilias: qui intro, somnos conciliant: facillime rationem ac naturã commetetur pulsuum mutationis, quæ ex somno proficiscitur. Quod si qua est alia huius molitrix facultas, certe, quia consensum esse, traditum est, mutuum omnium facultatum, quæ animali moderantur: non mirum est, si quid hæc facultas naturalis consentiat cum illa. Sed hoc, si semel admissum sit roborari & debilitari uicissim facultatem, quæ pulsuum creat, prompte expedias causam. Nam, quia oneratur illa initio somni, atque debilitatur, minores & languidiores pulsus oportet existere: At mox ea roborata, è diuerso, maiores uehementioresque. At enim quid simul tardiores & rariore fiunt? Erasistratus quidem causam confert in motuum uoluntariorum quietem, quæ idcirco concoquat probe: non somnum in causa ponit. Hippocrates ac ceteri, qui uergere calorem intro ferunt per somnum, qui quidem medicorum ac philosophorum sunt pene omnium probatissimi, in huius incrementa, & decrementa, motusque diuersos causas conferunt. Imminui enim dicunt, ac ueluti suffocari, ubi in acerrimum

A.I.1.f.2.d.3.
c.12.p.94.D.

A in acerrimum subito incurrat: ingesta materia: quomodo ignem quoque, cum in lignorum ingentem struem incidat. Atque, ut idem ignis, ubi superior euasit materia, roboratur ac in magnitudinem eleuatur: sic innatus calor, cum fruatur alimento, confectis iam succis, in quos inuaserat, copiosior, quam ante, fit & ualidior. At causas adhuc tarditatis & raritatis nõ expediuius: immo uero aliter me iudice res habet. Quando dormientibus motus calor, qui foras tendit, imminutus est, uiget autem, qui intro: contractionem oportet celeriore fieri, distentionem uero tardiore. Ac sic quidem manifestum fit. Qui contractionem non assequuntur arteriarum, sed discernunt ex sola distentione pulsus, hi tardum absolute uolunt dormientium pulsuum esse. Ille autem absolute non est tardus, sed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, quam celer. Nam, cuius tarda distentio, & celeris est contractio, is neutro horum nominum appellandus est, nec celer nec tardus, sed sunt distinguendæ eius partes. Quod in respiratione fecit Hippocrates. Iam uero etiam altera sui parte parus est dormientium pulsus: si quidem plurimum contrahitur, distenditur autem non plurimum, sed quantum contrarius motus necesse habet reddere contractioni. Porro arteria in pari semper intervallo mouetur in contractione ac distentione: nisi quando rhythmum subito immutat: terminis uero unde proficiscitur, & quibus finitur, uariat. Nam, cum motus, qui intro pergit, præpolleat, atq; profus confideat, rursumque inde incipiat, qui foras tendit motus, haudquaquam hic distentionem plurimum producit: Contra, cum præpolleat motus, qui foras concitatur, contrario existente debili, minime tunc ab extremo orditur colapsu in distentione, ac summam tandem magnitudinem assequitur. Cumq; inde inceperit denuo, qui intro fertur motus, finem contractionis, unde incepit distendi, facit. Ita cum facit semper ueluti motuum quendam orbem, modo intro magis, modo foras fertur. Quam ob rem, qui duntaxat distentionem sentiunt, his pulsus, necesse est, in somnis paruus & tardus uideatur. Iisdem necesse est, ut imperitioribus in dignoscendo, pusillam partem conspici motus distentionis, & fugere maximã. Quippe in eo motu arteriarum, internos motuum terminos ne exercitissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium distentionis. Quo magis imperitos immensam partem motus præterire par est, totam prope contractionem, & partem non mediocrem distentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non sentiant, qui tãgunt, ea, cum adiungatur ad tempus quietum, speciem præbet pulsus rari, tametsi re uera dormientium pulsus nihilo rarior sit, ut nec respiratione: sed aperte etiam in hac exspiratio, quæ cum exufflatione fiat, maior est: quietis tempore nullum accedit incrementum. Explicauim iam summam fere de somnis: tamen, quo res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormientiũ in externa quidem quiete similes sunt uigilantium pulsibus: in interna uero, permuluum uidentur dista Cre: quod terminos internos motuum non assequitur noster sensus, sed tum minor est, tum languidior, quam pulsus uigilantium, præsertim à principio statim. Nam postea magnitudo ei quædam & uehementia adiungitur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus uelox: & in summa, intro magis mouetur. Quare, si uehementem in contractionibus eum dicas, nihil erris: Etenim excrementum succorum confectorum ueluti fuliginosum excernere arteria per somnos, q̄ copiosius tũ collectum sit, uehementius auet: unde motus, qui intro fertur, uel hoc nomine præpollet. At uero, ubi absolute succi confecti sunt, si in somno homo permaneat, immoderatus erit utique talis somnus. Motus autem merito fit uterque minor, tardus, imbecillus, rarus. Somnus enim (quod uel ex poetis audias) mortis est frater. Vna illi hæc, conuenit cum uiuentibus, confectio alimenti. Reliqua mortuis sunt similia, non uidere, non audire, nihil intelligere, uel cogitare, [uel loqui,] uel sentire, ratione carere, proiectum esse. Et uero quid aliud, (si illud unum, quod commune adhuc cum uiuentibus habet, sit ablatum) nisi recte uia ad mortem dicat? Iam etiam primum esse & natiũ calor motum, cũ foras, & extra seipsum mouetur: secundum, cum intro, & in seipsum, qui propter nutrimentum comparatus est, id iam pridem multis locis diximus. Qui, ubi non amplius in nutrimento detineatur, neq; proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit utrinque: habet tum certe imaginẽ mortis, exoluiturq; eius contentio, unde oritur languidus pulsus: dissoluitur porro motus, quam ob rem paruus, & tardus, & etiam rarus fit. Quod si increfcit etiam excernere paruitas, tarditas, raritasque, prope modum nihil mouebitur. At hæc mors erat. Habes omnia de somnis. Quamquam præterea Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis uideri, Apollonides inanissimos, mihi certum est de his non producere orationem, cum in superioribus lucubrationibus falso hoc probauerimus genus pulsuum inductum ab Herophili successores esse, sicut multa alia. Neque quicquam habet admirationis, si in re, quæ plane discerni nequit, inter se Archigenes & Apollonides dissideant. Neque enim communis sensus affectum, sed suas uterque opiniones scripsit.

Expergiscientium pulsus.

Cap. 10

Qui expergiscunt, è uestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur. Non perinde in somnum incidimus uigiles, ac ex somno euigilamus: q̄ hoc ferè subito, illud omnino pedetentim fiat. Etenim turbulenta insomnia, uel si quis uociferet, perstrepat, tãgat dormientem, celerẽ & subitanam concitat mutationem. Quocirca pulsus illos, quos commemorauimus, qui in eum modum immutantur, clarissime percipiunt. Nec tamẽ in alijs, qui motu innati calor foras progrediente excitati

A. ibidem.

excitati sunt, fugiunt exercitatos. Nam somnus incidit, cum natiuus calor aut ex fatigatione, & ni-

Pro ascitijs habitudinibus pulsus.

Cap. 11.

ASCITIAE habitudines corporis perinde pulsus, ut naturales, immutant. Nam, gracilis natu-

Pro ascitijs corporis temperamenti pulsus.

Cap. 12.

IAM etiam temperamenta corporis ascitiia pulsus ea proportione mutant, qua naturalia tempe-

Pulsuum pro exercitationibus mutatio.

Cap. 13.

NUNC alias mutationes, quae causas habent non naturales, recensueamus. Exercitationes primo,

HABES caput, quod illo in libro conscripsi. Nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus

Ex balneis calidis pulsuum mutatio.

Cap. 14.

BALNEAE calidae, dum sint moderatae; pulsus creant magnos, celeres, crebros, uehementes.

Ex

codicibus, & in translatione ueteri illud, Non, non legitur, nec legi debet.

A. ibidem.

A. ibidem.

G

A. ibidem ca. 13.

Al. uel huiusmodi opus potius. i. & paulo uehementiores. In antiquis

Ex balneis, si in tempore utaris, omnino corpus commoditatem aliquam percipit. Nam, cum defessi si-

Ex balneis frigidis pulsuum mutatio.

Cap. 15.

FRIGIDAE balneae ilico paruos, ac languidiores, & tardos, raroque pulsus efficiunt, Postea, prout

Pulsuum mutatio ex cibis.

Cap. 16.

CIBVS largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inaequales atque inordinatos concitat: Archige-

licet sint hi inaequales, maiore numero tamen celeres tardos uincunt, quam raras crebri. Et si ne hoc...

Pulsuum mutatio ex uino.

Cap. 17.

Vinum, cetera quidem, pulsus, ut cibus, uariat: hoc uero interest, quod ilico immutet, & citius mutatio a uino profecta recedat...

* τρισην habet antiqui cod. i. nutrit, & ita uetus translatio. * Alias τρισην μετα. i. commentariis, & ita uetus translatio. * τῆ καλοῦμεν ἢ γυναικίῳ ῥῆ. i. profusio muliebri uocato.

GALENI DE PULSVVM CAVSIS LIBER QVARTVS. ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de causis praeter naturam, quae tum animi, tum corporis affectione pulsus immutant.

Quae pulsuum causa superioribus libris explicatae sunt, quae hoc libro explicanda.

Cap. 1.

Inter causas, unde pulsus alterantur, quaecunque mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatae...

Irae pulsus.

Cap. 2.

Irae altus est pulsus, magnus, uehemens, celer, creber. Qui superiorum est memor, huic etiam, quae de ira dicuntur, aperta sunt...

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 16. p. 95. B. * ἀρρητον.

A quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam uehementiorem, ut iam adduceretur, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit...

Lætitiae pulsus.

Cap. 3.

Lætitiae magnus, rarus, & tardus est pulsus, at uehementia nihil differt. Lætis diffunditur per uniuersum corpus calor, atque plus foras eius motus fertur...

Tristitiae pulsus.

Cap. 4.

Tristitiae paruus, languidus, tardus, & rarus est. Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiā dicebamus.

Timoris pulsus.

Cap. 5.

Timoris recentis & uehementis celer, & uibratus, & inordinatus est, inaequalisque. Inueteratus iam similem habet tristitiā.

Timor è uestigio, quia statim multis mentem conturbat, iure inaequales edit pulsus. Nam ante de hoc uerba fecimus. Temporis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia...

Ex dolore pulsus Variatio.

Cap. 6.

Dolor, qui quidem uariat pulsus, (uariat autem ingens,) aut qui principes partes tenet, ut etiā inflammatio: dum paruus est, atque initio, pulsus edit maiorem, uehementiorem, celeriore...

Ut in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet ad depugnandū & reijciendū id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinē, & celeritatē, uehementiamque pulsus mutat...

Inflammationis pulsus.

Cap. 7.

Inflammatio habet omnis comunē pulsū ueluti ferratē: ut alia pars attolli arteriā, alia non, uideat, cū illa. s. uideat durior. Habet etiā uibrationis aliquid hic pulsus, ac celer qdē & creber est...

TERTIA CLASSIS.

N quantitate,

*Codices aliqui antiqui & translatio uetus legunt de lætitiā, quae propria ratione pulsus alterat. A. l. 1. f. 2. d. 2. c. 17. p. 95. B.

*Alias Ex antiquis & translatione ueteri pro πολλῶν id est multū. A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 17. p. 95. C.

quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammata. Siquidem partes nervosiores, duriores edunt E
 pulsus, magisque serrantes, & minores. Venosiores uero & arteriosiores, contra. Ac inter hos maior
 est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit inordinatusque. Ex his liquet, qui pulsus fit illorum, quibus
 inflammatum iecur est, uel lien, renes, uelica, colon, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneu-
 monicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris. Nisi quibus in
 locis ob symptomatum naturam, quæ sunt necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sunt, prout
 quodque possit mutare, ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi con-
 grua est, & quam loci natura uel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septum
 transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: Quibus pulmo suffocationibus: Quibus uentriculi os,
 syncopis: Quibus iecur, atrophix: Quibus uentriculus, cruditati: Quibus renes, urinæ suppressio-
 ni. Ad hæc partes insigniore præditæ sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt,
 pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus uarie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quem-
 admodum discernenda sunt, cum alio loco exacte tractauimus, tum uero in præsentia, quantum inter-
 est tyronibus, persequemur. Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus
 mutationem clare docet. Porro, ut primæ causæ & generationem eorum continentem afficiantur
 ab inflammatione, ut illam mutationem inducant, habemus explicare hinc exoriri, **Omni parti, quæ in-
 F**flammata fit, hæc necessario duo accidunt, calor immodicus, & tensio. Quæ uniuerso corpori impar-
 tit ambo, ubi pars nobilis sit, uel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui uniuersum
 corpus occupet, febris est: quæ uelut pulsuum alterabit dilucide. At partis inflammata tensio per-
 uadit etiam arterias. Quam ob rem durior pulsus erit: eoque sane in nervosis partibus durior, & præ-
 ter ceteras hæc in inflammationibus tendantur, ut quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque una secum par-
 tes uicinas, quia sunt scilicet fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se
 pulsuum celerem & maiorem: & si quid deficiat usui, ibi etiam crebrum. Recte igitur omnes, quos ex
 inflammatione febris arripuit, habent pulsuum durum, & uero etiam ob intemperiem arteriarum, in u-
 no occurru inæqualem. Quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio procul species illa pulsus, quæ uelut
 ti ferrat tactum. Eam enim oportet, qui tangit, ut imaginem concipiat, ubi inæqualiter instrumentum
 durum occurrit. Erit porro, ut diximus, manifeste celerior: ac, nisi resistat durities, plane maior: Sin
 quid resistat, tantum sibi conciliabit uibrati motus, quantum imminuta magnitudo sit. Iam etiam
 tanto hunc fore crebriorem, quanto minus distentio usum compleuit, nosti, si, quæ ante demonstraui-
 mus, recordaris: Præterea magnitudinibus paribus inflammationum uariationem pulsuum non parè
 comitari, sed inflammationes partium [consistarum uenis,] pulsus creare maiores: partium nervosa-
 rum minores, sed eos duriores magisque serrantes. Nihil est enim in his, quod non clarum sit. si reti-
 neamus arterias magis tendi oportere à partibus inflammatis, quæ sint nervosæ. Partes autem [ar-
 terijs abundantes,] plane etiam copiam caloris in arterijs, utpote calidioribus, adaugebunt amplius,
 atque maximos idcirco excitant pulsus. Et, si qua alicunde inæqualitas exoritur, eam detegent ma-
 nifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæqualium pulsuum, facultatis, quæ arterias mo-
 uet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, imbecillitatem: præterea ob ipsorum instrumentorum
 affectus, oppilationes, inquam, & constrictiones, atque tensiones, pressulque. Quare nihil est mi-
 rum, si inæquales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant, cum molitrix facultas illorum facillime
 in talibus defatigetur, ipsaque instrumenta sint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nun-
 cupato scripsimus de mutatis ab inflammatione pulsibus, non puto desiderare interpretem. Itaque
 ad unum nunc de proximis capitibus est digrediendum.

Pleuriticorum pulsus.

Cap. 8.

PLEURITICORVM celer pulsus est & creber, nec admodum magnus, uideatur etiam uehemens
 esse. Est ille uero non languidus quidem, sed tamen non uehemens statim, quod ad affectum refert.
 Siquidem ubique hoc memoria seruandum est, in unaquaque re mutationem esse pro illa re æstiman-
 dam, distinguendumque, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia
 nervosiores quodammodo durioresque efficit arteriam, quasi conuerteret in uehementiam, im-
 peritis imponit, quos, quid intersit inter durum istum & uehementem, latet. Ita quoque uul-
 gus Medicorum, quod alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institu-
 tiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, ut hic
 longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Quare, ut rationem exerceat is
 simul & tactum, admoneo, ut in experiundo pulsuum ualeat tactus cognoscere, nõ discernere solum ra-
 tione. Principium uero est experientix, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas uel crebrita-
 tis quantitatem uerbis explicare: tamen multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an
 non assequatur. Siquidem excessus, ubi in peripneumoniam migret, aut denunciet syncopam, ne-
 cesse est fieri: defectus, in soporem, uel neruorum desinere læsionem. Simili modo illa inæqualita-
 tis species, quæ serrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium est signum, si remissa est,
 mollis & probe maturandæ: si uero magna, difficilis & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum im-
 becilli facultate coniunctæ periculum præsentis habent: Cum firma autem, aut tarde concoquentur,
 aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur,
 pulsus

A pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem. Quæ defectit ad suppara-
 tionem, habet pulsus suppuratorum proprios: Ita quoque, quæ tabide marcescet, pulsus mar-
 corum.

Caput ex Isagoge hoc est, ac, quæ aperte accidunt pleuriticis, declarat: causas autem non item aper-
 rit. Quamobrem eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingentis costas membranæ, itaque fe-
 bricitant acute: quippe uicina est cordi. Quia uero ad eum modum febricitant, ideo habent pulsuum
 celerem. Quod nervosa etiam pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est. Iam, quia ita habet, ideo
 minor est quoque, quam febris conueniat. Quare, ut & creber fiat, par est, quod magnos pulsus calor po-
 stulet, refragetur durities: diximus autem ante, quantum ab usu absit magnitudo pulsus, resarcire cre-
 britatem. Inæqualis in ijs est crebritas, quod nec humorum, qui inflammationem committunt, una sit
 species. Quare, si sint biliosiores, etiam febris acutior erit, ac offensio quædam consequetur facultatis:
 sin pituitosiores, & lenior erit febris, & procliuior ad soporè. Nunquam enim in pleurite & peripneu-
 monia fit, ut caput non lædatur, quod humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem. Ve-
 rum, cum putris humor sit biliosus, uaporem habet in modum fuliginis acrem: qui mordicat, & erodit,
 irritatque cerebrum: itaque ad delirium perducit. Si pituitosus sit, nec fumo acri similis, sed caliginis cras-
 sa turbulenta, quasi nubem quandam ad caput attollens, humectat id, grauaturque cerebrum, cogitque
 in grauem somnum deferri, ac sopiri hominem. Recte ergo, cum pulsus in maiore crebritatem mutantur,
 aut peripneumoniam aut syncopam annunciant: Peripneumoniam, quæ occupet semper offendatque
 lateris inflammatio uicinas partes, ut quæ a calido gignatur feruenteque humore, atque facile moto:
 Syncopam uero ex affecta facultate uel per neruorum læsionem, uel soporem: cum ex pituitosis humo-
 ribus uaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam, si propellere offensam ad ramulos ualeat, con-
 sequetur læsio neruorum: & sopor, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariore: contrarijs, pu-
 ta biliosis, crebriore, iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt. Porro autem medius est inter raritatem
 & crebritatem modus in pleurite, ubi, qui morbum committit humor, sanguineus sit. Sic etiam mo-
 dus medius duritiei ex tali humore ac moderata inflammatione oritur: Augetur uero, aut ob inflam-
 mationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos. Itemque per contraria imminuitur.
 Iam hoc quoque liquet, duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursum ueluti ferrantis.

Suppuratorum pulsus.

Cap. 9.

Suppuratorum pulsus initio statim pulsuum refert uigescens inflammationis: ipsa enim ini-
 tium est suppurationum. Non nunquam inæqualis est & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum
 autem pus prope fit maturum, cetera similis est: nisi quod æqualior sit: at, cum erumpit, languidior,
 latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem & pulmonem collectum habent, hos Græci quidam
 ἐμπύουσι alij ἐμπυικόνους (Latini suppuratos) appellant: qui fiunt, cum magna ad costas inflammatio sup-
 purat. Interim etiam comitantur peripneumonias. Denique omnes, quibus inflamatum uiscus ali-
 quod suppuraui, suppuratos uocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex Isagoge proposuimus,
 cum præcipue est in primis, quos commemorauimus, uerum, tum uero in reliquis omnibus. Nam, ubi
 suppurat inflammatio, quod instrumenta uitata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus in-
 æqualitas quædam, & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus accedit naturæ cum symptomate cer-
 tamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc sine ordine confluit, tum spiritum transitu
 intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quæ molesta sunt: unde magni, uehementisque, &
 alti, celeresque pulsus oriuntur. Paulo post autem, ubi defatigatur pugnando facultas, aut si qua fir-
 mius pars obstruat, in contraria recidunt, dum seipsam concitet uitalis facultas, ac ad reijcienda, quæ
 sibi sunt infesta, se conuertat: ubi denuo altiores, atque uehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo,
 D cum perpetua hæc sit mutatio, inæqualitas in ijs necessario quædam, & ordinis perturbatio nascitur,
 eaque, dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hecticus est dictus pulsus illorum: quod quidem,
 & non in orbem ueluti accessiones quasdam facere, rursusque interualla, quod in alijs fit febribus. Per-
 petua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quæ suppurat, pla-
 ne erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quæ de lato pulsu in secundo libro, & de alto docui-
 mus: neque hoc postulandum, ut de omnibus sæpius repetamus. Nam uasa iam erumpente pure defi-
 nunt tendi, facultasque defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus: quæ ubi conueni-
 runt, latus fit pulsus. Augebit porro multo magis ad sensum quidem eius speciem, ascensus ante eru-
 ptionem arteriarum. Siquidem, quia illius adhuc sumus memores, eique comparamus, quæ nunc appa-
 rent, pulsuum reddi bene latum arbitramur.

Marcescentium pulsus.

Cap. 10.

Proximum est de marcescentibus caput: de quo etiam, quæ ad causam inueniendam faciunt, primo lo-
 co tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuenit ab flammis marcescen-
 tibus, quæ defectu nutrimenti extinguuntur. Ac, ubi calor eodem modo marcescit natius animantium,
 pulsus oportet esse languidos. Nam ita affectus facultas e hicitur debilis. Quocirca etiam parui fiunt:

iam celeritate etiã quadam uidentur præditi: q̄ ne hæc abesse ab febricitatibus possit. Quia autem & E febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaque pulsuum habent paruũ, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitatem autem facultatis, comitari itẽ pulsuum circumnuẽtem declarauimus, qui* decurtatus est in utraque parte. Atque planum est eos semper pulsuum habituros unde quaque similem: quod non ex humoribus affectus nec ex spiritu procedat, sed in ipsis consistat solidis partibus. In his enim corporis habitus uniuersus, ut carbō quidam, factus est: qua de re hecicos iuniores Medici hos pulsus appellant. At, quibus iam calor extinguitur totus, quod accidit potissimum senibus, rarior quoque pulsus fit. Hunc marcorem Philippus uocat ex morbo senium: quem fere habent senescentes, & interim uigescens etiam. De quibus optime Philippus scripsit non plane ignitis carbonibus hunc affectum similem esse, sed his, qui ita extinguuntur, ut in cinerem iam uertantur. Hæc uero prudentia prædico certe ad reliqua intelligenda satis sunt: itaque caput nunc ex Ilagoge adscribemus.

MARCESCENTIUM pulsus non uno modo uariat. Quare differentijs hi quã apertissimis discernendi sunt. Qui unã cum inflammatione, quã non discussa sit, commaruerint, languidos, & celeriores, ualdeque crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes inuentes & circumnuentes appellat, ut aperte declarat distentionis breuitatem cum utriusque extremitatis quasi inclinatione. Neque enim ut præcisus affatim, sed ceu partibus utraque inflexis contrahitur, decurtatus magnitudine & in utrisque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent fere omnes: qui ex inflammatione marcescunt, omnes: & alij itẽ multi: nisi illi sane, qui de occultã quapiam inflammatione marcescunt. Eritque hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliam ob causã maruerit. At hecicus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem ijs est communissimus. Secundum illum inæqualitas secundum magnitudinem distentionis decurtata, quã etiam adest plerisque. Deinde crebritas. Etenim hæc quoque omnibus, qui ex inflammatione maruerit, perpetua adhæret: omnibusque adeo, qui ob syncopam ex corde uel stomacho affecto profectam in præsens periculum uenerunt, ac deinde uini potione præceptis declinauerunt periculum, sed tempore tamen maruerunt: nisi sane hos quoque dicas ex paruus inflammationibus perire nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos, qui inuentem habeant pulsuum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere: uerum hoc in dubio est. Pulsuum igitur hi habent hecicum, languidum, admodum crebrum, quem inuentem quidã appellant: atque alteram hæc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent: uerum & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tũ facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem intercedit omnibus refrigeratis febribus, nondum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat: genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cum aliquid uitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, uertitur.

Phthysicorum pulsus.

Cap. 11.

PHTHYSICORVM, quos uocant, pulsus paruus & languidus est, mollisque & modice celer, atque hecicus.

Proxima est oratio de phthysicis, quos uocant, qui pulsuum facultatis imbecillitate paruus, & languidum habent, at non nimium celerem, ut plerique febricitantes: quod non detineantur urente febre. Hi habent etiam pulsuum hecicum, quod & febrem habeant hecicam: sic a febre, quã corporis occupauit uniuersum habitum, appellatur pulsus. Ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis, quod quidem hic uisum mihi est ascribere: habet autem ad hunc modum.

Peripneumonicorum pulsus.

Cap. 12.

PERIPNEUMONICORVM magnus est pulsus. ¶ & undosus quid habens,] & languidus, mollisque, similiter atque lethargicorum pulsus: nisi quatenus præpollat inæqualitate & in uno pulsu, & collectura, quam uocant. In uno ictu, cum ueluti interpellatur, & undosus est, ac dicrotus incertum fit: In collectura cum alijs differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.

Hoc caput est, quod accurate, quã peripneumonicis accidunt, docet. Causas uero si memoriam habes eorum, quã docuimus in primis commentarijs, nullo negotio inuenies. Neque enim est mirum, uel magnum est pulsuum illorum, uel languidum, uel inæqualem ob pulmonis inflammationem, uisceris tam laxi & mollis fistulisque inanibus undique infinitis caui, tam porro uicini cordi. Nam, quia laxum est, & molle, & undique uacuum, a pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cum subtilis biliosusque fluat fere, nec cum uiscere ulla ratione cohaerescere possit: talis fluxio, pituitosa, inquam, tunicam irrat ualorum, frangit autem uim facultatis, quã in illis est. Quo fit, ut magis simul & languidos pulsus reddat. Quia uero cum corde etiam uiscus continens est, multiformis generatur inæqualitas. Siquidem compressionibus arteriarum, & cõstrictionibus, denique affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimum si finitimã sint cordi. Atqui, quod in peripneumonia

A peripneumonia comprimantur & degrauentur, constringanturque, atq; debiles sint pulmonis arteriã, quid refert dicere? Quapropter pulsus ijs dicrotus infrequens est, cum aliam habeant multam inæqualitatem: q̄ dicrotus prorsus uasis requirat quandam duritiem, quam quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tendere, indurare. Quã quando minus saepe pulmonem infestat, sane erit rara quoque durities: & si hæc simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensa magnitudine uel intermittentes pulsus, uel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est. Quã si exciderunt, nequicquam hæc legas: si retines, prolixiorẽ interpretationem non puto iam te desiderare. Nam, quã in Ilagoge deinceps de peripneumonicis retulimus, si primorum memoriam retines, non habent obscuras causas: quin hic quoque ipsum satis sit caput dumtaxat adscripsisse.

CVM autem febre teneantur acuta omnes peripneumonicis, atque habeant adiunctum nõ nihil comatis, utrum superius horum sit, pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur. Nam, insigniorẽ si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multũ creber: sin maius coma, minus creber erit.

Lethargicorum pulsus.

Cap. 13.

LETHARGICORVM pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq; ac minus inæqualis, intermittens potius, quã intercurrentis. Est, cum dicrotus fiat: at undosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborũ enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs consistunt: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque damni sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quã accidere ijs potest, ualeamus.

Lethargum quoque ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus de morbis, ostensum est: unde merito eius pulsus simillimus est peripneumonicorum, uerum hoc tardior, quod procul a corde remotũ est cerebrum. Nã pulmo quidem, ob uiciniam, quã ipsi intercedit cũ corde, pulsus suo iure, cum calidior sit, celeriores, ac crebriores creat. Iam uero etiã magis inæquales eos merito esse, ne hoc quidem est obscurum, si prima retinuerit. Itaque intermittens est potius, quã intercurrentis pulsus lethargicorum, longe enim frigidior, & ut ita dicam, letalior peripneumonia est morbus lethargicus. Atqui frigidus erat affectui proprius, facultatiq; ualde refrigeratã pulsus intermittens.

Phreniticorum pulsus.

Cap. 14.

PHRENITICORVM paruus pulsus est, (rarissime autem conspectus est magnus esse) & cõtensus est modice, durus & neruosus est, ualde est celer & creber: Habet præterea non nihil undosi: interimq; uel subtremere tibi uidebitur, interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod enim febres in celeritate propriam habent symptomata, hic obtinet clarissime, in utroque termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere. Immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum uibratione ebullientem, quã more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quã contractam. At uero immodica eius crebritas proximam denuntiat syncopam.

Neque hic quidem causas illorum, quã diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari a bilioso humore phrenitis, ut lethargũ a pituitoso: si itẽ hoc teneas, lethargum ex ipso potius cerebro: phrenitis præcipue gigni ex tenui meninge & ex septo transuerso. Quã si memineris, etiam paruus merito pulsus & durus esse non habebis necesse discere: atqui, si affectus calidus est, pulsus autem paruus, omnino etiam crebris sunt. Etenim prioris distentionis defectum demonstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porro, ut peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quod nihil prorsus habeat duritiẽ: sic phreniticus rarissime undosus efficitur, propterea, q̄ & hic plane uacet mollitudine. Nam, quod subtremere facultatis sit signum imbecillã, alijs locis ostendimus. Vbi ergo quã in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur, (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat:) idque duritia tunicã prohibeat, uidetur pulsus quodammodo subtremere. Plane tũc hoc potissimum accidit, ubi imminet syncope: quo modo, ubi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuũ, ut cũ conuulsione quadam motus abrumpatur, non desinat paulatim: uiget enim calor, suntque dura instrumenta. Cum enim cupiat arterias amplius facultas distendere, obstat tunicarum durities: unde uiolentia procedit & præcisio illa conuulsua. Sic incipiunt etiam arteriã distendi subito & affatim, quasi exilientes magis, quã pedetentim distentẽ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus uidetur accidere, non in motus tantum sine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, usus pulsuum auctus, unã cum duritia tunicã. Nam, cum inster usus, eoque quasi in magnam facultas celeremque erumpat distentionem: renatur autem durities instrumentorum: in ideam illam, quam retulimus, necesse est, ut incidat motus. Quin etiam ob eandem hanc firmitatem, & duritiã, tensionemque ualorum non mirum est, si intelligant, qui priora memoriaerunt, uideri pulsuum in situ inæqualem: At ne hoc quidem insignem crebritatem instare, significare syncopam. Ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem.

Pulsus affectus constati ex phrenitide & lethargo.

Cap. 15.

Posthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide & lethargo uidetur: qui ideo etiã pul-

Al. 3. f. 10. r. 2
c. 10. p. 498. F,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,* aliquot cod.
legunt. pa.
xpaç. i. longi.,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,Al. 3. f. 10. r.
4. c. 22. p. 501.
C.

¶ x lib. anti.

Al. 1. f. 2. d. 3.
F. 1. p. 20. EAl. 3. f. 1. r. 2.
c. 11. p. 367. A
B.

exponam autem obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, ut uel grauetur, uel irriteretur prae: graua quidē paruum, tardum, rarū, pulsuum edit: paruum, quod facultas laesa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob usum dissolutum. Frigidi sunt enim, qui facultatem onerant, affectus: itaque rarus quoque est. Nam dissoluto usu, talem ostendimus pulsuum gigni. At ex irritantibus duntaxat & molestantibus facultatem affectibus paruus etiam fit & languidus ob offensionem facultatis: & creber, quod languidus sit. Non nunquam aliquando etiam celerior est. Quomodo scilicet nos etiam, ubi imbecilliores sumus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possumus, progressum nostrum magis cōcitamus & cōtinuamus: Ad eundem modum facultas, quae arterias mouet, ubi ad motum adigatur ab usu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores: ac tanto crebriores, quanto minus usum compleant distentiones. Quare par est, ut, cum affectus stomachi, qui in crebritatem pulsuum cōuertunt, incrementum, hos uermiculans, quem uocant, consequatur pulsus. Hic enim facultati, quae dissoluitur, peculiaris erat: at illos, qui in raritatem, ille, qui ueluti pertusus est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

Hydropicorum pulsus.

Cap. 24.

AQUAE inter cutem pulsus: Ascitae paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tympani-
F, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropen ana
farca Graeci uocant, undosus, latior, mollisque.

Aqua inter cutem, qui Ascites appellatur, copiam aceruans non modicam secundum uentrem humoris aquosi, una secum magnas arterias afficit, ut intendat pariter, & grauet refrigeretque. Tedit autem una cum alijs, quae id loci sunt: grauat ob pondus: refrigerat ob nimiam humiditatem: ac tensionis quidem nomine pulsuum reddit merito cum quadam tensione subdurus: Quia uero facultas laesa & refrigata est, minorem: iam, quo minorem iusto, hoc etiam crebrior, praesertim ubi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat & magnas arterias, & semel uniuersam facultatem, uerum non minus tendit. Quare res facit, ut perinde, ac in Ascitis, pulsus subdurus sit cum quadam tensione. At aliquanto illo est celerior, minusque imbecillus: creber uero ipsidem de causis, atque ille: longior ob leuitatem tegentium arteriarum corporum. Siquidem breuem pulsuum in libro secundo ostendimus fieri, ubi pondere & numero incumbentium corporum arteriae, & circumdantium ipsas premantur: longum ex cōtrarijs causis, quarum est summa incumbentium corporum leuitas: quae quidem fit etiam in tympanite. Etenim spiritu uniuersum corpus implet. Restat aqua illa inter cutem, quae *κατὰ σάρκα*, & *ἀπὸ σάρκα* appellatur. Haec, quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles: tum pulsus molles, G undosus, latioresque facit.

Elephantiasis pulsus.

Cap. 25.

ELEPHANTIASIS pulsus paruus, languidus, tardus, creberque est.
Qui Elephantiasis laborat, pulsuum habent, non statim ab initio, sed ubi plurimum creuerit offensa, ut facultas infirma ipsi sit, paruus, languidus, tardus, & rarus. Hos enim facultati una cum frigiditate laesa demonstrauimus peculiare esse.

Ictericorum pulsus.

Cap. 26.

ICTERICORVM pulsus est, si absit febris minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer. Vi quadam praeditus est flauae bilis succus exiccandi, ut muria, & mare. Quamobrem tunicam arteriarum indurando & desiccando, pulsuum quoque facit duriores simulque minores: quod dura instrumenta scilicet perfecte distendi nequeant. Proinde rationis est, ut, quanto fiat, quam par est, minor, tanto etiam crebrior euadat: non languidus est tamen: neque enim imbecilla facultas est. Neque uero etiam celer, quod absint febres: nam, illae si adiunctae sint, propterea quod urgeat usus, celer etiam fiat.

Eorum, qui ueratrum sumpserunt pulsus.

Cap. 27.

VERATRVM qui sumpserunt, hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulsuum habent latum, rari-
H, rum, languidiorem, tardiolem. Interea, dum uomunt & diuelluntur, inaequalem & inordinatum. Cum
rectius habere coeperint, ordinatum quidem, sed inaequalem adhuc, minus tamen, quam antea. Vbi uero
iam ad naturalem statum prope reuerterint, aequalem, ac maiorem, quam dudum, uehementiorque.
Qui horum syncopa corripuntur, conuellantur, atque singultiunt: paruus hi, & languidus, inordinatumque, & celeriores, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruus, languidus, inordinatum, inaequalem: non autem crebrum nec celerem, immo potius tardum. Repraesentat etiam non nihil undosi & lati, atque paruam quandam interdum arteriae tensionem.

Ne in his quidem, qui sumpserunt ueratrum, a ratione alienum est, si pulsus, dum premuntur adhuc, tardiores, rariiores, languidioreque fiant: nam sunt hi omnibus pressibus communes. At propria ipsi est latitudo, quae hinc oritur, quod spiritus cum calore intro retrahatur uniuersus. Nam cōcitatae facultati foras familiaris est pulsus altus: Ruenti uero & intro retractae, humilis. Atque hic quidem est, qui speciem praebet latitudinis. Reliqua horum symptomata, si, quae tradidimus antea, retinuerit, plana sunt.

GALENI

GALENI DE PRAESAGITIONE
EX PULSIBVS LIBRI QUATVOR.*Hermanno Cruserio Campensi interprete.*

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Quo pacto ex pulsibus, qui in distentione arteriae consistunt, praesens dispositio, & praecedentes ipsius causae, & externae deprehendantur.

De ratione praesagiendi ex pulsibus in magnitudinem mutatione.

Cap. I.

NON ESSE uenientium tantum praesentiam, sed praesentium etiam atque praeteritorum, satis id olim demonstrauit Hippocrates. Neque enim dicere, quae uis sit praesentiae, hoc loco, nisi obiter, statui: sed, quibus est perspectum, quid ualeat, de praesagitione per pulsus, quae mihi perspecta sunt, exponam. Quia uero bipartita est eorum disciplina, ut item remedium: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in utraque operam pretium mihi uisum est exercitari, ut quocumque proposito affectu, eius in promptu habeamus pulsus. Rursusque perpetuo, qui pulsus, quos prodidi singulorum affectuum, breuiter admoneo, quibus soleant accidere. Si quis enim in utrisque probe uersatus sit, ac meditatus singulos accurate pulsus dignoscere, hic demum eorum sit absolutam scientiam affecutus. Itaque etiam, qui recte uolet in hisce libris uersari, huic reuoluendum prius est, quod conscripsimus opus de dignoscendis pulsibus, ac ante illud, de pulsuum differentijs: ubi, quot sint uniuersi, & qualis quisque, atque quod sortitus nomen, aperuimus. Tertium iam opus de pulsuum causis est: quae quidem hic omnia requiruntur. Nam, si primum absit, nihil omnino, quid dicatur, assequere, cum, quae nomina quibus rebus assignentur, non teneas prius: Secundum uero si te lateat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit. Etenim, ego si celerem pulsuum, uel magnum, uel uehementem, uel quem alium designare tradam certam rem praeteritam, aut praesentem, aut impendentem: nisi eos norit lector in experiendo dignoscere, nec de ueritate eorum, quae dicuntur, poterit iudicium facere, nec ex illis unquam praesagire quicquam. Tertia lucubratio, quae causas docet, unde uariantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quae dicenda sunt, necessaria, tum ad memoriam & reminiscenciam. Id quod etiam intellige mus apertius, proposito aliquo pulsui, uerbi gratia magno. Hic homonymiam primum distinguemus, quandoquidem bifariam dicitur pulsus magnus. Deinde in utraque attendemus significationem, quid annuntiare praesens, uel praeteritum, uel ueniens possit. Quae quidem duae significationes haec sunt. Magnus uocatur pulsus, nunc cum moderato comparatus & naturali: nunc cum quolibet. Iam, quae praesentur ex utroque, partim in communi pertinent ad ambos pulsus, partim utrique sunt propria. Ac uero iam omnia prosequamur, exorsa a communibus. Sane horum in primis est procliuus inuentio, si retinueris, quae in lucubratione de pulsuum causis docuimus: ubi haec demonstrauimus, causarum non esse unum genus eos alterantium, sed unum esse continuum, ut aiunt, generationi, quod scilicet naturale est: alterum contrarium esse, & est causarum praeter naturam: postea tertium existit aliud, causarum non naturalium. Atque haec referuntur ad ueram illorum essentiam & naturam: Aliud quartum ad apparetem in specie: quod, quia proprium in primis est commentationi praesagiendi, diligentissime est explicandum. Nam ex eo, quod talis, uel talis quisque appareat pulsus, initium nobis datur praesagiendi. Atqui non apparet perpetuo is, qui uere est. De hoc et si uerba iam fecimus in libro secundo de pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, ubi ageremus de gracilibus: tamen nunc quoque paulo inferius declarabimus, si prius de causis, quae immutant pulsus, differuerimus. Non posse pulsuum mutari ullum, in primo libro de causis pulsuum demonstrauimus, nisi etiam effectrix eius facultas, uel tunica arteriae, uel usus, quamobrem sit, in aliqua sint mutatione & alteratione. Ita etiam in proposito in magnitudinem pulsuum mutatione quodnam de illis aut quae nam immutata sunt, aduertemus: facultasne robustior sit, (didicimus enim eam, quantum in ipsa sit, pulsuum maiorem reddere) an haec eadem manserit, mollis autem euaserit tunica arteriae: siquidem hoc quoque accepimus, in magnitudinem, molliorem tunicam attollere pulsuum: An, quod increuerit usus, ea mutatio incidit. Ergo, facultas si robusta sit, plane sit uehementior: posuimus autem maiorem duntaxat factum esse. Quod si tunica tantum arteriae mollita sit, necessario mollior erit. Iam, si neutrum appareat, clarum est nec facultatem, nec arteriae tunicam immutatam esse. Restat igitur mutatum aliquatenus esse & uariasse usum pulsuum generandorum. Quorum esse docuimus usum duplicem, primum atque maximū, tutelam natiui caloris: alterum, animalis spiritus generationem: sic nunc uoco, quo utitur anima ad functiones uoluntarias. Ac horum omnino praeter superiora, aliquid est mutatum, ubi in magnitudinem conuersus pulsus sit. At uero, si paruus fiat a natura flexus ob usum, sola perspicua erit magnitudo, nondum autem celeritas: si maior, incre-

*Alias uel
i. comprimat.
*Alias cōpri-
mat.

scet magis magnitudo, & clare celeritas apparebit: si adhuc amplificabitur, magnitudo celeritasque au-
 gebuntur, atque accedet crebritas: ut planum est ex opere de causis pulsuum. Quare, pulsus si uariasse
 magnitudine [sola] iudicatur, (nam hoc nunc propositum est) necessarium est usum paululum esse immu-
 ratum. Sin autem non sit factus maior pulsus, sed uideatur maior, gracilius solito aliqua de causa euasit
 hominis corpus. His iam cognitis ad examinandum accedas, primum in corporibus simpliciter sanis:
 mox in ijs, ubi adiunctus est aliquis ascititius motus: postea, in corporibus, quæ egrotant simpliciter: po-
 stremo in ijs, ubi alteratio quæpiam adest externa. In corporibus enim, quæ sunt sanitate inculcata, do-
 cebit magnus pulsus & temperamentum hominis, & corporis habitudinem: In corporibus, ubi adiu-
 ctus est aduentitius status, illum præpollere motum, cui peculiaris magnus pulsus est. De omnibus hi-
 sce motibus, in opere de causis pulsuum diximus. Nec aliter in ægrotantibus, si quidem ægrotant sim-
 pliciter, indicabit magnus pulsus morbi calidum affectum esse: Sin recens aliqua adsit alteratio, extrin-
 secus illum uiuere motum, cui sit familiaris magnus pulsus: ut exempli gratia: In sanis, qui pulsuum ma-
 gnum obtinent, ad moderatum scilicet relatum, ad memoriam est reuocandum, primum hoc quidem,
 qui sit in hoc genere moderatus pulsus, & qua in corporis natura. Ostendimus in secundo libro de pul-
 sibus dignoscendis, in corporibus optime comparatis pulsuum esse moderatum: non in his tamé perpe-
 tuo, uerum cum omni qualitate aduentitia corpus liberum sit, omniq; motu: quæ sunt ex aliqua exer-
 citatione, aut cibo, potu, balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus est ad memoriã mo-
 deratus pulsus: & quem nunc inuenimus, magnus ut in comparatione illius, considerandus est, ex qua
 causa in magnitudinem increuit. Aut enim ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex
 ascititio motu. Ceterum motus ascititij mox desinunt, permanent uero amplius ob gracilitatem & té-
 peramentum. Hac igitur ipsa re distinguendus est, alijq; quas dicam inferius: tantum præmonebo non
 nihil, quod necessarium ad omnem insequentem doctrinam est. Quod præmonere institui, hoc est:
 Omnium alterationum, quæ corpori accidunt, certissimam assequimur in illis corporibus cognitione,
 quorum alteramus naturam. Quantum enim a natura discesserint ob causas præter naturam, & illas
 etiam, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exacte inuenire alia ratione. Sed enim non cogno-
 scimus hanc semper: quare nec in exactam ubique cognitionem ueniamus, uerum a cognitione abso-
 luta tantum aberimus, quantum ab naturalis status distemus cognitione. At statuamus primum explo-
 rationem in hac disputatione institui hominis naturæ, hocq; habeat eximium unum, ut maior sit pul-
 sus moderato citra ullam alterationem ascititiam. Hic homo, necesse est, sit homine optime natura cõ-
 parato, uel calidior, uel gracilior, si quam habemus priorum duarum lucubrationum memoriam de di-
 gnoscendis pulsibus, & de pulsuum causis. Atque huius quoque duxi admonendum esse, in eiusmodi
 omnibus orationibus licet coniunctione disiunctiua utamur, uel omnes tamen posse partes in unum
 conuenire: siue duæ, ut nunc, calor & gracilitas, siue plures uideantur, quæ mutationem efficiunt. Ac
 pulsus quidem, qui absolute dicitur magnus, quem ad eum, qui absolute est moderatus, ostendimus cõ-
 ferri: aut temperamentum, aut præsentem declarabit corporis statum. Qui uero magnus dicitur, com-
 paratus cum naturali uniuscuiusq; pulsui, etiam hic annuntiabit aut calorem aliquem accessisse illius cor-
 poris statui naturali, aut gracilitatem. At uero mutationes pulsuum ex causa externa in hunc modum
 sunt discernendæ. Quæ ex balneis, curibus, frictionibus, ceterisq; motibus fit, nõ est diuturna, sed mox
 ad pristinum statum reuertitur. Itaq; tangendo pulsui, iterumq; tangendo paulo post poteris in manife-
 stam mutationis cognitionem uenire. Altera enim tactio, ut breuissimum interponatur spatium, a priore
 uidetur diuersa esse. At magnitudo pulsuum ex uino & cibo profecta, diuturna est. Hæc ex uehemen-
 tia exploratur, quæ illi est coniuncta: neque enim his uehementis minus atque magnus est pulsus. Nunc
 autem is positus est, qui dumtaxat sit maior: itaque non est ab his immutatus. Iam etiam magnitudo,
 quam ira concitat, adiunctam habet uehementiam: quæ alioqui prudentem non lateat, si oculos respiciat
 uniuersumq; uultum. Quod si quis reprimere iram & tegere uelit, sit inæqualis pulsus, magisq; inæ-
 qualis his, qui anguntur, & uerentur. Porro magnitudinis incrementum, quod fit, cum semicocti in cor
 pore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde, ut his, qui cibum sumpserunt, una secum auget
 uehementiam. Haud aliter, si quis in sole aut ad ignem calfactus sit: non solum non durat diu alteratio,
 uerum etiam cutis ijs est squallida, nec humida, ut erit a balneis. Atque hi quidem, quod ad mollitudi-
 nem & humiditatem cutis attinet, contra se habent, ac loti. Medium inter utrosq; locum sunt sortiti in
 cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iam uero etiã calor hic copiosior secun-
 dum pectus est exercitatis & iratis, lotis parcior, adeoq; ad extremas usque partes æquabiliter cũ hu-
 miditate & mollitudine extensus. Sic etiam, si inunctus homo interea fuit medicamento calido, inter
 tangendum mordacem calorem senties: quanquam fortassis, nec illita cuti ex medicamento pinguedo
 te fallat. Hi sunt artificiales modi causarum dignoscendarum, quæ in magnitudinem pulsuum sanis &
 ægrotis conuertunt. Externi sunt, partim per inuestigationem, cum scilicet apud inimicos, aut insidia-
 tores, aut malignos tentatores quæstionem habeatis: partim ex eo, quod non discesserit ab ægrotato Medi-
 cus, quos quidem optimos confirmamus esse dignoscendi modos. Nã, qui fuit, cũ nõ semper egrotis Me-
 dicus præsto fuerit, neq; uerũ illi declarare uoluerint: hi sunt difficillimi, & Medicũ requirunt egregie
 prudentem. Etenim mihi usu uenit, cum reliqua distinxissem uestigij illis, quæ commemorauit ante, ut
 restaret quærendum, an ægrotus medicamentũ calfaciens absentibus nobis sumpisset, an ratione ac-
 cessionis

Accessionis magnitudinem pulsus nactus esset. His uero temporibus undique exploranda est & obseruan-
 da ueritas. Primus in illo genere scopus est, tempus accessionis deinde ægroti cõsuetudo & mores. Nã,
 si alio tempore, & non accessionis maior sit pulsus, a medicamento calfaciente probabilius est, quod ratione
 accessionis incidisse alterationem: sin accessionis tempore, uerisimilius est propter accessionem. Explora-
 ueris autem exacte, si paulo post iterũ tetigeris. Nã, si calor a medicamento processit, à quo auctus sit
 pulsus, diuturnitate magis semper ac magis remittetur: qui uero ab accessione, increfcet. Verũ hic mo-
 dus dignoscendi pertinet ad artẽ. Huc notitia, quã cõsuetudo præbet & mores ægrotorũ, pro cumulo
 accedit. Quidam. n. sunt insueti & abhorrent a medicamentorum potione. Alij sunt adeo assueti, ut ui-
 uere sine medicamentis non sustineant. Itaque præfagitio sumptum esse medicamentum calfaciens, in
 his, qui ab illis abhorreant, difficilis est: in ijs uero, qui sunt assueti, facilis. At uero mores et ægrotantis
 ad talem præfagitionem non mediocriter interfunt. Quidã enim natura insidiantur, & familiaribus im-
 ponunt, atque elaborant, ut coarguant nihil quenquam firmi scire: Quidam simplices sunt, modestiq;
 atque omnia faciunt aperte, nec quicquã dissimulant, uel tegunt. In his nihil factum clam suspicandũ
 est. Apud insidiantes omnia habenda sunt suspecta, ac circũspicienda sunt & distinguenda, tũ quæ pro-
 pria artis ratione pertineant ad dignoscendum, tum quæ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quõ-
 dam necessariũ facere in homine diuite, qui gaudebat medicamentis, eaq; assidue sumebat: qui eo erat
 ingenio, ut libenter argueret familiares nullius certæ scientiæ. Huius cum offendifsem in magnitudinẽ
 pulsuum increuissẽ, ab alijsq; omnibus, quas cõmemorauimus, causis distinxissem, ac una mihi maneret
 distinctio, utrum a calfaciente medicamento, an accessionis ratione febrilis id accidisset, (circa tempus
 enim erat febrilis accessionis) iussi, ut linguam mihi ostenderet: quam cum a medicamento conspexis-
 sem infectam, iterum attingi eius pulsuum, nihil suspicans etiam. Interea occurrit mihi, medicamentum
 me, cum uoluisset potare pridie, interdixisse. Itaque homini dixi statim, eum medicamentum bibisse.
 Quod ille cum animaduertisset, a linguæ me colore coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas me
 dicamenti fecit, quas deuorauit, ut lingua ne tingeretur. At hoc quoque deprehendi eius commen-
 tum. Nam, cum linguam inspexissem, ac tetigissem iterum pulsuum, atque reliqua, quæ nuper exposui
 discussissem, equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuerti, retraxiq; manum, ac ite-
 rum paulo post inieci pulsui, (noueram enim hominis peruersitatem) itaque deprehendi factum, nec
 dubitauit illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse uideris. ille cõstantissime inficias ibat, simulq;
 feruos, qui permanferant, appellabat testes. Ego manum eius tenens, & pulsuum tangens, Ergo, in qua,
 sustinebis conceptis uerbis iurare mihi, ut tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille respondebat, ac arte-
 riarum habebat, ut in angore, inæqualem motum. Profecto, inquam, tu medicamentum plane sumpsi-
 sti, caue, iures. Igitur aduersus istos quidem ineptos, ingenio opus est Medico. At idiotæ fere non
 tantum Medicis non renitentur in explicandis & explorandis causis externis, sed & adiuuant, utroq;
 exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremento magnitudinis satis principia exposuimus: restat, ut
 orationis feriem persequamur. Quia non ad unum modum magnus pulsus dicitur, sed nunc, ut ad mo-
 deratum, nunc ad quemlibet confertur: ac, cum duplex sit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior:
 deinceps de magnitudinis incremento dicendum est amborum pulsuum, & qui minores, & qui maio-
 res sint, quàm moderatus existat. omnis igitur ad magnitudinem accretionis commune est, solum au-
 ctum calorem esse, quo scilicet tempore nec facultas affecta sit, nec instrumenta, ac immotus sit ægro-
 tus. Proprium autem est deflexui eius a natura, unius magnitudinis incrementum: Reliquorum duo-
 rum etiam celeritatis, non nunquam crebritatis quoque. Age uero, illius hominis pulsus, exempli gra-
 tia, quem modo reliquimus, cui facti essent maiores, offendamus amplius auctos esse, huic calorem et
 necesse est esse auctum: Siquidem incrementis omnibus magnitudinis hoc commune erat, Ac pro-
 prium præter commune, immutatam celeritatem esse: & si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum,
 non celeritatem modo, sed iam crebritatem etiam. Ostendimus enim in primo libro de causis pul-
 suum, si cubi paulo auctus calor sit, manifestum magnitudinis incrementum esse, celeritatis non mani-
 festum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem accumulabit, sed crescet etiam euidenter ce-
 leritas: præterea non nihil acquirit crebritatis. Sic, si augeatur plurimum, & pulsuum usus generando-
 rum superet maximam distentionem, magnitudinem non auget, ubi auctus ad summum sit, sed celerita-
 tem cum crebritate, quantum potest, accumulatur: ac, ubi augeri celeritas amplius nequeat, concitat
 crebritatem. Iam alius sit ægrotus, cuius nec facultas, nec instrumenta læsa sint, sed minorem iusto
 pulsuum habeat: deinde huic quoque, remoto externo motu, maior fiat: huic etiam liquido dixeris am-
 pliorem nunc calorem, quàm dudum, esse. Ac in eo quidem commune habebit, cum bis iam com-
 memorato, responsum: Proprium autem habebit, non ex paruo tantum pulsuum in magnitudinem incre-
 uisse: fieri enim non possit, nisi simul tardior rariorq; fiat, ut minor unquam iusto reddatur: sed nec ma-
 iorem tãtum fieri potuisse, nisi etiam fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto
 imminutus sit, raritatem etiam & tarditatem completi, perpectum illi est, qui eorum meminit, quæ do-
 cuimus in libro primo de pulsuum causis.

Pulsuum commutatio in paruitatem.

Cap. 2.

His ergo relictis, de pulsuum commutatione in paruitatem consideremus, cuius item sunt tres nu-
 mero differentiæ. Aut. n. ex naturali & moderato, quem uocãt, aut ex maiore, quàm hic sit, aut ex
 minore

minore mutationes in paruitatem contingit fieri: uocatur autem, qui moderato maior est, absolute ma-
gnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, quæ in his communia sunt, deinde
iam ad propria sigillatim nos cõferamus. Statim enim communis commentatio complectitur proprio-
rum inueniendorũ uiam. Sit pulsus cuiuslibet homini minor, quàm dudum, mutatione præditus præterea nul-
la ullius generis: tum quærat, quomodo nuper affectus esset, atque quomodo nunc uia inquirendi hæc
est. Minor solito pulsus sit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumenta duriora, aut usus re-
missus. Sed enim nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino coniuncta sit cum paruitate
remissio, nec corpus durius arteriæ: neque enim tum minor tantum, sed & durior pulsus esset. Super-
est ergo solum alteratum esse usum: ac, si id temporis quietus homo fuerit, quantitati refrigerationis,
quantitatem respondere mutationis. Iam uero ex maiore, quàm naturale sit, pulsus eam mutationem
accidisse, norunt, qui retinent demonstrata in primo libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu
ob frigiditatem mutatio ad paruitatem, simul etiam rariorem eum atque tardiores reddi: & modera-
ti imminutio ex magno supra modum aucto, statim adiungit sibi celeritatis aliquid & crebritatis, quæ
qui multum ultra modum sit auctus, tribus in generibus uariet. Quam ob rem, qui magnitudinem tan-
tum imminuit pulsus, & reliqua seruat immota, hic est, qui paulo maior sit iusto: hic enim solus ex par-
uo caloris incremento constat. Reliquorum, qui in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatem
assumat, uel crebritatem, talis euadit nullus. Quare nec quisquam præter hunc alius magnitudinem
diminuet. Qui enim huius accepit solius incrementum ex calore, unam eam ex refrigeratione immi-
nuet. Qui uero hætenus est alteratus à calore, ut non magnitudinem modo, uerum etiam celeritatem
& crebritatem immutet, contrarium iter per easdem genere alterationes tenebit. Ita non modo mi-
nor, sed & tardior erit ac prius, rariorque. Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quo-
que ex hoc in eum, qui minor etiam sit, continuo rariorem solito & tardiores efficit pulsus. Si qui-
dem mediocritatem habet quædam distentionis, pulsus hominum naturalem statum tenentium: quam
si calidius, aut frigidius solito euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tamen amissionis modus
est. Nam, cum calidius, magnitudo plane prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: Contra cum re-
frigeratur, raritas manifeste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro de
causis pulsuum diximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaque seriem orationis persequamur,
ac secundum commemorata, explicemus causas, quæ refrigerant, quæ totidem genere sunt, quot illæ,
quæ calfaciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodum & aqua frigida, uel balneũ
uel medicamentum corpori inunctum refrigerat: Quin etiam longa quies, & ueluti latebræ corpus re-
frigerant: Præterea, quæ intro recipiuntur, ut aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibus pituito-
sus, medicamentum natura frigidum, aquæ frigidæ immodicus usus: Ex animi affectibus, metus diu-
turnus: Ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi temperamento, cum antea quiescerent, nunc
commoti sunt, aut omnino tenuiores quodammodo calidius facti sunt. Hæc separatim ita possunt di-
stingui, ut de calfacientibus causis diximus. Neque enim ut de similibus bis dicamus, sit operæpre-
tium. Atque pulsuum in magnitudine & paruitate mutatio abs talibus & tot causis gignitur, quod
certe ad naturam pertinet ipsius rei, quando, quod ad nostram attinet cognitionem, adhuc desideret
aliquid. Sæpe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentio-
nis, uel interpellatur à numero, uel crassitie, uel duritie circumiacentium corporum, uel obiectorum.
Hæc enim essentia magnorum, uel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, ubi longitudo perpe-
tuo par est: at non tamen apparet par, sed delitescit quædam eius pars. De quo quidem etiam iam se-
cundo in libro de causis pulsuum exposuimus, nihilo, minus, quod ad propositum interest, remi-
niscentiæ gratia exponemus.

Dimensiones distentionis non semper tantæ apparent, quantæ sunt.

Cap. 3.

Arteriæ altitudo semper æqualem latitudini distentionem habet, sed sit, ut occultetur, aut arcea-
tur sæpe à corporibus circumiectis & oppositis uel uniuersus motus, uel certe eius quædam pars. H
Ac pars illa, quæ arcetur, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut simul in utraq; similiter appa-
ret. Cum ergo non percipiatur nostro quidem tactui motus, atque hoc per totum animal accidat, ut
nulla usquam arteria uideatur moueri, uocatur is affectus ἀσθενεία, hoc est priuatio pulsus: quæ qui-
dem si ad ueritatem exigas, in corpus nunquam uiuum cadit. Neque est enim unquam, quin cor una
cum arterijs omnibus agitur. At, si referas ad nostrum tactum foris iniectum, reperitur sane fre-
quenter. Obiecta enim arteriarum corpori sunt, omnino certæ membranæ, & cutis, multis etiam lo-
cis adeps, atque caro: à quibus usu uenit pulsui, ut non occultetur modo, sed & impediatur. Ac sic qui-
dem, si motus occultetur omnis, atque in omnibus id partibus accidat omnium arteriarum, ἀσθενεία
appellat affectum. At, si quibusdam in partibus uideantur moueri, in quibusdam non uideantur: hic
differentiam in longitudine habent pulsus. Et nimirum uocantur longi, quibus sensibilis motus lon-
gitudine naturalem excedit: breues, quibus infra naturalem statum est: quibus par est naturali statui mo-
derati. Tantum enim animaduertitur semper de motu arteriarum, quantum opposita corpora permit-
tunt: quam ob rem sit, ut corpulentis pulsus breues: gracilibus uero longi: quemadmodum & qua-
dratis moderatisque esse uidentur moderati. Iam etiam apparentis motus his non semper æque, ut
profunditas, impeditur latitudo. Verum, ubi arteriarum regiones [in obliquo], uel adipis, uel
carnis,

A. l. i. f. 2. d. 1.
c. 2. p. 75. A.

*Codi. impre-
t. legitur ἰσχυ-
ρῆτος. i. graci-
liores. Anti-
qui legunt ἰσ-
χυρῆτος. i. uia
lidiores.

*κατὰ τὴν
πλάγιαν

A carnis, uel uaporum, uel humorũ plenæ sint, ac incumbens superne cutis nihil eas oneret, latitudinis
tantum obscuratur motus: ac magis, si uehemens pulsus, & magnus, quantum in ipso est, sit. Cum ue-
ro regiones uicinæ sunt mundæ, rugosa autem, quæ eas tegit, cutis, magis profunditatis motus latet in
eo corpore, ac potius, si non uehemens pulsus & magnus, quantum in eo est, sit. Si ergo pulsus inue-
nias longiore iusto, si quidem unâ latitudo eius & profunditas increuerit, uide, gracilior homo solito,
an calidior euaserit, remoto aduentitio motu. Nam, si factus gracilior sit, idque tanto, quanto est pul-
sus maior, unum hoc tantum eum inuenerit: sin autem non tanto, non hoc modo est causa, uerum e-
tiam calor. Quod si in eadem constiterit corpus habitudine, solus mutatus est calor: sin crassior eua-
serit duplo auctum æstima calorem. At, quænam de causa sit auctus, explorandum ex illis est, quæ ex-
posuimus. Sin longior factus pulsus sit, & latio, non uero perinde profunditate auctus, sed perma-
neat moderatus, præter superiores notas, hoc illi etiam extra ordinem, necesse est, ad sit, rugosiores
euasisse superne arteriæ incumbentem cutem: ac, si conuertas membrum, ut, quæ eius pars modo su-
perior erat, nunc sit inferior, nulla tum profunditas re uidebitur impedita. Atque hi quidem duo pul-
sus in primo libro de eorum differentijs omnium primi inter uiginti septem pulsus in tabellam sunt
relati, quam de illis fecimus, qui constant ex ternis simul dimensionibus quantitatis distentionis.
Ab his descriptus tertius est, qui longitudine & latitudine excellit naturalē, ac in profunditatis dimen-
sione est humilis: qui sane est infrequens. Fit enim cum arteria magnopere obiectorum corporũ mo-
le oneratur: id quod nunquam eueniat, nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arte-
riæ: quorum illud imbecilliores iusto, hoc molliorem pulsus efficit. Itaque cum his quidem erit ali-
quando longus, simul & latus & humilis: alia ratione nunquam fiet. Immo uero, etiam cum uideatur
talis, ne tum quidem procul à natura, nec ad humilior, nec ad latiores defectit. Neque enim ad summũ
arteria in profunditate grauietur, & in latitudine nequaquam: neque item plurimum ascendat altitu-
do, prorsus uero contrahatur in angustũ. Etenim fere sit, ut plus altitudo crescat, præsertim si uehemes.
sit pulsus, at nõ hætenus tã, ut idem altissimus simul & angustissimus sit. Quod si hic quoque membrũ in-
uertas, ut, quæ modo partes superiores essent, sint nũc inferiores: & profunditatis eorũ dimensio incre-
mentum habebit, nec uidebitur amplius humilis, sed, ut longus & latus, ita etiam erit altus: quod est,
magnus. Nam, qui tribus est dimensionibus auctus, magnus uocatur. Proinde distinctiones in hoc sunt
adhibendæ præter has, quas nunc exposuimus, etiam illæ, quæ in primis omnium sunt adhibita. Iam
illud quoque est animaduertendum, ecquid de latitudine simul detrahatur, cum inuersum sit mem-
brum. Etenim hoc sit non nunquam, demonstratque, quanto antea ultra proportionem profundi-
tatis dilataretur uas. Iam quartus, qui longus simul, & altus, & in latitudine est moderatus, quod ad
se attinet, latus est, quemadmodum & altus: sed, quia in obliquo coarctatur arteria, ideo sic eius mo-
tus impeditus est. Omnino enim, ubi latitudo profunditatis proportionem excedat, aut profunditas
proportionem latitudinis, altera impeditur earum aut propter multitudine, aut crassitiem, aut du-
ritiam corporum obiectorum, quæ interposita sunt inter arteriam & admorum tactum. Et hercle
etiam rugositas numerum impositorum corporum auget, rugis cutem conduplicans. Itaque is pulsus,
aut cum uere magnus sit secundũ latitudinem obstaculum habet: aut, cum uideri in macilento corpo-
re magnus possit, non uidetur tamen, quæ una dimensio eius sit restricta. Qui quintum in tabella locum
habet, longior iusto, in reliquis autem duabus dimensionibus moderatus, gracilior annunciat soli-
to hominem esse factum: & pulsus, quantum in eo est, iusto minor. Quando enim longus pulsus aut
ob propriam suam magnitudinem, aut propter tenuitatem uideatur eiuscemodi esse: nunc uero non
apparet talis ex magnitudine esse, (esset enim simul altus & latus, aut alteruter certe horum,) restat,
ut per maciem factus sit longus. Ceterum, cum graciliores habere uideantur pulsus iusto maiores, pla-
ne pulsus, quod ad se pertinet, angustior æquo est & humilior: Itaque etiam minor, quod ad se attinet. Qui
sub hunc scriptus est, sextus, puta longus, & humilis, atque latitudine moderatus: cū de causis ante expo-
ditis minor sit iusta: quantum in eo est, ob gracilitatem apparet longus esse. Sed hoc cõmune cum quinto
habet: proprium autẽ hoc peculiariter, profunditatem ob causam paulo ante memoratã esse imminu-
tam. Septimus in tabella pulsus erat, longus, pariter & angustus, altusque, qui uideri, perinde ac omniũ
primus, magnus posset, nisi sit restricta latitudo. Cetera hic ita, ut in primo omnium, sunt discernenda.
Et etiam, quæ in tertio explicauimus, ea sunt in hunc locum conferenda, non sæpe numero. f. hunc pul-
sum esse, neque, cum incidat, plurimum moderatum altitudine superare, & inferiorem latitudine esse. Ab
illo octauum, longum unã, & angustum, & moderata profunditate, natura quidem esse paruũ ex ijs con-
stat, quæ in quinto iam retulimus: at, quia marcuit corpus, longior uidef. Eximiuũ uero hoc præter quin-
tum habet, quod constrictam hic arteriam latitudinis angustia declarat. Nonus pulsus, longus, angustus, hu-
milis longe etiam magis ostenditur sua natura esse paruus, uerum uideri per marcorẽ corporis longus:
fere adiuncta illi remissio est, duritiesque. Qui si neque durus sit, neque admodum languidus, ab refrigera-
tione gignit. Itaque nouẽ, quos nunc percurramus, pulsus oēs longitudine moderata sunt, profunditate autẽ & latitudine immu-
tant. Ac decimus quidẽ, qui altus simul, & latus uidef, uno in homine si cū moderato cõparetur, nunquã
existat: nisi quã (id quod rarum est) omnino arteria de sede sua migret. Sin autẽ conferatur ad eum,
qui est absolute moderatus, potest incidere, ac causa eius generandi in proprietatem conformationis
confertur

confertur. Siquidem symptoma arteriæ est, quæ sub profunda carne utrinque occultetur, sed in media E parua parte sublimis extet. Undecimus, qui una re differt a superiore, quod profunditatem moderato parem habeat, pro cumulo causam demittendi huius habet adiunctam. Cetera cum decimo conueniunt. Duodecimus, latus, humilis cum moderata longitudine in uero fit membro. Aut enim undecimaque uidebitur moderatus, aut magnus. Ac, si omnino uideatur moderatus, altitudinem declarabit prius non nihil compressam esse, productamque; ob molliem arteriæ latitudinem: Sin magnus, plurimum, fuisse compressam altitudinem. Decimus tertius, altus, idemque dimensionibus duabus reliquis moderatus, perinde ut decimus, & ex naturali conformatione conficitur, & etiam ex naturalis sedis mutatione. Eximium autem habet præter illum latitudinis angustiam. Decimum quartum, qui omnibus tribus dimensionibus moderatus est, omnibus apertum est referre naturalem. An uero sit par uera naturali, exploratur ex corporis habitudine. Nam, macrior si iusto sit, sic, cum sit pulsus sua natura minor, par apparet moderato esse: Sin crassius æquo sit corpus, pulsus tum de sua quidem natura magnus est, sed, quod per corpulentiam coerceatur, esse moderatus uidetur. Quod si nec ad gracilitatem corpus, nec ad corpulentiam deflectat, moderatum in eo non solum representari pulsus, uerum etiam necesse est esse. Sane demonstraui in secundo libro de pulsibus dignoscendis, ceteros pulsus ad hunc omnes relatos, magnos, paruos, longos, breues, latus, angustos, altos, humiles appellari. Quintusdecimus, qui humilis profunditate est, reliquis duabus dimensionibus moderatus, omnino similis superiori est, decimo quarto, præter quod huius compressa est profunditas. Proinde, quæ illic prius exposuimus, ea duces hic quoque dicta esse. Hoc uero est in hisce omnibus memoria tenendum, nõ amplius conuerso membro uideri humilem. Sextusdecimus, qui moderatus est longitudine, angustus, altusque: aut ex conformationis proprietate fit tali natura, aut ex latitudine compressa arteriarum in obliquum. Septimumdecimus, qui est moderatus longitudine & profunditate, in reliqua dimensione angustus, in obliquo contractum esse declarat moderata profunditas: In reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto respondet. Octauusdecimus, qui longitudine moderata est, & angustus, humilisque; sua quidem natura paruus est. Videtur autem esse ob gracilitatem moderata, longitudine. Breuiter enim cum præter profunditatis proportionem & latitudinis, extenta longitudine sit, significat corporis gracilitatem: non tamen, ubi contracta præter proportionem profunditatis est, corpulentiam denotat, sed uel naturalē quampiam cõformationem, uel situm arteriæ inæqualem. Nonusdecimus, breuis, latus, & altus, aut ob conformationis proprietatem, talis natura uidetur, aut ex affectu arteriæ in situ distortæ. Vigésimus iam alijs duabus dimensionibus similis est nonodecimo, sed profunditate est moderata. Hic habet hoc præcipuum, impeditam suam altitudinem. Vigésimus primus, breuis, latus, & humilis, præter easdem causas, etiam illas adiungit sibi, quæ latum simul & humilem efficiunt pulsus. Ad eundem modum uigésimus secundus, breuis simul, & altus, atque latitudine moderata, assumet ad easdem causas, eas, quæ moderatum latitudine creant humilemque pulsus. Sic etiam uigésimus tertius, breuis ille quidem longitudine, uerum dimensionibus duabus reliquis moderatis, ad easdem causas reducitur. Vigésimus quartus fortietur præter easdem causas, extra ordinem causam, quæ altitudinem deprimit. Ad eundem modum proximi duo ad antedictas referentur causas: ut memoria teneamus, in quibuscumque pulsibus cedat longitudo proportioni latitudinis & profunditatis, in his causam aut naturali conformationi, aut arteriæ peruerso situi esse attribuendam. Demonstrauimus porro, ubi latitudinis, uel profunditatis proportionem longitudo uincat, aut obsistere alteri earum solam angustiam, aut auctam etiam alteram esse. Atque obstaculum frequenter accidere, incrementum raro: in latitudine, ubi per mollem arteriæ tunicam degraueatur altitudo, simulque nec uehementem esse eiusmodi pulsus: in profunditate uero, ubi coarctetur latitudo, & pulsus uehemens simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post oēs uigésimus septimus, breuis, angustus, humilisque; qui utique paruus uel apparet esse, uel sua natura est. Ac, quæ quidem in omnium primo distincta sunt, magno, eadē sunt hic quoque distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus non modo uidetur paruus, sed etiam est uere. At, cū crassior sit, si, quo homo euasit seipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tum quidem, quod ad ipsum attinet, moderatus: sed per corporis crassitudinem minor uidetur moderato. Si longe sit crassior, quàm pulsus minor, is pulsus, quantum in ipso est, mediocri erit maior. Sin autem minus sit crassus, quàm paruus pulsus, hic, si eius naturam spectes, minor erit naturali. Quod si gracilius corpus sit, quàm uideatur pulsus paruus, is sane est natura paruus, sed non perinde uidetur paruus, ac uere est, quæ corporis gracilitas quatenus decessit de natura, hætenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo & magno pulsū adhibita distinctio est, eadem in alijs est adhibenda omnibus: sciendumque illorum quæque; uel paruus esse natura, uel magnum, uel moderatum. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis positi sunt, quod attinet ad ipsius rei naturam. Videntur uero esse uiginti septē ob crassitudinem uel gracilitatem corporis, uel ob curem rugosiorum, uel regionum arteriarum inæqualem angustiam, uel proprietatem conformationis. Itaque unumquodque oportet, qui non inania uerba maduerat pulsus, qui in quantitate consistit distentionis, primum, qui sit de uigintiseptem, attendere: deinde, ubi ab eo, quæ ex uicinis corporibus oriuntur, alterationes se creuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talem genuere: siquidem docent hi & præterita & ueniencia,

†Codi. impret
si legunt ἡ κα-
τά το σπλάγχιον
ἐπι τῆ καρδίᾳ
σπλάγχιον ἵνα
τῶν ἀρτηρίων.
Manu scripti
legunt. ἡ κα-
τά τὴ σπλάγχιον
ἐπι τῆ καρδίᾳ.
ut sic uertendum
sit. Vel per af-
fectū aliquem
compressis ad
latera arterijs

Atia, ut in longo, & angusto, & humili. Nam exempli gratia in hoc, quod dico, docebimus: hunc, quantum in ipso est, liquet paruus esse, ex eo quod eius imminuta est circularis dimensio, & aucta dimensio longitudinalis. Si enim duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & quod minor re uera sit pulsus: nunc autem abest corpulentia, (Sane enim non solum longitudo non creuisset, sed etiam imminuta esset:) planum est pulsus sua natura esse paruus. Cum igitur remota sit longitudinis species, quam contraxit ex corporis habitudine, cum de sua natura paruus sit, uideamus iam, quanam de causa sit factus paruus. Hic plurimi interest nosse paruitatis quantitatem & longitudinis. Aut enim paulo est naturali minor, aut multo, aut, ut ita dicam, modico. Sic etiam in longitudine, aut parū, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producat, etiam ad maximam deueniat paruitatem, id est, angustus & humilis sit: hic pulsus natura longe est, & apparet, minor, sed eam quidem ex nimia gracilitate comparauit speciem: ut uero sit natura minor ex causis, quæ efficiunt minorem, frigiditatem, imbecillitatem, gracilitatem. At quæ tandem causa est uel causæ inter has, unde pulsus, qui nobis nunc cernitur, longus, angustus, humilisque; generetur? Declarauimus quidem ante, signum esse perpetuum arteriarum duritiæ pulsus durum, infirmæ facultatis languidū, qui etiā remissus, & imbecillus uocatur: ut, qui ei est contrarius, uehemens, contentus, ualidus. Verum sciendum & hoc est in hoc pulsus, necessario eum languidum esse. Nunquam enim ualentē facultate paruus ad summum pulsus fiat: at duritiem nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate uero non absolute est statuendum: sed illud primum nosse oportet interesse, cor unā esse cum arterijs refrigeratum, & refrigerari: ac quod, refrigeratum esse, læsam esse facultatem, sit: refrigerari autē, mutari usum. Hic animo mihi opus est plane attento, sciendūque non modo ad præfagitiones ex pulsibus, sed ad alias etiam pene omnes eo nihil esse conducibilius. Procedit autem uniuersus hic sermo ex cognitione essentia facultatis, quam in commentarijs de causis pulsuum, quæ operæpretium non esset, præteruimus. Hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quæ posthac docebimus, hanc referret nosse, uisum mihi est illam exponere: neque hic tamē cū suis demonstrationibus, (quippe alio eam loco profecuti latius sumus,) sed quantum summam explicatum ad institutum nostrum conducatur.

De essentia facultatis, ac de reliquis pulsibus, qui in quantitate distentionis consistunt. Cap. 4.

Facultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita commodo temperamento est. Nam tum demum suum quæque munus obit strenue, ubi sit temperatissima. Contra male fungitur, si intemperata sit: atque hætenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modum cordis corpus, cum immodice refrigeratum sit, calfactum, humectatum, desiccatum, pulsus pro suæ intemperie modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatem esse. At uero consuetudinem cum sanguine habere in ipsius contento sinibus, & cum spiritu, qui calidior longe, ac naturalis status requirit, sit: aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente est, uel in pulmone: aut cum ipso etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone, usum est tantum uariasse circa offensionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum esse & refrigerari: ubi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum, læditur facultas: Sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spirituque; quos eius uentriculi continent, usus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso corpore cordis consistant, nocēt facultati: si in quopiam uicino, non immutant usum. Siquidem proba temperatura & intemperies ex quatuor sunt elementis: usus uero accessiones uel remissiones ex calido & frigido duntaxat. Vbi iam ad ultimam usum dissolutionem deueniat corporibus uicinis cordi uehementer refrigeratis, non poterit etiam cordis corpus non intemperatum esse: id quod nihil est aliud, quàm debilitari facultatem. Quamobrem non fieri dicebam posse, ut de frigiditate uno uerbo pronunciamus. Neque, ut sola prostratione facultatis, uel induratione sola instrumento ruu, pulsus interim minor fit: ita etiam ob solam frigiditatem, quomodo nunc diximus, non accepta refrigeratione de usus remissione. Neque enim eo unquam cor, ut refrigeretur uehementer, deueniat, nisi sit ipsum refrigeratum. Quod dico, intelligas clarissime, si eos, qui itinere ex ingenti frigore obeunt, consideres. Omnes enim simul ut frigidum expirant aerem, pulsus quoque minorem habent, minimum tamen illorum prius nullus, quàm ad extremam refrigerationem sit perductus, obrinet: Vbi non tantum usus est immutatus generandorum pulsuum, quod aderat a primo illis: uerum etiam, quia perditur iam naturale cordis & moderatum temperamentum, debilitatur facultas. Id quod solet plerumque ijs subito accidere, non, ut in alijs affectibus, paulatim: de quibus est unus, quem hoc loco habemus in manibus, per quem pariter & longus pulsus apparet, & angustus, humilisque; in longis morbis. Qui enim ita habent, in periculum hi non minus præpens ueniunt, quàm illi, qui in itinere decedunt: non repente his tamen paruus pulsus, sed pederentia uenit marcescentibus: unum etenim marcoris hoc genus est, quod Philippus senium ex morbo appellat. Nam non ex frigiditate torridus marcor, ceterum ex facultatis sola imbecillitate imbecillos pulsus & paruus creat. Separatur a priore, motus uelocitate & crebritate & duritia calorifque; feruore. Verum de his non est huius disputationis differere, sed ad institutum reuertor. Longus, angustus, humilisque; pulsus, cum longius ab natura trinis dimensionibus discesserit, si talis citra duritiem appareat, a quibusnam procedat & quot causis, abunde aperuimus. At, ubi cum duritiæ coniunctus est, unā iam huic adest uel languidus pulsus, uel medius inter languidum & uehementem: qui nec euerat tactum, nec ab eo euertatur: ut memores simus nullum alioquin inter languidum & uehementem medium esse.

esse: d' eclaratur autem in corpore is affectus eite, qui reddit arteriam duram. Hæc est siccitas, uel* con-
 strictio a frigore, uel tensio. Siccitas quidem in ardentissimis febribus, ubi præue producuntur, præci-
 pue ex torrido marcore, certisq; melancholix & quartanæ febris generibus. * Constrictio ex frigore
 fit per frigidæ intempestiuum potum & immodicum, uel per balneas similes: ex refrigerantibus item
 pomis intempestiue ingestis, uel præter modum: denique ex ijs, quæcunque multum solent frigida pi-
 tuita gignere, quem Praxagoras uitreum succum solet appellare. Tensio ex conuulentibus affectibus,
 & ingentibus inflammationibus. Ex scirrhis uero * constrictio arteriarum atque tensio nascitur: quod
 quidem accidit potissimum ex iecinore & liene. Ex his enim uisceribus pulsus apertissime uidentur
 & perpetuo duri scirrhis præfertim affectis: & uero etiam in magnis inflammationibus. Sed tactu eiuf-
 modi affectus deprehenduntur, & per urinas, & alui excrementa, per uniuersi corporis denique colo-
 rem & linguæ: iam etiam per febrium genus. Qui porrò alij corporis affectus pulsuum creant durum, par-
 tim originem ex recentibus offensionibus repentinam trahunt: reliqui omnes pedetentim. Offensio-
 nes, quæ inducunt eiufcemodi affectus, sunt uini potio intempestiua, & frigida: sæpe etiam poma refri-
 gerantia, & frigidum balneum. Deprehendes noxam a uino illatam, cum subito pulsus non durus mo-
 do fit, sed maior etiam, & celerior, & uehementior. Ceteras a uino in communi discernes, quod nec
 magnitudinem adiunctam, nec uehementiam, nec celeritatem habeant. Singulas seorsum, nunc cla-
 rius, nunc obscurius, & per coniecturam. Clarius, ubi symptoma aliquod consequatur, quod * po-
 mis solet succedere, Inflatio uentris, inquam, aut mordicatio corruptorum, aut stomachi aliqua
 compressio, aut delirium, ut a pomis uinosi: aut uomitus, aut alui deiectio humidior & largior.
 Hæc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demonstrant substantiam comestorum. Quod nisi horum
 quid adsit, nec a uino signorum, aqua frigida est, quæ offendit, uel pota, uel intempestiue in ipsa lotos.
 At uero, ut hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore correptorum pulsus magno
 indicio sunt. At, si prius dictis postea hoc semper addas, ægrotum aliter, ac præscriptum sit, fecisse, ma-
 gis confirmatam præstabis & suspiciendam prædictionem, ut subinde fidem astantes non habeant, nec
 ex pulsibus credant tale quid dictum esse, sed consiciorum aliquem detulisse ægroti peccatum. Tangen-
 di autem acute sunt pulsus, deinde, quod indicant signa, proferendum: ac tum denuo sunt tangendi,
 animaduertendumq; ecquid ægrotus commotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, uide, nunquid
 commemoratorum signorum aut omiseris, aut parum probe perpenderis. Si uero sit perturbatus, atq;
 uideatur angi uel uereri, caue mox, signo adhibeas fidem. Frequenter enim fit, ut non, quo consicij sibi
 talis admitti sint, angantur ægroti, sed quod ita fere sint comparati, ut statim expauescant: at his mox
 pulsus consistit. Qui uero plane in culpa sunt, quàm tu diu de eo confirmes quicquam, tam diu metus
 proprius pulsus apparet. Atque peccata, quæ hæcenus exposuimus, omnia aut inflammationibus, aut
 scirrhis, aut siccitatibus, aut uiscerum per frigiditatem * constrictioibus augendis, alteratione, quam
 diximus, inducunt. Neruorum uero originem si quid occupet tale, affectum conuulsiuum creat. Sic
 appello illos affectus, qui ante mortem necessario conuulsionis aliquod habent symptoma. Qui quidē
 moriuntur omnes etiam calidi, contra, ac illi, qui corripuntur syncopa: hi enim uehementer etiam fri-
 gidi uiuunt adhuc. Quibus uero neruorum propaginem occupauit conuulsiuus affectus, cum plane iā
 expirauerunt, diutissime permanent calidi. Horum pulsus omnium statim primo occursum exercitatis in
 tangendo tensionem produnt, & motum, ueluti conuulsiuum, detegunt. Quod si quis, cui commemo-
 ratus pulsus est, ab alio plura deiciat, id quod euenit ex iecinoris scirrhis, non amplius hi habent pul-
 sum longum, sed aut moderato affimilem longitudine, aut etiam breuiorem. Iam hoc quoque in omni-
 bus duris pulsibus pariterq; paruis operæpretium est nosse, citissime uibratos eos effici: & qui uibrati
 non sunt, uel de uitalis facultatis imbecillitate, uel de remissione usus, uel amborum concursu non re-
 cipere illos eum motum. Nam, siquidem usus magnam distentionem postulet, uisq; efficere uitalis ua-
 leat, sed unum refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam distentionem per duritiam nequeat,
 uibratio in eum statum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ uibratus motus. Quocirca hic pul-
 sus, qui uideretur uibratione uacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut remissionem usus de-
 clarat maximam. At, uibratus si sit, cōtentionis cōtinuo nō nihil annūciat facultatē obtinere, nec pulsū
 usum generandorū semel esse dissolutū. Nec uero deuenit ad maximam paruitatem, sicuti diximus pro-
 positum pulsū facere. Ad eundem modum, si pulsus citra uibrationem longior iusto sit, angustiorq;
 & humilior, non longissime tamen de natura in singulis his diuerterit, sed aliquantum, attendendū est,
 durus ne sit & non uibratus, aut plane duritia liber sit. Si enim durus sit, sed absque uibratione, frigiditatem,
 uel facultatis imbecillitatem indicat, uel utranque simul. Hæc discernito ex consequentibus.
 Nam, cui talis pulsus ex sola refrigeratione sit, statim adiunctam tarditatem habet, raritatemq;: cui ex
 imbecillitate facultatis, sociam sibi * remissionem habet. Quod si iam usus cōstet immotus, tanto erit
 pulsus celerior naturali & crebrior, quantum a modo deflexerit paruitas. Sin autem, quo facultas sit
 imbecillior, eo dissolutior usus sit, pulsus esse similis in utraque differentia moderato uidebitur, nec ce-
 lerior, uel tardior, uel crebrior, uel rarior: At, si excedat alterum, pro excessu ratione, sicut ante est di-
 ctum: Si uero simul & durus & uibratus sit, significabit eosdem affectus, a quibus diximus supra durum
 pulsū constitui, uerum non imbecillam facultatem tamen, ut in illis, neque dissolutum usum. Quanta
 uero utriusque sit noxa in facultate declarabit uehementiæ & remissionis differentia, unā cum quanti-
 tate

A tate uibrationis: in usu, differentia celeritatis & crebritatis, cum uibrationis item quantitate. Reliqua
 ex ante dictis etiam conijcitur. Haud aliter si non paulum, nec multum tribus differentijs de natura de-
 flectat, sed sic mediocriter & modice, ex dictis discrimina notato. At sæpe in eiufcemodi pulsibus, ijs
 dico, qui pusillam a natura in longitudinem, angustiam, & humilitatem habent mutationem, non mo-
 do nihil animaduertitur duritiæ, uerum mollitudine etiam præditi sunt insigni: id quod & huic accidit
 de causis genere ijsdem: uariatur autem quantitate in singulis. Siue enim propter facultatis imbecil-
 litatem minor moderato pulsus fiat, facultatis ostenditur maior offensio: siue propter remissionē usus,
 maius & huius esse uitium. Quo enim tunica mollitudo ad distentionis magnitudinem est promptior,
 hoc causam, quæ molliatur paruum pulsū, declarabit esse maiore. Sane imbecillitas facultatis quàm
 fit magna, satis ex quantitate remissionis apparebat. Huc cumulus accessit, quod nunc diximus. At,
 usus dissolutio in quantum incidit uitium, ex solis, quæ diximus, signis inuenitur: de quibus dice-
 mus etiam inferius non nihil, ubi connectamus mutuo pulsuum genera. In præsentia enim hoc non
 instituius, sed cum exponere de genere quantitatis distentionis cepissemus, simul alia attingere si-
 mus coacti. Quare redeamus ad primum institutum, ac ad reliqua genera transeamus. Neque enim,
 quod alios item ex tabella pulsus percurramus, causam arbitror ullam esse. Verum eadem ratione &
 B uia, quam instituius in longo, angusto, & humili, reliquos singulos explorabimus: ac primum remo-
 uebimus, qui propter corporis habitudinē longitudine, uel latitudine, uel profunditate uariant, ut non
 magni tm, uel parui uideant. Deinde causas considerabimus, per quas aut iusto maiores fiunt, aut mino-
 res. Atq; de genere pulsuum quidē, quod consistit in quantitate distentionis, satis in præsentia.

Celer & tardus pulsus, quid denotent.

Cap. 5.

Posthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipsius motus est arteriarum ge-
 nus in primis proprium, agemus. Porrò sumendum hic quoque est ab distinguenda homony-
 mia initium. Nam dicitur celer pulsus, nunc ut cum moderato comparatur, nunc ut cum quolibet
 alio. Præterea ipse ille moderatus interim absolute dicitur, quem in optima conspiciamus natura: in-
 terim de unoquoque homine, qui inculcata sit sanitate. Hic ex comparatione absolute moderata exi-
 stimatur, docetque, quodnam sit temperamentum. Ac celerior quidem calidius: tardior frigidius de-
 clarat temperamentum. Verum solam plane non est inuenire mutationem in celeritatem & tarditate,
 nec in sanis, nec in affectis corporibus. Nam, qui calidior est temperamento, quàm simpliciter mo-
 deratus, si pulsū habere uideatur celerior, eum habet necessario maiorem: & cui pulsus est ali-
 qua occasione solito celerior, omnino etiam maior est. Neuter tamen est horum necessario crebrior.
 C Siquidem crebritas illis, ubi calor accumulatur copiosior, accedit. Itaque cum celeritate modo ma-
 gnitudo, modo etiam crebritas coniuncta est: Atque etiam interdum sola crebritas: cum aliquem
 prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, distentionem obtineat: deinde reuersi pa-
 rem offendamus magnitudinem, sed celeritatem maiorem: huic enim simul crebritatem necesse est
 increuisse. Quod si quem relinquamus, qui usum habeat pulsuum remissum, ac reuersi in celeritate
 pulsū inueniamus auctum, tum non auctus tm celeritate est, sed & crebritate plane & magnitudine:
 quæquidem usus remissio in raritatem clarius, deinde in tarditatem, postea in paruitatem pulsū cōuertit.
 Et itē quoq; mutationes in tarditate pulsū, partim ex moderato statim in raritate simul mutantur, sub-
 inde etiā in paruitatem, ubi amplius usus sit imminutus: partim ex statibus nō naturalibus, nunc aucto
 usu, sæpe unā cū mutatione in paruitate, interim cum raritate, non nūquam cū mutatione in utraq;: nūc
 diminuto usu mutationes sūt pulsuum in tarditate cum raritate & paruitate. Habes primas & simplicis-
 simas pulsū mutationes in celeritate & tarditate: harumq; causæ præcedentes, & externæ eadē inueniun-
 tur rōne, atq; ille, quas de magnitudine, & paruitate exposuimus. Mistæ uero mutationes atq; cōpositæ,
 cū uehementia & remissione uel duritia uel mollitudine cōstant. Quæ etiā examinandæ sunt atq; discern-
 endæ eadē uia rationeq; quā, cum de longo, angusto, & humili disputarem, declarauimus, quo co-
 D gnoscamus, quæ causa sit, quam obrē in celeritate uel tarditate pulsus uariatur. Potest. n. uti diximus, ob u-
 sum auctū pulsus in celeritate creuisse: potest etiā ob mollitudinē arteriæ, & facultatis robur. Sed. n. cū nō
 uariet mollitudine, duritia, uehementia, remissione, solus mutationē usus induxerit: At, si cū horū aliquo,
 causa inquirēda & explorāda præpollēs est, sicut ante declarauimus. Exempli gratia, si simul & celerior
 esse & mollior uideat, aīaduertēdū est, tātō ne celerior sit, quātō mollior, an magis. Nā, si quātō est mol-
 lior, tanto etiā celerior sit, alterationē ab sola mollitudine mutuauit: sin multo celerior, quæ mollior, nō à
 mollitudine tm, sed & ab usu aucto. Cōtra, si multo mollior, quæ celerior, quanto mollior est, tm detrahit
 solius usus remissio. Ad hūc modū, si pariter celerior & uehementior sit, si tātō celerior sit, quātō uehemē-
 rior est, cōsiderandū est: ita. n. celeritatis solū facultatis robur causa sit. Sin celerior, quæ uehementior, quo cele-
 rior est, hoc de usu aucto accepit. At, si uehementior multo, quæ celerior, nō robur tm facultatis, sed etiā fri-
 giditas aliqua alterauit pulsus. Si iam celerior simul & mollior uehementiorq; appareat, singulari experi-
 etiā opus est cognituro, utrū tātō celerior sit moderato, quātā ex ambabus causis facta accessio est ex
 mollitudine & cōtentione, an nō tātō. Nā, si tanto, ob illa sola est immutatus: si magis, accessit incremen-
 tum usus: sin minus, etiam propter usum remissum. Eadem ratio in pulsuum mutatione in tarditate in-
 eunda est, ex usu ne duntaxat remisso, an ex imbecillitate facultatis, an ex duritia instrumentorum orta
 alteratio sit. Ac ob usum solum uariasse probabile est pulsū, si quando nec durior, nec imbecillior

inueniatur. Ob facultatis infirmitatem, ubi quanto languidior fit, tanto etiã tardior. Atq; ob duritiam **E** item instrumentorum, cum tanto fit tardior, quanto durior. Sin aut multo tardior moderato uideatur, q̄ languidior, in eum statum ex imbecillitate & frigiditate incidit, causamq; in eo exuperantem ex collatione reperies ad naturalem & moderatum. Si enim numeris forte quinq; de natura* remissio defleete re uideatur, & quindecim tarditas: præstare in eo pulsu constituendo frigidã causam, non imbecillitatẽ facultatis esse cãm dicendum est. Sin quindecim tarditas numeris appareat, decem autem* remissio, in huius pulsus constitutione frigiditatem excellit imbecillitas. Si uero minori excessu fit tardior, maiori uero fit languidior, ex facultatis imbecillitate & calore quoq; is natus fit. Ac magnitudinem quidem utriusq; causã ex proportionis excessu inuenies. Atq; hoc memoria tenendum est, hæc omnia dici amoto ascitio motu. Pari modo, ubi cū mutatione in tarditatem inuenitur aliqua durities, attendendũ est, ex sola duritie mutatio, an ex ambabus incidit. Si enim quanto tardior fit pulsus, tanto etiam uideatur durior, alterationis sola durities causa est: si uero multo tardior, quã durior, non modo durities, uerũ etiam frigiditas. Atq; inuenias ad eundem modum hęc fortiores causas, atque declaratum esse paulo ante. At, si magis fit durior, quã tardior, non nomine duritiã tantum, uerũ caloris etiã talis euasit. Et uero hic quoq; ex proportionis excessu perspicies causã utriusq; magnitudinem. Iam uero, si tardior si mul & durior fit atq; languidior, exercitatum hic quoq; oportet esse, qui fit perspecturus, an tãto tardior **F** fit moderato, quãtum accessit ex utriq; causis imbecillitate & duritia necne. Etenim, si tãto, ob illas est solas mutatus: q̄ si magis, adiuncta iam est usus remissio: si minus, etiã propter usus incrementum.

De quatuor generalibus differentijs, quæ sunt in distentione.

Cap. 6.

Quando iam satis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic disputationẽ aliquantisper listamus, ac prius, quã aliud genus in manus sumamus, quãdam faciamus, ut commemoremus, & ad iuperiorem & infrequentem sermonem accommoda. Nam, quatuor cum sint in distentione arteriã generales differentiã, prima eademq; ante ceteras pulsuum propria, quã in qualitate consistit motus: altera, quã in quantitate distentionis: Neq; hic nos, neq; in primo de pulsuum differentijs libro de magis propria uerba fecimus primo loco, quod cognitu difficilior fit: sed de illa, quam dignoscant tyrones clarius, & quã ideo fit ad denunciãdum aliquid utilior: Hęc habet extra ordinem illud quoq; præter alias omnes, ut cõplecti septem & uiginti uideatur pulsuum differentias, sint uero re uera tres. Nam in ceteris quidem omnibus generibus, quot natura sunt differentiã, tot apparent. Reliqua sunt in distentione duo genera pulsuum, alterum facultatem, alterum arteriã indicat tunicam: quod quidem est postremum, immo uero nec proprium, nec affine, sed genus pulsuum aduentitium. Habet autem hoc duo hæc genera, ut causam semper, à qua generantur, ostendant aperte: duo illa genera superiora non perperuo: etenim duobus obuient generibus posterioribus, ut ab una utrunque causa constituatur. Primis uero duobus, ut ab omnibus causis, quas tres frequenter demonstrauius esse: quo etiam in generibus duobus primis difficilior fit oratio, ac plurimum ad causam inueniendam distinctionum. In reliquis duobus cum genus est causã unum utrobique, tum uero quantitatis notitia certa.

Causa continentes uehementis, languidi, mollis, & duri pulsus.

Cap. 7.

Vehemens pulsus à facultatis semper robore fit, ac, quo fit uehementior, tanto robur significat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo fit languidior, hoc facultatem quoque imbecilliorẽ esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficitur ab arteriã tunica dura, mollis à molli. Præterea quantitas pulsus duritiã & mollitudinis, arteriã declarat quantitatem duritiã & mollitudinis. Sed uero, qui medius est inter durum & mollem, qui etiam uocatur moderatus, primus natura est inter eos, solusque naturalis. At inter languidum & uehementem hac ratione medius est nullus: quod languidus fit oriundus ex facultate imbecilla & à natura desciscente, uehemens autem ex firma & recte habente. Verum alio modo, ut ante retulimus, medius fit aliquis inter languidum & uehementem. Modus autem dignoscendi per tactum adhibitur est. Nam, cum à pulsu euertitur, uehementem eum uocamus: cum ille euertat pulsus, languidum: ubi neutrum fit, medium **H** dicimus hunc tortitum locum esse inter languidum & uehementem: qui quidem non aliter, atq; languidus, præter naturam est. Alterationes pulsuum quãdam in* remissionem & uehementiam & solã fiunt frequenter, & ab una causa. Cum enim tunica arteriã unã cum usu in naturali constanti statu, & non nihil facultatis contentio alterata fit, languidior hic, quã uehementior priore, pulsus redditur: de alijs uero generibus cum eo nihil mutatur. Atque hoc pacto solã fiunt & ab una causa. Alio modo ab una quidem causa, sed non solã. Nam, ubi dissoluta admodum facultas fit, uel contenta, ut nondum à causis alijs continentibus fit immutatus, mutari pulsus ab una causa accidet, genus uero non unum commutatum esse. Nam, si longe facultas imbecillior fit, non languidum modo, uerum etiam paruum pulsuum creabit: &, quia paruum, statim etiam crebrum. At robustissima cum uehementissima, tum etiam maiorem excitat pulsuum, simulque, si nihil uariet usus, rariorem. Mutatio iam pulsuum in duritiam & mollitudinem siquidem ab una causa procedat, omnino aliquod una de alijs generibus mutabitur: Quod si sola constet, ex concursu plurimum causarum constituitur. Simul autem & sola & ab una causa nequaquam fiat, nisi minimo plane spatio discesserit de natura, ut quã minimo fiat pulsus durior, pari tamen magnitudine. At sic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat maiorque durities, non poterit pulsus non esse minor, tantoque etiam crebrior,

Abrior, quanto minor. Si uero simul & durior facta sit tunica arteriã, & calor increuerit, hoc pulsus moderato durior erit, quo arteriã tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quantum calor mediocritatem excesserit, tanto tunica arteriã naturali fit durior. Quando iam de his quoque satis dictum est, quantum requirit præsens argumentum, deinceps de præcedentibus & externis duorum generum, quã nunc explicauimus, causis agemus.

Causa præcedentes, quæ robur augent & opprimunt.

Cap. 8.

Causa præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore, ac humores quidam sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturã ad iudicationem impetus, nisi hic fit etiam in eodem genere: ad hæc ira. Partim extrinsecus adueniunt, ut uinum, cibus, exercitationes modicæ: & et quæ intemperie corrigunt ipsius corporis & cordis & arteriarũ, siue illi cibi sint, siue potus, siue etiam medicamenta. Dissolunt uero facultatem inedia, uigiliã, sollicitudines, mœrores, uacuationes immodicæ per aluum, uel per urinas, uel uomitum, uel uterum, uel profluuium sanguinis, uehementes dolores, uel singulares, ut quem stomachicam affectum uocant, qui syncopam inducit. His adiunge omnia, quæ cordis uel arteriarum creat intemperiem, siue in corpore illa contineantur, ut in succis, uel solidis partibus: siue foris etiam his antecedant. Quippe hæc dissolunt omnia facultatem, **B** immodice humectando, deficcando, calfaciendo, refrigerando, digerendo. At uero, quæ causã præcedentes & externã pulsuum duriorẽ efficiunt, supra exposuimus, cum de longo simul & angusto & humili differeremus. Nihil est ergo, cur eadem hoc loco recenseamus, sed, tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

Causa præcedentes & externæ mollis pulsus.

Cap. 9.

Mollem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior uita, & uoluptates. Atque hæc quidem intra septa manent naturã. Præter naturam, in comate, lethargo, aqua inter cutem, & si quæ sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate, maxime pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nunc iam tempus est, ut hunc librũ finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subdixerimus. Est autem hic: Præsentem dispositionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita præcedentes & externæ causæ deprehenduntur ipsius primæ inter illas: atque in hoc constat præteritorum præfagitio. Futurorum uero ex ijs, quæ dispositiones comitantur, petuntur præfagia, quorum quemadmodum unumquodq; fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituius persequi.

**GAL. DE PRÆFAGITIONE EX PULSIBVS
LIBER SECVNDVS.
ARGVMENTVM LIBRI.**

Præfagitio ex pulsibus, qui in contractione arteriã, in tempore quietis, in inæqualitate, in ordine, ac in ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid celeritas & tarditas contractionis significant.

Cap. 1.

DE PRIMIS quidem & quasi maxime elementalibus pulsibus, qui in distentione arteriã dignoscuntur, differuimus superiore libro. Nunc de reliquis, exorfi a contractione, tractabimus. Habet quatuor hæc quoque genera pulsuum, quot scilicet distentio: uelocior etenim, & tardior, maior, minor, uehementior, languidior, si naturam ipsam spectes rei, contractionis motus fit, & hercle etiã arteriã corpus aut durum efficitur aut molle: † haud dignoscas tamen horum generum, præter tarditatem unam & celeritatem, ullum: immo ne has quidẽ ubique, sed in illis pulsibus, ubi sensu contractio animaduerti possit: ut in primo libro de pulsibus dignoscendis docuimus. Iam etiam in libro de usu pulsuum arteriã functionem demonstrauius contractionem esse non secus, ac distentionem. Vtraq; n. naturalis caloris tuetur mediocritatem: distentio ueluti inspiratio quãdam excessum ardoris refrigerando, & uentilatione, quod extinguitur, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit fuliginosorum excrementorum ingentem colligi copiam, expurgariq; id temporis, quandocunq; inueniatur. Tarditas contra, nec eius multum excrementi coaceruari, eoq; nec requirere euacuationem. Magna enim copia per putredines humorum aceruat, qui febres accendunt necessario: Cum corpus bonos humores habeat, pauca omnino: in alijs statibus, qui medij inter hos sunt, pro portione singulorum statutum: inter edendum & dormiendum, plus: per uigiliã & inedias, minus. Eadem plane ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos humores gignunt,

TERTIA CLASSIS

O 2 plus:

† Additur in antiquis, ὅς τε καὶ διὰ τοῦτο τὸν σφύγγον ἢ καρδὴν ἢ μελέτην. i. quare & ob id pulsus durus uel mollis efficitur.

ipsis functionibus statuunt sanitatem & morbum, non in corporis dispositionibus, ex quibus functiones obimus: his non instar est sanitatis motus arteriarum naturalis, ceterum aperte dicitur sanitas: iteque uitiosus motus, non instar morbi, sed ipse scilicet morbus: Ac immobilitas extinctio quædam atque mors, siquidem integra diutius constet. Nam, si hæc tenus procedat, ut unius pulsus uel alterius uideatur tempus quiescere, instar ueteris est, aut apoplexiæ cuiuspiam, aut resolutionis actionum uoluntariarum. Qualia enim hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro: tale quiddam pulsuum est quies aduersus principium, quod in corde situm est. Et, ut recte de illo est dictum, Apoplexiæ non posse fieri, ut propulsetur, si ingens sit: si leuis sit, non sine magno negotio: ita etiam dicitur hic recte, Quies pulsuum, si sit diuturna, ut tollatur, non fieri posse: si breuis sit, non citra negotium. Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tempus: breuis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Quies uero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multique ex ea senes pariter & pueri euaserunt, iuuenem autem ne ex hac quidem ullus. Verum longam raritatem quidam imperitia adducti, quod intermissionem existimarent esse: ex hoc pulsus uitio quosdam arbitrati sunt iuuenes fuisse superstites. Est quidem hæc quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen plane exitialis: pueris & senibus multo etiam leuior. Porro autem mors a pulsibus intermittibus repentina corripit, non aliter, ac ab apoplexiæ: utrobique enim cordis calor extinguitur destitutus respiratio. At raritas quidem ab intermittente pulsu discernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quod raritas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: intermittens autem pulsus necessario est inæqualis. Nunc enim in trienis, nunc in quaternis, ac non nunquam in quinis ictibus, uel etiam in pluribus intermittere inuenitur: & quiescere unum motus tempus aut etiam plura. Iam simul cum illo aliquod mutatur aliud genus, conuertiturque ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus diuturnioribus est perpetuum, ut tardior, quam par est, reddatur motus, nunc tanto, quanto raritas, nunc plus aut minus, prout, qui id pulsus uitium concitant, comparatus affectus sit. Est autem eorum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum, quæ occupet uel corpus cordis, uel spiritum & sanguinem, quem continent eius sinus, uel partem aliquam uicinam. Atque, si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus & tardissimos, ut maxime hæc uiget: Quæ uero proficiscatur ex parte alia, raritatem longius, quam cetera, quæ diximus, genera a natura auertit. Itaque quidam in illis sunt, qui, cum pulsus habeant non longe minores iusto, & tardiores, languidioreque, tamen e uestigio pereunt. Mors autem tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis. Repentina potest & in altera differentia sit, ac moriuntur priores illi inter dormiendum potius, ut iam non amplius expergiscantur. Alteri hi cum illo modo: tum etiam inter loquendum non nulli eorum, ut imperitis commode uideantur habere, subito, ut qui animo deficiuntur, expirant: quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Hoc symptoma atque hic affectus quosdam ægrotantes, cum insperato, & præter omnem rationem febre liberentur, at etiam non nullos sanos potissimum in senectute, arripit. Ac raritas quidem pulsuum tantam habet perniciem: at intermittentes multo maiorem. Si quidem generantur hi producta raritate: ac, cum procurantur, reuertunt per raritatem ad pristinam mediocritatem. Nemo enim fuit quisquam, qui ab intermittibus pulsibus alia ratione superstes esset: uerum, quo modo dixi, omnes. Producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulsuum, ab illa quies fit etiam atque etiam breuior, dum reditum fit ad naturalem mediocritatem.

Crebri & intercurrentes quid denotent.

Cap. 5.

Illis pulsibus, quos commemorauimus, aduersantur alteri duo, raro creber, intermittenti intercurrentes, quos illis Archigenes arbitratur perniciores esse, a crebris falsus, & præcedant & socii sint syncope: atque ab intercurrentibus, & peripneumonicis interim, qui in statu periculoso sunt, accidant: non nunquam item febribus, in quibus oppilata uel compressa sunt principes arteriæ. Atqui, si originem respicias horum pulsuum, uanam reperias sententiam Archigenis. Nam intercurrentes ex crebritate fit inæqualis, & functionem obijt cor minus plena, ac postulat usus. Iam id ipsum sit, ubi a copia humorum oneratum cor sit, aut instrumenta obstructa, aut in arctum coacta: quæ quidem causa erat etiam intermittentium. At dissident hæc re inter sese, & repugnat in intercurrentibus & decernat cum noxijs causis facultas: in intermittentibus hoc piget illam facere. Sane iudicationem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt. Si quidem ad naturam pertinet uehementer ad depugnandum paratam. Quod si qui eiusmodi iudicationibus extincti sunt, non hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium, quam intermittentium. Multo enim maior numerus perit ex intermittentibus: & item quoque ex ualde raris, & ex crebris. Certe quidem febres omnes ualde urentes pulsuum habent crebrum, quorum extra periculum quædam sunt. Qui uero in syncope sunt crebri, propter remissionem sunt periculosi, quæ perpetuo coniuncta est cum omnibus syncopis. Et uero languidissimi pulsus, si qui alij, periculosi sunt habendi: quales in syncope sunt. Omnino attendere conuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum: nam exitiosas esse uel Archigenes faretur. At, quæ sit exitiosissima, nec ille, nec alius gnauiter expedit quisquam: & quid in confesso est, quæ pulsuum extremitas ceterarum perniciosissima uideatur, genus est illius exitiosissimum merito existimandum reliquorum generum. Ita etiam, si, cum alterum alteri comparamus, extremitatem alterius inueniamus exitiosiore, non immerito totum genus affirmamus

† Ex ant. ita uertendū. Est enim & uoluntati conat' quiddam naturæ ad pugnam ad ratæ.

Amemus exitiosius esse. At crebritas quidem summa non secus, ac syncopis, ad est febribus uehementer urentibus, quæ non prorsus sunt perniciosæ. Raritas uero nunquam uacat periculo, sicut nec remissio, nec paruitas. Si quidem tres hæc pulsuum differentia, cum ad summum perueniant, perpetuo periculosæ sunt: At non magnitudo, nec uero etiam uehementia: sed hæc omnium sola extremorum non modo libera periculo est, uerum etiam summum commodum est, si dignoscere eam queas. Ultima magnitudo, ubi coniuncta sit cum mollitudine morbosa, periculum creat: si cum salubri aliquo arteriæ statu, tum nihil ei subest mali. Millies enim in febribus, turis illis quidem, at calidis & ualde urentibus, pulsus sit, cum robusta facultas sit, maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrorum ostendas perniciosius esse raris, uel genus intercurrentium genere intermittentium. Cum uero huic orationi proposita esset solum horum demonstratio: nunc autem etiam attigit obiter alia quædam genera: nihil est factum damni, & accessorium, ut si institutum sit, persecuta, ob oculos discipuli nam illam proposuit de magno, paruo, uehementi, languidoque pulsu. Iam præstiterit etiam, ut reliquæ illis differentiam addamus tarditatis celeritatisque. Videtur enim & hic quoque uelocium genus tardis esse securius, siquidem extrema celeritas extrema tarditate. Etenim summa tarditas, non secus, atque raritas, tum incidit, cum calor natiuus extinguitur, Celeritatis procedit incrementum ab usu urgente, atque omnino a facultate ualida. Archigenes uero etiam hic labitur, qui formicantem pulsuum habeat pro celeri. Neque is enim pulsus prorsus celer est, neque summum attingit crebritatis. Nam leues esse crebritatis, magnitudinis, celeritatisque: extremitates hinc perspicias. Delige iuuenem sanum, ac uelocissime iube currere: tres mox extremitates citra ullum incommodum hominis uel præfens uel imminens deprehenderis. Durissimus iam pulsus, (neque enim hæc prætereunda differentia est, quo sit integer & absolutus sermo) perinde est, ut mollissimus, periculosus. Nam ex scirrho ille, aut inflammatione insigni uisceris, aut ex constrictione per frigus, aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta, aut ex ualida conuulsione: Hic ex alto comate, & aqua intercute leucophlegmatia, unoque uerbo ex immodica humiditate habitus gignitur. Quare oratione summam repetita, sermonis hic finem faciamus. Omnes pulsus, qui longe a naturali mediocritate discesserunt, non sunt boni: languidissimus uero & tardissimus rarissimusque omnium pessimi sunt. Ab illis minimus, mollissimus, durissimus: inde creberrimus. At non celerissimus uel maximus, sed sunt hi modice periculosi. Vnus uero inter omnes extremos optimus est, uehementissimus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec ullam tam demonstrationem in sermone protulit. Quæ enim haberet? nec ei assentiebatur experientia: sed impositum ei est ab illis, quæ paulo ante connumerauit. Cui ergo stat opera artis gnauiter obseruare, meditando ad ægrotos, quæ docuimus, expedit: quod quidem, certo scio, facient, qui ueritatem colunt. Sed, quoniam satis hæc explicauimus, nunc iam de inæqualitate in uno pulsu dicendum est.

De intermittente in uno pulsu.

Cap. 6.

Est periculosissima hic quoque omnium intermittens: hæc sit, ubi distentionem interpellat quies. Cuius multæ sunt species, omnes illæ quidam periculosæ, sed mutuo plus uel minus dissidentes. Vbi enim uehementior secundus motus sit prior, commodius est: ubi languidior, periculosus. Iam tardior item, signum est periculosus: celerior, commodus. Hi enim pulsus generantur, cum simul & certat natura & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cum rejicere illas quodammodo ualeat, atque ueluti uinculo aliquo soluta motum a quiete præstet priore potiore, signum est commodius: cum deteriore, periculosus. Melior autem motus est uehementis & celeris, languido & tardo. At uero prior motus alterum nihil excellit pene in magnitudinis & paruitatis differentia. Potest enim in simili pari que, nunc præcedens quietem pars motus maior esse, nunc insequens, nunc ambæ esse pares. Ceterum duritia & mollitudine nunquam distent arteriæ duo occursum, eo quod maius spatium requirat ea mutatio, cum uel in collectiuis inæqualitatibus raro in una consideratione pulsuum offendas duritiam & mollitiem inæqualem. Vibratus tamē magis alter sæpe occursum, tum in unius pulsus inæqualitate, tum in collectiua apparet prior. Quocirca imperitiores fallat fortasse, quasi durior sit. Symptoma uero est uibratio duræ arteriæ, cum amplius cogitur ui distendi. Atqui non fit tum re uera durior, sed uiolenter impulsus, ut distendatur amplius, hoc habet symptoma. Atque est quidem uibratus occursum æquali deterior, nisi tunica arteriæ ex causa repentina induruerit. Pessimus uero, cuius tempus quietis sit prolixius: intermittens in uno pulsu inæqualitas omnium inæqualitatum est incommodissima. Causas enim habet genere easdem, ac collectiua, sed deterior illa est multo. Nam illa, si nihil aliud, at simplices motus confici præter ullum obstaculum permittit. Hæc ne hos quidem pro lege naturæ obiri sinit, sed obstat, motuque priuat arterias, non in tertio quoque, uel quarto, uel pluribus et pulsibus, sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa, hæc sunt ad hanc omnia transferenda, sed cum accessione, unaque hac diuersitate, & præsentem mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans est, cuius expolimus naturam, aliorumque omnium in libro primo de eorum differentijs.

Quid significent pulsus, qui in una distentione duos habent ictus.

Cap. 7.

Porro aliud pulsuum genus est in una distentione inæqualium, qui in cōi habent binos ictus, causam tamen non habet eam. Ceterum horum sunt, ut declarauimus in secundo libro de pulsuum causis, tres, unde generantur, causæ: de duabus in illo libro diximus: Nunc uero etiam commemorandi gratia dicemus de tertia: de qua tantum iam dictum est, inæqualem eam esse intemperiem ipsius corporis

cordis, uerum totam eius explicationem in hunc locum reiecit. Nunc iam locus est eius declaranda. Atque etiam reliquos oēs pulsus inæquales, quia oratio cohæret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali intemperie, hoc sermone percurram, inducamque hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus, quas collectiuas appellant. Corpus cordis facultatem quandam obtinet, quæ distendit & contrahit, non temere illam quidem, nec fortuito a natura donatâ, neque ociosam, sed, sicut alijs locis demonstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in contractionibus fuliginosum excrementum effundit, in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cum ex æquo calidum, uel frigidum, uel purum, uel turbidum sit, omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt: ubi uero aliæ calidiores, aliæ frigidiores sint eius partes, ac hæc omnino mundæ, illæ abundantia excrementorum confusæ, non eodem omnes impetu ad munus feruntur: sed hæc anteuertunt, illæ cunctantur. Atque hic maior numerum, & ualidius ad opus contendentes pauciores imbecillioresque consequuntur. Neque enim diuelli illæ neque distrahi ab se mutuo, quæ unius instrumenti sint partes, possunt. Vt autem plures & maiori ui ad actionem properantes uniuersum cor excitant: ita contra, ubi pauciores sint, quæ ad motum properant, quæ consistunt plures, uniuersum in longiore quiete continent. Iam uero etiam motus qualitatem ex præpollentibus in se partibus comparat totum uiscus. Nam, calidiores si motui præsent, maturior simul, & celerior, maiorque sit distentio: in frigidæ, serior, tardior, atque minor: ac subinde motus principatus maiori numero partium defertur: sæpe etiam magnitudini usus. Quæ enim mire quippiam desiderant, hæc expeditiores ad opus & intentiores sunt, etiam si numerum æquent non requirentium. Quum igitur lōge alteræ plures sint alteris, pro illarum ratione mouetur perpetuo uiscus & agit. At, si paulo alteræ alteris uel plures sint, uel plane pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores, sed uicissim uincunt, atque uincuntur. Itaque uarios efficiunt & inæquales totius uisceris motus. Sint enim exempli gratia, plures, at non multo, partes frigidæ calidis: hic primam actionem necesse est minorem, tardioresque esse: nec nõ quietem in harum uictoria longiorem, quam si superarent calidæ. Iam etiam altera cordis actio uincitibus frigidis fiat: a qua iterum quies. Quin etiam tertia & quarta præterea actio & quies ex frigidarum uictoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore pariterque celeriore atque crebriore motu est opus, nonne deficient eo, quo indigent? Itaque interea sicut calidiores, ac non nihil impartient caloris etiam uicinis, quo minus cordis primus status seruabitur. Siquidem & numerum augebunt calidiores partes, & magis erunt, quam antea, calidæ. Quod quia perpetuo fit, erit aliquando, cum hæc etiam uicturæ contraria sint, ut & maturius se ad opus conferant ob usum stimulum, ipsamque reddant actionem celeriore atque maiorem omnibus prioribus motibus, quibus præerant frigidæ. Accidet igitur interea, ut, quæ excellebant, iusto fruantur refrigerio, quæ uero erant frigidiores, largius iam refrigerentur: itaque diuturnitate immutetur iterum totius cordis status, ut uincant frigidiores. Nam, cum abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsæ uero frigidiores præter modum refrigerentur, unaque finitimis frigiditatem impartiant, non poterunt sic frigidiores non fieri plures. Simulque interim motum totius cordis necesse est denuo ad talium usum fingi, fierique eius raras, tardas, & paruas distentiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, quæ retulimus paulo ante de illarum immutatione: hæc nunc commemorentur iterum: simulque de reditu in pristinum statum, quæ diximus ante, ad memoriam reuoca. Nã ita demum probaturum me puto tibi pulsuum continentem uariationem, dum intemperies illa in corde consistat. Eodem modo, posteaque ob fumosorum excrementorum numerum intemperies uiscus corripitur, in collectiuâ inæqualitatem motus pulsuum erumpet. Neque uero mirum est uel inæqualitatem unius pulsus fieri ob cordis intemperiem. Etenim partes articularum calidioribus eius partibus oppositæ, & calidiores sicut alijs, & dilatantur magis, celeriusque; mouebuntur: frigidioribus oppositæ, & ipsæ erunt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatantur. Cum uero oppositum sit torum uas calidioribus cordis partibus, tum celerius mouebitur, tum magis distenditur hoc, quæ illa, quæ frigidioribus obiecta sunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quædam articularum peculiariores, inæqualitates illas commemoratas concitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis: Quæ si longe de natura deflectant, etiam uehementiæ, & remissionis. Iam uero etiam, in ipso corde omnibusque præterea arterijs, ex uisceris illius inæquali intemperie plures in una distentione motuum differentie prodibunt, partim illam ad celeritatem concitantium, partim sustinentium & morari cogentium, adeo ut etiam in medio interim ascensu subsistat. Id quod & illis usu uenit, qui in itinere uel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt. Retracti enim ab illis inordinate frangunt impetentes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, ut uel tardius, uel nequaquam interdum procedant, uerum etiam retrahuntur aliquando rursus. Atque hæc quidem cordi & arterijs omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulsus & Dicrotus quid denotent.

Caprizans aut ex genere est illorum quidem, qui in quiete intercipiuntur: non nunquam tamē eiusmodi cordis affectus consequitur: ut etiā dicrotus, qui ex genere est intro retractorum: comitatur tamē non nunquam & ille cordis inæqualē intemperie: atque adeo, cum collectus sit in multis eius partibus ingens excrementorum fuliginosorum acruus. Nam, si unā contingat, ut quædam omnino sint præcalidæ, aliæ fumosa fuligine præfocentur, ad contrarios proficient motus: ut alteræ distentionem moliantur,

Cap. 8.

ἡ ἀνίστασις
additur i cod.
Græcis. i. inæ
quali. Sunt ta
mē, qui legat
ἀνίστασις. i. q
proportionē
respōdeat, su
perioribus ni
mirum.
*αἰσθητός.

Atque alteræ confidant. Itaque, siue quia dum distenditur arteria, partes, quæ contrahunt, actione sint functionæ, succedet contractio interim distentioni uel citra externā quietem: siue quia, dum contrahitur, partes, quæ contrahunt, actione sint functionæ. Quorum utrunque pluribus modis fiet. Aut enim plane uincet secundus motus priorem: aut aliquantum retrahet, uictor autem prior modum institutum complebit, ut tres numero differentie fiant & in distentione & contractione: Prima, cum distentionem, priusquam mensuram impleuit, contractio excipiat: Altera, cum prorsus completa succedat externa quiete perditâ: Tertia, cum distentionem motus contrarius nondum absolutam retrahat: qui debiliore redditus reliquum sinat compleri. Haud aliter etiam contractionem distentio nunc absolutam consequitur, nec permittit consistere: nunc etiam, priusquam confecta sit, impeditam & uictam excipit. Non nunquam retrahit non nihil, superatur tamen. Hi motus articularum sunt interdum uel extra affectum cordis, aut propter earum inæqualem intemperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut propter durtiē tunicæ: de quibus & si sermonem iam ante habuimus in secundo libro de causis pulsuum, tamē hic exponam, sed summam: si huius primam admonuerimus, quod de inæquali cordis intemperie modo explicauimus, in hanc nos commentationem produxisset, cum & etiam tum inuestigarem de ea & expendere longa experientia, sicut alia omnia, quæ dixi & sum dicturus: tum quod nihil dum in illis commentarijs attulisset de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum, quam omnibus particularibus reperisset consentiens, pronunciare fui ausus. Nunc, quando essentiam facultatum adducti sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaque & in dignoscendo, & præcognoscendo, & curando conuenire cum hoc decreto animaduertimus, non absurde nos arbitramur fecisse, qui pulsus hic comitantes cordis inæqualem intemperiem explicauimus. In quibus sunt non nulli, uti dicebamus, qui etiam absque illa constant. Itaque dicrotus quidam est pulsus uibratus, quem primo equidem unū bis ferire putauimus, uerbis deceptus Archigenis, quem cum geminis ego mallei ictibus ad incudem affimilabam. Cum, n. durum quiddam resutare ab altero duro statuissem, a quibus adductus sum circa notionē rei in errorem, ex ipsa in dignoscenda ipsa sum lapsus. At, posteaquam incumbens semper & instans sedulo, ut contractionem dignoscerem, tandem arteriam manifesto sensu modo mollem & non uibratam considerare aliquantum, moxque distentionem conficere: post hæc affectus obseruauimus, qui habent eos pulsus, & tandem aliquando a multa obseruatione, hæc potui comperto, quæ nunc expono, affirmare. Sane mihi uidetur etiam Archigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parū bene eos declarare, & affectus, quos comitantur, ignorare. Neque enim ita nude eos, neque mallei geminis ictibus ad incudem affimilaret: neque præteriret, unde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore affectui sumus, nec non huius commentationis alia complura. Tuque rem esse ita comperies, si aliquam diligentiam inducas & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus. Nam absque eo, nec cognoscere de illis quicquam ueri ualeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hæcenus, originemque bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam uibratorum, hæc sola re ab illis distinctam, quod, cum breuiem pulsus longitudinem habeat ex utraque parte arteriæ, obscura uibratio sit: quam obrem dicrotus, non uibratus uidetur: Alteram, in qua non uibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoque facultas imbecilla, ut a corporibus incumbentibus degraueatur, tamen aliqua parte sita ad cutem attollatur libere. Hanc enim cum solam sensu percipiant tangentes, erit aliquando pulsus dicrotus, ubi præeris leuitate exilientem illam partes utrinque confidentes nec consequentes retrahant, a corporibus impositis grauatæ: quæ idcirco nec sensibilem concitant motum, nec, quem concitant, hunc concitant similiter parti arteriæ conspicuæ, ceterum cunctantem & morantem. Interea, n. fit, ut ab illis, quæ prius exilijs, retrahatur, cum dura est arteria: nam alioqui in eiusmodi affectibus non fiat retractio. Atque hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neque necessario durus: quem si uelit quis dicrotum appellare, nihil refert. Hoc tantum meminerit, non esse similem corporibus duris, quæ a duris repercutiantur, sed, ut paulo ante diximus, concertantibus sit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusque de causis, & affectibus ad inæqualem cor intemperiem deueniat, nihil est, quod nunc dicam, sed in proximis commentarijs explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiem cordis, quæ quidem ipsum corpus teneat uisceris, comitari pulsuum bis ferientem: consequi etiam illum, qui perdidit externam quietem: ad hæc illum, cuius impeditur distentio. Præterea demonstrauimus illos, quorum motus interpellatur quiete, comitari omnes, inæqualem cordis intemperiem. Quin etiam citra interpellatam distentionem, qui inæquali representantur tarditate & crebritate, plane etiam hi præter alias, a quibus gigni eos demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendat calidæ partes cum frigidis, ut subsistere interim necesse habeant calidæ retentæ a frigidis: interim celerius frigidæ moueri a calidis attractæ.

Vndosus & uermiculans, quid annuncient.

Cap. 9.

Aliud ad superiora genus est inæqualitatis in uno pulsuum, quod non raro animaduertitur, nec in paucis affectibus: immo præter cetera frequenter, atque in multis. Inuenitur hoc tum, cum arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere undosus, atque uermiculans pulsus sunt, quos mollis arteria, & facultas non ualida constituit. Ac uermiculans non modo non ualida, sed & infirmam facultatem

facultatem denunciat. Undosus interdum hoc ipsum duntaxat significat, non firmam esse, nõ statim tamen infirmam: interdum etiam mediocriter firmam, cum præsertim decretorium sudorem promittit. In humidis enim inuenitur & pituitosis morbis, cū ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emolita sint. Id quod potissimum accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiam, quas palustres & halituosas appellat. Iam etiam tarditatem, & raritatem, magnitudinemq; pulsus in ijs omnibus acquirit: qui si præterea altitudinem, & uehementiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures uehementes, & alti appareant, quàm cōtrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorem promittunt, maxime si indicia appareant cōcoctionis morbi. Siquidem liquet utique nec inflammationem ullam, nec scirrhum, nec * cōstrictionem esse frigore, nec immodicam siccitatem, nec affectum conuellentem corpus hominis, si undosus sit pulsus, tenere, quod nec indurescere in eo pulsu, nec tendi arteria possit. Etenim molli omnino, ut modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod excitat & distendit, claudicet alicubi, illic hæc decidat, atque uelut undæ formam efficiat. At dura & contenta etiam sicubi, infirma, quæ ipsam attollit, facultate, remissa sit, ipsa tamen pars unã cum illis, quæ ex utroque latere sunt, attollitur. Proinde in dura arteria, ne si quando reperias quidem eiusmodi pulsus, ut prior semper eius pars prius distendatur, undosus tum uel uermiculans fiet. Verum potius inæqualitatem habebit, quæ consistit in prima & ultima parte arteriæ, quæ mouetur, tunica. Undosi & uermiculantes cum hoc habent, tum uero cumulum obtinent quasi undarum formam, qui in humidis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus uiscus teneat, nec inflammationem. Verum enim uero & in aqua inter cutem, præcipue quæ anasarca & leucophlegmatias uocatur, talè perpetuo pulsus reperies, nisi, quia induruerint scirrhus quædam uiscera, acciderit, quod frequens est, aqua intercus. Nam eam quidem, quam suppressa hæmorrhoidis, uel menstruorum suppressio commisit, attēdimus exactos sæpe undosos & uermiculantes pulsus comitari: quandoquidē frequenter in eiusmodi aqua inter cutem nullum indurescit scirrhus uiscus. Itaque, ut de integro sermonem summam resumam, undosus pulsus ex humida molliq; arteria oritur, simulq; ex facultate modice affecta: Vermiculans ex molli quidem, uerum ex debilitata insigniter facultate. Quamobrem etiam sine febribus fere solet largis uacuationibus succedere, sanguinisque profluuijs, & alui fluoribus, cholericis, ualidis purgationibus, uomitibus uehementibus, urinis copiosis, denique mensum immodicis profluuijs, ad hæc uacuationibus per hæmorrhoidas, sanguinisque ab utero profluuijs. Iam fluorem etiam muliebrem, quem uocant, sudoresque prauos hic pulsus excipit. Et uero etiam hos, quibus immodica humiditate computruuit pulmo, id scilicet temporis, cum eorum iam laboret facultas. Verū, si qua tamen eū affectum inflammatio consequatur, additur illis durities, neque amplius uidentur uermiculantes. Proinde nec hæcticas, quas uocant, febres, in quarum numero marcidæ sunt omnes, & quæ tibi sunt adiunctæ, consequuntur pulsus uermiculantes: consecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatem, nisi coniuncta hisce affectibus siccitas, arterias redderet duras. Attamen habent illi prorsus huius generis pulsuum inæqualitatem, ubi fuerit insigniter facultas debilitata, ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum: quod esse Erasistratus perpetuum confirmat, Verum secus se res habere cernitur, ut nunc declarauimus.

Decurtati quid significant.

Cap. 10.

Post prædictos pulsus sunt illi, quos decurtatos appellant. Horum duplex est genus: alterum in una distentione arteriæ, alterum in aceruo. Quod in una distentione fit, facultatis imbecillitatē unã cū corporis gracilitate arguit. Est autē admotis digitis arteria tangenda: deinde, si animaduertatur interea in arteriæ primis partibus maior pulsus, uel uehementior, uel uterque: in postremis minor, uel languidior, uel ambo: primus digitorum applicatorum est attollendus, perspicendumque, utrum similem illi, qui ante erat, quàm hic sustolleretur, sequentes digiti motum percipiant: an uehementiorem, & maiorem. Nam languidiorem quidem certe, uel minorem, ubi eleuatus sit primus digitus, omnino sentire nequeas. Ergo si motum similem digiti sequentes sublatum digitum sentiant, sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat: quod nobis infirmæ facultatis erit uestigium, quam in illas docuimus ex corde influere. Nam, illa quando bene comparata est, usque ad finem arteriarum omnium contentio, quæ attollit eas, similiter permeat. At in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur, tantoque efficitur solito imbecillior, quantum est a principio remota. Quod si eleuato tu primo digito, postea motum percipias, quàm antea ualidiorem atq; maiorem, declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriæ debilitatem, sed minorem certe, quàm ille, quem prius diximus, quæ illic facultas exolueretur discedens a principio: hic maneat, quantum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria. Quod quidem minus habet periculi. Neq; n. ita ipsius cordis, ut arteriæ, quam tangimus, ostendit affectum. Alterum ipsum potius debile esse cor significat, quod protendere non perinde, ac prius, ab se actionē ad extremas usque partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum, ut exquirere ad unguē possis totum arteriarum affectum, uarie admotis opus est digitis. Nam, arteriam digiti applicati si premant, abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit: Sin attingas leuiter, imaginem præbebit pulsus decurtati, & uel duobus duntaxat digitis, uel tribus, uel etiam quatuor occurrentis. Hoc ex gracilitate animantis accidet & facultatis imbecillitate: quod quo fit gracilius, hoc plus arteria appareat: quo crassius, hoc minus. Et ex facultate item, quæ quanto est firmiter, tanto plus: & tanto minus, quanto imbecillior

Abecillior est. Atque, in ea ratione tangendæ arteriæ cum sublato primo digito non iam similis ad secundum pulsus permaneat, sed appareat maior uehementiorque, est ualidior quidem cordis contentio, ut quæ æqualiter usq; ad finem influat: sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cū ille adfit: distenditur: Quocirca remoto illo, qui degrauebat, melius. Quod si assimilis pulsus ad secundum digitum uideatur, ac uideretur prius, quàm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est, & non in exploratione per tactum: id quod fit, cum, ex corde quæ influit facultas, remittitur paulatim. Sin mo ueri arteria sublato primo digito probius uideatur, non plane tamen similiter ut ad primum digitum: ambos affectus denotat cōiunctos esse. Et sane sic fere solet fieri in eiusmodi inæqualitatibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparandique inter se accurate motus. Etenim, qualis erat in prima applicatione, tales aliquando omnes fiunt. Sæpe uero minores redduntur & languidiores, in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficiant prorsus, tum multo sane magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hic sunt summouendi omnes digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi. Etenim inuenies plerumque, cum iterū digitos admoueris, arterias pulsantes. Nam, si omnino pulsus abolitus uideatur etiam in hac applicatione, sciendum est ipso illo tempore primam applicationem factam esse, quæ arterijs usui uenit ad abolitionem pulsus tendentibus, paruum adhuc portionem motus retinere. Sed hoc, ut dixi, est rarum. Nam fere, si paulo post iterum tangamus, offendimus pulsantes. Quare declaratur illas, cum admotos digitos non ferant, ad motus extremam remissionem deuenire. Atque hoc in causa erat, cur nos pulsus lateret. Etenim bifariam & ipse aboletur pulsus, uel quia prorsus non pulsant arteriæ, quod extremum malum denotat: uel quia pulsant quidem, sed ita languide & parum, ut sensum fugiant. Sane est hic affectus, si remotus sit ab omni animi defectu repentino, grauissimus: sed uero multo etiam deterior alter, in quo uere non pulsant: deterior autem multo, immo exitiosissimus & pessimus, nimirum demortuis iam arterijs. At uero, si diutius applicatis leniter digitis, ut palpent tantum, reciproetur motus: is minus exitialis affectus est. Reciprocatu modo ad ultimam pulsus abolitionem, modo ad paruum pulsus & languidum, quamobrem uocantur etiam reciproci utriusque: sed hoc interest inter hos, quod illi decurtati sunt reciproci, hi deficientes reciproci. In huiusmodi æstimandis ita debemus partem componere, quamcunque tangamus, ut subter arteriam noster tactus sit. Ita fiet enim, ut quàm minimum a digitis premantur & ab obiecta cute. Poterit autem re ipsa quilibet perspicere, quàm hæc digitorum applicatio ad dignoscendum referat ad obscurum motum. Equidem non raro, cum admouissem superne digitos arterijs, nullum motum animaduerti: quem, ut primum conuerti membrum, percepi statim. Omnium uero sunt pessimi, qui ab amisso motu minime recipiunt in uerso membro: Minus his, qui in uerso illo uidentur moueri: Quibus etiam minus, qui sunt decurtati, non tamen perdunt plane omnem motum: Iam etiam his minus reciproci decurtati, adeoque si multis simul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendum censeo, & attendendum accurate, qua sit corpus gracilitate. Nam, si corpore semel gracili occurrat motus arteriarum pluribus digitis, non hoc facultatis robur, ceterum corporis efficit colliquatio. Sed, cum modice est gracile, si tribus uel quatuor digitis occurrat motus arteriæ, non mediocre, ut in talibus, bonum est. Videtur enim in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autem digitorum, quibus motus est occursum, suis cuique arteriæ est. Neque enim aque omnes extant, & secundum cutem positæ sunt. Ad hanc rem magnopere refert naturam tenere ipsius ægroti. Quibusdam enim sua sponte pulsus minor est, aliquibus breuior. Vnicuique enim modus quantitatis ad suam naturam referendus est. Hæc si nos naturæ ipsius ægroti proprietates lateat, ex communioribus differentijs coniecturam facimus temperamenti corporis & habitudinis: Ac in temperamento præsertim calidi & frigidi differentiam respicimus: in habitudine, gracilitatis & corpulentæ. Ac fit interdum, ut ambæ inæqualitates pulsuum, tum quæ in uno pulsu, tum quæ in aceruo consistit, concurrant. Sæpe quoque illa, quæ in uno pulsu consistit, non adest: quæ autem in aceruo, reperitur manifesta. Atque, cur lateat inæqualitas unius pulsus, causa duplex est: aut affectionis paruitas, aut ipsorum pulsuum breuitas. Nam, si affectio, quæ decurtatos in aceruo concitat, non perinde grauis sit, in una distentione est æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit. Sin ingens sit affectio, breui autem pulsus quantitate, ut uni duntaxat digito occurrat, ut uerissimum sit certissimisque decurtatus, non perceperis eius inæqualitatem. Pluribus enim digitis occurrat, oportet, quæ in uno pulsu inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet utrunque genus decurtatorum pulsuum significare facultatis imbecillitatem. Verum, quod in una distentione est, ægroti etiam gracilitatem corporis demonstrat. Quod autem in aceruo est, posset non nunquam uel sine gracilitate fieri. Magnitudinis noxæ in utroque genere rationem docuimus inueniendæ. Ac de decurtatis pulsibus hæc tenent.

Contrarius pulsus superioribus quid denotet.

Cap. 11.

Sunt, qui memoriæ prodiderunt reperisse aliquando se commemoratis, genus pulsus contrarium. Nam in carpi arteria, quæ fere solet tangi, apparuisse sibi aiunt latiore pulsus ad inferiorem terminum, decurtatū illum quidē etiam, uerum partē eius tenuiorē non deorsum uersam ueluti ad digitos esse, sed superiorē regionē & secundum cubitum tenere. Equidem arbitror illos homines, quos se cum eiusmodi pulsibus inuenisse aiunt, non ob temporaneam causam eos, sed propter naturam cōformationem

tionem partium secundum carpum habuisse. Si quidem raro quidem talis conformatio, sed reperitur etiam tamen, ut pars arteriæ, quæ ad carpum est, collocata sub ipsam cutem sit: superna pars eius tota, quæ superior est, tecta sit maiore mole carnis: inferior, quæ ad ipsum carpum tendit, affatim demergatur in profunditatem. Hisce hominibus, non per morbum solum, uerum etiam per sanitatem, pulsus decurtatus uidetur: superne quidem, & ad cubitum quod angustiam habeat: inferne atque ad carpum, quod latitudinem. At istos, qui de hisce pulsibus, ut insalubribus scripserunt, rem parum diligenter attendisse apertum sit cum ex alijs, quæ prodiderunt, tum quæ non adscripserunt, quid denotent. Scilicet hoc in aperto est, nihil eximium, quod ab ijs pulsibus denotetur, comperisse, quippe qui ex natua conformatione non ex insalubri affectione proficiuntur. Quamobrem sæpenumero dixi nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus, ut pulsus natiui, quem quisque habet, notitiam. Et enim aliæ etiam arteriæ sunt, quæ contra, ac illæ, comparatæ sunt, ut sola cute in superiore regione sint intectæ: cum uero descenderint ad carpum, demergantur. Itaque horum etiam uidetur decurtatus pulsus. Aliorum item natura circumnuens pulsus est & innuens utrinque præter communem naturam: quem non morbus, aut ulla denique causa præter naturam, sed creat conformatio natua. Quæ nisi caleamus, quando ex natura proficiuntur, in maximos errores impingemus. Fit enim, uti docuimus, pulsus decurtatus in quibusdam ex causis præter naturam: In non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quomodo etiam innuens & circumnuens, quem uocant. Atque hic quidem, si arteria ita sit conformatata, ut eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit, partes autem utrinque altius demergantur. Fit etiam ob imbecillitatem facultatis, quæ attollere onus nequeat. Qui quando affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus representat, non circuli figuram: quem flexum non male Archigenes appellauit *γυγιστιν*, (quasi angulositatem dixeris.) Nam altitudo arteriæ non ut circuli iam figura, sed ut uertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti & rigenti ex frigore, uel quo modolibet aliter indurata. Itaque hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum frigore inuadentium: non in his tamen omnibus, uel solis, ut quidam putant. Nam, si arteriarum durities flecti ægre queat, facultasque imbecilla grauetur utrinque, perdit circuli ueluti circumferentiam, refert autem uerticem trianguli, quod propter duritiã arteria nequeat paulatim flecti, & ad profunditatem utrinque inclinari, sed uibretur potius, quam flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt. Accidunt tamen interdum sine inuasiõne accessionis: ut contra in accessiones, quæ non perfrigerant, pulsus talis prorsus non eadit. Sed, quoniam de his latius posthac statuimus dicere, præterit non diutius huic loco immorari.

Pulsus tremulus quid significet.

Cap. 12. G

Porro ex horum etiam genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando uero, ut in secundo libro de causis symptomatum declarauimus, imbecillitatem facultatis consequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsus etiam languidum simul & paruum esse, atque hac de re fugiunt tremuli motus: qui, ut cognoscantur, insignem distentionem requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum uidetur uibratus. Unde adducuntur sæpe eum uidisse: uerum hoc loco non requirunt hæc prolixiorum orationem, quod secundo libro de causis symptomatum, quid inter tremorem & uibrationem intersit, explicauimus: ex quibus clare, qui pulsus uibratus sit, intelliges: Et hoc etiam tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tantum, cum nec facultas semel prostrata sit, atque arteriæ tunica mollis, habitudoque corporis gracilis. Ita enim futurum est, ut nec pulsus magnopere parui sint, sed parum distantes à naturalibus: nec plane languidi, sed ut innoxie applicationem ferant digitorum quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est. Quod si quando pulsus tremulus incidat, facultatem imbecillam, atque tunicam arteriæ renunciat mollem, & uero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate, causisque eam efficientibus hæc sufficiunt. Et enim, si quid prætermisum sit facile assequetur, qui hæc, quæ nunc docuimus, diligenter edidicerit, & illa, quæ in secundo libro de pulsuum causis exposuimus.

Quid ordo eius perturbatione annunciet.

Cap. 13 H

Estat, ut de ordine, & eius perturbatione dicamus. Sane uidetur quisque ordo perturbationis eiusdem generis præstare. Eiusdem generis addidi, quod fieri possit, ut perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis. Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, uel celeritate, minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet, deterior est inæquali in uehementia & magnitudine & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione uidetur, propterea quod naturæ nostræ ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronuntiandum est, sed hac adhibita distinctione: Ordo fixam quodammodo causam & perpetuam esse, uidetur indicare. Perturbatio ordinis uariantem, nec in una manentem uel magnitudine, uel specie, uel regione. Talis autem causa non pernitiosior, sed incertior censenda est. Potest enim hæc commigrando nunc in regionem ignobiliorem, nunc in nobiliorem se conferre: itaque uel mortem repentinam, uel salutem afferre. Ordo uero non in expectatum habet, sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inæqualitate, ut, exempli gratia, in intermittente, certo cum exito coniunctus est. Qui uero est in moderata, ut, in inæqualitate magnitudinis & paruutatis, constanter est lenis. Perturbatio ordinis, si in nobiliorem partem

partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem, si hic quoque transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus. Nihil igitur certi, nihil ordinis perturbatio firmi habet: neque tale, quale ordo, uel bonum, uel malum. Verumtamen, si cum uehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis, siue inæqualis uehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoque magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaque hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus cum cetera omnia paria sint, ad iudicationem procliuior natura sit, [in ordinis perturbationibus.]

GALENI DE PRÆFAGITIONE
EX PULSIBVS LIBER TERTIVS.

ARGUMENTVM LIBRI.

B Agit de præfagitione ex pulsibus, qui in proprijs cordis, & arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid superioribus libris actum, quid hoc agendum. ac qui corporum familiarium sint affectus.

Cap. 1.

ACTENVS, quæ vis inquit in unoquoque pulsu, declarauimus. Nunc de his agemus, qui passionibus sunt peculiare. Passionem hic uoco, quicquid præter naturam sit: ac peculiare cuique pulsus, tum qui perpetuo illum comitentur, tum qui frequenter. Quoniam autem, quicquid præter naturam est ut alias demonstraui, aut affectus sunt, à quibus primo functio leditur, aut causa horum, aut symptomata: dicam primo de affectibus. Et, quando hos etiam partim ostendimus familiaribus corporibus proprios esse, partim instrumentalibus: exordiar de familiarium affectibus. Hi sunt octo numero, ex intemperie omnes profecti: sed inter eos hoc interest, quod quidam simplices sunt, compositi alij. Simples intemperies sunt, calor, frigiditas, siccitas, humiditas: compositæ, frigiditas unã cum siccitate, calor coniunctus cum siccitate, frigiditas cum humiditate, calor cum humiditate. Ostensum igitur est de hac intemperie in commentarijs de temperamentis, explicauimusque, quemadmodum interdum sanum esse calidum & humidum dicamus, ac quemadmodum morbum, qui functionem aliquam immodica humiditate & calore offendat. Huius præterea admonendum est, pulsus per intemperiem, nisi affectæ arteriæ sint uel cor, nunquam alterari: & posse etiam arterias nihil læso corde affectas esse: at affecto corde, ut innoxie permaneant arteriæ, haud fieri posse, sed in partem eas necesse esse uenire intemperiei, uel maiorem, uel minorem. Igitur frigida & calida intemperies cordis, prompte permeat in omnes arterias: humida atque sicca, ægrius.

Caloris intemperiei, qui pulsus peculiare sunt.

Cap. 2.

EXORDIAR igitur à caloris intemperie, in qua hoc primum distinguam, posse, quo hoc tempore fiat, uel naturaliter arterias comparatas esse uel aliquid perpeffas: idque aut omnes, aut quasdam. Quæ in naturali sunt statu, ex æquo cordis intemperiem recipient. Quæ uero præter naturam affectæ sunt, harum mistus erit status, ut partim retineant proprium affectum, partim à corde accipiant. Faciamus primum arterias ab initio liberas esse omni iniuria, cum cor incaluerit. Deinde uideamus iã, quos hic affectus pulsus habeat necessario, & quos plerunque. Atque hoc rursus in memoriam reuocemus in proximo nos libro explicauisse, & in opere etiam de pulsuum causis, præpollenti calori pulsus peculiare, eosque recensuimus: ut ex ijs æstimemus, qui huic affectui sint perpetui, & qui ferre accidant. Peculiare copioso calori sunt, magnus, celer, creber. At magnus non tantum calorem excellentem, sed & instrumenta requirit mollia, atque facultatem ualidam: itaque non erit calidæ intemperiei perpetuus. Et celer item postulat firmam facultatem, ac instrumenta, quæ prompte distendantur: ita ne hic quidem perpetuus est. Nam creber quidem, si large usui à magnitudine & celeritate satisfactum sit, nulla fiat ratione: si quidem hoc etiam ostendimus: si non impleatur usus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidem est. Quare nec ex peculiaribus sit perpetuus ullus. At ex illis, qui peculiare sunt, non perpetui tamen, nunc maior uincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nam, si calor solus increuerit & in naturali statu maneat facultas instrumentaque, cum mutatio est parua, magnitudo tantum pulsuum augetur: cum maior, etiam celeritas: cum insignis, iam etiam crebritas. Hic animaduertendus est etiam atque etiam in unoquoque genere pulsuum excessus defectusque. Nam, si ad magnitudinem declinet plus, quam ad celeritatem & crebritatem, non ita copiosum puta esse calorem cordis. Si uero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quod si magnitudinem superauerit celeritas, multo iam magis: si item crebritas, adhuc magis.

magis. Si uero maximus pulsus idemque celerissimus sit & creberrimus, summum incrementum significabit caloris. Sin celerissimus atq; creberrimus sit, non autem maximus, hoc, nisi facultas sit imbecillior, uel arteria durior, nulla alia ratione accidat: at est pulsibus inseparabilibus utrunque perpetuo adiunctum: nihilominus cordis hic etiam calorem monstrat. Iam quoque, ubi ingens sit crebritas, nec simul celeritatis & magnitudinis par incrementum, calorem quidem etiam tunc oportet esse copiosum, sed uel facultatis imbecillitatem, uel instrumentorum duritiam. Imbecillitati autem adiunctus erit languidus, duritiei durus pariter & uibratus. Si durus citra uibrationem sit, atque summe creber, imbecillam facultatem coniunctam multo calori nunciabit. Omnino uero hic languidus etiam erit, & syncope ostentabit periculum. At commemorandum hic etiam est, qui fieri possit, ut calor cor teneat permultus, & ualeat facultas. Nam, si robur temperiem, imbecillitas intemperiem cõsequitur: intemperies in cor unã cum immodico calore inuadet. Proinde debilitari facultatem oportebit. Qui tandem igitur, cū pulsus pariter & maximus, & celerissimus, & creber, uehementisque sit, non modo calorem in corde amplum, uerum etiam facultatis firmitatem esse diximus? Nempe quod cum alijs locis, tum in Febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incallescere & incaluisse. Nam, ubi corpus cordis a substantia calfiat, quam continent eius uentriculi, potest firma facultas esse: quod etiam est in causa, cur plurimum celerissime, & creberrime illi inspirent: ac maxime, celerissime, creberrimeque pulsant. repugnante adhuc calfacienti substantiã corde, & foris alteram, quã refrigeret, parem calori alliciente. Quod si quando succubuerit, atque in eundem delapsus sit, in quo est substantia, quam uentriculi continent, calorem: iam tum incaluit, nec post hac incalescit tantum. Cuius sequitur intemperiem imbecillitas facultatis. Ac, si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanuerit, febrem excitat, quam hecica uocant. Interim contra sit, ac nunc exposuimus, cum substantia iusto frigidior sit, quã continent sinus: corpus autem largius eius incaluerit: id quod his usu uenit, qui crudos frigidosq; humores & pituitosos aceruarunt, aut uehementissima ira concitati sunt, aut nimium uigilauerunt cum graui sollicitudine, aut ob aerem pestilentem spiritu attractum offenso cordis corpore, denique ob uenenosã cuiuspiam proprietatem qualitatis, quã aliquo modo ad cor penetrauerit. Hęc ego commemorauit, ut nequis in admirationem adducatur, qui possit dominãte calore uigere cordis robur. Itaque, unde digressi sumus, reuertamur. Cordis calor pulsus, ut diximus, uariat. Verum, quia specie duplex est, alter quidem a putredine humorum genitus, cuius qualitas acris & fumosa est: alter cum humiditate suauis existit, quantitate sola a naturali statu remotus: ille prior constans & obfirmatus* est: hic non diuturnus, ac balneas, exercitationes, cibum calidum, uini potum, animique affectus, uerecundiam etiam, atque iram comitatur. An uero in hoc genere sint ullæ febres, ut illæ, quas lassitudo, uel feruor, uel frigus, uel bubo, uel ira committit, in controuersia est. De quibus est in commentarijs de febribus sermonem habuimus, tamẽ hic tantum dicam. Calor, qui diuersus est a natiuo, breuẽ habet internam quietem, celeriore autem, quã proportionem distentionis, contractionem: Qui quantitate sola uariat, maiorem simul & celeriore distentionem contractionem. Siquidem eiusmodi calor querit solum refrigerium, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cum hoc maius requirit, tum uero multo maxime excrementorum expulsionem: quod munus erat contractionis. Itaque distentionem quoque hic longe citatorem reddet, & contractionem longe maxime. Qui eiusmodi nõ est, contractionem minime commutabit: distentionem autem hæc tenus, quatenus septa transilijt moderati temperamenti. Ceterum inferius hæc amplius declarabimus, ubi de febribus tractemus.

Cor calidius & arterias frigidiores qui sequantur pulsus

Cap. 3.

Nunc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affectæ sint: cum illud, inquam, calidius iusto sit, arteriæ autem frigidiores, quod aut humores contineant frigidos, nondum putrescentes: aut si qua polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo proprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri a corde. Quia uero & facultatem, quã ipsas moueat, ab illo influentem habent, unaque est contentio, quã unã cum corde distendat arterias atque contrahat, quiddam necesse est motui cordis conueniat cum motu singularum arteriarum, & aliquid inter eos inter sit. Nam motuũ prima exordia in idem incident tempus, siquidem ab illo facultatem citra omnem offensionem recipiãt. At magnitudinem, & celeritatem, & uehementiam non ex æquo utraque obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs maiorem, celeriore, & uehementioreque pulsus habebit. Etenim motus illã principium a corde habent. Rationem* uero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Consentiant autem, quã simili sunt temperamẽto, quocumque modo cor agat: quã contrario, quatenus ex illo immutata fuerint. Quocirca contingit aliquando, ut arteriæ, quã frigida est, sed a corde calefit, nec paruus pulsus, qui frigida est, edat: nec magnum, qui calidã: sed inter utrunque medium, qui moderatus est & naturalis. Et celeritate etiam moderata pulsus erit horum affectuũ: itemque uehementia moderata. Quod dico, clare intelliges, si altera manu eodem tempore cor, altera aliquam arteriam tangas. Principia enim motuum animaduertes unã fieri, sed diffidebunt magnitudine, celeritate, & uehementia. Non nunquam accidet, ut arteriæ eodem tempore non accipiant ex corde influentem facultatem: uerum, quã cordi propiores sunt, primæ: posteriores, quã remotiores. Quod potissimum accidet, ubi incidant in idem temporis arteriæ frigidiores & cor imbecillius. Quod si etiam ipsarum arteriarum frigidiores sint partes, quã lógius a principio distãt, quod in accessionibus, quibusdam, & in febribus accidet liparijs, non solum incipient maturius, uerum etiam

A etiam ipsum motum reddent celeriore & maiorem partes cordi propinquiores. Ad hæc contentio per eos status in omnibus imbecilla uidetur, sed in remotioribus magis, ita ut in ijs pulsus languidior sit, quã pro natura superiorum. Non nunquam percipitur in corde huiuscemodi pugnantia temperamentorum. Nam modo frigidius uisceris corpus æquo est, & in uentriculis cõtenta substantia calidior: Modo e diuerso substantia frigidior, cor autem calidius: ubi etiam pulsus fiunt moderatis similes: nam medius quodammodo status hic efficitur ex duobus contrarijs conflatus. Qui sane affectus, uel optimos Medicos fallit. Quod nunc quoque in maxima pestilentia accidet. Quidam inde ab initio ad finẽ usque, alij per totum morbum probum pulsus habebant, qui perparum deflexisset de natura: qui quidem præter ceteros perierunt. Anima diuersimodum eos primis statim diebus, & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acedine caloris, atque ipsa caloris specie, denique quod pulsus parum præter naturam immutati, ijs in eo statu perpetuo maneant. Nam in speciem præcipue hecicarum, quas uocant, febrium, incidunt huiuscemodi pulsus. Si qui essent inter ægrotos, qui se negarent febricitare, his febris occupato ipso cordis corpore, plane erat confirmata, & ut ita dicam, in habitu. Etenim febrili hecicarum duo hæc sunt propria signa, si perpetuo sibi illa similes sint, nec inuasionem ullam accessionis, nec incrementum, nec uigorem, nec remissionem habeat: nec febricitare se percipiat ægrotus. Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atque interim ne crebriores quidem esse, at omnino celeres tamen. Itaque iure sane censuerunt plurimi Medici atque præstantissimi celeritatem febricitantium pulsibus perpetuam esse. Sed de his inferius. Quod in sermone præteriuimus, ubi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo ad corpus cordis attigerit, illi pulsus fiunt. Nec iam quicquam habet admirationem, si eos pulsus, quos memorauimus, tali affectu peste habeant, nec si pestilentem respirationem, nec si omnino morituri sint. Quam enim excogites medicinam ad putredinem, quã cor occupauit? Nam, quibus calor hic putridus ad humores, quos continent cordis sinus, magis deflexit, quã ad corpus ipsum uisceris, multi horum fuerunt superstites. Deprehenduntur affectu hac peste, si febrem primum percipiant, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsus non habeat præualidum. Siquidem, qui intemperiei comites sunt corporis ipsius cordis, imbecilli sunt omnes. Habes pulsus, quos cor intemperatum calore creat.

Frigida intemperiei qui pulsus peculiare sint.

Cap. 4.

Intemperaturæ frigidæ plane efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros. Hosque uel in tres proportionem differentias commutant, uel aliquas earum, aut aliquam plus uel minus: alias, aut aliam minus, uel plus. At hic eodem modo, ut prius declarauimus, attendenda est, quã deficiat uel exuperet. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, postea magnitudinem: siquidem illa sit facultas. Nam, si quid hæc quoque offensa sit, perspicias illud ex propria pulsuũ & perpetua qualitate, quam remissionem appellamus, quã ad paruitatem & tarditatem potius, quã ad raritatem, pulsus immutat. Nam, cum facultas plurimum laborat, & si coniuncta sit frigiditas, pulsus extreme quidem parui fiunt, sed non tardi extreme: immo non nunquam moderatis similes, crebritatem tamen non abijciunt pristinam, sed etiam adaugent. At, ubi paululum facultas debilitata sit, & frigiditas uigeat plurimum, longissime ad raritatem pulsus deflectunt, minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatem. Eodem et arteriæ modo, si in natiuo temperamento consistunt, mouebuntur. Nam, si, cum cor sit frigidus, hæc calidiores æquo sint, cordis pulsus tantum alterabunt, quantum de natura deficiuerint. Itaque interdum etiam similis erit moderato pulsus arteriarum, quod ad magnitudinem & celeritatem attinet: cum cor dis pulsus minor & tardior sit. Iam hoc clarũ est, uacare hoĩe affectus febre, refrigerato duntaxat ipso corde ab succis frigidis ijsdemque lentis & crassis. Sane infrequens est hic affectus, tamen incidit interdum, præsertim cum contineantur in pulmone eiusmodi humores. Atque in eiusmodi affectu contingit fere pulsibus simul esse inæqualibus per oppilationes, quas illi succi secundum oscilla molliunt uasorum ex corde enatorum. Verum arteriæ, si quando fiat, ut perinde, atque cor, frigidiores iusto sint, D augebunt remissionem eius motuum, in eodem retinentes genere: ut, cum tardius cor, minusque, & rarius, quã naturæ lex postulat, pulset: illa etiam hoc pulsent tardius, minus, rariusque, & uero etiã languidius. Accidet uero aliquando iam frigidus iusto cor esse simul & fumosorum plenum excrementorum: quo tempore pariter & minor & rarior sit distentio, cõtractio celerior. Videretur etiam diutius se arteria intro recipere, si in perpetuum eius motus percipi possent. Nunc sensum id præterit. At produci internæ quietis tempus ultra, quã par est, patet uel tangentibus. Hoc tempus constat docuimus ex tribus esse temporibus, primo extremitatis contractionis, altero internæ quietis, tertio principij distentionis. Ergo prolixè hoc tempus per illum affectum producet. Tempus uero externæ quietis, aut breuius, quã conueniat, erit, aut moderato affimile. Nam, cum studeat pulsuum molitrix facultas excrementa excernere, properetque ad illam actionem, cuius hæc nomine illi data facultas est, fit, ut quies minus sit diuturna: quomodo illam etiam, quã alteram actionem præcedit, contractionem, inquam, extendit, quia cor: quod frigidus iam est, remisse ad actionem progreditur unius adhuc tantum gratia usus uentilandi: altero iam, qui maior erat, refrigerandi amisso. Reliquus enim tertius cor in his solum affectibus excitat ad actionem, ubi moueatur magnopere animal, aut uacuatio accidat larga, arteriarum quidem admodum reseratis externis oscillis, ut in balneis, deniq; si quo modo largiter sit sudatum: internis uero, in purgationibus, præterea in affectibus, ut cholericis, intestinorum difficultatibus, ac cum

*διόριστον

*δύσπνοτος

†εὐεργονεῖς. ἰ. alterius gr̄is

*τρόπον. ἰ. modum.

uehementem

uehementer uellicantur intestina. At uero, ubi ipsum corpus cordis inciderit in intemperiem aliquam **E** inæqualem, non poterunt pulsus cum ipsius cordis, tum omnium animantis arteriarum in uariam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua, quam uocant, illaque unius pulsus omniū erit generum, & perpetua fiat in magnitudinem, paruitatē, celeritatem, tarditatē, remissionem, [uehementiā] crebritatē, raritatē mutatio. At in duritiā & mollitudinē haud fiat continens unq̄ mutatio. Id quod sæpè numero declarauimus. Non uibratus aut interdū & uibratus perpetua sese uicissitudine in hisce affectibus excipiunt, adiuncta ad cordis intēperie duritia, uel tentione arteriarū. Ostendimus enim, si recte memini in huiuscemodi affectibus, ubi magnopere cor contendat arterias distendere, uibrationem in motum incurrere: quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, multi sane laboris est affectum plane explorare: quod non intemperiem tantum cordis illa inæqualitas, sed & instrumentorum læsionem & copiam humorum comitatur. Nam, hæc inæqualitates posteaquam obstructionem sequuntur cordis oscillorum, comitantur porro etiam eius intemperiem inæqualem, non est procliuè deprehendere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis uisceris proprium est symptoma intemperiei, sicut probauimus in proximo libro, ac a dicroto distat mollitudine. Verū, si durities accesserit, iam etiam hoc dignotio labefactatur: etenim in dicroto conuertitur communem plurimum affectum: Vibratum uero dicrotum generari docuimus, ubi pulsus, qui absolute est uibratus, diminuta sit lōgītudo. **F** Dicrotus uero non uibratus, æque est, ac uibratus, durus: sed talis per suam tarditatem efficitur, & corporum onus incumbentium. Quocirca permultas uterque hic causas consequetur, numero tamen inter se facultatum, a quibus creantur, & occasionum differunt. Per multos enim uibratus dicrotus, paucos non uibratus comitabitur. Ac commemorandum quidem primam est, quot causis absolute uibratus succedat, quas ante omnes recensuimus: Mox causam eius, quasi continentem: sit enim, ubi amplius cogitur distendi durum corpus arteriæ, uel tensum: Ad hæc tertium, quod, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut cōformatio natia, uibratum pulsum demonstrauius oriri. Iam dicrotus non uibratus fiebat ob duritiam arteriæ, breuitatem *pulsus, & pondus corporum incumbentium ex utraq; parte sensibilis motus. Etenim in huiuscemodi affectibus, ubi ab utraque parte mediū, dum attollitur, retrahatur, rursumque copuletur cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæc sunt illorum quasi cōtinentes quædam causæ. Præcedetes autem multæ sunt cuiusque, quæ etiam expeditæ, & ad manum sunt habende illi, qui quicquam sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corporis cordis intemperie. Tactu uero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato. Cuius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi & illum intererit, qui in ascensu subsistit & quiescit paulisper: dignoscetur, si quid habeat roboris. Nam, qui undequaque est remissus, *huius **G** later contrastio. Sed sit plerunq̄, ut omnibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contentio. Neque enim ad eam altitudinem perueniant, si omnino deficientur cōtentione: aut multo molliores sint, quam conueniat, necesse est: ut languidi simul & non parui appareant: qui quidem etiam in lethargicis affectibus animaduertuntur: at tum quiescentem paulisper, nequeas distinguere a bis feriente. Proinde nec ipsos quidem affectus, ex hoc quidem discernere poteris. Aliud tamen est indicium, quo poteris: atque hoc proprium est signum uitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est, quin breuitatis gratia, ut pulsum aliquem, uel febrem hecticam, ita inæqualitatem nos hecticam appellemus: Si cui minus nomen proberur, stabilem illam uocet. Stabilis est, si deinceps permaneat par. At uero, si cetera simul omnia indicia febrem hecticam esse declarent, multo hercle dignosces certius inæqualem *intēperiem tenere uisceris corpus. Sed hæc explicauimus in differentijs febrium. Omnia denique sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præcedentia, & externa. Nā, cum peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthisis, denique aliquis illic abcessus exortus sit: uel asthma, uel morbus quispia ex destillatione, uel cruentum sputum, aut reiectio partis alicuius pulmonis, aut breuiter quoduis, unde redundantia, uel crassitudo, uel lentor humorum obsideat pulmonem, accurate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum nihil sit, ipsum est uiscus explorandum, præsertim si anteacta **H** ægroti uita nec crassis succis, nec lentis uideat corpus implese, a quibus aut foris offusis, aut obstructibus arteriarum oscilla inæqualitas concitetur. Nam, si quid horum, uti docuimus, uel inflammatio, uel omnino tumor præter naturam illic exurgat, aut affluentia humorum grauet facultatem, incidunt pulsus in inæqualitatem. Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inæqualitas & stabilis duret, intemperies existimanda inæqualis in cordis corpore esse. Quæ cum etiam sit duplex, altera in succis eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta unā cum totius corporis palpitatione fit: hæc ex solidis partibus absque palpitatione. Quare, si quis hæc, quæ retulimus, ediscere cum arte cupiat, quæ de hecticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commentarijs de febribus & libro de marcore. Atque his signis cordis inæqualis intemperies dignoscitur & distinguitur a similibus affectibus. Si qua sit alia intemperies uisceris, ut aliam ipsum corpus temperiem habeat, aliam sanguis & spiritus, qui sunt in eius sinibus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex affectuum confusione pulsus medium quendam statum fortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus: Prorsus dico affectus contrarios inter se, temperamento: ubi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter: Non prorsus, ubi alter plus altero deflexerit. Potest etiam, si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum uel calidius cor ipsum materia sit

* Ex antiqui legēdum, tarditatem.

* Alias æqualem.

Al. 4. f. 1. t. 4. c. 1. p. 806. D

A fit in sinibus contenta: uel cum materia multum, cor autem parum à naturali statu recesserit: Et frigidius item corpus cordis potest esse, uel materia. Hi concursus non perinde omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliunde colligere. Prima commemorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autem frigidiores, differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quanto hæc frigidiores: aut multo illud calidius, quam hæc frigidiores: aut minus illud calidius, quam hæc frigidiores. Prima differentia pulsum repræsentat ad unguem moderatum tum magnitudine, tum celeritate, atque crebritate. Ad *remissionem autem tantum permutatur, quanto spatio naturalem temperaturam uiscus reliquit. Equidem animaduerti in hisce subinde affectibus, insigne etiam incrementum celeritati accessisse, non tamen hoc cōspicuum perpetuo est. Atque hoc, alterum indicium maius tibi uidetur suppeditaturum. Quantum enim corpus ipsum arteriæ deficiuerit à moderato temperamento, conijcere est ex celeritate: nam procliuè ad motum est calidius corpus, si reliqua sint paria. Quare si, quod corpus ipsum cordis in naturali statu constans, uel à materia, quam continent uentriculi eius, aut consuetudine pulmonis inflammati, uel aliā quapiā parte uicina calfiat, pulsus refrigerij gratia in magnitudinem, celeritatem, crebritatem commutentur: prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia in crebritatem. Sin calidius sit par **B** tibus se contingentibus, quæ in naturali statu sint, celeritas motus primum increfcit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulsus manifestum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis uero atque crebritatis nullam alterationem, magnopere in hoc corpore deficiuisse ad calorem cor censemus, uicinaque ei ad frigiditatem. Iam simul pulsum insignis *remissio & conspicua in eiuscemodi corporibus animaduertitur. Quod si nec celeritas clara, nec remissio sit, exiguo calore corpus uisceris puta auctū. Hæc febres compluribus Medicis imponunt: nimirum, quod febre ipsi se liberos esse ægroti affirmant: neque febrem, quia parua est, [& quia uiscus incaluit,] corpusque uisceris [calor] inuasit, aduertūt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non est magna febris ulla hectica, maxime si paucum calorē uiscus habeat. Qui igitur calor in uniuersum corpus deriuatur ex corde, hic sensum solus inducit ipsius inæqualitatis fastidiosæ: quam ob rem balneas desiderant, ut alij fastidiosi omnes & inæquales ex lassitudine, uel aduisione, lotionem intermissā, uel exercitatione, & plerique scilicet lætantur balneo, recrearique se dicunt. Depulsam enim inæqualitatem esse totius corporis, nec magnopere quicquam se offendi, balneo referunt acceptum. Et sane non læduntur forsitan horum quidam: uerum huius loci non est ista meditatio. In febrium enim curationibus de omnibus his disputabimus, siue separatim uisum fuerit eas, siue in methodo medendi tractare: nam ad præsens institutum solam dignoscendi uia **C** tractabimus. Sane uideatur quibusdam perplexa & incognita, si, quando nec differentia ulla pulsuū [à naturali statu] deficiat, & se ipse ægrotus febrem non dicat percipere: at inæqualitatem, quæ unā molesta erat, balneis procurauerit. Et, ut rem difficiliorem faciam, ne ex urina quidem petere in eiuscemodi affectibus firmā notitiā semper licet: sed est etiā fere anceps, colore & sedimento similis naturali. Sexcentos tales in pestilentia diurna conspeximus: ubi Medicos cerneret nihil plebe præstantiores, immo uero imperitiores multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim fere, si nihil aliud, at expirationem ægrotorum uideas obseruare: quæ si foeteat, peiorem casum expectant. At illi quidem usū tale signum in pestilentibus febribus inuenerunt. Tu non usu modo, sed & ratione astima. Iam os etiam attendunt. Quod si illic aliquid coloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem Me dico hæc puto clariora esse quam uulgo. Partim enim illi colorem erysipelatosum, partim colorem habent depalescentibus herpetibus affimilem, diffusum per plures partes scilicet, quam à primo. Et, si manum thoraci exercitatus Medicus admoueat in explorando febrili calore, ne tum quidē prætereat eum affectus. Inspicienda porro præ ceteris urina est. Etenim conturbata quorundam eorum uidetur esse: & aquosior, ac non nullorum multo, quam pro natura, tenuior: atque hæc quidem certissima est: nec nō quæ naturalibus undequaque similis est colore & crassitudine hæc etiam ad secundam spem certissima **D** est: quæ si sublimamento probo sit prædita, multo etiam est certior: si quidem sedimentum sit candidum, læue, & æquabile. Præcipue uero sublimamenti animus est adhibendus. Nam quædam, quæ subliuida quodammodo sunt, latent: & item alia, quæ aranearum latas telas referunt in modum lanæ congestæ. At, si quid tale animaduertas, aut nullum plane sublimamentum innatare urinis, in peiorem partem hæc interpretare. Si contraria uideas, quæ retuli modo, non potest fieri, ut male affectus homo sit. Ex his igitur discernas, utrum inæqualitate quapiam affectus sit, an pestilens morbus & exitialis, qui hecticam febrem habeat, eumprehendat: Præterea ex ijs, quæ balneum consequuntur: etenim cibum respuunt, & sitiunt præter modum, ac frigidam postulant. Etiam oculi illorum sunt accurate inspiciendi: nam inter lauandum manifeste redduntur calidi & flāmei: quidam postea tales permanent, quos plane sciemus teneri peste. At in pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiamnum, nunquam experiri quisquam homo possit. Sciendum tamen non nunquam incidere sine peste has ipsas febres: ut de illis prodiderunt omnes insigniores Medici, uocantque pestilentes: de quarum tota natura disputaui latius in differentijs febrium. Nam hoc quidem loco non quemadmodum quis optime febres dignoscat, tractamus, sed quæadmodum ex pulsu optime. Quinetiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis. Quare ad pulsum nos referamus, & quod residuū est, de febribus hecticis persequamur.

TERTIA CLASSIS.

P Etenim

Etenim sunt, ut docuimus, pestilentes non pauca inde usque ab initio heclicæ, distantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam moerorem interdum sequuntur & iram à primo quædam heclicæ. Aliter nescio, an ulla febris inde usque ab initio fiat heclicæ. At temporis diuturnitate multis alijs succedunt, quas dilucide distinguit, etiam si cum alijs connectantur, sicut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, quæ in libris de differentijs febrium docuimus. Notitia autem ex pulsibus, quomodo nuper diximus, initio adhuc atque primis diebus non facile paratur, cum speciem adhuc communem habeant cum diarijs febribus: uerum elapso triduo iam clariores fiunt etiam pulsuum indicio. Siquidem aperte hæc celeriores, quam deceat, pulsus habent: atq; ut inter eas nihil interfit aliud, febrili quidem certe calore manifeste secundum thoracem præditæ sunt: pulsusque tanto sunt languidiores iusto, quantum calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor tanto, quæ natura postulat, calidius est, quanto, quam continet, materia frigidior. Materie addamus securitatis gratia corpora illa omnia, quæ cor attingunt: puta ex uisceribus pulmonem, ex membranis cum illam quæ cor uestit, (*ασπιδόσπιον* uocant,) tum quicquid thoracem prope cor interfecit. Etiam consuetudo huic uisceri intercedit cum aere, quem continet tegumentum, quod cor circumijcit: nec non cum arterijs & uenis, quarum penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc omnia non aliter, atque materia, pulsuum cordis immutant, uocenturque breuitatis gratia omnia, quæ recensimus, uicina cordi. **F**

Qui sint pulsus in ijs febribus, cum cor calidius sit, quam uicina ei frigidiora, uel e contra. Cap. 5.

Dinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quam uicina ei frigidiora. Nam in huiuscemodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresque iusto erunt. Longius tamen ad remissionem & celeritatem, minus ad crebritatem & magnitudinem diuertent à natura. Stabilis & constans harum generatio est, ut ceterarum heclicarum. Quod si non ita longe uiscus à natura desciscat ad calorem, uicina ei longius ad frigiditatem, minores pulsus in his & rariores erunt: celeritate uel similes erunt naturalibus, uel tardiores: similes, si non multo frigidiora uicina sint: tardiores, ubi multo longiore intervallo hæc ad frigiditatem à natura deflexerint, quam ad calorem cor. Remissio hic etiam quantitati caloris respondebit. At uero, si frigidius iusto sit ipsum corpus, materia porro, reliquaque uicina, illo calidiora, erunt & hic tres numero differentie: & uariabunt pulsus in unaquaque, sicut superiores. Primum æque refrigeratum sit cor, ut incaluerunt uicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio, huic respondet remissio. Nam magnitudo ne nihil de natura decedat, nec uero etiam crebritate, quod animaduerti possit, aut insigniter. At, cum non multum de natura est discessum in utranque partem, difficillime, ut ante dixi, exploratur discrimen: atque in his præsertim corporibus obscurum est, quorum ignoramus naturalem statum. Nam, hunc si prius nouerimus, poterit etiã animaduerti breuis mutatio, si quis uersatus sit in explorandis pulsibus. Ut autem paulo ante, cum uisceris calidioris, & uicinorum ei frigidiorum considerarem pulsus, febrem diximus esse heclicam: ita nunc, si uiscus sit frigidior omnino, quam naturalis modus permittat, & uicina calidiora, febricitabit quidem homo, non heclicæ tamen, quam uocant, febre, sed uel diaria, uel ea, quæ putredinem humorum consequitur. Hæc utraque signa propria sunt diariæ febris conium: & cum frigidior corpore cordis. Vbi ex æquo de natura uterque pulsus deflexit, nihil magnitudine à naturali differt, nec etiam crebritate pene quicquam, quod perspicere possit, nec item celeritate, ni utraque insignis sit mutatio. Languidior uero tanto erit, quanto uiscus frigidius. Qui putredinem humorum comitatur, etiam par est perpetuo huius magnitudo, nõ tamen ut naturalium, neq; aliorum generum: uerum, cum de natura aliquantulum descit, nihil ferè: si maior e intervallo, aperte in contractione pulsus celerior sit sicut superior in distentione. iam etiam clare in externa quiete crebrior, & languidior apparet tanto, quantum refrigeratum est cor. Contra, iam magis refrigeratũ cor sit, quam uicina incaluerunt, ac febris sit diaria: horum pulsus manifeste languidiores erunt & minores, tardi nõ perinde aperte, sed quãto uicinis sibi frigidius sit corpus cordis. Iam etiam rari ac parui pro portione erunt. At uero febris sit ex humorum putredine: horum pulsus languidus erit perinde, ut superior, sed illo etiam minor in distentione, tardiorq;. At contractio naturali celerior erit: ac magis etiam in illa tẽpora accessionis incidet, id, in quibus est initium & incrementum. Nam in uigoribus quidẽ minus, ac minus etiã in remissionibus. Porro autẽ tertium genus cõmutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor declinauissẽ, quẽ ei uicina ad calorem, ac febrẽ esse diariã: pulsus habebit hoc corpus tãro, quẽ par est, imbecilliores, quãto corpus cordis sit intẽperatius, atq; maiores & celeriores naturali, sed maiores, quãta celeriores: ad hæc crebriores erũt. Hæc oĩa sunt accipiẽda pulsibus, nec in duritiã nec in mollitudinẽ aperte mutatis. Nã si, hic sint etiã mutati, discessus eosũ ad mollitudinẽ, oĩno magnitudinẽ & raritatẽ auget: Addet etiam & tarditatem: Discessus autem ad duritiã, contraria, nimirum paruitatẽ & crebritatem: Addet interdum & celeritatẽ. Equidem iam oēs mihi uideor febrium, quas ex pulsibus sumas, differentias percurrissẽ. Siquidẽ sane earum essentiã recte in cordis nimio calore posuimus. Iam inter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigiditas est. Præterea de mistis affectibus diximus, quorum ex contrarijs inter se complicatis mistio constat. Iamque transeundum alio mihi erant. Sed, quando in magnam diffensionem, nescio quo pacto, qui de pulsibus commentati sunt, inciderunt: propter eos uisum mihi est, quæ hoc in libro iam tradidimus, in quo de febribus ex pulsibus dignoscendis tractaui, summam repetere. Immo, si uerum fatendũ est, potissimum

† Ex antiquis clarius. Signa uero sunt propria utriusq; febris. Diaria quidẽ conium: & frigidior corpore cordis, ubi ex æquo de natura utrunque (materia. f. & cordis corp) deflexerit. Pulsus nihil magnitudinẽ à naturali differt: nec etiam crebritate pene quicquã, quod perspicere possit: nec itẽ celeritate, nisi utriusq; (materia. f. & cordis corp) insignis sit mutatio: languidior uero tanto erit, quãto uiscus frigidius. Eius autẽ febris, quæ ex putredine humorũ sit, par quidẽ ppetuo est naturali & ipsa pulsus magnitudo: non par autẽ ppetuo ullũ ex alijs generibus (hoc ẽ crebritas, celeritas, & fortitudo) sed, ubi parũ quidẽ (materia & cordis corpus) a natura recesserint, nihil, quod effectũ dignũ sit, à naturali pulsus euariat: ubi uero plus recesserint, aperte in contractione &c.

Apotissimum hoc propter Archigenem statui facere. Nam, cum habitus sit diligentissimus in commutatione de febribus, nihil nos prope, nõ aliter, ac Erasistratus, docet. Nempe eorum, qui nihil docent duplex est institutum: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt: alij proferunt quidẽ nomina, tamen nec, quæ significant, obseruant, nec, quam illis significationem attribuunt, interpretantur. Nanq; durus pulsus, quem perpetuum Archigenes febricitantibus cõfirmat esse, nomen duntaxat est, nec rem denotat ullam, nec plane, nec liquido intelligi potest. De quo pulsu in libris de differentijs pulsuum latius disputaui, & etiam in libris de dignoscendis ijs: maxime autem in ijs commentarijs, quibus interpretamur simul & examinamus, quæ in libro de pulsibus Archigenes scripsit. Sed hic tamen etiam operæpretium est non nihil de ijs summam exponere.

De propria nominum significatione, & metaphora.

Cap. 6.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita etiam, quæ occurrunt sensibus, his nomina quædam posuerunt, separata, quæ differentias auditus significant: separata, quæ differentias, odoratus, uel gustus, uel tactus. Neque scilicet alijs tribuunt album, nigrum, flauum, rufum, pallidum, fulcum, cæruleum, reliquaq; colorum nomina, præter quàm sensui uisus obiectis: Neque etiam alijs austerum, dulce, amarum, acerbum, afringens, salsum, saluginosum, præter quàm ijs, quæ gustantur: Nec iam ullis alijs calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, durum, uerum his, quæ tanguntur, omnes attribuunt. Nam, si alio traducas hæc nomina, illa usurpatio uocatur metaphora. Habent uero & alia item metaphoras ex similitudine aliqua & conuenientia: ex qua similitudine pedes, uertices, lateraque motis dicuntur. Nã, ut animalium infimæ partes pedes sunt, uertices omnium supremæ: sic in montibus permixtum est Poetis supremas partes uertices uocare: & infimas, pedes. Si quis igitur, cũ de animali loquat, & pedes dicat uel latera, noluerit pedes more omnium accipere, neq; latera, ut institutum est, sed ita dicat latera accipienda esse, quõ de monte Brilleo dixit Callimachus:

Brillei latera sunt oræ, quem tenuere.

sane quàm ridiculus sit, duplici utens & reciproca metaphora ab improprij ad propria. Haud aliter, si, cum de moribus aut uino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, quæ tanguntur, disputas nolueris, ut solent omnes, nomen interpretari, uerum sicut uinum dicitur durum, aut homo, aut mores. Huic simile est, si, cum sermonem habeas de rebus uisibilibus, atque album dicas, prohibeas ex omnium instituto accipi, sed, quando febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse etiam intelligendũ colorem album. At, quemadmodum quidem non uidebitur is sanus esse, si, quod proprie nomen colori tribuitur, transferre duplici differentia ad eum ab improprij studeat: sic sane, qui de simplici corpore sermonem instituit, & per metaphoram uult nomen durum accipi. Etenim in ijs omnibus sit orationibus, ut nihil auditores proficiant, cum & prohibeantur proprie dicto, nec quicquam intelligere aliud possint. Quem. n. alium accipias colorem prolato albo, consueto prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iussus. Sic item durus pulsus, quem Archigenes in re tangibili induxit, nisi propria significationem habeat, nimirum hanc uulgarem, sed ut ille ex metaphora uinorũ uult, prorsus obscurus est atque incognitus, talisque, ut siscindapsus dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrũ pulsui tribuere, & aliquid uideretur dicere, apud homines. In distinguendis significationibus imperitos, simplices autem & ad id credendũ adductos, uirum. f. senem, qui tam clarus esset, artemq; multum ille traasset, nõ facturũ unq; ut talẽ obscuritatẽ temere sermoni induceret, ut nomina proferret nullius significationis. Iam uero, si quis pulsus febricitantis amarum dicat esse, ac nomen amarum, ut ad gustũ referimus, interim uelit accipi: nihil sane, quod clarius intelligamus, habebimus, quàm si acerbũ, uel austerum, uel acidum audiremus pulsus esse: quæ ex omnibus his res molesta & præter naturam repraesentetur: quæ aut sit illa, non declaretur: quanquã in eiusmodi metaphora a proprijs ad aliud nõ proprium traductio sit, res & permixta omnibus & uulgaris. At in significatione duri pulsus, cuius auctor Archigenes est, quæ nec cõcessa est, nec usitata, nec omnino fuit, aut poterit esse, intelligere oportet nos significationem, ad illam, quæ propria est, ex metaphoricis reuersos. Quando ita nomen quidẽ audias, at rem intelligas nullam. Verum quid sermonem de his producã, cum alias diffusus de his disputauerim? At superiora summam repetamus, ac de omnibus febribus dicamus.

De febribus per pulsus dignoscendis.

Cap. 7.

TRia esse in summa, genera illarum, alio loco docuimus: quemadmodum uero quodque ex pulsibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebritatemque pulsus quantum in ipsis est, mutant. Nam, si concurrat alius affectus, mistam oportebit esse mutationem ex illo, & hoc, qui comitatur febrem. Pari modo febres heclicæ pulsus in eadem differentias conuertunt, quantum in ijs est, ampliusque in his mutantur celeritas. At, quæ ortæ sunt ex putredine humorum, in uigoribus utrunque habent motum celerem & distentionem & contractionem: Præterea crebritatem ex æquo mutant cum externæ quietis, tum internæ: In initio accessionis non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem. In incrementis cum hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, ut pulsus in illa creberrimus uideatur. Habes pulsus, qui soli febrium per se proprii sunt. Reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt, alium, potius affectum, quàm febres, sequuntur. Quorum etiam affectuum sunt duo genera, aut facultatis,

tatis, aut instrumentorum uitium. Quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt **E** animaduertenda, instrumentum, usus, & facultas. Demonstrauimus enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflecentibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti Medici diffideant de febris proprijs pulsibus, errantque omnes, ut qui nec genera partiuerint pulsuum & profectas ex facultatis uel instrumentorum uitio alterationes pulsuum arbitrentur proprias ipsis febribus esse. Vt inuadentis accessionis quidam crebros & paruos, alij adhæc languidos, iam non nulli etiam inæquales, sunt, qui tardos etiam, contra alij celeres posuerunt indicia. Tamen si quædam febres incompressas, ut isti uocant, inuasiones faciunt: in quibus pulsum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit, mox his succedit augetibus crebritas. Reliquorum pulsuum, quos memorauimus, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento, nec uigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec fere ulla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum, uel superficiæ externæ, nec uellicatio, aut grauitas, aut compressio stomachi unâ incescit. Plerosque uero uel unum de his uel plura comitantur. Non nullos paulo post uomitus: qui aperte declarat, ex eo, quod in uentriculum uitiosi succi confluerunt, quosdam illorum uellicatos esse, alios compressos, aliquos nauasasse. Clarissime enim recedit in plerisque initijs de tota superficie externa sanguis, confluitque in uiscera: unde compressiones & obstructions fiunt, distentionesque arteriarum præcipuarum, propter quas initijs talium accessionum coniuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum etiam languidi ob stomachum & facultatem affectâ. Ad hunc modum sunt & parui, ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem: Et iam tardi quoque; ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde, ac distentionem, nullus horum tardam fecit. Sed hoc perpetuum est, & præ ceteris proprium inuasioni febris ex putredine humorum ortæ, ut arteriæ contractio efficiatur celerior. Et, si quis in cognoscenda contractione est exercitatus, perpetuum hoc & constans initij accessionis signum habebit, ubi contentione aliqua, ut frequenter admonuimus, pulsus præditus sit. Nam in languidis contractionem docuimus dignosci non posse. Hoc igitur etiam atque etiam exercitandum tibi est, siquid cognoscere ad unguem uelis initium accessionis. Quemadmodum autem ingredienda ea sit exercitatio, copiosissime in libris de dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimum est hoc signum, illique maxime est fidendum, aperte cum inquiris, conspicuo. Equidè in multis, quorum antea pulsum nunquam tetigeram nec per sanitatem nec per ægritudinem, hoc fretus uno signo nunquam sum lapsus. Nam ceteris quidem omnibus, siue frigeat totum corpus, siue os uentriculi, quem per abusum uocamus stomachum, siue deferatur sanguis in profundum uel ex mœrore, uel metu, uel alia de causa, similis tarditas est pulsus & in arteriæ distentione & contractione. Iam ei etiam coniuncta est in utraque quiete raritas. In solis uero inuasionibus febrilibus, ut distentio interim tardior fiat priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Ad hæc restringit externas quietes, ut hic pulsus crebrior euadat: At non in interna, sed uel perinde, ut in priore, uel paulo rarior id temporis uidetur. Comparanda uero est prior quies, quantum ad tactum, præfenti: hocque memoria tenendum, constata esse eam ex fine contractionis, & initio distentionis, atque ex interposita inter has quiete: tunc expendendum, quantum utrinque ei ex parte motuum delitescente accessit: id quod expendendum est comparando cum contentione. Nam, si æque pulsus contentus nunc sit, ac ante fuit: quanto tempus sensibilis quietis longius fiat, tantum etiam est putandum esse re uera protractam quietem. Si languidior, quam prius, effectus est, arbitrandum est & ob hoc partem absconditam esse motuum, quæ quieti, quam sentimus, ad ueram inueniendam detrahenda est. Nam, si paulo pulsus, quam ante languidior fiat, multo autem rarior, ueram quietem pulsa esse productam: Sin multo remissior, & rarior paulo, ut sensus iudicat, minime censebis protensam esse ueram quietem: Eodem modo, si, cum paruam remissionem affecutus pulsus est, insigniter tibi crebritas uideatur aucta, contractam arbitrare ueram quietem. Itaque, in quibus languidior pulsus est factus, tempore, quo exploramus, animaduertendum est. In quibus uero pari est contentione, in his facile, uti diximus, si animum aduertas, interna quies dignoscitur. Proinde, cum nihil pulsus uariet, nisi in contractione sit celerior, id habe initij accessionis signum **H** perpetuum: simulque fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incumbente ad excrementum fuosum propulsandum: quam obrem celerius contrahebatur. Ac sic quidem celeritate tantum contractionis, cum primum id generatur, uariare a priore pulsus uidetur: Paulo post etiam fieri creber in externa quiete, & citius arteria considerare incipiat. At diariæ febres non habent hoc, quod putredine humorum uacent. Nec iam etiam hæcticæ, quod, nisi alter cum ijs affectus casu coeat, ne incipiant quidem unquam. Ita, in quibus præferti febribus quæritur accessionum initium, tenere nos hoc indiuisum signum debemus. Quod si primo die, cum recens de sanitate homo in morbum incidit, pulsum tangamus, statim nobis genus etiam febris hoc signum ante oculos proponet. Vna enim inuadere cum febrium accessione, quæ putredinis alicuius humorum comites sint, perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere, quo hunc pulsus esse, qui ab inflammatione excitantur, sed a pulsibus ab humorum putredine concitatis hi sola duritia discernentur. Si quidem pulsum ortorum ex inflammationibus durus est occurfus. Quare, si durum occursum, quem efficit contentio arteriæ, discernere ab eo uales, quæ generat frigiditas & duritia, tres prædicere hinc causas præteritas poteris, potum frigidam, meracius uinum, inflammationem, quam non solum ante causam fuisse accessionis, sed permanere etiam dicemus frigidam atque largioris meti potum antecessisse eum quidem, sed, quem cõcitauit, affectum adhuc durare.

* Alias apparet.

A rare. Ac indurescunt quidè ex nocuis frigidæ potionibus arteriarum tunica, & ab uino immodice potu deficcantur. Nam, si neruorum simul principium ledat uinum, etiam intenditur nõ aliter, atque illæ, quæ conuulsionem prænuntiant. In inflammationibus uero absque propria tunica duritia tenduntur, uocaturque pulsus tum etiam durus ob uim icus: non induruit tamen per se arteria, quomodo cum uel deficcata sit aliqua ratione, uel magnopere perfrigerata, uel affectum comparauerit scirrhum. Atque hæc quidem sic distinguo: Quæ primo die nequaquam obtinent istud signum, à febribus putridis separabis, ac uel diarias censebis uel hæcticas. At febris hæctica rarissima à primo exiit: quin tamen id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed uidimus etiam non nunquam tales: reliqua harum omnia signa alio in opere explicata sunt, ubi de differentijs febrium tractauimus. Quæ uero pulsus suppeditant, nõc persequemur. Nec magnus pulsus nec uehemens cum hæcticis febribus unquam concurrunt, sed, si alterutrum habeant horum, non sunt hæcticæ: si simul utrunque habeant plane sunt diariæ: si quidem eorum contractio, quemadmodum diximus, non properet. Propria enim est, eius, quæ consequitur putredinem humorum, celeritas: cuius singulas differentias in commentarijs, quorum memini, sum persecutus. Hæc sunt, ut summatim cõmemorem, omnes, quæ circulatim accedunt, atque omnes cõtinuè, ubi tertium diem superent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationes comitantur. Ac in declinationibus celeritas contractionis dissoluitur, præferti cum ad integritatem aut prope eam peruenerint. Initio accessionum generatur, cum aliqua ratione humores incenduntur: ac per incrementum augetur. Vbi prope iam attigerint uigorem, succensis humoribus feruescentibusque, ingens incrementum suscipit distentionis celeritas: contractionis permanet par celeritas: ubi iam uigeat plane febris, in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit, & diminuitur celeritas contractionis. Verum plerique Medici, præcipue qui sensu negant contractionem percipi posse, longe absunt ab signo, quod exposuimus, omnium febrium ex putredine ortarum, initijque in illis singularum accessionum. Non nulli, sed sane pauci, obscuram imaginem rei uidentur conspexisse: Quam ob rem adeo confuse atque obscure scribunt, ut, qui conijcere ualeat, quid dicant, sit nemo. In his Archigenes est: quod uidebis, si librum eius de pulsibus legere uelis, & commentarios de signis febrium, aut certe horum cõpendium: & uero nos etiam libros eius de pulsibus unâ cum interpretatione obscurorum locorum expendimus, atque examinamus octo commentarijs. At uero mihi quidam uidentur optime dixisse, si adiecerimus sermoni quandam distinctionem, pulsum ex utraque parte mutationem initij accessionis esse nuntiam. Quam adiunctam distinctionem uolo, ea hæc est: si mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasiones autem partim externæ sunt, non Medicis modo, sed plebi etiam perspectæ, cibis & potus sumptus, qui uiuus motus, & animi affectus iratorum, aut metu percitorum, aut angore, aut quomodolibet aliter commotorum. Partim ex ipso corpore originem ducunt, de quibus paulo ante uerba feci, ubi horris, rigoris, refrigerationis, atque confluentium in uentrem mentionem facerem: Nam, si laboranti tale nihil acciderit, repentinâ, in quamcunque rem sit, mutatio accessionem præmonet: si celerior maiorque pulsus fiat, calorem ad arteriarum fontem suppullulare: si tardior uel minor, frigiditatem. Itemque consentiet crebritas cum caloribus abundantia, contra cum frigiditate raritas. Et remissio etiam, quamuis alio ex symptomate oriatur, peculiaris est accessionum initijs: quod in uentrem tum confluant humores uitio si, atque offenso eius ore facultatem afficiant. At pulsum inæqualitas, quæ fere inuadit unâ cum accessionibus, compressarum uel obstructarum modo arteriarum, aut copiarum humorum ad facultatem relaxatæ est signum: quæ etiam ratione accessionis possunt accidere. Quæ igitur pulsum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, uel confluunt intro humores, aperte hæc uidebuntur accessionis initium annuntiare: si quidem, ut diximus, ab alijs occasionibus sint remotæ. Quæ uero, cum crescit frigiditas, hæc non etiam uidebuntur febris accessionem nuntiare: sed, si hic quoque alias omnes occasiones secludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamque febrem iri accensum. Suffocatur enim tunc, quod materia, quæ in profundum confluit, mire sit frigidior, ut periculum sit, ne semel principium extingatur. Qualia exempla extra corpus multa conspiciuntur, si quando materiam simul & multam, & quæ non facile succendatur, affatim in modicum ignem conijciamus. Nam statim periculum est, ne extingatur: si non extinctus sit, sed restiterit, paulo post succendere totam materiam incipiet, calorque generabit, primo fumosum, tandem etiam flammæum, dum prorfus deuicta materia puram excitet flammam. Nã ab ea flamma quod defluit, non fumus, sed fuligo est: Græcis duo nomina sunt *αἰθῆρας* & *καρμίνης*: Vtrunque enim materiæ adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat, quod uero decidit, cinis & fauilla. Ita sige in febribus, ubi acruus materiæ humidæ initio accessionis ad cor peruenerit, primum mortis periculum esse: quod periculum maxima mutatio pulsum in raritatem, tarditatem paruitatemque prænuntiet. Nam, si his insignis remissio successerit, extemplo peribunt. Sin autem absit remissio, contendit natura hanc superare, atque arteriarum motum maiorem celeriore, crebrioremque excitat: ut uterque motus celerior quidem fiat, sed clarius contractionis, incretisque hic breui manifeste, dum augetur accessio: tandem, ubi materiam superauerit, calor quasi flamma incenditur. Atque hic est uigor accessionum, ubi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit. Quod uero est ueluti cineritium, non perinde, quia crassum est, potest excernere, sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflammationis pus est: in ipsi uasis, sedimentum, urinæ. At de his in cõmentarijs de differentijs febrium latius diximus.

imus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, ut diximus, non male quidam mutationem eorum in utranque partem statuerunt. Sed, ad omnimodam illorum signorum certitudinem, danda opera est, ut scias discernere pulsuum omnes alterationes ex alijs occasionibus: in quas, quanquam uitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaque in uerbofitate, & institutionis confusione incidit, cum proprijs & perpetuis singulorum temporum signis commisceat ea, quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiuntur: nam purum calorem motus distentionis declarat, atque eum, qui est ueluti fumosus, contractionis. Ceteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis aut ob instrumentorum fiunt mutationem. Quarum utraque ex causis quibusdam præcedentibus, quæ fere alias etiam externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore procedunt, causas, unde uel facultas uel instrumenta alterantur, præcedentes: harum ipsarum, quæ posita extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs commentarijs, quos inscribimus de Causis pulsuum, exposuimus. Itaque nihil miri est, si expedita hæc quis memoria complexus, meditatursque uia scientiam pariente ad prompte dignoscendos quosuis pulsus, causas interim, quæ præcesserunt in ægrotis, inueniat. Atque hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex intemperie siccitatis, & humiditatis cordis & arteriarum.

Cap. 8. F

DE intemperie humiditatis & siccitatis, quæ cor teneat, ipsaq; etiã arterias, & singulas separatim, & omnes in communi, deinceps agam: de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamen orationis seriem, quæ tractari hæc separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor, si siccius euaserit, quam naturalis status fert, una omnes secum arterias alterabit. Interim in una hoc parte animalis arterijs, uel in pluribus accidit: est, cum sint contra quidem, ac cor, affecta, quod ad se ipsas pertinet arteriæ, sed tamen etiam recipiant eius affectionem ut consuetur illis medius quidam affectus in humiditate & siccitate: sicut ante in caloris & frigiditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præcedentes, quæ arterias indurent, aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quæcunque uim habent exiccandi, non aqua modo, sed & medicamenta, diu parti cuiuspiam corporis applicata: cuiuscunque arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsuum reddit duriores. Maxime uero in plerisque atrophijs cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsuum creant duriores. Cor ipsum ad intemperiem inducit uictus, si diutius sicco utaris: præterea medicamentorum exiccantium usus & potio: in quibus est uinum merum, defectus cibi, uel alia quapiam de causa, uel ob famem publicam: Interim etiam ob potum, ut in longis navigationibus: adhuc immodicus labor, senium, sollicitudo, tristitia, diutina uigilia, febris hectica, præ ceteris marcida. Hæc igitur, quæ memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nunc terna, nunc plura coniuncta cor siccius efficiunt, tantoque, quam par est, duriores pulsuum, quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt oedemata, quæ partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem leucophlegmatias, qui item cor alterat: denique omnia principum uiscerum oedemata cum arterias humectant & cor, tum pulsus efficiunt molles. Pulsuum causæ mollitudinis mediocris nec insignis hæc sunt: ciborum copia humidiorum, multum opium, somnus longus, balneæ a cibo. Durorum pulsuum ante demonstraui esse paruitatem, mollium magnitudinem: Iam etiam has consequi celeritatem & tarditatem, adhuc crebritatem & raritatem. Declarauimus præterea aliarum causarum coniugationes. Causas nunc dico primas & quasi continentes generationis pulsuum, usum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiæ, quemadmodum in ceteris uisceribus inflammationes & scirrhi: Prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutant, retuli. Quamobrem hic finire hunc librum certum est mihi, ac progressu ad quartum, omnium aliarum corporis partium exponere affectus, quicunque intemperiem & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

Explicatur præfagitio ex pulsibus, qui reliquis affectis corporis partibus, tracto in consensum corde oriuntur.

Quid tractandum hoc libro, ac de communi præcepto animaduertendo in cordis & arteriarum alteratione. Ca. 1.

B

QUARTVS hic liber nobis est de præfagitione ex pulsibus. In primis duobus singulorum pulsuum positorum expendimus authores affectus. In tertio singulorum affectuum proprios pulsus inuestigauimus. Cœpimus autem ab ijs, quæ cordi accidunt, in quibus sunt omnes febres, ut in libris, quos de ijs scripsimus probauimus. Quod reliquum est adhuc, aliarum omnium partium affectus, quibus cor consentiens commutat pulsus, omnes ordine explicemus, contrahamusque in methodum eos, quomodo ante fecimus alios. Atque hoc de omnibus in communi est sciendum, totius corporis pulsus, priusquam consentiat cor parti prius affecta, in communem alterationem, fieri non posse, ut trahantur: in parte aliqua, licet offensionem cor non sentiat, arteriarum motus uariare posse. Posteaquam iam huius admonuimus, primo loco instrumentorum respiratori seruitium affectus exponamus, deinde nutritionum, mox capitis, postea artuum & propularum animantis partium, postremo genitalium.

Pulsus, quos creant pulmonis affectus.

Cap. 2.

*Alias dicitur
id est eiusque.
confluxum habet.

AC partes animalis respiratori seruitientes duæ duntaxat sunt, pulmo & thorax. Nutritionis multo plura, quam duo instrumenta, iecur, uentriculus, intestina, lien, renes, utraq; uesica. Celerrimam cordi & omnium maximam noxam dat pulmo. Sedem habet enim omnium ei cõiunctissimam, eiq; uas, quam maxime affinis est, & confluxus* est per maximam ostia in utrumque sinum. Quamobrem, si quando euaserit solito calidior, continuo cor calfacit: si frigidior sit, nec hoc intercalatur: nam humiditatis & siccitatis intemperiem non perinde, ac illas, sed citius etiam has tamen, quam cetera instrumenta, impartit. Tum plethorici in ipso morbi, maxime cum erysipelas uel inflammatio inuaserit uiscus, cordis statim functiones alterant. Et affectus quoque, quos in ipso committit fluxio pituitosa, in consensione secum cor trahunt. Sed ab intemperie initium exordiendum est, quæ abfit a fluxione. Ac primum in manibus sumam eam, quæ ob calorem fit. Ergo, si a pulmone excalfacto cor prauum calorem contraxerit, pulsus efficit, qui comites esse usus pulsuum amplificati solent. Qui affectus si diuturnior sit, in periculum uocabitur illud, ne in febrem hecticam incidat, cuius nos ante indicia declarauimus: atque perinde pulsus alterabuntur, siue solum per se cor intemperatum sit, siue cõsentiat pulmoni. Iam etiam respiratoris forma in eodem erit statu, siue febrili intemperie cor solum affectum sit, siue pulmoni consentiat. Maiorem tamen in toto sinu thoracis æstum percipiet, qui ex pulmone laborat: atque calidam plane animam reddet, sitietque: etiã altero magis: & calidioribus erit faucibus atque lingua, eaq; ferè sicciore. Quod si malum ingrauescat, inficietur lingua atro colore, quam omnino asperam habebit. At, si pulmo sit refrigeratus, cor, quod ei consentit, pulsus primo in eam adducet alterationem, quæ ante consequi ostendimus usum, qui exoluitur. Temporis longitudine cum frigiditatem hecticam contraxit, pulsus excipiet, quos huic, si polleat, attribuiamus. Ac nimirum cetera conueniunt his, quibus solum cor est refrigeratum, cum illis, quibus pulmo. Alterum. n. necessario alteri consentit. Quibus uero refrigeratus est primus pulmo, hoc habent extra ordinem, ut sentiant frigidam respirationem. Iam, si siccitate intemperatus pulmo fuerit, a primo pulsus pene nihil alterabit, tandem consentiente illi corde duriores efficiet. His fauces, tamen si nihil sitiant, prompte arefcunt. Humida intemperies uuidas reddit fauces, sitim extinguit, & tempore ad mollitudinem pulsus traducit. Habes pulsus simplices intemperaturas: ex his cognosce compositas. Nam ad aliud propero genus, quod ex fluxione dixi oriri. Communè habet hoc omnium inæqualitatem pulsuum: obstruuntur enim facile & cõstringuntur atque cõprimuntur per eas fluxiones principes arteriæ: Nec minus ob eam humorum copiam, quæ ad facultatem refertur: quæ tam coniunctum pulmoni cor sit, & confluxum habeat per magna ostia. Ac inæqualitas quidem cõis est omnium fluxionum, quæ impingunt in pulmonem, eaq; nunc maior, nunc minor est pro crassitudine humoris & abundantia: Minor, ex subtilibus & paucis, insignior, ex crassis & uiscidis copiosisque fluxionibus efficit: hæc obstruat cõprimantque; ac grauent magis. At alterationes pulsuum in ceteras differentias, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioso calore: ex frigidioribus, quales excitari ante ab defectu docuimus. Duriores, quam oportuit, sunt per siccam intemperiem, & inflamatorias atque scirrholos pulmonis tumores: contra molliores ob oedematosas affectiones. Iam nec respirationis unum genus est per intemperiem & fluxiones. Frigida intemperies paruam, tardam, raramque respirationem creat non aliter, atque pulsus. At fluxiones frigidæ pulsus similiter mutant: respirationem, nec paruam, nec tardam, nec raram reddunt. Quia. n. coarctatus pulmo est, paucus spiritus recipitur: qui nature non satis efficit, fit ut altera actio statim celeris efficiatur & magna. Quæ sola dyipnoæ habent (quod declarauimus in libris, quos de ijs scripsimus)

rent. Qui ex multa bile feruente ob putredinem hoc patiuntur, & facile deficiuntur mente. Iquorum etiam sunt duri pulsus utraque de causa, siccitate & tensione: simulque parui ob duritiem: & iusto celeriores, quia febricitant: etiam crebri, non satisfiat usus. Humida intemperatura cerebri, molles diurnitate efficiunt, ac hominem comatosum: si ad illas accesserit febrilis calor, morbus appellatur lethargus: & pulsus est non modo mollis, sed & magnus. Si uero putrida pituita ita cerebrum afficiat, erit tum etiam morbus lethargus. Pulsus arterie speciem præbent contentæ, tamen si sit mollis. At magni in morbis hisce omnibus hætenus erunt, quatenus auctus sit calor. Celeritas aut omnino minima est, aut his nihil profus crescit: eodemque crebritas modo. Hæ autem una cum caloris copia oēs incrementent. Si uero commisceatur ex bile & pituita affectus, nec prorfus uigilant, nec in profundo sunt comate: sed in soporem deferuntur, desipiuntque, nec palpebras ualent attollere. Et breuibibus, comatosi hi sunt & uigilant. Itaque & pulsus habent ambigentem inter complicatos mutuo affectus. Sin frigiditas morbosâ cerebri afficiat, cum illi cor consentiat, minores tardiores atque rariores æquo pulsus erunt: Ac, si absque materia, sola intemperies cerebri sit, citra omnem tensionem: Sin autem una cum materia, eaque melancholica, fiet, ut arterie tendantur, itaque pulsus durior uideatur: Si cū pituitosa non simpliciter, sed si crassa atque glutinosa pituita sit, intendentur: Scirrholos enim tumores excitat hic humor: Si humida & flatuosa, abs qua generatur potissimum oedema, quod uocant, sine tensione mollis pulsus erit. Si confusa pituita & mista ex utroque illarum genere fuerit, simul mollis erit, & non nihil intentus. Neque hoc obscurum est, quin, si pulsus sit mollis, erit etiam maior, quàm antea. Iam uero, quod genus illis aliorum symptomatum accidet, poteris per te ipse ex antedictis colligere. Mihi quidem nõ est consilium diutius hic immorari, cum illa in commetarijs de locis affectis prolixè explicauerim. Nã nunc quidem non omnia indicia attendere, sed quæ ex pulsibus duntaxat comparantur, proposui. Itaque pro cumulo & obiter alia quædam symptomata adiecimus aliena. Quare finem hic faciam de his dicendis, & me conuertam aliò, quod referat ad institutum. De quo tamen longius egi in commentarijs de locis affectis, tamen, ut hic quoque declarem, res postulat.

Meningibus affectis, qui pulsus fiant. Cap. 9.

Vbilibus meningibus, quæ cerebrum amplectitur, nisi una cum cerebro, sola mihi nullum istorum effectuum subire uidetur posse: nec etiam cerebrum citra meningem: sed, siue citra fluxionem intemperies, siue etiam incubuerit fluxio in alterutrum horum, statim impartiri mea quidem sententia affectum oportet alteri. At dura meningibus, quoniam longissime a cerebro distita est, affecta esse sola potest. Cuius affectus si insignis sit, ut cor ad consensionem sollicitet, & arterias, pulsus in modum cerebri affectuum alterabuntur. Calidi enim affectus usum augent: frigidi cum hunc remittunt, tum arterias pedetentim indurant, præcipue eas, quæ corde sunt altiores: siccis intentum & durum pulsum reddunt: humidis mollem: Attamen non ita mollem & durum, ut cerebrum: sed magis quidem durum, minus uero mollem. Siquidem corpora sua sponte dura, quæ in affectus indurantes inciderunt, maximam contrahunt duritiem. Sic, quæ natura mollia sunt, si in humectantes & liquefacientes incurrant, semel exoluuntur, mollescuntque. Sin dura arripiantur humectantibus affectibus, aut mollia indurantibus, nequaquam assequantur extremum contrarij sibi status. Hac ratione nunquam ob meningum oedema pulsus fiet ita mollis, ut ob cerebri & pulmonis: Neque ex cerebro & pulmone inflammatis perinde durus, ac ex meningibus. Verum his, qui duri per meningibus sunt, similis ille est, qui ob septum transversum & tunicam succingentem. Qui cerebri & pulmonis gratia molles sunt, ita sunt molles, ut nullus alius. His præ ceteris uicinior est ille, qui ex iecinore & liene oritur, oedemate affectus. Nam scirrho etiam hæc uiscera obfessa pulsus satis duros efficiunt: minus, si inflammata sint, quàm si laborèt scirrho. Cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhum. Duris. n. corporibus & spissis hic affectus, non raris & mollibus familiaris est. In communi autem de omnibus, quæ commemorauimus, licet nõ referamus sigillatim, sciendum est, affectus, si nimium frigidi sint & supra omnem modum, duros pulsus facere: alioqui non: Præterea arterias uiciniores in mollitudinem & duritiem transire magis: Quæ longe distantæ sunt a H locis affectis, aut si interpositum sit cor, minus. Quod si teneas, nihil est de ceteris morbis faciei, colli, artuum, & alia præcepta requiras. Nam pars affecta, si spissa & dura sit, pulsus efficiet duros, siue inflammata, siue scirrho affecta, siue supra modum refrigerata sollicitet arterias: Si carnosior sit, eaque uel inflammata sit, uel scirrho induruerit, duros quidem, sed minus superioribus: sin oedema habuerit, molles. Ac consentient arteriosis celerius uicinæ omnes arteriæ & cor: uenosis secundum has: tardissime autem neruosis. Tempore enim hæ & insigniter læsæ motum arteriarum immutant. Nil mirum ergo est abdominis & thoracis inflammatis musculis facile comitari febres. Quamobrem & pulsus fiunt magni, celeres, & crebri: sed durus illis pulsus, uel conuulsiuus nunquam fit. Si ulnæ, uel tibie musculi inflammati sint, maxime qua parte tendines egerminant, facile conuulsione corripuntur: facillime etiam pulsus tenduntur ac indurefcunt. Thoracis etenim & uentris carnosus musculi sunt: neruosiores manuum & pedum. A deo que, si tendo aliquis in summis manibus, uel pedibus inflammatus sit, prompte illis pulsus durus fit, prompte item conuelluntur. Iam uero admodum duri sunt pulsus ex scirrho iecinoris, uel lienis: Sed ijs, quibus ad eum modum sunt duri, nullum conuulsionis periculum est. Ac, cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutam aquam inter cutem: iecinori uero succedit necessario. Fitque tum pulsus, mirum, præditus signis utriusque affectus, tum tunica ipsa arteriarum

A. l. 3. f. 14. l. j. c. 4. p. 289. C.

* melani. i. atra. Cod. impress. si leguntur. Si uero egi. tunc. antiqui legunt. a. g. r. i. a. mente ferine mouentur ac effrenantur.

* Alias. extra. i. extra.

† Græci oēs, quos uiderim codi. habent. περιττοι δ' ειναι μελλον. δε νεοραδη η δ' οδ' οως η με χροσι. i. febres excitat magis: Quæ neruosis, aut nullas omnino, aut paruas.

Arum humidiores mollioresque, tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atque ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra uiscerum inflammationem pulsum non interdet. Illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam uacuationem, aut insolitam suppressionem. Itemque menstruorum suppressiones & immodicæ uacuationes aquam inter cutem gignunt. Vteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum uariant pulsus, cum uesciæ eum compararem.

Testibus affectis qui fiant pulsus. Cap. 10.

Num etiam reliquum est, de testibus ut dicamus. Nã hæ partes, etsi intra inguina sint, statim febres propter uasorum uicinitatem accidunt. Etenim superne ab renu regionibus uena & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, uasa sane magnitudine insigni. Etiã ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare merito, si hæc sit inflammata, pulsus durus fit, ac proinde minor: Ex testibus non ita durus & magnus, causa febris. Quæ enim partes arteriosæ & uenosæ sunt, maiores pulsus excitant: Quæ neruosæ, aut omnino nihil, aut paruas: at tetanos generant & spasmos. Omnia iã, quæ institueramus, absoluimus: nam singularum partium omnibus affectibus recensitis, declarauimus, quem quæque mutatio pulsum creat.

Futura ex quibus sint præfagienda. Cap. 11.

Vnc ergo, quod in primis operæpretiũ est, cõpendiose hæc in pauca capita reducamus: nã præsentiu cognitio, nihil aliud est, ac affectu inuentio: cognitio præteritorũ, nihil est aliud, atque inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare, si in his commentarijs oēs affectus explicati sunt, oēs autem causas effectrices partim in alijs commentarijs exposuimus, partim in superioribus de causis pulsum, nihil iam desideretur ad præfatienda præterita, uel præsentia. Nam futurorum sumi præfagia ex præsentibus etsi sæpe iam ante demonstrauimus, tamen omnia nunc et summatim, necesse est, percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectantur, dignoscendis. Vnum est ac primum quidem, quo erumpet morbus, ad exitum ne, an ad salutem: alterum ab hoc, quo potissimum hoc tempore accidet: tertium iam, quinam modus erit mortis & salutis. Hæc omnia ex affectibus præfagiuntur: ex quibus, ut ostendimus, morbi genus, & facultatis imbecillitas uel robur dignoscitur: hæc si inter se conferantur, futura præfatiuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto eiusque affectu: facultas ex commo temperamento, uel intemperie corporum solidorum: nam, si imbecillitates quædam ob spiritũ animale accidant, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur: hæc si inter se conferantur, si facultas uigori morbi est sustinendo, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil erratum sit extrinsecus: sin autem sit impar, moriatur, necesse est. Tempus, quo utrunque horum accidet, ex his præficietur: Euaident, qui erunt superstites, illo tempore, quo morbum semel superata est natura: Morientur tunc temporis, quo facultatem morbus adeo prosterneret, ut functio aliqua ad uitam necessaria pereat. Et uero etiam ratio tum mortis, tum salutis indidem præficietur. Functiones enim, quæ ad uitã requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim uitalem facultatem prosternunt, partim proportionem & uitalem prosternunt & suffocant. Vitalem facultatem suffocant affectus, qui ex thora, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusque procedunt, non nulli etiam ipsum statim cor occupant. Qui prosternunt facultatem, ex stomachicis, quos uocant, affectibus, unde syncopa corripuntur: ex iecinoris etiam diurnis, propter quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, uel uehementibus: ad hæc ex omnibus hæc febribus: breuiter ex corporis cordis ingenti intemperie, quoquo modo, siue per se hæc inde ab initio, siue propter alia uiscera constituatur, deijcit uitalem facultatem. Iam uero etiam animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperie comitantur: Eiusdem quasi suffocationes impletionibus eius uentriculorum, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde, cui mensura facultatis perspecta ad unguem sit, locusque affectus, & eius affectus, hic ad futura præfatienda est peritissimus. Quemadmodum uero dignoscendæ sint partes affectæ, in alijs commentarijs explicauimus. Ac, quomodo etiam illarum affectus, cum in illis, tum maxime in libris de iudicationibus, & etiam in hac lucubratione. De facultatibus sæpe diximus, multisque locis: atque ex actionibus cognoscuntur, & ex agentium intemperie: de ceteris facultatibus egimus alio loco. At de illa, quæ motu pulsus, quam scilicet appellamus uitalem, & in his commentarijs uerba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc.

De facultate uitali cognoscenda, & de indicationibus per pulsus præfagiendis. Cap. 12.

Vm omnes pulsus languidi sint, infirma per se facultas est. Quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in una parte, cum sola illa pars. Vbi earundem, arteriarum nũc languidus pulsus sit, nunc uehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec una in parte inueni unquam, sed alia simul tria genera immutantur, fiuntque inæqualia. Tria genera inquam, magnitudinis & paruitatis, celeritatis & tarditatis, crebritatis & raritatis. Etenim magni, parui, medij: celeres, tardi, medij: crebri, rari, medij: non aliter ac languidi, uehementes, medij facultatibus accidunt, quæ a copia humorum grauatur. Ac, si pulsus uehementes & magni numero cõtrarios uincant, minus facultas offenditur a copia: sin parui & languidi, magis. Et inæquales itẽ in uno ictu, quos interpellato quiete motu, quosque perpetuo diximus fieri, hi omnes, si fines motuum ualidiores & celeriores efficiant, nũciant facultatem esse robustiorem omnibus, qui languidiorem & tardiozem efficiant. De differentia decuratorum

decurtatorum satis etiam est dictum. Cum ergo in tali statu pulsuum altus pulsus uideatur, apertum est illum permagnum esse, ut ante diximus: Declarabit etiam superiorem iam naturam copia esse. At languidus pulsus nunquam altus est: ceterum magis & minus uehemens, quo altior simul & uehementior euaserit, robur facultatis nunciat, liberumque motum. Simul enim cum ea mutatione mutari prius necesse est inæqualitatem, ac primum magnos & altos pulsus contrarijs multo plures fieri: deinde omnes ordine æquales: hi excretionibus, necesse est, iudicentur. Nec altos tantum & uehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter & uehementes: at certius & firmitus, si alti sint. Hic distentionis motus est attendendus. Semper enim abijcere inuenies eam, priorem celeritatem, & minus hoc & magis eam facere. Itaque discretio tibi hinc modi iudicationis suppetit. Melior enim iudicatio solet expectari à contractionis celeritate plus remissa. Et, si huc alia signa accedant concoctionis, quæ sunt omnia complexus in commentarijs de iudicationibus, optimam iudicationem promittit hic status. Quod si contractionis celeritas parum sit remissa, aut morbus haud dum uideatur concoctus esse, expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen undequaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum aut unum, aut duo, aut etiam simul omnia. At, si pulsus sit magnus & uehemens, nec præcedat illa inæqualitas, non semper portendit excretionem. Altus semper quidem, sed si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet: Copiosas, cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus altum unam & moderatum celeritatem in contractione pulsus, præsertim consequentibus excretionibus antecedere: & non in distentionibus arteriarum, cum in se attrahant: sed in contractionibus, quando excernunt. Quod mihi uidetur præcipue Archigenem adduxisse, ut putaret arterias in contractionibus attrahere aliquid in distentionibus excernere. At fieri hoc non posse, in libro de usu pulsuum docuimus. Quæ uero sit causa quam ob rem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretionem, hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas uitalis, quam uocant, & nutritia naturalisq;. Illius enim hoc unum opus est, generatio pulsus. Naturalis id, quod familiare est ad nutritionem, allicere, & quod est alienum, excernere, præterea retinere alterareque familiare alimentum. Ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia: sicut ad natiui caloris tuendam mediocritatem, distentionem & contractionem arteriarum atque cordis. Quam facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petris, uel alijs duris corporibus adnascuntur. Animalia calida, maxime sanguine prædita apertissimam hanc facultatem & uehementissimam obtinent. Hæc in contractionibus pulsuum eijcit solum fuliginosum excrementum, quod obstiterit naturalis caloris mediocritati: In distentionibus item, quod se refrigeret, allicit. Altera facultas nutritia cõueniens attrahit alimentum, & incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt, ut in commentarijs de Hippocratis & Platonis placitis ostendi. Ceterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ, quatenus nutriuntur, facultate nutritia gubernantur, cuius excernere alimenti excrementum munus est: Alteriusque uitalis, fumosa excrementa expellere. Quæ cum abundant, arteriæ maximam simul & celerissimam contractionem moluntur. Quod si fieri posset, ut digito intro in eas immisso, pulsus exploremus, percipiamus eas penitissime intro ferri. Sed, quoniam hoc non potest, celeritas primum potissimumque attendenda est: Deinde contractionis quæritas, si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cum uero hæc excrementa nulla sint, concoctique sint humores, qui antea putrescebant, altera facultate naturali concoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia membra permanuit animantis, perque carnem, & neruos, & ligamenta, ostiaque: non per solas arterias & uenas est distensa. Atque hæc est illa facultas, quæ iudicationes efficit, cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementum expellunt. Altera facultate pulsatrice, quam solæ hæc obtinent, in contractionibus fumosum excrementum excernunt, atque in distentionibus attrahunt refrigerium. Vfus non perpetuo par utriusque est, sed præpollentis usus excellit non nunquam. Itaque etiam ex se pulsus figurat, siquidem ei facultas respondeat. At uero, si fumosum excrementum præpollat, plurimum contrahi Hætur, distenditur autem non plurimum cor cum arterijs: sed hæcenus duntaxat, ut satis refrigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus fuerit fumosus calor, copiosissimus uero mundus & purus & quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur: & contrahuntur eatenus tantum, quatenus satis fiat alteri usui. Quare semper æqua magnitudine distentio est atque contractio: nisi, cum digito casu admouerimus, repentina fiat mutatio. Interest autem hoc, quod nunc foras motus magis feratur, nunc intro: declaratque, quemadmodum diximus, si ille, qui intro fertur, præpollat, esse in arterijs fumosum quandam calorem: igneum & purum, si ille, qui foras. Vnde altus pulsus excretionem significat, concoctis iam humoribus, qui inducebant febrem, comitans. Semper porro omnis excretio naturæ legem perfectam sequitur concoctionem. Etenim in uentre conspicitur natura excrementum à concoctione excernere. Ceteras omnes excretionem, quæ, ante quam cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod uellicetur ab illis, quæ continet: nunc quia degrauarur, ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, postea quam satis familiarem succum concoxerit singularum partium, tum demum excrementum excernit: nisi quid eam, ut diximus, irritet ante tempus. Copia excrementorum tum ex plethoricis signis, quæ præcesserunt: tum ex præsentem flammeo calore præsentitur. Ob quem ipsum calorem pulsus magni uidentur, † [& alti.] Quare sunt pessimæ excretionem,

* At. contra-
ctionis.* Clarius in
antiquis
ut sic uer-
tatur, à modo
motus dixim
de clarari.† Non est in
antiquis.

Acetiones, quæ pulsuum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porro autem, si etiam se plus intro recipiat, fumosi hinc excrementi affluentis in primis est nuncius, simulque crudi morbi. Si præterea sit pulsus languidus, periculum est syncopes. Si uero pituitosior morbus sit, cum ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures uehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum: maxime si diuturnus sit, magisque etiam cum adhuc hyeme, & in frigida ætate, natura, & regione. At, in quam potissimum corporis partem erupturus sit abscessus, non est præfagire ex pulsibus. Sed, quod in commentarijs de iudicationibus diximus, spectandæ sunt inclinationes naturæ, quas etiam in libris de iudicationibus rationem motus diximus declarare. Cum enim pulsus omnino ad excretionem spectat, si adiuncta habeat profluuij sanguinis signa, de naribus sanguis profluat. His si careat, ex alia quapiam parte dispicienda est excretio. Sed de his omnibus satis in commentarijs de iudicationibus disseruimus.

G A L E N I S V O R V M O M N I V M X V I .
D E P U L S I B V S L I B R O R V M

Compendium, nunc primum inuentum, & latinitate donatum:

Io. Baptista Rasario, Medico, interprete.

C E N S V R A .

Hunc librum, quia Galeni nomen habet inscriptum, ideo ad
alios eius libros aggregauimus.

L I B R I A R G V M E N T V M .

Genera pulsuum omnia, eorumque dignotiones, & causæ explicantur: tum quomodo
ex eis præfagia sumantur, breuiter, & perspicue declaratur.

Que causa auctorem ad hoc compendium conscribendum impulerit.

Cap. I.

† Alius liber
hoc non habet.

LERIQUE sunt, qui cum earum rerum, quas singulis diebus addiscunt, exquisitam comparare scientiam exoptent, quam tamen, quæ eo perducatur, insistere plane grauentur. quod in causa est, ut disputationes late fusa oratione pertractatas, quod proluxæ sunt, refugiant. atque alij quidem uel institutiones ad introducendum comparatas, uel descriptiones, uel certe adumbrationes: alij epitomas, aut compendia [aut transcursum fere quosdam] perlegunt: deinde uero cum in homines incidunt, qui ipsorum oppugnent sententiam, efficitur, ut, quoniam explanationes perdiscere noluerunt, quæ sint ab illis propofita, discutere nullo modo sciant: itaque ueritatem tueri non possint. quam ob rem scire eos oportet docendi genus, quod late fusa oratione tractatur, hoc potissimum præstare ceteris, quod non modo in eo uera tradantur: sed eorum etiam demonstrationes, & contradictiones, & item earum dissolutorum adiungantur: ut cum ab huiusmodi se disciplina subtraxerint, etiam de ueritate eorum, quæ sunt studio consecuti, se non posse differere cum familiaribus intelligant. quod cum illi faciât, eis usum uenit, ut per totum uitæ tempus eorum mens non secus, quam nauis, quæ in fluctibus habet stationem, fluctuet. demonstrationes enim sunt ueluti scientiarum anchoræ, quæ firmam eis stationem parant, & dimoueri non sinunt. quocirca hominibus suadeo, ut omnia perfecte uel in ipso statim initio, uel etiam adumbrata informatione quadam, uel compendio prius instituti, perdiscant. ac tum denique epitomas legant, cum omnia accurate, diligenterque perceperint: siquidem uelint paucis uerbis in memoriam reuocare ea, quæ prius longo sint tempore consecuti. equidem nunquam in ea fui sententia, ut meorum librorum mihi esse faciendas epitomas existimarem: quod esse melius censerem, ut qui integros libros & fusa late oratione conscriptos accurate perlegissent, ipsi sibi epitomas cõficerent. quando ita demum & epitomæ, & compendia utilitatem afferant, cum ad propriam cuiusque intelligentiam accommodate cõscribantur: uerum quia epitomas meorum librorum a plerisque non recte fieri animaduerti: quæ damno esse solent ijs, qui late fusa oratione consecutos libros grauate legunt; ideo hoc ad agendum, præter animi sententiam, in qua prius eram, compulsum sum: atque in primis eam tractationem, quæ est de pulsibus, in compendium redegi. tota autem ea late fusa tractatio erat in partes quatuor distributa; prima, differentiarum; secunda, dignotio: tertia, causæ: quarta denique præfagia continentur. atque in ea quidem parte, quæ ad pulsuum differentias pertinet, quomodo quispiam uia, & ratione pulsuum.

suam omnium numerum comperiat, commonstrauit. in secunda, quo modo singuli pulsus dignoscantur: propterea quod eorum quidam uix, quidam ne uix quidem dignosci tactu possint. in tertia parte docuimus, quibus ex causis singuli pulsus efficiantur. quarta autem pars, ad quam hæc pertinent omnia, est de prælagitione ex pulsibus instituta.

Nominum non esse habendam rationem, sed rerum doctrinam peruestigandam.

Cap. 2.

Ubi igitur singulas partes libris quatuor complexi sumus, ut sexdecim omnes sint, nunc, ut dicebam, hoc in libro compendium eorum faciam, sumpto initio a prima parte, quæ de pulsum differentia inscribitur. in ea exordium est, in quo melius esse, ut contemptis nominibus, animum rebus adhibeamus, demonstratur: quod non in hac solum tractatione, sed etiam in ceteris omnibus cenfeo faciendum. etenim qui uia & ratione differentias quæ in re insunt, a rei natura inuenit, is neque ullam re esse prætermittam, neque quicquam superuacaneum adiunctum esse, firma, certaque scientia comprehendit. at qui a nominibus initium ducunt, utrum omnißum quidpiam sit, aut redundans accesserit, eos præterit. plerumque enim unum nomen multas res significat: plerumque una res multa habet nomina. quibusdam uero ne nomina quidem unquam sunt imposita; uel quod eas maiores nostri non cognouerint: uel quod in paucorum omnino cognitione sint uersatæ. ita fit, ut in ijs, quæ homonymæ dicuntur, periculum sit, ne qua res omitatur: in ijs uero, quorum multa sunt nomina, ne numerus rerum par esse multitudini nominum uideatur. in ijs uero, quæ uacant nomine, ne res quidem esse existimemus. quocirca eo principio, quod a nominibus ducitur, prætermisso, certe præstiterit, sumpto a re ipsa exordio, ad peruestigandum, quot in pulsibus differentia uersentur, accedere.

Interuallum & tempus in motu arteriarum spectari, & inde xxvij. pulsum differentias exoriri, & earum in tabella descriptio.

Cap. 3.

Est autem rei, qua de agitur, essentia, corporis caui, & oblongi distentio, contractioque sensibilis. cauum autem hoc corpus a Medicis arteria nuncupatur: eius uero prædictum motum non Medici modo, sed omnes etiam homines pulsum nominant. ac nisi quis appellare pulsum uelit, nostra nihil referet: siquidem non hoc instituimus, ut de nominibus controuerseremur: sed ut doceamus, quomodo sensibili motu arteriarum ductus quispiam futura prælagiat. quare siue pulsum, siue palpitationem, siue quid aliud uocare earum motum libeat, nihil interest, modo ex eo recte fiat prælagitio, in qua principio esse incumbendum diximus. quæ igitur necessario insunt in arteriarum motu, prius erit perscrutandum: deinde an quid etiam aliud accedat, quod non sit eidem necessario attributum. ac motui quidem arteriarum propria ratione ac sua duo prima insunt, tum interuallum, per quod fertur, quod mouetur: tum tempus, in quo mouetur. motus autem interualli, cum per arteriæ longitudinem, latitudinem, atque altitudinem fiat, tres simplices, primaque differentias procreabit: quarum una in longitudine, altera in latitudine, tertia in altitudine, aut profundo (utroque enim modo nuncupatur) est posita. si igitur pulsus, quem modo sentias, in sublime magis, quam naturæ modus postulat, feratur, altus uocabitur: sicut si in maiorem latitudinem, quam naturæ postulet ratio, extendatur, latus dicitur. pari etiam modo si in longitudine se se productiorem, quam supra natura sit, tangentibus offerat, longus nominabitur. horum quoque contrarij, ut humilis, ut angustus, ut breuis, perspicui sunt. pulsus uero qui in unaquaque ex tribus dimensionibus secundum naturam se habet, is in illa distentione moderatus dicitur. ex quo fit, ut oes pulsuum differentia sint septem & uiginti necessario, quas subscribemus ad hunc modum:

	Longitudo.	Latitudo.	Altitudo.	
I.	Longus	Latus	Altus	
II.	Longus	Latus	Moderatus	
III.	Longus	Latus	Humilis	
IV.	Longus	Moderatus	Altus	H
V.	Longus	Moderatus	Moderatus	
VI.	Longus	Moderatus	Humilis	
VII.	Longus	Angustus	Altus	
VIII.	Longus	Angustus	Moderatus	
IX.	Longus	Angustus	Humilis	
X.	Moderatus	Latus	Altus	
XI.	Moderatus	Latus	Moderatus	
XII.	Moderatus	Latus	Humilis	
XIII.	Moderatus	Moderatus	Altus	
XIII.	Moderatus	Moderatus	Moderatus	
XV.	Moderatus	Moderatus	Humilis	
XVI.	Moderatus	Angustus	Altus	
XVII.	Moderatus	Angustus	Moderatus	
XVIII.	Moderatus	Angustus	Humilis	
XIX.	Breuis	Latus	Altus	

xx. Breuis

XX.	Breuis	Latus	Moderatus
XXI.	Breuis	Latus	Humilis
XXII.	Breuis	Moderatus	Altus
XXIII.	Breuis	Moderatus	Moderatus
XXIV.	Breuis	Moderatus	Humilis
XXV.	Breuis	Angustus	Altus
XXVI.	Breuis	Angustus	Moderatus
XXVII.	Breuis	Angustus	Humilis

Qui parui, qui magni, qui graciles, qui turgidi, qui moderati pulsus nominentur.

Cap. 4.

Ex his uiginti septem pulsibus, qui ex quantitate in tribus dimensionibus simul iunctis oriuntur, duo sunt, qui nomina habent, de quibus inter omnes Medicos conuenit, qui primus descriptus est, qui que postremus: ille magnus, hic paruus nominatur. reliqua multitudo omnis uacat nomine. nam qui graciles, turgidique uocantur, nullum certum in tabella indicant: sed sunt multis simul generatim attributi. in quibus enim dimensio longitudinis ceteras duas superat, hos graciles omnes nuncupant: in quibus alia duæ hanc, omnes hos contra, quam superiores, turgidos uocant. itaque & quintus, & sextus, & octauus, & nonus, & decimus octauus, qui descripti sunt, graciles appellantur: contra uero turgidi, decimus, undeuigesimus, uigesimus secundus, ac uigesimus tertius. proinde hæc nomina generaliora sunt, & communia multorum. iam uero hos ipsos pulsus etiam aliter uocant, ut gracilem, tenuem: & turgidum, crassum dicant. sed ne eius quidem, qui trinis in dimensionibus moderatus est, (quem solum inter uiginti septem esse naturalem diximus) proprium nobis suppetit nomen. uerum ipsum quoque pluribus uerbis explicamus, ut cum eum esse in tribus dimensionibus moderatum; aut medium inter magnum ac paruum: aut naturalem in distentionis quantitate dicimus: aut quacunquæ alia ratione exponimus, qua potissimum fore planum id, quo de agitur, sperauerimus. qui autem ex tempore distentionis proficiuntur, neque septem ac uiginti sunt, neque omnino multi: sed quot sunt singulorum generum, quæ una in dimensione considerantur, differentia, tot etiam esse pulsus comperies. etenim ut in illis ex longitudine & moderatus, & longus, & breuis extabat: ex latitudine & moderatus, & latus, & angustus: ex altitudine & moderatus, & altus, & humilis: sic ex tempore distentionis tum moderatus hoc in genere, tum celer, tum uero etiam tardus manabunt.

Differentia ex tenore, arteria distentione, & eiusdem infusione: & opinionem de pleno pulsu reprehendam esse.

Cap. 5.

Ad prædicta aliud differentia pulsum genus, a tenore ductum accedit: in quo contenti pulsus, & remissi efficiuntur. ac si inter hos tertius, aut medius quispiam sit interiectus, is non iam æque, ut de quibus ante dictum est, naturalis, moderatusque est: siquidem hoc in genere qui contentus est, is naturalis censetur: auctus uero aut alimento sumpto, aut uini potu, aut ira, a naturæ statu recedit. eundem hunc pulsum uehementem quoque nominamus, Medicorum imitati consuetudinem, quando quidem nos non præterit, usitatus apud omnes esse, ut pulsus celer simul, ac contentus uehemens appelletur. quartum differentia pulsum genus ex arteriæ distentione, in ipso uasis corpore existit: cum ipsum durius, aut mollius, quam naturæ status ferat, apparet. erunt igitur hoc etiam loco tres pulsum differentia, ut moderatus, & durus, & mollis pulsus sit. ac nullus alius ex motis corporibus affectus nobis sensibilis exortus aut excogitari potest; aut experientia cognosci: ut in prædictis quatuor generibus omnes pulsum ex arteriæ distentione ductæ differentia describantur. quod enim infusum in eis est, neque quantum, neque quale sit dignosci sensu potest. an sublata omnino ea controuersia est, qua sanguine uacuas esse arterias contendebatur? siquidem fieri possit, ut non modo afferamus, in eis sanguinem cum spiritu contineri, sed etiam qualis ille sit, utrum serosus, & tenuis, an crassus & glutinosus, an medius interiectus, qui naturalis sanguis est, adiungamus. immo uero non defuerunt, qui hoc dignosci sensibus posse, sint professi: sicut etiam posse percipi, qualis potestate spiritus in arterijs contineatur. alij absurdiora quædam literarum monumentis consignarunt: qui ad pulsus, de quibus dixi, alium quempiam adiungunt, quem ipsi plenum appellant. quos si tu uelis reprehendere, bipartito diuisa ratione in eos inueheris: primum enim ex plenitudinis significatione, deinceps ex dignotione eorum euerter sententiam: quod in utraque non mediocriter eos labi docuerimus: atque in significatione quidem non in hoc solum genere pulsum, sed in alijs quoque in secundo & tertio de pulsum differentijs libro: in dignotione uero quantum errarint, in quarto de dignoscendis pulsibus, ut cetera omnia in superioribus, declarauimus. quoniam autem in præsentia non eos redarguimus, qui in arte delinquant, sed ea tradimus, quæ sunt ad artem accommodata: siquidem, ut monui, in epitomis, & compendijs in hoc ipsum intuemur; oportunitatem iam est, ut ad alias pulsum differentias quæ usum aliquem afferunt transeamus.

Utrum arteria contractio percipi sensu queat.

Cap. 6.

Maxima autem hoc loco Medicorum dissensio nobis occurrit: cum alij sensibilem esse arteriæ contractionem, alij non esse sensibilem arbitrentur. qui autem esse illam sensibilem existimant, eorum sententia est, arteriam breui quodam tempore in spatio, quod medium est inter finem distentionis,

In altero libro insunt et hæc. huius generis faciunt tres differentias: ut unum plenum, alterum inanem pulsum uocent: medius inter utrumque proprio nomine uacet.

nis, & principium contractionis conquiescere: ut proportione respondeat ei instrumentorum respiratio. Enis quieti, quæ inspirationi, ante expirationem, succedit: itemque post contractionem iterum eam ante distentionem quiescere: ut in respiratione quies quædam instrumentorum respiratori feruentium in expirationibus ante inspirationes efficitur. quocirca si tempora quietis maiora sint, quam naturæ status ferat, eum pulsuum rarum nominat: si minora, crebrum: ut duæ raritates, duæque crebritates existant: altera externa post distentionem ante contractionem, altera interna, post contractionem ante distentionem. qui uero contra sentiunt, & non sensibilem esse contractionem contendunt, cum totum hoc tempus, quod inter sensui apertas motiones sit interiectum, ei quod secundum naturam est, comparent, si minus sit, crebrum: si maius, rarum: si æquale ei, quod secundum naturam est, moderatum pulsuum uocant. nos autem in primo de pulsibus dignoscendis de hac medicorum diffensione copiose disseruimus: illudque addidimus, nos quoque longo temporis spatio contractionem non sensisse: ac docuimus, non omnium pulsuum contractionem esse sensibilem. & quorum sensibilis sit, quorumque non sit, aperuimus. præterea uero uiam demonstrauimus, quam insitens quispiam in contractione dignoscenda se exerceat. sed hæc paulo post explicabuntur.

Pulsuum differentia ex rhythmo, æqualitate, & inæqualitate; itemque ex ordine, & ordinis uacuitate profecta.

Cap. 7.

Nunc reliquæ pulsuum differentia percurrenda sunt: quarum prima est, quæ a rhythmo oritur, quæ habet quid cum musicorum contemplatione commune. secunda ab æqualitate, & inæqualitate: tertia ab ordine, & ordinis uacuitate proficitur. porro contemplatio ipsa rhythmici comparatis inter se distentionis, contractionisque; temporibus efficitur: inæqualitatis uero, sit, corrupta quædam ex parte æqualitate quæ deinceps consequitur, alias in alio genere pulsuum, aut in duobus, aut etiam in pluribus. quoniam consequens deinceps æqualitas interdum corrumpitur, ideoque motus inæqualis uidetur, sicut in stellis errantibus: & tamen quædam in circuitibus æqualitas reperitur, sicut et in stellis erraticis; proinde ordinatos esse eos dicimus, quemadmodum errantium quoque stellarum motus appellamus: idcirco inter pulsus, qui in circuitibus pares erunt, eum denique ordinatum esse affirmabimus, qui æqualitatem in circuitu seruet: quæ pari pulsuum multitudine efficiatur: uelut, exempli gratia, si post tres magnos pulsus, quartus paruus appareat, idque deinceps semper fiat: eum pulsuum ordinatum quidem dices, sed tamen inæqualem. propterea quod æqualitate corrupta, ordo quidam conseruatur. at quibus in pulsibus ne ordo quidem idem manet, eos non modo inæquales, sed inordinatos quoque nominamus. ceterum nos pulsuum nominibus recte uti, quod Græcorum morem non secus in his, quam in alijs, retineamus; iam in secundo, tertioque; de pulsuum differentia libro docuimus. quanquam concedimus, ut quisque ita, ut ei cordi sit, eos appellet, modo rerum differentia seruetur: atque ita oratione explicetur, ut distincta sit, perspicuaque; doctrina. quinetiam in primo de pulsuum differentia declarauimus, quæ inæqualitates uno in motu sint: ac quænam continuo motu permanente, quæque quiete interrupto, fiat: de quibus etiam postea loquemur.

Quomodo inuestiganda, cognoscendaque; contractio sit.

Cap. 8.

In præsentia autem ad disputationem de contractione, quæ est ad præflagitiones necessaria uel maxime, accedemus: quando etiam crebri, rarique; pulsus doctrina cum ea, quæ rhythmorum est, cum hac ipsa identidem uariatur, & commutatur. cum uero in primo de pulsibus dignoscendis libro dicta sint nobis, huc tantum, quæ maxime erunt utilia, transferemus: in quibus qui uersatus erit, quantam uim hæc cognitio habeat, re ipsa percipiet, cum ea, quæ ægrotis euentura sint, ipse prælagiet: ceteri uero singuli Medici non ex medicinæ contemplatione, sed arte diuinandi eorum existere præflagitiones arbitrentur. exordium autem primum est a distentionis quantitate dignoscenda. id autem consequeris, si digitos leuiter admoueas. ac potius ab infernis partibus. nam si superne tægas, ipsas fortasse grauabis interdum, & comprimes, nisi ualde admodum animi aduertas, ut digitos accurate suspensos teneas, omni compressione remota. si uero ab infernis partibus manum adhibeas, melius coniecturam facies: quod ita arteria nullo modo comprimatur. quatenus. n. eam premes, eatenus distentionis molem impedies: præsertim uero cum pulsus remissus sit, cuiusmodi esse in lethargicis solet: quorum si arteriam digitis compresseris, pro maximo minimus apparebit. si uero, ut dictum est, uitalis facultas sit plane imbecillis, cum arteriam comprimes, ægrotus sine pulsu esse tibi uidebitur. contrarium usu uenit in contentis pulsibus, quos et uehementes appellamus. magis enim arteria resistit nobis comprimentibus, quam si digitos modice applicemus: utpote quæ robur eius facultatis, a qua ciatur, indicet. quam ob rem cum ægroti cutis dura sit, eodemque modo affecta sit arteriæ tunica, tum pulsus contenti carnem digitorum admotorum unam cum cute repellunt, non secus, quam si quidpiam externum corpus & durum molli cuti imponas. hoc enim ipso durum a molli distinguitur, quod durius in mollii ingreditur. quod uero contentum absolute est, nec durum, habet illud quidem ut repellat, tamen ut quasi constringat, & frangat, non est ei attributum. id autem clarius intelliges in uiolento impetu uenti, & modica lapilli impositione. etenim uentus & nos, & arbores plerumque non paruas repellit: lapillus uero cuti impositus, ut ipsam constringere quidem, & premere possit, certe repellere totum membrum non potest. nam quod repulsuum, nec pressum est, locum eum, in quo prius erat, deserit: quod uero a duriore constringitur, id cedens

Acedens in se excipit, quod durum est: nec tamen sedem pristinam relinquit. ita quoque in arteria durus a uehementi pulsu distinguitur. durum namque tanquam lapidem, aut lignum senties, qui ab innixu uincitur, si non uehemens sit. uehementem uero contra, magis intentum innixu redditum senties. itaque cum iusta exercitatus sis, ut hos discernas, tunc ad contractionis dignotionem accede. sed prius te in pulsibus, qui magni, quique uehementes, & qui duri sint, exerceas: hos enim si modice premas, tibi licebit principia contractionis persentiscere: quantum igitur tuæ cutis cedentis repulsus est, & excava tum arteria occurrere, tantum illa recedente sequitur, usque ad naturalem sedem, & constitutionem. itaque tanto tempore contractionem senties, in quanto hoc ipsum efficitur. reliquum uero ipsius totum erit tibi incognitum. cumque prius in hisce te pulsibus exercueris, ad magnos postea, uehementesque; transito: & si non duri illi sint: tum ad uehementes, & si non magni existant. tactu uero te esse molli oportet: & ita natura comparatum, ut facile sentias. nam huiusmodi tactus ab arteria cum uiolentia occurrente citius repellitur: & qui nam in ea affectus sint, facilius persentit. ac copiosius in primo de pulsibus dignoscendis libro, quomodo potissimum in dignoscenda contractione exercearis, disseruimus. si uero nunquam in animum induxeris, te principia contractionis accurate sentire, sed tibi, qui duram, aut ægre sensibilem cutim habeas, ex toto non posse cognosci uideantur, scito, hanc rem tibi damnum esse ad multas præflagitiones, quas in progressu sermonis, audies, importaturam. ego tamen quoddam tibi subsidium ad agendum usum suppeditabo. totum enim illud tempus, in quo nullum motum sentias, quantum in quaque ætate sit, te memoriæ commendare oportebit. cum uero non parua sit in hominibus inter se differentia in quantitate temporis quietis posita, hortor, ut familiarium, quos ægrotantes suspicaris, te esse curaturum, dum bene ualent, pulsuum frequenter tangas, eo potissimum tempore, in quo nullo externo motu corpus agitatum sit neque deambulationibus, neque cursibus, neque balneo, neque lucta, neque pastu, neque potu, neque contentione, neque ulla iracundia, neque metu denique: ut cum in memoria habeas, quantum sit quietis tempus, cum eo id, quod plerumque uideris, comparetur. tum si maius sit, pulsuum rarum: si minus, crebrum: si naturali par, moderatum appelles. quemadmodum autem omne contractionis tempus sentiri non potest, ita ne distentionis quidem. id quod etiam in primo de pulsibus dignoscendis est a nobis demonstratum. celerem tamen pulsuum ac tardum uel ex eo, quod in contractione apparet, licet dignoscere. qua de re cum in secundo de pulsibus dignoscendis in principio, tum uero in tertio dictum est copiosius; in quo etiam doctrinam rhythmorum inutilem esse demonstrauimus: quod ad præflagiendum nobis satis sit, solam celeritatem, aut tarditatem motionum arteriæ dignoscere. sicut etiam scire quantum sit quietis tempus, in quo rarus creberque pulsus efficitur: quod tu deinceps, cum de præflagitione ex pulsibus loquar, percipies.

De magno, ac paruo pulsu, atque alijs, qui ex distentionis quantitate dignoscuntur.

Cap. 9.

Hoc autem loco de magno, paruoque; pulsu, deque; ceteris, qui ex distentionis quantitate intelligunt, & dignoscuntur, addam ea, quæ utilia sint, tum ad eorum causas me conferam. etenim hisce in pulsibus cõis quædam mensura est, quæ in multa latitudine sumitur: quædam cuiusque; hominis propria. atque in cõis quidem, pulsus erit in quauis distentione temperatus: & dignoscetur, si cum arteriæ mole metiaris. si molem autem nunc uoco ipsam in orbem circumscriptionem. non secus, quam is, ceteri quoque, qui moderatos in quaque; distentione excedunt, aut deficiunt dignoscuntur. priuatim uero in singulis hominibus dignotio suppeditatur ex tactu ipsorum, quem ante nos, & cuius memor sis. de huiusmodi uero etiam pulsibus in secundo de ipsorum dignotione disseruimus: quam sane tractationem nemo ante nos, literarum memoriæ commendauit, qui ipsam solam, & a ceteris distinctam pertractarit: sed multas res ad eam pertinentes alius atque; alius obiter attingentes, inter se discreparunt: ut pueri pulsuum satis magnam esse Herophilus, Archigenes paruum, dixit: licet etiam, quem formicantem uocant, celerem Archigenes, non celerem Herophilus esse constituit: quorum errorum causa eo in libro sunt a nobis expositæ. quocirca maiore studio tibi est perlegendus, si pulsuum dignoscere, & prælagire differentias uelis, quod nos fecisse intelligis. nulla. n. res est, quæ ad artem pertineat, quæ plus temporis, in quo te exerceas, requirat: neque; ulla maior uim habet, quæ pulsuum dignotio. ubi. n. deceptum esse Archigenem non modo in celeritatis, sed et magnitudinis dignotione docuimus, qua tu in spe esse poteris, pulsuum scientiam comparandi, nisi primum usu rationis in quatuor libris de pulsibus dignoscendis sis diligenter uersatus: deinde exercitatione atque; usu ueritatem quæ in eis, continetur, didiceris: tanquam igitur ita feceris, capita eorum, quæ in illis dicta sunt nobis, sicut de prædictis differetibus fecimus, sic aliorum, memorabo. cum igitur distentio motum habeat omnibus sensibilem, ubi eam leuiter contrectes, comprehensa arteria sine ulla uiolentia, ac tum potius, cum ab infernis partibus hoc facies, ibi exquisita magnitudinis dignotio efficitur. utrum uero uehementer, aut exiliter, & æqualiter aut inæqualiter mota sit, hoc tactus genere neque firmiter neque accurate cognosci potest: sed premere sensum arteriam oportet: siquidem ita longiore tempore distentionem senties, quam, cum digitos sine ulla uiolentia ei admouisses. uerum neque celeritatis, neque tarditatis dignotio euidenter erit, nisi cutim, quæ adiecta arteriæ est, paululum premas. quod si feceris, ea interdum pari celeritate, interdum inæquali cieri uidebitur: interdum uero principium aut medium motus tardius, interdum contra, producer: sic etiam interdum finem, interdum quod finem ante-

TERTIA CLASSIS.

Q cedit,

cedit, aut quod primum omnium est, uelocius mouebit: eademque ratione & uehementius, & languidius. iam uero ascensum quoque arteriæ intercisum quiete senties, ut consistere uideatur: & secundum occursum in illo statu modo ualidiorem, aut celeriore: modo minus sensibilem, aut tardiore priore deprehendes. cum uero hoc in genere multæ particulatim differentiæ sint, omnes in primo de pulsibus libro conscriptæ tibi suppetent: sed hic quoque quod utile erit, unâ cum ijs, quæ ex ipsis indicantur, conabor, ut quàm breuissime fieri poterit, tibi deinceps exponam. simili quoque modo de ceteris, quæ nunc omissa sunt, de quibus nimis quidem præter rem inquirere Medici solent, in parte, quæ ad præflagitionem pertinet, uerba fiunt. in præsentis uero satis est hoc mone re, si quis hunc librum legat, antequam in magno illo uolumine sit uersatus, ei esse usu uenturum, ut ad artem exercendam, nihil ei prima parte quæ est de pulsuum differentia, neque ea, quæ causas pertra ctat, opus sit: siquidem illarum uim hoc libro comprehensam habeat. at tractationes, quæ dignotio nem, præflagitionemque suppeditant, sunt ad artem exercendam accommodatissimæ, si non in compen dium redactæ, sed late fusa oratione conscriptæ perlegantur. quam ob rem præclare tecum ageatur, si non eris contentus hac doctrina, quæ est ad recordationem utilis ijs, qui diligenter, accurateque didi cerunt ea, quæ in illis libris fusa, lateque conscripsimus. quod uero pertinet ad pulsus celeritatem di gnoscendam, in qua hallucinatum esse Archigenem ostendi, non potest ea certo dignosci, nisi, quæ nos literis consignauimus de pulsibus dignoscendis, non obiter perlegeris: in quibus probauimus, non solo, & nudo motionis tempore esse celeritatem a tarditate distinguendam: sed etiam perpen sa ascensus quantitate: propterea quod si animum soli tempori adhibeas, pulsum, quem formicantem uocant, esse celerem, cum tamen celer non sit, sed, quia minimam habeat distentionem, ideo exiguo tempore duret, existimabis. neque enim potest breue spatium multo tempore percurrere, licet, quod mouetur tardum sit. itaque testudo minore tempore cubitum peragit, quàm equus triginta stadia. sed non est æqualis in utroque animali impetus, quo feruntur. hac igitur potius ratione, in celeritate di gnoscenda, quàm in temporis breuitate, te exerceas. qua de re, ut iam dixi, in tertio de pulsibus di gnoscendis copiosissime, & item in principio secundi egimus. de contractione autem est actum in primo diligentissime: ubi etiam in languidis pulsibus, præsertim uero cum arteriæ tunica mollis sit, eam cognosci nullo modo posse demonstraui, ipsam tamen in uehementibus, & ijs, qui inter uehementes, magnosque interiecti sunt, posse dignosci. de arteriæ autem mollitie nihil est, cur in uehementibus pulsibus quicquam afferamus: quando nunquam usu ueniat, ut idem simul uehemens, & mollis pul sus sit: sed in hoc genere uel durus, uel moderatus & naturalis. itaque in uehementibus pulsibus, si sen sim arteriam premas, senties, utrum statim ad contractionem recedat, utpote quæ internam quietem breuem faciat, an longiore tempore, quàm natura sua fert, conuiescat: & utrū motus ipsius contractæ sit motu naturali ocior, an tardior: quandoquidem inde maximum fructum ferēs, ut futura prælagias, quod totum nos quatuor libris complexi sumus.

Tria genera causarum, a quibus pulsus tum efficiuntur, tum immutantur: quemque usum distentionis, & contractio afferat, & inibi humorum distinctio.

Cap. 10.

Causas autem, quæ pulsus tum efficiunt, tum immutant, alibi sumus persecuti: atque in eis quidē pri mas esse illas, quæ ueluti continentes ipsorum sunt; secundas, quæ præcedentes: tertias, quæ ante in cipientes, atque et antegressæ nominantur. planum autem est, nihil interesse, siue *αιτίας*, siue *αίτια* causas dicas: illud quidē ante omnia meminisse debemus, id quod diximus, nos interdum causam continentē appella re non proprie, sed hoc nomine abutentes. causam. n. quæ proprie continens dicitur, neque alius quis quā, ante Stoicos, nominauit; neque etiā esse concessit. quæ uero a nobis cōtinentes dicuntur, solū causæ sunt ut pulsus gignatur, non ut existat. ostensum. n. est, nullā aliam rei priorē causam esse, nisi generatio nis: non tamen quicquid generationis causa est, id et causam appellamus (nisi, ut dixi, abutentes nomi ne) continentē. illam autē solā sic uocamus, quæ efficiens est eorum, quæ dū fiunt, essentiā suā possident: cuiusmodi est saltatio, pugna, luctus, cursus, & omnes actiones: siquidem motiones sunt earum causæ effi cientes. harū uero beneficio et patibiles motiones suā habent, dum fiunt, essentiā. cumque in pulsibus quoque talis sit essentiā, tres esse efficientes causas demonstrauimus: facultatē, quæ arterias mouet: corpus ipsum arteriæ, & usum, cuius causa moueatur. in libro autē de usu pulsuum ostendimus, ut omnia sum matum, atque uno uerbo complectamur, usum pulsuum esse natiui caloris custodiam. cumque pulsus duæ partes sint, distentio, & contractio, docuimus distentionem refrigerandi gratia plerunque; effici: ca ro uero euentilandi, & accendendi: sicut et breuem quandam eius partem causa eius spiritus, qui in ce rebro est; contractionem uero, ut excrementa, quæ ueluti fuliginosa, fumeaque sunt, effundantur. etenim quæ ex frigidioribus, humidioribusque humoribus gignuntur, quæque a natiuo calore conficiuntur, aut propter eum, qui præter naturam sit, computrescunt, cum in ambientem aerem eo perspiratu, qui sensum nostrum latet, effluunt, fumo sunt similia: quæ ex calidis, & siccis, fauillæ, ac fuligini. quam ob rem frigidus humor, proprie crudus appellatur: humidus uero ac frigidus, pituita dicitur. plerunque autem utrunque humorem uno nomine comprehendimus, & *φlegματώδης*, aut *φλεγματικός*, hoc est pituitoso appellamus. atræ uero bilis humor siccus est: flauæ autem, & pallidæ non siccus modo, sed etiam calidus,

A calidus. inter hos medium locum tenet æruginosa bilis. sed cum atra quoque duplex sit & ex ortu, & ex facultate, quia & ex flaua supra modū assata, & ex crasso, ac uelut limoso sanguine, qui facti uini pro portione respondeat, gignitur: etiam æruginosa bilis in mutatione pallidæ fieri solet. cum igitur calor copiosior in corpore animantis augeatur, tum maior usus distentionis arteriarum requiritur: cum ue ro fumeum, aut fuliginosum excrementum; tum maior est usus contractionis. nam ubi usus celerita tis incrementum retinet, ibi magnitudo spatij, quod arteriæ corpus aut distentum, aut contractum cōfi cit, augetur: ut pulsus distenta arteria, maior sit futurus, calore absolute ad aucto. plurimum autem in cō tractionibus recedet, cum fumeum, fuliginosumue excrementum effundetur. ita fit, ut distentionis ma gnitudo sensu dignosci facillime queat, contractionis uero, non item. nam & in libris de pulsibus di gnoscendis ostendimus, plurimam contractionis partem sensum effugere. quocirca sola celeritas re cedendi unâ cum breuitate externæ quietis, copiam excrementorum, quæ in arterijs sint, tibi indica bit. in commentarijs autem, qui de causis pulsuum sunt, tum naturā ad actionē contractionis festinare dictum est, cum excrementis suffocetur. festinatio autē externā quoque eius quietem præcidit, & arteriæ celeritatem adauget. illud etiam probauimus, arteriam, cuius constitutio corporis mediocriter affecta sit, magnitudinem in primis augere, intento calore: deinde celeritatem: cum uero abunde exardeat, tum magnos simul, & celeres pulsus reddi: si uero plurimum, tum etiam frequentes. ubi nondum uis caloris aucta sit, excrementaque fumea, & fuliginosa redundent, ibi celeritas, & non magnitudo acce dit: ac simul etiam adimitur frequentia: & motus arteriæ in se ipsam coeuntis plane ocior apparet: atque id est signum minime omnium fallax, quo incipere accessionis, qua prius homo non consistaba tur, inuasionem indicatur: quæ quidem apertissima est in ijs, quorum pulsus antea cognitos habemus: in ceteris cognitu difficilior: ac multa requirit ad communium mensurarum recordationem, quæ in ijs corporibus, quorum pulsus tetigimus, sunt obseruata. cum enim cognitio in quantitate sit posita, ca non est in omnibus eadem. proinde in bene ualentibus mentem communibus mensuris adhibere conuenit, ut cum aliquod pulsus genus illis superior nobis esse uideatur, tum illud esse præter natu ram, & alicuius affectionis signum, existimemus.

Communem modum in multis esse in omni pulsus genere expendendum. & Herophili de distentione, contractionisque examinata sententia.

Cap. 11.

Q uoniam autem communis illa omnium hominum mensura late patet, ideo præstiterit, non iam omnium absolute, sed multorum hominum communes mensuras speciatim, ac per differentias in omni genere pulsus expendere. ac communis quidem mensura in calorem & frigus, & gracilitatem, & crassitudinem in uniuersum redigitur: hæc uero particulatim pro ætatibus, naturis, ambiētis nos aeris statu, anni tempore, & regione perpenduntur. quæ sane in eo libro, quem de pulsibus ad tyrones conscripsi, didicisti: quem librum melius etiam fuerit, ut ante hunc legas. quanquam nunc quoque memorabo, quæ in eo continentur: ut ne quid, ad hoc institutum necessarium, desideretur. sed habeant stu diosi homines prima & maxime necessaria illo ad tyrones libello cōprehensa: tum uero in opere om nibus numeris absoluto, quod late fusa oratione conscripsimus, ea omnia, quæ magna illa tractatione continentur: media uero interiecta sint, quæ hoc libro explicantur. Herophilus quoque de mensura tē porum distentionis, contractionisque conscripsit: qui propter ætates rationem ad rhythmos traduxit. ut enim illos musici in definitis quibusdam temporum ordinibus constituunt, dum arsin & thesin inter se comparant, sic Herophilus arteriæ distentionem arsi, contractionem thesi proportionem respondere uo luit: idque sum pro initio ab infante nuper in lucem edito, obseruauit: statuitque primū illud tēpus, in quo distendi arteriam comperit, esse sensibile: atque illi par contractionis tēpus esse cōfirmauit. qua in re non satis accurate quietem utranque distinxit. nā in quibus arteriæ contractio non sentitur, in ijs rhythmus pulsuum in duo uniuersa tempora distribuitur: alterum est sensibilis motionis, cum arteria distenta no strum tactum percipit: alterum est totū reliquum, quod ex quiete externa, & contractione ipsam sub se quente conflatum est: & item ex quiete, quæ illam excipit, & primis distentionis partibus, quæ ipsæ quoque non sentiuntur: quam etiam ob rem pulsum in ictum, & interuallum dispertit: & in quantita te interualli frequentiam, raritatemque constituunt: ut in ictus interuallo celeritatem, ac tarditatem ponunt. quatenus igitur Herophilus air pulsum esse rhythmi equalis, in puerulis nuper natis, eatenus prin cipium cognouisse contractionis mihi uideretur: quatenus uero contra, ad decem usque prima tēpora con tractionem arteriæ in sensibus producit, eatenus non iam nosse: sed contractionem sensibilibus motio nibus cognoscere, quas ex eo, quod digiti nostri percipiuntur, dignoscimus: tum contractionē esse, to tū reliquū tēpus, in quo motionē nō sensit, uoluisse. sed de Herophili arte, quæ ad pulsus attinet, hæc tenus.

Quomodo contractionem agnoscas. quatuor tempora usus distentionis, & contractionis.

Cap. 12.

Nunc autem, ut quod ad artem exercendam accommodatū est, memoria comprehendatur; quod nobis est longo usu compertū, explicabimus. cum. n. infantes paulo ante in lucē susceptos tægerē, in paucis cōtractionis principiū euidenter potui dignoscere. quod ego recessum, & discessum arteriæ nomi no. tūc. n. arteria a nostro tactu recedēs in imas partes corporis abscedit. quare in quibus recessum euide ter dignoscere nō potui, ijs tēpus distentionis sensibilis, quæ arteria efficit, dū nobis occurrit, ei et ad iū cto externæ quietis tpe, interdū equale mihi uisum est, totū reliquo, interdū minus: in quibus uero nullo modo dignosci poterat contractio, in ijs apertissime maius erat totū reliquum, quod interuallū uocat,

TERTIA CLASSIS

Q 2 quàm

quam esset illud solum, quod in sensibili distentione comprehenditur. deinceps uero semper in toto illo tempore, quod inter primum diem, quo natus puer est, & extremum, in quo decurso omnium aetatum spatio mortuus est, omnia tempora aucta sunt. cum autem ea quatuor sint, eadem tamen non sunt, si eorum essentia, & nostri sensus habeas rationem: siquidem quatuor tempora quae ex natura rerum existunt, e binis motionibus, binisque quietibus componuntur. motiones sunt distentio, & contractio: quietes uero tum externa, quae post distentionem ante contractionem efficitur: tum interna, quae post contractionem ante distentionem fit. quae uero sensui patent, ipsa quoque sunt quatuor: primum in fine distentionis spectatur, propterea quod eius principium sensu non posse percipi, in eo libro demonstrauit, qui de pulsibus dignoscendis inscribitur: secundum est externa quietis, quod totum sensibile est, si quis recessum utriusque sentiat: tertium post haec est partium contractionis sensibile: siquidem quae post eius recessum sunt, sentiri nullas posse docuimus. quartum ad praedicta tempus accedit, quod ex posterioribus contractionis partibus, interna quiete, & principio distentionis componitur. porro haec tempora omnia, ut dixi, progressu aetatis producuntur. quae longo usu, atque exercitatione poteris memoriae commendare: ut autem oratione explicentur, fieri nullo modo potest. nam neque quantum sit tempus illud primum, quod in infantibus recens in lucem editis inueniri diximus, neque quantum augeatur, dum illi aetate procedunt, declarare oratione poteris. sed hoc est cuiusque hominis laboris, ac studij, ut multos pueros, multos adolescentes, multos florentes aetate, multos declinantes, multos denique senes tangat: qua una ratione quanta sit communis mensurae latitudo memoriae commendabit. qua re confecta, etiam si prius aegrotum hominem non tetigerit, eum tamen praeter naturam esse affectum, poterit exponere. iam uero & externa quietis, & recessus tempus in inuasionibus contrahitur: in eis tamen distentio ratione temporis uidetur tardior. cumque haec comperies, scito magnam uim caloris circa cor esse; & multa item excrementa, quae ueluti fumea sunt: quorum causa natura externam quietem breuem reddit, cum ad illa expellenda insurgat: nec secus etiam ipsam contractionem, in qua sit excretio. in febribus autem ex amara bili ortis, qualis est, quae accurate tertiana est, distentio naturae statum magnitudine, & celeritate multum excedit: & quietem externam, & recessus celeritatem ad magnitudinis ac celeritatis distentionis proportionem non retinet: sed ea multo est minor. ut cum iam principium contractionis dignoscere assuetus sis, non solum inuasionem accessionum febris, sed etiam humorum putrescentium genus tibi dignoscere plane liceat: e quibus morbi cum febribus coniuncti exoriri prorsus solent. haec tamen enim perari. inter utrosque medij numero sunt, qui ab Hippocrate diarij nominantur: in quibus, ut ante dixi, cognito initio contractionis, aegrotum ad balneum quamprimum perduces.

Usum distentionis inspirationi, contractionis expirationi respondere: & comparationem distentionis, & contractionis ualere ad magnitudinem noxae cognoscendam.

Cap. 13.

Est igitur superuacaneum, tempus distentionis tempori contractionis comparare, siue sentiat quisquam contractionis initium, siue non sentiat: quia qui nouit, alterum esse usum distentionis in animantibus, cuiusmodi est etiam usus inspirationis: alterum contractionis, ut etiam expirationis, certe ex utriusque immutatione corporis affectionem inueniet. pari quoque ratione in ijs qui se exercuerunt, aut quouis alio modo uehementer dimouerunt, distentio maior, celeriorque redditur. siquidem scimus usum distentionis articularum in pulsibus augeri; sicut etiam thoracis, in inspirationibus, cum aut plus spiritus consumatur, aut calor copiosus in toto sit animante collectus, aut is principes, & plurimas partes, praesertim uero cordi uicinas obsideat. ita etiam nostri usum contractionis in pulsibus intendi, sicut usum thoracis in expirationibus. insurgit enim natura in ambabus motionibus ad turbidum excrementum effundendum: qui modo fumeis, modo fuliginosis excrementis est confinis. ac fuliginosum quidem excrementum est, quod a fuligine sarsum fertur: funeum uero, quod a uiridibus lignis prodit. fitque fuliginosum quia materia, quam flamma consumit, exusta perfecte fit: sicut halituosum quoque ex humida materia, eaque optima, quae attenuetur: fumeum porro ex his ambabus mixtis constat, habetque materiam ex terrea, & aquea essentia concretam: sed mutationem non exquisitam, ut fuligo, fortitur, sed quae adhuc incipiat. ceterum siue fauillam siue fuliginem dicas, puto te habere exploratum, nihil interesse: si modo es in huius linguae cognitione uersatus. in comparatione autem temporis distentionis cum tempore contractionis, ut Herophilus censuit, cum aegrotantem praeter naturam esse affectum cognoscas, tum uero insuper, magnopere ne, an parum ita affectus sit, deprehendes. magnae enim e rhythmis naturali ad eum, qui praeter naturam est, digressiones, magnam esse noxam indicant: minores, minorem. breuem igitur digressionem pararhythmici pulsus indicant: maiorem heterorhythmici: maximam ecrhythmici. haeret enim in memoria, quod est in primo de pulsum differentijs dictum, ecrhythmos pulsus appellari eos, qui nullius aetatis rhythmum retinent: pararhythmos uero, qui uicinarum aetatis: heterorhythmos, qui alterius cuiusdam, non uicinarum rhythmum mutantur. adhuc autem licet ex ijs noxae magnitudinem dignoscere: ex hac tamen contemplatione cognoscere non poteris, quana sit ea affectio, quae pulsum mutationem attulerit: ad quod etiam accedit, ut di numeratio temporum, quae in rhythmo sunt, sit perdifficilis. at ea uia, quam ego modo demonstrabo, cum est ad cognoscendum facilis, tum uero non solum noxae magnitudinem, sed etiam quae sit natura affectionis, & qua ratione remedia conperiatur, declarat. quae admodum est a nobis in libris methodi curandi demonstratum.

Pulsuum

† Sic lego ex Galeni sententia primo de diff. pulsuum cap. 8.

Pulsuum ex natura, aetate, anni tempore, ac regione mutationes.

Cap. 14.

† Aliter habetur in Gal. libro.

His autem ita prius explicatis, iam ea afferamus, quae in libro de pulsibus ad tyrones sunt literis de pulsum differentia, quae ex aetate proficiscitur, consignata. sunt autem haec: Viri mulieribus fere pulsum habent multo maiorem, & item multo uehementiorem. mulieres tardiores, & rariorem abunde. qui calidior natura sunt, ijs & maiorem, & celeriore, & crebriore multo habent: uehementiorem uero, non multo: graciliores maiorem, rarioremque multo: tardiores uero, ac uehementiorem paulo. pro aetatibus etiam immutantur hoc modo: infantis nuper in lucem suscepti creberrimus pulsus est, senis rarissimus: qui inter hos intercedunt, omnes proportionem seruant; ut ad infantem, aut ad senem propius accedunt. celerissimus item pueruli pulsus, senis tardissimus: aliarum aetatum sunt inter hos medij. at senex a puero multo magis raritate, quam celeritate differt. in uehementia, & magnitudinis differentia, maximus est, si aetatum rationem habeas, pulsus eorum, qui florenti aetate sunt: minimus, senum. medius eorum est pulsus puerorum. atque ita quidem pulsus in aetatibus mutantur. pro anni uero temporibus, medio uere pulsus maximi, uehementissimi sunt, ut anni tempus est. celeritate, & crebritate moderati. pari etiam modo, autumno medio. progrediens autem uer magnitudinem, uehementiamque detrahit, celeritatem, crebritatemque auget: tandemque ineunte iam aetate, languidi, parui, celeres, crebrique redduntur. autumnus procedens minuit omnia, ut magnitudinem, ut celeritatem, ut uehementiam, ut crebritatem. quare fit, ut hyeme ineunte in paruitatem, tarditatem, remissionem, & raritatem conuertantur. ueris autem initium fini autumnus: finis ueris, principium autumnus: aetatis principium suo fini: hyemem denique principium fini suo respondet. proinde quae pari spatio a media aetate, & media hyeme in utranque partem deflexerunt, simili modo uariant. porro media aetas cum media hyeme tum conuenit, tum discordat: utrobique enim parui, languidique sunt: sed celeres, & crebri aetate: tardi, rarique hyeme. non tamen perinde parui aetate, ut hyeme: sed aetate, minus. neque ita hyeme languidi, ut aetate, sed hyeme minus. atque hoc quidem modo pulsus pro temporibus mutantur. pro regionibus uero perinde, ut pro temporibus uariantur: in ualde frigidis, ut media hyeme: in ualde calidis, ut media aetate: in temperatis, ut medio uere. ad horum proportionem in ijs, quae medium fortiter sunt locum, alij autem aeris uos circundantis status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis: medij, medio ueri respondent.

Quomodo ex pulsum, & item thoracis contactu febris dignoscatur.

Cap. 15.

Cum igitur ad quempiam aegrotum, quem antea non uideris, euocatus accedas, spectandum in primis est, mas ne sit, an foemina: deinde aetatem considerabis. tum qualis aer nos ambiens sit: siquidem ad eum quod ad anni tempus, regionem, caeli que constitutionem pertinet, refertur: postremo propriam illius naturam intuebere. haecque omnia in unam summam colliges, & facta coniectura, qualem habere, cum bene ualeret, pulsum debuisset: quanta sit migrationis ad statum praeter naturam magnitudo cognoscas. sique etiam omnia, quae in commentarijs de crisi sunt a nobis prodita literis, ad propriam pulsum similitudinem addes, profecto propius accedes, ut totam aegroti affectionem accuratissime intelligas, ac ne longe abeas, in inuasionibus, cum primum inuisas quempiam, ambiguitatem ceteris signis distingue: quorum unum, primumque est, ut manum, quae modice calida sit, thoraci imponas: tum qualis calor sit, perpendas. si mordacem comperias, aegrotum febricitare pronunciabis: quamuis id ex pulsum nondum certo cognoueris. si thorax quodammodo refrigeratus uideatur, (solet enim interdum una cum toto corpore in quibusdam refrigerari inuasionibus) non erit tollenda ilico manus, atque hominem naturali in statu esse pronunciandum: sed diutius thoraci admota continenda est, interimque animaduertendum, utrum acer aliquis calor e profundo se effe-
rat. hoc autem solum satis magnum argumentum Themisoni fuit ad cognoscendum, febris iactari hominem, si calor e profundo se extrulisset. itemque tussicula quaedam exigua, quae cum refrigeratione inuaderet: & oscitatio, & pandiculatio, & aliquis dolor: & in somnum propensio, non absolute quidem, sed quae esse insulsum inuasionis declaret. atque haec quidem extrinsecus: in pulsibus uero, non modo signa antedicta, notae sunt, quibus insulsum febrium cognoscamus, sed etiam si intermittant, aut aliam quampiam inaequalitatem, ordinis que perturbationem habeant.

Duplex genus inaequalitatis, quatuor pulsum in distentione arteriae differentiae, quam nim ad praesagiendum aequalitas, & inaequalitas habeat.

Cap. 16.

Inaequalitatum duplex est genus, alterum in a pulsum distentione, alterum in aceruo multorum pulsum, deinceps consequentium, & inter se comparatorum consistit. prius de ea inaequalitate loquar, quae in multorum aceruo posita est, quam medici quamplurimi collectiuam nominant: quae quidem dignosci facilius potest, & in plerisque inuasionibus apparet. in arteriae distentione quatuor sunt pulsum differentiae, una in magnitudine, ac paruitate: altera in celeritate, ac tarditate: tertia in uehementia, & remissione: quarta in mollitia, & duritia. in differentia ultimo loco memorata nunquam inaequalis pulsus inuenitur: in alijs tribus plurimum eorum,

TERTIA CLASSIS

Q 3 qui

qui uitio humorum putrescentium febricitant, inæqualitates consistunt. quæ etiam ex crebritate, & raritate existit, pulsuum differentia, sæpe in infirmis cernitur: atque una eorum species facile in pulsum intermittentem transit, estque nihilo minus in ambabus inæqualitatibus inordinatorum & ordinatorum. esto enim inæqualitas quædam eius generis, quod in crebritate raritateque uersatur, post quatuor crebros, aut moderatos pulsus, eaque rarum quintum habeat: atque ita deinceps hoc fiat, ordine semper seruato, & tempore raritatis adaucto: certe hic pulsus, qui est ordinatus, uel inordinatus, non post multos circuitus intermittens est. ceterum ut homo uiuat, aut pereat, non ita multum interest, sint ne ordinatæ inæqualitates, an inordinatæ. sæpe autem uidimus post quatuor pulsus aut crebros, aut medios inter raros & crebros, quintum rarum effici. deinde uero deinceps in eodem circuitu decimum, quintum decimum, & uigesimalum, idem seruare: præterea uero, quod maius est, cum quintus rarus extitisset, nonum, aut quartum decimum, aut alium quempiam rarum conspeximus, non seruata circuitus æqualitate, sed quod rarus inordinate intercideret. quare in huiusmodi pulsibus neque experientia, neque item ratio perspicuam differentiam ad salutem aut mortem, aut morbi longitudinem, aut breuitatem in ordinatis, inordinatisque inæqualitatibus dignoscendum nos docuit. at in æqualibus non mediocrius est ab inæqualibus differentia, quod ad salutem attinet. immo uero ne comparandæ quidem hæ differentię sunt. nam æqualis pulsus naturalis est: inæqualis uero, non modo præter naturam, sed iam etiam grauis. uerum in inuasionibus minus erit prauus: in incrementis, deterior: ac multo etiam in accessionum statibus: in declinationibus denique, pessimus. quanquam pulsum plurimo tempore quiescentem intermittens excipit, raritate uel ordinate, uel inordinate adaucta. dixi enim, hac in re nullam insignem esse differentiam, quam uel experientia deprehenderimus, uel ratione simus consecuti. uoco autem rationem hoc loco, quam dogmatici sequuntur, ut ex rerum natura profecti, præflagitationes faciamus. quam quidem in compendijs & epitomis non esse admodum perquirendam, iam ante monuimus: propterea quod si unã cum ijs, quæ ad rem propositam utilia sunt, causas etiam eorum, quæ fiunt, audire quis aueat, profecto nihil de magna illa tractatione detrahetur, in qua sunt quatuor de causis pulsus immutantibus libri, & totidem de ratione ex ipsis præflagiendi. non est autem boni consulenda pulsus raritas, siue æqualis sit, siue inæqualis. ac multo deterior est, cum intermittit. ea enim, ut ostensum est, efficitur, cum uitalis facultas a copia humorum grauatur, aut cum arteriæ quædam sunt crassis, aut glutinosi obstructæ humoribus. ex magna quoque inflammatione oriri solet: quod ipsarum cavitates sint angustatæ, uel quod quidpiam foris premat, aut grauet, aut quoquo modo coarctet. ea causa est, cur potissimum in inuasionibus inæqualitates pulsuum in multis excitentur: quod sanguis ad intimas partes refugiat ita sit, ut hi pulsus affectiones, quas nuper diximus, indicent. multo enim melius esset, ut quatuor languidis quintus uehemens, aut modice contentus succedit. multo enim melius esset, ut quatuor uehementibus quintus languidus intercideret. cum uero omnes deinceps languidi uideantur, tum si in alio genere quodam, aut quibusdam inæqualitatem comperias, tange diutius arteriam, obseruans, an unus uehemens appareat. cum autem pulsus prauus in omnibus generibus æqualis sit, huiusmodi homines non procul a morte abesse intelligas. æqualis porro prauus pulsus est, qui languidissimus est, quique creberrimus. nam celerrimus cum languidissimo nunquam fit. si uero tardissimus cum languido iungatur, profecto mirabile sit, si non etiam infirmus extrema frigida habeat, qui tamen languidus simul, ac magnus est, idem mollis etiam est necessario: qui & lethargos, & alias in somnum propensiones comitari solet: talis nimirum effectus propter copiosam humiditatem aut uentriculi, præsertimque eius oris, aut cerebri, aut alterius principis partis, aut etiam corporis uniuersi. & qui uitio uentriculi, & stomachi est huiusmodi, curari facile potest: grauissimus uero est, qui uitio cerebri simul languidus, mollisque sit factus: ac multo etiam magis, qui propter totius corporis habitum, qui in affectionem œdematis speciem referentem deuenit, aut propter principis uiscus aliquod, talis euaserit. interdum multos deinceps raros unus creber, isque ordinatus, uel inordinatus consequitur. fitque is pulsus sæpe, quem proprie intercidentem uocamus: qui contra, quam intermittens affectus est. ille enim extensa raritate, hic contracta crebritate efficitur: cumque talis uehementiã adiunctã habet, tũ signũ criticũ cęsetur. atque in his oibus sermonibus crisis a me dici intellige, mutationẽ in morbo repente factam, quæ non ex toto in bonum definit. ac crisis huiusmodi sit uel per excretionẽ, uel

A uel per abscessum: quam sane crisis, ex alijs etiam signis, quæ sunt a nobis allata in libris de crisis, in bonis ne, an in malis habenda sit, dignoscet. omnes igitur hi pulsus in inuasionibus fiunt; & item aliqui ex ijs, qui in una arteriæ distentione inæquales sunt; de quibus iam dicatur.

De inæqualitate pulsus ex una arteriæ distentione.

Cap. 17.

Distentionum arteriæ inæqualitates aliæ quiete interciscæ, motum habent: aliæ continuæ sunt illæ quidem, sed non tamẽ ex partibus inter se similibus constant. nos de prima, quam quies intersecat, dicemus quia sit eius perspicua dignotio: cum possit quiuis, nisi alio plane ingenio sit, cognoscere, cum arteriæ, dum distenditur, uis ueniat, ut parumper stet, tum ita reliquum distentionis adiungat: quod in paruis, humilibusque fieri pulsibus nõ potest. ex hoc ipso planum est, neque distentionis usum esse dissolutum, neque uires infirmas esse, atque in eo ipso solo, quod modo diximus, factam ad statum præter naturam conuersionem. cuius rei nõ minus quoque in ceteris omnibus esse memor debes: siquidem ex eo solo, quod singillatim perdiscimus, dignotio, præflagitioque efficitur, cum cetera secundum naturam se habent omnia; aut perexiguam sane mutationẽ nacta sunt. iam uero, quod nũc diximus, uerum est, cũ tunica arteriæ in statu naturali sit. at si immodice mollis sit reddita, cuiusmodi in lethargis, alijsque ad somnum propensionibus, non iam uerum est, ut a robore & facultate maximus pulsus efficiatur: licet usus uel auctus sit, uel certe nulla ex parte diminutus. nam si ex his solum duobus, hoc est incremento usus, & robore uirium pulsus magnus est effectus, nihil erat orationi addendum: sed cũ etiã arteriæ tunicam intueri oporteat, non iam uera erit oratio, si absolute pronuncietur. etenim habere in memoria te oportet ea, quæ in libris de causis pulsuum exposuimus: quos sæpenumero euoluas necesse est, quippe qui totius contemplationis, quæ ad pulsus pertinet, fundamenta contineant: sine quibus cetera nec constare, nec cognosci ullo modo possunt. etenim causas, ut ita dicam, continentes, aut proximas generandorum pulsuum in his tribus generibus, in usu, cuius causa arteriæ mouentur; in facultate mouente; & in tunica esse positas docui, cetera, quæ pulsus immutant, omnia his intercidentibus mutationes moliantur. quam ob rem cum arteriæ tunica naturalem statum seruat, in distentione uero quies quædam facta inæqualitatem affert, tum & robur facultatis, & usus magnæ distentionis est. ostendimus autem pulsuum gignendorum usum a copia caloris, aut animalis spiritus inanitione adaugeri. ille autem spiritus in ijs, qui se se exercent, in ministerio motionum, quas musculis obeunt, inanitur. cum igitur quauis de causa gignendorum pulsuum auctus sit usus, cordisque facultas; aqua mouentur arteriæ, sua ipsius ratione robusta permaneat, sed a copia, aut crassitudine humorum grauetur, quæ uel obstruat, uel premat magnopere arterias; tunc propterea, quod quies continuitatem intercudit arteriæ, in unoquoque pulsu inæqualitates excitantur. quo tempore diligenter duabus motionis partibus adhibendam esse mentem censo: ut in eis remissionem & uehementiam, celeritatemque ac tarditatem consideres: siquidem in his utrisque nouem differentię oriuntur, ut in primo de pulsuum differentijs habuisti. præter ea autem, quæ de his affectionibus dicta sunt, nobis etiam indicant, ut se uitalis facultas habeat: quia si in pulsibus utraque motio infirma sit, extremum periculum imminet: si ualens, salutis spes est. si utraque in medio infirmitatis, ac firmitatis sit, hominẽ quoque in medio inter mortem, ac salutem esse constitutum declarant. si uero prior motio languida sit, eaque quæ quietẽ sequitur, robusta uideatur, peius erit, quam si ambæ ualidæ essent: minus uero malum, si languida sint. si contra esse affectæ uideantur, ut prior ualida, posterior debilis, non bonum est: quod posteriore motionem priore uideri meliorem præstet.

Ordo nouem inæqualitatum in pulsibus.

Cap. 18.

Deinceps autem nouem inæqualitatum ordinem exponam, ducto ab ea, quæ mitissima est, initio: deinde paulatim per medias progrediar, ut ad omnium pessimam deueniam. est igitur omnium ipsarum mitissima, cuius utraque motio firma est: secunda est, quæ priorem habet mediam, posteriore uero robustam: tertio loco sita est, quæ priore firma est, posteriore media: quartum ordinem sortitur, in qua utraq; est media. quintas tulit, cuius infirma prima, ualida secunda. sexta sedes tribuitur ei, quæ primam imbecillã, secundã habet mediam: septima est, quæ robustã primã, inualidã secundã obtinet: octaua, quæ inualidã primã, mediamque secundã nacta est. nona pessima omnium censenda; in qua ambæ inualidæ eduntur. his inæqualitatibus, quæ ex robore, & infirmitate, prædictarum duarum motionis partium oriuntur, respondent coniugationes, quas celeritas, ac tarditas parit. atque in huiusmodi pulsibus celeritas est tarditate melior. non eo tamen melior, quo remissione uehementia: nam hæ pulsuum qualitates aperte indicant facultatis in robore, & infirmitate differentiam. nec dubium est, quin in robore facultatis maxima salutis spes; in infirmitate, minima posita sit. sed ad prædictæ coniugationis proportionem fiat etiam quædam in tarditate, celeritateque comparatio: ut prima coniugatio sit, in qua ambæ motiones celeres sint: secunda, in qua prior media, posterior celeris: tertia in qua prima celeris, secunda media: quarta, in qua ambæ sint media: quinta, in qua prima tarda, secunda celeris: sexta, cuius prima tarda, secunda media existat: septima, cuius prima cita, secunda tarda: octaua, mediam primam, tardam secundam habeat. ultima omnium nona sit, cuius utraque sit tarda motio.

TERTIA CLASSIS.

Q 4 Quam

Quam uim habeat comparatio in aequalitatem in pulsibus ad crisin praesagiendam.

Cap. 19.

E

Quo perpendere. quandoque enim tarditatis celeritatisque coniugatio grauis redditur: melior uero quae ex robore, & infirmitate conflatur. atque ex huiusmodi coniugatione existit pulsus, qui caprizans appellatur: in quo secunda motionis pars firmior, celeriorque priore efficitur: hicque pulsus erit omnium eorum, quos quies in arteriae distentione interfecat, moderatissimus. ac si quando cum eo aliqua sit morbi iuncta concoctio, crisin bonam annunciat. quemadmodum autem coniugationes, quae in uehementia, & remissione; in celeritate ac tarditate uersant, in huiusmodi considerare pulsibus est ad praesagitionem necessarium uel maxime; sic etiam eam quae ex magnitudine, & altitudine existit. dictum. supra est, pulsus quiete intercisum de numero humilium esse non posse. ceterum quantum altitudine processerit, spectandum est: quia potest aliquis ab humilibus recedens, esse tamen adhuc medius; aut paulo, quam medius, altior: non tamen perfectam habere altitudinem. quam si habeat, naturam ad crisin properare omnino nunciat: non omnino tamen bonam fore eam iudicationem declarat: nisi morbus ceteros rhythmos ad bonam iudicationem accommodatos iunctos habeat, quos in libris de cribus attulimus. in quibus maximum, tutissimumque propositum a morbi concoctione sumitur: post illud autem est, quod in robore uirium aegrotantis consistit. haec duo proposita tibi suppetere didicisti, ualidas uires, & morbi concoctionem ad salutem & mortem praesagiendam. atque omni prorsus periculo aegri uacant, cum haec ambo adsunt: in summo uersantur, cum neutrum: medio in statu, cum alterutrum, ceterum maior, aut minor eorum pars cum altera coniuncta uel spem salutis, uel suspensionem mortis augeat, & minuit. quod igitur monebam esse utile, ut in huiusmodi pulsibus remissionem, celeritatem, uehementiam, ac tarditatem partium motionis perspiceres: ita hortor, ut ipsorum magnitudinem, ac paruitatem, ac magis etiam humilitatem, altitudinemque. etiam si non sine alijs duabus dimensionibus fiat, inspicias. quod in causa est, ut in accessionum insultibus abunde refrigerantibus huiusmodi pulsus non appareant: quod eo tempore & humiles, & parui reddantur. atque ea quidem, quae ad opera artis pertinent, exposita iam sunt ijs, qui late fusa oratione conscriptos libros perlegerunt.

Quot pulsus ex arteria distentione fiant, & quam eos gignat affectio.

Cap. 20.

Nunc uero, ut rem a capite arcessam, quot pulsus in arteriae distentione appareant, quaeque in eis singulis sit, a qua fiant, affectio: & quae ex quaque ipsarum affectionum existat praesagium, subiungam. uolo igitur, ut digitos, qui delicati sint, arteriae admoueat, non tamen ut primum leuiter tangas, aut cum ui premas. deinde si percuti uehementer ab arteria, quae se distendat, digitos sentias, tum magis comprimis. si uero idem facias, & motum non sentias, leuiter omnino tanges, ualidas uires indicat. is pulsus, qui pressui resistit: imbecilles, qui subsidet, ac uincitur. quosdam autem inuenies maximos esse, si eos leuiter palpes: qui tamen, si premas, parui uidebuntur: qui que interdum, nullo modo seruetur, sed omnino perdantur. ita ex pressus quantitate & roboris, atque imbecillitatis dignoscere quantitatem possis: quod bonum est omnium eorum, quae in pulsibus insunt, maximum. itaque si quando in homine, qui febrim habet, una cum signis concoctionis etiam robustas uires comperies, cum omni periculo uacare, & celeriter morbum iri dissolutum scito: si robustae uires sint, sed nullum in humoribus concoctionis signum adsit, tum longiore temporis spatio aegrotum seruatum iri: cum uos in memoria habeatis id, quod etiam tacente me, qui ualent ingenio, norunt, omnia, quae de praesagitionibus dicuntur, intelligi, si aegri nullum erratum committant, aut nulla noxa extrinsecus accedat. dixi enim, robur facultatis arterias mouentis, quam etiam uitalem uocant, magnam uim in febrili morbis habere: propterea quod saepe cum propter nervosum genus periculum imminet, non magnopere iuuat facultatis uitalis tenor: sed tunc, quomodo animalis facultas affecta sit, perspicimus, praestat igitur firmas ambas esse: & praeter eas tertiam, quae naturalis appellatur: cuius principium est iecur: sicut fons uitalis est cor; animalis origo ex cerebro. primas autem tenet in quoque morbi genere ad firmam praesagitionem faciendam, robur propriae facultatis earum partium, quae male affectae sint. qualis igitur sit ualidi pulsus tenor, pressu dignoscas: cum quo etiam simul sese ostendit distentionis magnitudo, quae tamen accurate non dignoscitur. magni quoque pulsus dignoscuntur, si leuiter attingas. scito autem maximum pulsus esse eum, cuius in multis arteriae partibus longitudinem, & latitudinem, & profundum attingas: sicut longum est, qui longitudine praestat: & latum, qui latitudine superat: & altum, qui altitudine, quae etiam profundum nomine appellatur, est superior. quemadmodum autem in toto primo libro de praesagitione ex pulsibus de eo, quod in arteriae contractione sensibile est, quodque in sensum non cadit: ita in secundo de distentione, quae in magnitudine, paruitateque est, differuimus. ubi docui, comparandam esse quantitatem distentionis arteriae in orbem, cum ea latitudine, quae circum ambit: neque existimandum, arteriam latissimam non ad parem extolli magnitudinem, ad quam angustissima. atque eadem ratione puerorum pulsus esse paruum quidam putarunt, nimirum distentionem non comparantes cum arteriae amplitudine, sed cum ea, quae florentis aetatis est. quare si quis rationem ineat, quanta in orbem sit arteria puerorum, ut tantum pulsus efficiat, is plane intelliget, recte Herophilum sensisse, qui eorum pulsus satis ampla esse magnitudine pronunciarit. haec igitur duo pulsuum genera in arteriae distentione, cum eo modo, ut diximus, digitos admoueat, tibi occurrunt: quorum alterum in quantitate longitudinis, altitudinis, ac latitudinis: alterum in ictus contentione spectatur. cum uero qui ualido ictu tactum percutit, licet

Alia quoque, uelis nomine, appellare. nam & ualidum, & uehementem, & contentum, & robustum si uoces, atque opera nihil laedes. nos uero, ueteres imitati, uehementem pulsus appellamus. & si maxime uehementiae notio est ex robore, celeritateque coniuncta. uerum quia recta praesagitionis ratio non iam ex minimum, sed ex accurata rerum cognitione proficitur, utatur quilibet, ut sibi cordi est, nominibus, & in rerum scientiam, & studium incumbat. ceterum ut pulsus uehementis facultatis robur semper indicat: sic etiam durus tensam esse arteriam, aut duram effectam declarat. nisi quis utique tensum corpus, ex eo, quod tensum sit, durum esse redditum dicat: sic enim durus qualiter, quae in constitutione tunicae arteriae sit, semper indicabit. talis pulsus apparet in inflammationibus, aut obstructionibus, aut repletionibus, aut tensionibus neruorum partium, aut in scirrhis non modo partium neruorum, sed etiam aliarum, si earum principes sint. nam & iecur, & uentriculus, & lien, & uterus, cum scirrhum contraxerunt, talem reddere pulsus solent. idem quoque ex magno frigore, & siccitate excitatur: & cum primo ingressu pulsus non habere molliem in admouenda manu uideatur, qualem in naturali statu habebat, tunc scito hominem ab aliquo ex his, quos modo diximus, affectu conflictari. discernes autem, quismam affectus sit, ex alijs symptomatis, & item causis praecedentibus: ueluti si frigida potioni, praeter consuetudinem, indulsit: si diu in aqua frigida uersatus est: aut in aere. cōsimili fuit: praesertim uero si etiam corpus esset prius rarefactum. cum autem quispam seruum manu percussisset, medijque digiti tendinem, qui ad primum articulum est, contudisset, ex aliarum causarum congressu in febrim incidit. cumque deprehendisset, eius pulsus aperte indicare, arteriam tensam esse, manumque illius lana obuolutam intuerer, quae suui, quidnam ei accidisset. ille nihil ea in re sibi esse respondit: sed ictum accepisse, dum quempiam percussisset, ideoque ceratum, quo uti censuisset, imposuisse. ego uero cum nullam aliam tensionis pulsus causam inuenirem, digiti curationem esse commutandam imperaui: & ut ea curandi ratione uteretur, quae ad huiusmodi neruorum affectus accommodata est, admonui. ille autem meum consilium flocci non faciens, nocte sequenti, conuulsione correptus est. iam uero si in pleuriticis quoque, & phreniticis, & omnibus ijs, quorum septum transversum inflammatione tentatur, durus pulsus apparet: qui tensam esse arteriam indicet: cum huiusmodi affectum, adhuc incipientium sit ambigua dignotio: profecto non exiguum ex talibus pulsibus momentum ad eos dignoscendos tibi suppedirabitur. si uero ad eum accedas, qui longo iam tempore aegrotet, cum primum ingressus sis, si eius pulsus tibi durus uideatur, suspicare lienis inflammationem iam obdurescere: quam faciei quoque color indicabit: sicut etiam si iecur quid tale patiat: si quidem proprius ex utroque uiscere color exoritur: qui perito homini, utrum membrum male affectum sit, perspicue declarat. sed hoc non est huius loci, ac temporis, est enim nobis hic propositum ea, quae ad praesagitionem ex pulsibus faciendam sint utilia, percurrere.

Quae sumatur ex pulsibus praesagium.

Cap. 21.

Si igitur aegrotum inuisas, quem prius non uideris, isque morbo teneatur, qui febrim iunctam habet, neque tamen supernum principium sit affectum: & cum redeas pulsus esse durus uideatur: certe is interim, dum tu abfuisi, aut aquam gelidam bibit, aut fructum aliquem autumnalem refrigeratam ingestit. haecque facta esse tibi persuadeas. cum uero pulsus uehementem, & mollem, & magnum comperis, & tunica arteriae naturalem statum seruat, illud esto maximum salutis aegri indicium. nam quod ad celeritatem, aut tarditatem in ijs, qui ita affecti sunt, pertinet: nihil magnopere indicat, quod ad salutem, aut mortem referatur: sed celeritatem ex maiore calore ortam, tarditatem ex frigore comperies. hoc tamen in febre esse cum illo pulsu non potest: celeritas uero cum frequentissime, tum plerumque in febris, quae omnino periculo uacant, efficitur. ex earum numero sunt tertianae legitima: in quibus magni pulsus sunt, & celeres in accessionum statu. eius rei causa est magna caloris copia in libris autem de pulsibus dignoscendis, in tertio, & principio secundi de celeritate dignoscenda uerba fecimus. ubi est a nobis ostensum, hallucinatos esse eos, qui cum nihil in arteriae magnitudinem intueretur, ex solo motionis tempore inducti aliquid de pulsuum celeritate, tarditateque pronunciant. neque enim pulsus, qui factus sit cum arteria minore temporis spatio distenditur, est absolute ocior eo, qui editus sit, cum arteria longiore tempore distenditur. quia in breuissima distentione, cum arteria non celeriter moueatur, efficit breuis pulsus potest: sicut contra, in maxima distentione, sed arteria mota celeriter, fieri diuturnus. itaque praestare diximus, attendere imperum motionis, non quantitatem temporis uniuersae distentionis. quare pulsus celer ex caloris oritur copia, ualentibus nimirum uiribus: tardus ex frigore. cumque tardus simul cum paruus, & remisso iungatur, aegroti prope ad mortem accedunt. ceterum in ijs omnibus, de quibus ita loquimur, memor esto eius differentiae, quae in aetate uersat. neque enim solum uenarum agitatio puerilis mala est in senibus, sed et senilis in pueris. itaque cum decem sint prima aetate, ut Herophilus pulsus diuertit, si quoniam in puerulo, quod intericit, sit duorum ictuum spatium, erit extremae refrigerationis, ideoque extinctionis signum. sicut et si pulsus pueruli in sene appareat, in quo tempus distentionis est contractionis tempori aequale: illius successam esse naturam indicabit. sed hoc ego nunquam conspexi. at in puero talis pulsus saepe uero deprehensus est, in sene si quando tam celer fiat, ut quod inter duos ictus interiectum tempus est, sit decuplum ictus ipsius (hoc autem & raro fit, & non iam longius progreditur: si quidem homo prius moritur) cum eo peruenerit, ad pulsuum proprium aetatis aegroti accedit: ac deinceps fit rarior. quo in loco falluntur quodam modo, qui se in pulsibus non exercuerunt: cum propter copiosum calorem pulsus ad nimiam celeritatem, tanquam ad aetatem suam, peruenerit. exiccato enim usque

usque adeo corde in huiusmodi affectione, ut etiam mortali intemperie obfideatur, cum calorem unam cum naturali extingui necesse est. quam ob rem pulsus eo tempore tardior iure fit. & quispiam, ut dixi, ad naturalem statum ipsum redire existimaret: cum tamen tantum absit, ut ad senilem temperaturam redeat, ut uel ad mortalem refrigerationem tendat. ac pulsus, qui ad naturalem statum redeunt, ab ijs, qui ad mortem procedunt, non difficulter distinguuntur. priorum enim, ac multo etiam magis eorum, qui mortifera affectione detinentur, pulsus efficitur perpetuo languidior. & hac notam precipue attendo in ijs omnibus affectionibus, quæ ambiguae sint: nec tres solas, aut quatuor arteriæ distentiones considerato, sed cum in tot fuerit pulsus languidus, alias etiamnum expectato. est enim interdum, cum quintus, aut sextus post eas pulsus contentus uidetur. quod si inuenias, scito facultatem non suapte ratione infirmam esse, sed uel multitudine, uel obstructione, uel pressu, aut alia denique angustia, aut grauitate, quæ eam ualide moueri prohibeat: non secus, quam in robustis hominibus perspicimus, cum aut uinculis impediuntur, aut onere prægrauantur. cumque unam illam distentionem contentam, altamque fecerit, intelligas eo tempore naturam ad noxios humores excernēdos excitari. quare si quintus, aut sextus abunde ualidus pulsus, intercitat, accedant uero etiam ex urinis concoctionis signa, usu ueniet, ut homo ille conulescat. si uero sine concoctione natura ad excretionem properet, ille sic iudicatus, morietur. præcipue autem in pulmonis inflammatione tales pulsus apparent, non solum inquam ut in eis inæqualitas sit, quæ in uehementia, languoreque uersatur, sed etiam quæ in magnitudine, ac paruitate; quæque in celeritate, ac tarditate cernitur. atque ita affectis maior oxymelitis portio danda est, quod sit temperatura magis acidum, unâ cum alijs, quæ, ut febrem non accēdant, humorum crassitudinem incidant: propterea quod arteriæ cordi propinquæ ab illis obstructæ pulsus inæquales reddunt: nec solum in eo genere inæqualitatis, quam collectiuam uocant, sed etiam, quæ unâ in distentione spectatur. de qua licet supra quoque dixerimus, tamen hoc etiam loco nobis in memoriam redegitur; quippe qui de pulsibus, qui insultus accessionum febrium, & incrementa comitantur, uerba faciamus: eaque inæqualitates, quæ sæpe in huiusmodi temporibus in magnitudine & paruitate: & in languore, ac uehementia & celeritate ac tarditate fiunt, memorauerimus.

Pulsus vibratus, & undosus, uermiculans, caprizans, & formicans.

Cap. 22.

Differentia autem pulsuum ex arteriæ tunica profecta, in qua mollis, durusque pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. neutrum genus uoco, & quod in multorum deinceps pulsuum collectione, & quod in uno solo cernitur. & tamen ex tunica, quæ obduruerit, quædam indifferentibus arteriæ partibus inæqualitas oritur; cum gignendorum pulsuum usus urgeat, & robusta facultas sit. cum enim cogatur arteriæ tunica, quæ dura est, distendere, uibratus pulsus efficitur. hic idem interdum dicrotus fit, cum arteriæ pars, quæ apparet, utpote quæ ab adiacentibus corporibus non grauetur; in altitudinem prius sublata sit: sed ab ijs, quæ utrinque sita sint, moram in itinere trahentibus, rursus intro propter tunicæ duritiem reuellatur: tum rursus simul extollatur. quocirca talis pulsus in ijs potissimum fieri uidetur, in quibus contracta longitudo est. cum uero ea longa est, nunquam dicrotus pulsus conspicitur: sicut neque uibratus, cum illa breuis est. uibratus enim similis est impetui iaculorum, & baculorum, cum arteria per minutas particulas ita mouetur. occurrit autem uibratus pulsus aut quatuor digitis, aut tribus omnino. at si unus, aut item alter digitus tantummodo motum sentit, partium arteriæ, quæ utrinque sint, inæqualitas latet. ad hoc etiam accedit, ut quæ pars prius in sublime erat lata, non reuellatur ab illis, quæ tardant. omnia enim simili modo exposita sunt: omniaque sunt pariter a grauitate adiacentium corporum liberata. itaque cum hic pulsus & robur uirium, & caloris copiam indicet, merito quoque crisin futuram interdum nunciat. & quo magis uibratus sit, eo magis fore crisin sperabis. utrum uero bona, an mala futura sit (huius enim rei semper memento) ex ijs cognosces, quæ habes in libris de crifibus explicata. familiam autem in hac re ducit, cōcoctio humorum, morbum efficientium: idque in morbis, qui febribus continentur, quod habere in memoria perpetuo debes: ut etiam ad superni principij morbos concoctio humorum, qui in uenis sunt, nō magnopere cōducit. quō modo autem periculum, quod ei parti imminet, prælagire queas, tum in commentarijs in præfagia conscriptis, tum in libris de crifibus exposuimus. ceterum ad illorum morborum dignotionem & præfagitionem, tantum ex pulsibus fructum feres, quātus ex duro, & molli capi potest: de quibus est ante a me dictum. uibrato pulsui alius quidam est, per inæqualitatem differentibus in partibus positam, quam simillimus: ei tamen per tunicæ qualitatem contrarius. nam durus uibratus est, ille uero non durus: sed etiam mollior, quàm suapte natura esset. hunc undosum appellamus, quia inæqualitatem undarum habet similem. interdum uero modice contentus: interdum medius inter contentum, & remissum uidetur. nos uero iam diximus, contentum pulsuum a nobis, maiores imitantibus, uehementem appellari: ut remissum, languidum. hic autem pulsus undosus sudorem fere nunciat: eoque magis, quo sit mollior, & non remissus. cum uero in ipsum altus intercitat, tunc firmissimum sudoris signum tibi suppetet: siquidem is quampiam excretionem semper significat: cum undoso autem, aut omnino cum magno, non duro tamen coniunctus, criticos sudores indicat. cum uibrato uero, aut absolute duro, potius menstruas purgationes, aut sanguinis è naribus profluuium, aut ex hæmorrhoidibus, aut ex perturbato uentre nunciat. quæ uero potius futura sit excretio, distingues usu eorum, quæ in libris de crifibus sunt literarum consignata monumentis. cum uero undosus hic pulsus languidus sit, uerniculans

A uermiculans efficitur: qui propter similitudinem, quam cū gressu uermis habet, sic appellatur. hos tres pulsus Medici superiores, ducto ab animalibus nomine, caprizantem, uermiculantem, & formicantem uocauerunt: hæcque eis nomina propter motionis similitudinem imposuerunt. sed de caprizante in extremo libro est disputatum. de uermiculante uero nuper est dictum, cur sit undoso minor: ac perpetuo languidus. quocirca facile in formicantem transit, qui summam uirium imbecillitatem indicat: sicut etiā qui in prima arteriæ parte priorem motionem habet, quæ quasi serpētis bestiolæ uideatur. sed huic nullo est peculiare nomen attributum. ipse quoque ex uirium infirmitate fit: quæ nisi prius confirmetur, facile mutat in formicantē, qui oīum est pulsuum languidissimus, & minimus: proinde pessimus: utpote qui propriam uirium infirmitatem, non ex multitudine prægrauante, aut ex pressu, aut ex obstructione obortam indicet. maximum porrò indicium ad discernendum cum facultas aut pressu, aut obstructione, aut multitudine impedita extollere arteriam non potest, tibi afferet æqualitatis, & inæqualitatis differentia. nam si infirma suapte ratione, atque propria sit, pulsus in omnibus distentionibus deinceps æqualis permanebit: sin alia causa ueret, quin naturalem edere motum queat, motus inæqualis reddetur. at uermiculans, & multo magis etiam formicans nunquam sua, & propria facultatis infirmitate in collectiuam inæqualitatem redditi inæquales uisi sunt: sicut qui speciem facit bestiolæ serpētis: qualem uideri semper oportet pulsuum, si spiritus, qui a corde immittitur, per arterias cōportatus distentionis causa esset. ostensum enim est a corde facultatem, non materiem spiritus per tunicas arteriarum distribui. cuius omnes participes effectæ, non secus, quam cor, distenduntur: & undique trahunt, unde possint, quod ipsarum sit distentionem impleturum. Pulsus autem, ut Erasistrato placet, efficitur, cum spiritus e corde immixtus per arteriarum cauitates comportatur. cum autem pulsus ex distentionis quantitate septem & uiginti sint, unus eorum, qui sit in tribus dimensionibus minimus, formicans nominatur: cui etiam, ut dixi, hoc accidit, ut omnium pulsuum sit languidissimus: eamque ob causam minimus. & quoniam minimus est, iccirco etiam creberrimus existit. cum enim facultas sit ad extremum usque infirma, paruissima fit in tres dimensiones distentio: nimirum ipsius longitudine, latitudine, atque altitudine in minimam contractis. cur autem crebritas paruus pulsus fere comitetur, allata causa est. quemadmodum autem in paruo pulsui non parua est in maiore minoreque differentia: sic etiam in ceteris sex & uiginti: de quibus paulo post loquemur.

Pulsus in una distentione inæquales, decurtati, reciproci, deficientes, crebri,

& rari, qui sint.

Cap. 23.

Alter liber habet hæc: quia deficit facultas, & usus instrumentorum: quæ sumpta uidentur ex primo de causis pulsuum. cap. xi.

Hoc autem loco addamus iam eos pulsus, qui in una distentione, sed differentibus arteriæ partibus, inæqualitatem habent: de quorum numero sunt, qui decurtati nominantur. hi autem ea in parte quæ est cordi propinquior, distentionem in molem elatam faciunt: in remotis uero a corde partibus diminuat usque adeo, ut si tres illi digitos admoueas, quanto primi digiti ad secundum motio minor & latitudine, & altitudine uidetur; tanto huius ad tertium: quod nimirum tenor facultatis arteriam mouentis sit dissolutus: quam facultatem cor omnibus arterijs suppeditat. quandoque etiam pulsus admotis digitis pari modo occurrit: sed secunda motio uidetur, quàm prima, languidior: & quæ illam excipit, tertia, quàm secunda; tum quarta deinceps, & quinta, & ceteræ consequentes ita minuuntur, donec ad perfectam motus uacuitatem, quatenus in sensum nostrum cadit, peruenerint. tum uero amotis digitis, si paululum intermittamus, iterumque adiciamus, motum sentimus. interdum uero etiā non sublatis digitis, motus redit, ut sensu percipiatur. hæc autem in pulsibus accidunt, propter facultatis infirmitatem, quæ digitorum ferre impositionem non possit: sed tanquam ab onere uincatur, & concidat. quocirca moderatissime tangendum eo tempore est. ac potius conuoluta ægrotantis manu a partibus inferioribus arteriæ digitos admouere cōuenit. sed rursus si leuiter admodum alterutro modo tangas, motum ipsum, propter distentionis paruitatem non senties. ita fit, ut tunc diligenter adhibere animam oporteat quantitati pressus, quem admouendis digitis feceris: atque ita alternis modo remittere, & leuare paulatim: modo premere. præsertim cum huiusmodi pulsuum recta dignotio in accurato digitorum admouendorum modo consistat: quia si leuiter tangas, nondum sis arteriæ distentionem, cum ea paululum fiat, dignoturus: si uiolentius, euanescat, omninoque pereat motionis dignotio. quidam tamen ex huiusmodi pulsibus, cum pereunt, diminuta paulatim distentione; iterum redeunt: eosque decurtatos reciprocos appellamus. si igitur ad summam motionis breuitatem peruenerint, eamque postea auxerint; hoc ipsum nomen, cuius modo meminimus, habent, ut decurtati reciproci nominentur: si uero in perfectam motus priuationem definant, ibique consistant, nec sensibilem præterea motionem faciant, eos deficientes nuncupamus. si post motus priuationem, etiam moueri iterum incipiant, reciprocos intermittentes appellabimus. perspicuum autem est, omnes huiusmodi pulsus propter uirium infirmitatem effici: cum eæ interdum sui ratione, interdum aliqua multitudine, aut pressu, aut obstructione sint infirmæ, ut mixta reddatur affectio. ac si non omnino languidus, paruusque in eis pulsus factus sit, euidenter inæqualitas in una distentione apparebit. at non apparet. causa est humilitas motionis, quæ arteria in distentione edit. proinde huiusmodi pulsus crebri etiam sunt fere, in illo genere crebritatis, quod uidetur ijs, quibus contractionem non esse sensibilem placet. nos autem crebrum pulsuum & effici, & dici duobus modis docuimus: uel cum nos primas contractionis partes sentimus: uel cum ipsa est nullo modo sensibilis. itaque si primas partes contractionis sentiamus, tempus interiectum inter finem

nullo modo possit, cum propter ipsum arteria tantam siccitatem nanciscatur. oculos eorum, qui ita affecti erunt, concauos intueberis, ut ossa, quæ ipsorum tunicas in orbem circumscribunt, emineant: & item cetera omnia quæ in libro de marcore didicisti. uerum eos, qui hoc in statu sunt, etiam prius, quam pulsus tangas, licebit uel ex sola facie dignoscere. si ea tibi non uideatur huiusmodi, pulsus duritiam ex liene, quem scirrhus obsideat, esse fere exortam inuenies: aut etiam ex alia quapiam principe particula: quod ex tactu facile percipies, immo uero etiam symptomata consequuntur, quæ hoc ab alijs perspicue distinguunt. nam si iecur tantum scirrhum contraxerit, ut talis pulsus, qualem dixi, fiat, hydropum symptomata in ipsa facie iam apparebunt. quæ uero uentrem, aut uescam, aut aliquod intestinum conflant, alui profluuiâ declarabunt: sicut septi transuersi, aut membranæ costas subcingentis affectus, propriæ eorum spirandi difficultates indicant. earum autem formam in ijs commentarijs, qui sunt de difficultate respirationis, expressam habuisti. si nihil horum in aspectum ueniat, uide, ne qua affectio conuulsionis sit. & in foeminis spectabis, ne hic affectus obdurus earum ueros occupet. sique nihil tale appareat, certe uehemens refrigeratio, eaque recens, aut ex gelidæ aquæ, aut uini potu contracta causam attulerit. nam in illis arteria torpescens ad motum facta esse: & eorum, qui ita se habent, merum exiccare habitum, sicut aqua gelida condensare, uidetur. iam uero autumnales fructus, qui & tactu, & sua uigridi sint, pulsuum durum efficiunt. sed noxæ, quæ a causis externis proueniunt, celeriter corriguntur, si nos ægrotum calfaciamus: idcirco etiam pulsus simul emendantur: at in affectionibus, quæ in corpore sunt, quia non facile curari possunt, tales cum illis perseuerant. cum igitur longus simul, ac durus pulsus sit, ita considerabis, ut diximus. at si in differentia, quæ mollitiem, & duritiem attingit, moderatus sit, tunc insuper distentionis quantitatem perpende. nam si arteria in utranque dimensionem sese & in latitudinem, & in altitudinem conuenienter rationi distendat; idque neque ob cibum recens ingestum, aut uini potum, aut balneum, aut alium quemuis motum fiat: sane febricitare hominem constat. si uero etiam celeritas & crebritas simul adsint, maiorem quoque febrim esse planum est. sin in altitudine & latitudine moderatus pulsus sit, & ad celeritatem sit etiam satis creber, magnam uim caloris, uiresque imbecillas esse demonstrabit. nã si ualidæ essent, pulsus utique magni essent. sed ob hanc quoque causam pulsus satis celer, creberque redditur, quia usus propter distentionis paruitatē, non completur. atque is pulsus tibi languidus omnino apparebit: hocque & propriū & inseparabile est in pulsibus uirium infirmarum indicium: ut iam cetera omnia, quæ uirium imbecillitatem, aut robur indicant, ex abundantia quadam spectentur: & tamen ad exquisitam contemplationis pulsum scientiâ usui sint, quod præflagitationem quam languidi, uehementisque pulsus suppeditant, tum confirmant, tum uero etiam eidem attestentur. ceterum ante diximus, quia ita sit in more Medicorum positum, cōtētos pulsus a nobis uehementes: remissos autem languidos appellari. age uero sit quispiam moderata carne, eiusque pulsus moderata magnitudine uideatur, & tunica arteriæ moderate se habeat in ea differentia, quæ in duritie, mollitieque uersatur, quæ communi nomine ex tunicæ constitutione appellatur; in huiusmodi pulsu firmas esse uires omnino dices prius, quam quantum uehementiæ habeat, cognoueris. neque enim in quacunque tactus iniectione uehemens pulsus statim dignoscitur: sed solum, cum arteriam premimus. si leuiter tangas, accurate quidem magnitudinem percipies: uehementiam uero nullo modo. at si premas, uehementia aperte deprehendetur, sicut etiam remissio. ac simul etiam sese ostendit magnitudo. cum enim in sublime se tollere pressu impedita, arteria non possit, & simul contentum occursum & speciem quandam in latitudinem extensionis facit: quæ indicant, compressu prohiberi, ne in sublime ascendat. uerum cum arteriæ tunica dura sit, tum maxima distentio nunquam efficietur. quæ ob rem cum uiscus, quod principem partem teneat, inflammatione obsidetur, & propter eam durus sit pulsus; si etiam facultas arterias distendens, robusta sit, uibratus pulsus reddetur. cum uero & usus distentionis auctus sit, & robur uitalis facultatis adsit, arteriaque: cum uiolentia distenditur, uibratio efficitur. sed in huiusmodi affectionibus uires plerumque nõ robustæ sunt. uerum bene agi secum quispam putarit, si in corpore, quod morbi lōgitudine sit extenuatum, mediocris uirium firmitas insit. hac igitur de causa pulsus uibrati in eis non fiunt. qui uero meracius uinum, aut largius potant, in ijs quandoque uibrati pulsus apparent; & quod uires corroborentur, & quod febris calor augeatur. huiusmodi pulsus sæpenumero cernuntur: raro autem, qui altitudinem cum latitudine conseruent; ac longitudine breues sint: rarius uero, qui longitudinem cum latitudine contrahant. atque his rarius etiam, qui altus; simulque angustus, & breuis sit. nam in ijs, qui, cum bene ualent, longum pulsuum habent, ne fieri quidem potest: in ijs uero, qui breuem; uiribus ualentibus talis ex plenitudine efficitur. quam ob rem inæqualis fere in utroque genere inæqualitatis apparet. ut enim uehemens pulsus est ualentium uirium signum, sic secundum illum, est altus. cum in longitudine breuis est. ac planum est eo tempore, ipsum neque propter corporis tenuitatem, neque propter tunicæ arteriæ mollitiem in sublime ferri. nam si propter quidpiam horum esset elatum, non utique breuis pulsus esset. plerumque autem altus pulsus statim etiam latus est: sin secus, est in latitudine moderatus. ut uero idem angustus sit, sitque moderato altior, citra collectiuam inæqualitatem, fieri non potest: cū hæc pauciores numero pulsus altos habeat, quam sint in altitudine moderati. sed in una quoque distentione huiusmodi pulsus inæqualis efficitur. quare altus absolute, & simul angustus sine inæqualitate pulsus non admodum cernitur. licet autem altus pulsus in longitudine decurtetur, nunquam tamen tantum, quantum formicans, decurtabitur. nam hic

Ahic unius digiti impositionem complet; formicans ne tertiam quidem totius partem implet. altus, igitur, simulque breuis longitudine complet; cum durior fuerit: dicrotus, etiam simul efficitur. quanquam longum simul & dicrotum ego nunquam conspexi. sed qui prædictis de causis longitudinem assumit, uibratus sit. causæ autem sunt robur facultatis, instrumentiq; duritia. interdum etiam propter affectus morborum situs arteriæ uariatur, & peruertitur, inæquali intemperie quadam in eius tunicis, aut circumiectis corporibus excitata: ut cum una pars exiccata sit, alia non sit; cum una obduruerit, alia non: cum altera ab aliquo circumiacente corpore tracta, distenta sit: altera de suo situ deturbata. sed hæc raro eueniunt. quæ uero ex calore, aut totius membri, cum circumiectis partibus refrigeratione: aut humore & plenitudine. aut defectione & siccitate oriuntur, sæpe accidunt. uerum commemoranda etiam illa sunt, quæ raro fiunt, ut cum ad ægrotum quempiam perueneris, quem prius non conspexeris, ducto initio ab ijs quæ plerumque usu ueniunt, ad ea transeas, quæ non admodum sæpe contingunt: atque ita ad cetera progrediaris donec ad ea, quæ rarissime fiunt, deuentum sit: ut nimirum in pulsu, qui longitudine breuis, altitudineque altus sit, tibi exemplum suppetit: ut ab ijs, quæ sæpe ad ea, quæ rarius conspexeris, pertranseas. est autem consentaneum, cum hic pulsus uisus sit, prius intueri, quam crassius homo sit: si enim sit satis apta carnis mole conuestitus, & pinguis, pulsus, ut ratio postulat, apparebit.

Terit enim paruus: siquidem ubi nimium auctum est corpus, caro quæ affusa est, prohibet, ne uas trū, quantum solebat, distendatur. Sed & eius longitudo sit breuior, & latitudo angustior, quod a carnis copia comprimatur. In ijs autem, quorum gracile corpus est, sed robusti sunt, pulsus latitudinem insignem, & item longitudinem, atque etiam insignem ascensum habet. magis quoque in ijs quorum laxa cutis est, perspicuum est id, quod inter ipsum, & arteriæ tunicam intercedit, interuallum. Ex quo plane constat. leuiora corpora ab arterijs, cum distenduntur, simul facile sustolli: grauiora, difficilius: quæ uero admodum grauiâ sint, ea ne moueri quidem.

Quatuor pulsus, qui ab usu cum facultate existit, coniugationes.

Cap. 27.

Nunc uero dicendum est, cur in modicis facultatis & caloris offensionibus frequentes quidē pulsus fiant, parui uero non item, ut neque tardi, sed moderati. quatuor autē uariæ coniugationes sūt. Nam uel propter solum calorem, uel refrigerationem immutantur. atque in debiliori quidem & calida, si ab utraque causâ multum uincatur, ac facultas admodum imbecilla sit, & calor igneus, tum pulsus parui, tardi, ac creberrimi fiant. Si uero noxa sit modica, crebri quidem pariter, sed in distentione ac motu moderati. Altera coniugatio ex imbecillitate refrigerationeque constat; in qua pulsus pro noxa facultatis languidus est: & paruus ac tardus, ut in priore coniugatione diximus, non æque tamen ad extremam crebritatem deuenit, ut illi faciunt: nisi cum facultas sit omnino profligata. tunc enim in eiusmodi hominibus & minimus, & intermittens, & deficiens pulsus plerumque redduntur. Tertia pulsum immutatorum coniugatio oritur, cum calor simul & facultas augeantur: eaque pulsus habet uehementissimos & maximos. celerrimos uero non perinde. creberrimi uero fere non sunt perspicue: quandoque tamen naturam perspicue excedunt. idque usu uenit, cum calor auctus plurimum sit. una restat immutationis coniugatio, cum facultatis robur, & caloris defectio in unum conueniunt. quo in casu pulsus moderati quidem sunt, si magnitudinem spectes: sed tamen tardiores & ualde rari: præsertim uero ubi refrigeratio magis dominetur, quamquam propter imbecillitatem facultatis non impeditur aperte, & euidenter eorum distentionis modus. eadem quoque causa facit, ut ne tarditas quidem diutius polleat: propterea quod robusta facultas naturalis motionis modos etiam si usus non postulet, conseruat: magno opere enim dissolutū esse usum oportet, frigiditate admodum superante, ut pulsus euidenter minimus reddatur. plerumque autem naturalem distentionis seruat modum, aut parum quid, neque admodum aperte diminuitur: cum multo tardior, quam minor in refrigerationibus appareat.

Quomodo febris ex pulsu dignoscantur.

Cap. 28.

Redeamus autem ad præfagia, quæ ad febres pertinent: ut hoc loco quænam cuiusque ex pulsu dignotio existat, explicemus. atque ephemeræ quidem omnes, quod in ipsis est ad magnitudinē, celeritatem, & frequentiam pulsus mutant. hecticæ quoque iisdem differentijs pulsus, quod in ipsis est, immutare uidentur, uerum in eis celeritas magis immutatur. quæ uero ex humorum sunt exortæ putredine, eæ in statibus utranque motionem celerem tum distentionis, tum contractionis habent: ac simili modo utranque frequentiam pariter immutant, at in principio inuasionis, non ita, sed magis celeritatem contractionis adaugent. in incrementis uero, cum hanc, tum uero etiam quietem externam plurimum, commouent: ut eo tempore pulsus creberrimus uideatur. atque hi quidem pulsus soli sunt febrium suprate ratione proprii. alij uero ex alijs potius affectionibus consequuntur. Sunt autem huiusmodi affectionum duo genera, ut uel facultatis, uel instrumentorum uitium sit. nam in hæc tria intueri nos decet, ut causas pulsus commutantes inuenire possimus, in instrumenta, in usum, & in facultatem: quod diligenter animaduertendum est, quando Medici sapientes & periti de pulsibus febrium proprijs inter se dissentiant. Sed omnes, qui pulsum immutationes, quæ ex uitiatâ facultate, aut uitiatâ instrumentis existunt, proprias esse febrium existimant, falluntur. Est quidem hoc perpetuum

perpetuum, & proprium uel maxime inuasioni febris, quam humorum putredo excitauit, ut arte. **E**riæ contractio fiat celerior: quique in cognoscenda contractione studium adhibuit, hoc ei erit principij accessionis signum inseparabile: ubi pulsus aliquam habeat contentionem. quomodo autem exercere se hac in re quis debeat, in primo de dignotione pulsuum proluxa est oratione declaratum, equidem saepe in plerisque, quorum nunquam antea, neque cum bona, neque cum aduersa ualitudine uerentur, pulsuum tetigeram, hoc solo signo fretus, nunquam falsus sum. quare cum pulsus in ceteris nihil mutetur, sed in contractione fiat celerior, tum id inseparabile signum principij accessionis statuendum est. immo uero huiusmodi pulsus in externa quiete fit crebrior, cum natura in hoc incumbat, ut fumosum excrementum propulset: quod in causa erat, ut celerius contraheretur. hoc autem ephemeræ febres non habent. causa est, quia sine humorum corruptela exoriuntur, sed ne in hæcticis quidem id reperitur: quod ne unquam quidem incipiant: nisi forte alia sit eis affectio coniuncta. si uero eius, qui cum integra ualitudine frueretur, recens in morbum incidit, primo die pulsuum tangamus, statim nobis febris genus hoc signum indicabit. qui uero ab inflammationibus excitantur, distinguuntur ab illis, quos humorum corruptela facit sola duritia: quoniam pulsuum, quos inflammatio gignit, durus occurrit. quocirca si durum occursum, quæ efficit arteriæ contentio, discernere ab eo potes, quæ frigiditas, duritiaque gignit, hoc inde consequeris, ut tres prædicere causas præteritas possis, ut aquæ frigida potu, meracius uinum, & inflammationem: quam non modo prius fuisse accessionis causam, sed permanere etiam affirmabimus: potum uero frigida, & meracioris uini antecessisse illum quidem, sed tamen affectionem inde exortam, adhuc perdurare. quæ res facit, ut intelligamus, ex noxiis frigida potionibus tunicas arteriarum obdurecere: ex nimij autem uini portionibus exsiccare. atque hæc quidem sic distinguo: quæ primo die prædictam notam nullo modo habent, eas aut ephemeræ, aut hæcticæ iudica. quanquam rarissime accidit, ut statim ab initio febris hæctica sit, nec tamen non potest talis gigni. immo uero nos etiam talem uidimus. cetera autem omnia ipsarum signa sumus in libris de febrium differentia contemplati: quæ uero a pulsibus ducuntur, deinceps dicam. in hæcticis igitur febribus neque magnus, neque uehemens simul pulsus unquam concurrunt: sed si utrum horum adsit, scito hæcticas non esse. si uero omnia simul adsint, plane ephemeræ esse cenfebis. Nunc uero his ita expositis, spectandum deinceps est, quid quisque pulsus in eis ad crisin cognoscendam ualeat. si igitur undosus pulsus sit, & insigniter mollis, sperare sudores conuenit: si durus, uomitum potius, quam sudores futuros indicare consueuit. altus uero est omnis excretionis indicium non secus, quam uehemens. si magnus fuerit, tum ad exteriora potius, quam ad interiora motionis signum erit. cum autem utraque duplex sit, ut extra per sanguinis profuuium, & per sudores fiat, intra uero uergat per uentrem & stomachum, certe pulsus undosus sudores, magnus uero absolute, sanguinis profuuium significabit. at si motus ad interiora superarit, sique uomitus signa non adsint, is per alui excrementa iudicabitur. si uero ea signa adsint, per uomitum potius. quod si & illa adfuerint, & uenter insigniter subducatur, per utraque crisis fiet. in plurimis autem crisis inæqualis efficitur pulsus: ac tum præcipue, cum non sine pugna, periculoque fiunt. iam uero multo magis, si biliosi humores in uentriculum confluant, ac simul adsint alia uomitus signa, quæ nobis tradidit Hippocrates, cum morfu ac pondere conflictetur uentriculus, pulsus omnibus modis inæquales redduntur.

Qui pulsus affecto pulmone, & thorace reddi soleant.

Cap. 29.

Quoniam essentia facultatis cuiusque particulae in bona cuiusque temperatura est sita, siquidem tum denique suum munus strenue obit, cum temperatissima sit: male fungitur suo munere rursus, cum intemperata est, & eatenus male, quatenus sit intemperata: ideo propositum nobis est, deinceps dicere, quis ex quaque aliarum corporis partium affectione pulsus consequatur. ac de corde quidem diximus, cum de febribus loqueremur. proxime autem ad ipsum accedunt instrumenta respirationis, quæ in animantibus insunt: ut pulmo, & thorax; deinde uero instrumenta nutritionis, hoc est iecur, uentriculus, intestina, lien, renes, & uesica utraque. si igitur pulmo fiat se ipso calidior, statim quoque cor calfacit: sique frigidior sit, hoc etiam illi tribuit: uero uerbo ceteras intemperies citius, quam alia instrumenta, cordi impertitur. eius rei causa est, quia sedem habet omnium cordi proximam, & ei est per uasa maxime affinis, estque per maxima ostia in utrunque sinum confluxus. pulmone igitur exalfacto, si cor morbosum in modum calefiat, pulsus fient, qui pulsuum usum adactum comitari solent. si uero id longiore spatio temporis fiat, periculum est, ne hæctica febris corripiatur. at pulmone refrigerato, cor in affectus consensum cadens pulsus primum in eam immutationem perducit, quam antea existere ex usu, qui resoluatur, ostendimus. In fluxionibus autem communis est omnium pulsuum inæqualitas. ijs enim fluxionibus principes arteriæ obstruuntur facile, & constringuntur, & comprimuntur: nec minus etiam ob eam humorum copiam, quæ ad facultatem pertinet: quod tam prope pulmonem cor situm sit, & per magna ostia confluxum habeat. si uero fluxiones crassæ, tenaces, copiosæque sint, maior inæqualitas in pulsu apparebit: siquidem hæ obstruunt, comprimunt, & maiore pondere aggrauant. In durioribus uero intemperiebus, itemque tum

† εἰ μὲν τῶν λεγόμενων, non μὲν ἀλλ' ἀπὸ. ut etiam paulo post.

† Sic legendū, non κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ut Librarius descripsit.

† εἰ μὲν τῶν λεγόμενων, non μὲν ἀλλ' ἀπὸ. ut etiam paulo post.

A moribus inflammatis, aut obduris pulmonis pulsus duriores, quam ipsorum natura ferat, redduntur: ut molliores in affectionibus ijs, quæ ædematis speciem referunt. Est etiam, præter superiores, alia in pulsibus differentia: quod fluxio interdum ipsas asperas arterias solas petat: interdum uero etiam in læues, & uenas impetum faciat: uel omnes intercapedines interiectas intercipiat. cum uero solæ asperæ arteriæ repletæ sunt, nulla fit pulsuum in duritia commutatio: cum læues, tum arteriæ in toto animanti distentæ duriores pulsuum reddunt. ædemata uero eundem molliorem faciunt: siquidem nihil tendant: quod in tumoribus inflammatis, & obduris usu uenire consueuit. Ad harum intemperierum similitudinem etiam illæ, quibus correptus thorax sit, easdem pulsuum immutationes parient: ac tumores quidem, pro modo, ac forma eorum humorum, ex quibus constant. sed cor tardius in horum consensum uenit: ut celerius, affecto pulmone. ceterum qui lateris dolore conflictantur, ij duriores pulsuum, quam qui pulmonis uitio laborant, habere deprehenduntur. siquidem duræ, densæque partes in tumorem elatæ magis tenduntur. in tumoribus uero, qui ad costas consistunt, æqualis fere pulsus est: at in ijs, qui pulmonem obsident, omnibus inæqualis modis.

Affecto iocinore, & septo transuerso, qui pulsus fiant.

Cap. 31.

A Ge uero si male affectum iecur sit, inflammatioque ipsum obsideat, tum minus duri pulsus redduntur, quam cum thorax eadem affectione urgeretur: ac tanto quidem minus, quanto magis, quam ex pulmonis inflammatione. cor autem citius in iecoris consensum uenit, licet longius, quam thorax, distet: idque per uenæ cauæ communionem efficitur. si uero septum transuersum laboret, nullaque febris adsit, durus quidem paruusque pulsus efficitur, non multo tamen crebrior, sed uel parum admodum, uel nulla ex parte in eiusmodi mutationem deuenit. maximum uero perniciosa pleuritis indicium erit, si pulsus sit magnopere durus, & ob eam causam etiam paruus: & propter hæc ambo, atque etiam calorem sit creberrimus. nullus enim pleuriticus, in quo talis pulsus esset, seruatus unquam est. In libello autem de pulsibus ad tirones dictum est, pleuriticorum pulsuum esse celerem, ac crebrum, & non ualde magnum. atque arteriam ab eo effici neruosiorem quodam modo, ac duriores; & quasi in uehementiam conuertatur, imperitos in errorem impellere: quod durum ictum a uehementi nesciant discernere. uerum hæc non sunt copiosius hoc loco explicanda.

Qui pulsus fiant, affecto uentriculo, uesica, utero, & cerebro, & alijs multis partibus.

Cap. 32.

Male affectus uentriculus intemperie, pulsus non secus, quam quæ supra diximus, immutabit. si uero tumor eius os occupet, pulsus tum, propter copiam neruorum, erit durior, non tamen perinde durus, ut in septo transuerso usu uenit. quemadmodum autem in doloribus, quibus os uentriculi urgetur, facultas celerrime defatigatur: ita etiam sustinere copiam humorum, ne parumper quidem potest: sed grauat, ac fatigatur, & pulsus inæquales efficit. atque os quidem uentriculi cum facultatem habeat aut copia humorum grauem, aut imbecillam, merito pulsus efficit modo languidos, & crebros, & paruus: modo inæquales. ac si ea, quæ iam diximus, attendas, in ceteris nutritionis instrumentis immutari pulsus comperies. nam quæcunque dura, contentaque sunt, ac plurimos, eosque duos neruos sunt nata, ea sine negotio pulsus duos efficiunt: quæ uero contraria sunt, molles reddunt. Vesica autem, atque uterus et si politu inter se nihil differunt, uesica tamen tum durior est, tum neruosiore. quocirca inflammatione tentata pulsus duriores, quam uterus, facit. sed citius, si magis eos ad magnitudinem, & paruitatem, & ceteras differentias uterus conuertet. nunc uero aliorum etiam instrumentorum intemperies percurram. ac primum exercitationis causa, eam, qua cerebrum urgetur. qua in re adhibenda mens est corpori arteriæ, utrum tunica propter siccitatem, an tensionem dura uideatur. deinde uero si propter siccitatem talis sit, tum duorum alterum in cerebro consistere existimandum erit, aut calidam & siccam intemperiem, aut bilis redundantiam: si uero propter tensionem, tum ibidem affectionem esse, quæ inflammationis naturam imitetur. si denique utraque res in causa erit, tum censendum erit, affectionem quoque compositam esse, & ex sanguineo, biliosoque humore constatam. quicumque uero hoc patiuntur ex atrabili ob putredinem feruenti, ijdem propter siccitatem, & tensionem duos pulsus habent: ac si simul etiam paruus ob duritiam: & celeriores, quam suapte natura essent, quia febris iactantur: & crebros, quia usui non fatisciant. humidæ autem intemperies pulsus molles progressu temporis faciunt, & hominem comatosum reddunt. si uero etiam febris calor eis adiunctus sit, tum morbus lethargus nominatur: ac pulsus non modo mollis, sed magnus etiam fit. si uero hoc malum ex puita, quæ computrescat in cerebro, excitetur, sic quoque lethargus erit, sed pulsus speciem arteriæ contentæ, licet ea mollis sit, faciet. porro in ijs morbis omnibus ad tantam magnitudinem

TERTIA CLASSIS.

Q 5 perue-

perueniunt, quantum auctus calor sit. celeritas autem aut profus minima est, aut ne ulla quidem ex parte intenditur. eadem crebritatis est ratio. Si uero morbosa frigiditas cerebrum afficiat, cum in consensum cor trahitur, minores, ac tardiores, & rariores, quam suapte natura essent, pulsus erunt. Si materia absit, solaque intemperies cerebrum obsideat, omnis etiam oberit tensio. Si uero materiam, eamque melancholicam coniunctam habeat, cum arteriæ tendentur: tum uero etiam ob eam, causam pulsus fieri durior uidebitur. Si uero pituitosam habeat materiam, non absolute quidem, sed crassam, & glutinosam, intendentur. Sin humidam, & flatuosam, pulsus sine tensione mollis erit. Si mixtam, & mollis, & cum tensione pulsus fiet. Quoniam uero tenuis cerebri membrana in nullum huiusmodi morbum sola, sine cerebro uidetur incidere, sicut ne cerebrum quidem sine membrana; dura autem membrana, utpote quæ plurimum absit a cerebro, sola pati potest, scire debes, si affectio notabilis eam corripiat, quæ in consensum cor, arteriasque trahat, & pulsus perinde, ut in cerebri affectionibus immutatum iri. In mollitia uero, & duritia non item. non erit enim adeo mollis, ac durus, ut cerebrum: sed durior, & minus mollis. Etenim corpora, quæcunque suapte natura sunt dura, si duritiam afferentes affectiones recipiant, ea ad maximam duritiam deueniunt: ut etiam quibus natura est comparatum, ut mollia sint, si humectantes, & fundentes suscipiant, profus exsoluta, molliaque redduntur. quocirca si particulam affecta densa, duraque sit, pulsus durus faciet. Si carnosa sit, eaque aut inflammatione, aut scirrho tentetur, durus illos quidem, sed tamen minus durus, quam superiores: si oedemata patiatur, molles. Si uero musculi abdominis, ac thoracis inflammati sint, tum & febres confestim consequuntur: & ob eam ipsam causam pulsus magni, celeres, crebrique redduntur. magnopere uero durus in eis pulsus, aut conuulsionis speciem referens nunquam efficitur. Si uero musculi tibiæ & cubiti inflammationem patiantur, præsertim qua parte tendines exoriuntur, facile conuulsio eos arripit: ac pulsus facillime tenduntur, & obdure-scunt. iam uero si tendo aliquis eorum, qui in summis sunt manibus, aut pedibus inflammetur, pulsus prompte illis durus redditur: ac prompte conuelluntur. magnopere quoque durus pulsus facit scirrhus iecoris, & lienis. sed ijs, quibus ad tantam duritiam deuenierunt, conuulsionis periculum nullum impendet. † sæpe uero etiam uidimus, cum lien scirrho laboraret, aquam inter cutem non esse ullo modo consecutam: ex eo uero, qui iecur obsideat, necessario consequitur. quo sane tempore in pulsu sunt utriusque affectionis signa: ac tunica arteriarum humidior, & mollior; & aperte indicans tensionem eam, cuius scirrhus auctor est: proinde ipsa est durior. Ceterum aqua inter cutem per se sine uiscerum inflammatione nullam in pulsu tensionem facit. quomodo uero in uteri affectibus pulsus immutetur, tum exposuimus, cum uterum cum uesica comparauimus. Si uero erythroides tunica inflammationem patiatur, durus pulsus, & minor efficitur. ac testibus inflammatis, non ita durus & magnus. Cuius rei causa febris est, atque hæc quidem a causis internis fieri plerumque solent.

Quot modis pulsus ab externis causis immutetur. & quomodo inde præsentia ducantur.

Cap. 33.

Pulsus autem sæpenumero etiam ab externis causis commutantur: quarum facienda in hunc modum distinctio est. quæ mutatio ex balneis, curibus, frictionibus, aliisque motionibus exorta est, exiguo tempore perseverat: itaque celeriter ad pristinum statum pulsus redit. ac tibi pulsus contrectanti. licebit, ubi tetigeris, & aliquantulum intermiseris spatij, iterum tangere, & mutationem apertissime cognoscere. ac magnitudo pulsus, quam uinum, & alimentum concitauit, plurimum perdurat. hæcque per uehementiam ei coniunctam dignoscitur: siquidem eo casu uehemens non minus, quam magnus pulsus efficitur. nunc uero ponamus maiorem duntaxat factum esse, ergo non est ab his immutatus sed & magnitudo pulsus ex ira concitata uehementiam adiunctam habet. eaque non præteribit prudentem hominem, qui in † oculos, ac totum uultum intueatur. ei uero, qui occultare iram uelit, inæqualis pulsus fiet. ac magis etiam erit inæqualis in ijs, qui anguntur, quique pudore afficiuntur. magnitudinis uero incrementum, quod sit, cum semicocti in corpore humores concoquuntur. ac naturam alunt, unà secum augent uehementiam, æque atque in ijs, qui cibum sumpserunt. Simili quoque modo si quis in sole, aut ad ignem calfactus sit, cutis eius erit squalida, non humida, qualis reddi a balneis solet. atque ij quidem quod ad mollitiem, humiditatemque attinet, contra se habebunt, quam ij qui lauerunt. medium inter hos locum tenent, qui frictione, & exercitationibus usi sunt. his autem modis causas, quibus pulsus in magnitudinem commutantur & in bene ualentibus, & in ægrotis, arte dignoscet. externi uero modi inuestigando uobis patent: ut cum apud inimicos, aut insidiosos, aut peruersos homines ac tentatores instituta sit quæstio. interdum etiam pulsus magnitudinem nactus est. quia ægrotus medicamentum calefaciens sumpsit: aut quia tempus inuasionis sit. in his spectare in primis oportet accessionis tempus, tum morè, ac consuetudinè ægrotantis expèdere: propterea

† Hoc loco quædam erant in margine, quæ nos omisimus. erant autem hæc: οὐσι, πυρρῶσι, οὐσι, καὶ τῶσι, τῶσι, quæ hic otiosa sunt.

† Hoc etiam loco prætermisimus quædam, quibus nullus plane elici sensus posse uidebatur.

† οὐσι, πυρρῶσι, οὐσι, καὶ τῶσι, τῶσι, quæ hic otiosa sunt.

A propterea quod si pulsus magnus sit factus alio, quam accessionis tempore, sane probabilius est, propter medicamentum calefaciens sumptum, quam ratione accessionis, factam esse immutationem. Si uero in accessione id contingat, certe propter accessionem id euenisse est uerisimilius. Id quod accurate distingues, si parumper intermiseris, tum rursus tetigeris. Nam calorem eum, qui a medicamento excitus pulsus auxit, semper magis, ac magis progressu temporis dissolui senties, eum uero, qui ab accessione proficiscitur, incrementum de moribus autem, & consuetudine hominum sciendum illud est, quosdam non consueisse medicamenta bibere, & timido esse ad eam rem aggrediendam animo: quosdam uero solitos esse. ita etiam de moribus facienda coniectura est. quidam sunt ad insidiandum natura comparati, & studio efferuntur, omnes redarguendi, quasi nihil firmi scire queant. quidam simplices & aperti, ac modesti. apud hos nihil est, quod clam factum esse suspiceris: at apud insidiosos, omnia esse suspecta nobis debent. nos autem in primo de causis pulsuum libro, docuimus, si calor paululum auctus sit, magnitudinis incrementum euidens esse: celeritatis uero non euidens. ac si plus auctus sit, non modo augeri magnitudinem, sed celeritatem quoque euidenter: & aliquid etiam crebritatis ei comparari: sicut rursus, si plurimum augeatur, & usus pulsuum generandorum maximam distentionem superet, magnitudinem non augebit, ubi auctus ad summum sit: sed celeritatem cum crebritate, quantum potest, coniunget. cum uero celeritatem augere iam possit, crebritatem urget. Si uero in ægrotis quopiam, qui minorem habeat pulsus, quam naturæ status ferat, maior citra externum motum pulsus fiat, in eo calor est factus priore maior. de minore est eadem ratio. Si quidem sit minor se ipso aut quia imbecillior sit facta facultas, aut quia duriora sint reddita instrumenta, aut quia remissus usus sit. Sed neque facultas facta est nunc imbecillior, alioqui conuulsus sit omnino cum paruitate languor, neque arteriæ corpus durius euasit: quia ita non modo minor, sed durior quoque pulsus esset: relinquitur igitur, ut usus solum immutatus sit. Iam uero si quis in memoria habeat quæ sunt nobis in primo de causis pulsuum demonstrata, is etiam plane sciet, eiusmodi mutationem ex pulsu maiore, quam natura ferat, existere. nam mutatio ex naturali statu in paruitatem ex frigore profecta, statim & rariorem, & tardiozem eum facit. quæ uero ex magno supra modum aucto sit moderati imminutio, statim sibi aliquid celeritatis, ac crebritatis adiungit: propterea quod qui multum supra modum auctus sit, in tribus generibus uarietur. itaque is, qui solam magnitudinem diminuit, ceteraque immota seruat pulsus, paullo maior est naturali: siquidem hic solus ex paruo caloris constat incremento. Ceterorum, qui in magnitudine immutati sunt, nullus, qui non celeritatem quoque, & crebritatem assumat, sit eiusmodi. qui uero usque adeo est a calore immutatus, ut non modo magnitudo, sed celeritas quoque & crebritas immutetur, uiam his contrariam per immutationes genere eadem tenebit. ita non modo minor, quam prius, sed tardior etiam erit, & maior. cum enim calefit, primum magnitudo euidenter, deinde celeritas, denique crebritas ei accedit: dum uero refrigeratur, contra fit, ut raritas primum euidenter, tum tarditas, postremo paruitas ei comparetur, totidem enim sunt causæ, quæ refrigerant, quot etiam, quæ calefaciunt. etenim aer frigidus extrinsecus nobis occurrens, quemadmodum aqua frigida, aut balnea, aut medicamentum inunctum refrigerat. longa itidem quies, & ueluti latebra frigidius corpus reddit. item que ea, quæ intro assumuntur, ut aer, qui ducitur, si frigidus sit: & pituitosum alimentum, & medicamentum, suapte natura frigidum: & nimius aquæ frigidæ usus. adde uero ex animi perturbationibus diuturnum metum: & ex humoribus corpore contentis eos, quorum sit temperatura frigida: qui que cum prius quieuisent, nunc commoti sunt: aut omnino ualidiores quodam modo calidis sint facti. Quæ omnia non secus, quam de calefacientibus causis diximus, distinguenda sunt. hæc enim pulsuum magnorum, aut paruorum pulsuum essentia in arteriæ circulo consistit: ubi longitudo pariter semper seruetur. Par tamen non apparet: sed eius pars quædam occultatur. atque hac quidem de re in secundo de causis pulsuum dictum est: & de iisdem bis differere, est minime necessarium.

D

Ex crebritate pulsus, ac raritate quæ præsentia ducantur.

Cap. 34.

Quoniam quid magni, quidque parui pulsus indicent, exposuimus, iam quid crebritas, raritasque significant, hoc sermone prosequamur. calor igitur purus, & paucissimis excrementis inquinatus, distentionem maiorem, celerioreque efficit. qui uero est putribus confusus excrementis, contractionem: cum uero ex anticipatione, aut magnitudine distentionis crebrior pulsus fiat, tum calorem purum in corpore multum creuisse indicabit. cum uero ex eo, quod maturius incipit contractio, tum copiam impuri. & excrementorum pleni caloris significabit. simili quoque modo si pulsus in externa quiete rarior fiet. nam ob celeritatem distentionis calorem animantis esse refrigeratum arguet: sin ob moram contractionis. excrementa fumosa esse diminuta: in quiete interna contra, si pulsus fiat ex productione contractionis creber, magnam copiam excrementorum fumosorum sub pullulare: si uero ex eo, quod maturius incipiat distentio, calorem auctum esse. cum uero in hac quiete rarior pulsus est si id ex imminuta contractione fiat, pauciora esse excrementa indicabit: si uero ex mora distentionis, imminutum calorem. Duplex autem est quies pulsuum: diuturna, quæ duorum

TERTIA CLASSIS.

Q 6 pulsuum

pulsuum tempus excedit: breuis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. temporum uero unius E pulsus quies, est inter omnes intermissiones moderatissima. ac multi ex ea tum senes, tum pueri feruari sunt: at florentis ætatis homo nullus: sed quidam ignoratione ducti, qui longam raritatem esse intermissionem arbitrabantur, ex hoc pulsus uitio florenti ætate quosdam incolumes euasisse putauerunt. est quidem hæc quoque grauis, præcipue ætate florenti, non tamen omnino perniciofa: ac pueris, & senibus est multo leuior. Porro autem repentina mors a pulsibus intermittentibus hominem corripit non secus, quàm in morbo attonito. in utroque enim uitio calor cordis † a respiratione destitutus extinguitur, raritas autem ab intermissione pulsuum temporis prolixitate distinguitur. quandoque uero etiam, quod raritas coniunctam habeat omnium ictuum æqualitatem; pulsus uero intermittens necessario æqualis sit. modo enim in trinis, modo in quaternis, modo in quinis, uel etiam pluribus ictibus intermittere perferuntur, & unum tempus, aut etiam plura quiete transigere. si uero corpus cordis magnum frigus obsideat, pulsus eatenus languidos, tardos, paruosque efficiet, quatenus frigus ipsum dominetur. quod uero ab alia parte oritur, raritatem longius, quàm cetera, quæ diximus, a natura auerit: cum uero a frigore corpus ipsum cordis tenetur, mors minus potest euitari. tantam igitur perniciem pulsuum raritas coniunctam habet. huic contraria crebritas est: sicut intermissioni intercurso. intercurrentes enim ex crebritate inæquali fit: propterea quod obeat suam F functionem cor minus perfecte, quàm usus postulet. id quod fit, ubi cor sit humorum copia prægrauatum, aut instrumenta obstructa, aut in angustum coacta. quæ etiam causam, opinor, intermittentibus pulsibus afferebant. ac sane intercurrentes sæpe iudicationem attulerunt: siquidem esse ueluti quidam conatus naturæ ad certamen paratæ. quod si quidam ex talibus iudicationibus mortem obierunt, nihil tamen hoc facit, ut maius periculū ab affectu pulsuum intercurrentium, quàm intermittentiū, impendere confirmes: quando multis partibus plures ex intermissione perierunt. eademque ratione ex ualde raris, quàm ex crebris pulsibus plures extincti comperiuntur. nam & febres omnes ualde urentes crebrum pulsuum habent: & tamen earum quædam periculo uacant. in syncopis tamen crebri propter languorem, periculum minantur: quod languor omnibus syncopis comitetur. par autem est, ut in omnibus pulsuum generibus extremitates attendamus. ac summa quidem crebritas nihilo minus quàm syncopis, coniuncta est febribus ualde urentibus, quæ non prorsus perniciose habeantur. raritas uero nunquam uacat periculo, sicut neque languor, neque paruitas. hæc namque pulsus differentia, cum ad summum deueniunt, periculosa perpetuo censetur. Extrema autem magnitudo, cum habet morbosam mollitiem coniunctam, periculosa est: cum uero salubrem quempiam † tunicæ statum, tum nihil incommodi affert. Age uero pulsus celeres minus periculosi, quàm G † Arteriz. tardi existimantur: siquidem extrema celeritas extrema tarditate est tutior. Summa enim tarditas, non secus quàm raritas incidit tum, cum natiuus calor extinguitur: incrementum uero celeritatis ab usu urgente, atque omnino a ualida facultate existit. Hoc etiam in loco Archigenes fallitur, qui pulsuum formicantem esse celerem putat: is enim neque omnino celer est, neque ad summam crebritatem peruenit. sed cum omnes pulsus, qui multum a naturali symmetria recedunt, non sunt boni: tum uero is, qui sit languidissimus, & tardissimus, & rarissimus, est omnium pessimus, post hunc statuetur is, qui minimus, & mollissimus, & durissimus sit: inde uero creberrimus, at non celerrimus, neque in maximus: sed hi modice periculosi sunt. in numero extremorum, solus est omnium optimus is, qui uehementissimus sit. Caprizans porro de genere eorum est, qui in quiete intercipiuntur: & tamen eiusmodi cordis affectus quandoque sequitur, ut dicrotus: qui est ex ijs, qui intro retrahuntur: & tamen ipse quoque interdum inæqualem cordis intemperiem comitatur: ac tum magis, cum magna uis fuliginosorum excrementorum in multis eius partibus sit coaceruata. Ceterum hæc inæqualitas quandoque in situ partium consistit, eo quod arteria sursum, deorsum, ante, retro, ad dextram ad sinistram esse traducta uideatur. in motu uero, cum celerius, tardius, maturius, serius, uehementius, remissius, aut longiore tempore, aut breuiore, aut semper, aut non prorsus moueatur. in singulis uero partibus, cum perspicue intercisis est motus: e quo numero est etiam is, qui caprizans nominatur. Simili quoque modo cum reciprocatur: cuiusmodi est dicrotus. Est autem caprizans ex ijs, qui una in distentione sunt inæquales, cum secunda post quietem motio celerior priore sit, ac uehementior. ac nos in libris de pulsuum differentia de causa inæqualitatis differuimus. in qua re scire conuenit, inæqualitatem in uno pulsu intermittentem esse omnium inæqualitatum pessimam: siquidem non sinit, ut uel simplices motus secundum naturam fiant; sed obstat, motuque arterias priuat, ac non in tertio quoque, aut quarto, aut pluribus etiam pulsibus, sed in ipso statim primo: & præsentem mortem denunciat.

G. I. sic, d. u. a. πρὸς πλῆθος α. quod non cohzret.

Summa

Summa rerum omnium, quæ sunt hoc libro pertractata: & quomodo futura sint in quaque affectione præscienda.

Cap. 35.

Quæ nobis proposueramus, iam sunt finem consecuta. cum enim affectus omnes, qui singulas obsidere particulas solent, percurrerimus, etiam quem tandem pulsuum faciat una quæque mutatio, declarauimus. nunc danda nobis opera est, ut in pauca capita ipsorum compendium redigamus, & quasi oculis cuncta subijciamus. Præsentium igitur cognitio est affectuum inuentio: ut notitia præteritorum est inuentio causarum, a quibus affectus ipsi procreantur. si igitur omnes affectus satis explicati sunt nobis, omnes autem effectrices causas alijs in commentarijs exposuimus, certe nihil iam restare uidetur, quod sit ad præscienda præteritorum, aut præsentium necessarium. atque unum quidem, ac primum est, quorsum euasurus morbus sit, in perniciem ne, an salutem. alterum, quod hoc excipit, quo potissimum tempore hoc futurum sit. tertium post hæc duo, quoniam modus salutis, aut mortis futurus uideatur. quorum omnium præscia ab affectibus sumuntur: siquidem ab eis, uti probauimus, morbi genus, & facultatis infirmitas, & robur dignoscitur. his autem inter se collatis, quæ futura sunt, præsentiantur. porro morbi cognitionem locus affectus nobis suppeditat; & ea item affectio, quæ locum illum occupat: facultatis uero, apta temperies, aut intemperies corporum solidorum. hæc si comparentur inter se, ac facultas satis sit ad morbi statum perferendum, seruari hominem necesse est: si nullus error extrinsecus commissus sit: si uero satis illa non sit, omnino eum mori. Tempus autem in quo horum utrumque erit, ex hisce cognoscetur. qui superstites futuri sunt, eo tempore euadent, in quo natura morbosam affectionem perfectissime superabit. morientur uero, cum morbus facultatem adeo superabit, ut aliquam actionem ad uitam necessariam perdat. iam uero modus salutis, aut morbis ex eisdem præsentietur. perditæ enim functiones ad uitam degendam necessariae, partim suffocant, partim uitalem facultatem de statu deiciunt: partim ad utriusque proportionem, & uitalem facultatem prosternunt, & necant. ac suffocant affectiones organorum, quæ respirationi deseruiunt. sunt etiam affectus, qui ipsum cor statim obsident. alij prosternunt, ijque a stomacho profecti, stomachici nominantur: ac syncopas afferunt. diuturna quoque iecinoris uitia, cum ægri non aluntur: & item dolores diuturni, & uehementes idem efficiunt. itemque hecistica febris Comnes. animalis autem facultatis imbecillitates ex magna cerebri intemperie sequi solent. eiusdem uero quasi suffocationes, ex uentriculorum ipsius repletionibus, & obstructionibus meatuum in ipsos pertinentium. quæ omnia quicumque accurate internoscet, is erit ad præsentienda futura peritissimus. ante omnia autem, quo modo se habeat facultas uitalis, ea quæ pulsus facit, exploratum esse nobis debet. ea enim interdum suapte ratione infirma est: interdum uero a copia humorum prægrauatur. atque inde tria inæqualitatum genera exoriuntur: quorum unum in magnitudine paruitateque uersatur: alterum ad celeritatem ac tarditatem pertinet: tertium crebritatem et raritatem comprehendit. si igitur uehementes, magnique pulsus sint, plures, quàm contrarij, facultas minus ab humorum læditur copia. at si parui, languidique sint plures, tunc ea magis offenditur. ex ijs uero, qui uno in ictu sunt inæquales, quos diximus effici motu per quietem interciso, & motu continuo permanente, omnes hi facultatem esse robustiorem indicant, quàm omnes, qui languidiorem, tardioremque faciunt. atque in tali quidem pulsuum statu pulsus altus naturam præstare humorum copiam declarabit. altior uero, ac simul uehementior cum robur facultatis indicat: tum uero etiam liberum & expeditum motum. quo sane tempore motionem & distentionis intueri oportet: atque inde modum indicationis adhibita distinctione discernere. siquidem melior existere solet indicatio a contractionis celeritate, quæ plus exoluta sit. si uero etiam alia concoctionis signa, quæ in libris de crisibus conscripta sunt nobis, accedant, certe huiusmodi status optimam fore iudicationem nunciat. si uero celeritas contractionis † parum exoluta sit, aut morbus nondum concoctus uideatur, tum fiet quidem iudicatio, sed non bona omnino. scire autem conuenit, non eandem esse facultatem eam, quam uitalem uocant, & eam, quam altricem, ac naturalem nominant. illa enim solum pulsus gignit: naturalis uero ad se trahit, quod est ad nutritionem accommodatum: & quod huiusmodi non est, rejicit: præterea uero continet, quod familiare est, atque alterat. quam quidem facultatem neque in stirpibus, neque in animalibus ijs, quæ frigida sunt, qualia sunt ostrea, & quæcunque petris adnascuntur, aut alijs duris corporibus quibusdam adhærescunt, non inuenies. eam uero & apertissimam, & uehementissimam habent ea animantia, quæ calida sunt, præsertim uero, quæ sanguine sunt prædita. porro facultas naturalis iudicationes facit: & quatenus arteriæ sunt huius participes, eatenus excrementum expellunt. alterius uero facultatis uultriciæ obo. quam solæ habent arteriæ, fumosum excrementum in contractionibus

† pro κατ' ἄλλαν, lego κατ' ὅλην γῆν.

Gal. suorum xvi. lib. de puls. compend.

nibus excernunt: ut in distentionibus refrigerium ipsarum trahunt. semper enim est æqua distentionis, contractionisque magnitudo: nisi, cum digitos forte fortuna admouerimus, repentina fiat mutatio. hoc tamen inest discriminis, quod modo foras motus magis feratur, modo intro. ac si motus, qui intro fertur, sit maior, tumosum quendam calorem in arterijs esse declarat: si uero is, qui extra fertur, superet: igneum, & purum. quæ res facit, ut altus pulsus excretionem indicet. Ceterum excretionis copiam præsentis tum ex præcedentibus signis, quæ humorum redundantiam indicare solent: tum ex præsentis calore, qui flammam imitetur: qui quidem calor etiam facit, ut pulsus magni, atque alti uideantur. quocirca pessimæ excretiones censentur, in quibus pulsus non magnus est: & in contractione celer apparet. cum uero incutus morbus est, si languidus pulsus sit, periculum syncopes imminet. Si pituitosior sit morbus & ab inæqualibus pulsibus in plures, magnos, ac uehementes fiat mutatio: tum per abscessum iudicatum iri morbum expectato. Si uero etiam cum pulsus omnino excretionem futuram significat, notas eas si adiunctas habeat, quibus sanguinis profluuium prælagimus, certe e naribus sanguis fluat. sin illæ notæ absint, ex alia quadam parte fiet excretio, ut in libris de crisi- bus copiose differimus. Atque hæc quidem sunt, quæ de pulsibus nobis in compendium redigen- da esse proposueramus.

† Hoc loco est νόσος, quod expungo.
† Hic abiicio μή, negationem.

† Expungendum quod irrepsit. καλλῶν, nihil enim hic significat.

GALENI DE CRISIS

LIBRI TRES.

Nicolao Leonicensi interprete.

ARGUMENTVM
PRIMI LIBRI.

Agit de temporibus ægritudinum dignoscendis, siue illa quidem præsentia sint, siue futura, ac signorum omnium naturam explicat, quibus uniuersa iudicationis morborum prænotio consistit.

Quid hoc opere agendum.

Cap. 1.

A. l. 1. f. 2. d. 1.
c. 7. p. 56. D.

IVE subitam in morbo mutationem, siue ad meliorem statum inclinationem solam, siue eam, quæ antecedit, agitationem, siue integram omnem morbi solutionem, siue eam tantum, quæ bona sit, crism uelit quis appellare, non est mihi de his nisi obiter hoc in loco distinguere propositum: sed, quo pacto hæc omnia quispiam optime præcognoscat, per- censere institui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri status: sic autem appellatur uehementissimum totius ægritu- dinis tempus.

Quot morbi tempora, ac quibus ex rebus perperam a ueteribus seiungebantur.

Cap. 2.

† Hoc uerbum statim, non est in G. l.
A. l. 4. f. 1. c. 1.
c. 3. p. 75. D.

A. l. 1. f. 2. d. 1.
c. 7. p. 55. E.

SUNT enim omnia eius tempora quatuor numero, principium, incrementum, status, & declina- tio. Quædam uero ægritudines ob earum malignitatem, atque ob ægrotantis imbecillitatem, statim in tempore incrementi hominem occidunt: sicut & quædam aliæ in ipso statu. An uero etiam in declinationis tempore aliquis morbus possit occidere, non sine ratione quæsitum est. Sed de hoc procedente sermone determinabitur. Has autem quatuor partes quidam uniuersæ ægritu- dinis tempora appellant. Eandem autem ob causam tempora uocant uniuersalia, ut quæ a particu- laribus differant, in quæ singulæ accessiones diuiduntur. Desiniuntur autem non dierum [uel ho- rarum] (ut quispiam existimauerit) numero. Neque enim fieri potest, ut morbus qui in quatuor diebus sit finiturus, æqualia habeat tempora partium cum eo, qui usque ad quadragesimum diem debeat extendi. Et omnes quidem hucusque consentiunt. Quomodo autem iudicare atque di- stinguere huiusmodi tempora oporteat, non etiam in hoc omnes inuicem concordant, sed non nulli quidem, si anticipent aut subsequantur accessiones, considerant: hi uero ad earum longitu- dinem respiciunt: alij ad magnitudinem, quam etiam uehementiam nominant. Quidam & hæc ipsa in remissionibus considerant: deinceps inuicem altercantur, cum liceat, quæ diximus om- nia, coniungere, ac præterea, quæ dicuntur uniuersa: hac enim uia uix quispiam exquisitam fa- ceret præsentis temporis coniecturam. Si uero quidpiam ex his indiscussum prætermittatur, tantum præcognitioni nocebit, quantum uel magnitudinis, uel uirium, quod prætermittitur, obtinebit.

De ratione status, & incrementi uniuersæ ægritudinis dignoscendi.

Cap. 3.

† Quidam cod- antiqui hæc uerba non ha- beat.

NUMQUID igitur morbus augeatur, non ex eo tantum coniecturari oportet, quod accessiones anticipent, sed etiam earum longitudinem oportet annotare, & magnitudinem quoque ac morem, si [qui cum symptomatibus, si contingat, uel sine his euenit] sicut etiam in intermissione & declinatione hæc eadem existimo consideranda. Voco autem intermissionem, quando fe- bris in quietem desierit: Declinationem, omnem eius partem, quæ statum ipsum subsequetur us- que ad secundæ accessionis principium. Nam anticipatio sola per seipsam non est sufficiens si- gnum

gnum incrementi, quod saepe morbi proprietatem consequitur potius, quam eius incrementum: E cum & quartani & tertiani & quotidiani quidam circuitus usque ad integram solutionem ita anticipare uisi fuerint. Consueuerunt autem Medici tales formulas (Graece τριμους, anticipantes nominare: sicut alias uocant tardantes, quaecunque statim ab initio futuri temporis aliquid posterius assumunt. Sed & in his plus, quam proportio exigit, uel anticipare, uel subsequi, neutrius. Conuenit autem non solum aduertere, nunquid secunda accessio consuetam anticipauerit horam, sed nunquid etiam longitudo temporis eadem, aut magnitudo aequalis, aut, quae nunc adest, sit malignior aut simplicior. Haec ipsa etiam sunt in intermissionibus & declinationibus inspicienda. Longitudinem quidem temporis facile est cognoscere. Magnitudinem uero, quam & uehementiam uocant, & morem, quem etiam modum appellant, tum ex propria morbi specie, tum ex superuenientibus ei symptomatibus spectanda censeo. Ex propria quidem morbi specie, ea, quae propriam ipsius complement naturam, contemplando: ueluti exempli causa, in pleuritide, ad lateris dolorem pungentem respicimus, & febrem acutam, & tussim, & spirandi difficultatem. Ex superuenientibus uero symptomatibus, si multa, si diuturna, & ualida, atque maligna etiam extiterint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & simplicia fuerint. Sic & intermissionis ac declinationis tempus, si longius praecedente, uel breuius, aut toleratu difficilius uel facilius, aut si quod ex accessione symptoma remanserit, aut omnia cessarint. Si ex ijs, quae diximus, adsint peiora, morbus augetur manifeste: si uero meliora, declinat. Sit enim ut accessio consuetam anticipet horam: longior etiam fiat atque uehementior, maligniorque, & cum multis praeuisq; symptomatibus [perturbet,] sit etiam, ut declinationis tempus breue fiat, neque exquisite toleratu facile, neque omnino a symptomatibus accessionis liberum: neminem futurum arbitror, qui de huiusmodi aggrauantibus quaerat, nunquid morbus in eis ad magnitudinem crescat. Rursus uero fiant omnia his contraria, nimirum ipsius insultus, initium tardet, longitudoque accessionis ac magnitudo imminuat, malignitas mitigetur, & ea, quae superueniunt symptomata, minora simplicioraque fiant, uel neque omnino superueniant, intermissio etiam uel declinatio toleratu facilis: longaque succedat, omniaque debeat accessionis symptomata. Nam & haec manifestissima sunt declinationis indicia, sicuti priora augmenti. Cum uero, quae ad accessiones duas pertinent, aequalia fuerint: morbum consistere demonstrant. Nunquid igitur plus, quam erat opportunum, a nobis est dictum? aut aliquid ab Hippocrate praetermissum, ubi docet, quo pacto quispiam ex circuitibus inueniat aegritudinis incrementum? Ait enim accessiones esse inuicem conferendas: si citius fiant, uel non: C si in longius tempus, uel non: si denique magis, uel non: Hoc enim uerbum, si citius, uel non, nihil aliud ostendit, nisi utrum accessio horam consuetam anticipauerit, uel tardior facta sit: Illud autem, si in longius tempus uel non, nunquid longius perdurauerit, uel tardior facta sit: Illud autem uel non, reliqua omnia, quae a nobis explicata sunt, in se comprehendit: nam & magnitudinem, & morem ipsius morbi, & superuenientia ei symptomata, eorumque insuper numerum, in eo, quod dicitur magis ac minus, comprehendit existimes: Sic & ipsius declinationis, ut quae sit totius accessionis pars, magis ac minus ex eisdem inuenire oportet intentionibus. Incrementi itaque & ascensus & augmenti, (his enim omnibus nominibus secundum aegritudinis tempus appellant) si fiat accessio, si longiori tempore duret, si magis etiam, indicia sunt: Sicut his contraria declinationis signa ostendunt, si uidelicet tardius fiat accessio, si breuiori tempore duret, sitque omnino praecedente debiliior. Statum uero indicant, si in eisdem permaneant. Et quidem saepe in morbis nullum sensibile tempus inuenitur huiusmodi, sed habente adhuc quarta (si ita contigerit) accessione indicia augmenti, quinta superueniet accessio, declinationis principium, quoniam uidelicet status momentaneus extiterit, adeo ut nemo, cum adesset, agnouerit: sed, ut exquisite dignoscatur, primum declinationis tempus sit necessarium. Simile quiddam accidit in morborum augmentis. Nam saepe prior H accessio principium simul habuit & ascensum & statum, scilicet in prima sui parte principium, deinde ascensum, postremo uero statum: deinde secunda accessio manifeste uidetur declinare. Sed praesente quidem secunda accessione, tunc demum cognoscere, qualis fuerit illa, quae praecesserit, praeter id, quod unusquisque Medicus id facere potest, rem etiam magni momenti in usu medicinae destruit, praecognitionem, scilicet de qua plenius in libris de arte curatiua diximus. Generosi autem Medici, atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum praecognoscere, cum omnem uictus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Eadem ratione principium morbi atque augmentum, non ubi iam perfecta sunt, sed multo antea praestabat agnoscere.

De ratione primi morborum principij dignoscendi.

Cap. 4.

V Ideo tamen plurimos Medicorum neq; praesentis et principij notitiam habere, sicut apprime admirabilem Thessalum, qui in principijs contrahere iubet, etiam si morbus fuerit adstrictus, ac pro sui natura egens relaxatione. Quo pacto uero quispiam ipsum principium agnoscat, tanquam rem

A. l. 4. f. 1. c. 1. c. 4.

A. ibidem.

Superuenientium ei symptomatum.

Artem notissimam, dicere praetermissit: sed hoc non paruam habet dubitationem. Nam, si primum exquiri te insultum pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atque sine tempore: si uero primam accessionem, scimus hanc aliquando & eius augmentum & statum in seipsa comprehendere: praeter id, quod extra omnem rationem est, ut, qui in septem ad summum diebus morbus finire debet, & qui ad menses sex extendi, omnesque, qui in medio tempore terminantur, solam habeant primam pro principio accessionem. Sicuti enim neque omnes morbi augmentum, aut statum, aut declinationem aequalis habent temporis, eodem arbitror modo neque principium. Neque tamen, si quispiam primam accessionem praeterierit, iam poterit principium circumscribere. Nam, si secunda statim subsequatur, quae habeat augmentum indicia, & post ipsam tertia & quarta, & sic aliae deinceps omnes, qui primam omiserit accessionem, tanquam non principium, uel omne tempus medium usque ad statum diceret esse principium, atque ita omnino tolleretur ascensum: aut, ubi primo finiret principium, non haberet exprimere. Quae nam est huius dubitationis melas? si quidem uelint, quae sunt ab Hippocrate scripta signa, perdiscere, facillius atque expedita esset ista doctrina: nunc uero praeter id, quod, quae sunt ab Hippocrate optime tradita, nolunt addiscere: illa, quae ignorant, damnare conantur. Sed illis quidem inueniri non potest ignorantiae melas: nobis uero per facile. Inquit enim: Accessiones & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum inuicem incrementa. Quod quidem morborum constitutiones, quandam ueluti eorum ideam, id est formam nominat, secundum quam ex talibus & tantis constituuntur uniuersalibus temporibus, minima quispiam hac coniectura comprehenderet. Nam, cum in primo epidemiorum libro antea dixisset, Sunt autem [species,] modi, & constitutiones, & accessiones harum quarumlibet febrium. deinceps subiungit: Statim. n. continua quibus incipiens florescit. ac uiget maxime, & ad difficultius attollitur: circa autem crism, & simul cum crisi extenuatur. Est autem cum incept, [ueluti] mollis ac latens: insurgit autem atque acerbatur singulis diebus: circa crism autem satis emicat. Ex quibus uerbis manifeste ostendit se qualemcunque ex totius morbi temporibus compositionem, morbi constitutionem nominare. Quo igitur modo morbi, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, uniuersalia tempora morbi commostrarunt? Nam hoc erat, quod quaerebamus. Nam quartana aliqua febris inuadens non utique habet tantum accessionem primam pro principio, sicut neque exquisita tertiana usque ad diem septimum suum potest principium extendere: eodem pariter modo & de alijs morbis iudicandum. Nam febris ardens, & morbus lateralis, & inflammatio pulmonis (Graeci πυρετον, πνευμονικον, & απιπνευμονικον uocat, breuis tps habet principium. Morbus autem comitialis, & articularis, & coxendicum, & renum dolores, longi temporis. Sic quidem a morbis ipsis. A temporibus autem anni, hoc modo: Aestiuae quartanae magna & breues sunt: autumnales uero longae, & praesertim quae ad hyemem attingunt. Sic & omnis morbus alius aestate quidem breuior, hyeme uero diuturnior habet motum: & principium sic aestate breuius, hyeme uero longius habebit: simile quoque seruabit in alijs temporibus proportionem. Sic quidem & anni tempora morborum constitutiones praenunciant. Circuituum autem incrementa hoc modo ait accessiones esse inter se conferendas. Si accelerat uel non, si longius durat uel non, & si maiores sunt uel non: si haec omnia conueneris, ad exquisitam dignotionem propius accedes. Si uero nihil ex istis animaduertis, putas posse morbi principium cognoscere, [uel ab ascensu distinguere] nunquam prope accedes ad ueritatem.

A. l. solutio.

Impressi legunt απιπνευμονικον id est iudicationem. Antiqui qui legunt πυρετον, id est motum.

De dignoscendis morbi temporibus ex Hippocratis sententia, potissimum ex concoctione & cruaitate.

Cap. 5.

Nunquid igitur haec ad exquisitam temporum morbi sufficientem cognitionem nequaquam, sed habent aliquid quidem artificiosae coniecturae: tantum uero ab exquisita ratione deficiunt, quantum illam, quae nullo modo est, superant. Quid uero illis additum, exquisitam faciat praecognitionem, si totum leges aphorismum, intelliges, in quo ita scribitur: Morbi autem accessiones & constitutiones, ostendunt & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Sed & ex ijs, quae mox apparent, conicere oportet: ueluti in laterali morbo si spurum statim appareat [incipientem morbum] facit breuiorem: si uero posterius, longiorem. Et urinae, & alui excrementa, & sudores uel bonam morborum iudicationem uel malam, & longum uel breue futurum morbum, post apparentia, commostrarunt. Haec quidem ab Hippocrate in aphorismis scribuntur. In primo autem libro Epidemiorum omnes inquit coctiones excrementorum ubique esse opportunas, & bonos iudicariosque abscessus ostendere. Deinde subinferens inquit: Coctiones celeritatem iudicij, & securitatem sanitatis ostendunt. Sed coctiones haec quidem omnes ijs adsunt, quae coquantur. Quae nam igitur haec sunt? non alia sane, quam illa, quae mox apparentia nominauit. Nam, quae propria sunt morbi accidentia, simul cum morbo inuadunt, atque incipiunt: reliqua uero omnia mox apparent. Inuadunt igitur una cum morbo laterali & febris acuta, & lateris dolor pungenti similis, & tussis, & difficilis anhelitus. Mox apparent autem quaedam, ut ipsi morbo propria, non nulla autem, ut communia omnibus febricitantibus. Vt propria quidem ipsius morbi, primum quidem, si nihil prorsus educatur cum tussi, quod sufficiens est morbi coctione carentis indicium. Secundo autem, si educatur quidem, sed non bonum. Est autem & hoc duplex: unum quidem, quod solum caret coctione, alterum uero, quod et paruum existit. Ab his uero omnibus id, quod coctum est, separatur, quod etiam proprie sputum appellatur.

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. p. 80. E.

TERTIA CLASSIS.

R Neque

Neque enim quod sanguineum est, ac biliosum, atque spumofum, ita nominamus, sed potius quodam modo sputamen uocamus. Cum uero neque sanguini, neque bili pallidæ, uel nigra commistum fuerit id, quod tale fuerit, iam sputum uocamus. Quando igitur hoc cito apparuerit, morbum facit breuiorem: cum uero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi. Si autem prauum educitur sputamen, periculum imminere significat: Si autem malignum fuerit, mortem minatur. Quid igitur sit sputum, nunc non est opus exponere. Quæ uero proprie sputamina nominantur, ex his quæcunq; subflaua, & subrufa, & subpallida, & subspumosa, & tenuia existunt, solam cruditatem significant: nullum uero insigne malum prænunciant. Quæ uero sine alia commistione sunt flaua ac rufa, crassa atque spumosa, & uiridia, uiscosa, atque rotunda, atque his etiam magis nigra, sunt praua. Considerandum etiam, quis sit eorum educationis modus: nam, si facile expuantur, constat quidem bona esse, contraria uero mala. Et quid oportet nos plura dicere, cum possimus uerba, quæ in libro Prognostico scribuntur, apponere? Sputum oportet in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem ac latera, celeseriter expui ac facile, commistumque uideri uehementer flauum sputo. Neque in dubio est, quod hoc loco Hippocrates sputum uocat id, quod secundum naturam se habet, cui flauum admistum esse oportere inquit. Verbum autem illud Vehementer, non nulli quidem neque omnino adiungunt: quidam uero ad commistum referunt, ut sermo uterque ita se habeat, commistumque uehementer sputo, uideri flauum: uel flauum uehementer, commistum uideri sputo. Sed prior sensus est artificiosior. Semper enim in æqualibus omnium [motus, &] eorum, quæ plurimum distant, complexionibus damnat Hippocrates. Experiencia quoque ita esse probatur: neque etiam ratio dubia est: non tamen eam nunc explicare foret opportunum. Quod autem uerbum illud Vehementer, ad commistum relationem habeat, ex ijs etiam patet, quæ subiunguntur. Si enim (inquit) multo post doloris principium expuat flauum, uel rufum, uel multam excitans tussim, uel non uehementer commistum, peius efficitur. Videtur enim in hoc loco Hippocrates, quæcunq; in secundo sermone dicuntur, ijs opponere, quæ in primo dicebantur: uerbo quidem Celeriter, illa, Multo post principium doloris expuat: uerbo Facile, illa, Multam excitans tussim: illis uero, Commistum uideri flauum uehementer sputo, Impermistum simpliciter, ac solum flauum, tum quod ex utrisque commistum est, colore. s. sputi naturalis, & flauo uel rufo, non tamen uehementer. Sed & post hæc subiungens manifestius dicit, suam adhuc mentem aperiens, his uerbis: Nam flauum impermistum existens, periculosum. Impermistum est autem id, quod sputo non commiscetur: album autem, & uiscosum, & rotundum, inutile. Deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediens: Malum autem, quod uiride est ualde, & spumofum. Ac deinceps addit: Si uero ita sit impermistum, ut etiam nigrum appareat, omni alio peius est. Ex proprijs quidem morbi lateralis ita distinguere oportet. Sed præterea inspicienda sunt omnia, quæ sunt morbis acutis communia, quæ deinceps connumerat, ita scribens: Sunt autem hæc bona, Facile perferre ægritudinem, bene spirare, & esse doloris expertem, & sputum facile expuere, corpus totum æqualiter calidum esse, & molle, & sitim non habere: urinas autem, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est. Hæc omnia, bona esse sciendum est. Hæc itaque bona signa. Quæ autem eorum instrumentorum quibus uis spirandi est demandata, sint propria, & quæ præterea omnibus alijs morbis acutis communia existant, continuatim deinceps inuicem scripta sunt. Atque ipsis adiungens subinfert: Mala autem sunt his contraria, Difficulter perferre morbum, spiritum magnum esse, ac crebrum, non cessasse dolorem, uix sputum expuere, uehementer, sitire, totum corpus ab igne inæqualiter detineri, & uentrem quidem ac latera calida esse uehementer, frontem autem ac manus frigidas, & pedes frigidos: urinas uero, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est. Singula hæc mala esse cognoscere oportet. Scriptum autem est de his in eo uolumine, quod prognosticon inscribitur, in quo similem huic ipse tradit doctrinam, qualem & nunc, in sputaminibus. Sicut enim in his hoc quidem est coctionis signum, hoc uero cruditatis, hoc autem mortis: & quod coctionis est signum, si in principio statim appareat, prætere salutem subsecuturam ostendit, quod autem cruditatis, morbum in longius tempus extendi debere: Signum autem exitiale hominem moriturum significat: & si ualde exitiale fuerit, cito: si uero remissius extiterit, in longo tempore: Eadem in urinis ipsis & alui excrementis, & reliquis omnibus, de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibenda. Etenim hæc omnia, non nulla quidem coctionis, non nulla uero cruditatis, & quædam etiam mortis indicia sunt. Nigrum enim sputamen, præter id, quod crudum est, etiam mortem portendit. Sic & urina nigra non cruda solum, sed etiam letalis est. Est autem simpliciter cruda, quæ alba est ac tenuis, quam aquosam nominamus.

Quæ prima sint apud Hippocratem capita, per quæ tempora morbi intelliguntur: ac aduersus eos, qui principium morbi, primum ipsius insultum appellabant.

Cap. 6.

Refusus igitur ad aphorismum redeamus, in quo ita scribitur: Accessiones autem & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie fiant, siue alternis diebus, siue longius tempus intermittant. Sed & ex ijs, quæ postea apparuerint, coniecturam accipere oportet: uelut in morbo laterali, si sputum statim morbo incipiente appareat, breuem futurum significat: si uero posterius, longiorem: & urinae etiam, & alui excrementa, & sudores, & bonam & malam crifim habituros, & cito uel tarde finituros morbos, cum superuenerint, indicant. Nam hæc liquido sunt eorum omnium, quæ in prognosticis scribuntur, cõpendium: cū antiquus ille auctor sola

capita

Acapita eorum, quæ in eo libro particulatim scribuntur, in aphorismos transferre tentauerit. Quanam igitur sunt hæc capita? Sæpius enim repetere, mihi uidetur melius, ut quis, etsi nunc erubescens, discat & morbi principium cognoscere, & futurum statum præuidere: hoc est, ut ipse dicit, formam morbi, & naturam temporis, & accessionis circuitus, & quæ in morbis mox apparent. Erit autem mihi sermo in eodem exemplo, adhibita breui distinctione de nominibus, quibus, ut par erat, ueteres utebantur ad solum mentis conceptum explicandum, cum omni studio incumbere ad exquisitam rerum cognitionem. Iuniores uero fere omnes circa nomina suam conterunt uitam, minime de rebus solliciti. Principium igitur morbi, primum insultum indiuisibilem primæ accessionis, ueluti & ipsum nunc, quod sine latitudine est, uocant. Sed & iam aliquod tempus latum, quod etiam in ipso, nunc, obseruamus, quando dicimus nunc esse hyemem uel aestatem, uel aliquod aliud tempus. Quod igitur in nullo sermone tali, qualis est is, quem antea scripsimus, aphorismus, & multi alij, qui postea dicuntur, principium uocet Hippocrates primum illum & indiuisibilem morbi insultum, unicuique liquet. Quomodo enim circa morborum principia considerandum, si statim morbus florescat, in eo significato dictum quispiam posset arbitrari? Vel illud? Incipientibus morbis, si quid mouendum uidetur, moue: consistentibus uero, melius est conuiescere. Et illud? Si igitur in principio morbi facies talis erit, nam facies illa mortuæ similis, de qua ista dicuntur, neque illo exquisite principio morbi unquam fieri potuisset. Eodem modo, cum dicitur: In acutis morbis raro, & in principijs utendum purgationibus, de principio intelligitur, quod ad tempus latum extenditur. Multo magis cum scribitur: Circa principia & fines omnia debiliora, circa statum fortiora. Neque in alio sensu dictum est, In quorum morborum principijs nigra bilis uel infra uel supra exierit, mortale. Eodem modo in libro de ratione uictus, quæ seruat in acutis morbis, in connumeratione illorum uehementium accidentium subintulit: Hæc autem si in principijs appareant, uehementissimum delirium ostendunt: ut plurimum autem moriuntur. Eodem modo se habet etiam in aphorismo, de quo paulo ante facta est mentio ubi, inquit: Veluti in laterali morbo, si sputum statim appareat incipiente morbo, morbum ostendit breuiorem. Neque enim dictio illa incipiente, primum exquisite insultum hoc loco significat, tum quia huic sensui rerum natura repugnat, tum quia dicere non potuisset, post appareant. Quomodo enim differre ab ijs, quæ simul inuadunt, illa quæ exquisite idem habent principium inuicem & cum uniuerso morbo? Post apparent autem, quædam statim in prima die, quædam in secunda, quædam in tertia, quædam in quarta, quædam, cum processerit morbus.

Quid proprie principium morbi ab Hippocrate dicatur, ac de indicijs, quæ ex alui deiectione, urina, ac sputo desumuntur.

Cap. 7.

Pincipium uero secundum latitudinem communi quadam & prompta imaginatione in qua nullum adhuc est artificium, in prima accessione continetur. Atque idcirco quædam statim, cum incipiunt, statim accepisse dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorum, ubi inquit: Statim enim continua est, quibus incipiens florescit ac uiget. Nam uerbum id, incipiens, hoc loco non dicitur de uero morbi tempore, alioqui repugnaret ei florescere atque uigere, sed de eo, quod subsequitur principium, exquisite dictum, quod, ut plurimum, ad tertium extenditur diem. Omnino enim febris hæc, ubi principium illud indiuisibile fecerit, deinde hoc pacto incremento quodam usæ fuerit, proprium recipit statum, quædam in prima statim die, quædam in secunda, quædam in tertia, non tamen in primo insultu primæ accessionis posset aliqua febris habere statum. Sed, siue in primo die, siue in secundo istum habeat, atque hinc usque ad integram solutionem extendatur, nullum sensibilem alterius accessionis, insultum accipies hæc statim ab initio proprium habuisse statum diceretur. Et hoc est, quod ab Hippocrate dicitur: Statim enim continua est, quæ incipiens florescit ac uiget. Tale igitur est: Si sputum in laterali morbo statim post apparuerit incipiente morbo, eum facit breuiorem. id est ante, quam secunda accessio inuaserit: adhuc enim lateralis morbus diceretur incipere, non solum, quando huiusmodi accessio ascensum habeat uel statum, sed in tota declinatione, atque omnino antequam secunda inuadat accessio, quæ ut plurimum in laterali morbo tertio fit die. Quodcunque igitur coctionis signum post apparuerit, breuem & salutarem morbum futurum ostendit. Tale quidem est sputum, quod in morbo laterali apparet. Nam cuiusque partis in corpore superfluitas, eam, quæ illi inest, dispositionem ostendit, si cocta quidem fuerit, salubris: cruda autem, ægram. Ita igitur & illa scripta sunt: Alui autem excrementa optima sunt, quæ mollia sunt, & coherentia, & quæ eandem exitus horam seruant, quæ in sanitate habuerunt. Quantitas uero esse debet pro ratione cibi, qui assumitur. Nam, si exuentia talia fuerint, uentrem inferiorem sanum esse indicant. Et sputum quoque, cum fuerit exquisite simile illi, quod aduenit sanis, integram sanitatem instrumentorum, quibus uis spirandi est demandata, significat, si quo modo autem impediatur, atque à naturali recesserit habitum, tantum ea læsa esse demonstrat, quantum ipsam formam naturalem amiserit. Quod uero illi, quod secundum naturam est, maxime contrarium existit, crudum est: magnamque ostendit membrorum partientium imbecillitatem. Quod si etiam uiriosæ causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum pernitiosissimum hoc est. Ita etiam in urinis se res habet. Nam & hæc, quæ sanorum urinis simillimæ sunt, uenofum instrumentorum genus satis robustum esse demonstrant: quæ uero crudiores sunt, eiusdem imbecillitatem significant. Quæ uero maxime sunt sanorum urinis contrariæ, hæc quidem omnino sunt crudæ, & maximam indicant imbecillitatem uenosi generis uniuersi. Quæcunque uero & su-

TERTIA CLASSIS.

R 2 perantis

E A. l. 3. f. 10. r. 4
c. 4. p. 498. E

† Non sunt in antiquis.

A. l. 3. f. 10. r. 4. c. 4. p. 456. E

A. l. 3. f. 10. r. 4. c. 1. p. 494. D.

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 13. p. 104. F

perantis causæ prauitatem ostendunt, ueluti nigræ, hæ sunt extremæ exitiales. Hæc igitur tria signa rerum generum propriam cuiusque membri coctionem significant: Inferioris quidem uentris, excrémenta, quæ secundum naturam se habuerint: uenosi uero generis, urina: instrumentorum autem dumtaxat, quibus spiramus, sputamina. Sicuti uero hæc locorum ipsorum, ex quibus excernuntur, indicia præbent eodem, ut arbitror, modo & urinae renum & meatuum, per quos urina defluit, & uesicæ, & penis. Sed urinas quidem, quæ in harum partium morbis accidunt, in Aphorismis separatim Hippocrates scripsit: quæ uero acutis affident ægritudinibus, in prognosticis: quoniam hic liber, ut iam sæpius ostendimus, de solis est morbis acutis. Et, cum in eodem libro compleuisset omnem de urinis sermonem, postea in fine subiunxit: Non decipiatis autem, si uesica quopiam uitio affecta, aliquam ex his urinas reddiderit. Neque enim totius signum, sed ipsius per seipsam. Sicuti igitur uesicæ meminit, factum in ea sermonis exemplo: ita & renes, & uasa deferentia urinam, & penem subaudire oportet. Maxima autem ad hæc demonstratio sunt, quæ ab ipso in Aphorismis sunt scripta: sicuti enim uesicæ, ita & renum ægrotantium signa conscribit. Quibus, inquit, in urina crassa, caruncula parua, aut ueluti capilli exeunt, ijs a renibus excernuntur. Hæc igitur tria signorum genera, ut dixi, singula quæque coctionis præbent indicia: urinae quidem, eius, quæ fit in uenis: deiectiones autem, eius, quæ in uentre: sputamina uero, eius, quæ in spirandi instrumentis. Neque unquam usu contingit, quin bonum aliquod magnam ostendant coctionis indicia. Sanguinis autem profusa, hæmorrhagiæ, & sudores, & tumores, qui iuxta aures fiunt, & reliqui decubitus, si in tempore quidem fiant opportuno, prodesse possunt: in tempesta autem nihil iuuant. Quo fit ut mihi uideatur hæc eadem inuere in libro, De humoribus, ubi scribit: Decernentia in melius non statim apparent. Et enim non hæc tantum, sed difficultas anhelitus, & deliria, & lachrymæ, & uigilia, & graues somni, id est comata, & tenebrosæ uertigines, & splendores, & anxietates, & oris stomachi capitisque dolores, reliquæ casus atque dolores, qui singulis partibus corporis eueniunt, exigunt distinctionem, & quando iuuant, & quando nocent, & quando non modo nihil proficiunt, sed etiam signa sunt deterrima. Quemadmodum igitur principij uocabulum, nullum determinatum tempus significabat, eodem, arbitror, modo neque id uerbum statim, id est uerbum: tantum uero temporis latitudinem obtinet, quantum & principij nomen. Liqueat autem, quod etiam sæpius pro illicet, id est uerbum, ad uerbum statim, utimur: ueluti in eo dicto uidetur usus Hippocrates: Insunt autem modi & constitutiones singulis hæc febribus: statim enim continua est, quibus florescit ac uiget, nam hoc uerbum, statim, nihil significat, quam illicet. Quemadmodum, ut arbitror, in libro de ratione uictus, quæ in morbis acutis seruatur: ubi ita inquit: Nisi ergo quispiam curet, quantum decet, sufficientem esse modum huiusmodi forbitiois præstant, sæpius nocent: quibus enim cibus statim obseratus fuerit, ijs si quis non subducto uentre forbitioem dederit, &c. Id uerbum statim, tale aliquid significat. Sunt autem eius uerbi significatus quam plurima exempla & apud omnes alios Græcos, & maxime apud Hippocratem. Ad alterum autem transgrediamur. Cum enim inquit: Signa decretoria non statim appareant. hic statim, quam primum significat, hoc est in principio morbi. Non sunt autem eadem decretoria, & quæ coctionis indicia dicuntur: non enim fieri potest, quin ista omnino uel bene uel male decernant. At uero coctionis signa salutem quidem hominis, non tamen per crisim omnino, futuram ostendunt. Neque enim, si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim, neque si præcedentem perturbationem, necessario coctionis signa dictorum erunt, cum illud accidere possit ut morbus in longiori tempore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendetur autem & in sequentibus adhuc manifestius, quomodo differant omnia decretoria symptomata à coctionis signis. Nunc uero hoc tantum ostendisse sufficiat, quod coctionis, quæ in spirandi instrumentis fit, sputa: eius uero, quæ in uenis, urinas, illius aut, quæ in uentre, alui excrémenta, signa statuere oportet. Et quod in febribus omnibus, (quoniam uenosi generis sunt passionibus, nam & arterias in hoc genere comprehendimus) ad urinas præcipue attendere oportet. In ijs autem, qui laterali morbo afficiuntur, primum quidem sputamina, secundo loco urinas: quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur. In passionibus autem uentris, si sine febre fuerint, sola alui excrémenta inspicere oportet: si autem cum febre, etiam urinas.

Quid differant concoctionis indicia, a reliquis, quæ decretoria appellantur.

Cap. 8.

Proprium igitur uniuscuiusque morbi principium, coctionis signis determinatur. Differt autem ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium, quod ultra tertium diem non extendi intelligitur: sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissime ostenditur. Nam, cum antea dixisset, Si in principio morbi talis fuerit facies, postea subiungit, Si autem longior morbus fuerit, quam triduanus, aut quatruiduanus, principium secundum latitudinem manifeste nobis ostendens usque ad tertium diem extendi. Verum autem uniuscuiusque morbi principium, quod etiam partem ipsius esse diximus, usque ad multos quaternarios extendi contingit: tunc enim primum finitur, cum coctionis signa apparuerint. Reliquum uero deinceps tempus usque ad statum, iam alterum tempus est quod augmentum & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est uehementissima totius morbi pars. Ultima uero omnium est declinatio. Coctionis igitur signa, (sæpius enim quæ utilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, ubi male: neque enim in augmentis, neque in principijs, sed in statibus illa apparere conuenit. De ijs quidem, quæ in augmentis ac statibus apparent, postea dicemus. Iam uero de ijs, quæ uidentur in principijs, dicamus, illud prius ad memoriam

A. J. r. f. 2. d. 1.
c. 7. p. 55. F

memoriam reuocantes, quod in reliquo sermone, qui sequitur, duo principij significata præmittentes, & primi insultus, qui sine latitudine est, & alterum primæ accessionis, de solo tertio differemus, uidelicet cruditatis, nam & huius artificiosa quædam dignotio, & magna ostendere natura apta est: Neque igitur sudores, & uomitus, & alui excrémenta, neque tumores post aures, neque profuua sanguinis, si hoc tempore appareant, unquam per crisim ægritudines finierunt. Hæc igitur iam etiam, ueluti causæ, morbos finire creduntur. Quæ uero, ueluti horum signa sunt indicatiua, deliria existunt, atque uigilia, & somni graues, & dolores, & lachrymæ, & difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunque similia. Etenim hæc, si absque coctionis signis apparuerint, sunt pessimæ dispositionum indicia. Hæc igitur uniuersa, & quæ ut causæ, & quæ ut signa crisis sunt, non statim apparent, hoc est non in primo morbi tempore, quando omnino nulla adest coctio. Reliqua autem tria, quæ coctionem ostendunt signa, etiam si in prima protinus accessionis hora apparuerint, ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates principium morbi cognoscendi docuerit.

Cap. 9.

Ursus repetentes dicamus. Hæc uniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primum coniecturari oportet, quantum extendi debeant, deinde ex anni temporibus, & circuituum proportionem, & præter hæc omnia ex post apparentibus, in quibus prima & præcipua sunt signa coctionis, ex quibus circumscriptum iam principium possis exquisite cognoscere. Ex hoc autem futurum statum coniectura artificiosa, quam paulo post aperiemus, agnosces. Voco autem coniecturam artificiosam, quæ post ad ueritatem accesserit. Sicut igitur non habetur exquisita principij cognitio ante, quam incipiat ascensus: ita neque ascensus ante, quam status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, ut inuadentem statum cognoscamus, deinde ut præcognoscamus. Quoniam uero & horum omnium dux est Hippocrates, æquum est, ut hoc in loco eius uerba exponentes, sermonem transigamus. Præstat uero fortassis, ante, quam aggrediamur hæc facere, pauca quædam eorum, quæ nuper diximus, apponere: quod enim prius tanquam morbi partem principium inuenire quærebamus, utrum æqualis sit temporis in omnibus morbis, aut in singulis proprium tempus habeat, (de quo diximus Thessalum delirium illud inuenisse præceptum, Oportet in unoquoque morbi principio adstringere, etiam si morbus ex contracta fuerit communitate) primum omnium Hippocrates diligentissime ostendit: non tamen; quid ille dicat, intelligunt, ob enarrationis breuitatem. Impræsentiarum autem sufficiat ex uno dicto præcipi authoris mentem explanare: nam & alia: nisi quis omnino indiligens fuerit, simili modo quispiam inueniet. In medium autem adducemus istum aphorismum: Cocta medicari & mouere, non cruda, neque in principijs, nisi turgeant, quod uerbum turgere, proprie de animalibus dici consueuit, quæ ad coitum rapiuntur: translatum autem est ad eas, quæ properant & celeriter mouentur ægritudines, & præcipue cum laborantis sensus ab inordinata humorum & spirituum agitatione quodam modo irritatur. Nam in his tantum quispiam rationabiliter pharmaco in principijs uteretur, cum coadiuuantem habeat ad facilius attrahendum, superabundantiam humorum motum: quemadmodum, qui præter id quod omnino crudi sunt, cum stabiles etiã & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediunt: sic etiam illa dicta sunt. Quicunque ea, quæ inflammantur, statim in principio morborum soluere medicamento tentant, ab eo quidem, quod intentum est atque inflammatum, nihil adiungunt: neque enim cedit cruda adhuc passio: quæ uero morbo resistunt, & sana sunt, colliquefcere faciunt. Sed harum rerum contemplatio ad eos pertinet libros, in quibus de curandi arte tractatur. Quod uero Hippocrates uocet principium, totum illud tempus morbi, in quo omnino crudus est, iam liquet. Nam, cum antea dixisset, quod cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit, Nō cruda, neque in principijs, ac si principium existat, quando crudus incoctusque est morbus,

De extremo ascensu dignoscendo, ac de uigoris in morbis acutis perduratione.

Cap. 10.

Quomodo igitur (nam rursus repetenda sunt, quæ prius, cum de ipsis loqueremur, omisimus) terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet ultimæ parti ascensus, quemadmodum finis principij? Quomodo aliter, quam status indicia inspiciendo? Dicit autem & hæc Hippocrates in uno quidem sermone: In principijs quidem omnia sunt imbecilliora, in statu uero fortiora. In altero uero, hoc: Vbi quidem peracutus est morbus, statim extremos labores habet. Quomodo igitur hoc ipsum cognoscimus, quod nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si enim simul atque ex toto debeat fieri transmutatio, (quod per crisim impræsentiarum dicemus terminari) principium crisis, ultimum ascensus terminum esse statuendum est. Si uero paulatim, ad eas, quæ fiunt in periodicis, accessiones est attendendum. Si enim citius, & longiori tempore, & magis, (ut ipse dicebat) fiant, liquet morbum ad statum ascendere, atque augeri: sicuti, cum ad contrarium mutatio subsequitur, cessat atque declinat. Contingit autem non nunquam duas accessiones, ubi maxime factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circumscribere: non nunquam uero unam omnibus alijs præcedentibus, reliquisque sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tempus, in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis uero, non modo ad toridem, sed longe plures. Ita quidem cognoscere oportet tempora uniuersalia, aut cum fiunt, aut nuper facta: sed, quæ futura sunt alio modo.

TERTIA CLASSIS

R 3

De

Qui ut magnis clarescat audientibus, necesse est prius dicere de alui excrementis, & de urinis, sicuti etiam prius diximus & de sputaminibus. Alui igitur excrementum optimum (ait Hippocrates) est molle, atque coniunctum, quod ea hora exierit, qua tempore sanitatis consueuerat, quantitas uero eius sit pro ratione cibi assumpti. Hoc in loco, ab ipsius consistencia, & quantitate, & tempore excretionis facit dignotionem. Quia uero inferiorem uentrem sanum ostendunt huiusmodi excrementa, idcirco subiungens inquit, Tali. n. existente deiectione, inferior uenter sanus est. Nunc uero inferiorem uentrem uocat ad differentiam thoracis. Propterea igitur neque coloris meminit excrementi, quonia[m] ¶ [non magnam] uim habet ad inferioris uentris dispositionem exquisitè indicandam. Nam, quòd id excrementum sit bene concoctum, sufficiunt indicia prædicta, quòd uidelicet sit molle, atq; coniunctum, & non anticipet tempus naturale, neque posterius exeat: & eius quantitas sit pro ratione ciborum assumptorum. Sicuti uero, si hæc omnia adsint, omnino coctum est, ita non etiam, si horum aliquid non adsit, omnino incoctum est: fieri enim potest, ut hic quidè uenter circa proprium opus robustus sit, sed uel propter uehementem adiacentium partium caliditatem exagatur atque excicetur, quod bene concoctum fuerit, aut propter distributionis imbecillitatem humidius, quàm oporteat, egeratur. Quod quidem molle & coniunctum est, concoquendi uim ualidam esse liquido ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullam uentris partibus inflammationem inesse. Si cui uero id uerbum, læue, præterminum esse uideatur, (nam, quòd bene concoctum sit, id protinus etiam læue esse oportet) hic non recte discernit. Nam, quòd coniunctum est, fieri non potest, quin etiam læue non sit: nam unicum oportet esse in partibus omnibus, & ueluti unum, existere exquisitè: si uero aliqua quidè eius partes integræ & asperæ & duræ uiderentur, aliqua autè humidæ & aqueæ, quomodo hæ forent simul iunctæ? Nam hoc pacto adiuuicem dissoluerentur, & asperæ quidem & duræ partes seorsum consisterent: humidæ autem tanquam aqueæ & tenues adhuc remanentes non possent solidis alligari, neque ullam per se cum illis habere communionem: circumfluentes uero undequaque & defluentes, inæquale, neque ullo pacto coniunctum facerent excrementum. Quòd quidem tale est (dico autem molle atque coniunctum) omninò uentris sanitatem ostendit: sed simul etiam illud indicat (ut dixi) nullum ex ijs, quæ circumiacent, membris aliquo modo pati, & digestionem optime fieri. Nam, ubi ipsa non integre fieret, omnino humidum esset excrementum. Si uero excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet neque coctionis tarditatem adesse, neque ullum potentia uel retinentis uel expellentis errorem: nam, si tardius, quàm oporteat, excernatur, coctionis, aut motus, quo per intestina defertur, tarditas ostenditur: si autem citius, potentia retinentis debilitas: neque enim id euenit propter robur alteratricis, cum fieri non possit, ut qui ægrotat, acute præsertim, uentrem habeat robustiorem: quàm sanitatis tempore: cum bene cum eo agatur, si non multo sit imbecillior, quàm esset secundu[m] naturam. Si uero cum aliquo morbo celeriter exeat, id ex irratione quapiam contingit, neque robur aut imbecillitas aliqua exinde significatur. Sed, si sine morbo aut aliquo alio symptomate in tempore opportuno excernatur, tres uentriculi uires uigere demonstrat, alteratricem, retentricem, & expultricem. Quòd uero quatuor sunt naturales uires in qualibet nostri corporis parte, alibi ostendimus: neque nunc oportet aliquid horum ita incidentium demonstratione perdiscere, quàm de his singulis separatim scripsimus. Reliquum est igitur, ut ostendamus oportere alui excrementa, quæ emittunt, ad ea, quæ intus assumunt, seruari proportionè. Excrementum igitur molle, atq; coniunctum, & quod horam, qua excernebatur sanitatis tempore, seruat, nisi etiam serua uerit ad ea, quæ intus assumunt, conuenientè proportionè: aliqua eius pars intra cæcum, & id, quòd uocatur colon intestinum, retinet, aut in alijs tenuibus inuolucris. Non est autè hoc neq; sicuti signum, neq; sicuti causa, bonum: sicuti signum quidè, quum uim expultricem notatam ac propulsoiã, debile esse significat: sicuti causa autem, quum ibi quedam superfluitates intus remanent, quas potius emitti oportebat: adeo ut, quòd habet hæc omnia prædicta signa excrementum, firmiter indicet inferioris uentris sanitatè. Quòd si hæc ex his ullum deficiat, non nunquam ipsius uentris aliq[uod] affectu[m] significat: aliquando autem digestionem esse offensam, aut aliquod circumstantium organorum non esse sanum, aut aliquod symptoma dominari, sicuti & in morbo dicebatur. Quòdnam igitur erit exquisitè secundum naturam se habens excrementum? Quòd neq; in uentre, neque in circumstantibus organis aliquod erratum esse significat. Tale autè est, quòd præter ea, quæ prædiximus omnia, etiã illa duo recipit, quæ Hippocrates ipse scribit deinceps in hunc modum: Subrufum autem erit, & non admodum foetidum: si. n. rufum purum, uel nullo modo subrufum extiterit, sed etiam secundum ciborum colorem, alterum duorum significat, scilicet plus rufæ bilis in uentrem defluere, aut nihil omnino. Horum uero primum quidem si circa initia fiat, bilioferum morbum ostendit: si uero declinationis tempore, corpus integre expurgari. De his quidem in sequentibus exquisitis dicemus. Incoctum autem excrementum est tenue & album, & asperum, & humoris expers. & comestorum seruat qualitatè. Tertiu[m] præter hæc est excrementorum genus, quòd non ex ciborum sit dispositione, sed ex confluentibus ad uentrem ex toto corpore superfluitatibus, quòd aliquid potest indicare, ueluti id, quòd paulo antea purum rufum dicebamus. Sed hoc quidem, quoniam rufæ amaræq; bilis humor impermissus & multus ad uentrem fluxerit, existit. Viride autè, est æruginosæ bilis indicium, sicuti nigrum, uel atræ bilis, uel sanguinis cuiuspiam in eo loco perusum. Si autem, ueluti liuidum quoddam, in

† Alias nulla.

A. l. r. f. 2. d. 3. c. 12. p. 103. C.

A. ibidem. c. 33. C.

A. ibidem. p. 104. E.

† Alias est humiditate purgat. A. ibidem. † Alias multitudini.

A. l. r. f. 2. d. 3. c. 9. p. 98. C.

† In impressis est etiam, & tertiu[m].

† Thesaurus. i. concoquitur.

An excremento apparuerit, ubi non fuerit tale aliquid intus assumptum, partium infernarum ualidum frigus ac uelut mortificationem indicat: si uero pingue, ubi non fuerit tale aliquid assumptum, pinguis colliuationis est signum. Quinetiam uiscosum, nisi & hoc ex cibi natura tale sit, colliuationis est indicium. Sed, quòd quidem pingue est, ex pinguedine fit liquefacta: quòd uero uiscosum ex ipsis solidis animalis partibus contabescentibus: quare multo grauius. Et quidem, quòd uehementè foetet, si etiã hoc ex cibo non accidat, uehementem putrefactionem ostendit. Ut autem summatim dicamus, in omnibus, nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affectionem considerare: adeo ut, sicuti hoc taceatur, subintelligere tamen oportet. Et, quæcunque ab Hippocrate in prognosticis dicuntur, ita dicuntur: semper distinguuntur nobis, si quid ob aliud aliquid, non propter ægritudinem fiat. Reliquum est, ut de stridente, & spumoso, & uario dicamus. Stridens quidem ab eo, qui in fit sono, cum excernitur, nominatur. Indicat autem ipsum excrementum, flatum cum tenui humiditate habere permixtum, organa autem in unum coacta, atque in angustum restricta. Spumofum uero fit (sicuti etiam in exterioribus accidit) cum scilicet feruor inest, uel aliquis flatuosus spiritus humiditate commixtus est. Primum, immoderate caliditatis corpus colliquantis: secundum uero est inæqualis perturbationis effectus. Varium autem, uarijs quibus affectibus detineri indicat. ob hoc igitur & diuturnum, & malignum existit: multi enim uarijque affectus ad coctionem longiori indigent tempore, periculumque afferunt passioni æquale. Nam simplex affectus facilius concoquitur, & minus est, quàm multiformis, periculosus. Sic quidem de excrementis iudicare oportet.

De urinae dignotione.

Deinceps de urinis dicamus. Ex his igitur illa optima est, quæ urina sanorum est similissima. Quæcunque uero non est talis, uel simpliciter incocta est, uel præter hoc & perniciofa. Coctum igitur & incoctum nomine, quidem sunt unum, sicuti & genere: plurimam uero in eo, quòd magis aut minus, differentiam habent. His igitur etiam manifestissimos terminos tentemus apponere, quibus, quòd est in medio, scernatur. Quæ quidem optime est cocta, in ijs, qui supremum sanitatis obtinent gradum, considerare oportet: talis enim est subrufa, & subflaua, magisque subrufa, quàm subflaua: statim uero & hæc mediocrem crassitatem habet. Nam, quæ hac ipsa crassior est aut tenuior, coctionem imperfectam significat. Si quidem altera nondum in humorem conuersa est, altera uero adhuc conturbata est. Hoc autem intelligere licet ex ijs, quæ tenues ac puræ excernuntur, posthac uero uel remanent semper tenues, aut paulo post conturbantur, quonia[m] utraq; coctione carent: eo autem differunt, quòd altera nondum concoqui coepit: altera uero, quonia[m] flatuosi spiritus ipsi permixti sunt, perturbatio quedam, ueluti in nouis uinis adhuc feruescentibus, inest. Nam, cum triplex sit urinarum turbidarum differentia, quia uel cum tales mixta fuerint, paulo post resident, uel semper similes permanent, uel puræ quidè minguntur, postea uero conturbantur: praua quidè ex dictis, tertia: mitis autem, prima: media uero inter utranque, secunda. Quam, quæ statim quidem residet, parū aliquid inæqualis turbulentiæ superesse demonstrat: quæ uero semper manet similis, uigere adhuc, quæ est in sanguine agitationem ostendit. Quæ uero extra conturbatur, debet incipere concoqui: quare optimo iure ea pessima est. Nam & longiori tempore, & uirtute forti indiget ad coctionem. Sed, quæ turbulenta mingitur, statimque subsidentiam bonam habet, morbum haud ita multo post concoquendum significat: atq; idcirco mitior. Medio autè loco se habet secundatnã ea, ut quæ uigente sit conturbatio, quantum malitia differt ab ea, quæ adhuc futuram perturbationem significat, tñ superat eã, quæ iam quiescentem obtinet. Quæ uero ad summum incocta est, has oes uincit: est autè aquosa exquisitè, neq; iam coqui incipiens, qualis turbulenta, neq; in spe, ut coqui debeat, sicuti quæ paulo post perturbatur, sed ueluti desperata coctionis accides: quæ talis est, uenosi generis passio existit, qualis est in uentriculo extrema ipsa cruditas. Cum uero etiam statim transcurrit, uocatur a non nullis hydrops matellæ (id est de repositis est aquosa) alij diabetem appellat: quidam uero alius antiquus urinae profluium (id est de reposita dicitur) nominauit. Sed de nobis alibi consideratur. Hæc igitur passio talis est, qualis circa aluum læuitas intestinorum, extinctio (ut diceret quispiam) utriusque uirtutis, & retentricis, & alteratricis. At hæc inter oes urinas crudas pessima existit: sed post ipsam est aquosa, quæ, quantum quidè ad cruditatem attinet, prioris similis est: sed, quia nullum aliud malum comostat, minus perniciofa. Illa enim non modo uirtutis alteratricis, [sicuti alba & tenuis,] sed & retentricis imbecillitatem summam significat: hæc autem alterius solius alteratricis. Quanto autem plures instrumentorum cuiusque generis actiones & uires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tanto deterior est morbus. Atque idcirco pessimum est urinae profluium, quonia[m] duplex est uitium. Præterea autem sufficienter est, quæ tenuis & alba est, sicuti aqua: nam simplex quidem est dispositio, sed ultimæ est imbecillitatis indicium. Huic proxima est altera urina, quæ in multis apparet morbis, ut uideatur mistam habere formam uini tenuis atque albi. Eius autè generatio est ex ea, quam nuper diximus, alba & aquosa, ut quæ paucum ichorem ex bili rufa susceperit. Nam, & si exteriore in aquam puram ochræ parum, uel ipsius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua representabitur. Hæc quidem urina proxime accedit ad crudam. Post hanc est subpallida. Pallida uero iam & subrufa est. Si enim in aquam inieceris uel rufi coloris parum, uel pallidi multum, simile tibi uidebitur: hæc uero, quantum ad colorem attinet, concocta iam est. Oportet autem tantum eam discedere sua crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene concoqui debeat. Optima autem omnium urina, subrufa ac subflaua est: quemadmodum

dum & antea diximus: ueluti si etiam extra tale quid facere uelles, sanguinis serum, ac bilem rufam & aqua permiscens. Sermonem autem non possum exprimere mistionis quantitatem, sed uel ab altero oportet addiscere de optima urina, aut per te ipsum experientia percipere, qualis sit urina secundum naturam se habentis formam, eam in sanis corporibus perquirendo. Nam, cum adhuc coquitur sanguis, urina, quæ mingitur, læuem & æqualem & albam subsidentiam ac multam facit: iā uero perfecta coctione color quidem urinae intenditur, minus autem subsidet. Et, si longiori post hoc tempore hominem a cibo prohibueris, uidebis ipsam fieri continuo magis rufam. Nam & in commentarijs de potentijs naturalibus ostendebatur, quicquid alimenti supra modum calescit, & præsertim si pingue fuerit, & dulce, uerti in amarum bilem. Quoniam uero & flauam & rufam & pallidam nominant huiusmodi bilem, plerumque sunt medicorum libri, in quibus hoc uel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferentibus: melius est hoc in loco illud rursus annotare, ut exactius quis dicta assequatur, quod rufus color ad flauum proxime accedit: in hoc autem differunt, quod alter magis ad album, alter ad splendidum uergit. Nam & amara bilis aliquando rufa apparet, aliquando flaua, sæpius autem & pallida tibi uideretur esse. Si quidem albius & turbulenter facta sit, rufa: si uero splendens sit & purior, flaua. Nam, quod ueluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauorem. Quantum uero flauo rufum est albius, tantum illo pallidum: quanto rursus minus album est flauum, quam rufum, tantum flauo rubicundum: quia & sanguinis color non nunquam flauior existit, non nunquam rubicundior apparet: unde & sanguinem ipsum aliquando flauum, aliquando rubrum dicunt. Nunquam uero sanguis maxime flauus eundem habet cum bile flauissima colorem: sed est illa quidem flauior, sanguis uero rubicundior: nam, qui apprimè flauus est color, medijs est inter bilem ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si uterque humor in ipso coniungatur, nunquam fiet exquisite flauus, sed se ipso tamen magis flauus. Hæc igitur causa est, ut appellationes confundantur. Quantum autem ad usum refert, facillimum inuenire est, quod urinarum, quæ secundum naturam se habent, terminus est in optime sanis corporibus primū exquisitæ coctionis sanguinis tempus: & qui hanc fuerit contemplatus, deinde ueluti regulam aliarum urinarum sibi statuerit, quænam ipsam mutant dispositiones, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiam uero albam & læuem & æqualem & multam fecerit, sic quidem coctionis etiam signum exquisitum fuerit: plus autem de humore, qui crudus nominatur, euacuari demonstrat. Præterea & in pueris omnibus fere, & perfectam ætatem habentibus, qui ociosam uitam degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multam habent urinae subsidentiam: quoniam in his omnibus plus est de infecto & crudo humore: his quidem propter desiderium uitæ, illis uero propter satietatem: pueris uero & ob satietatem, (uoraciores enim sunt) & ob id etiam, quod una uentriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augendo scilicet atque alendo: ante quam ergo in ipso sufficienter alimentum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atque hinc fit, ut plurimum crudi humoris coaceruet. Hæc quoque causa est, ut ijs, qui ex ocio & repletionem febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimum subsideat: contra, ijs, qui ex inedia & labore, rufæ quidem & biliosæ urinae sunt (soluitur enim morbus prius, quam aliquid subsideat, plerumque): sufficit enim in his & nebula alba, & suspensio bona: talis autem est alba, & læuis, & æqualis: nam & ex ipsis sanis, qui multum laborant, & pauciori cibo uescuntur, sunt urinae biliosiores: quare neque simpliciter Hippocrates uerba uerba rufam, sed, quando simul cum rubedine habuerit subtilitatem. Ita igitur inquit: Donec rufa fuerit urina ac tenuis, morbum crudum significat. Liqueat autem, quod neque aliquid subsidet huiusmodi urinis: neque enim contingit, ut, quæ tenuis sufficienter fuerit, uel si multo tempore quæta steterit, aliquam recipiat secretionem: adeo ut crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior uero superferatur: nam hoc solum aduenit ijs, quæ aliquam crassitudinem habent. Non tamen, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue quicquam, quod subsideat, habuerit, iam cocta erit. Si enim uel farinae hordei crassior, uel squammis, uel surfuribus similes subsidentias habuerit, uel nigras, uel uirides, uel liuidas, uel foetidias, præter id, quod quæcunque tales sunt, cruditatem habent, etiam aliqua sunt perniciosæ. Nam farinae hordeaceæ crassiori similes, duarum sunt dispositionum indicia, grandis scilicet colliuationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. At, quæ squammas repræsentant, sunt uasorum partes superficiales, quæ scilicet omnino soluuntur, ac colliquantur. Ita & surfuræ: præter quam quod, quantum hæc crassiores ac minores sunt, tantum squammis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigræ uero subsidentia uel excedentem caliditatem atque igneam ostendunt, uel ex frigiditate uehementi extinctionem. Sic enim & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore uidemus, partim scilicet ex nimio calore, ut qui se soli æstiuo exposuerunt: partim ex uehementi frigore, & ueluti mortuas, quemadmodum in senibus aut quibuscunque alijs supra modum refrigeratis. Ipsarum itaque urinarum color niger, atque etiam earum, quæ in ipsis attolluntur, aut supra uehuntur, nebulis, ad eandem causam refertur, calorem scilicet immoderatum, aut mortificationem ex refrigeratione uehementi. Pessima igitur est omnis urina denigrata, adeo ut neminem unquam seruatum uiderim ex ijs, qui talem urinam minxerunt: minus uero perniciofa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit: atque adhuc minus, si solum id, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nebula. Color uero uiridis fit in transitu ad nigrum, & quoddam ueluti principium nigri. Nam, si morbus malignus fuerit, & uomitibus, & alui excrementis, & urinis uiridibus, postmodum nigræ superueniunt. Color autem liuidus est tantum frigiditatis effectus: odor uero grauis,

* Alias sanguis

A. I. l. 2. d. 3. A grauis, putrefactionis. Quod si ueluti oleum mingatur, colliuationis est signum. Tales quidem urinae prauæ sunt. Quæ autem bene coloratae sunt, & subsidentias habent albas, & læues, & æquales, aut nebulas quasdam, aut suspensa similia, oēs urinas bonitate præcellunt: Maxime autem in quibus subsidentia læuis fuerit: Secundum bonitatis obtinent locum, in quibus suspensa talia sunt: Tertium, in quibus nebulæ. Hæc igitur coctionis signa sunt. Reliqua uero omnia partim cruditatem, partim perniciem portentunt. Nam, quæ alba est, & quæ tenuis, & quæ turbulenta, cruditas est: At, quæ farinae hordei crassiori, aut squammis, aut surfuribus similis est, quæ nigra, aut uiridis, aut liuida est, aut oleaginea, aut foetida, perniciæ significat. Quæ aut subrufa, aut subflaua est, adhuc aut tenuis: qua quidē tenuis, cruda existit: qua uero talem habet colorem, iam coquitur: est autem media inter eas, quæ sunt exquisite crudæ & coctæ: sicuti & quibus quædā alba sunt & læuia, quæ supra efferuntur, diuulsa uero & minime continua. Hoc uero et in subsidentibus cōtemplari oportet, si non modo alba sint & læuia, sed si omnino æqualia, & quia in nulla parte diuulsa sint, & quia omni tempore talia sint: nam, si alternatim mingatur pura in subsidentibus, semicoctum esse morbum ostendit. De hisce igitur omnibus admirabilis Hippocrates primus omnium, quos scimus, optime docuit, & quod in uiris quidē & mulieribus nigræ urinae pessime sunt, in pueris aut aquæ similes: nā in his magis consuetæ crassiores, in perfectis autem magis rufæ. Quod uero maxime contrarium est consuetis, perniciosum. Sed & de subrubentibus urinis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem, ac læuem, recte dixit, quod sunt quidē satis salutares, sed diuturniores ijs, quas paulo ante semicoctas nominauit. Sanguinis. n. ferosa superfluitas istas intingit. Oportet autem non modo hanc, sed etiam aliquid rufæ bilis admisceri. Si uero calor naturalis adeo est imbecillis, ut neque rufam generet bilem, neque sanguinem exquisite coctum, sed adhuc serosum, atque humidum: quod quidem ad sui coctionem tempore ageat, est manifestum: quod uero hæc dispositio sine periculo sit, materia natura commonstrat, quæ neque tenuis, aut aquæ similis est, neque integre crassa, sed neque acris quidem, aut putrida, sed utilis existit, & prope naturam sanguinis.

Vt uigorem & reliqua morbi tempora præsentiamus, ad signorum naturam exacte discernendam.

Cap. 13.

Sed postquam de urinis, quantum ad præsentia erat necessarium, omnino dictum est: reliquum est, ut dicamus, quod polliciti sumus facere, præcognitionem status atque aliorum temporum morbi. Ergo, si unum quidem aliquod tale signum aut etiam plurium collectio firmiter indicare possit id, quod futurum est, neque ipse Hippocrates dixisset artem longam, neque nostri temporis Medici admirarentur, si possibile est in præcognitionem medicinalem eiusmodi omnia uenire. Quoniam uero neque signum ullum ita fidele est, ut exquisite ostendat singula ex futuris temporibus: sed neque, quæ secundum concursus quosdam signa sunt complicata, sola possunt experientia iudicari, (multi enim numero hoc pacto concursus fierent, adeo ut nemo eos possit enumerare, neque obseruare, neque memoria tenere): idcirco necessarium est signi cuiusque naturam exquisite considerare, si quis uult recte præcognoscere: ut ex ui uniuscuiusque præcognitionem faciat. Neque enim quæ plurima sunt, illa omnino paucioribus sunt potentiora. Sæpe enim signum unum forte multis debilibus fidelius existit. Hæc igitur admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognosticorum. Signa ediscentem omnia, iudicare uires eorum, inuicem comparant. Quare & rationabiliter secundum uires eorum tradidit disciplinam, non simpliciter, deinceps bona signa connumerans, deinde rursus mala, annotans autem in appellationibus uniuscuiusque naturam, perniciosum & graue nominans, & grauius & grauissimum, & minus graue, & magis graue. Sic & prauum & prauius & prauissimum, & mortiferum quoque per Iouem, & malum simpliciter, non nunquam uero, Valde, adiciens utriusque signorum generi, & ijs, quæ nunc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliquod ostendunt. Nam & in illis hoc quidem optimum dicit, hoc uero bonum simpliciter, hoc autē magis, hoc uero minus. Tale uero est & quod dicit [bonum] ualde, [&] magnam habere uim ad salutem. Non nunquam uero nihil ex his addens, quod temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, ut arbitror, de hisce omnibus ratiocinandum relinquens, quæ neque omnino praua sunt, neque penitus extra periculum, sed cum ui quidem forti, salutaria: cum debili autem, periculosa. Hæc igitur non solum legenda sunt in Hippocratis libris, sed & memoranda sæpius atque obseruanda in ægrotantibus: nam ex continua inspectione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autem mente reuoluere oportet ac considerare, quæ nam sunt signa optima, quæ pessima, & quæ in medio confinio horum ueluti gradus quosdam habentia, non nulla quidem optimis, non nulla uero deterrimis proximiora, & quæ quidem minus, quæ uero sunt magis: [proximiora uel remotiora] & quæ nam exquisite media ponenda sint inter bona & mala signa. Deinde considerandum, quæ nam semper mala sunt, & quæ continuo bona, & quænam in totius morbi temporibus permutantur, cum aliquando bona fiant, aliquando mala, & non nunquam fida, non nunquam uero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictum est admiratione dignum. Quod ijs, qui non secundum rationem leuioribus facti sunt, neque credendum est, neque pertimescendum ualde mala, quæ uenerunt contra rationem. Quod nisi quis nouerit, nequaquam poterit manifeste præcognoscere: sed aliquando instate crisi nihil a uulgari quopiam differre uidebitur, sed simul perturbabitur ac compauescet de futuris: non nunquam uero existimans liberatum esse a morbo ægrotantem, atque ei uictus libertatem permittens, magni alicuius mali, occasionem afferet: omnino autem

† Manuscripti Greci codices legunt ut Leonicensis, ex i-
preffis autem ira
alii uertunt. eo
quod alternatim
mō prope
illa, mō procul
repra sūt.

autem male uictum instituet, futurum statum non præcognoscens. Nisi quis enim ad hunc respiciens statum, ab initio, uictus modum adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod afferat ægrotanti.

De signorum generibus, ac de singulorum natura.

Cap. 14.

Hæc igitur iam nos dicamus, quemadmodum proposuimus, singula per genera diuidentes. Et primum, quod signorum omnium triplex est differentia, transigamus, deinde singulorum uires, postmodum quo pacto quispiam morborum tempora præcognoscat. Triplex quidem signorum omnium natura qualis sit, mihi antea dictum est: sed nihil deterius est nunc repetere, quod non nulla quidem crudelitatis & coctionis, quædam mortis & salutis sunt signa. Hæc quidem duo sunt genera. Tertium autem & aliud genus est, quod crisibus adiacet. Coctionis igitur & crudelitatis signa, alui excrementa, & sputamina, & urinas statuere oportet. Mortem autem atque salutem portendentia sunt, quæ unà cum istis excernuntur, & quæ per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognosticorum Hippocrates scribit. Quantum ad crises attinet, aliquid quidem ualent & non nulla ex his: est tamen proprium atque præcipuum eorum genus, quod totum in sequentibus explicabimus. Et crudelitatis & coctionis signa semper stabilem habent proprietatem, siue statim in primo die, siue in sequentibus apparuerint. *Huiusmodi autem morborum signa tripartita sunt: nam quædam, ut supra dicebatur, in urinis & alui excrementis & sputis apparent: quædam in dispositione totius corporis inueniuntur: quædam in animalibus & naturalibus uidentur operationibus: hæc uero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus. Criticorum autem accidentiū duplex quidem natura est, quoniam aliqua sunt tanquam causæ & signa, aliqua tanquam signa solum. Infida uero est uniuersa eorum natura, & contraria significans & faciens in diuersis morborum temporibus. In his autem totum est præcognitionis certamen: nam in alio quidem tempore secundum aliam dispositionem critica sunt, secundum uero aliam aliquam dispositionem, uel morbi tempus, accidentia uel signa praua sunt, critica uero neque omnino sunt: de hisce uero ab Hippocrate etiam sæpius dictum est. Sufficit autem impræsentiarum unius dicti ex secundo epidemiorum libro meminisse: Decretoria, quæ non decernunt, quædam mortalia sunt, quædam uero difficilius decernunt. Hoc uero haudquaquam inest coctionis aut crudelitatis signis, sed ex his singulum, unum atque idem semper significat: ut, uerbi gratia, urina, quæ bene colorata est, & albam & læuam & æqualem habet subsidentiam, coctionis est signum. Tenuis autem, & quæ nullam subsidentiam habet urina, semper est crudelitatis signum. Et, quæ quidem coctionem significat, bona est semper: quæ uero crudelitatem, non bona, si quidem eorum, quæ prius diximus, recordamur. Si tamen capitis dolorem, aut delirium, aut uertiginem tenebrosam, aut difficilem anhelitum, aut anxietatem, aut grauem somnum inspexeris: nihil in his stabile, neque bonum neque malum poteris præcognoscere: secundum eandem rationem neque sudores uel uomitus, aut uentris aut urinae multum profluuium, aut sanguinem de naribus, uel de uulua, uel de hæmorrhoidibus emanantem, aut parotidas, aliosque * defluxus. Hæc enim omnia & decernentia & non decernentia sunt, secundum duplicem modum, aut quia nullo modo decernunt, aut quia male. Nam colli dolor, uel temporum grauitas, uel hallucinationes, atque tenebrosæ uertigines, & capitis dolores, & lachrymarum inuoluntarius effluxus, faciesque unà cum oculis rubens, aut inferius labrum agitatum, uel uigiliae alique, uel somnus grauis, sunt tantum signa crisis aliquando, sicuti & creber anhelitus, quæ asthma Græci uocant, & quædam anxietas uel difficultas anhelitus, & præcordiorum suffragio, & stomachi fastidiū quoddam, uel nauſca sufficiens: & æstus, & sitis uehemens, & oris stomachi dolor, & non posse ferre de cubitum, & delirare atque exclamare: sunt igitur & hæc sæpius iam imminente crisi indicia. Alterum genus non solum signorum decretoriorum, sed etiam causarum obtinet uicem. Sunt uero hæc, uomitus, & excrementa alui, & multitudo urinarum, & sudores, & sanguinis eruptiones, & parotides, atque * defluxus. Contingit autem neque in primis accidentibus, quæ tantum sunt signa crisis, neque in secundis, quæ & signorum & causarum uim habent, crism ex necessitate sequi. Alterum uero genus est **H** * Abſcessus. signorum simul atque accidentium, quod neque decretorium nominatur, quoniam neque ostendit, neque facit crism: neque omnino fidum est, sicuti coctiones, neque infidum ex toto, sed est inuenire inter ea, quædam bona semper, quædam autem mala: atque hæc quidem esse talia ut plurimum, uel omnibus inest. Mente igitur constare, atque ad ea, quæ offeruntur, bene se gerere, bonum: bonum etiam facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulsuum bonitas, & facies simillima sanis, decens accubitus, & totius corporis æqualitas, & quæcunque alia Hippocrates in prognosticis scribit. His contraria, mala, hoc est difficilis tolerantia, pulsuum malitia, & spirandi difficultas, & maxime quæ per frigidi spiritus expirationem fit: atque alia multa, quæ in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, manifeste desinentie signi cuiusque potentiam. Quæcunq; enim simpliciter bona & mala nominat, sæpius talia existunt.

Signa, quæ a concoctione sumuntur, fidam, ac certam præbere præcognitionem.

Cap. 15.

AT, quæ ab eo optima & pessima dicuntur, & quibus præsertim adiunxerit id uerbum κατὰ .i. ualde, talem uim habent, quod semper unum quoddam ostendunt, aut raro non indicant. Hæc igitur existente inter signa differentia, si quidem impossibile est distinguere, quando signa decretoria crism ostendunt, uel quando ea, quæ decernunt accidentia, bonam aut malam afferunt crism: frustra ea uerba pronunciaſſet Hippocrates: His, qui non rationabiliter leuius se habent, non oportet fidere, neque

Aneque uereri multum mala, quæ sunt præter rationem, frustra; nos de crisibus tractare instituisse. Si uero neque aliud quicquam ex omnibus, neque hæc ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signum fidum, quo id, quod secundum rationem est, ab eo, quod præter rationem, separatur. Sed quidnam hoc sit, libenter audirem ab ijs, qui ueterem negligunt medicinam: nos enim credimus uerū id esse, quod ab Hippocrate dicitur, quod coctio, crisis celeritatem, & salubrem securitatem significat: cruda autem, & incocta, & in malos conuersa abscessus, crism defectum, aut uehementes labores, aut mortes, aut eorumdem malorum reuerſiones. Unde & principij tempus non alia ratione, sicuti etiam diximus antea, iudicamus. Illi autem nullum nobis principij indicium dederunt: atque ob id neque it distinguere, quando exitialiter quispiam se male habet, uel delirat: & quando imminente iam crisi: at similes uulgaribus sunt, neque quem finem ea, quæ fiunt, sint habitura, prænoscentes, neque, quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiam iterum dicetur.

Quo pacto summus morbi vigor possit prima die præsentiri.

Cap. 16.

QVomodo uero, etiam si nondum adsint uniuersalia morbi tempora, quispiam ipsa prænoscere queat, cum maxime ad usum artis sit necessarium, hoc iam transigamus. Propositum enim est statim à primo die saltem tantum cognoscere, quod uel in primo quaternario, uel in secundo decernetur. Nam, utrum in decimoquarto uel uigesimo die illud fiat, nondum liquet: uerum ex hoc haud magna sequitur in uictus ratione mutatio, quemadmodum si quarto uel quinto die crisis affutura esset, ac talem aliquis uictum institueret, qualis, si quadagesimo die morbus finiri deberet, institueretur: hoc, namque maxime esset absurdum. Et, quicunq; Medicus primo uel saltem secundo die non præcognoscat morbum, qui extra primum septenarium nequeat extendi, hunc permultum erratum sit uerisimile. Si igitur semel uel bis tali errore delinqueret, uenia digna foret. Si uero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimam medicine artis partem est assecutus. Ego uero tantum absum, ut, quod futurum sit, penitus incognitum putem, ut sæpe de eo certissimam haberi scientiam existimem. Quid enim si aliquis primo statim die nullum habens signum periculosum, uerum insuper omnia salutaria, ac cute quidem febricitet, urinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam: an non in pro-patulo est Medico, qui in artis operibus est exercitatus, hic in primis quatuor diebus crism habiturū? & eo magis, si nebula aliqua, uel suspensio bona ibi afforet, atque etiam tanto plus, si bona subsidentia? Sed hoc quidem breuiter dictum est, non tamen breui tempore disci potest: omnia enim & bona & mala signa cognoscere oportet, qui id certissime sit præcogniturus, quemadmodum horum habens scientiam aiebat Hippocrates: Et mitissimæ febres, quæ cum signis securissimis fiunt, quarto die finiunt, uel prius: at, quæ malignissimæ sunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, uel antea. Mitessimæ quidem nominans contrarias malignas: & quod neutra quartum transcendunt diem: sed hæc quidem omnino soluuntur, hæc uero interficiunt, ostendens. Sicuti igitur, quæ omnia habet signa tutissima febris acuta, in primo periodo decretoriorum dierum solutionem habet, sic, quæ isti proxime adiacet, diem septimam non transcendit. Sed quæ nam est hæc? Illa uidelicet, cui non omnia sunt tutissima signa. Dictum igitur est & antea, quod non idem sit superlatiue & simpliciter dicere quicquam: non igitur securum & securissimum, neque malignum & malignissimum, neque graue & grauissimum eandem uim habent. Sit iam a primo statim die febris acuta, sed non supreme, simplicissimaque, & cum tutissimis signis, uerum simplex & cum signis tutis, quam Hippocrates *mitis*, .i. mitem nominat: ego hanc clarioris doctrine gratia simplicem uoco, fugiens æquiuocationem: hæc febris ad secundum quaternariū progredietur. Nunquid uero uel quinto die uel sexto uel septimo iudicabitur, procedente sermone determinabitur: eodem modo maligna, & cum grauibus facta signis. Nam, & hæc quantum abest à malignissima & cum grauissimis signis adueniente, tanto & mortem afferet tardiores. Si quis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit: neque, si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, unquam poterit experientia perpendere. Quod si neque signorum uires intelligat, sed simpliciter opinetur hæc quidem bona, illa uero mala tantummodo esse: adhuc magis, tanquam uetula cantilenam, quæ ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidem talibus ab his commentarijs censeo abscedendum. At, qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerunt, istis deinceps uerba faciam. In primo quidem die (sic uero me ubique intelligas, totum ex die & nocte tempus in uiginti ac quatuor horas partitum accipientem) urina quidem sit exquisitè aquea, febris uero debilis: hæc ergo in longum tempus protrahetur: sed, quantum hoc erit, in primis diebus cognosci non potest, neque cognitu utile est. Nam, cuius gratia tali egemus præcognitione, iam id habemus, uictus scilicet formam conuenientem constituere, cum status post plurimos dies sit subsecuturus: Singulis quidem quaternarijs signa diligenter obseruans, atque ipsum status tempus, exquisitè poteris præcognoscere. Oportet enim (inquit) à primo die considerare, & in singulis quaternarijs adiectionis animaduertere: neque te latebit quo se morbus conuertet. Hæc quidem etiam in sequentibus, pluribus, ac diligentius exequemur. Ad primi uero temporis præcognitionem (quod principium uocant) in quantum extendetur tempus, iam magnum aliquid ostensum est in primo die fuisse acceptum, quod sequenti die adhuc manifestius est distinguere: similiter enim & febre & urinis manentibus, non solum quod nondum morbus ad ascensum peruenerit, dicere possumus, sed quod neque ante septimum diem sit incepturus. Didicisti enim quod extreme cruda est aqua, sa ruina-

* τριπλῶν, quæ dictionem alii modū, alii coctionem, non nulli morē uertunt.

A. 1. 4. f. 1. r. 4. c. 3. p. 817. B.

sa urina. Quare non solum præsens iam principij tempus internoscere datur, uerum etiam sapius præcognoscere, quo finietur.

Qui morbi citam, qui tar dam præbeant temporum præcognitionem, & quæ sit perfecta, quæ imperfecta concoctio.

Cap. 17.

In his quidem adeo diuturnis, satis longum est principij tempus, in peracutis extreme angustia. Nā, si statim in prima die in urinis appareat aliquod signum coctionis, iam hic principium transgressum est. Nunquid igitur neque omnino incepit? an hoc quidem impossibile? Neque enim fieri potest, ut morbus aliquis proprium statum recipiat non præcedente principio, & ascensu. Extreme breue utrūq; horum temporum sæpius fieri contingit, adeo ut in primo die morbus ad statum perueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidem finis inquirere oportet, sed satis putare, si dum adest, cognosci possit, & cum quàm primum ad ascensum conuertitur, manifeste deprehendatur. Est autem communis talium principiorum atque ascensuum cognitio cum primis accessionis partibus. Idem enim & eius & uniuersi morbi principium atque ascensus: nam neque ipsa statim incipit a statu. Hoc enim non modo nemo unquam uidit, sed neque etiam cogitatione assequi potest, febrem uidelicet acutam statim in primo insultu in statu consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Quomodo igitur in primo die febris in statu consistere cognoscetur? Quomodo aliter, quàm si statim habuerit signa coctionis? Tale enim quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale etiam partibus, quæ inflammationem patiuntur, aduenit. Ita autem & de his quodam in loco inquit Hippocrates: Circa puris generationes, dolores, ac febres contingunt, magis quàm ubi iam est generatum. Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione febrem in statu consistere non contingit, aut dolorem obuiare: eodem modo, neque si quicquid in urinis subsidet exquisite bonum. Nebula quidem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus nondum adest: ac multo minus cum hæc ipsa defuerint, præterquam si biliosus ualde morbus extiterit. Quicunque igitur ijs omnibus, quæ a nobis dicta sunt, sæpius in ægrotis mentem diligenter adhibuerit: hunc nullum unquam latebit tempus. Sed, si quid acutum fuerit, & dū præsens erit, exacte cognoscet, & statim subsequetur præcognoscet. Si uero diuturnum, ex multo utiq; tempore coniecturabitur, ac propius accedens manifestius etiam præcognoscet. Nam in uniuersum oportet cognoscere, quòd, nisi manifestum appareat indicium coctionis, totum illud tempus intermedium est principium morbi. Quantum igitur adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & a morbi motu, & natura, & tempore anni, & regione, & ætate, & temperatura ipsius laborantis inuenies. Nam, si morbus natura longus extiterit, quemadmodum (exempli gratia) febris amphimerina, & uideatur tarde in hoc ægrotante moueri, ac quodam modo succendi, ac suffocari, & tempus anni fuerit hyems, & regio frigida, ætasque atque natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tempus erit necessarium ad manifesti signi generationem: quod totum tempus principio erit contribuendum. Sit igitur ita, ut hyberno tempore incipiat febris amphimerina in corpore ita se habente, quemadmodum diximus, unà cum exquisite crudis & aquosis urinis: non modo neque intra septimum, sed neque etiam decimum quartum diem quispian habere possit manifestum coctionis signum. Sic autem appello ea, quæ inter debiles sunt, & perfectæ coctionis indicia. Perfecta igitur coctio est, quando in urinis subsederit aliquid album & læue & æquale & continuum. Debilis autem coctio est, quando ex aquosa mediocriter subpallida facta fuerit: & quidem, si turbulenta apparuerit, & talis permanerit, hæc quoque occultæ & debilis coctionis est signum: & rufa etiam ac tenuis est eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit: hoc enim manifestius indicium semper expetit, uel solam nebulam albam, aut suspensionem æqualem, continuam, atque albam. Et quidem rubens nebula, & subsidentia talis, & sine subsidentia bene colorata urina, & crassitudine mediocris, principij finem manifestat.

Exemplo lateralis morbi indicatur, quo pacto tempora ægritudinis ex debili, manifesta, ac perfecta concoctione intelligantur, atque ea de re explicatur Hippoc. locus de

Anaxione, qui eo morbo laborabat.

Cap. 18.

Sic & in laterum & pulmonum passionibus ea quæ proprie sputamina uocantur, urinarum subsidentibus assimilantur. Nihil uero omnino expuere, sed tussim tantummodo siccam habere, tale quiddam est, quale in urinis extreme crudū, quod aquosum nominamus. Quòd si ab eo, quod est nihil expuere, ad expuere, uerū liquida, & omnino cruda, fiat transmutatio: liquet, quod debilis & occulta est hmoi permutatio, & nondum est finitum principij ægritudinis tempus, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit, atque integre ad augmentum morbus conuertetur? Quando coeperit expuere pauca cocta, reliquo uero omni tempore ab hinc usque ad statū, semper eo plura ac meliora atque facilius expuente. Cum uero exquisite cocta fuerint, & multa, & sine difficultate educta: tūc status est tempus. Quando uero similiter quidem exquisite cocta, & sine molestia educta, atque eorum multitudo minuta fuerit, dolorque non amplius affuerit: tūc, quòd status cesset, iudicare oportet: subsequitur enim declinatio. Supponamus igitur ægrotum aliquem a morbo laterali habitum, neque expuentem aliquid, & urinas quidem mingentem tenues, sed bene coloratas: circa diem undecimum expuere quædam incipiat, uerum liquida & cruda: hunc quidem nemo diceret ante diem undecimum esse in alio morbi tempore, quàm in principio: In undecimo uero fortassis uideretur cuiquam manifeste transgressus:

A. l. 4. f. 1. t. 1.
C. 4. p. 754. E.

»

»

Anic. ibidem: A sus: uerum non ita se habet: nam dies undecimus quartidecimi index existens, secundi temporis ægritudinis manifestum ac certum principium illum habiturum demonstrat. Obseruabis igitur diem decimum quartum, si præostensis ab undecimo concordat: & post hunc rursus decimum septimum: quoniam hic uigesimalis est index: quemadmodum in libris de diebus decretorij diximus. Age iam hoc die supponamus expuisse pauca quidem, sed cocta: huic in die uigesimo possibile est aduenire crism, non tamen perfectam, ob talem causam, quoniam non eandem vim habent, neque inter indices primi cum posterioribus, neque primi decretorij cum ultimis: At ualentiores quidem primi sunt, sed iam in longum protracta ægritudine imbecilliores redduntur. Oportet igitur procedente morbo, & tum præcipue, quando admodum crudus extiterit, magnam fieri transmutationem, ut secunda crisis speretur. Magna autem est permutatio, cum perfecte cocta minguntur atque expuuntur: talia uero non supponebatur in die decimo septimo affuisse. Quare nec fieri poterat, ut hic ægrotus in die uigesimo liberaretur, & perfectam crism haberet: sed mutationem aliquam effatu dignam fieri sat erat, cum posset in aliquo ex sequentibus decretorij diebus integra solutio aduenire. Nunquid igitur solum suppositio quædā est hic fermo? uel est uisus etiam talis ægrotus? Mihi quidem habere hæc omnia, quæ diximus, ille uideatur, de quo scribit Hippocrates in tertio epidemiorum, ille inquam ægrotus a pestilenti constitutione ordine octauus. Ita autem omnis fermo se habet: In Abderis erat Anaxion, qui habitabat circa portas Thracias. Febris acuta inuasit hominem: lateris dolor continuus aderat, tussis sicca: neque expuebat primis diebus: sitibundus erat, & per uigil: urina bene colorata, tenues, & multa. Sexto die delirauit, a calefactionibus nulla fiebat doloris remissio. Septimo die grauius se habuit: nam & febris intendebatur, neque dolores minuebantur, & tusses infestabant: difficilemque habebat anhelitum. Octauo die uenam in cubito secui: sanguis multus effluxit, qualem oportuit: dolores remissi sunt, tusses tamen sicca in sequebantur. Undecimo die febres minores factæ sunt, paruus sudor circa caput exiit, tussesque a pulmone humidiores. Decimo septimo coepit quædam pauca concocta expuere: leuatus est. Vigesimo sudauit, febre liberatus est: post crism leuatus est: siticulosus uero erat, neque a pulmone bonæ erant expurgationes. Septimo & uigesimo febris redijt, & tussis: eduxit plurima, & cocta: urinarum subsidentia multa, & alba: sine siti, & bene spirans factus est. Quarto & trigesimo die sudauit per totum corpus: sine febris fuit: iudicatus prorfus est. Huic sane & omnia alia, quemadmodum supposuimus, uidentur aduenisse. Et de urinis, quamuis non pluries, quemadmodum consueuit in alijs ægrotis, sed bis saltem mentionem faciens, in principio quæ tenues essent, in septimo & uigesimo die subiungens. Vrinis inerat subsidentia multa, & alba: palam facit tum primum exquisite coctas urinas minxisse: propterea igitur (ut & Cantea dixi) in die uigesimo crism quandam habuit, sed imperfectam quidem, quoniam in decimo septimo coepit quædam cocta expuere: non tamen integra crisis subsequuta est, quoniam neque exquisita coctio urinarum, aut sputorum: propterea igitur inquit: Erat autem siticulosus, atque ex pulmone non erant bonæ expurgationes. Hic igitur nobis ad memoriam reuocans, quod recte dictum est. Quæ relinquuntur in morbis post crism, reuersionem facere consueuerunt: de septimo ac uigesimo die lege enarrationem, quæ ita se habet: Septimo & uigesimo redijt febris, tussis, eduxit concocta plurima, urinis multa subsidentia alba, sine siti restitit. Nam, cum antea dixisset, quod in tempore intermedio post uigesimalium diem & sitis remansit, & a pulmone non erant bonæ expurgationes: deinceps inquit, quod in septimo & uigesimo die facta reuersione febricitauit, sine siti autem restitit, & bona expuere coepit, in urinis subsidentiam habebat multam, atque albā. Hoc igitur est, quod prius dicebatur, quod uidelicet in morbis febrilibus tale quiddam accidit, quale in ijs, quæ suppurantur, inflammationibus. Sicut enim ibi, cum generatur pus, & dolores & febres præcipue contingunt: ita & hic, dum concoquuntur humores, qui febrem inducunt. Sic igitur & in Anaxione, quantum ex prima illa crisi defecta relictum erat, hoc rursus efferuescens in coctionis tempore, illam, quæ antecessit [secundam] crism, febrem generauit. Hoc uero a naturali calore, non autem febrili prouenisse, dierum natura non minime indicat: dies enim undecimus bonæ sed debilis coctionis principium fecit: deinde decimus septimus signum coctionis manifestius ostendit: deinde uigesimalis crism imperfectam: post hos uero septimus & uigesimalis integræ coctionis indicia dedit. Propterea subinferens inquit: Quarto & trigesimo die sudauit per totum, sine febre restitit, atque ex toto crism habuit. Liqueat enim quòd in trigesimo quarto die, qui septimus est post septimum & uigesimalium, cocta sunt simul & excreta omnes ægritudinis causæ, per urinas quidem, quæ febres faciunt, per sputamina uero, quæ thoracem infestant. Oportet autem huius meminisse sermonis & ob præsentia, & ob illa, quæ dicenda sunt: & hæc tria inuicem differre arbitrandum, & debilem coctionem, & manifestam, atque perfectam. Debilis enim in undecimo, manifesta uero in decimo septimo, perfecta uero in uigesimo primo facta est: post quem in omnibus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tempus status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, quod vij. & xx. die apparuit, in primis morbi diebus siquidem apparuisset cum urinis bonam subsidentiam habentibus, fieri non potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos uoco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda primi temporis morbi perduratio.

Cap. 19.

Et primum igitur morbi principium iuxta secundum significatum, in hoc circūscribi tempore prius dicebam. Et hoc est, quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat incipiente

A. l. 3. f. 19. t. 1.
C. 5. p. 407. A.

incipiente morbo, ipsum breuiore facit. Nā, cū principiū triplex dicatur, secundū unū quidē modū de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundū alterū uero de eo, quod ad tertiū extenditur diē, quod solū mihi somniare uidef Theſſalus: & præter hæc et id, quod tanq̄ pars accipitur totius morbi, quod manifeste coctionis signa definiunt: de omnibus his Hippocrates uerba facit, quæadmodū ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet, & in sequentibus commentarijs manifestius ostendetur. Quod uero iuxta secundum significatū principiū ostenderit, cū dixit id sputū, quod in laterale morbū patientibus apparet in principio, breuiore facere: neminem latere arbitror. Sed hoc et in sequentibus distinguemus. Quo pacto uero quispiā aut iā præfens atq; perfectū id, quod tanq̄ totius morbi pars est, principiū accipitur, cognoscere queat, aut iā futurū præcognoscere: mihi iā uideor demonstrasse. Nā iam perfecti principij manifestū & firmū est signū, coctio manifesta: Finituri autē, & ipsius morbi natura, & tēpus anni, & ætas laborantis: ex superabūdātī autē & regio, in qua ægrotat, & modus eius, qui antecesserit, uictus, cū nondū morbo correptus esset. Specialiora uero indicia futuri finis primo ægritudinis tēpore, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, qñ maxime futura sint, dicetur quidē diligentius & in ijs, quæ sequuntur: dicetur autem & nūc, q̄ considerare oportet, quantum distat præsentia cruditatis signa ab ijs, quæ aderūt in manifesta coctione, & quis nā sit in morbo motus: hoc est, utrū acutē, aut tarde, ac ueluti succensus moueatur. Vtilissimum uero ad hæc, immo uero summopere necessariū est exquisitè scire dignoscere, quantum inuicē superat ac superatur & coctionis & cruditatis signa: nā & cruditatis signa nō parū inter se habent differētiā: adhuc autē magis & coctionis. Si quidē integrā cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneāt, longū erit huic morbo principij tēpus. Si uero debilis mediocriter in ipso apparuerint, longū quidē & hoc erit, sed nō priori similiter. Si autē parua fuerint cruditatis signa, futurū et principij tēpus paucū erit. His addenda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt longioris tēporis esse significatiua, de quibus in sequentibus nobis plenior erit sermo. Nūc uero gratia exēpli, huius aphorismi meminimus: Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortē signifi- cant: cum mitiori uero, morbi prolixitatem. Nā, si in primis diebus, praualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tempori addent: & liquet et, q̄ tēpus ascensus lōgius erit: atq; eadem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio.

De reliquorum temporum perduratione, ac quid sequentibus libris est agendum.

Cap. 20.

Quare nō solum primi tēporis in primis diebus aliqua habebis artificiosam coniecturā, sed etiam sequentiū. Exquisitius autē magis ipsa præcognoscet, si succedentibus quartanarijs mentem adhiberis. Nā primus, qui parū euidens coctionis signū ostendit, ipse manifestius reliquū principij tempus indicabit: cum iā hoc tibi sine ulla dubitatione constabit, q̄ uniuersum illud tēpus, in quo nullum est manifestum coctionis signū, primū est ex quatuor morbi tēporibus, quod nos principiū nominamus. Nā, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab ijs, quæ primo die apparuerūt, tot iā abscesserint, quot erant reliqua transigenda usq; ad manifestā coctionē. Inde autē ascensus incipit, sed in hoc uel aliqua defecta crisis apparebit: quemadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbum patiebatur, ostendit: uel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius uero neq; ulla sit crisis * post status tēpus, sed paulatim morbus soluitur, longo tēpore coctionē recipiens. Quo pacto autē, anteq̄ fiant hæc, futura præcognoscere oporteat, in sequentibus commentarijs explicabitur: nā in ipsis liquido ostendā, qñ in ascensibus, qñ etiam in statibus morbus crisim habeat, & qñ sine ulla omnino crisi paulatim coctus dissoluatur. Et clarū est, q̄ huiusmodi solutionē, neq; crisim nomino: si qua uero uniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eā agitationē, quæ ipsam præcedit, ita appellare consueui. Equidem harum quoq; præcognitiones in sequentibus dicā. Melius. n. est non solum, q̄ in hoc tēpore integrā morbus habebit solutionem, sed et, utrum cum magna aliqua certatione, uel sine uexatione atq; periculo aliquo, intelligere. Hæc igitur omnia in sequentibus commentarijs ostendentur, & præterea bonarum & malarum crisim præcognitiones, perfectarum quoque ac imperfectarum. In horum, uero omnium principio præponam ipsorum morborum inuadentium dignotiones. Quoniam enim & ab ipso morbo diximus oportere quædam de temporibus uniuersalibus nosse, ac præterea a tēpore anni, & ab alijs, quæ diximus: nisi eorum omnium statim a primo die aliquam haberemus cognitionē, simile quiddam multis Medicorū iuniorū patiemur. Nā, sicuti illi utrumq; ignotorū, alterū per alterū monstrare conantur, uel quod notius est, per id, quod minus notum est: sic & nobis accidet, nisi uniuersuiusq; morbi formā statim a primo die aliquo modo dignoscamus. Oprimū igitur est, si in ipso primo die dignoscamus: & hoc millies iam fieri posse probauimus, & tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo die agnouimus. Si uero aliquando in hoc manifeste dignosci non possit, tunc coniecturā aliquam artificiosam habebimus, ex qua bonam uictus rationem instituere incipiemus. Exactam autē notitiam assequemur in secundo die, uel omnino in tertio, uel in quarto. Et hoc igitur ipsum melius fuerit ostendere, & præbere indicia eorum, quorum a primo die statim exquisitam possumus habere cognitionem, eorumq; etiam, quæ coniectura quadam non inartificiose dignoscere speramus: sed exacte in tertio & quarto discernimus. Rursus igitur incipientes ab his primo secundum librum, & reliqua et singula, quæ promissimus, conuenienti ordine prosequemur.

* uerū est in impressis. in antiquis tamē est *κατά*, ut sic uertatur in tpe status.

Ostendit, quibus indicijs morborum naturam cognoscamus, ex qua potissimum præfens, ac futura in ipsis mutatio præsentitur.

Quid agendum hoc libro ac quales auditores adhibendi.

Cap. 1.

B

Id est in quidem & iam antea est ab initio, sed & nunc etiam melius est comminisse, q̄, siue uniuersam in morbo transmutationem, siue subitā tñ, siue bonā, siue eam, quæ antecedit omnes ueloces alterationes, cōturbationem quispiā uelit nominare crisim, nō meum est hoc in loco propositum definire: sed, quo pacto optime quispiam has omnes iam præfentes dignoscet, & futuras adhuc præcognoscet, id est huiusmodi sermonis institutum. At, cum id, quod est maximum ac summopere necessarium ad hæc omnia, iam ostenderimus, morborum. i. tempora iam præsentia cognoscere, & futura præcognoscere, deinde cuiusque ægritudinis cognitiones ac præcognitiones annotauerimus. Et, quoniam eas ex multis fieri demonstrauius, quorum unum est ipsius ægritudinis natura: quo pacto & hæc optime quispiā posset internofcere, ad hunc secundū librum tradere distuli. Si quispiam nobiscum affuit in curatione ægrotantium, ex prima accessione & quotidianam febrem, & tertianam, & quartanam, & semitertianam, & eam, quæ ab ardore *καύρος* appellatur, plurimosq; alios morbos prænoscentibus: ex ipso opere huius contemplationis habuit experientiam. Quod si nūquam talibus prædictionibus interfuit, æquū est hunc neque admirari de ijs, quæ dicemus, antequam ueritatem in ipsis experiatur, sed neque etiam damnare, priusquam uniuersum sermonem nostrum auscultauerit, atque usū ipso explorauerit. Audire quidem atque intelligere ea, quæ dicuntur, omnibus commune est, (ita enim a me clare explicabūtur, ut neminem latere possint) sermones autem nostros experientia comprobare, siquidem nobiscum futurus est, illi erit quàm facile: q̄ si ipse per se ipsum explorare uoluerit, non æque expeditum. Verum & in pulsum differentijs exercitatum esse oportet, atque omnium artis sufficientem habere operationum experientiam. Veram enim speculationem, non ex ijs, [qui male opinantur, sed ex ijs, qui recte pertractant] comprobari fit uerisimile. Hos igitur solos ad disciplinam, atque eorum, quæ docentur, iudicium sermo noster admittit: reliquos uero, qui medicinæ artem adeo dedecorarūt, ut eā sex mēsum fecerint disciplinam: hos neque iudices, neq; discipulos adhibet. Alterum. n. non possunt, alterum nolunt.

Quæ male iudicantur, sed ex ijs, quæ recte pertractantur.

De adhibenda diligentia in natura morborum tum simplicium, tum compositorum dignoscenda.

Cap. 2.

Dicendum iam igitur, quo pacto quispiam in primo die morbi naturam exacte dignoscat. Diem autem per totum hunc sermonem nostrum in eo accipiemus significatu, ut non solum lucem, sed noctem etiam complectatur: sicuti & mensem ex xxx. diebus constare dicimus, non id tempus tantum, quo Sol supra terrā fertur, appellantes diem, sed etiam illi tempus noctis adijcientes. Sic enim annum quodammodo dicimus trecentos & lxx. dies complecti. Sicuti autem de diei nomine & de eius significatu distinximus, eodem, ut arbitror, modo de ægritudine ostendere oportet, quod est dispositio quædam præter naturam lædens operationes, & quod duplex sæpe unā consistit. Hæc uero utraq; in libris de morborum differentijs sunt demonstrata. Simplicem itaque dispositionem nemo, qui perspicaci sit intelligentia, in primo die ignorabit: habet enim propria indicia. Eam uero, quæ commista est, non omnibus per initia cōtingit agnoscere. Neque uero absurdum est ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti, si triplex fuerit, tribus. At uero unam simplicem ignorare dispositionem absurdum & maxime turpe. Oportet itaque in omnibus simplicibus dispositionibus exercitari, ut singulas seorsum & iam perfectas noscamus: nam, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neque incipientem & paruam adhuc existentem agnoscimus: sicuti neque oliuam uel ficum uel quercū nuper terra pullulantem poteris unquam internofcere, si iam perfectas plantas ignoraueris: sed, quod hoc etiam maius est, neque ipsas iā perfectas simpliciter cognoscere sufficit: sed, nisi iam perfectas præcognoueris, nullam ex ijs, quæ nuper. natæ sunt, separatim internofcere: non tamen neque statim, neque quamptimum, cum in istas incidere: sed, sicuti ex perfectis singulas non semel neque raro conspicias, sufficiens ad prompte cognoscendū factus es, eodem (arbitror) modo te oportet & ex ijs, quæ nuper natæ sunt, singulas non semel neque bis sed sæpius contemplando, sufficientem ipsarum habere notitiam. Quare, si quid eorum, quæ in hoc loco scribuntur, ad exercitationem referre tentaueris, prima autem te experientia sefellerit, non propterea statim desperaueris, quasi id assequi nō possis, neque a meditatione recedas prius, quàm sæpius in eadem exercitatione perstiteris. Neque enim qui sagittandi artem meditatione

Nunquid igitur a me exigis, ut uel de patientibus locis, uel de omni februum complicatione recensam? at ipse rursus operis damnabilis prolixitate. Hoc. n. admirandum plurimum hominum patitur, ut pauca discere expetant, & nihil prætermittere. Decem igitur Archigenis de februum dignatione uolumina cum dicunt esse longa, solum legere cõpendium instituit, neque hoc ipsum oēs. Sed sunt, qui & eo aliquid breuius postulent: sunt, qui & illud damnent, quoniam librū integrū de febris notione conscripserit, atque ideo hunc nolunt attingere, neque quicquid audire aut discere, quantum Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cui uero exigunt sibi aliquid de febris enarrati, primam statim differentiam non admittunt, quod uide licet quedam ex locorum passione, quedam autem sine illa consistant. Idem autem circa crises patiuntur, si quid prætermisum fuerit, reprehendentes, uerborum tamen damnantes prolixitatem: quauis hæc, quæ accusant, duplex sit, ueluti hoc loco distinguam: quarum utramque cum ipsi uituperent, magis tamen sermonum carpent breuitate: Hanc quidem, ut quæ aliquid ex istis, quæ sunt necessaria, prætermittat, uel saltem obscuram tradat doctrinam: Prolixitatem uero, quæ omnia enumerat opportuna, atque una falsas aliorum opiniones refellit, longas esse nugas autumant: eosque, qui solum utilia docent, collaudant: rursusque aduersus eos, qui hæc tantum dicunt, obijciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemque reprehendunt. **F** si sine demonstratione simpliciter præferentibus sibi fidem uelint adhiberi. Neque uero et illos tolerant, qui in docendis utilibus sermonem extendunt. Quare neque mirandum, si eos, qui de crisibus sermones habentur, eodem modo accusabunt, breuitatem quidem uituperando, ut quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neque plura audire sustinendo, atque in super, quæ paulo ante dixi, reprehendendo. Nam & de patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime quidem omnium, qui circa eandem materiam ante fuisse uersati. Hæc igitur si in præsentem tractatum transferre tentarem, atque his præterea addere, quæ a nobis inuenta sunt, prolixitatem operis accusabunt: & si et de februum differentiis omnia hoc loco transigerem, multo et magis uideretur ipsi esse prolixus. Quod igitur nullus scribentis modus mordacitatem possit effugere, tam est antiquum, quod etiam Plato huius rei meminit. His autem ita se habentibus, mediani sermonis formam eligere optimum mihi uisum est. Quid autem est medianum? Quod ego nunc mihi uideo attingere, omnia illa demonstrans, quæ oportet esse de necessitate cognoscere, qui recte præuisurus sit morbi solutionem, qualis & quo tempore futura sit: non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarrans, quæ a superioribus obscure sunt tradita: quæ uero prætermissa, hæc addens. Quæcunque autem manifeste ac recte sunt a ueteribus scripta, transcribere: aut istis, quæ sunt ab eisdem male dicta, contradicere, ut longum opus euitare ualeam, supersedi. Postquam igitur, dum in primo aphorismorum Hippocratem exponeremus, ibi ostendimus, quod ex ipsius morbi natura non paruam liceat occasionem accipere ad futura prænoscentia, mirum uero multis uideatur, si in primo die quispiam morbi speciem agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, non tamen impossibile, uideam, quia hoc facere oportet, exposuimus: hic mihi a sermonis prolixitate abstinere uisum fuit, atque eos, qui uellent hæc exquisitè cognoscere, in Archigenis commentariis de locis patientibus exercitari iubere, atque in super in commentariis de februum notis, & typis. Nam & forte nos, in eisdem typis tractatus edemus, ut ea, quæ a ueteribus inuenta sunt, transigamus, ac quedam, quæ non recte scripta sunt ab Archigene, subtrahamus, omniaque dilucide aperiamus. At, quod ad præsens attinet, in illis oportet exercitari.

In quot ad summum diebus commixtæ febres dignoscantur, ac quot sint genera februum.

Rursus igitur, quantum huius interest operis, repetentes transigamus. Interest autem uiam tradere exercitationis de compositis morbis, quale nuper de simplicibus fecimus. Exquisitas. n. febres, siue intermittentes sint, siue continuæ, statim a principio noscere datur: quæ uero ex mixtione aliarum uariantur, atque adulterantur, difficile quidem est in die primo, non tamen impossibile agnoscere: plurimas quidem in H secundo uel tertio uel omnino quarto die exquisitè possumus inuenire. Nulla. n. est neque species, neque genus morbi, quod circa tertiam uel omnino quartam diem, cuius naturam sit, non euidenter innoscat. Inuadat igitur febris aliqua horrida simul, atque omnino inæqualis in pulsibus, atque in eo, qui per totum corpus sentitur, calore, ut sæpe propius statum esse existetur, uel medium augmenti obtinere: rursus uero horrida fiat, & pulsus minores & debiliores ac tardiores & rariiores habeat, & calorem quidem ab extremis partibus recedentem, circa uero uentrem atque thoracem redundantem: hanc non absque ratione quispiam heinitritæum. i. semitertianam fore speret, uel potius iam ante: a multis uero in tertio die noscitur. Sed hæc quidem mixta est ex biliosa & pituitosa febre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicem complicatis, sed per se totas confusis. Quæ autem ex complicatione fit, quadrupliciter consistit, uel tertiana quoridianæ commista: uel ea, quæ quotidie accessionem habet continua, illi, quæ per tertium continua est: uel tertiana ei, quæ singulis diebus accessionem facit, continuæ: uel quoridianæ ei, quæ per tertium diem continua est. Nec ulla ex his mixtionibus in primo die exquisitè cognoscitur, secundo uero instanti die agnoscere facile est, ac multo magis tertio: raroque est, ut quarta dies ad id sit necessaria. Fiat enim (si ita contigerit) in primo die accessio una cum rigore, deinde calida atque deurens febris accendatur, stomachi fastidium afferens, ac sitibunda, atque ad statum celeriter

Aceleriter properet, pulsus æquales habens, magnos atque ueloces, uehementesque; atque frequentes: sit autem una cum pulsibus & calor æqualis omnino: deinde cum uomitu & sudore finiatur, & quedam infebriticatio succedat: iam manifestum est homini accessionem esse tertianæ periodi propriam. fiat autem & in sequenti die quoridianæ accessio: (neque enim de eisdem millies dicere est necessarium.) Hic mentem adhibere oportet ad horas accessionum, ut aliquid de die tertio prænoscas. Nam, si tertianæ febris accessio circa primam horam fieri debeat, circa undecimam autem quoridianæ: sic eadem manifesta erunt utriusque principia: & magis, si longiori interuallo disjungantur. Si uero utraq; eadem hora inualescerit, erit omnino mixta accessionis forma: & ei, qui diligentius inspicere quierit, quedam apparet facta confusio quoridiani & tertianæ circuitus. Distinguit autem eos manifeste quartus dies, cum tamen sint artificij etiam in secundo cogniti. Adhuc autem perceptione difficilior est intermittentiū cum continuis mixtio, ut plurimum omnino impossibilis uideatur: simul. n. & febrem intermittere, atque haud sine febre hominem esse, ex tali accidenti commixtione: quo nihil minus possibile esse uidetur. Sed, si quis & hic exquisitè possit cognoscere utriusque; febris naturam, manifeste comprehendet, quod neque huiusmodi mixtio est impossibilis. Nuper igitur quedam muliercula in paribus diebus horridam habebat accessionem, semitertianæ exquisitè propriam: in imparibus uero, mane alteram quandam, ea, quæ præcefferat, longe minorem: ut altera die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire uideretur: quod in tali febre fieri consueuit: circa octauam uero horam diei altera inuadebat accessio cum rigore uehementi, omnia tertianæ febris indicia exquisitè afferens: iam uero hæc contracta sudoribus ac bilis uomitibus hora tertia noctis, mox extendebatur ad diei paris horam secundam: & cum iam infebriticationi appropinquaret, rursus horrida atque inæqualis accessio succedebat, quam in paribus diebus fieri diximus: deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adacta, uix occidente sole ad statum perueniebat, ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rursus superabundantes reliquias additum augmentum non ualde inæquale usque; ad octauam horam intendebatur: & cum iam manifeste statum obtinere febris uideretur, iam febrem hanc altera febris exquisitè tertianæ accessio suscipiebat. Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris atque tertianæ factam agnouimus: longe uero certiore tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem uenimus, alterum tertianæ febris circuitum cito sine habiturum, alterum in longius tempus debere prorogari: quod etiam contigit. Et tunc aperte uisum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam, quæ principium quidem totius circuitus in pari die faciebat, in die uero impari superaccendebatur. Tales quidem mixtiones non est uniuersusque; discernere. Si quia uero febris in primo die exquisitè tertiana deprehensa, deinde die sequenti simile priori omnino fecerit accessionem, hæc longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic autem & duæ & tres quartanæ sæpius inuicem complicantur, quas accessionum forma à quoridianis distinguit. Neque enim, quod singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signum est ad febres quoridianas indicandas, [sed febris ipsius & accidentium forma.] Oportet igitur in unaquaque re primum artificem fieri, (quibus uerbis usus est quidam ex nostris præceptoribus) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificem autem fieri est quidem primum & maxime totius artis subiectæ materiæ simplices uires agnoscere, mox ipsarum etiam compositiones, quot & quales sint. Nam de medicamentorum compositione atque usu eadem est doctrinæ uia, quemadmodum in commentariis de ipsis scriptis ostendimus: cum duplex materia Medicis adsit, altera in qua aduenit finis, quæ est ipsa hominum corpora: secunda uero auxiliatorum, à quibus uel ex quibus fit finis. Ea quidem, quæ est de medicamentis tractatio, ad secundam materiam attinet: at, quæ nunc instat, ad primam. Nunc. n. discernere oportet in istis, qui de febris sermones habentur, quæ tria sunt omnia, quæ ex humorum putredine februum accenduntur genera: quedam enim ex flaua bile, (hæc plurimæ sunt) quedam uero ex atra, quedam ex pituita consistunt. Hic uero sermo haud parui momenti est, quod interdum patientibus dictis humoribus, febris accenditur: neque. n. his secundum naturam se habentibus. Sed in hoc sermone etiam illud ostenditur, quod non sit admiratione dignum, si ex frigidis natura humoribus putrescentibus febris accenditur, & quæ omnis aliarum februum uarietas ex horum sit commixtione: (sed & quæ ephemera, & æctica febres dicuntur, alia duo genera sunt, ab istis, quæ acuta febris nominantur, separata) & quæ febris acuta uel aliquo dictorum humorum putrescente, uel membro inflammationem patienter generatur: & quæ inflammationis uocabulum non secundum antiquam consuetudinem sit audiendum. Hæc uero omnia multis digna admiratione uidentur, quemadmodum & id, quod paulo ante dicebamus, si queat unquam intermittens cum continua commisceri. Sed nihilominus hoc si nulla infebriticatione ægrotaui adueniente, solum intermittentes miscantur. At & hoc manifeste ostendimus non tertianis tantum uel quoridianis intermittentibus, sed etiam quartanis accidere. Cum enim plures inuicem complicantur, siue eiusdem generis sint, siue diuersi: secunda plurimum anticipat aduenire, antequam prima in infebriticatione defuerit, deinde rursus tertia eidem succedit, antequam & hæc ad infebriticationem perueniat. Hoc uero maxime accidit in longioribus accessionibus. Nam in istis, quæ intra primum interstitium desinunt, (ita autem uoco duodecim horarum spatium) uel multos necesse est complicari circuitus, uel eam, quæ ex intermittentibus componitur februm, impossibile est ad continuatem peruenire. Multas uero earum, quæ ita complicantur, februum Medici, qui circa talia non sunt exercitati, si quidem acutiores uideant, omnes uocant semitertianas: si uero tardius moueantur, erraticas. Cum. n. semel copia acceperint putandi in semitertianis suppressiones multas fieri, & in erraticis

A. I. 4. f. r. t.
A. c. 18. p. 8. 1.
2. D

† Ita legunt
Cod. antiqui
ut Leonice-
nus. impres-
sione codi. ad-
dit, quoridia-
na distinguit.

tem, quos uocant acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuæ sunt. Quare, si seorsum ac per se singulas febres nosse meditareris, haudquaquam difficulter, neque cum pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut uentriculi aliqua inflammatio affuerit, formam ipsius agnosces, totiusque morbi usque ad solutionem, longitudo præcognosces. Omnino, non fluxus, qui inflammationem efficit, uel flauæ bilis est, uel atræ, uel pituitæ. Si igitur impermixtæ multæque flauæ bilis fuerit, tunc facit erysipelata, & eos, qui herpetes nominantur: sicuti nigrae cancræ & phagedænas, aut elephantas, aut aliquem ex his adeo curatu difficilibus morbum. Quæcunque uero ingruente pituita in tumore attolluntur, hæc œdemata nuncupantur. Simplex igitur & solus uniuersusque horum, quos diximus, humorum, quilibet harum, quas commemorauimus, facit exquisitam ægritudinem. Sanguini uero permixtus atque confusus, deinde in particulam aliquam incumbens, uel scirrhosus uel œdematosus, uel erysipelatosus facit inflammationes: scirrhosus quidem melancholicus: erysipelatosus uero, biliosus: œdematosus, pituitosus. Cum uero ipse secundum naturam se habens sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidem affectus inflammatio est: simplex uero ex ipsa febris accenditur, similis maxime ephemeris, quæ ex inflammationibus inguinum accidunt: nam & inguinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liqueat autem, cum hic putrescere coeperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atque in hoc illud seruatur, triplex esse genus uniuersum simplicium febrium. Quæ enim ex sanguine putrescente fit, iam quodammodo biliosa est: si sane in naturalibus sermonibus recte ostensum est, quod sanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiore, atræ uero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum uero, ac ueluti fæx, quoniam immodice calefactum exaruerit, atræ. Flaua etiam bilis quandoque in atram conuertitur, cum affata fuerit: duplex etenim eius generationis modus ostensus est. Omnes igitur, quæ in particulam aliquam febres accenduntur, unum aliquem ex dictis uel simplicem uel compositum habebunt characterem: simplicem quidem, quando unus aliquis sufficienter præualuerit ceteris: non simplicem uero, quando commixti alterius potentia apparuerit. Non nunquam autem non solum apparet, sed ex æquo dominatur: & non nunquam tres simul uiribus æquales commiscetur. Sed, sicuti, qui scit & uinum & mel & aquam seorsum exquisite discernere, neque horum ignorabit temperaturam: eodem, ut arbitror, modo neque, qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earum mixtionem ignorabit. Quare in omnibus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanam: similes enim ipsis omnino sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures atque obscuras intentiones, sed paucas & manifestas omnem tibi reddam exercitationem: in his, non exercitatus, haudquaquam difficulter in primis diebus formam ægritudinis perspectam habebis.

De dignotione febrium Ephemerarum.

Cap. 13.

DVo quidè genera febrium quo pacto quispiam ab initio cognoscat, exposui. Dico autem duo genera febrium, & quod occasione membrorum quorundam patientium, & quod ex putredine humorum tantummodo accenditur. Reliquum est, ut de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeræ appellari dicimus. Sunt autem hæc tantummodo spiritus passionum, absque humorum putredine, aut membri inflammatione, nisi inflammatis inguinibus accidant. Earum autem generationis sunt occasiones, uigiliae, ac cruditas, & tristitia, & timor, & ira, & curæ, deustioque, ac refrigeratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcunque similia sunt. Quomodo igitur & has in primis diebus cognoscere oporteat, deinceps exponam. Communiter omnium pulsus ad celeritatem & frequentiam promouetur, & non nunquam ad magnitudinem: exquisitè autem seruat eam, quæ secundum naturam, & æqualitatem, atque mollitiem, & ordinem. Sic & urinæ, non nullæ quidem suspensiones, non nullæ uero subsidentias bonas habent, quædam autem nebulæ: omnes uero bene coloratæ sunt: sicuti & in omnibus calor uaporosus est, sed quibusdam statim quidem in primo contactu, quibusdam uero posterius. Atque omnibus ipsis absunt maligna accidentia, de quibus docuit Hippocrates in prognosticis. Hæc igitur communia signa sunt omnium febrium ephemerarum: Propria uero singulis, quæ a me dicta sunt in primo libro artis curatiuæ ad Glauconem. Nunc uero inchoabo sermonem ab affectibus animæ, a cura, a timore, & ira, & tristitia. Si quidem remanentibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus maxime tentandum est facere dignotionem, quemadmodum in libris de pulsibus scriptum est: post autem etiam ex alijs inuestigandum. Quod si illi quidem affectus sedati fuerint, dispositio uero remanserit, debile quidem & hic in pulsibus indicium inuenies illarum, quæ febrem antecesserunt, passionum: tibi autem etiam sine pulsibus reliqua omnia sufficiet. Communiter enim omnibus urinæ rufiores. Adest autem ipsis quidem, qui ob tristitiam febricitant, acritudo potius, quam multitudo caloris: sicuti ipsis, qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in ipsis, qui tristitia, quam in ipsis, qui cogitationibus uexati sunt, manifestius apparet, & oculorum concauitas, & quædam insolita decoloratio. Et hæc quidem communia omnium etiam aliorum, qui quocunque modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia sunt: sed præcipue ex oculis discernendi sunt: licet enim ex his etiam in sanis animi affectum conijcere. In ægris autem manifestissima signa sunt ei, qui inspicere di habear facultatem. Sic quidem illos, qui propter disciplinas aut propter meditationem aliquam cogitauerunt, ab ipsis, quos tristitia corripuit, discernere oportet: eos autem, qui nimium uigilarunt, distinguit decolorationis modus, nam subtumida ipsis facies inest: & oculorum motus manifesti, uix enim attollunt palpebras: & humiditas oculorum, sicciore enim contristatis sunt, & cogitantibus. Concauitas uero

A. 1.4. f. r. t. 2.
c. 39. p. 786. E

A. 1.4. f. r. t. 1.
c. 6. p. 755. C.

Anic. ibidem.

Auero commune omnium accidens est, tristitia, uigiliae, curarum, non tamen & ira: huic enim, neque oculorum concauitas, neque decoloratio manifesta: & calor etiam amplior, & qui celeriter ex profundo efferatur: & pulsuum magnitudo non diminuitur, quemadmodum in uigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidem ab ipsis ualde manifeste distingues: illas uero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum uero, qui ex lassitudine febricitant, cutis est sicciore, plus quam in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo accessionis tempore, quod usque ad statum protenditur: at eo tempore, quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque non supra modum fatigati sunt, humiditates quædam uel uapor calidus ex profundo attollitur: quibusdam uero etiam in ipsis, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet. Fit uero hoc maxime ipsis, qui supra modum fatigati sunt, uel deusti, uel refrigerati unam cum lassitudine. Et pulsus etiam non eodem modo in utrisque se habent: parui enim ipsis, qui supra modum sunt fatigati: magni uero alij sunt. At, quæ ex densata cute febres oriuntur, (densatur autem uel frige facta, aut qualitate acerba subito ipsam inuadente, uel uti accidit eis, qui aqua aluminosa se balnearunt) hæc solum ex omnibus febribus passio adstricta sunt. Licet autem ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres, quæ ex lassitudine fiunt: neque enim uel harum densitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in ipsis quodammodo inaugefcit: nam in primo manus iniectione mitis apparet, acrior uero postmodum euadit, si perduraueris. Sed neque urinæ rufæ in talibus, neque corporis moles collapsa, quare neque oculi concauitas & sicci apparent: sed sunt, quibus & humidiores & prominentiores, quam secundum naturam, esse uidentur: pulsus uero non, quemadmodum in tristitia & curis & uigilijs atque immoderatis exercitijs minores. Earum uero febrium ephemerarum, quæ ex inflammationibus inguinum acceduntur, pulsus maximi sunt, & ueloces, atque frequentes, calorque plurimus, & post statum statim ex profundo humiditas quædam calida attollitur, sed sua uis: nam acrimonia & mordacitas minime omnibus his febribus adest: & rubida facies maxima ex parte ipsis inest, & maior tumor, & urinæ subalbæ. Communis uero his febribus inest æqualitas pulsuum. Nam ex ipsis pauca admodum eam, quæ secundum unam percussionem est, inæqualitatem ostendit: sed neque hæc ualde manifeste, neque liquido. A me dicta sunt hæc febrium ephemerarum indicia. De hecicis autem non est presentis temporis sermo: nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis fit: quare de his quidem in sequentibus differemus, hic uero libro finem faciemus.

Anic. ibidem.

G A L E N I D E C R I S I B V S

L I B E R T E R T I V S.

A R G V M E N T V M L I B R I.

Agit de fine omnium tum salubrium, tum letalium morborum, ac de futuræ in eis crisis temporis & modi præcognitione.

In morbis sex inesse genera mutationum, & quo pacto singula ipsarum appellentur.

Cap. 1.

D

ROPOSITVM nostrum est, sicuti & prius dicebatur, omnis in morbo mutationis, presentis quidem dignotiones, futuræ uero præcognitiones dicere. Quia uero sex modis istæ fiunt, tentandum est de singulis separatim scribere, hac prius facta memoracione, quod sex sunt in morbis mutationum differentia: uel. non subito ad sanitatem ueniunt, uel subito interimunt, uel paulatim horum utrumque contingit, uel mixtum. Paulatim quidem, uel scilicet morbo decrecente, uel ægri uiribus debilitatis: mixtum uero, quando subita aliqua ad melius uel peius commutatio facta fuerit, deinceps usque ad omnimodam solutionem uel mortem reliquum tempus fuerit absumptum. De prima igitur, quæ repente fit, permutatione dicamus, quoniam omnium, quas antea diximus, optima est: atque ideo ipsam per excellentiam crifim nominamus, quoniam natura, quæ præter naturam sunt, superate exquisite perficitur. Ex alijs autem permutationibus, quæ quidem ad subitam mortem, mala crisis est: quæ uero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tamen integram solutionem, imperfectæ crifes uocantur: sicuti & quæ sensim emouente uel uirtute uel morbo contingunt, & hæc solutiones simpliciter, non crifes nominantur.

Quæ indicia præcedere soleant excretiones, & abscessus indicatorios.

Cap. 2.

SOla igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidem omnino fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicunque enim aliter quieuerint, malignius retrocedunt. Antecedit autem huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantia, & uigiliae, & deliria, & graues somni, & difficiles anhelitus, & uertigines tenebrosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, & multorum

torum aliorum membrorum: nonnullis uero aurium sonitus, & uani ante oculos apparent splendores, E & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & urina retinetur, & labrum agitur, aut aliquid aliud tremulū sit, obliuio, & præsentium ignorantia: & uehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetæ anticipat horam, & multus estus, sicut que intolerabilis sequitur: clamant, & saluunt, sicuti furentes, neque possunt in eodem sicuti recumbere: deinde repente multus sudor erumpit, aut uomitus aliquis non paucus infectur, aut uenter subito soluitur, aut abundans sit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, uide non paruus inuadit timor insipientes. Et quispiam homo uulgaris, cū istis adesset, ipsa re cogen te ita pronunciauit, quod iudicium tunc de uita ægrotantis ageretur. Neque enim medicorum aliquis primus inuenit id nomen: sed omnino necessarium fuit, ut, qui præsens esset, conturbaretur, atque ideo exclamaret, & crisim, id est iudicium rem ipsam nominaret. Decet autem medicum generosum neque turbari, neque futurum euentum ignorare: melius autem fuerit, si se ad prænosendam futuram crisim exercuerit: neque enim ista dignotio, quæ habetur de præsentis crisis euentu, multū distat a præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione utraque perficitur.

De presentis optimæ crisis indicijs, & quæ ex quibus locis excretiones & abscessus, quos & quarum partium morbos finire soleant. Cap. 3.

ET iam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in duobus libris, qui istum antecedunt: dicam uero & nunc omnia summam, quæ & præsentem crisim, quo euasura sit, ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximum inter omnia est considerare coctiones ex urinis, & alui excrementis, & sputaminibus. Si quidem ego millies cum, dum crises fierent, interesset, neminem unquam uidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisim habuisset. Non tamen æqua omnium signorum dignitas existimanda est, sed in morbis quidem thoracis atque pulmonis præcipue sputamina sunt animaduertenda: non tamen urinarum contemplatio negligenda, sed & alui excrementa sunt inspicienda. Si uero tantum febricitent sine alicuius uisceris passione, aut cum inflammatione hepatis, uel renum, uel uesicæ, uel splenis, maxime urinis animū oportet adhibere: sicut, si circa uentriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neque urinae sunt negligendæ. Semper enim cum febris affuerit uel ex sola humorum putredine accensa, uel ex membro inflammatione patiente, præcipue urinas inspiciendas censeo, atque inde coctiones agnoscendas, sicuti & prius definiuimus. Primum quidem & maximum instantis bonæ crisis indicium sunt coctiones. Secundum autem, quod ab aliqua die indicatoria antea indicetur, cui annexa est diei iudicantis potentia. Deinceps autem inspiciere oportet & speciem morbi, & morem: speciem quidem, si tertiana uel quotidiana, uel febris ardens, uel pleuritis, uel peripneumonia: morem autem, si moderatus & mitis, uel prauguus atque malignus. Deinde si formæ morbi excretio respondeat: si enim sit febris ardens, uel sanguis e naribus profluet, uel post uehementem rigorem sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per uomitum aut per aluum biliosa excernentur. Ita & tertiana uomitibus & excrementis alui biliosis & sudoribus multis toto corpore fluentibus iudicabitur. Plurimum autem pituitæ in quotidianis febribus excernitur, & multi in toto corpore sudores fient. Iudicat autem & phrenitidæ sudor bonus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore. Contingit autem aliquando, quod etiam per sanguinem e naribus fluentem phrenitis iudicatur. Non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. Inter ipsas autem pleuritis medium obrinet locum: minus enim quam febris ardens & phrenitis, magis autem, quam peripneumonia atque lethargus, profluuio sanguinis soluitur. Soluit autem lienis & hepatis inflammationes sanguis e naribus profluens, cum hæc uiscera unā cum acutis febribus habent inflammationes. Et omnes, quæ in præcordijs sunt calidæ atque acutæ inflammationes, fluxu sanguinis iudicantur. Oportet autem per directum fluere sanguinem, ex dextra quidem nare hepate patiente, uel locis in dextris præcordijs positus: ex sinistra autem liene, & locis uicinis. Iuuat autem & sudor bonus omnes, quæ sunt in præcordijs inflammationes calidas & acutas. Hepatis uero conuexæ quidem partes inflammationem patientes tribus præcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis e nare dextra, & sudoribus bonis, & urinis abundantibus. Cauæ autem partes excrementis alui biliosis, atque sudoribus, non nunquam uero & uomitibus. Magis autem expetunt per urinas expurgari, quam conuexæ hepatis partes omnia ea, quæ uel in partibus renum uel uesicæ laborant: sicuti loca, quæ ad thoracem & pulmonem pertinent, sputaminibus. Sudores uero omnibus febribus proprii sunt, & præcipue incendentibus. Iuuant autem non parum & efferentes inflammationes, quando, sicuti & antea diximus, unā cum coctionibus emanauerint. Iudicant autem & quotidianas febres, simul uomitibus atque excrementis alui pituitosis adiunctis: Et quartanas etiam, si atra simul ac uaria excernuntur: Semitertianas uero, si biliosa simul & pituitosa. Iudicant autem parotides, lethargos, & reliquos omnes capitis affectus. Alique decubitus, omnes febres diuturnas secrete iudicare consueuerunt. Sed nondum de diuturnis morbis dicere proposuimus: nam repentinae mutationes acutorum sunt: quarum optimam, qualis sit, nunc enarramus, quod uidelicet omnino sine coctione non est, & quod in aliquo die indicatorio sit, ac præterea ab aliquo indicatorio præiudicata fuit, & etiam [crisis motum] facit morbo conuenientem. Præter hæc autem hortor hoc loco, ut ægrotantis ætatem, atque naturam, nec non antecedentem uictum, locumque in quo ægrotat, & anni tempus, atque præsentem temporis statum consideres. Si enim, quemadmodum morbus forte est biliosus, hæc etiam singula eque biliosa

A. 1.4. f. 2. t. 1. c. 20. p. 820. F.

A. 1.3. s. t. 1. c. 7. p. 42. E.

A. 1.3. f. 14. t. 1. c. 13. p. 569. B.

† Alias excretionis specie.

Abiliosa sint, oportet bilem crisi expurgari: sicut, si pituita superabundauerit, pituitam oportet euacuari: uarijs autem humoribus superfluentibus, uariam etiam oportet esse euacuationem. Cū uero hæc uniuersa bene tibi fuerint explorata, tunc euentus iam tibi sunt considerandi. Si enim, dum ægrotans iudicatur, febribus soluat, atque alijs accidentibus liberetur, & melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis, cum melioribus pulsibus, & ad surgendum robustior, hæc optima crisis est. Si uero ex his aliquid desit, tantum ab optima deficit, quanta est eius, quod deficit, uis.

De futura crisi optimæ, ac diei, in qua soluendus, aut iudicandus est morbus, præcognitione. Cap. 4.

SIc quidem dignoscere oportet optimam crisim præsentem: futuram uero, hoc modo. Morbi natura considerata est, an ad amaram bilem pertineat, uel atram, aut pituitam, uel mistas habeat significationes. Scripta autem sunt in libro præcedente horum indicia. Post hoc autem, tempus anni, & laborantis ætas, & temperatura, & quæcunque alia eius ordinis sunt: de quibus paulo ante sermonē habuimus: unde facta de uno mēione, reliquorum etiam, si uel silentio prætermittantur, meminisse oportet: nam longum esset omnia semper percurrere. Post hæc autem, accessionum circuitus sunt considerandi, si uel per tertium, uel per quartum, uel per singulos dies eueniant, uel nullo modo eueniant, sicuti in ijs accidit febribus, quæ propriæ synochæ nominantur. Si enim properauerint, ac semper proportionabiliter anticipauerint horam, & multo uehementius infestauerint, & per tertium occurruerint, cito crisim subssecuturam denunciant. Si uero lente moueantur, atque eadem inuaserint hora, & singulis diebus fiant, post longius tempus crisim futuram denunciant. Præterea (quod sane maximum est) coctiones inspicere oportet, & harum præcipue effatu dignis transmutationibus mentem adhibere. Si enim in diebus iudicatorijs fiant, indicia sunt, quod sequentes iudicatorij dies ægrotum morbo liberabunt. Summatim enim, ut in præcedentibus sermonibus diximus, uniuersa morbi constitutio per quatuor dicta genera manifestatur, de quibus diximus Hippocratem in Aphorismis differuisse, in hunc modum: Accessiones autem & constitutiones ostendunt morbi, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue longiore tēpore fiant. Deinceps ita inquit: Sed & in post apparentibus ueluti in morbo laterali sputum si statim superueniat, incipiente morbo quidem breuiorem facit: si uero mox apparuerit, longiorem. In primo autem libro de signis mox apparentibus, quæ quidem signa morbi coctionem ostendunt, plurima diximus: & quo pacto ab ijs, quæ signa & accidentia indicatoria uocantur, differant, explanauimus. Si igitur ea memoria retines, spero te facilius præcognoscendi ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ enim crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur. Optimam uero crisim, quam etiam solam crisim simpliciter uocari diximus, non per coniecturam, sed firma præcognitione comprehendes. Omnia enim signa in talibus morbis statim ab initio secunda uidentur. Cum igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciant: sicuti Hippocrates in prognostico hæc uerbis ostendit: Mitissimæ enim febres, quæ securissimis signis fiunt, quarto die finiuntur, uel prius. Neque enim cōtingit febrem omnia signa securissima habentem, neque illam, in qua sunt omnia maxime perniciofa, alteram quidem non solui, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: ueluti, si hæc quidem parū ab extreme perniciofa discesserit, illa uero a maxime salubribus: huiusmodi febres septimum diem non contingit transcendere. Si uero crisis uehemens & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata, uel neque crisis omnino, sed solutio simpliciter non amplius ex perniciofis signis & salutaribus, sed potius ex alijs præcognoscitur. Duo autem sunt & horum genera, magnitudo, & morbi motus. In quibus primis diligenter oportet exercitari, ut ipsa noscamus, & facile a more ac morbi idea distinguere ualeamus. Sed, ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo uolumine diximus. Nam tertiana, & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis sunt species morbi. Si uero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentijs ipsum accidentibus noscitur, quæ omnia fere Hippocrates in Prognosticis enumerauit. In his autem annumerare oportet coctionis & cruditatis signa. Magnitudo uero, & morbi motus, ab his diuersa sunt. Debiles quidem & paruæ febres quandoque ualde malignæ sunt, & alia calidæ atque incedentes, ut [stomacho] angustia & calor & sitim intolerabilem afferant: nihil tamen habent non nunquam periculosum. Dicitur autem & prius est, quod, siue uehementiam, siue magnitudinem morbi quispiam uellet nominare, nihil differt. Ab hisce uero omnibus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum enim unaquæque accessio quatuor habeat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem: uel has omnes breui tempore febris percurrit, uel tardo, uel non nullas quidem citius, non nullas uero serius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, quod ad crisim properat. Et omnino huiuscemodi febris est de numero intermittentium: neque enim contingit, ut illa, quæ omnes celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neque ut, quæ in omnibus partibus prolixitate seruat, sit intermittens. Liqueat autem, quod eam quidem, quæ ad infebrecitationem definit, uoco intermittentem. Contra uero febris omnino conuenit, ut pars aliqua aut duæ uel omnes longa sint. Eius quidem, quæ proprie synochus nominatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius uero, quæ non est synochus, non tamen definit ad infebrecitationem, cum status alijs temporibus longior existit, motus

* Alias consuetam.

A. 1.4. f. 7. t. 1. c. 5. p. 775. B.

A. ibidem.

rus est uelox: quod si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea & magnitudo & motus & mos...

Auic. ibidem.

A. I. 4. f. 1. t. 1. c. 49. D. p. 790

*Alias quarto

A. I. 4. f. 1. t. 2. c. 4. p. 755. A.

† Cod. græci impressi... ut Leonice-nus trāstulic. Antiqui autē legunt... sperandū non est...

A. I. 4. f. 1. t. 1. c. 3. p. 754. D

Apræsenti attinent statui, ad calorem declinauerint: omnino iste die undecimo crism habebit, quemadmodum si omnia contraria...

Cap. 5.

A. I. 4. f. 1. t. 1. c. 3. p. 754. D

potest, ut interim natura fatigetur, adeo ut, cum ægroti omnino similiter habere uideatur, alter quidem E saluetur, alter moriatur ob status futuri tempus. Si quis uero nos alium modum sciret edocere, quo morituros à saluandis possemus distinguere: non esset fortassis ad hoc status necessaria præcognitio. Sed, cum alia uia, quam nuper dicta, inuenire nequeamus, ægrotis similiter habere apparentibus, quis saluabitur, quis uero morietur: magna ex hoc cognitionis status necessitas oritur. Hippocrates igitur ita inquit: Coniectura assequi oportet, an æger cum eo uictu usque; ad morbi statum perdurabit, & utrum ipse prius deficiat, neque cum eo uictu perdurabit, uel morbus antea finietur, & obtundetur. Videntur quidem & Diocles & Plistonius & Praxagoras & Philotimus, atque omnes, ut ita dixerim, probatissimi Medici nihil aliud melius inuenisse ad iudicandum, nunquid æger saluabitur, aut morietur. Qui uero omnia bona artis deteriora fecerunt: neque aliquid aliud doctius excogitauerunt, & hæc maxime neglexerunt. Quis enim eorum est, qui aut morbi magnitudinem, aut naturæ robur cognoscere studeat, aut futurum statum præcognoscere? Et quidem sine horum trium exacta dignotione nihil de salute inuestigari cõringit, non magis, quam hoc, nunquid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, one ris magnitudine, & uia longitudine antea non perspecta. Nam ægri uires portanti onus, morbus uero oneri, tempus autem, quod usque ad statum extenditur, longitudini uia respondet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri potest, nunquid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur? Ex omnibus igitur F ratio cogit nil tam studiose esse discendum, quam futuri status prænotionem. Si enim neque conueniens uictus adhiberi potest, si hic non præcognoscatur: neque de ægri salute uel morte alio modo manifestam haberi notitiam contingit. Sed neque de crisi, nunquid futura sit, aut omnino non erit: & si fiat, quando & qualis erit, sciri potest, si præcognitio status non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus, & ceteris omnibus antefendum, ad præcognoscendum futurum statum exercitatio. Sed, quomodo hoc fieri potest, antea diximus. Nunc uero, quæ nuper dicebamus, repetenda,

Epilogus eorum, quæ faciunt ad salutem, uel mortem præcognoscendam.

Cap. 6.

Si cognouerimus ex magnitudine morbi, & uiribus ægrotantis, & tempore status, nunquid liberabitur aut morietur, colligere ita aliquid poterimus de crisi tempore, & modo. Si quidem morbus salubris inueniatur, & neque eius acumen, neque magnitudo festinent, neque error aliquis circa ægrotum admittatur, status tempus crisis expectat. Et hæc quidem optima crisis est: fit enim morbo iam cocto. Si uero uel propter morbi magnitudinem, uel motus celeritatem, uel propter aliquod aliud irritamentum ante statum crisis uenire cogatur, tanto hæc optima deterior erit, quantum statum anticipauerit. Quod si neque usque ad statum sufficere possit, necessarium est ægrotantem ex hoc morbo interire, non tamen omnino prope statum: contingit enim & multo celerius, & statim circa morbi totius initia. G Crisis enim uel in statu, uel parum ante ipsum fit, mors autem in tribus temporibus, principio, augmento, & statu.

De tribus conualescendi, & quatuor moriendi modis.

Cap. 7.

Cum uero res plures sint, concedant mihi sophistæ, manifestioris doctrinæ gratia singulis proprium nomen imponere. Et, si hoc ipsi non concesserint, longe eis ualere iussis, (neque enim ipsis, sed ijs, qui ueritati student, hic sermo componitur) ita consideremus. Si quis subito morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit, uel per uomitum, uel per uentris exonerationem, uel sudores, uel urinas, uel sanguinis è naribus profluuium, aut ex sede per hæmorrhoidas, aut in mulieribus per purgationem menstruum. Sed etiam parotides non paucos in tempore oportuno liberant, & ad genua & ad pedes & ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus. Et quidem antequam ad ista omnia atque assidet non modica in ægrotantis corpore perturbatio: delirant enim & difficile habent anhelitum, & stomachi angustiam, atque alia, quæ prius diximus, patiuntur. Vnus quidem hic modus est morborum solutionis, quem non modo nos crisim nominare instituimus manifestioris doctrinæ gratia, sed omnes etiam, qui nos antecesserunt, eodem nomine crisim nominabant. Alter uero modus est, qui hæc quidem omnia seruat, uno autem tantummodo differt, quia non integre à morbo liberatur. Nominatur uero & hic non nunquam quidem crisis simpliciter, sicuti & prior: aliquando etiam cum ad ditione, crisis imperfecta, uel crisis defecta. Quicunque autem morbi paulatim finiuntur, solui quidem imperæsentiarum dicuntur: per crisim autem finiri nequaquam: quis aliquando per abusionem hoc etiam crisim nominari dixerimus. Sed nunc singulis trium eorum, quæ diximus, claritatis causa sit proprium nomen impositum: Crisis quidem simpliciter, morbi solutio subita: Defecta uero crisis, subita morbi diminutio: Solutio autem simpliciter, quæ in longiori tempore & paulatim facta est. Sicuti uero uel effatu digna euacuatio, uel omnino decubitus cum ueloci perturbatione necessario in crisibus fit: ita in solutionibus neque agitatio aliqua, neque euacuatio, neque decubitus accidunt. Tres quidem hi sunt modi commutationis morborum, cum à morbo liberari debet ægrotus. Tres uero alij proportionaliter oppositi istis existunt, cum moriturus est: Vel enim subito moritur una cum turbatione & agitatione, & quibusdam excretionibus uel abcessibus effatu dignis: Vel mortem non subiit quidem ex istis, sed multo deterius euasit. uocentur autem hæc duæ crises non bonæ: cum nihil referat, siue hoc modo, siue malas crises nomine. seorsum uero, prima quidem perfecta, secunda uero imperfecta. Tertia uero species male permutatio nis, quæ paulatim fit usque; ad mortem, marasmus nominet. Hæc igitur tria alijs tribus opposita sunt. Quartus modus est subita mutationis ad peius, siue magnis excretionibus uel decubitus: quæ neque crisim appello.

Quod

A Quod igitur hunc modum ab alijs differre dicimus, quos cum agitatione ac perturbatione & effatu dignis excretionibus aut decubitus fieri dicebamus, unicuique manifestum est: Differt enim sine his fieri accidentibus, quæ prius iudicatoria nominauimus, atque absque excretionibus uel decubitus, & fieri cum illis. An uero recte uel non, huic modo mortis nomen crisis detrahimus: hoc est de nomine, non autem de re ipsa contendere. Ego autem quatuor modos docui inuicem differentes, & singulis proprium nomen manifestioris doctrinæ gratia, imponendum censui. Si quis uero melius uel manifestius scit nominare, de eius nomenclatione minime disceptauerimus. Docere uero utile aliquid haudquaquam in isto consistit, sed in dignoscendo hos singulos modos, cum adsint, & futuros prænoscendo. Neque etiam si horum modorum causas explicare tentarem, deinde quispiam eisdem causis, tanquam non relictæ habentibus, contradicens putaret se aduersus ipsos modos differere, recte opinaretur. Cognoscere enim quod tot sunt modi, quibus sanentur aut moriantur ægrotantes, ac quod dictis nominibus nominantur, atque ubi præsentibus fuerint, ipsos dignoscere, futuros uero præcognoscere, hæc ipsa ad medendum conferentia sunt: atque expedit quidem nomina concedere, dignotiones uero ac præcognitiones experientia explorare.

In Asclepiadem & reliquos sophistas, qui naturalia principia negantes, crisibus

& reliquis naturæ operibus detrahebant.

Cap. 8.

B Si uero conantibus nobis, unde hæc inueniamus, edocere, quispiam in contractionibus exercitatus, qualem habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit, impediatur, ac sermonem meum interrumpat, meminisse oportet, quod hic istud agens, non rem ipsam, sed quæ de ea uerba dicuntur, cauillatur. Neque enim quod nullæ repentinæ turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis, potest asserere Asclepiades: neque quod sæpius post ipsas effatu dignas excretiones non ueniunt: neque quod magna ex ipsis non sit facta in ægrotantibus permutatio: neque quod huiusmodi res, non uocetur crisis: sed, quod certante natura contra causas morbos facientes ista non fiant, hoc demonstrare tentabit, non parum quidem etiam hac in parte delirans propter admirabiles tumores atque meatus, quos ipse supposuit: quorum causa neque nouit potentias illas, quibus animal gubernatur, neque quæ hæc omnia ad salutem faciunt tam in sanis, quam etiam in ægrotantibus, neque quod ipsæ sunt, quæ morbos iudicant. Sed, cum possit quidem in rebus sensui occultis huiusmodi sermo nugari, nihil tamen, quod ad artem medendi pertinet, attingit: neque enim dignoscere nos crisim modos, neque prænoscere, talia sophismata prohibent. In multis quidem igitur sæpius delirabit Asclepiades, & quicumque non norunt naturas esse morborum medicatrices: at nunquam poterunt modum salutis aut mortis præcognoscere. C Atqui quo pacto turpe non est medico, instante crisi more uulgarium perterriti, quæ decuit non solum præsentem crisim, quorsum euasura esset, intelligere, sed etiam futuram præcognoscere? Equidem hic omnia, quæ ad crisim attinent, uel futura prænoscere, uel iam præsentia dignoscere, ex alijs principijs haud inuenio, quæ ex ijs, quæ supposuit Hippocrates. Etenim, quæ ea, quæ sunt in corpore, cõcoquatur, uel non cõcoquatur Hippocraticis, non autem Asclepiadicis dogmatibus congruit. Et, quæ natura multas potentias habeat, per quas animal gubernatur, unum quoddam est Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem contemplationem scientia comprehendere minime possumus. Neque enim numero infinitos expectare oportet signorum concursus, tanquam in singulis ipsorum propriam obseruationem assequi possimus, sed potius omnia particularia ad hanc unam redigere intentionem: de qua uerba faciès, coactus sum facere de sophistis mentionem, qui non modo nihil opportunum inuenire student, sed etiam, quæ bene inuenta sunt, conantur facere deteriora. Et tamen melius foret, cum nos intuentur, & diem ipsum, in quo crisim morbus subibit, prænoscentes, atque insuper crisis modum prædicentes, ac iam præsentem etiam, quem finem sit habitura, dignoscetes, tali contemplationi discendæ intendere, ex qua huiusmodi facultas comparatur: neque more uulgarium perterriti, quorsum euasurus sit morbus, ignorantes. Ego quidem sæpius expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati, quæ in ægrotis succedentem inspexerunt, atque discere fatigantes: sed quæ quispiam ipsos docere coeperit, aut quippiam de coctione aut naturæ robore differuerit: uel de re aliqua alia, sine qua de crisi contemplatio consistere nequit: quomodo, inquit, mihi suadebis, quod sit natura quædam omnia agens ad animalium salutem? uel quæ eadem natura expellente superfluitates quidam a morbo liberantur? uel quæ calidum in animalibus sit efficacissimum? uel quæ ex calido, frigido, sicco, & humido corpora animalium sint temperata? Aduersus quos ego dicere soleo. Tu quidem o uir, coepisti tanquam discipulus, audis autem tanquam contradictor. Neque enim tibi sufficit artis operum, quorum te coepit admiratio, doctrinam perdiscere, sed etiam eius principia iudicare conaris non solum ut Medicus, sed etiam ut naturalis: & tamen tibi satis fuisse contrario modo de principijs iudicare. Multo enim præstare arbitror, miranda opera, quæ ex illis principijs sequuntur, insipientem, ab eisdem operibus fidem aliquam de ipsis principijs assumere. Fides siquidem artium contra se habent, quam inuentiones: creduntur enim ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est impossibile nisi ueris utar principijs: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter perdiscere. Tibi uero iam artis operibus adiuuentis, uiam discere sufficit. Quare, nisi tibi suppetat tempus, ut tanquam naturalis, omnia discere possis, tantum saltem tibi ratiocinari adsit, quæ nulla altera uia sit præter istam, quæ te faciat futuri præcognitorem, & quæ nulla necessitas urgeat ad principia scientiæ comprehendenda,

da, cum iam frui possis ijs, quæ ex sciëtia proueniunt. Qui enim primus studuit hæc inuenire, magno in periculo fuit, ne frustra tempus contereret. Neque enim uerum aliquod ex falsis principijs contingit inueniri. Sed, cum tu ab inquirendi labore sis liber, & quæ iam bene inuenta sunt, addiscere concupiscas, superuacaneum foret principiorum sciëtiam complecti, si præsertim ad hæc tempus minime superpetat, neque cupido te teneat aliquid eorum, quæ desunt, inueniendi, sed tibi solum sufficit inuentis re- & te uti. Tu itaque supponens aliquam esse uitalem potentiam, stude, ut agnoscas eius ita in robore, sicuti in imbecillitate, dispositione. Vbi uero in his exercitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, quam etiam in more differentias prompte dignoscere, & post hæc, futuri status præcognitionem perdiscere. Vbi uero hæc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam coniecturam, quantum morbum, quantum uirtutis robur, quanto tempore possit ferre. Multum uero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius uero, quam ea omnia, quæ dixi, diligenter didiceris, nihil ægrotos intuendo proficies. Sed quomodo hæc omnia perdiscere oportet? Nō aliter, quam sicuti prius a nobis dictum est. Etenim, quod oporteat & magnitudinem morbi inuenire, & morem, in super etiam statum, exacte recensui. In unaquaque autem natura uel imbecillitatem uel robur in alio libro, ubi de multitudine agitur, antea narraui. Ex illo igitur eorum dignosciones exquisite discere oportet, uti uero ad medendum, ut in alijs edocui: neque minus & nūc ad eam, quæ habetur de crisibus, contemplationem.

Quibus morbi temporibus salutem, uel mortem contingat evenire.

Cap. 9.

Sicuti enim, qui omnia signa bona præ se fert, in primo quaternario integre liberabitur, eodem (ut scribitur) modo, qui omnia mala, hic intra primum quaternarium morietur. Sed, qui quidem liberatur, omnia morbi tempora uniuersalia pertransit, principium, augmentum, statum, & declinationem: quāquam non nullis fieri non uideatur declinatio, ubi repentinæ crises aduenerint: nam paulo post de istis dicitur. Moriturus autem, ad declinationis tempus pertingere minime potest: non tamen necessarium etiam ad statum perueniet. Contingit enim ipsum in augmenti & principij etiam tempore mori: crisim uero subire non est necessarium, & maxime si in principio morbi moriatur. Hoc autem accidit, ubi natura plurimum a morbo superatur. Tunc enim neque certare aduersus ipsum aggreditur, sine certamine autem crisis non fit. Hic igitur est quartus modus mortis, qui nulli salutarium assimilat. Nemo siquidem subito morbum euasit sine crisi. Multi uero sine hac subito intereunt, plurimique in accessionum principijs, illi præsertim, qui propter materiam multitudinem, uel crassitiam, aut inflammationis magnitudinem exitialiter laborant. In declinatione uero propter uirium imbecillitatem moriuntur. Hoc siquidem plus quam quicquam aliud, pro uerissimo haberi oportet, quod in accessionum particularium declinationibus plurimi pereunt: quod non nulli uidentes, idcirco opinantur etiam uniuersalis declinationis tempore posse aliquem mori: uerum non ita res se habet. Vbi enim morbi status præterierit, natura quidem iam superior euasit: neque enim aliter morbus declinaffet: nullus autem modus mortis tunc aduenientis excogitari potest, præterquam ex errore. Sed de hoc haudquaquam nunc considerare proposuimus, sed an morbi ratione mori contingat. Neque igitur hoc uidi unquam fieri, neque id inuenit ratio. Sed particularibus accessionibus declinantibus multos sapissime interire uidi. Neque rationem sequentibus mirum uidentur naturæ uim imbecillam in principio quidē accessionis & augmento & statu posse perdurare, cum adhuc habitus ipse in unum ueluti compressus contineatur: tempore uero declinationis a medio ad extrema calore retrocedente, naturæ habitum spargi atque dissolui. Horum itaque non nulli subita morte opprimuntur ut præsentem existimēt deficere animo eos potius quam mori. Quidam uero paulatim, non subito interierunt, incipientes quidem omnes a statu accessionis, ita uero latent multos ut admodum celeriter, ac citius, quam sperassent, a statu ad declinationē transire uideantur. Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur: neque enim paruo interstitio differūt, qui mortis ratione citius, quam sperabatur, ad quandam falsam declinationem perueniunt, ab ijs, qui uere declinant. In utriusque enim subito febrilis calor dissoluitur. Fit uero hoc ex causis maxime contrarijs: siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqualior atque ordinatior in bona declinatione: expellit enim natura fortius omnem subito febrilem calorem: Debilior uero atque inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus. Nam unā cum alijs tunc calor febrilis expirat, atque hinc species melioris exoritur. Deinde paulo post, uel cum ad leuandum uentrem surrexerint, animi defectum incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur, uel etiam sine surrectione. Sic quidem in particularium accessionum declinationibus sine crisi moriuntur. In principijs uero propter subitum humorum ad interiora motum, ueluti suffocata atque extincta natura: non aliter, quam si lignorum uiridum aceruum super flammam paucas conijcias. Reliquus est igitur mortis sine crisi modus exitialibus morbis tempore status a uehementia accessionis natura superata. Sic & in augmentis plerumque moriuntur, nō alio modo, quam status ratione. Omnino enim quando a uehementia morbi natura superatur, ratione status moriuntur. Contingit uero aliquando & in augmentis accessionum, sed rarius hoc accidit: atque idem est modus cum illo, qui fit tempore status. Tres igitur sunt omnes mortis modi ijs, qui sine crisi moriuntur. Primus quidem in principijs accessionum, qui in magnis inflammationibus plurimum cōtingit, quæ membra occupant principalia, uel ob humorum multitudinem, crassitudinem, ac tenacitatem, qui subito intro

A.1.4.f.1.r.1.
c.3.p.554.E

confluunt, ut spiritus meatus exacte obseruent. Aliter uero iam tempore status, a morbi uel natura superata. Alius uero iam reliquus in declinationibus, qui rarissime accidit, uigore uitali soluto. Horum uero nullus contingit cum crisi: neque morbum depellere in hōi mortis ab initio natura tentauit. Vbi uero tētauerit, sed succubuerit, malam crisim, talem modis euetum appello: & fit omnino uel cū excretionibus, uel abcessibus effatu dignis, simul cum reliqua omni perturbatione, de qua diximus antea.

Crisis ad mortem præcognitionem sanna arte, atque prudentia indigere, & qua ratione ipsam intelligere contingat.

Cap. 10.

Huiusmodi uero crisim præcognitiones minus stabiles sunt, & ualde prudente & arte instructo. atque exercitato medico indigent, primum quidem nunquid futura sint, secundo an hoc die certo, deinde si statim hominem interficiant, uel tantummodo nocebunt. Sed prius exercitari oportet in optimarum crisim præcognitione, de quibus prius locutus sum: deinde in ijs, quæ nō sunt optimæ, bonæ tamen: ac deinceps ad malas descendere. Sicuti. n. in his est plurima incertitudo & cōiectura, ita in bonis sciëntia & firmitas præualeat. Determinati siquidem sunt atque ordinati naturæ motus, cum ualida fuerit, & materiam dominatur, & suis proprijs rationibus operatur. Indeterminati uero atque inordinati, atque ideo incogniti, quando succumbit. Sed, siquidem integre superat, neque ab initio crisim facere tentat, neque omnino resistere: & si paulū omnino surgat ad pugnam, statim succubit. Causa uero huius intēpestiuæ affulsus est morbi uiolētia, irritatrix quædam existēs, & acuta. Vide siquidem natura nihil hōi posse tolerare, sed statim properare ad expellendū id, quod infestat, sicut & ex ijs, quæ uentrē aut stomachū mordent, torquēt, frige faciūt, & grauant, siue quouis alio modo stimulant, licet aperte inspicere: quæ. n. supernatat p uomitus expellere tentat: quæ uero inferiora occupant loca, p sedem excernit. Et hoc est quidē maximū signū crisis intēpestiuæ: Quæ. n. in tpe opportuno fiūt, (quod sane idē est, ac in statu & coctionibus) & si nullū adsit irritamentū, in calidis & magnis morbis uidemus accidere. Quæcunq; uero ante dirumpunt. i. προσηυρηται, (uocat autē sic Hippocrates oia, quæ ante statū ad crisim ruūt) ob aliquod irritamentū id patiunt. Et tanto deterior fit crisis, quæ illa, quæ in statu fit, quāto magis anticipauit. In exitialibus autē morbis eodē modo res se habet: neque. n. crisis status tēpus expectat, aut admodū raro: sed maxima ex parte in augmentis interficit, uel in principijs. Et, si aliqua dies indicatrix futurā crisim præostenderit, simul & malam futurā præostendit. Age. n. in quarto die uisa fit primū nebula in urinis nigra uel suspensio nigra, uel tale aliquid hōi, sint uero & omnino alia signa & accidētia perniciofa: moriet qui. Cdem omnino hic ægrotus. Sed, si in imparibus quidē accessio facta fuerit, septimo die crisis accidet: si uero in diebus paribus, in sexto. Certiorē uero tibi expectationē faciet morbi motus: Si. n. acute moueat, crisis accelerat cōsignificat, hoc est, in sexta uenturā: si uero tarde, ad septimā differet. Cū uero dies indicatrix nullū de mala crisi futura signū ostenderit, neque eius præcognitio facilis est. Oportet tū hic n. maouerere ea, quæ a me dicent signa. Est autē primū & maximū in morbis mortalibus signū, quæ sine crisi mors fit subsequutura, uirium imbecillitas: nā uirtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum nō excitatur. Secundum uero, si nullū adsit signum, uel minimū, coctionis: Et præter hæc, si magnus sit morbus, atque malignus, atque etiam celeriter moueatur. Cum enim hæc affuerint, omnino absque crisi mors subsequetur. Mortis autē dies præcognoscitur, quanto superat morbus naturā, considerando, & grauiores accessiones inspiciedo. Si enim effatu dignus fuerit excessus, & parū resistere adhuc uis naturæ uideat, mors cito subsequetur: si uero contraria affuerint, tardius. Sit igitur gratia exempli multus quidem excessus, non tamen manifestus, an ad unum diem uel duos extendi poterit: hoc uero distinguetur accessionum circuitibus. Quo. n. die debet accessio fieri, in illo morietur. Et, qua eiusdem diei hora accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus in uniuersum eorum, quæ paulo ante diximus, in quibus morbis principia accessionum maxime afferunt mortem, in quibus uero status & declinationes. Particularim uero in singulis ægrotantibus præcedentium dierum recordatio tibi plurima monstrabit. Si enim ex ipsa morbi idea quisquam nequeat prænoscerre, in qua parte maxime accessionis morietur: ea, quæ in prioribus diebus contigere, ad memoriam reuocans, qua maxime parte grauissima atque exitialia accidētia superuenerunt, hic etiam poterit de futuris coniecturari. Sit rursus uere cognitum, quod morbus sit exitialis, & non multa uirium prostratio. Primum ex hoc constat mortem nō esse propinquam. Deinde inquirendum est, si possit fieri crisis. Huius uero inuentio habetur ex contemplatione uirtutis, quomodo se habeat, atque ipsius morbi motus, ac præterea signorum coctionis. Si enim uirtus robusta fuerit, & morbus uelociter moueatur, & aliquod signum coctionis affuerit, nō extra rationem est, quod natura tentabit crisim: Quod si uirtus quodammodo succubuerit, ac morbus tardū motum habuerit, nullumque affuerit coctionis signum, in hoc subsequi crisim non contingit. Quod autē, si morbus sit fortior uirtute, non necessario uirtus ipsa sit debilis, nos alio ostendimus libro: atque inde discere oportet propria signa uirtutis imbecillis: omnia enim simul transigi non possunt. Omnium autem meminisse simul, & nihil præmittere ex ijs, quæ separatim aliquis didicit, sed omnia in singulis ægrotantibus memoria complecti, nihil difficile, necdum non impossibile. Rursus igitur memoria repetentes ea, quæ in præcedentibus differuimus, ad sequentia transeamus. Diximus optimas crises in statibus fieri: in augmentis uero, si salus sit subsequutura, uel imperfectas, uel non securas. In morituris au-

TERTIA CLASSIS.

T tem

Antiq legūt
nō celeriter

utranque, quando æqualia quodammodo indicia affuerint. Si uero signa uomitus nõ affuerint, solos E sudores expectare oportet: & magis, qñ ægrotantes delirauerint in crescente accessione, & partes exteriores calidiores ac rubidiores extiterint, & uapor quidam calidus exeat, qualis antea nõ aderat. Quod si pulsus undosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores expectare oportet. Durus autem pulsus, uomitus magis, quàm sudores, præostendere solet. Altus. n. omnis excretionis indicium est, sicuti & uehemens. Si uero magnus fuerit, motus ad exteriora potius, q̃ ad interiora, signũ existit. Cũ uero uterque duplex sit, hic quidẽ, qui ad exteriora, per fluxũ sanguinis, atq; sudores: alter autẽ ad interiora, per aluum & stomachũ: undosus quidẽ pulsus sudores, magnus autẽ simpliciter fluxum sanguinis præostendet. Motu uero ad interiora superante, cum non aderũt signa uomitũ, per uentris excremẽta crisis fiet: Si uero affuerint, per uomitũ potius: Si uero ea affuerint, & uenter insigniter subducatur, per utraq; fiet crisis. Inæqualis autem pulsus in pluribus quidẽ crisibus fit, & præcipue cum non fiunt sine periculo & pugna: multo uero magis, cum biliosi humores ad uentriculum confluunt, perstãtibz etiam alijs uomitus signis, quæ Hippoc. scripsit. tunc & omnino pulsus sunt inæquales, cum stomachus iam grauatur ac mordetur. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippoc. uel quia non nouerat, uel quia non magni momẽti existimauit, idcirco non est executus. Vomituũ autẽ signa sunt oris uentriculi morsus simul cum dolore capitis, & uertiginẽs obortæ, cum ijs, quæ obijciuntur oculis, tenebrosi, & cũ agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Hæc uero oĩa accidunt, cum biliosus & mordax humor in uentre ac stomacho collectus fuerit, & uentriculi os momorderit, quod etiã prisci cor nominabant, & cũ ipso totum stomachũ intus atq; infra distaxerit, unde & labrũ in ipsis agitur, & sputũ tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuertantur, & hallucinantur, & uertiginẽ patiunt, & caput dolent, euaporãte re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta ex neruis cõpassione. Propria uero signa profluuij sanguinis quidã fulgoris motus oculis apparentes, qñ humor est flauus: Obtusiones autẽ, qñ multus & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat. Ita autẽ & oculi lachrymantur, ob fluxus multitudinẽ: quod etiã accidit in inflammationibus oculorũ. Eodẽ modo rubidi aliqñ uidentur, cum malis non nõquam, & naribus. Proprium uero signũ sanguinis fluxus [ẽ naribus] est etiã præcordiorũ tensio sine dolore. Nam & hoc nõ parũ indicium est sanguinis ad superiora rẽdentis, sicuti etiã difficultas anhelitus: nõ & hæc sanguine transeunte in thoracẽ fit. Si uero præcordia cũ dolore extendant, nõ fluxũ sanguinis futurum, sed aliquã ibi adesse inflãmationem significãt. Sed & dolores capitis, quãuis cõmune signũ existãt uomitũ, & fluxus sanguinis: qui tñ uelut mordaces sunt, uomitũ: qui uero quodãmodo grauãtes atq; extendentes pulsantesq; & calidi, sanguinis fluxũ proprie significant. Sic etiã uiscerum sub præcordijs existentium inflãmationes, causæ sunt unã ac signa sanguinis fluxuũ, qñ morbus per excretionẽ debet terminari. Quod si ad latus diuersum sanguinẽ fluere non est bonũ, secundũ directum uero est bonũ, ut docet Hippoc. & experientia monstrat: iam tibi facillimum est narẽ, ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, ubi causam iam fluxuri sanguinis inueneris. Dextra enim præcordia ex dextra nare bonã crism affertunt, sinistra uero ex sinistra. Didicisti uero prius & bonarum & malarum crism signa. Quid igitur difficile est narẽ, ex qua profluat sanguis, prænoscere, cum membrum patiens possit exquisitẽ dignoscere, & crisis morem non ignores, & signa, quæ fluxum sanguinis indicant, sint euidenter manifesta? Præter hæc omnia & ætas, & tempus anni, & regio, & ægrotantis natura, futurum sanguinis fluxũ possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & uomitus propria & manifesta sunt signa: post hæc uero sudor. Si uero per excretionem alui crisis sit subsequutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium: sed ex eo, quod adfunt quidem crisis signa, defunt autem uomituum uel fluxus sanguinis uel sudorum, colligere licet: quanquam, etiam si nullum horum signorum adfuit, nondum hoc tantum, sed etiam per hæmorrhoidas crises fieri contingit, & mulieribus per menstrua. Non tamen est impossibile omnino distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & tensio, & dolor hic menstrua antecedit. Hæmorrhoides uero non omnibus consuetæ sunt. Quibus autem sunt consuetæ, in his solis non facile quis distinguet. Alijs autem omnibus, quando affuerint signa coctionis & crisis, uomitus uero signa nõ affuerint, uel fluxuum sanguinis uel sudorum, omnino uenter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum communia modorum crism indicia, in hisce. f. morbis, qui per excretiones iudicandi sunt. Si uero ad abscessus conuertantur, communia quidem omnium indicia sunt, salutariter se habentẽ ægro, quod neque morbus soluitur, neque urina multa, & multam habentis subsidentiã, sed cruda & tenuis appareat. Propria uero, ubi morbus non fuerit ualde diuturnus, si subita difficultas anhelitus laboranti superueniens, mox quiescat, eamque grauitas capitis ac dolor subsequatur, & grauis somnus, ac furditas: huic in glandosis carnibus post aures necesse est abscessus fieri. Si uero morbus iam diu durauerit, neque ullum ex his signis affuerit, sed in aliquo ex locis inferioribus uel grauitas uel tensio uel inflammen, uel dolor apparuerit: huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Exemplum uero utriusque abscessus ex uno morbo assumens Hippocrates in Prognostico, qui possunt eius sermonem diligenter inspicere, edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi uisum est hoc in loco facere præsentis sermonis finem. Si quis enim dictis ab Hippocrate, hæc, quæ modo scripsimus, addiderit, nondum uero aurem habet prænoscenti crises: in libro sequenti, qui ultimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id, quod deficit, cogniturum: prudentibus enim & hæc possunt sufficere, neque quarto egent tractatu.

GALENI

GAL. DE DIEBUS DECRETORIIS
LIBRI TRES.

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

ARGUMENTVM PRIMI LIBRI.

Enumerantur indicatorij dies, uis ipsorum ac facultas ostenditur, uia quoque ac ratio ipsorum prænoscentorum explicatur.

Qui morbi facta crisi reuerti soleant, ac de indicijs indicatorijs.

Cap. I.

Quæ solutiones morborum, qui non paulatim, uerum subito finierunt, fidas esse cognoscamus, excretio quædam copiosa, uel abscessus insignis apparebit. Nam, qui morbi citra hæc quiescunt ac finiuntur, in ijs recidua timenda est. Quare animum diligenter adhibere conuenit, ægrumq; modis omnibus obseruare, ne, quæ ijs, qui fideliter sanati sunt, uel in cibo, uel in potu, uel balneis, uel motu, uel denique in alijs quibuslibet concedimus, agere ipsum permittamus. Si nãque morbus quiescens exiguus fuerit, forsã ob tam exactam uitæ rationem prorsus sublederit, ut postea nunquam reuertatur. Si uero malignior existat, etiam tunc, cum hoc uiuendi modo usus fueris, redibit, nõ tamen cum summo discrimine. At, si neglexeris, parumque studiose animum aduertas, tanquam fideliter soluto, multo grauior, q̃ antea, euadet. Itaque morbi cuiusdã magni & uehementis solutionem firmam signa, quæ λυσιπρια, id est solutoria uocat Hippocrates, præcedere oportet: Partim sudores bonos ex toto corpore manantes uel urinarum, uel alui recrementorum copiam, uel uomituum: Partim sanguinis ex naribus profusionem, uel aliam quandam eius euacuationem, ueluti ex ani uenis fluorem, quas αἰμορροΐδας appellant, uel ex utero: Partim in glandulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadam ignobili particula, Caut in articulis. Ceterum quibus nullo huiusmodi signo apparente morbus finisse uidetur, de his Hippocrates undequaque admirabilis, communi quidem sermone in aphorismis hũc in modum pronunciat: Quæ sine signis finita sunt, fere reuertuntur. Membratim uero in Aphorismis & opere prognostico, nec minus in epidemijs perdocuit, quorum nõ recidua exitialis sit, quorum minus: item quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertantur. De his sane alibi sententiam ipsius explicauimus. At nũc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs deserunt, quique iam in iudicationem uenisse dicuntur, uerba faciendã esse censeo, illis, qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nunc excretiones in his, uel abscessus, non mediocris præcedit in ægri corpore perturbatio. Hic siquidem frequenter spiritum subito difficiliter trahit, uel delirat, uel caliginẽ uel splendorem ob oculos uersari putat, uel lachrymas fundit, uel oculos rubentes habet, uel tempora grauiã, uel in ceruice dolores percipit, interim uel capite dolet, uel nigra quædã seu obscura oculis offundi queritur, uel cardiogmo. i. oris uentriculi morsu laborat, uel inferius labrum quasi tremulum ac intro contractum habet, uel rigore uehementi conuassatur. Quinetiam plerisque præcordia attrahuntur, ijdem implacidi sunt, exiliunt, frigidam expetunt, & uri se magis, ac antea, dicunt. Non nullis ipsorum accessio, quoq; maturior incipit, & longior uehementiorq; euadit. Ad hæc grauis sopor, aut aliud quoddã datque aliud symptoma occupat. Atq; hic iam uniuersos, qui adfunt, in metu esse maximo uidere licet, audireq; dicentes, quod æger nihil ab ijs, qui in foro de morte iudicantur, differat: Vnde mihi quidam Medicorũ ne adfuisse quidẽ huiusmodi ægrotantiũ pturbationibus uident: uel nõ inquireret, quid iudicationis uocabulo significaret, neq; an res ita fieri posset, uel minus. Vtrum. n. morborum quædã subitas solutiones cum excretionẽ aliqua, uel abscessu fieri dubitant: an hoc quidem uidisse se profiterentur, alia uero symptomata, quæ ante paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, non autem id, quod accidit, iudicationem appellandã esse prædicant? Quod si est, non de re, sed nomine disceptatio est. Nam, si neque cognoscere se fatentur turbationes quædam subitas oboriri ægro cardiogmo laboranti, uel exilienti, desipienti, aliaque id genus patienti: tum neque paulo post in eis uel sudore, uel sanguinis profluuiũ, uel alio quodam simili euentente, securam morbi solutionem consecutam esse, uel extremæ contentionis ac cauilli, uel dementiae esse iudico. Siquidem hæc nõ inter ea numerantur, quæ raro contingunt, sed quæ potius quotidie apparent. Nos sane turbationem in morbo adeo subitam, iudicium seu crism appellamus. Atque finire ipsam plerunque ad salutem, interim ad exitium ægrotantis affirmamus. Si porrò quis aliud quippiam, nõ hoc iudicium esse dicat, & deinde cõtentiosus sermoni meo obstrapat, is opinionẽ suã, non me reprehẽdit. Præstabat igitur sciẽtes, quid tandem sibi uelit ipsum uocabulum, de re sermonẽ eos instituire. Sed horum inicitia ac contentio-

TERTIA CLASSIS.

T 3

ni

ni ne Aesculapius quidem ipse mederi possit. Atque hæc mihi plura, quam decebat, aduersus illos dicta sunt. Ceterum, quibus artis opera curæ sunt, cū illis iam de propofita hic consideratione differā.

Eandem inesse differentiam in diebus indicatorijs, quæ in ipsis iudicationibus.

Cap. 2.

Iudicia enim seu crises ipsæ omnibus diebus accidunt, sed neque pares numero, neque ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, quod aliæ bonæ, aliæ male eueniant. Quædam cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: non nullæ statim ab initio tuto inuadunt. Quinetiam in hoc plurimum differunt, quod hæc deficientes, illæ perfectæ sunt: nec minus, quod aliæ certis statutisq; diebus indicatæ præus, fiunt: aliæ repente, & ex improuiso non idioris modo, sed etiã artificibus eueniunt. Tot sunt iudiciorum differentia: tot etiam dierum decretoriorum. In duodecimo enim & decimosexto nullum unquam iudicatum uidi. In septimo, ne uel numerare omnes adhuc possum. In sexto iudicantur, sed cū difficilibus symptomatis, & periculo nõ mediocri, ad hæc absq; fide, imperfecte, obscure, sine notis, & ad malum. Cum igitur non solum mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædam dierum differentia, sed Archigenis etiam imitatoribus in artis operibus diligenter admodum uerfatis inuenta sit: insuper his superioribus Tarētini Heraclidis studiosis, qui ex usu speculatione collegerunt: postremo etiam Philotimi & Dioclis sectatoribus, alijsq; ueteribus; tum ante hos uniuersos Hippocratis diuino ingenio admirabilis æmulatoribus, quomodo non quis iure in dierum numero differentiam quandam statuat? Nam, quod in tot annis septimum iudicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, conspicue, & salubriter: sextum e contrario uiderim: non paruum quoddam discrimen ostendit. Porro, quod ego quidem nunquam duodecimum uiderim iudicantem, alius autem quispiam raro simul & imperfecte, infirmiter, cum periculo, obscure, sine signis, & male: neque hoc exiguum dierum differentiam indicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre. In duodecimo rari quidem adeo, ut nobis uisi sint nondum: & si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse uisa est: uel imperfecta, uel infida, uel periculosa, uel obscura, uel sine signis, uel omnino ad malum accidere uisa est. Voco imperfectam iudicationem, cum ex morbo quippiam relinquatur: Infidam seu incertam, cum morbi recidua contingit: Periculofam, quæ cum symptomatis grauibus accidit: Obscuram, quæ citra excretionem, uel abscessum quempiam euidentem euenit: Sine signis fieri dicitur, quæ a nullo priore die indicata est: Mala quod in ægri perniciem omnino desinat, nõ opus est, ut dicā. Rursum absolutam uoco, quæ in morbo nihil facit reliqui: Fidam, firmam, securam, quæ redit nunquam. Tutam, quæ sine periculosis symptomatibus accidit: Sic manifestam, cui excretio quædam, uel abscessus insignis ac conspicuus adest: Cum bonis signis accidit, quæ a contemplatorio prius indicata est: Bonam esse, quæ ad sanitatem desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit.

Aduersus eos, qui, quod auctores dissentirent, & indicatorij dies non easdem vires obtinerent.

uniuersam ipsorum doctrinam euertebant.

Cap. 3.

Dicet forsitan aliquis nihil uerum esse eorum, quæ diximus, sed nos argentum a iudicijs diebus accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanquam nothos quosdam pueros germano ueroq; generi assimilantes. Qua enim re moti alia, quam argento, contra euidentia mentiremur? Non enim genere iudicarij nobis conueniunt, neque ciues, aut familiares sunt, ut ipsis sine mercede subueniamus. Quid nanque uel melius esset, uel illis, ut decretorij esse putentur, uel nobis, si, ut sunt, ostenderimus? At, quemadmodum alia quoque per experientiam cognita indicamus libere, iniquissimum esse putantes ueritatem occultare, sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus, dicimus, uti uidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt, Diocles & Hippocrates) ite alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciaffe inueniamus, adhuc etiã magis, ut puto, confidimus, tanquam uera dicentes: Verum non consentiunt uniuersi hi (inquiunt) de iudicijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt. Item quidam hos, quidam illos iudicarios esse pronunciat: non eosdem uniuersi, sed ut cuique sua est opinio. Quid igitur per deos, quæso, ad illos dicas? Num, in quo dissenfum est, hoc omnino non esse dicitis? Atqui nondum conueneritis. Nam, quod accuratiore experientia, inquisitione, & iudicio huiusmodi opus habeant, apud omnes in confesso est. At, quod nullus eorum, qui dissentiant, uera nunciet, non modo non uos o eximij decretoriorum calumniatores, sed ne Pyrrhoneam quidem dubitationem professi recipiunt: quoniam hi dissensionem inexplicabilem, non simpliciter uniuersam quamlibet rei, quam ignorant, signum pronunciant. An igitur non licet iudicare, quis de decretorij diebus uera, quis falsa dicat? An possibile quidem, sed non facile? An etiam tempus longum, atque diligentiam accuratam desiderat? nam morborum initia interim latent. Vtrum iam is dies decretorius putandus est, in quo iudicij aliquis dies extitit, an in quo morbus primum discussus sit, considerationem quandam desiderat? Alius enim quispiam alterum ipsorum, arbitrator: alius alterum opinabitur: forsitan etiam aliquis neutrum, sed in quem plurimum iudicij tempus peruenit, eundem esse decretorium dicit, quando ad hoc usurpamus etiã, quod frequenter uiderimus. Erat autem hoc in diebus quibusdam impossibile, qui raro iudicant, uel casu quopiam. Non enim impossibile est hypothesis, si quis raris diebus incidat primis. Dein prius, quam longum iudicij expectant, de ipsis tanquam decretorij ferunt sententiã. Ex huiusmodi uniuersis necessariū est uerā

Aueram dierum iudicij historiam turbari. Si etenim, in quo quis iudicatus est, eum decretorium dicere mus, facillima sic eorum cognitio euaderet, & prope omnibus decretorij esse liceret: quoniam uero nõ satis est raro iudicantem uidisse, uerum crebro: tum ut crisis sit, quemadmodum recesui, bona, perfecta, secreta, manifesta, ad hæc tuta, & prius indicata: constat uniuersum in foriticam dubitationem incidere. Si enim quædam ex his, quæ dixi, adsint, quædam absint, & præsentia æquentur absentibus, uel exiguis aliorum sit excessus: liquet nos de huiusmodi die addubitatos esse decretorium, an non, appellare oporteat. Siquidẽ omnibus, quæ dixi, præsentibus, uel plurimis & maximis, adhuc dubitare summa est stultitia: quemadmodum si nullum ipsorum, uel omnino pauca, læuque potentia prædita adfuerint: quin etiam hic non ex decretorij numerandus est. Quod si parua quædam eorum, quæ ei adsunt, & non adsunt, differentia sit, manifestum est nos in dubitationem uenturos, utrum ex decretorij hic referendus est, an minus. Ego itaque ipse ab adulescentulo quidem dies decretorios obseruare incepi, ut ex mea ipsius experientia de ipsorum dissensione iudicarem: etsi iam clare de quibusdam memoriæ præteritæ uitio pronunciare non possim. Tale etiam Hippocrati, uiro nimirum ueraci, diu admodum accidisse uidetur, si quid ex primo Epidemion coniecturare oportet, ubi multos dies in unum conegit, quos in prognostico, & aphorismis circumcidere uidetur. Demonstratum autem nobis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarum euadet, prius Epidemion libros Hippocratem scripsisse, dum speculationes adhuc experientis exploraret, nec generatim sententiã de eis proferre auderet. Quamobrem ij, qui dies iudicarios tollunt, tanquam non existentes, quoniam de illis inter medicos non conueniat, non adeo in artis operibus animum aduertisse mihi apparent. Nã, si aduertissent, non solum in quibusdam diebus discordare scribentes de ijs, sed etiam in plurimis conuenire ubi considerant, & deinde experientia suæ meminerint, inuenirent nimirum alterius esse naturæ illos, in quibus consentiunt, alterius illos ubi discrepant. Quis enim uel vij, uel xj, uel xiiij, uel alios quosdam similes non dixerit esse iudicarios? Nemo, opinor. Apparent enim omnes tanquam uno ore de ipsis pronunciare. Atqui si de omnibus inter scriptores conueniret, forsitan omnes ipsos ordine liceret sine iudicio & inquisitione ueritatis aliquem imitari, qui primus de iudicarijs diebus differuit. Cum autem in plurimis discordant, non adhuc huiusmodi quid cogitare licet. Sed mihi mirari succurrit uiros ob ueritatis acquirendæ studium. Nempe, quod nõ eosdem omnes dicant, sed in quibusdam discrepant, neque temere, neque sine ratione mihi facere uidentur. At, qui dies, omnes iudicationum notas conseruant paulo ante a me scriptas, in ijs uniuersi pari modo sentiunt: Qui uero ambiguitatem aliquam ac dubitationem habent inde, quod non nullæ eis notæ adsunt, quædam non, aut ita simili modo ab omnibus scribuntur. Vnde conijcere est non obscure decretoriorum dierum naturam quandam esse propriam, eximiam. Quos enim seorsum uniusquisque nostrum ad talium experientiam deueniens, iudicarios pronunciauerit ex eo, quod omnes iudicationum notas conseruent, eosdem apud illos quoque in confesso esse inuenias: sicut etiã, quos experientia nemo potest iudicare, de his esse dissensionem. Nullum igitur ego his maius iudicium de iudicariorum dierum natura existimo quam quod de ijs, qui omnes iudicationum notas habent, has quoque apud illos reperias, omnesq; conuenire: de quibus quis dubitet, de ijs dissentire. Nã in talibus controuersia fide ijs, qui in confesso sunt, firmam astruit. Præstaret sophistis cauillos aliquando odio profecutus, de illis, qui omnes habent iudicationum notas, omnibusq; in confesso sunt, propte sententiã dicere, & de reliquis considerare: quandoquidẽ propter dubitationem, quæ in paucissimis est, certitudinem in plurimis [adeo conspicuã] peruertere extreme absurdum est. Age igitur, nos, si ueritati studemus, ipsorum iudicio integre manum admoliamur, & primos sane tanquam regulas qualdã, omnes iudiciorum notas habentes apponamus: secundos, his proximos: deinde tertium quendam & quartum ordinem statuamus, & cuiusque dignitatem indicemus. Etenim huiusmodi cognitio ad curationes morborum [& solutiones] non leue momentum adfert: ne uidelicet ijs timeamus, qui fide diebus iudicari sunt, aut tenuem uictum præbeamus: neue perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus.

De uiribus dierum indicatoriorum, ac primo quidem de quarti, septimi,

& sexti natura.

Cap. 4.

Primum itaque omnium dierum decretoriorum septimum dicimus, non numero uidelicet & ordine primum, sed potentia & dignitate: omnes enim summatim decretoriorum notas occupat. Etenim plurimos iudicat, & absolute, item cum manifesta excretionem, uel abscessu, sine periculo uehemētri: & ut plurimum quartus eum prænuñciat. Nã, si urinae in illo plane, uel sputi, uel deiectionis, uel appetitus, uel mentis, uel sensus, uel alterius cuiusdam similis manifesta contigit mutatio: illam ut non similes in septimo iudicatio comitetur, quomodo fieri posset, bona, si ad salutem: mala, si ad peiora pertendat? Plerumque igitur bona iudicia eueniunt in die septimo: etenim hoc ei præter ceteros accedit, quanquam non nulli etiam in eo moriantur, & euidenti conuersione ad peiora pergentes, insequenti quodã decretorio intereunt. Sextum autem diem, quanto pauciores in eo iudicantur, quam in septimo, rãto quoq; maligniorẽ inuenio, ut qui fere ex aduerso natura septimo oppositus sit. Etenim, qui in quarto ad peiorem statum recidunt, plerique sexto moriuntur. E contrario rursum, si bona conuersione contingat, septimum expectabit. Et, si raro interim ad meliorem conuersionem in quarto die euenientem sextus excipiens iudicari, incredibile est, quanta cū perturbatione, periculo, & metu hoc fiat, quasi æger statim adeo fato sit functurus. Nã, si in delationem animi, quam cataphoram dicunt, incidant, sopori

TERTIA CLASSIS.

T 4 graui

gravi simile quid ipsis obuenit: suntque tum omnis sensus, tum uocis expertes, & si quæ excretio pro-

A. l. 3. f. t. t. 4. c. d. 91. 379. F

A. l. 4. f. 2. t. 2. c. i. p. 835. F

* μεταβλη- xov.

De ordine dierum indicatoriorum ad uigesimam usque diem. Cap. 3. Vta itaq; illa uice prooemij alicuius propter speculationis celebritatem mihi esse prælibata.

De quintodecimo quid dicendum, cum nullâ hic de eo mentionem haberi uideamus?

A. l. 4. f. 2. t. 2. c. i. p. 834.

A solutionis modo plurimum differre: Neque enim bonas salubresq; ipsas esse, uerum inaltiosas pluri-

Solutio rationum, quæ morborum initium, quasi inexplicabile ostendebant. Cap. 6.

Ceterum est aliquis hic, qui roget: quod tandem morborum principium? Etenim uigilant, cibos fastidiunt, capite grauantur, segnes, & ad motum pigri fiunt, toto corpore lassitudinem sentiunt

fastidium, & totius corporis grauitas, uel lassitudinis sensus: uerum singula hæc, diuersa quædam a febre existentia, febrem denunciant. Tu igitur ò sophista mentem his aduerte. Febris inuadens, maximeq; acuta, neque nos, neque idiotam quemlibet latere potest. Finge autem, si uoles, latere nos quoque, sed mirarer, si diutius hora ægrotantem, licet omnino sensus expertus sit, latuerit. Putet itaque inuasisse hora decima, sit autem uerum initium, quod non decima, sed nona hora contigerit. Quid hoc ad dies decretorios? In hoc artis medicæ opera nimis, uti uides, pereunt, quod ægrotantium nō nullos hora una latuit. Hippocrates sane medicorum omnium diligentissimus, uniuersa hæc cum obseruasset, quemadmodum, quod complures repente nullo prius oborto symptomate, quidam stando in rectum fatigati, febricitare inciperunt, memoriæ prodidit: ita iudicationes euenientes a primo die, quo febricitauit homo, non ab illo, quo capite doluit, uel huiusmodi aliud quippiam passus est, accurate inspexit, quoniam in huiusmodi principijs decretoriorum dierum experientia Medicis est. Porro tu, si principia ratione contemplabilia uis inspicere, forsitan *de a ad hanc*, id est perpetuæ inuolutudinis placitum attinges. At non Asclepiadarum medicina talis est. Ratione siquidem contemplatorias illi febres neque dignoscere, neque curare dignati sunt. Sensiles autem, & claras, & potissimum cum acutæ sint, in quibus & decretoriorum dierum contemplationem requirimus, neque idiotam quemlibet, neq; Medicum latere possunt. Quid iam tibi uis? An in ijs, qui statim decubuerunt, obseruationem facere, uel qui stando in erectum defatigati sunt? Hippocrates etenim in utrisq; faciens, eosdem de ambobus decretorios pronunciauit, non ubi primū capite doluit, sed cum primum febricitauit, morbi initium cōstituēs. Ita singuli alij, quibus ars curæ est, non sermones falsi probabiliter contexti. Iam quidem morbi principium Medicis facillime cognoscitur. Siquis uero seipsum ab hac appellatione eximit, nondumq; persuasum habet, tum negari non solum nos, sed etiam Hippocratem, Dioclem, reliquosq; alios, quorum prius mentionem fecimus, existimat, is Cadmeam uictoriam uincat.

De facultate dierum iudicatoriorum aduersus sophistas.

Cap. 7.

Nos enim sophistas reprehendere nunc non instituimus, quoniam superuacuum: uerum ijs, qui ueritatem sectantur, speculationem nostram impertimus. Ponamus iam huiusmodi quendam ægrum clarioris doctrinæ gratia, qui decima diei hora acuta febre consistari incipiat: unde sophistis quærere iubentes principium ratione contemplatorium, ipsi secundum diem, an aliquod aliud initium accessio altera in ipso faciat sensibile & clarum, obseruabimus. Dein eodem modo tertium, ut, siue per triduum, siue quotidie fiant accessiones, cognoscamus. Hoc autem magis, siue in paribus, siue in imparibus diebus uehementius intendatur. Esto febris continua, per triduum accessiones: tertio quidem die, hora undecima: quinto, noctis hora prima accessionem habeat: septimo noctis hora tertia: semper. n. G accessionem duabus horis post uenire statuamus. Quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, undecimi septima fiet accessio. Sunt iam huic alia similia per uniuersum morbi decursum a principio ad usque noctem undecimam. Undecimo uero die coloratiores simul urinæ reddantur, & quasi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius non uisæ. Hic non mediocri spes est uere medicis morbum in decimoquarto die discussum iri. Euenit tamen subinde solutionem in dierum quendam sequentium incidere. At, hoc quo pacto fiat, sermonis de iudicijs proprium existit: eaq; de causa in illo dicemus. Nunc autē de decretorijs diebus differere proposuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, propius uenire apparet. Inuadat enim quotacunque hora decimatertiæ noctis accessio cum totius corporis concussione, quam Græci *σπασμὸς* nominant. Fieri siquidem potest, ut horam consuetā præoccupet, aut non præoccupet: ambo enim eueniunt: magis tamen, ut alterum præoccupet, cum crisis futura est. Sit iam quoque molesta grauisq; si placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq; iudicium fore speremus: quoniam impossibile est eum, qui tam grauius laborarit, in accessione decimatertia nocte incipiente non iudicari. Iam uero, ut nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauem: inuadat accessio hora octaua cum uehementi corporis concussione: nullumq; aliud ex ijs, quæ [in crisis superueniunt, symptoma adfit:] pulsus fiat inordinatus, inæqualis: sed motus crebriores, elati, & magni appareant: Huiusmodi æger, ubi accessio cum corporis concussione inuadens uigorem suum receperit, sudare statim decretorio modo in decimoquarto uidelicet die incipit: sic enim euenit decimatertia nocte hora octaua, si accessio inuadat. Itaque iam facilius pro euacuationis ratione spiret, moueatq; sese, & pulsus edat meliores: tum facilis toleratio ista comiteretur: & toto die uniuersum corpus æqualiter infuset: dein ad uesperam in totum febrile leuetur: Talis æger tuto iudicatus est. Procedente tempore paulatim ipsum recreare cibus & reficere conuenit: nihil etiam timere. Dies enim fida fuit, omnesq; decretoria notæ concurrerunt. Nempe, quod undecimo die in urinis quid iudicatorium apparuit, signum est iudicij, quod *σπασμὸς* (i. e. cum bonis signis) merito nuncupatur. Item nox grauis, quæ accessionem præcedit, & insultus cum concussione, pulsuum commotio decretoria, sudores boni: Atque ob hoc clarum iudicij merito nominatur: quod sine periculis horrendis euenit, tutum: Quineriam perfectum, quod febrem perfecte discussit: Bonum ob hoc ipsum, & quod sine periculo. Quod igitur iudicio testimonium afferendum relinquatur? Huic mihi animum adhibeas, & fidele iudicium est, securum, & a metu de morbi recidua remotum. Vnde hoc accepimus? Nempe quod alia singula ex uno quopiã, uel etiam duobus, uel pluribus quidem, sed non ex uniuersis factis oriuntur: uerum quod cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indiget: in quibus diei quoque natura est. Nam, si alijs omnibus, quæ retuli, euenientibus, crisis

† Quidam ant. cod. habet, crisisibus assidet, symptoma de sic.

A crisis in decimumquintum incidisset, non perinde secunda esset. Fides igitur exquisita iudicij a die sigillatur, ac obsignatur. Atque hic decretoriorum dierum est usus. At, si quis solos ipsos omne posse existimet, is non solum plus ignorat, quàm cognoscit, immo sophistis etiam contradicendi occasionem exhibet. Dicunt igitur statim, si fidem in morborum solutionibus decimi quarti diei natura præberet, fidem ipsum esse uel sine multis sudoribus & salubribus oporteret. Quomodo autem sermo nugax sit, ego ne uel ostendere prorsus uolui, sed singulos medicorum scholam frequentantes tantum prius eruditos esse, quàm frequentarent, ut cauillos ac captiones saltem manifestas adeo possint cognoscere. Huiusmodi siquidem nugacitas omne peruertit auxilium, neque uenæ incisionem non nunquam auxiliari demonstrans. Si nanq; auxiliaretur, cur tandem non statim eos, quibus uena incisa est, in balneum dimittimus, aucterq; nutrimus, uerum in lecto continemus, & tenui uictus ratione fouemus? Quid, quod nec cataplasma apponimus? Etenim hoc repletos, lotos, & ebrios iuuat. Quin nec clysterem, neque ex omnibus aliud quodlibet: similis nanque loquacitas est. Sed, quoniam artem tam mirabilem ac magnam pro Asclepiadis ueteribus Lanifices & Telonæ tractant, oportet uidelicet nos quoque eam oppugnatam uindicare: Dicereq; quod, si quis seu causam, seu signum quodlibet, si quidem unū unius uel efficiens, uel in dextera esse dicatur, ostendat impotens ipsum esse circa pollicitationem, ut quod alterius præsentiam semper requirat, pulchre opinionem reprehendet. Si uero aut facere, aut indicare simul plura coeuntia hoc aliquid dicatur, nugax est, qui seorsum ipsorum unumquodque aggreditur. Nō enim unumquodque ipsorum priuatim tanquam non sufficiens, sed uniuersa simul subuertere cōuenit. Dixeris equidem sic, puto, & si decem aliqui pondus quodlibet attollere possint, singuli uero priuatim nullum possint, ad operis totius absolutionem unum inferri. Quid iam uis: utrum decretorios dies fidæ morborum solutionis esse causas, an signa? In utrisque siquidem sophisma promptè deprehenditur. Vis, prius causas statuamus, quemadmodum & uenæ sectionem, & clysterem, & cataplasma, aliaq; singula præsidia causas sanitatis esse dicimus: uerum, ut illorum nullum adeo ualidum erat, ut sine alijs restitueret sanitatem, ita nec decretorius dies. Rursus igitur, si tibi uideatur, non causas, sed signa dicamus, qualia in urinis, alui recrementis, sputo, atque huiusmodi alijs uniuersis cernuntur: sed nec illorum nullum solum poterat uel salutem uel mortem indicare. Atqui, si neque ut causas, neq; ut signa decretorios dies censere semper solos aut facere, aut indicare idem, uerum cum plurimum congressu, nullam adhuc rationem sophisma ipsorum habebit. Non enim hæc decretoriorum dierum recta exploratio, quod etiam sine alijs signis decretorijs fidi sint, uerum alia quædam, [quæ sane] re uera est. Nam, si alijs uniuersis iudicijs eodem modo habentibus, decretorius dies solum destituatur, multū a iudicij fide tolletur. Quod si uero alijs decernendi signis non admodum completis, decretorium ipsi diem apposeris, solutionis securæ spes quædam affulget. Iam uero, si hoc etiam solum decretorijs diebus adfit, nempe cum ipsis frequenter uel plurima & maxima decretoria signa, uel etiam uniuersa [concurrere,] æquum uidelicet esset huius tantum occasione propriam [quandam] decernendi dierum naturam esse putare. Cum igitur ad hoc a seipsis quoque aliquid adferunt in medium, non multo sane magis ipsos, ab illis, qui nihil inferunt, neque multis iudicandi signis concurrunt, separabimus, cœu propriam illi, hi uero propriam naturam habeant? mihi quidem etiam admodum uideatur. Itaq; rursus a sophistis, qui artis optima conspurcant, recedentes, memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quem continue febricitantem, per triduum accessionem experiri, ad diem undecimum deducentes sermone, decretorium in urinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse: nunc haud ita sit, sed iniudicatum adhuc, in decimam quintam noctem accessionem, quæ in ea accidit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentem, pari modo sudore iudicari fingamus in die sextodecimo, ut euidenter cognoscamus, quantam uirtutem dies decretorius obtineat. Primum etenim neque probe sudauerit hic ægrotus, neque perfecte in illo die febris eum dimiserit. Quod si aliquid utique præter opinionem euenit, sine fide omnino crisis est: item, si æger quid peccet, morbus denuo reuertetur.

De regulis, quibus comprehenditur dies iudicarius, quando iudicium ad multos dies uidetur pertinere.

Cap. 8.

Iterum ergo protrahentes eundem ægrotum, quarto die signum decretorium habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra undecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Contemplatorius enim in secunda septimana, undecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, sicut undecimus quartum decimum, ita quartus septimum, qualisnam erit. Fiat autem in septima nocte hora tertia, accessio, sicut prius statutum est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: nocte iam finiente sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febrile leuetur ad uesperam. Hic rursus animum mihi aduertat. Cuius enim gratia ægrum produxerim, nō paruum est. Siquidem in prima hypothesei decimatertia nocte accessionem expertus more decretorio, deinde quartodecimo febrile beratus, non decimotertio, sed decimoquarto iudicatus esse dicebatur. Nunc autem, sudores licet ex morbi solutione in octauum diem totum exciderint, tamen septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibendus enim animus est, neque simpliciter accessionum principijs, etiam cum decretorijs notis inuadant: neque cum primum sudare, uel alio quouis pacto inceperint iudicari. Etenim hoc solum fidem non habet, immo nec cum primum febris decessit. Quanquam nec duo coeuntia reliqua maiorem potentiam

tentiam necessario habent. Etenim tria conuenientia omnem quaestionem tollerè conspicuum est. **D**ico autem, si in uno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudicium incipiat, & perfecta solutio sequatur. Si quidem partitionem fecerimus, distinguetur primum & maxime, diebus, quos indices & contemplatorios appellant. Si nanque uel quarto uel undecimo indice facto crisis quolibet modo atigerit uel septimum uel decimum quartum, illorum ipsam crisis esse arbitrari oportet. Porro, si perfecte iudicium extra illos dies cadat, ut neque in illis incipiat, neque compleatur, constat non adhuc esse dicendum, morbum in septimo, aut decimo quarto iudicatum, uerum in alio quopiam die, qui totam crisis in se comprehendat. Et, si tamen nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingens dies, ad notas has respiciens distingues, utriusnam sit: nempe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus diebus si aeger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium: quemadmodum, si paribus, illius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Ceterum ad dierum naturam hoc pacto: si ambigas, utrum noni diei, uel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonum, perfectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerum decernendi temporum: quoniam haec tria erant, decretoriae accessionis initium, decretoriae motionis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi uendicat. **F** Sic &, ipsum tempus iudicij utra die fuerit longius, illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem haec notae uno die introducuntur, huic tu quoque iudicium tribues: Et, si una ex his relinquatur, sic quoque adhuc adscribes: sed iam & alterum ipsius crisis participè fieri putabis. Si uero aequales notae fuerint, iudicium quoque utriusque diei commune esse censebis. Interim uero non duos modo, sed tres etiam dies iudicium attingit. Iterum igitur hic mediam, quantum ad temporis longitudinem attinet, praepones: non tamen uniuersum ei concedes, sed primum quidem, si absq; indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandum est: quoniam diximus maximam hoc potentiam habere. Secundo regulis quoque alijs, quas modo enarrare desij, utendum est, nempe accessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tempore.

De prima ac secunda die, & de nomine crisis uel iudicij.

Cap. 9.

Quoniam uero de his abunde satis diffinitum est, reuersi denuo, uti prius usque ad diem uigesimali, ita iam post illum decretorios enumerabimus: tantummodo prius relatis iam adijcentes, quantum ad praesentem disputationem conducit: item ne ulla iam commemoratis quaestio desit. Quid autem hoc est? De primo die in morbis, & secundo non diximus in superiore sermone, etsi Dioclis imitatoribus hi quoque decernere de morbis uisi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nam, si praepos ac subita in egrotatis corpore perturbatio, morbi solutionem praecedens, crisis siue iudicium nominatur, neque primū diem, neque secundum decretorios esse censebimus: quia uelut fluctuatio solutionem praecedens, nequaquam in his est conspicua. Si uero solutionem simpliciter, iudicium uoces, hi quoque erunt decretorij. Quare omnes febres diariae solutionem partim in primo statim die, partim in secundo nanciscuntur. De significato igitur quaestio hic magis est, quam de re ipsa. Ipsam enim rem, liberari uidelicet plerisque febribus in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quaestionis pertinet illud quoque, an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crisis esse factam dicendum: an, cum insignis quaequam mutatio acciderit. Quinetiam ipsum solutionis nomen utrum, cum ad sanitatem aeger reciderit, duntaxat inferendum sit, an etiam, ubi mors secuta, adhuc morbus sic quoque solui dicendus, magnam inquisitionem obtinet. Cum uero huiusmodi disquirendi otium suppetet, rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore commentario solam ipsam utilitatem demonstrare proposuimus, quam & sine demonstrationibus logicis ex hypothesi colligere possum. Fingamus enim perturbationem ante exactam solutionem, crisis simpliciter appellare: Aliarum nulla crisis absolute, uerum quae ad perniciem tendit, mala crisis totum hoc nominetur. Quae insignis quidem momentum attulit, morbum uero non soluit perfecte, deficiens appelletur. Alia, quae insigniter ad peiora declinat, imperfecta, simul & mala. Sic quidem, cum singulas res priuatim absolute clareq; indicare uoluerimus. Interdum uero interpretationibus defectiuis appellatis utentes, iudicia nominamus uniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, uel imperfecti. Atque hanc deficientem interpretationem apud omnes homines satis in usu esse, alibi declaratum est copiosius. Sed nunc quoque dicemus, quantum ad praesens institutum est. Choenicem sane, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram neque cum maior, quam par sit, existat, neque cum minor iusto, eodem appellasse uocabulo conuenit, quoniam quantitatem aliquam certam unumquodque tale nomen indicat. Attamen est, cum choenicem minorem, maioremque, ac conuenit, nuncupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitum simpliciter, sed magnum cubitum aut paruum nominamus: absolute uero, solum iustum. Aliquando non nulla secundum uehementem excessum, generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam apud poetam scribi dicimus, alium praeter Homerum neminem intelligentes, infiniti licet alij poetae sint. Huius farinae est, quod dicitur apud Comicum: Et rarum est, ut, qui homo, sit homo. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticum, non secundum hominis naturam esse putantes, ad integros in ea natura & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem,

A nem, alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinae opera momenti afferat: iam colligere est ex praescriptorum nominum hypothesi. Quod enim omnes iudiciorum notas habet, iudicium absolute sermone uocatur: alia, cum appositione nominis appellabuntur. Iam, si non subita mutationis perturbatione, uerum solam ipsam mutationem uoluerit quispiam iudicatione nominare, bona quidem, si mulq; perfecta solutio, simplici sermone crisis uocabitur: reliquae cum appositione omnes.

De indicatorijs diebus, qui post xx. enumerantur.

Cap. 10.

Proinde, qui post uigesimali diem decretorij? hoc enim una mihi propositum est percensere. Archigenis, Dioclisq; studiosi uigesimali primum ante omnes potissimum primo loco dignantur. Etenim Archigenes ipsum uigesimali praeposuit: mihi tamen aliter uisum est, sicut & Hippocrati: Ostendetur autem id in sequentibus. Simili modo etiam de uigesimali septimo habet: si quidem ego hunc etiam uigesimali octauo antepono, illi postponunt. Habet autem trigesimali quartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt uigesimali quartus, & trigesimali primus: & multo his adhuc minus trigesimali septimus: ita ut in dierum decernentium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus esse uideatur, & magis ex non decernentibus esse. Porro alia tota dierum multitudine **B** inter uigesimali & quadragesimum, decernendi omnino expers est. Audi ipsos: iam tibi referuntur: Vigesimali secundus, uigesimali tertius, uigesimali quintus, uigesimali sextus, uigesimali nonus, trigesimali, trigesimali secundus, trigesimali tertius, trigesimali quintus, trigesimali sextus, trigesimali octauus, trigesimali nonus. Vniuersi duodecim sunt. Et usque ad quartumdecimum quidem magna sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt, quae usque ad uigesimali habentur. Quae post hunc ad quadragesimum succedunt, paulatim uehementiam efficaciamq; remittunt. Adeo ut, qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus langueant, concoctione potius & abscessibus, quam excretionibus morbos finientes. Accidunt in his quoque per excretionem interdum iudicia, sed raro, nec magnam habent uehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complentur, maxime cum in abscessum finiunt. Atque alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates plane contemnere uidetur. Sexagesimi tamen, & octogesimali, & centesimali uigesimali rationem habet. Ab ijs alios quidem septem mensibus, alios septem annis finiri ait: alios uero, ut uerisimile est, in binis annorum hebdomadis & ternis. Non desunt, qui etiam quadragesimali secundi & quadragesimali quinti, insuper quadragesimali octauo & quorundam aliorum dierum meminerunt, de quibus uniuersis sermo nobis futurus est.

Quae errata crisis diem protrahere aut accelerare soleant, ac de usu & ratione diei indicatorij praenoscendi.

Cap. 11.

Itaque plurimis Medicis impossibile uidetur praesagiri diem, quo de morbo decerneretur. Re uera tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artem tractare studeat. At, si, uel priusquam edidicerit, apud aegrotos uerletur, nihil amplius aget, quam operam frustra ludet: uel, si ipsam diligenter didicerit operari, uero neglexerit, longe quidem altero, qui non antea didicit, melior: abest tamen permultum is quoque a perfectione. Quapropter, qui praecius esse cogitat diei de morbo iudicari, huic in primis ex amissi cognoscenda sunt, quae Hippocrates in opere prognostico tradidit: deinde quae de constitutionibus in alijs libris memoriae prodidit: postea de aratibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum non nulla etiam in prognostico perdocuit: ubi iam haec edidicerit, pulsum cognitionem adiungens, facili negotio iudicij diem praenoscet. Vbi, si quidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die euidentis quaedam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atque haec breuius iam explicata sunt, longe uerissima. Porro, si quis letalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit: quaque, si haec quoque cognoscat, concoctionis autem notas ignoret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis praesagiorum opus relegendum praeposuit: nam periculosi symptomatis praesentibus una cum [aliqua] concoctionis nota quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quod si hunc excesserit, octauo: si in imparibus, septimo. Bonis signis apparentibus, septimo die morbus discutietur. Etenim letalia signa cum notis concoctionis nunquam euenierint. Haec autem non minus, quam periculosa & salutaria inspicenda sunt, quia, si quarto apparuerint, septimo aderit mors. Dictum autem est hoc nominari crisis malam. Animum hic aduertat, necesse est, letalium signorum tum magnitudini, tum copiae. Si nanque multa magnaque die quarto euenierint, accessionibus distinguendum erit de morte futura: ad haec cognoscendum hominem sexto die moriturum esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem, & magnitudinem, & symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quae ex potentia sumitur, exacte dignoscenda est. Verum, quomodo haec ab illa, quae ab imaginatione aestimatur, distinguenda ueniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confunderè & conturbare non oportet, sed quantum ad dies tantum decretorios proprie pertinet, huc transferendum est. Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruassemus, quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehendimus. Ex sua natura, inquam hoc est, si nullum rarum, & magnum incidat uel extrinsecus, uel ex ipsa morbi conditione,

tionem, uel etiam ægrotantis habitu, quartus omnino septimum indicat. Ceterum, siquid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturi sumus: uel morbus uehementer, uel obscure ad iudicium propellatur: & ægrotantis uires aut ualidæ, aut imbecilles extiterint, attendendum est, distinguendumq; æger periturusne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso decernatur. Si quidem, ubi malum aliquod extrinsecus præter spem euenit, & morbus non simpliciter acutus, uerum peracutus sit, ad hæc uires ægri imbecillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimū diem non expectat, uerum sexto æger huiusmodi morietur: præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quod si nihil extrinsecus erratum sit, & morbi motus haud ita præceps ac uelox, & æger ualidus: si quidem manifestum in quarto die malum iudicium fuit, septimo interitus comitabitur: Si uero obscurum, excedet hunc quoque. Iam uero, si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono æger decedet. Quæ porro manifesta, quæ obscura indicia uocentur, in libris de crisi exactius monstratum est: Quinetiam in hoc, sermone procedente indicaturi sumus. Prius autem ad reliquas distinctiones reuertor. Appareat enim euidenter bonum in quarto die signum: nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quænam igitur sunt, quæ committuntur peccata? Quædam sane ab ipso ægrotante uidelicet: quædam a Medicis his admirandis, purantibus, nisi quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se uel cataplasma imposuerit, uel perfuderit, adusserit, uel clysterem indiderit, uel uenam inciderit, uel cucurbitulas adiunxerit, uel confriuerit, uel nutriuerit, aut huiusmodi aliud feceritauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Non igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admissis. Quandoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus seruari prohibetur. Sic itaque Hippocrates undequaque admirabilis inquit: Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, iniunctione, & totius & partis insperione. Sic etiam Medicum naturæ ministrum appellat, re uera Medicum, non pharmacopolam quendam ex triuo: tantum enim hic a iusta naturæ ministri appellatione abest, ut etiam maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat: inimico uidelicet & naturæ ipsius, & ægrotantium hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiam de ægro aliquo euentum iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huius morbus soluetur isto die, primum si uictus ratione a nobis, non alio quodam Medico regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat, quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint, (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum,) opportunum erit dicere: Ut, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante, subito cogatur fugere, quanta ei noxa aduenit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum uel parietem * sentiens extimescat simul & fugam repente moliat: ite, si per tegulam quippiam defluat, uel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, uel alius etiam quomodocunque ipsum irrigauerit, ut locum mutare, uigil esse, & timere cogatur, & hoc non mediocre ipsi offensam inducit. Eodem pacto uicinorum tumultus, uel alia quædam talis uigilia causa eueniens, aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine etiam prædictionis perfectionem corrumpit. Vigilia siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem & crism ægris aduenientes, nihil præfagia offendunt: Quæ uero extrinsecus inopinata ueniunt, horum nihil Medicus præcognoscit: unde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secundum morbi rationem factæ adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in Aphorismorum principio præcipit inquit, Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, uerum etiam ægrum, assidentes, & exteriora. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum opportuna facito uniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intemperantia peccet. Postea ij, qui adiunt ei, nihil erroris committant, ut uel iram ob delicta concitent, uel tristitiam ex intèpestiuis nuncijs afferant: uel offensam, quod imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: ministerium inculcate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendam iussit, apposuit: nominat ipsum uno complexu nomine, exteriora, multiforme licet existat: atque hoc culpa uacat. Etenim pluuia, tonitru, fulgura, uicinorum tumultus, cantum latratu, insultus latronum, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis uniuersa exterioribus attribuantur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum naturæ motus impediunt, subinde circuituum ordinem destruant: quoniam, ubi quartus dies euidentis iudicij signum attulerit: si neque Medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorum quisquam, immo si neque extrinsecus error admissus sit, septimo die necessario crisis futura est. Ex quo innotescit non alium quendam esse, qui exacte præfagiu, alium qui rectam uictus rationem instituet, sed in eundem utraque conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrumpendum sit. Quod sane peccatum in uictus modo, quodlibet, (sic autem nunc nomino uniuersam morbi curam) iudicium impediatur, abunde ostendimus. Quod autem nec uictus ratio proba sine status morbi & crisis præfagio institui possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hæc mutua opera perpetuo indigent, non alius quispiam Medicus recte curauerit, alius exacte præfagiet: uerum, quicumque optimus fuerit, is præfagiet unà & curabit. Sed de huiusmodi

Aiufmodi in alijs commentarijs plenius tractamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cum clarum aliquod indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (ut diximus,) errore interea commisso. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit etiam sic iudicium septimanum: uerum aliquid de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit. Dicitur est in prioribus, quod perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adfuit iudicij. Si maius sit erratum, in septimo die crism fieri adhuc non permisit. Animus itaque diligenter adhibendus est hic omnibus, & offensæ magnitudo signis colligenda. Nam interpretari ipsam non solum difficile, sed prorsus etiam impossibile. Artificiosum uero discipulum reddere, ut hæc quoque ex amissi perdiscat, possibile. Sed huius temporis non est: magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rursus ad sermonis reliquum redeamus, primam hypothese in memoriam reuocantes. Quippe positum erat decernendi signum manifestum, & ualidum in quarto die morbi acuti, & natura salubris euenisse: deinde nullo errore commisso bonam omnino crism ad septimum diem futuram indicari. Si porro leuis plane contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamen exacte bonam. Si magnus, ut a septimo in sequentium aliquem recidat, attendendum esse noxæ magnitudini iubemus. Nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem, siue undecimum crisis delabatur. Itaque morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata letales fiunt. Quinetiam illi, qui omni periculo uacant, multis magnisque deinceps erroribus commissis, in letalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia morborum letalium causæ fiunt, quid in ægrotis expectandum est? Proinde iam clarum est indicium & decretoriorum dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse, quam qui ex æquo par illi uictus instituenti artifex est. Hic enim solus errorum uim disquirat, pernoscatq; tum solus offensæ magnitudinem & diei iudicari delapsum intelligere potest. Quemadmodum uero in morbis periculo uacantibus iudicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxam ægri acceperint, ita in letalibus præueniunt. Si enim cum dies quartus in letali morbo signum letale indicat, in septimum diem mala prædicetur crisis: peccatum uero non ita exiguum increta temporis contigerit, septimum diem crisis non expectabit: sed interim morbus iudicio malo uidelicet finietur. Sed, an quinto, uel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tum ex accessionum figura diffinietur. Quippe, quando in imparibus ipsæ fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodum exigua in ipso quarto uidelicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quando in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus sit, nec errorum magna offensæ, sextum expectat. Huiusmodi autem omnia indicium & decretoriorum dierum speculationem confundunt: cum pauci Medici recte uictum præscribant: pauci ægri obtemperant: pauci suum ministerij munus legitime obeant: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter Medicum tum accurate curandi, tum præfagiendi peritum esse conuenit: Accurate uero etiam læsionis magnitudinem discernere, ut, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exacte possit. Hinc perspicuum euadit, quicumque * animo pusillus humilisque fuerit, non solum non singula, quæ recesimus, in ægris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet.

Quod magna ex parte horam ipsam salutis, & mortis Medicum prædicere contingat, ac de diligentia in prædictione adhibenda.

Cap. 12.

AT generosus aliquis, uerique amator, tum qui labores in optimis quibusque rebus non refugiat, neque theorematum difficultatem, neque temporis prolixitatem, neque exercitij laborem uertit, ad commemoratorum perfectionem ueniet: ut non solum diem firmiter aliquando possit prædicere, sed etiam horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari, uel mori necessarium est. Posteaquam enim diem aliquando, uerbi gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissima accessionis tempore æger maxime grauatur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur uehementius, ut uix ad calorem reduci possit: color diutissime absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, uel etiam somnus ueternofus, aut aliud quippiam: hoc maxime tempus considerandum est. Quod si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem uel delirantem, uel cum impetu exilientem, uel * dissolutum uideas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed uehementer inardescentem, uertiginem e laborantem, capite dolentem, cordis, id est stomachi, morsu laborantem, uel id genus alijs, hoc maxime tempus esse suspicari conuenit. Porro, si principio accessionis uigoreq; mediocritet euenientibus, declinatio quædam, animi deliquia, sudores inæquales, frigidus, uel circa caput solum, uel ceruicem, uel pectus inferat: pulsus obscuros, exiguosq; efficiat, & his similia: hoc præcipue tempus obseruandum est, sciendumq; manifesto in pessimo accessionis tempore hominem moriturum. Atqui, si hoc diffinitum, cognitumq; aperte sit, nullum adhuc est negotium mortis horam dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus uehementiorem accessionem adferat, quam primus, tertius, & quintus: ad sextum diem mors prædicetur. Si uero pars accessionis grauissima, in ipsius insultu, eaque sexta hora apparet, in hac moriturum hominem non est operosum dicere. At hoc non dico, ut

quis

quis putet nunquam tali speculatione fretum falli posse: uerum maiore ex parte ueritatem assequi, non probabilis sermone, sed re ipsa ostendimus. Illud autem noui certo quosdam, qui optimis inuident, facere: Volunt enim futurum nos semper predicere, licet nullum interim signum firmum habeamus: quanquam aruspibus auguribusque denuo augurari immolareque concedant. Deinde simul quidem, obstreperunt nobis, tanquam maiorem, quam hominibus conueniat, speculationem appetentibus: simul uero in operibus tam acerbe predictiones inquirunt, ut nulli uates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed ueritatem ipsam, & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere oportet: & ubi haec tuto definiri possunt, predicere conator: si autem quid obscurum fuerit, sequentem diem expectare oportet. Porro, si nihil in ipso firmiter praesagire possimus, satius est tacere, quam temere pronunciantem falli. Ego sane ex tali securitate motus haud noui me in predictione longo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronunciau erim, uel tertianam esse hanc inuadentem febre iniquens, uel quartanam, uel quotidianam, uel harum quidem nullam, continuam uero & acutam aliquam, quartam diem non excedentem: uerum in omni principio futurum cognoscere non licet, nisi quis ex aenissim morbi speciem perfectam referat: & hoc ad opus de crisi pertinet.

De uia ac ratione indicatorum diem in acutis, ac longis morbis
pradicendi.

Cap. 13.

Iterum igitur ad institutum reuersi, dicamus, Si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in urinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus soluetur. Quinque, si multa letalia primo die statim deprehendantur, moritur plane non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum uero letale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, ut hic quarranus decedat. Distinguendum hic rursus est, utrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis longi ulla: an praeter quod concoctionis indicia desunt, etiam temporis signa adsunt. Si nanque, ut concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secundo quaternione morbus statim accipiet. Quod si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Ceterum, quantum extendetur, hoc non licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tantum autem ex hac praenotione ad probam uictus rationem praecipendam acquires, cognosces scilicet tantum alimenti modo conuenire, quantum statu post futuro. Cum enim morbus peracutus est, statim etiam extremos labores habet: in quo tenuissima uictus ratione utendum est. Cum autem secus est, paulo plenior uictum tantum admittere conuenit, quanto morbus extremis mitior clementiorque sit. Extrema, statim morbi appellat: siquidem peracutum quoque morbum extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & symptomata: id autem aliud nihil est, quam morbum uigere. Quod talis iam morbus secundum quaternionem excessurus sit, statim a principio manifestum est, secundo uero & tertio die accuratius intellexeris, in quam temporis prolixitatem extendetur: In quarto uel proxime conieceris futurum statum, & crism. Nam, si cruditatis signa & temporis nihil mentione dignum referunt, etiam tertio quaternione longius aegritudo extendetur. Enim uero, si claram aliquam mutationem faciat, non tamen iam signum aliquod concoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At, si crudus adhuc uideatur in septimo die, non tamen insignis quoddam & magnum temporis indicium habens, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimum quartum diem crism eius extensum iri: diffiniendum uero est exacte in undecimo: ut enim quartus septimi, sic undecimus decimi quarti index est. Vbi uero clarum aliquod & fidum ad amissum signum concoctionis iam antea innotuerit, in decimo quarto iudicium fore ait: obscurum si eueniat, alijs iam attendendum est. Si nanque morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstat, forsitan etiam decimus quartus decernet: sin minus, in decimo septimo crisis erit. At, si nihil in undecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimo quarto iudicium esse nequit. Considerandum hic totius morbi motus, aliaque symptomata omnia & indicia, utrum decimo septimo, uel etiam decimo octauo crisis speranda sit, an longius progressura. Interdum enim in his quoque iudicatur, plerumque uigesimo, interim uigesimo primo. Index autem amborum est decimus septimus, & magis uigesimo: decimus octauus autem [solus] uigesimo primo. Porro, si morbus quispiam mox ab initio non adeo celeriter mo tueatur, sed uelut comburens inuadat, & alia signa longioris temporis adsint: huius statum praesagire in principijs nemini licet: uerum, quod non intra decimum quartum diem crism accipiet, liquido constat: quousque uero extendetur, non constat: sed distinguere oportet prius, periculosus ne sit, an non. Si periculosus est, & praeterea uires aegri imbecillae, mors ante, quam in longum extendatur tempus, praeruet: si periculo uacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, ut celeriter iudicetur morbus, qui praemonstrat notam longi temporis. Quantum igitur tempus ad amissum ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperandum: uerum in decretorium dierum sequentibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura, in tertio accuratior. Quod si enim ad septimum usque diem cruditatis & temporis indicia uehementiora compareant, ante uigesimo diem crisis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent aequalia, potest. Itaque, si ante uigesimo diem decerni non posse,

”
”
”

”
”
”

* *εμπροσθεν* .i.
actione.
Alias *εναρ-*
χιας .i. euidentia.

A. l. 4. f. 2. r. 2.
c. 1. p. 834. F.

A posse, manifesto noueris, idque temporis notis uehementibus, inspicere tertium quaternionem: & si adhuc temporis cruditatisque signa in hoc intenduntur, procul a uigesimo die crism productum iri spem habeto: Aequalibus signis manentibus, hic quoque post uigesimo uenturam dicere licet: diem uero ipsum cognoscere iam non est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nanque semper magisque cruditatis signa exoluantur, primo post tertiam septimanam quaternario crism morbi sperato: si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadam progredietur. Qui autem morbi ad decimum quartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicantur. Post quadragesimum uero iudicia dissolui & lentis concoctionibus magis, quam subitis mutationibus, morbos solui: & nobis quidem prius dictum est, & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic uidetur, ut etiam Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoque praecipites mutationes, quemadmodum in aegris ab Hippocrate descriptis inuenias. Praesagiendi autem ipsorum methodus haec est: in summa enim signorum uires cognoscere oportet, sicut Hippocrates etiam praecipit, si quis praesagiendi peritus exacte futurus est. Plerique Medici, qui huiusmodi speculationem audent attingere, ad signorum numerum, non potestates respiciunt. Sed haec & in opere de crisi tractantur. Tempus autem fuerit discordiae sermonem aggredi, & experientia ac ratione eum explorare. Has siquidem alibi etiam ostendimus omnium, quae in medicina disquiruntur, esse iudices.

GAL. DE DIEBUS DECRETORIIS

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Experientia ac ratione vim explicat dierum indicatoriorum, indicat item illorum ordinem & proportionem, & qui quos ad morbos pertineant.

Quid hoc libro agendum.

Cap. 1.

Quantum sane ex diebus decretorijs medicinae operibus comoditatis adueniat, superiori commentario uniuersum ostendimus. Cur autem non omnes eodem modo de omnibus scripserint, dictum est hoc quoque antea. At, quo pacto non nulli ipsorum errauerint, alij recte fenserint, nondum exposuimus. Hoc itaque primum nunc repetendum: deinde causa explicanda erit, qua de neque omnium dierum numerus est decretorius, neque decernere nati eandem habent omnes potentiam. Porro, cum uniuerse medicinae artis speculationes, alia experientia, alia ratione, alia utroque inueniantur probenturque, conabimur hic quoque, ambobus instrumentis erratum deprehendere: recte scriptum laudare, approbareque. At, quoniam mentiri forte cuiquam uidear, si ex aegris a me obseruatis praedictos dies ab experientia commendari tibi persuadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, uir, ut ceteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermone apponere: & primum quidem confusum, ac indefinitum experimento, (cuius & ante meminimus) ad definita reducam.

Hypotheses, ut dierum indicatoriorum vis, experientia ac ratione comprobetur. Cap. 2.

Dictum est in ipsis, primum unum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in omnibus deinceps aegrotis fieri non esse necessarium: illos tantum numerandos, probandosque, in quibus nec ipse Medicus, nec aeger quid peccauerit, immo nec assistentes, aut etiam extrinsecus offensa quaequam obuenerit. Deinde morborum initia non ex ratione quaequam, sed ex ipsa actione capienda: cum primum aeger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, ut praesentem quempiam Medicum de hoc consilere desiderarit. Tertium, cum in plures se ordine consequentes dies, crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisierit, uehementer errabit: & quidem in experientia ipsa iudicium tale est. Ratione uero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post haec enarrabo. Naturalem esse conuenit, qui haec iudicet: & persuasum habere, naturam prorsus sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam uti. Horum quaedam ex libris de particularum usu ratiocinari licet: ostensum enim ibidem summum naturae in animali fingendo artificium: quaedam in conceptuum incremento, perfectione, & partu. Nam cuiusque animantis conceptui suum generis, statutum tempus exacte seruat, natura uidelicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post editionem seu partum unumquodque animans increfcit, absoluitur, & declinat praefinitis temporibus. Iam uero, qui libros de naturalibus facultatibus

TERTIA CLASSIS

V tibus

tibus perlegerit: item alios, quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus, per-
suasum, opinor, habebit, quantum prouidentiae simul & ordinationis naturae motus habeant. Si iam haec
crediderit, mireturque; artificium pariter & ordinem naturae, recordatus iterum, quantum ipsa superetur
prouidentia & ordine a caelestibus, inordinationem quandam, puto, substantiae nostrae motui connata
tribuet. Atque pulchrum omne, quod hic pulchrum sit atque etiam ordinatum, & artificiosum, ex su-
pernis innasci dicit: inordinatum, & erraticum ex materia, quae hic uersatur, prouenire: Atque haec
primus omnium, quorum memoria ad nos peruenit, Graecorum Hippocrates credit: post eum philo-
sophorum praecipui. At, nisi sermo in longum prouheretur, demonstrationes forsitan, quas dicunt, ad
fidem praedictorum dogmatum adduxissem. Verum haec praesenti sermoni sufficiunt. Expedi igitur
Medicum, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud, hoc certe persuasum habere, experien-
tiam iudicare, naturam rem quandam esse ordinatam: & cum materiam superauerit, proportionibus
quibusdam definitis, & periodis ordinatis motiones ipsius fieri. At, quae praeter rationem incidunt ali-
quando, ordinemque confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non plane materiam uicerit, sed impeditur
ab ea, prohibeturque suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi persuaseris, ac dein experientia per-
didiceris septimo die crism esse tutam simul & perfectam, sine periculo, cum bonis signis, & crebra:
ad haec ei, quae decimoquarto euenit, affimilem: insuper quartum diem septimi esse indicem: undecimum
uero decimi quarti: subibit statim de septimo considerare quippiam. Vbi enim prima hebdomas bifa-
riam diuisa fuerit, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, praenunciat, & secunda simili-
ter, quomodo non quis intelliget septimanam quaque perfectam quandam esse periodum, eum mediū
ab utroque extremo ex aequo distet, & propterea quoque ad ambo communionem similem obtineat?
Nam quartus morbos, qui primo die non cessarunt, soluit: undecimus rursum, quos septimus non dis-
cussit. Quod si morbus maior sit, quam ut quarto die crism accipiat, dies quidem quartum praeparat,
finem uero imponit septimus. Pari modo, qui septimo non desierunt, undecimo die natura soluere mo-
litur: atque sic in ipso uel decernit, uel ipsi decimoquarto praeparat. Ego quidem hic in speculatione si-
sto. Numeri uero an ipsi agere nati sint, an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, uerum substā-
tias, quae in temporis quodam spatio agunt, comitantes, philosophis considerandum relinquo. Cum
ergo id quis ceperit, quod utriusque communiter in confesso est, uidelicet caelestes substantias semper
suis motus proportionibus usas apparere: iam uero & in terrenis animantibus, quando exacta fruun-
tur ualitudine, aliud aliam impraegnationis, partus, incrementi, perfectionis, uigoris, inclinationis,
& dissolutionis, numeri proportionem possidere, crediderit nimirum & decretorios dies numerum
quendam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturae contrariis confundi.
Nam, si, ut ante dixi, ad experientiam deuenierit, septimanas nimirum potentes inueniet: proxi-
me his quaterniones: inspiciet autem dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum,
quaratione fiat, ut decernere possint. Ad haec magis inquirere, inuestigabitque diem septimumde-
cimum, decimumoctauum, uigesimum, uigesimumprimum, omnesque deinceps his respondentes.
Si etenim in uigesimum diem tres septimanas finiunt, ut Hippocrates arbitratur, oportet indubie de-
cimumseptimum uigesimi esse indicem: excidere autem e primo dierum decretoriorum ordine decimum-
octauum & uigesimum primum. Porro, si integrae hebdomades connumeranda sunt, decimumoctauus ui-
gesimi primi index erit: ratione uero nullam decretoriam habebunt decimumseptimus & uigesimus dies.

De diebus indicatorijs ex Hippocratis obseruatione primo libro de uulg. morb.

Cap. 3.

Primum itaque, quo modo experientia hos commendat, percenseamus, deinde sic ad rationem per-
ueniamus. Ceterum experientiae mentionem ab Hippocratis sententia sumemus, auspiciat a pri-
mo libro de morbis uulgaribus. Scripsit itaque de morbis, qui ex secunda aeris mutatione prouene-
runt, hunc in modum: Febres ardentes paucissimae ortae sunt, minimeque his obnoxij laborant. Neque
enim sanguinis profluuium, nisi exiguum adeo, idque paucis accidit: neque deliria: reliqua omnia facile
tulerunt. Crisis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimo septimo die cum remit-
tentibus. Dein ad finem tertiae constitutionis, exquisitius adhuc de ijs, qui decimo septimo die iudicati
sunt, ita pronunciat: Quae circa iudicia, unde cognoscimus, similia, aut dissimilia sunt. Quippe
fratres duo Epigenis eadem simul hora febricitare inceperunt: decubuerunt iuxta theatrum. Natu
maioris morbus sexto, iunioris septimo die iudicatus est: remisit diebus quinque alter, sex alter. Inde
eadem utriusque hora simul reuersus est. Post uniuersus morbus utriusque pariter decimo septimo die in
crism incidit. At hoc nondum fidei satis forsitan habet, quo decimumseptimum diem ordini decreto-
rio numerandum, aut inde reiiciendum esse credamus, quod duos iudicauerit. Adhibeamus igitur animum
ijs, quae deinceps dicuntur: Plurimis sexto die iudicium de morbo euenit. Remissiones eius diebus
sex durarunt. A reditu quinto die crisis subsecuta est. Hoc iam memoratu dignum est, si & in secunda
aeris constitutione septimo decimo nouit permultos ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum
fratres duos, uerum etiam alios complures sexto die crism sustinuisse primum ait: deinde febrim eos
sex diebus remisisse: postea crism accessisse die quinto, hoc est decimo septimo a morbi exordio. Sed
his subiungit: Quibus septimo die crisis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt. Post
crisidiam tertio iudicati sunt, hoc est hi quoque in uniuersum xvij. Post haec rursus: Quibus iudicium
quinto die obuenit, & febris septem diebus remisit: deinde reuersa triduum eos exercuit: rursus
remisit,

A. I. 4. f. 2. r. 2.
c. 3. p. 836. f.

In antiquis
legitur αλογον
irracionale.

« **A** remisit, altero redijt: & his decimo septimo die de morbo iudicium contigit. Quinetiam alios quosdam
sexto die crism passos scribit: sex item diebus morbum remisisse: dein reuersum tribus diebus occu-
passe: postea remisisse rursus die uno, altero ipsius reciduum accidisse. i. decimo septimo, in quo iudi-
cium factum fuit: tandem xvij. solutum. Verum alios quosdam vj die iudicatos esse commemorat: vij.
diebus morbum cessasse: post hoc repetijisse, & iij. die, hoc est in summa xvij. crisi fuisse discussum. Ce-
terum non contentus toto hoc sermone Hippocrates, & si posset ostendere decimo septimi diei for-
titudinem in iudicio, intulit, Nulli aegroto hac ratione reciduum esse factam cognoui. Quare non so-
lum frequenter decernere decimumseptimus, sed etiam firmiter idoneus est. Non igitur ex coinciden-
tibus, sed ualidis & primis annumerari debet. Atqui, si ex illis est, proportionem quandam ad de-
cimumquartum seruari, rationi est consentaneum. Si itaque coniunctum quaternionem cogitaueris
& conseruatum, ut in xiiij. incipiat, in decimumseptimum definat, habuerimus sic conseruatum perio-
dum. Si porro disjuxerimus, ut decimusquartus secundae hebdomadis finis sit, incipiat autem a deci-
mo quinto tertia, non ad septimumdecimum sic, uerum ad decimumoctauum primus tertiae hebdo-
madis quaternio perueniet. Atqui, si hoc uerum est, tertia septimana in uigesimumprimum necessa-
rio finiet: quemadmodum, si etiam decimumseptimum statuerimus primi in tertia septimana quater-
nionis finem esse, ad uigesimum diem huius septimanas finis producet. Merito igitur Hippocrates
putauit, sicut septimumdecimum experientia inuestigauit, ita & uigesimum experientia explorandum.
Cum enim decretorius inuentus sit, maximum decimo septimi diei testimonium erit. Vbi ex decreto-
riorum dierum numero deciderit, uel plane a uigesimo primo superetur, quaestio non exigua moue-
bit. * Ratio siquidem esse uidetur xvij. fortiolem decimo octauo, uigesimum imbecilliolem uigesimo pri-
mo esse. Quapropter post illa, quae de xvij. in primo libro Epidemion scripsit, hunc in modum ait: Qui-
bus sub auribus ipsis parotides ortae sunt, xx. die crism habuerunt. Exincta autem sunt omnibus, qui-
bus in pus uersae non sunt, uerum & ad uescicam declinarunt. Atque de hoc satis. Iterum, quibus septimus
dies iudicium attulit, noue diebus remissiones fuerunt: post repetitionem morbi quarto die crisis adue-
nit: in uniuersum uidelicet xx. Ad hos deinceps addit non nullos, quibus vij. die crisis apparuit: Sex die-
bus remissiones, mox repetitio morbi, deinde septimo iudicium: summam xx. accidit. Postea paululu
progressus: Sunt, ait, qui xj. die crism exceperunt: repetitionem xiiij. crism absolute xx. His deinde sub-
nectit: Si uero, inquit, non nulli irriguerint in xx. his iudicium quadragesimo accedit.

*De diebus, qui reliquis libris Hippocratis obseruantur, et quo pacto ij per integras
hebdomadas nequeunt numerari.*

Cap. 4.

« **V**ides hic, arbitror, rursus uiri diligentiam. Nouit enim quod, si quis ualidis decretorijs, hoc est,
qui in quaternionibus & septimanis augentur, decimumseptimum ascribat, cogetur statim ui-
gesimum & quadragesimum attribuere, quemadmodum & * uigesimumquartum & xxxi. si xx. appo-
nant, statim nimirum cogetur & xiiij. xvij. & quadragesimum adijcere. Quinetiam, quadragesimum
siquis ualide iudicantibus attribuat, liquet etiam xvij. & xx. esse annumerandum. Etenim usque ad de-
cimumquartum nulla de diebus est inter Medicos dissensio: uerum sequentium hos ordo totus ab il-
lis confunditur, quia non nulli non adeo experientiae mentem, sed rationi soli adhibent: quo factum
est, ut integras hebdomadas putent esse complicandas. Postea, cum sic uigesimumprimum fortibus
decretorijs adiungant, necesse est ideo decimumoctauum quoque, & quadragesimumsecundum eos
ascribere: hunc quidem, ut septimanas sex complementem, illum, ut uigesimi primi indicem. Porro hac
ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam non desiderat. Si nanque totus dierum
a decimo septimo ordo ualidior appareat, bifariam singuli dies fidem habebunt, ex proprijs experi-
mentis, & aliorum testimonio. At, si rursus a decimo octauo numerus frequenter decernere inuenia-
tur, & perfecte, & firmiter, tum, qui septimumdecimum sequitur, imbecillior apparebit. Quod cum
intellexisset Hippocrates, omnes omnibus contulit, decimumseptimum (hinc enim discordiae initium
inter Medicos subortum est) decimo octauo: uigesimo uigesimumprimum: pari modo uigesimum-
quartum uigesimo quinto: rursus uigesimumseptimum uigesimo octauo: & trigessimoprimum trige-
simosecundo: trigessimuquartum trigesimo quinto: quadragesimum quadragesimosecundo. Quem
uero ordinem experientia probet, in Epidemijs, hoc est in opere de morbis publice grassantibus
indicauit, eadem ipsa ascribens, quae paulo ante citauit, alijque in commentarijs: atque tertiae consti-
tutionis mentionem faciens hoc fere modo scribit: His frequenter undecimo die crisis aduenit:
« sunt, quibus uigesimo contingit. Dein agris nominatim citatis, Herophontem ordine tertium
« post tres aeris status scriptum, decimo septimo die iudicium accepisse ait. Quartam, Philini ux-
« rem uigesimo die mortem oppetijisse. Post hanc, Iphicratis uxoris meminit, de qua ad finem to-
« tius historiae haec uerba apponit: Quadragesimo bitem modicam uomuit: octogesimo febris perfe-
« cte iudicata est. Sextum ordine, Cleanaxidem in libri huius calce adducit: Octogesimo rigore infe-
« stus est, febris acuta eum prehendit, sudor multus subsecutus, in urinis rubrum & leue residebat:
« perfecte morbus iudicatus est. Decimus aeger est Clazomenius, quem & ipsum quadragesimo die
« liberatum per crism esse scribit. Atqui dies quadragesimus ex secta decimo septimi est, quemad-
« modum octogessimus. Conueniebat autem quadragesimumsecundum esse decretorium. Quod si
dierum computatio secundum septimanas integras fieret, non quadragesimus, uerum quadra-
gesimus

TERTIA CLASSIS.

V

2 gesimus

gesim uel secundus, dies decretorius inueniendus erat: sic nō octogesimo, sed octogesimo quartus. Quare decimiseptimi diei ordinem altero longe fortiolem esse nemo ignorat, non solum quod multos in eo crism accepisse recenset Hippocrates, sed quod nec decimioctauū, nec uigesimoprimum, nec uigesimiquinti, nec uigesimioctauū, immo nec trigesimifecundi, nec trigesimiquinti, nec quadragesimifecundi, nec sexagesimifertij, nec octogesimoquarti meminit. Nam in tot ærorum catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim summa quadam comprehendit, in unoquoque aeris statu, nullum ex commemoratis diebus decretorium esse inuentum, alterius ordinis euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi sæpe perfecte, firmiter, bene, recte inueniantur iudicasse: ex altero ne unus quidem in toto primo Epidemion libro, qui tuto decreuerit, nedum perfecte, uel salubriter, ut non occidat, insignem alterius eminentiam esse putabimus. An igitur in primo sic, in tertio aliter scriptum reliquit? Nam & illic ex secundo aeris statu ærotantium mentionem faciens, in summa dixit omnes fere superstites octogesimo iudicatos esse. Et per Iouem non nullos ipsorum haud ignobiliter nec sine signis: ut ægrum tertium, quem in libri principio descripsit, in Delearcis horto decumbentem. Quid enim ait? Quadragesimo die pituitosa recrementa, alba; & copiosa deiecit: largiter sudauit. In totum, absolute morbus iudicatus est. Quosdam uero, qui in longum nimis morbum inciderant, similiter & ipsos ratione uigesimi diei multiplicati, crism accepisse: quemadmodum nonum ægrum ex aeris intemperie Heropython, centesimo & uigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse refert Hippocrates. Sic aliquos uigesimoquarto die, & uigesimoseptimo, item trigesimoquarto iudicatos esse bene simul & tuto & perfecte, memoriæ prodidit. In uigesimoquarto sane decimum ex aeris statu ærotum hoc fere modo scribit: Vigesimoquarto die urinam misit copiosam, albam, in qua multum subsidebat. Sudores calidi e corpore toto manabant: unde febris discussa est. Ab uigesimoseptimo die puellam in Abderis & ipsam sudore largo profusus febre liberatam esse refert. Hanc autem post aeris constitutionem ærotasse septimam commemorat. Porro trigesimoquarto die octauum ex aeris statu ægrum Anaxionem, sudore quoque ipsum febre profusus leuatum fuisse percenset, fidamque ei, crism obtigisse. Ceterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorum dierum ordine crism accepit: uerum Dealcis uxorem in uigesimo primo decepsisse commemorat: nec ullum in aliquo die, qui in decimioctauū secta continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaque secundo significato, uti prius interpretati sumus, non solum superstites, uerum mortuos etiam, crism accepisse. Sed, ut retuli, non modo in eis diebus nemo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Dealcis uxorem excipias. In altero ordine complures seruati: quamuis non nulli etiam uitæ defuncti: quemadmodum mulier, quæ Cyzeco binam foemininam prolem peperit, decimoseptimo die perijt. Adolescens autem in Libya, omnium postremus ab Hippocrate citatus, uigesimoquarto interijt. At Hermocrates tertius a principio, uigesimoseptimo die fati concessit. Apollonius autem in Abderis decumbens, decimustertius ex aeris intemperie ærotus scriptus, trigesimoprimum perijt. Vt igitur septimo die & uigesimo complures interire uidit, quippe cum dies ij, qui ualidam uirtutem habent, non modo seruent, sed etiam interimant interim: sic unumquenque eorum, quos recensui, conspexit nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam uero secundum ex circumflui aeris statu ægrum octogesimo interijisse ait, & primum centesimo uigesimo: sicut arbitror ex prima aeris constitutione laborantem, decimoquarto die mortuum esse, tres autem ante ipsum septimo die perijisse. Quid opus est multis uerbis? Nullum enim [alium] nec in primo, nec tertio Epidemion libro, uel superstitem, uel mortuum in ordine dierum, qui a decimo octauo numerantur. Sed omnes, qui intra septimumdecimum iudicati sunt, iudicium habuere in diebus, quos uniuersus medicorum chorus decretorios esse consentit. Porro, qui decimumseptimum exceperunt, illorum unus tantum uigesimoprimum interijt. Proinde hæc sufficiunt ad demonstrandum Hippocratem non ratione quadam persuasum, ut decimumseptimum decretorium esse statueret, uigesimo autem primo efficaciam adimeret, sed usu & experientia doctum, causam inquisiuisse. At, quoniam secundus, quartus, & sextus Epidemion liber, uel ipsius Hippocratis est, uel eius filij Thessali: pauca etiam inde sumemus. Inuenimus siquidem & hic in secundo, uigesimum & quadragesimum decretorios esse ab illo positos, sed nec uigesimumprimum, nec alium quemuis ei respondentem. In quarto acutorum adeo morborum mentionem facit, ut raro uidelicet ad uigesimum peruenerint, processerint autem semel ulterius, usque ad uigesimumquartum. Vnde iam uigesimum & uigesimumquartū iudicasse de morbis licet intelligere, non tamen alterius ordinis quenquam. Quinetiam in sexto Epidemio paucos tum ægros, tum aeris status commemorat: neque hic quenquam in alterius sectæ diebus iudicatum esse nouit. Si iam & quinti libri meminisse conuenit, cuiuscunque fuerit, hic etiam quinquaginta sunt uniuersi ægri: nullus autem ipsorum uel decimo octauo, uel uigesimoprimum, uel, ut summam dicam, in alio quodam huius generis die iudicatus est. Cum igitur ipsa experientia decimumseptimū, & uigesimum diem, insuper, qui ipsis respondent, uniuersos decretorios apponat, exacte non nulli Medici, qui non adeo euidentibus animam aduertunt, ad perfectæ hebdomadis numerum, tanquam ad faciliorem uiam, deueniunt. Deinde, cum etiam iudicatum aliquem in uigesimoprimum conspexerint, multo sane magis opinionem suam confirmarunt.

Dies

Dies indicatorios in euacuationibus, quæ duos, aut tres dies occupant, ac in longis etiam morbis obseruari.

Cap. 5.

Etenim, ut discernas, cuiusnam diei proprium sit iudicium, cum in plures partitum fuerit, distinctione opus est, quemadmodum in superiore libro demonstratum est. Contingit autem morbis in uetera sententibus & iudicia perturbationis uehementiam, & alterationis breuitatem remittere, & ad duos sæpe dies uel tres extendi. Promptum est igitur in hoc crism, cuiuscunque extribus diebus uoueris, attribuere. Multi siquidem medicorum ne uel numerare quidem post decimumquartū dignantur, quot iam diebus æger decubabat, præferim si, dum febris soluta interea esse uideatur, denuo repetat. Non nulli uero, etsi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionē indistincte & temere, cui dierum uolūt, annumerant. Quapropter Hippocrates etiā aliquando septimum, uel undecimum, uel decimumquartum de morbis iudicasse tradit, interim uigesimū, uel quadragesimū, uel alium quempiam: quemadmodū in prima & secunda constitutione primi Epidemion. In prima enim ait, Quibus breuissimi morbi fuerint, ijs sunt morbi: plurimis quadragesimus: non paucis octogesimo crism attulit. In secunda constitutione, Sunt, quibus uigesimus dies iudicauit: uerū paucis, quibusq; breuissimi morbi fuerint. In tertia, Sanguis fluere in uigesimoquarto modice coepit, & abscessus in sanguinis fluorem per crism uersi sunt Antiphonti Critobulo: Iudicium is, quieteq; morbi quadragesimo die perfecte cōsecutus est. Sed horum ab initio statim non memini, cū ex primo Epidemion quoque apponerem, melius esse ratus oēs dies, qui exacte soli de morbis decernere uisi sunt, prius exponere. Huius rei gratia nec in ipsis usquā cōmentarijs in totū scriptum est quintum, uel septimum, aut septimum, aut nonum diem de ullo morbo iudicasse, sed simpliciter uel quintū, uel septimum, uel nonum: subito enim & uniuersim hi iudicant. Quanto autem ulterius morbi excedunt, diuturnioresq; sunt, perturbatio sane, quæ præcipitem alterationem præcedit, conuiescit. Iudicia uero paulatim uenientia duos aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut enim plurimi longi affectus neque cum excretionem dissolui consueuerunt, sed uel abscessu, uel concoctione, ita, ubi nec cū manifestis excretionibus, uel abscessibus ipsorum solutio cōtigerit, uno duntaxat die perficitur. Vnde Medicorum quidā diuturnos morbos nequaquā iudicari inquit: Siquidē non solutionem sermone absoluto crism esse, sed uel subitam, uel quæ ipsam præcedit commotionem. Verum, quod iudicij significatum non exacte disquisitum perpetuo seruatur, sed solutionem ipsam tū, quomodo cunque fiat, cōplures Medici iudicium appellant, ex ipsis Hippocratis libris discere cuius est integrū, maxime uero & ex his, quæ ueteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primum diem decretorios annumerat, manifeste indicans nihil se aliud, iudicium, quam morbi solutionem, nominare. Fiet autem C peripicuū ex ipsius uerbis, quæ hunc in modum habent: Quarum febrium causæ neque in ipso corpore uacuatæ ac imminutæ dissoluantur, neque exiccantur, neque subito crudæ educuntur, temporum uero periodis quibusdam cōstæ apparent, per summa quidem extantes, nocte & die iudicantur. Nam paucissimo tempore causæ ipsarum discutiuntur: quippe putrescentes, & in pus conuersæ: ad hæc lac & caro omnis absoluta: breuiter omnia, quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur, & speciatim alterantur, in hoc tempore primum apparent. Atque hæc Diocles. Hippocrates autem non semel neque bis, sed frequenter admodum in primo Epidemion, & potissimum in tertio, morbi solutionem crism uocat, nulla neque excretionem, neque abscessu euidenter prægresso. Non tamen huius gratia putandum est diuturniores morbos sine quauis manifesta excretionem iudicari, quemadmodum neque plures dies necessario assumere. Itaque octogesimo crism quandam accepisse in tertio de morbis popularibus Hippocrates commemorat, atq; rigore ipsum fuisse correptum, acuteq; febricitasse, & sudasse largiter. Apposui autem paulo ante sententiam, cum Cleantidæ in tertio Epidemion, sexti ordine scripti mentionē facerem. Inuenias autem alios quoque ægros hoc sermone iam mihi citatos, item quos nequaquam apposui, iudicatos euidenter die uno per excretionem in procedente, diuturnoq; morbo. His igitur maxime aduertendum est, ut quæ dierum decretoriorum ordinem exacte doceant. Si enim Cleantides hic, postquam octogesimo cum totius corporis concussionem, hoc est rigore, fuisset infestatus, acuteque febricitasset, per sudorem iudicatus est, liquet uigesimi numerum non mediocre quandam potentia obtinere. Hoc enim multiplicato octogesimo, sicut & quadragesimo, & sexagesimo, ad hæc centesimum, & centesimum uigesimum fieri contigit. Reperies autem alios ægros, qui decimumquartum egressi sunt, per excretionem in Epidemion libris iudicatos fuisse: quorum non nullos iam protulimus. Qui autem eos, qui subitam fieri crism ultra quadragesimum non putant, arguunt, etiam decretoriorum dierum ordinem ostendunt. Quod etenim solutio, quæ per certamen & commotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum est, at non amplius subitam eorum mutationem uno die fieri, non recte dictum est. Cum enim rigor uehemens simul cum accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima uehementissima calidissima, & toleratu difficilis accedat, sudorque copiosus e corpore manarit, febre hominem profusus liberans, si quis hoc crism non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ego sane id genus hominibus contradicere diffusus non consueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse mihi proposui. Hoc enim nobis obseruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocrate scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla ex parte interfecantur, incidere, at cum, ubi soluti esse uidentur, iterum secundo recidiuā incipiunt. Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorios incipere: & cum numerum ali-

TERTIA CLASSIS

V 3 quem

quæ decretoriorum excefferint, denuo in alio quodâ (decretorio die) iudicari. Hac ratione oēs particula- E res acuti fiūt: postq̄ uero oēs coierint, diuturni. Interdū interualla ipsorū numero quodâ decretorio cir- cūscribuntur, ueluti si quis undecimo die iudicatu imperfecte, decimo quarto morbus repetat: deinde uigefimo rursū die iudicato parū integre, recidua uigefimo septimo adueniat: inde postea acute ægro- tans, quadragesimo iterū iudicetur. Hæc igitur quifq; in ægris ipse uidebit, qui diligēter eis assidere uo- luerit: ad hæc in ægrotis ab Hippocrate citatis cōtēpletur. Porro, quod decimus septimus decimo octa- uo, & uigefimo primo uigefimus fortior sit æstimādus, per Hippocratis experimenta demōstratum est. Si autē mea quoq; deinceps recēserim, longior quidem sermo erit, ceterū fidei nihil magis habebit. Si etenim quispiā & ipse, quæ ægris accidūt, obseruare uelit, & ab Hippocrate dictis credere, is nihil ad- huc nostra experientia indigebit. At, si uel sophismata euidenter apparentibus digniora esse, quibus cre- datur, existimet, uel Hippocratis dictorū nullam rationem curamq; habet, talis non modo nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed etiam irridere ipsam conabitur. (Huiusmodi uero frequen- tiam ipse ueniens, cum octoginta uel mille ægros cōspexerit, hunc indubie noui non alia de diebus de- cretorijs pronunciatum, quàm Hippocrates indicauit.

Differre inuicem natura ac usu indicatorios dies, qui per quaterniones circuitus numerantur, & qui inter ipsos coincidunt, & ea de re Hippocratis testimonia. Cap. 6.

Cum enim decretoriorū dierum tum usus, tum natura duplex sit, Hippocrates quoq; duplicē eorū doctrinā instituit, in Aphorismis quidē & Prognostico, eorū, quæ secundum quaterniones & heb- domadas inuicem cōplexi sunt, mentionē faciens: in primo autē Epidemion non horū modo, sed etiam aliorū omniū coincidentū. Quorū causam coincidentia in sequentibus dicturi sumus: nunc autē, q̄ & na- tura & usu inter se mutuo differunt, ostensuri sumus. Natura sane, q̄ omnibus pulchre eueniētibus, ad quaternionis circuitus, iudicia maxima ex parte perueniunt: erratis autē quibusdā, in coincidentes reci- dunt. Vsu, q̄ ad futurā crisi cognitionē, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factā uero crisi iudicā- dā oēs semper sunt cognoscendi: ut (uerbi gratia) tutiorē esse crisi, quæ nono, q̄ quæ octauo die acci- dit: minus fidā, quæ octauo, quàm quæ nono cōtingit, iudicemus. Proinde fides iudicij uel fallacia, hoc est certitudo uel incertitudo, ad bonā uictus rationē iudicatis morbo præscribendā conducit. Præco- gnoscere uero, q̄n potissimū accidit, ad nondum iudicatos necessariū est. Dicitur itaq; in precedente sermone de hoc et non nihil: sed uniuersus sermo ex curādī methodo pendet. At nunc de decretoriorū dierū usu nihil, nisi obiter, dicemus, sed omnem eorum potētiam interpretari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationē, si Hippocratis uerba cōmemorans, ad sequentia iā descendam. In Prognos- G tico sane hoc modo scribit: Febres, siue sanus ab his quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero iudicantur. Ut enim saluberrimæ febres, quæ uidelicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto, uel antea quiescere solent, ita malignissimæ quæq; & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto, uel citius interficiunt. Primus itaque earū insultus ita finitur, secundus quaternarius in septimum diem produci- tur, tertius in undecimum, quartus in decimum quartum, quintus in decimum septimum, sextus in uige- simum. Hi autem ex acutissimis morbis per quatuor in uiginti ex additione perueniunt. Verum huiusce modi supputatio per dies integros nimirum fieri non potest: quippe cum nec annus, nec menses ipsi in- tegris numerentur diebus. Deinde eadē ratione atque additione primus circuitus ad quatuor & trigin- ta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidem ex Prognostico uerba sunt. In aphorismis cū prædixisset acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert, Septimorum quartus index est, alterius septimanæ octauus initium. Contemplatorius autem rursū undecimus: hic enim quartus secundæ septimanæ. Contemplatorius iterum decimus septimus: hic enim quartus est a decimo quarto, septimus autem ab undecimo. Atque in his duobus commentarijs omnes dierum de- cretoriorum circuitus hebdomadis & quaternionibus adscribit. At in primo Epidemion omniū deinceps meminit hisce uerbis: Est autē primus decretorius circuitus, qui paribus diebus decernit, quartus, H sextus, decimus, decimus quartus, decimus octauus, uigefimus, uigefimus quartus, uigefimus octauus, trigefimus, trigefimus quartus, quadragesimus, sexagesimus, octogefimus, [centefimus,] centefimus uigefimus. Eorū, qui imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, unde- cimus, decimus septimus, uigefimus primus, uigefimus septimus, trigefimus primus. Hippocrates igitur omnes hoc sermone decretorios dies manifesto comprehendit. Recordationi siquidem ac memo- riæ præparatio hæc conuenit. Demonstratum enim nobis sapius est, Epidemiorum libros Prognostico prius & Aphorismis scriptos esse, quod memoriam rerum prius obseruatarum suggerant. Itaque in hoc commentario omnes decretorios dies per seriem conscripsit: In illis eos tantum, qui maximā uir- tutem habent, & naturæ suæ ratione perfecti sunt, (sicut in sequentibus ostendetur,) & insuper non me- diocrem usum ad futuri status, iudicijq; prænotionem exhibent. Cur igitur Hippocrates non unam in omnibus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum, cur alij Medicis de hisce diebus controuersia suscepta sit. Alij etenim, q̄ duplex eorum natura sit, non pla- ne cogitarunt: alij nequaquam obseruauerunt, sed rationi totum concessere: non nulli usu ipsos depre- hendere conati sunt, uerum duplici nomine falsi sunt, uel q̄ nihil omnino ante experientiam diffinierint, uel inconsultius sententiam protulerint.

Indicatorij

Indicatorij dies a Galeno obseruati, aduersus sophistas.

Cap. 7.

Porro nobis, quæ distinguenda ueniant ante experimenta, dictū est: itē de diebus decretorijs ferre iudiciū non properandū esse, donec in multis ægris annis cōpluribus accurate quis obseruauerit. Nam præter alia et annalium constitutionū permultæ quædā differentia sunt: Ergo in tota ætate inter- rim plures, quàm quadringentos homines acute ægrotantes uniuersos, uel septimo, uel nono die crisi habuisse cōpexi: in alio rursū anno quosdā decimo quarto, quosdā uigefimo, plurimos post morbi re- uersionē: in alio permultos sanguinis fluore quinto, perfecte septimo uel nono die. Vidi etiā in autum- no aliquādo oēs undecimo iudicatos: sed hoc quidē bonā crisi attulit: in alio autem autumno omni- bus sexto die insalubre iudicium accidit. Quapropter et magis subit mihimirari eos, qui plane nullum in diebus discrimen, uerum eiisdē omnes dignitatis esse arbitrantur. Toti siquidē status frequenter uel æstiuorum, uel autumnalium morborū unam iudiciorum speciem obtinent: quemadmodū in his, quos Hippocrates conscripsit, manifestum est. In quibus si quis non omnino segnus est, interdū sane aliū de- cretoriorum dierum sapius iudicantem uidebit, quàm alium: non tamen octauum, duodecimum, aut decimum sextū, aut huius notæ aliquē. Apparēt igitur sophistæ in utrisque, quæ uniuersam medicinam constituerunt, errare, experientia nempe, & ratione. Neq; n. in quibus experientia usus est, ipsam susti- nent, sed, ut cuiq; in mentē uenerit, nugantur, neq; euidenter apparentium causas inueniunt. Huius rei gratia alius ex eis nec decretorium diem, nec omnino iudicium esse confirmat: alius iudicium quidē esse quoddā, non tamen dies decretorios concedit: tanquā ratione magis, quàm experientia, decretorios dies & iudicia inuenire conueniat: uel quasi periores existant [eis,] qui per experientiam utraq; se- didicisse consitentur. Nobis sane, qui post Herophilum, * Xenophontem, Aesclepiadem nati sumus, for- san in uiros illos uel inuidia uel contentio quædā esse possit. Sed, quæso, undenam in mentem uenit ei, qui primo accurate ipsos per experientiam inuenit, quemadmodum Epidemiorum libri testātur, ut præcognosceret sophistas tales quosdā in posterum futuros, cum nondum ulli his similes Hippocratis temporibus extiterint, uerum singuli pro uiribus artem iuuare, inuenireq; aliquid, non deprauare recte inuenta studerent? Quinetiam Medicos, qui ab experientia empirici nominantur, uidere licet tanquam communes quosdam omnium dogmaticorum hostes, inquirentes, quod mentiantur, non tamē aut de- cretorios dies aut iudicia tollentes, sed ueluti & aliud quippiam maxime euidentem, hæc quoque ambo stauentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium.

Epilogus eorum, quæ dicta sunt de ordine dierum indicatoriorum.

Cap. 8.

A. l. 4. f. 2. c. 2. c. 3. p. 36. D.

Quin magis ad dictorū coherentiā denuo reuertor, prius uniuersis, quæ prædiximus, in summā unā redactis, Decretorius itaq; fortissimus omniū est dies septimus: prænūciat eum dies quartus, hæc duo habēs, ut decretorius minor sit, & septimi index. Deinde undecimus & decimus quartus eadē pro- portionē & naturā inuicē conseruant, quā cū septimo quartus. Deinde frequenter quidē decimus septi- mus ad uigefimum, raro autē decimus octauus ad uigefimum primū eandē rationē habet, quā cum septi- mo quartus, & undecimus cū decimo quarto. Hi ergo, ut Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad uigin- ti perueniunt. Coincidunt eī nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidē nonus iudicat: secundam uim obtinet quintus: & post hunc tertius. De sexto prius diximus, ut malo decretorio. Decimustertius cer- te omniū decretoriorum imbecillimus: omnium uero, qui non decernunt, fortissimus, tanquā in medio quodā utrorunq; uirtutis situs. Vehementissimæ itaq; sunt crises, sicut etiā antea diximus, quæ usque ad decimum quartū diem ueniunt: minus ijs, quæ ad uigefimum usq; pertingunt: inde ad quadragesimū productæ, adhuc etiam minus uehementem euadunt: in illo autem perfecte soluuntur.

De proportione dierum indicatoriorum, qui per quaterniones, & septimanas enumerantur.

Cap. 9.

Proportio autem dierum decretoriorum perpetuo seruat: ut enim decimus quartus & secundæ septimanæ finis est, & tertiæ principium, ita trigefimus quartus quintæ terminus est simul, & sextæ initium. Quare tres septimanæ uiginti diebus semper describuntur: ideoq; sexagesimus, uti prius de- claratum est, non sexagesimustertius decretorius fiet. Pari modo octogefimus, [& centefimus,] & cen- tesimus uigefimus. Ut enim iudiciorum uehementia paulatim procedente tempore dissoluitur, ita & imbecilles decretorios obscurari plane accidit: solos autem semper persistere, qui perfectum decreto- riorum numerorum circuitum describunt. Conuenit autē, ut per experientiam licet condiscere, primum circuitū perfectum esse, qui uiginti diebus constat. Si etenim semper per coniugationem septimi nume- rus procederet, ut in primis duobus habet, esset hac quoq; ratione hic septimus perfectus primus cir- cuitus. Quā uero secundus a primo disiuinctus est, & tertius secundo coheret, liquet proportionē, quæ ab initio statuebatur, nō adhuc post decimū quartū diē conseruari. Attamē post uigefimum diem idem circuituum ordo perpetuo consistit: respondebit ergo trigefimus quartus decimo quarto, quippe qui ex duabus septimanis disiuinctis fiat: & quadragesimus uigefimo, ut qui tertiam hebdomadem con- iunctam expleat. Quare hoc ipsum Hippocrates nos docens in Prognostico, ubi de uigefimo die uer- ba fecerit, deinceps inquit, Post hos eadem ratione, eademq; additione primus ad quatuor & trigin- ta dies peruenit. Primum enim dixit trigefimum quartum post uigefimum, ut circuitum, non ut diem decretorium: [quoniam & quartus, & uigefimus primus post uigefimum est decretorius.] Sed, quoniam de minoribus periodis (sunt autem quaterniones) abunde satis docuit, ad hæc septimanas

TERTIA CLASSIS.

V 4 ipsas

Ex antiquis ita uertendum quoniam tri- gesimus quar- tus dies esset primus dies decretorius post uigefimū diem.

iplas exposuit, reliquos statim duos circuitus uoluit simul doctrinae causa adijcere, nepe & ex duabus septimanis compositum, & illum, qui tribus constat. Verum, qui duas continet, uelut imperfectum quendam: qui tres, exacte perfectum. Siquidem iam quadragesimum, sexagesimum, octogesimum, [centesium,] & centesimum uigesimalium ex uigesimo saepius aucto fieri contigit. Hoc igitur ipsum, & non aliud perfecti circuitus est indicium: uel compositi semper, & saepius in se aucti, quod alium non magis requirat. Atqui nec unus eorum, qui uigesimalium praecedunt, hoc obrinet: nam septimus si per se semper auctus sit, ad uigesimalium; primum, uigesimalium octauum, & trigesimalium quintum, & quadragesimalium secundum excideret, decimus quartus pari modo uigesimalium octauum faceret, & quadragesimalium secundum: quae & hic quaternio, si eius compositionem in se faceret, octauum, duodecimum, & decimum quintum fortes decretorios efficeret. Quapropter ipse quartus ne periodus quidem euidenter est, sed periodi uelut dimidium: etenim septimana dupliciter diuisa quartus sectionem accipiens, primi quaternionis terminus est, secundi initium. Forsan quis septimanam hanc iam perfectum circuitum esse putauerit. Non enim, & in hac septimum diem secundae septimanae initium esse contingit: sic enim ad decimum tertium, non decimum quartum terminus eius perueniret. Sed, cum rursus decimus quartus terminus simul secundae septimanae, & tertiae principium sit, non adhuc perfectus circuitus septimana sic fuerit: bis enim seipsum multiplicauit, ter non potuit. Atqui si propter duas priores hebdomadas ex disunctione factas integrum quendam circuitum putare septimanam conuenit, propter tertiae uero coniunctam, non etiam integrum, uel oino in dubitatione sermonem incidere necesse est: uel septimanam primum quendam ordine & simpliciter circuitum putandam esse, qui uero ex uiginti diebus componitur, secundum simul & compositum & perfectum.

De indicatorijs, qui acutis morbis congruunt, ac quod unicuique dierum circuitum proprius morbus respondeat.

Cap. 10.

Monetiam hic sermo nos considerare, quis horum dierum de acutis morbis decernat. Cum enim Hippocrates in aphorismis acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat, magnam inde nudandi occasionem philosophiae arripuerunt: atqui sine illorum nugis oibus & iudicia omnia praefagire, & iam facta explorare potes. Nam, si morbum, exempli gratia, uigesimo die iudicandum esse praefagens, uictus rationem ei congruam instituas, magnum aegro praesidium adferes. Licebit autem tibi & acutum & diuturnum ipsum uocare, cum nulla uel comoditas, uel offensa ex appellatione aegro adueniat. Fingamus enim acutum huiusmodi morbum uocari, oibus, quae ad uictum aegri pertinent, recte administratis, quid inde peius uel melius erit? Rursus diuturnum ipsum, si placet, appella, ut nihil ex hoc uel iuari, uel offendi aegrum intelligas. Quemadmodum igitur & in alijs pluribus philosophiae de nominibus contententes dissentiant, tempusque discentium conerunt, sic quoque in acutorum longorumque morborum distinctione. Nam, si uerum fateri oportet, non duae tantum morborum differentiae, sed permulta admodum putandae sunt. Siquidem quartana febris in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata est: ad haec alius quidam morbus in menses multos durauit. Haec igitur prima differentia triplex: partim enim morbi diebus, partim mensibus, partim annis totis iudicatur. Membratim rursus in morbis, qui ad menses perueniunt, non inane existit, duorum uidelicet mensium uel septem solutionem fieri. Ita, cum dierum, uel annorum numero morbi soluuntur, permagnum discrimen existit. Quid enim similitudinis uel tertio, uel uigesimo die iudicium subijisse, itidem uigesimo, uel quadragesimo? Iam uero, si naturalis ipsorum differentiam inuenire moliaris, quot dierum decretoriorum circuitus sunt, tot quoque morbi statuendi erunt. Itaque, si alterius naturae esse dicas, (quae admodum sane est,) non posse primum quaternionem superaret, alterius septimum non excedere, ita & undecimum, decimum quartum, decimum septimum, uigesimalium, omniumque deinceps decretoriorum proprius cuiusque morbus existimandus est.

De morborum, & dierum indicatoriorum differentijs, quibus uictus ratio recte instituitur.

Cap. 11.

Restat tamen doctrinae gratia maioribus eos terminis comprehendere, ne plurimi fiant: uerum non ita magnis rursus, ut multum differetes inter se mutuo collocentur. Vnde nec eos laudo, qui duas uniuersas morborum species ponunt, neque utraque; deinde diuidunt: nec illos probo, qui tot esse dicunt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quae igitur praestantissima doctrina fuerit, maximeque artis usui idonea? puta si quis philosophiarum medicorum accurate medicinam tractare conetur, sublimi illa sede relicta, in qua magni regis cuiuspiam instar sedens adolentes remoratur, hunc satis noui ex ipsa re utilitatem edoctum iri. Sicut igitur & Hippocrates in omnibus admirandus, ab ipsis euidentibus sermonem accipiens, haec aliquando scribit: Vbi peracutus morbus est, statim etiam labores extremi adsunt, & longe tenuissimo uictu utendum est. Interdum ita scribit: Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. Deinde rursus: Hi ergo per quatuor aucti ad uiginti perueniunt. Iterum postea: Spirandi facilitas maximam uim ad salutem habere existimanda est in omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quique quadragesima diebus iudicantur. Quin etiam sexagesimi, octogesimi, [centesimi,] & centesimi uigesimalium rursus meminit: atque his denuo relictis, aetatis morbos hyeme solui ait, hybernos aestate. quin & hoc modo inquit: Plurimi puerorum affectus diebus quadragesima iudicantur: quidam septem mensibus, aliqui septem annis, non nulli ad pubertatem usque perueniunt. Haec omnia ad doctrinam simul clariorum, & aegrorum usum admodum utiles sunt differentiae: etenim sua cuiusque uictus species est. Cognito ueris autem maxime aegrum ipsum in his omnibus, si hypotesin sermoni adiecero. Adolentes ergo quis ualido morbo correptus sit, qui in primo quaternione iudicabitur: Aphorismum in hoc maxime illum imitandum

* decimifextum.

† Non est in antiquis.

A imitandum puta: Cum peracutus morbus fuerit, statim etiam extremi dolores adsunt, & tenuissimo omnium uictu utendum est, neque alimentum quoduis huic adhibueris, nec melicratum, aut huic simile, immo etiam ab aqua, quantum potest, abstinere iubeto. Hunc ipsum adolentem, ubi septimo die crifim habiturum statueris, paululum praedictam uictus rationem immuta, uel mulsam exhibens, uel alia huiusmodi quandam potionem morbi naturae familiarem: ut Hippocrates praecipit. Ipse autem & haec inuenies partim a signis quibusdam, [uelut temperamento, consuetudine, & aetate:] Quaedam etiam aegrum interrogabis, an ualido sit uentriculo, qui longam inedia ferre possit: an cito offendatur, & facile soluat. Sic etiam habitus hominis considerans, quaedam ipse ex ijs, quae in opere de temperamentis didicisti, inuenies: alia ex aegro rogando. Sunt enim quidam ad resolutionem faciles, atque ideo diuturniorem inedia non ferunt, licet uiribus ualidi antea fuerint. Si iam tibi tale quippiam interroganti, & per te ipsum conijcienti appareat, & aeger facile dissoluatur, facileque stomachus eius offendatur, praesentem cremorem exacte percolatum quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates dixit: Sed aliquid tum consuetudinis gratia, tum etiam ne ualorem magna fiat inanitio, ingerere conuenit. At, ubi septimus dies infert, nequaquam aegrum nutrire conuenit, sed ante unum diem, uel antea, minus exhibendum est. Atque haec nos ad amissum senex ille in opere de uictus ratione in morbis acutis perdocuit. Siquidem adolenti tertio aut quarto die morbum iudicatum iri spes sit, nullum stomachi uitium, aut habitus inanitionem suspicari. Ad haec si, praeterquam quod iuuenis sit, etiam ualidissimas uires habeat, longam facile inedia tolerare fateatur, & aegre dissolui tibi appareat, in super nullus eiusmodi morbus adsit, ut oxymeli aut mulsam requirat, is omnino ad septimum usque diem a cibis abstinere potest. Quod si ad tertium uel quartum quaternionem crifis futura uideatur, non ita abstinere potest, nec sola potione seruari. Quapropter non parua quaedam uictus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia.

Qui peracuti, qui acuti apud Hippocratem morbi, qui diuturni, & quae ipsorum differentia.

Cap. 12.

A. I. 4. E. I. T. I. C. 4. P. 754.

A. ibidem.

* Alias morbo uictu, quam dicitur saepius usurpat Galenus, & ab interpretibus, lenitauerit.

* Ex impressis ita uerbi potius possit. qui remissionem habet. in antiquis tamen haec uerba non leguntur.

Vocetur iam peracutus morbus, qui ad septimum usque diem extenditur: Qui longius procedit, simpliciter acutus. At hic quoque differentiae in peracuto memoria tenenda sunt. Etenim exacte peracutus is est, qui quartum diem attingit: non exacte, qui ad septimum usque producit. Eadem ratione inter acutos alius exacte acutus, qui ad usque decimum quartum porrigitur: non exacte uero, qui ad uigesimalium usque durat, quanquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, quod ex lapsu acutum, ad quadragesimum usque diem peruenit. Satius enim est ita uocare ipsum, quod acuto quodam imperfecte iudicato intra diem uigesimalium, deinde uehementia eius contracta, reliquum eius intra quadragesimum diem solui consueuit. Non nulli autem statim ab initio uelut prohibiti, tardeque moti, & nullam interea subitam mutationem moliti, ad quadragesimum producantur. Duplex autem horum quoque natura est: uel enim accessionum remissiones in exactam integritatem finiunt, uel continua febris semper perdurat. Atque huiusmodi morbi de acutorum natura obtinent, alij uero manifesto sunt diuturni. Porro Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime uero si studium eius artis tractandae medicae cognoueris, quoniam non solum temporibus solis nudis, sed motu, & natura magis acutum & non acutum morbus appellauerit. Nam, cum segni lentoque motu cum interuallis a febre remissis ad quadragesimum usque extenditur, nemo sanae mentis acutum inquit, nominauerit: etenim, si ante quadragesimum cesset huiusmodi, iam diuturnus est. Alios uero morbos breues uocat, aequum esse dicentes, nec acutos, nec diuturnos appellari: quemadmodum paruas has, & a periculo remotas febres, quas non diuturnas esse nemo ignoret, etsi ab acutorum natura recesserint: nam acutum hunc esse ait, cuius motus uelox, & subito pericula adueniunt. Vides igitur nos, cum solutio interdum eandem temporis praesertionem habet, uel acutum morbum, uel non acutum nuncupare: eodem modo quandoque alium acutum, alium diuturnum, ipso motu solo distinguentes. Noui igitur complures ad quadragesimum usque diem continua febre constitatos esse: ita uoco eam, quae nunquam ad integritatem definit. Quapropter huiusmodi morbum non fuisse diuturnum dicere possum: non tamen simpliciter acutum nominare ratio est. Sed enim cum ex decidentia acuti exactae solutionis terminum habent longissimum, diem quadragesimum, non nulli uero continua semper febre ad hunc usque extenti sunt: ponatur & hoc tempus aliquando iam diuturnorum [manifesto] affectuum, qui nullam manifesto remissionem habent, sicut antea diximus, aliquando acutorum esse decretorium. Itaque Hippocrates in Prognostico his uerbis utitur: Facilis spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulatur, quique intra quadraginta dies iudicari solent, admodum magnum ad salutem momentum habere putanda est. non enim simpliciter acutis dixit, quauis dicere potuerit, sed cum additione hac, nempe qui intra quadraginta dies iudicari solent: tanquam acuti quidam sint, qui perfectae solutionis gratia ad eundem diem prolongentur: proinde acuti simpliciter intra decimum quartum diem iudicari solent. Qui iam quadragesimum attingunt, interim hi ipsi sunt, qui intra decimum quartum diem imperfecte iudicantur: interim, quorum paulo ante meminimus, non frequenter adeo euenientes: quinetiam tertium genus illorum est, qui manifesto iam tardi acutis oppositi, quadragesimum diem habent decretorium: sed de his post paulo dicturi sumus. Ceterum uniuersum praedictum genus acutum nomine ex decidentia, quam Graeci μεταστασις, uocant. Ostensum nobis est tum alibi, tum in tertio de spirandi difficultate potissimum, quod in Prognostico & de simpliciter acutis differit, & ad haec de ijs, qui ex illorum decidentia fiunt. Cum igitur ad libri calcem in uniuersum de illis pronunciasset (dico autem de

de acutis morbis, & qui inde proueniunt) membratim de aqua inter cutem hunc sermonem protulit: E Aqua inter cutem, si ex acuto morbo coepit, omnis mala est. Pari modo, cum de purulentis & phthificis tabidisque affectibus, item de ijs, qui ex abscessu in longum tempus porriguntur, uerba facit, clare innuit propositi se non oblitum esse, morbos, qui ex acutis diuturni fiunt, commemorans. Sic ergo & illi dicti sunt. Reliquae autem uomicae magna ex parte rumpuntur: sed aliae in die uigesimo, aliae trigesimo, aliae quadragesimo, non nullae ad sexagesimum usque perueniunt. Quinetiam in dierum decretoriorum enumeratione, qui in Prognostico recensentur, ad sexagesimum usque diem necessario processit. Quoniam enim non de acutis solum, uerum etiam de ijs, qui inde progrediuntur, sermonem instituit: nec inepte, puto, in ipsis decretorijs, tum in praecipis de abscessuum ruptura, sexagesimi diei commemorat. Qui ergo hanc doctrinam non intellexerunt, ij nequicquam ac frustra quaestiones in his texunt, dissentire putantes cum ijs, quae in aphorismis tradiderit, morbos inquiens acutos quatuordecim diebus iudicari: quasi ipse Hippocrates non accurate ostendisset, dicens aliam esse naturam acutorum ex decidentia, quam illam, quae absolute acutos respicit. Longe enim secus est, quam illi putant: quoniam, si non acutorum duplicem naturam cognouisset, aliam absolute acutorum, aliam decidentium, non sane distinxisset appositione suam sententiam, uerum simpliciter dixisset, Facilis spiratio in acutis morbis ualde magnum ad salutem momentum habere putanda est. Nunc autem, cum huiusmodi dictionem simpliciter acutos declaraturam sciret, non tamen ita, uerum cum his etiam alia completi uellet, non sine ratione appositum, primum, quibus febris copulatur, non adscribens continua, quod absolute acutorum erat proprium: Deinde, qui intra quadraginta dies iudicantur, perinde ac si alij quidem acuti sint, qui diebus quadraginta non iudicantur. Quare unde quaque morbi naturam, quo de in Prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocrates, & demonstrauit. At interpretes luculenter dicta, obscura reddere molunt. Quod ergo nominis appositione quaestione, quam contexunt, soluere conantur, condonandum est. At hoc faciunt, qui ita scribunt: Facilis spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulatur, quique intra quadraginta dies iudicantur, magnam sane uim ad salutem obtinere censenda est. Non nulli etiam non adscribunt, quique inaudiendum esse dicentes: ut sermo eius duplex fiat, aliter de acutis morbis, quos in Aphorismis exposuit: alter de alijs, qui febrem iunctam habent, & quadraginta diebus iudicantur. Iam uero nec in Aphorismis decimum quartum diem decretorium, sed illic quatuordecim omnes decretorios dies Hippocratem pronunciaffe arbitrari (esse enim tot, si quis a tertio, qui primus omnium decernere natus est, ad quadragimum usque numerauerit) non partem reprehensionem meretur. Neque, uero ut Medici hoc dicunt, nec ut qui numerare sciant, aut legere. Nam, si Medici essent, primum sane nullum ex acuto acutum morbum ad quadragimum diem non prius iudicatum peruenire scirent: deinde ne quatuordecim quidem numero esse ad quadragimum decretorios. In hoc autem ne uel numerare ipsos nouisse quis iure dixerit. Plures namque sunt ac quatuordecim, ijs sane qui ueritatem ipsam, rerumque eui detiam inspiciunt: Item id quod Hippocrates in primo Epidemion scriptum reliquit. Superius uerba ipsius apposui, quibus decretorios dies uniuersos edocet: ubi, si quis numerare didicit, plures indubie ad quadragimum diem euenientes, quam quatuordecim, inueniet. Porro, si qui solos dierum quaterniones computent, forsitan in hoc errare deprehensi fatebuntur pauciores esse hos, ac quatuordecim. Quod autem ne legere quidem nouerint, qui huiusmodi effuriunt, sic maxime discas. Si igitur in Prognostico quadragimum diem decretorium esse acutorum dixisset, deinde in Aphorismis quatuordecim diebus summam eos iudicari: tunc nimirum tale quippiam cum illis considerare licebat. At, cum in opere Prognostico quadraginta diebus iudicari eos dicat, & in Aphorismis quatuordecim, maxime ridiculum est sententiam eius aliter inaudire. Meliores ijs sunt, qui non sermones contentientes, uerum alterius cuiuspiam Aphorismos esse, alterius Prognosticon demonstrare conantur: sed hi ob animi magnitudinem sunt nobis miraculo. Quod iam utilitatem huius doctrine semper inspicies Hippocrates, simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit: ex decidentia uero acutos nunc quadragimum, nunc sexagesimum diem assequi, abunde ostendimus. H

Quo pacto acuti morbi nunc in xiiij, nunc in xx diebus dicantur iudicari.

Cap. 13.

Sciendum autem est coter de oibus eiusmodi notis, quae ex quantitate cuiusdam in particulari diuisione fiunt, foretica dubitatione comitem habent. Itaque sic diuidendum est, ut nec particulari multum alioqui differentes, sibi mutuo coniungantur: quod, dum quaeuis in pauca secatur quantitas, accidit, nec adeo multas feceris, ut doctrinae utilitas excidat. Quamobrem, si quid optime diuidi possit, Hippocrates praeter ceteros hoc mihi fecisse uideretur. Primum, per acutos ad septimum usque diem peruenire demonstrat: in quibus, uti dixi, in Aphorismis tenui admodum uictu tractandos esse praecipit: deinde in commentario. De uictus ratione in morbis acutis, quosdam in omnimoda inedia seruandos esse usque ad diem septimum: postea uero quartumdecimum absolute acutis terminum statuit: post haec ad uigesimum procedit: rursus utriusque speciei morbum ad quadragimum: itidem ad sexagesimum: postremo decretoriorum dierum supremum finem centesimum & uigesimum diem constituit, quatuor uidelicet mensium tempus: deinceps alios mensium decretoriorum numero, alios annorum solui scribit. Atque haec doctrinae utilitas est. Coincidunt autem non nullae quaestiones logicae, quae solutionem requirunt, sicut & haec, opinor, quae morborum, qui apud oes acuti habent, non nulli decimum quartum diem excedere uideant: ideoque Diocles etiam non decimum quartum, sed uigesimum primum terminum eius posuit. Atque hic quidem errauit

Auit uigesimum primum magis, quam uigesimum, terminum ipsis praestituens: quamquam non omnino falsus sit, quartumdecimum excedendo. Nam quosdam, qui acuto morbo laborarant, decimo septimo, & uigesimo iudicatos esse cognouimus: uti apud Hippocratem quoque in ipsis Epidemijs inuenire licet. Quo igitur, si hoc ita habet, & quidam acuti morbi decimum quartum diem excedere uidentur, terminum ipsis hunc diem in Aphorismis constituit? Promptum quidem erat dicere, hoc rarer, illud sapissime accidere consuevit. Quinetiam Hippocrates aliquando solum id, quod crebro oculis usurpauit, nihili facies id quod raro euenit, pronunciat. At profundiore quamdam habet sententiam pronunciatum, si quis ipsum commodum disquiserit. Qui namque ad decimum septimum diem, aut uigesimum primum acuti morbi exciderunt, hi plane inceperunt, tanquam submersi, leuiter motu, grauique: deinde alij in primo quaternione, alij in secundo exacte annorum motum recipientes, ad decimum septimum & uigesimum exciderunt: quanquam & hi intra decimum quartum suum iudicati sint. Nam in dierum quaternione uehementiam incipientes, deinde decimo septimo iudicati, decimum quartum eorum diem non excesserunt. Nouit hoc quoque Diocles ipse, & alij prope omnes ueteres. Phreniticos sane a primo die statim non adeo fieri ait. Igitur si quis phrenitide quinto die laborare coeperit, & septimo decimo iudicatus fuerit: uel inceperit septimo die, & iudicatus fuerit uigesimo: nulli dubium hunc intra decimum quartum suum diem crism sustinuisse. In hoc iam maxime etiam uigesimum diem ambiguitatem adferre puto: quippe qui potentiam accipitem naturam habeat, tum quod saepe post primos dies morbos acutos factos iudicat, interim de prius iudicatis iterum decernat. Nullus namque a primo die acutus in hunc illabitur, qui non prius iudicium expertus sit. Quod si in priore quodam die imperfecte iudicatus sic prorsus discussit, non impedit, quo minus acutorum morborum decimus quartus dies terminus existat. Qui uero ab initio submersi, lenti que apparent, & inde ad quadragimum tales perdurarint, rursus intendant, hos iure diuturnos appellaueris: quae admodum acutos quidem manifesto, sed qui ante uigesimum non secure iudicati sunt: deinde remiserint: post haec reuersi, mox rursus facti fuerint: nouissime quadragesimo die iudicati: dubitaueris, absolute ne, an ex decidentia acuti nominandi ueniant: immo magis, an diuturni: quippe in ambiguis & obscuris certum iudicium quaerere non oportet. Nam pro rerum natura certa semper sententiam pronunciare conuenit. Vbi uero rerum natura simplex prorsus est, ibi & manifesto & simpliciter pronunciantum est: quoniam & Hippocrates in ipsis Aphorismis, cum decimum quartum diem acutis morbis finem statuisset, statim etiam decimo septimi his uerbis meminit: Contemplatorius rursus decimo septimus est: hic enim quartus a decimo quarto, septimus ab undecimo est. Significat namque hic uigesimum, tanquam secundum quendam acutorum terminum. Quoniam uero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod de dierum decretoriorum speculatione reliquum est, id uniuersum in tertio exequar.

GAL. DE DIEBUS DECRETORIIS
LIBERTERTIUS.
ARGUMENTVM LIBRI.

Agit de caelesti, ac de materiali causa dierum indicatorum, ex quibus & ipsorum ordo, & facultas pendet uniuersa.

Quid ostensum superioribus libris, quid hoc agendum.

Cap. 1.

VI iam causas, cur non quilibet dies sint decretorii, considerare melius esse duxerit, is haec sibi composita esse censet. Et quidem inuentionis dierum decretoriorum principia fateri conuenit, quemadmodum superiore commentario dictum est. Sunt autem genere duplicia, nempe experimentum, & ratio. Experimentum sane, quod non omnes similiter dies de morbis decernant, euidenter affert testimonium: quodque circuitus septimani ualidissima sint uirtute praediti: post hos quaternarij: quidam uero extra hos coincidunt: immo quod nec omnes septimane inuicem separentur, sed aliquae ipsarum etiam coniungantur: nec omnes quaternarij, sed ex ijs quoque alij seiungantur, alij coniungantur: insuper quod acutis morbis impari dierum numero, longis pari iudicia maxima ex parte accidunt. Omnia huiusmodi, quae prius recensui, experientia satis approbat. Porro causas horum ratione nobis indagantibus, duo prima omnium, quae sunt, primordia esse statuenda uidentur: inordinatum uidelicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur: ordine uero ornatumque procedens semper, quod caelestibus originem fert accepta: omnia siquidem in hoc orbe ab illis decus, ornamentumque capeffunt. Atque iam & in his duobus principijs, quae ex experientia cognita sunt, & ratio suppeditauit, omnium, quae ratione & experientia ipsa in diebus decretorijs intelliguntur, causas inuenire conabimur, hinc facto sermonis exordio.

De

Omnium certe superiorum astrorum potentia fruimur: uerum Sol maxime hunc orbem exornat, & concinne disponit: quippe ueris, ætatis, autumnis, & hyemis auctor alius nemo extat: nec alius tam manifesto uel ex terrestri face animalia generare potest, neque fruges maturare, neque ad coitum, & generis propagationem animantia prouocare. Magna sane & Lunæ opera in hac rerum substantia apparent, uerum Solis effectibus posteriora: etenim menses hæc perpetuo ordiuntur: idque euidenter adeo in marinis belluis: Quanquam & hoc ipsum Solis beneficio debet: nouum enim ipsa lumen fortitur, cum Sole primum fruatur: tanta uero eius portio semper illucescit, quantam Sol aspicit: prorsus autem deficit, lucisque expers redditur, ubi terra suo interuentu ipsam obtenebrat. Quapropter à Solis recessu omnes mutationes suscipit: etenim plena est, cum diametra apparet. Aequa portione diuisa, *διστάτος* Græcis appellatur, cum quadrangula est: gibbosa, cum triangula: & falcata speciem refert, sex angulis prædita. Atque tunc primum recens est, cum post solis congressum apparet: Obscuratur omnino, cum solis lumen circa eam emergit. Igitur fructus auget, in crassatque: animantia implet. Ad hæc menstruorum statum tempus mulieribus conferuat. Item comitialium circuitus custo dit, inde, quæ Solis plus uel minus participat. Omnia siquidem quæ facere nata est, ubi falcis figuram repræsentat, languida fiunt: inualescunt omnia, cum plena fuerit. Quapropter & fruges interea adauget maturatque celerime: ferarum occisa corpora in tabem [uisu suo] resoluit: somnoque sopitis sub eius lumine, uel aliter diutius immoratis pallorem & capitis grauitatem conciliat. Ut igitur Luna Solis auxilio in omnibus indiget, ita Sol ad nullam rem maximam, uel alterius cuiusdam astrum, uel ipsius Lunæ operam desiderat. A nullo enim impeditur, quod minus æstatem faciat, cum in uertice nostro cõstitit: aut frigus adducat, si humilis eius cursus fuerit: aut æquinoctium utrunque constituat, cum mediocriter obliquus uidetur: sed ipse, uelut rex quispiam maximus, est: Luna uero, ut princeps nõ mediocris inter illum & nos medius constitutus, terrestrem regionem merito gubernat, non potentia ceteros planetas, sed uicinitate exuperans.

Quo tempore Lunæ actiones fortiores aut imbecilliores existant.

Cap. 3.

Huius rei gratia maxime frigus nostrum locum occupat, cum Sol ad hyemalem plagam declinauerit: tunc calor nos exercet, ubi supra uerticem nostrum, aut prope ipsum fertur. Luna uero particularis cuiusque mensis dies disponit, paruæ mutationis facultatem habens: eamque non simpliciter ex se, uerum ex Solis aspectu consequitur. Vehementiores itaque mutationes eueniunt, ubi ipsa cum Sole coit: insuper in apparitionibus plenilunij: minores his cõtingunt, dum medio orbe apparet: obscuræ, dum curuata in cornua ac falcata uidetur. Nam ualidissima eorum, quæ prius erant, mutatio, coitu Lunæ, & dum non illustratur, committitur: quippe quæ prius apparebat, nunc nulli conspicitur. Dein diametra Lunæ statio tanquam distinguens eam, in binasque partes secans contrarias Lunæ eiusdem dispositiones, omnium est ualidissima: quæ uero dispositio incrementum, diminutioni maxime sit contraria, uerbis non indiget. Postea huius congressus, & apparitionis plenilunij duæ diuisiones, dichotomi dictæ, medium utraque, secant, augmenti tempus prior, diminutionis altera. At omnium extremæ obscurissimæque aeris nos ambientis conuersiones in falcatis incuruisque apparitionibus fiunt: magis autem in curuis: nulla siquidem in eis magna mutatio, sicut in falcatis, apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit, tanquam obscuras existentes: conuenitque eos laudare, qui de his scripserint, tanquam ne uel minimum quidem omittentes. At in plenilunij conuersiones, & his adhuc magis in congressibus, proprium hoc præter ceteras habent. Illæ siquidem celerimas statim mutationes faciunt: coitiones uero seu congressus inæquales & diuturnas. Nam, quid ante Lunam apparentem manifesto pronunties, non est: longum autem hoc tempus occultationis est, integri fere signi cursum explens. Porro mutationem ex incremento ad diminutionem, punctum exacte definit: liquetque hoc Lunam momentaneo tempore pertransire. Itaque ratione breues plenilunij mutationes sunt: diuturnæ, conjunctionales. Nam occultationis tempus sibipsum simile est, & quod prima apparitio habet, occultationi uicinum est tum propter plenilunij particulæ apparentis paruitatem, tum ob luminis obscuritatem, & breuitatem temporis, quo supra terram fertur.

Differre inuicem tempus circuitus, & actionis lunæ, quotque diebus menstruum tempus consistat.

Cap. 4.

Tuta igitur crisis euadet, cum in toto mense status in secundo die accidet: quo primo & manifesto Luna, & logo satis tempore super terram iam apparet, & lumen sensibile de se mittit, ad hæc umbræ euidenter ostendit. Primus autem dies tandiu Lunam supra terram uagantem habet, quoadiu adhuc Solis etiam lumen post occasum retinet. Quare in hoc Luna simul cum Solis lumine occidit: saepe uero & prior est occidua, & secundo die primum elucescit: nunc minus, nunc magis apparet. Atque hoc ei accidit tum longitudine à Sole recessus, qui ob peculiarem Lunæ motum fit. Non enim ex æquo semper mouetur, tum propter latitudinis immutationem, tum propter signorum occasum non æquali tempore euenientem, insuper ob præteriti congressus tempus. Vnde non semper unum tempus est, quo clare Luna conspicitur: sæpissime triduo in coitu Solis remorata, plane inuisibilis est: quo nõdum hæc terrena immutare potest. Et tempus tum peculiaris eius circuitus, tum in nos actionis in idem quodammodo recidit. Etenim circuitus uicenis diebus, septenisque, & tertia fere diei parte peragitur: in tanto

* Vetus translatio habet, totius lunæ.

† Vetus translatio habet. Sed secundum plurimum moratur luna tri-

Ato enim tempore totum signiferi circulum percurrit. At, quo nobis lucescit circuitus, quod is quoque eidem conueniat numero, plane intelliges, si occultationis tempus de toto menstruo eximas. Quod autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constat, sed minus unius diei fere dimidio, Hipparchus integro uno libro demonstrauit. Quin & uulgus iam prope uniuersum nouit mensium alium, quem *καλλέος* Græci nominant, quasi mutilum & imperfectum, dies uigintinouem obtinere: alium, nempe absolutum, triginta. Nam uniuersos duorum dies quinquagintanouem esse oportet, siquidem uterque omnino triginta, minus dimidia diei parte continet.

Mensem & inferiora omnia per septimanas à luna immutari.

Cap. 5.

Quemadmodum igitur annum integrum sol disponit, ita luna mensem, immutatione per septimanas ei accidente. Nam utrunque tempus, & quo post primam apparitionem in medium orbem accrescit, & quo inde plenum efficit, septem diebus absoluitur: ambo quatuordecim. Simili modo, si inde cum æquali portione diuisa est, ad secundam diuisionem eiusmodi rationem subduxeris, & hos dies reliquosque, cum plane ab oculis luna declinata est, septem inuenies. Ceterum aera nos ambientem magnas afferre mutationes, dum luna primum occultatur, & rursus primum apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ, & nauæ: qui statum aeris tunc uocant, cum luna primum appareret. uento cuiuspiam opponitur. Quamobrem Aratus quodam loco uerissime scribit de luna, ubi primum post coitionem apparuerit, hoc modo inquitens.

“ Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum,
“ Incuruum specie uelut annuat, adfore cælo
“ Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis.
“ Rursus eo ueniet pluuius Notus, hanc ubi partem
“ Pone supinari conspexeris, inque recliuem
“ Sponte habitum: uerum, si lumen tertius ortus
“ Proferat, atque Deæ conuoluat circulus oras
“ Suffulus rutilo, mox tempestate sonora
“ Spumosum late pelagus canescere cernes.
“ Quinetiam hæc in eodem libro scribit:
“ Non unum deprehensa diem tibi signa loquuntur,
“ Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu
“ Quæ tæte, sustollit medios dum Cynthia uultus,
“ Darabunt cælo: medio quæ edixerit ore,
“ Altera prouisa ijs signantur tempora lunæ.
“ Illa dehinc, donec germani luminis igneis
“ Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt.

* Alias scribitur a. itationem.

Non ad omne tempus, quod ab initio fuit, primæ apparitionis signa sufficere confirmat: sed plenilunij eiusque dimidium mutationes quasdam afferre. Ceterum omnis uelox mutatio, crisis appellatur: & constitutionem lunæ, dum effigiem falcatam repræsentat, dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter uocantes. Hoc enim ualidas uires obtinet: uerum semilunaris statio imbecillior eo est: etiam si hæc quoque de ære decernat. Quare mensem à luna immutari secundum septimanas iam est per se curam. Quod autem aliæ res uniuersæ inde quoque mutantur, omnibus non perinde constat: sed ijs, qui huiusmodi accurate obseruarint, in confesso sunt: Ad hæc post seminis conceptionem omnis impregnatio: Insuper nihil minus hac & post partum aduictio: Item omne actionis initium magnas alterationes in septimanas circuitus retinet. Quæ nanque in diem omnibus, quæ subsistunt, incidunt: horum causam luna habere obseruata est, maxime in tetragonis & diametris stationibus ea immutans. Nam, si luna in tauro existente semen concipiatur, uel partus, uel omnino alterius cuiusdam principium contingerit, magnas eius mutationes inuenias, cum in leone, scorpio, & aquario signiferum ambit: Verum in leone tetragonos. i. quadrata statio septimanæ unius existit: In scorpio diametra duas septimanas habet: Ira quoque in aquario secunda quadrangularis statio in tertiam septimanam procedit, idque necessario: quod luna, sicut ante diximus, uicenis diebus, septenisque, & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte uniuersum signiferi ambitum peragat. Si nanque in toto tempore totum orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partem in septem prope diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura conuenit, nempe lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circumscribi.

Quæ salutare, aut infestis dies sanis aut aegrotis futuri sunt, ex luna prænunciari posse.

Cap. 6.

Porro illud denuo repetendum est, quod nos quoque obseruantes uerissimum semper esse cõperimus, ab Aegyptiis astronomis inuentum lunam non modo agris, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri si ut, posse prænunciare. Si etenim ad planetas temperatos steterit, quos iã [& salutare Lari ni,] *εὐαίτια τῶν νόσων* Græci nominant, faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues, molestosque: Fingamus hominem quodam nascente salutare planetas in ariete, malignos in tauro esse: is hominum nimirum, cum luna in ariete, cancro, libra, & capricorno fuerit, pulchre deget: cum uero taurum ipsum, uel tetragonum aliquod, uel diametrum signum occupat, male tunc & moleste uitam transiget. Atque iam

iam morborum initia huic, cum luna in tauro, leone, scorpio, & aquario fuerit, pessima: Sine periculo E autem & salutaria sunt, cum arietem, cancrū, libram, & capricornum luna permeat. Ad hæc alterationes magnas, quas in tetragonis & diametris per septimanas fieri diximus, in letalibus quidem morbis letales & ipsas, in salubribus bonas euenire necesse est. Quamobrem Hippocrates etiam damnat maxime immutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe quæ letalis morbi symptoma fit, quemadmodum (ut arbitror) benigni, seu ad sanitatem tendentis cōtrarium. Quod si quis & huius ipsius causam, cur quadrata & diametræ statione sint potentissima, quærat, is longissime a proposita disputatione digreditur. Nam impresentiarum non primas causas omnium, quæ ad astronomiam pertinent, sed quæ proposito nostro conducant, inquirere cogitamus. Vtiles autem causæ sunt, quæ septimana naturam interpretantur. Rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ & diametræ stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis malas. Atque hoc, præterquam quod astronomis in confesso est, integrum est & tibi obseruare. Sin autem huiusmodi deprecari, nec ijs, qui obseruauerunt, fidem adhibes, indubie sophistarum ubique nunc obstrepentium aliquis es, qui ratione manifesto apparentia nos approbare postulant, cum e contrario ex euidenter apparentibus, abditorum ratiocinatio indaganda esset. Ita suo quæque res principio circuitus sequentes uniuersos conso-

In acutis morbis summam uiam obtinere septimanas: in diuturnis ortus syderum, quibus anni tempora uariantur. Itemque in illis coincidentes plures inesse indicatorios, in bis circuitu magis septimanarum fieri indicationem.

Cap. 7.

Circuituum uero alij numero quodam dierum constant, alij mensibus. Iam uero, qui diebus constant, septimani sunt, & lunæ modo incedunt: qui mensibus, ad solem referuntur, eodē modo euenientes. Interim enim ab Hippocratis uerbis initium sumendum est, æstiuos morbos dicentis hyeme solui, hyemales æstate. Hoc quidem longorum morborum, & quasi dicas annalium iudicij statum tempus est, quemadmodum acutorum decimusquartus dies. Cum enim a mensis principio ad usque plenilunium tempus, totius lunaris circuitus dimidium existat, eandem rationem habet cum interuallo, quod ab hyeme ad æstatem usque intercedit. Quinetiam a plenilunio ad usque occultationem tempus, spatio quod ab æstate ad hyemem usque porrigitur, proportionem respōdet: sed horum utroque bifariam secto, in acutis morbis septimana est in diuturnis clarissimorum syderū exortus: quorum ratione uer, æstas, hyems, & autumnus describuntur. Non etenim pari dierum numero hæc secundum ullius astronomi sententiam diuisa sunt, uerum manifestis circumsui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio modo. Quemadmodum septimana acutorum morborum decretoria est, sic tēporis anni mutatio diuturnos morbos discutit: ut in hyeme quidem constitutum morbum uer dissoluat: in uere conflatum, æstas: simili ratione per æstatem contractum, autumnus: in hoc paratum, hyems. Ceterum anni tempora singulis partibus bifariam diuisis, mensis quaternionibus proportionem respondent. Quin astrologis etiam dicitur: quem in modum anni temporis cuiusque & initium & finis, syderum manifestorum ortu & occasu describitur, in eundem quoque cuiusque medietas, alterius rursus syderis exortu distinguitur. Itaque uniuersas particulares morborum mutationes, uel tanquam ad proprium ipsorum principium, uel ambientis nos aeris conuersionem, euenire necesse est. Qui igitur ex proprio principio mutantur, lunam sequuntur: qui uero ceu ab aere nobis circumsui immutantur, in toto quidem anno Solē, in singulis mensibus lunam. Hic iam accidit mutationes ualidissimas esse, quæ uidelicet cuique per septenos dies proprie contingunt: quamuis etiam ipsis quodāmodo cōmiscantur, quas aer excitat. Quare merito inde, quod semper eodem modo accidant, in id, ut in plurimis morbis fiant, decidunt. Adhuc autem magis accessionum uolentia crises ante tempus inuadere compellens, ipsarum ordinē perturbat, ut in sermonis processu dicemus: Ad hæc uaria ægrorum in se peccata, Medicorumque, si Medici appellandi sunt, non artis corruptores, qui hoc sæculo permulti sunt: Nec minus illa, quæ agris propter ministerium non rite administratum, & illa quæ extrinsecus accidunt nō nunquam, uti prius diximus. H Igitur septimanarum circuituum uirtutem mirari conuenit, si tot causis eos imminuentibus, multo tamen alijs fortiores inueniuntur. In acutis quidem morbis coincidentes decretorij plures sunt, quoniā & corpus mutationi accommodum, in motu & perturbatione uehementi constitutum est: in longioribus, uia & ordine magis septimanarum circuitus procedit.

Primum diem inter indicatorios non enumerari, & quæ causa dierum coincidentium.

Cap. 8.

Quapropter ab acutis omnibus ordine incipiemus, denuo decernentium dierum causas inuestigantes. Iam quidem in primo febres diarias solui contingit, idque fere nulla cum uehementia, & perturbatione effatu digna: quāquam non nulli Hippocratem quoque dies decretorios in Epidemion primo enumerantem & primi meminisse putant, duplici nomine errantes: circuitus enim primus, & non dies primus manifesto scriptus est in parium impariumque dierum catalogo. Quemadmodum igitur in parium enumeratione primum circuitum præfatus, quartum diem inducit: ita in mentione imparium, tertium. Atqui multo magis ignorant, quod a fronte operis prognostici descriptum reliquerit de facie emortua. Quod si ob huiusmodi causas hæc faciei species orta est, una die nocteque iudicatur, non intelligentes loco uerbi, probatur, & cognoscitur, dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Ceterum principium

Apripiū acute decernentium dierum, qui cum perturbatione quadam morbos mutant, tertium a principio statuere oportet, ueluti prius dictum est: quippe qui iam nullam cum prima septimana cōmunio-nem habeat, sed ex coincidentibus existat. Si quidem quaternio, quod septimana in duas partes secta absoluitur, ideo per magnam facultatem obtinere, in priore sermone dictum est. Tertius uero & quintus licet alia nulla ratione, quā quod iudicia cum accessionibus fiunt, coincidunt, non minus quarto die decernunt: quoniam hoc ipsum & ab experientia testimonium habet: & ratione contemplantibus non obscura eius causa est. Nam perturbationis uolentia naturā ea, quæ molestant, etiam ante tēpus propulsare compellit: quippe uirtus ipsa est alienorum expultrix: quemadmodum in opere de naturalibus facultatibus antea demonstratum est. Tempus autem actionis post finē alteratoris facultatis est: tunc enim functionem obire, omnibus secundum naturam absolutis, ostendebatur, cū illa ab actione destiterit. Verum ante perfectam coctionem interim, quæ offendunt, amoliri cogitur, ut interdum concoctione iam absoluta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatem munus subit. Vtrumque autē in uentriculo clare licet contemplari: instigatus enim concoctionis tempus non expectat, sed protinus etiam idoneum cum eo, quod molestat, excernit: & ubi iam satis concoxerit, interdum lēte ac cunctanter superfluum imbecillitatis uitio expellit. At, cum naturali habitu fruitur, perfectæ concoctionis tempus, ipsius recrementorum expulsionis terminus est: quem neque præuertit, neque præsentem adhuc moratur. Ceterum, ut in uentriculo, sic in singulis totius corporis partibus alienorum expultrix facultas esse ostendebatur: quæ meo sane iudicio & crifim in morbis efficit. Atque propterea optima fiunt, cū iam omnia in animantis corpore concocta fuerint. Præuenire autē crifim, quod Hippocrates περιεργυσθαι quasi dicas, prærumperere, appellare consuevit, malum est. Nam idonea simul cum ijs, quæ ledunt, excernuntur: sitque hoc natura incitata uel ab exteriore quodam, uel ab ijs, quæ in ipso corpore derinentur. Extrinsecus igitur est Medicus, qui parum recte quid fecerit, æger, famuli, atque alia, quæ proprie exteriora nominantur. In ipso corpore offendunt morbi ipsi, eorumque causæ, & accessiones. Considera iam mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus infirmis contingit: qui a fortioribus quibusdam irritati, pro necessitate impetum faciunt, inuaduntque eos, & imparati pugnant superatū. Quinetiam onus deponere quis uolens, interim uel inuitus cum eo concidit. Item uehementius quis currēs, deinde seipsum retinere nequiens, inuitus contra conuallem delatus est. Omnia hæc exempla malis iudicijs attribuuntur: de quibus in opere de crisi copiosius dicturi sumus. Sed nunc quoque necessarium dicitur, cū instituerim, quidnam uerbo, περιεργυσθαι, Hippocrates sibi uelit, interpretari. Etenim fieri non potest, ut qui de diebus decretorijs quippiam referre aggressus sit, nihil de crisi etiam dicat: uel, qui de crisi doceat, non etiam de diebus decretorijs uerba faciat. Verum sermo ad propositam institutionem semper reuocandus est: & tantam adhaerentium mentionem facere oportet, quāta necessaria esse uideatur. Vnū iam ex illis, quæ naturam stimulant, & ueluti prouocant, accessio est, nullam quietem, nec moram concedens, uerum incitans, mouensque, & ueluti dixeris, pugnam indicens. Vnde acutorum morborum in diebus imparibus iudicium contingit, in his enim & accessiones sunt. Quæ igitur causa sit, ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant, in longis autem uel quotidie, uel quarto, non promptum est inuenire: nec in præsentia disquirere necessarium. Quod uero sic eueniunt, oculis uisitare licet, & ad præsentia rationem ex principio habet. Si enim ponamus, ut etiam apparent, secundā ab initio accessio ad tertium diem delabatur, tertia ad quintum, quarta ad septimum, quinta ad nonum: omnes autem in impares incidunt. Cum ergo natura non conuenienti semper tēpore de morbis decernat, sed concitata plerunque alias ab alijs causis, a quibus accessio in morbis acutis maxime continua redditur, (ostensa uero est in impares incidere,) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio est. At dies ipsi primariam decernendi uirtutem non habent, (semper enim huic animum adhibere oportet) sed per accidens aliquid sic eueniunt: Prædixit, opinor, manifesto iam hoc accidens: siquidem ratione, qua morborum iudicia frequentissima in accessionibus accidunt: hæc autem in dies impares incidunt: eadem in morbis acutis imparibus diebus iudicia contingunt. At, si dierum numerus ipse decernendi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus, uerū perpetuo imparibus, nunquam paribus de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Neque enim septimi uel quarti numerus crisis auctor est, sed quæ Luna innouante & terrena immutante, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros uenire contingat, merito in ipsis tāquam stata alterationum tempora inueniuntur. Quippe non a numeris, sed a Luna mutationes terrenis adueniunt: at, cum in motu mutans consistat, tempus mutationibus necessario coniunctum est, quare etiam numerus necessario. Non igitur, quæ omnis par numerus foeminam, impar masculum referat, acutorum iudicia imparibus diebus accidunt: neque, n. impar absolute pari fortior est, neque, si fortior, iam foemininus imbecillior, neque, si foemininus quidem hic, masculus autem alter sit, acutos morbos in masculis numeris iudicari, diuturnos in foemininis, rationi consentaneum est. Omnia siquidem, quæ de numerorum uirtute nugantur, tam facile absurda esse deprehendimus, ut mihi subinde mirari subeat Pythagoram illum tam sapientē uirū numeris tantum tribuisse. Atqui nunc aduersus ipsos negari non uacat: nam satis est ad rem institutam terrena Lunam immutare, & in septimanis potissimum magnas parere mutationes: post in quaternionibus exiguas: ad hæc crifim accessione plurimum indigere: item accessiones tertio quoque die in morbis acutis euenire: his etenim subiectis, acutos morbos in imparibus diebus magis ad iudicium tēdere,

re necessitas erit. Huius rei gratia tertius & quintus merito decernunt, nō ex lunari circuitu decernien-
 di potentiam sortiti, sed quod ob uiolentam accessionem tertius crifim quarto die futuram prauertat:
 Et per Iouem natura, dum quarto die lassā, nec quouis modo incitata conuiescit, quinto ad iudicium
 commoueat. Nam hic uere decretorio tardius uenire, tertius paulo magis anticipare in decernendo
 uidetur: quod uicini ambo uere decretorio, accessiones susceperint. Iam uero & nonus inter duos de-
 cretorios septimum & undecimum medius, uel non factum in septimo die iudicium, uel undecimo fu-
 turum ipse sibi uendicat: rarius quidem septimi, saepe undecimi crifim assumit. Etenim peculiare septi-
 mo diei iudicium non ad nonum, modo pauci errores commissi sint, unquam peruenerit. Sed hoc libris
 de crifi declarabimus. Undecimi propria crifis e contrario habet, nempe cū & exacte omnia gesta sint,
 & uiolenta noni diei accessio inuadat. Porro iudicia huiusmodi diebus propter accessiones uehemen-
 tissimas incidere, clarissime demonstrat, quod uidelicet in diurnis morbis non similiter eueniunt. Sicut
 enim accessionum uehementia, ita dierum quoque coincidentium numerus in illis minuitur: sic rursus
 accessionis uehementia crifim alio, quam statu, tempore fieri cōpellit. Quare in omnibus fere diebus
 peracutos morbos iudicari, uideri licet: quoniam ultimus ipsorum dies decretorius est septimus, &
 ante hunc non quartus modo, sed etiam tertius, quintus, & sextus aliquando decernunt. Quin &
 de primo, an decerneret, inter Medicos, ut dicebatur, quæsitum est. Restat itaque secundus ordine de-
 cretorio indubie elapsus. Sit autem, si uis, & primus: sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, om-
 nes decernunt: idque omnes dies in peracutis morbis post eorum principia, propter accessionum uehe-
 mentiam facere uidentur. Ergo sextus etiam, etsi nec inter decretorios, qui circuitu constant, nec impa-
 ri numero adscribatur, tamen & ipse sæpe decernit, quoniam intra peracutorum terminū continetur.
 Vniuersi autem tales alterum duorum habent: uel continentem febrem, idest synochon, (ita enim
 appellant, quæ a prima constitutione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad crifim usque, uti
 diximus, seruat) uel & aliam, quæ etsi manifestas habeat declinationes & accessiones, non tamen tertio
 quoque die manifestas tantum habet, uerum in ipsorum dierum quoque medijs, quemadmodum & se-
 mitertiana. Proinde prima peracutorum differentia uelut una quædam est accessio. Quamobrem nihil,
 quantum ad accessionem pertinet, impares paribus præstabit, cum febris singulis diebus æqualis exi-
 stat. Secunda etsi per triduum magnas habeat accessiones, & ueluti circuituum principia, tamē medius
 ipsorum dies tantam & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut etiam magnis aliorū
 quorundam morborum accessionibus nihil sit inferior. Cum igitur morbus uelut ad septimū festinat,
 & secundum ipsius rationem in eodem iudicandus est: mediæ uero accessionis magnitudo naturam ad
 crifim ante suum tempus uenire compellat: uel si extrinsecus aliquid eueniens, ipsam irriter: sic crifis se-
 xto die prærupet. Atque hæc tanto peior est ea, quæ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuer-
 tit. Pessima uero crifis secundum aliam rationem sexto die accidit: quam in opere de iudicijs plenius
 enarrabimus: quippe ad illud proprie pertinet bona malaque iudicia distinguere: hic tãtum de diebus
 decretorijs differere statuimus. Sed, quia semel de sexto die uniuersa dicere parauimus, hoc quoque
 adhuc summam adiungemus. Inuadunt quidam morbi, secundum diem primo grauiorem habentes,
 quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus, qui longorū morborum naturam, quemadmo-
 dum in commentarijs de crifi ostendemus, habent: protinus autem, ut acuti, propter accessionis uehe-
 mentiam iudicantur: hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secun-
 do die natura quodammodo ualida est: item in quarto adhuc magis, quam in sexto: sed nondum in cer-
 tamen uenire audet. At in sexto accessionis uehementia frequenter eam ad certationē prouocat. Quæ-
 re alterum e duobus sustinet: uel in ea concidit, & priusquam, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur:
 uel plurimum ex eis propulsat, reliquum uero adhuc non potest, uerum imbecilla & defatigata pror-
 sus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tempore recreari ac refici potuerit, paulatim
 morbum concoquit. Quod si morbi reliquæ eius robore maiores sunt, tandiu æger superuiuet, quã-
 diu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Iam uero de diebus coincidentibus abun-
 de dictum est.

*Cur uigefimus fortior uigefimo primo: & quod septimana, ac cetera tempora iudicatoria
 integris diebus nequeant numerari.*

Cap. 9.

Cur autem & uigefimus & uigefimus primus, multo magis uigefimus decernat, explicabo. Primū
 quoniam huiusmodi morbus diurnus iam est, & paribus diebus accessiones fiunt: deinde, quod se-
 ptimana non integris septem diebus constat: ueluti prius expositum est. Nouit hoc quoque Hippocra-
 tes, sic in opere Prognostico inquit: Hi ergo ex acutissimis morbis per quatuor in uiginti ex additio-
 ne perueniunt. His subiungit: Verum huiusmodi supputatio per integros dies nimirum fieri nō potest:
 quippe cum nec annus, nec menses ipsi integris diebus numerentur. Vt igitur annus ad trecentos se-
 xaginta quinque dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet, tum mensis ad tringinta dies
 abfoluendos unius dimidium desiderat: sic & septimana, sexta maxime diei parte, ut septem integros
 habeat, indiget. Quamobrem tres septimanæ non unum & uiginti dies integros, sed minus fere unius
 tota dimidia parte consequuntur. Ob quod, etiam numerum huiusmodi non magis uiginti, quam uni
 & uiginti diebus uicinum, utriusque parti conuenire uideas. Nam, cum totus lunaris circuitus septem &
 uiginti diebus & adhuc tertia unius parte absoluitur, ideoque septimana quælibet septem diebus mi-
 nus

Anus sextante constat, tres septimanæ uiginti dies, & dimidium habebunt. Quoniam igitur uigefimus
 exactam periodum propinquam sibi uendicat, tales iam morbi inueterascunt, & accessiones paribus
 diebus accipiunt. Quorum uero accessiones in imparibus eueniunt, horum & iudicia ad uigefimum pri-
 mum delabuntur. Non solum autem Lunæ circuitus, sed menstruum etiam tempus apparitionis uirtu-
 tem quandam in nos possidet, uti prius docuimus. Hic etenim signiferi circuitus suis cuiusque rei prin-
 cipijs maxime proprius est, & menstruale tempus, quo Luna conspicitur, ambientem nos aerem im-
 mutans, omnibus ex æquo hominibus communem effectum ostendit. Demonstratum est & hoc tēpus
 uiginti & septem dies propemodum necessario continere: ideoque septimana eius minor adhuc prius di-
 cta merito euadet. Siue enim a triginta, tres illos coitionis dies, in quibus nihil de aere decernitur, au-
 ferre cogites, siue a uigintinouem & dimidio, reliquum tempus, quo Luna manifestū de se lumen præ-
 bet, priore modo septem & uiginti dies altero uigintifex & dimidium habebit. Quin ergo mutationes
 corporibus nostris accidere diximus, quasdam proprias, quasdam cōes: proprias, quæ tanquam ad propria
 principia spectent: communes, quæ ad communem ambientis usum: ad eundem modum utroque Lu-
 næ circuitus fieri contingit, & communes proprijs paulo breuiiores esse. Atque sic iam ex septimanæ nu-
 mero quippiam auferetur. Nam si, propriæ communis admisceatur, sitque paulo diuturnior, ita quoque
 septimanam imminui, & ueluti in medio quodam proprie & communis consistere necesse est. Voco au-
 tem propriam, quæ ex signiferi circuitu profisciscitur: nam is cuique nostrum uirtutem affert: commu-
 nem, ex menstruo tempore ortam, quam supra recensui nequaquam septem & uiginti dierum esse. Nā,
 si a menstrui tempore exacto, quod ad triginta dies integros unius dimidium maxime requirere diceba-
 tur, tres coitus dies ademeris, reliqui uidelicet uigintifex minus diei dimidio erunt. Itaque hoc tem-
 pus non menstruale totum in septimanas diuiditur. Quare commune tempus septimanæ, quod aerem
 immutat, singulis proprio minus erit: quæquam & hoc uirtutem habere dicebatur, ideoque non nihil
 ex alterius septimanæ tempore auferre: ut medium utriusque tempus, quod uelut mistum ex eis est, plus
 sexta parte septimanæ demat. Quapropter exactam uel misturam uel ablationem Deus tantum nouit.
 Quantum uero humana coniectura indipisci licet, præstat circuitum earum communem medium inter
 utrasque collocari. Cum ergo apparitionis & manifestæ & efficacis tempus sit dies uigefimuffex-
 tus & dimidius, signiferi uero circuitus expleant uigintifex dies cum tertia unius parte, liquet me-
 dium ipsorum fore uigefimum sextum diem, ad hæc dimidium, & tertiam maxime & duodecimā unius
 diei dimidij partem. Si quidem, ubi utroque tempore coniuncto dimidium acceperis, medium ipsum
 inuenies. At hoc tempus medium a uigintifex diebus duodecima maxime unius diei parte deficit:
 quia, si in quatuor ipsum diuidas, exactum septimanæ tempus offendes, non sexta modo unius diei par-
 te, sed etiam maiore indigens. Sumatur. n. ex uigintifex diebus & dimidio pars quarta, & ex unius diei
 tertia, & duo decima: tertit autē tempus dierum sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus in
 super adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima uigesima, ducentesima quadragesima. Idem
 tempus & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & uigesima quartæ, & quadragesi-
 mæ octauæ. Abest autem huiusmodi tempus a septem diebus unius diei, quadrante, & si exacte cōpu-
 tes, sexagesima parte, centesima uigesima, & ducentesima quadragesima. Quæ cum ita se habeant, tres
 septimanæ uiginti diebus, & sexta unius diei parte comprehenduntur. Proinde, si hunc in modum exa-
 cte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paululum uiginti dies excedet, atque his multo
 magis quam uiginti & unius, erit proprius. Iam sane ostendi secundum rerum ueritatem, & Hippocratis
 sententiam, nullam horum supputationum per dies integros fieri posse, hoc est absolute, citraque fra-
 cturam: neque septimanam, neque quaternionem, neque mensem, neque annū, neque aliū quæuis numerū.

Quibus & qua de causa tertium hunc de diebus indicatorijs librum

Galenus composuerit.

Cap. 10.

Qui iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hūc nemo ipsam ad-
 discere cogit: uerū primus huius operis liber ei sufficit. Quod si non laboris fugitior sit, secun-
 dum quoque adijciat, a tertio autem abstineat. Nos siquidem hæc paucis plane ijsque inuito scripsisse
 affirmamus. Vos o Dij immortales nouistis, uos in testimonium uoco, hæc me amicorum quorundam
 precibus uehementer adactum scriptis mandasse.

Aduersus eos, qui nugantur de numerorum

dignitate.

Cap. 11.

Nam stulti nimirum effemus, si huiusmodi sermonem uulgo conuenire arbitremur: [quoniam illi
 unionem, parentis expertem, dualitatem numerum inaudire suauius est:] & alia ratione unitatē
 formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniam, uel perfectum
 numerum & primum, aut solidum, aut planum. Quicquid enim ipsis in buccam uenerit, effutunt, & Mi-
 neruam aliquem numerum appellat, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc
 non ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demonstrationem scientificam huiusmodi placitis
 adducere nequeamus. Et amicus frequenter ipsa re ostendimus, huiusmodi frigidis sermonibus atten-
 ti, siue quæcumque numerū laudare, siue reprehendere uoluerit, procliuē esse. Nā eo stupiditatis ueniūt,
 qui huiusmodi nugantur, ut, cum uel de septimana, uel de alio quouis dixerint, nō contenti solis hmōi

TERTIA CLASSIS

X ineptijs,

† Ant. transl. habet. & duodecimā unius diei partem. † Ant. transl. erit ergo hoc tēpus sex dies & medietas diei & octaua diei & pars duodecima & pars quadagesima octaua. † Ant. transl. & hoc tēpus minuitur ex septē diebus i quarta & re, quæ est secundum computationem certam pars quadagesima octaua. † Ant. transl. addit, & quadagesima octaua. † Ant. transl. legit. Et ego quidem scio quod rectius est apud plurimos homines, iudicatur eis in causis dierum crifis, quod uni non est impressio: & quod duo sunt tenebræ.

ineptijs, addant Pleiadas septem, & utranque Vrsam septi stellam, id est *επτασπορι*. (et enim sic nominat:) E immo & Thebarum sex portis insignium meminerunt, & septem in Thebis portarum. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laboratē septimo die de morbo iudicium sustinuisse? Etenim alias nono, alias decimo die crīsim habuit. Quid autē similitudinis est, si septem sint. Nili ostia, Theonē pulmonis uitio aegrotantē, septimo die ad crīsim peruenisse: nam aliquando quarto, interdum quinto morbi finē accepit. Verum ut in alijs omnibus duplex uitij, cuiusq; ac prauitatis natura est, excessus & defectus, ita hic quoq; nonnulli ueritatem de septimana dicere conātes, prorsus auersantur: quippe qui sermonem quēlibet summo odio prosequuntur. Nonnulli in tātam nugacitatem incidunt, ut etiam ea quæ ad rem nihil pertinent, commemorent: Vtrique inquit, Vrsæ septem stellæ sunt. Primum sane uerum non est, sed hoc extremam eorum inscitiam coarguit. Esto iam uerum, sed neque Bootes, neq; per ipsas Vrsas Draco septem stellas obtinet. Pari modo nec Corona, nec Ophiucus, nec Cancer, uel Leo, nec omnino ullum ex duodecim signis, in quibus planetæ feruntur: est illa terrena exornare atque etiam disponere non astronomis modo, sed etiam philosophis. clarissimis in confesso habetur. Quamobrem nec recipiendi sunt nugatores, nec cogendi qui huiusmodi speculationem semper refugiunt.

Quæ hæcenus dicta: & cur quaterniones quidam cum ceteris iungantur, quidam separentur. Cap. 12.

A Me itaque ueritatem ipsam, quantum homini licet inuentam esse puto, quam quidem & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis uerbis indicauit. Vulgare autem Medicorum genus præ segnitie eam subtrahit. Enim uero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptum inuenio, nec illud, quod ulla computatio totis diebus fieri nequit. Atq; principium non astronomis tantum, uel naturalibus philosophis, sed agricolis quoque & nautis, hominibusq; omnibus receptum assumens: Lunā uidelicet terrestrē plagā ueluti principem quendam magni regis Solis, immutare: Huiuscemodi circuitus dies decretorios sequi demonstrauimus. ad hæc coincidentium dierum causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad uigesimū, non ad uigesimū primum potius Hippocrates uoluerit deducere. Ceterum his demonstratis, nullum adhuc negotium est, quare primam septimanam a secunda separet, hæc autem tertiæ coniungat, inuenire. Neque enim secundam primæ, crisi ad uigesimum quartū diem perueniente, coniungere ratio postulat: neque tertiā a secunda remouere, quum uigesimus magis, quam uigesimus primus iudicia excipiat. Quoniam uero inter septimanas ipsas duæ solum primæ separantur, tertiā copulatur: perspicuum est quaterniones quoque nonnullos necessario coniungi, alios separari. Itaq; secundus ternio & primus coniungentur, quod unius septimanæ primæ bifariam diuisa particula uterque sit. Tertius a secundo disungentur, quoniam & septimana secunda a priore separata est. Tertius autem quarto copulatur, quoniam secunda septimanæ uterque particula est. Hic itaq; rursus quartus propter tertiā septimanam secundæ coniunctā, quinto copulabitur. Adiugetur etiam sextus quaternio quinto, in decimo septimo die: tanquam tertiæ septimanæ pars uterque existens.

Quis proprie acutus, & tardus, & breuis, & diuturnus morbus dicatur. Cap. 13.

Quapropter ad bonā uictus rationem instituendam utilissima est iudicij temporis prægnotio. Nūquero acutum uel diuturnū, uel alio modo morbum nominare conueniat, qui uigesimo die, uerbi gratia, finiendus est, id nihil ægro præsidij affert. Potest enim quispiam ne locutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit, quinam ipse uocandus sit, probum uictus modum ægro instituere, modo nihil ex alijs præterierit, quæ huc conferre uidentur. Iam sane ueritatem, simul & utilitatem exposui: atq; sophi stant cauillos diluere desinam, si prius ostendero, quantum pleriq; Medici ea quæ cōueniant, ignorant. Putant enim acutum uocari morbum, de quo celeriter iudicium est: contrarium huius, diuturnum. At ueritas non ita habet: est siquidem morbus, breui tempore comprehensus, Græci *βραχυροσίου* appellant: non tamen omnino acutus. Huic contrarius est diuturnus, uel quem Græci *πολύροσίου* nominant, uel quomodo cunque aliter quis uocare ipsum malit. Acuto alia morbi natura nullum proprium nomē sortita opposita est, idque merito euenit. Nam acuti morbi propter uelocitatem periculosi, ut Archigenes H describerebat: ut autem Hippocrates, cum febre continua euenientis accidens necessario erit, ut celeriter ad crīsim perueniat, etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescendum uero ei celerrime, ut qui ad proprium finem properet: nam idem est celeriter moueri, ac ad terminum confluere. Erit iam omnino brachychronius, quasi exigui temporis dicas. Alias tamen atque alias acutus, & exigui temporis dicitur: nam propter motus celeritatem acutus: quod uero diu morari cum eo qui celeriter mouetur, nō potest, brachychronius appellabitur. At natura alia morbi ei cōiuncta est: multæ siquidem febres diariæ ex frigore quodam, uel adustione partium exteriorum, uel labore breui, uel uigilia, uel tristitia, uel ebrietate, uel ira, uel id genus similibus proueniunt, paræ simul & breues, & periculis prorsus uacua. Atque nemo has uel idiota, uel Medicus, acutum morbum uocare consueuit. Itaq; acutus a longi temporis morbo clare his ipsis distinctus est: tardus cum longo confusus est, atque non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardus, breuis longo oppositus est. Omnis ergo acutus plane exigui temporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus. Non tamen si breuis temporis acutus statim est: neque si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione nō admodum manifesta, complures Medicos non appellationes tantum, sed rerum quoque ipsarum dignotiones confuderunt.

GALENI DE DIGNOTIONE EX
INSOMNIIS LIBER.

Io. Baptista Rasario interprete.

ARGUMENTVM LIBRI.

Quæ in somnis se nobis offerunt, humorum uim copiamque nobis indicare: proinde insomnia adiumento Medicis esse ad prælagiendum.

QUAE NAM affectio sit in corpore, nobis etiam indicat in somnium. si quis igitur incendium in somnis uideat, eum flaua bilis infestat: si fumum, aut caliginem, aut profundas tenebras, atra bilis. imber autem nobis indicio est, frigidam humiditatem redundare. iam uero nix, glacies, & grando frigidam subesse pituitam declarant. habenda etiam est temporis, sumptique alimēti ratio. nam qui niue perfundi sibi uidetur, si quo tempore accessio cum rigore, aut horrore, aut perfrictione inuadit, hoc intueri se putet, id sane plus tempore, quam corporis affectioni est acceptum referendum. at si hoc illi in somnium in declinatione se offerat, inde firmius argumentum frigidorum humorum exuperantium ducetur: idque etiam multo magis, si edulia quæ pituitā gignant, nō comederit; quibus in uentriculo contentis fieri solet, ut quamuis totius corporis affectio similis non sit, tamen huiusmodi uisa quædam excitentur. cum autem in somnis non modo ex affectione corporis, sed etiam ex ijs quæ quotidie de more agimus; & interdum etiam ex ijs, quæ cogitatione comprehendimus, animo uisa obijciuntur, ut is etiam quædam more diuinatorum prælagiat; id quod experientia attestatur: certe corporis dignotio difficilis est, si modo ex ijs in somnijs, quæ excitantur e corpore, petatur. si enim hoc solum esset ab ijs distinguendum, quæ per diem agimus, aut cogitamus, profecto nihil difficile esset, quæ neque acta, neq; cogitata nobis essent, eadem a corpore profecta censere. uerum, quoniam quædam ad diuinationem pertinere concedimus, ideo, ut hæc ab ijs, quæ excitantur e corpore, distinguantur, non facile expedias. quispiam uisus est in quiete alterum sibi crus lapideum euasisse. retulit; dixere homines ea in re præstantissimi somnium ad seruos pertinere. at ei crus resolutum est, cum id nemo nostrum suspicaretur. palæstritam uero, qui in la bro sanguinis pleno stare, uixque supereminere uidebatur, sanguinis habere copiam, & euacuationis indigere existimauimus. alij cum essent sudaturi, ut morbi fieret iudicatio, in calidarum aquarum labris lauare, natæque uidebantur. sic etiam bibere se putant, ut expleri non possint ijs, qui siti enecti sunt: ut etiam citra satietatē comedere, qui esuriunt: & rebus uti ueneris, qui feminis sunt pleni. animus enim in somnis uidetur intimas corporis partes ingredi, & ab externis rebus, quæ sensum mouent, se abducere: eamque affectionem, quæ in corpore inest, persentiscere: & eorum omnium, quorum desiderio trahitur, ut iam præsentium, uisa concipere. quæ si ita se habent, haud mirabile est, cum facultas animalis humorum grauata copia uexatur, si homines uix seipsos mouere, & onera quædam gerere in somnis suspicentur: contra uero, cum affectio corporis sit leuis, & excrementis uacans, si se aut uolare, aut uelocissime currere in quiete perspiciant: præsertim cū animi imagines semper sint corporis affectionibus assimilēs: idque usque adeo, ut etiam ad graues, suauesque odores pertinere uideatur. nam qui se in stercore, cœnoque uersari animo fingunt, ijs uel humores prauos, graueolentes, ac putres in se habent: aut copiam stercoreis quod intestinis contineatur, qui contra, quàm hi, affecti sunt, se que in suaue olentibus diuersari locis cogitatione depingunt, eos contrariam in corpore habere affectionem putandū est. quibus quidem sit rebus, ut quæ ægroti in somnis aut perspiciunt, aut facere se existimant, ea saepenumero aut deficere, aut redundare humores, aut eorum qualitates simul nobis indicare uideantur.

Io. Baptista Rasario interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Nihil plane esse ægris euenturum, quod prædicere Medicus non possit.

Quales medicos Gal. Romæ inuenerit, cum primum ad urbem profectus est: quæ in re desset illorum temporum conditionem, quod ingenuis artibus præteritis, adulatione in honore haberetur.

Cap. I.

S vulgarium Medicorum sententia, Posthume, quæ in singulis morbis sunt ægrotis euentura prælagiri non posse. nã ex quo magnus esse eorum profectus coepit, qui mallent uideri, quam esse, non in medicina solum, sed in alijs etiam disciplinis; neglectæ sunt artes præstantissimæ: eaque in pretio habitæ, quibus uulgi gratia comparatur: quæque animi causa tum dicantur, tum fiant nempe adulari, singulis diebus salutare, diuites, potentesque per urbem comitari, ac domum reducere, in conuiujs satellitis fungi munere, securamque agere. quidam uero his non contenti, sed uestium quoque, annulorumque splendore, magno comitatu, & argentea supellectili, se quantiuis pretij esse, uulgo persuadent. his autem omnibus partim alliciunt, partim instuporem adducunt homines; qui uerum ferre de rebus iudicium nesciunt; itaq; ut ipsi quidam putant, multa bona consequuntur: ut autem mea fert opinio, cum alia bona sint, ipsi falsa bona percipiunt. hoc autem animo qui sunt, in ceteris quoque uolare legem non grauantur: ac breuissimo temporis spatio se artes esse docturos: profecturum magnamque uim discipulorum congregant: quorum ope, atque opera plurimam in ijs urbibus, quas inhabitant, sibi auctoritatem parant. atque hæc quidem communis omnibus artibus calamitas his nostris temporibus incidit: medicinam uero uariæ affluerunt: quarum unam mihi esse exponendam constitui, quæ mihi esse maximi ponderis uideatur. cum enim Medicus quispiam eorum, qui medicinam rite didicerunt, aut delirium, aut rigorem, aut propensionem in somnum, aut sanguinis profluium; aut parotidas, aut in quauis alia parte abscessum, aut uomitum, aut sudorem, aut alui perturbationem, aut syncopen, aut quid tale ægrotis futurum prædixerit, imperitis hominibus hæc audire non conserent, rarum quiddam, monstrumque uidetur: tantumque abest, ut eum, qui hæc prædixerit, admirentur, ut etiam bene secum agatur, si non eum præstigiatores putent, pauci tamen sunt, qui hanc cognitionem haberi posse non negant: uerum statim ab eo, qui prædixit, itemque a ceteris Medicis quærent, sit ne id prisorum, an eius solius, qui prædixit, inuentum. hinc necessario fit, ut illi Medici suam inscitiam cælantes, uel quia forte quidam re uera sunt ignari, dicant, neminem e ueteribus quicquam de hac arte conscripsisse: eumque qui hanc prædictionem profiteatur, esse præstigiatores: is uero, qui prædixit, tñ reuerentia, quæ aduersus eos Medicos, qui adfunt, adhibet: tum metu, ne eorū sibi odiū pareat, dicere non audeat, neque a multis ueteribus prædicendi scientiam, præsertim uero ab Hippocrate, qui nobis bonorum omnium auctor fuit, fuisse scriptis illustratam: neque a se inuentam. ita enim præterquam quod mendax esset, maius etiam illorum in se odium concitaret. si igitur hac interrogatione ex omni parte accipitur adhibita, non ita cito respondeat, sed secum meditetur, augebit semper opinor, ea cunctatione præstigiatarum de se suspicionem. demum uero inuidiam sibi eorum cõstat, adeo, ut ei struendas esse insidias ducant; ac primum quidem clam, ueneno: deinde uero, ut Quinto usu uenit: qui cum esset omnium sui temporis optimus Medicus, ex urbe tamen, quasi ægros necaret, exactus est. quam ob rem qui medicinam bona fide, & ut Aesculapij successorem decet, exerceat; alterutrū horum duorum subeat, necesse est; uel ut Quintus urbe pulsus præclara suæ præfensionis premia referat: uel ut eum aperte calumnientur: ac si paulo timidior sit, dum alia defendit; alia suspicatur, more leporis uitam degat, semper in timore, & alicuius mali expectatione defixus. ad quod accedet etiam, ut sit præstigiatarum de se opinionem aduicturus. si audentior sit, & solus aduersus tam multos ueteratores, & multis pessimis suffusos moribus homines fretus humanitate, ac disciplinis, imperitusque eiusmodi improbitatum, certare uelit: certe aut uictum se fateri, seque illorum potestati subijcere cogetur: ut in posterum quicquid illis cordi sit, faciat: uel si diutius resistat, & admirabili quodam fato concertare pergat, illud certe non effugiat, quin semper & oppugnet, & oppugnetur pessimo, scilicet genere

† Alias que eos medicos attingit, qui a me plurimū dissentiant.

At mediocrē.

Are concertationum, quod intestinum, ciuileque nominant. quod euenire necesse est plerisque eorum, qui ita sunt disciplinis imbuti, & item alijs, qui uere & pure, & non ob aliam externam causam, sed ipsam per se ueritatem colunt. sed cum semel experti sint suorum temporum improbitatem, norintque perspicue, se nullam esse hominibus utilitatem allaturos, ab hac se hominum face subducant, & tanquam in magna tempestate, procellaque uentorum saluti suæ consulere summo studio contendant. eiusmodi autem uiri, quamuis uulgo ignoti sint, primum tamen, ac præcipue sunt deo optimo maximo noti, atque amici: deinde uero etiam optimis uiris. quin etiam uitam quietam ducent, sinentque, ut improbi sint apud uulgares in pretio. ceterum mollities eorum qui diuitijs affluentibus, potentesque in urbibus sunt, horum malorum omnium causa est: quippe qui uoluptatem uirtutibus præferentes, flocci non faciunt eos, qui boni aliquid didicerunt, idque explicare ceteris possunt. quin potius se totos dedunt ijs, qui uoluptates eis suppeditant: hos ditant, hos admirantur, hos sublimes euehant, adeo ut histrionum, aurigarumque imagines prope deorum simulacra erectas intuearis. eos uero qui disciplinis animum excoluerunt, eatenus honore dignos putant, quatenus eorum opera indigeant. nam neque norunt, quid in quaque re bonum sit: neque eius peritos ferre possunt. sed geometriæ, & arithmetices studio tenentur, quatenus satis sit ad subducendam sumptuum rationem, & exædificandas domos: astronomiæ uero, ac diuinationis, quatenus eis opus est, ut quas adituri hereditates sint, prælagiant: ut etiam musices; quantum ad aurium oblectationem pertineat. quæ uero has omnes artes constituit, demonstratiua scientia nulli eis curæ est, nisi quantum usus compellit oratores quosdam, ut ea cauillandi facultate, quæ sophistica nominatur, uitiioso nimirum instrumento uti in animum inducant. philosophiam uero tantum abest, ut audiant, ut etiam omnium disciplinarum inutilissimam censant: atque in eius studium incumbere, nihil esse aliud, quam milij granum perforare. atque hi sunt, qui solum medicinam usum esse necessarium intuentur: uerum ne hunc quidem recte, sed, ut est apud Platonem quodam in loco per scriptum, si de Medico & coquo ferre iudicium pueri, insipientesque debeant, eos non mediocriter Medico præferre coquam existimatos.

Gal. duas quartanas Eudemo prædixisse: & alteram in prima statim inuisione cognouisse.

Cap. 2.

Cum autem ego Romam primum ueni, ut horum ignarus eram, neque tale quicquam suspicabar, dabam operam, ut non solis uerbis, quid ægris esset euenturum, sed etiam quid esset faciendum, ut curarentur, indicabam: donec ad id peruentum est, quod ipse scis, qui potissimum toto morbi tempore ab initio ad finem usque Eudemo peripatetico philosopho astitisti. hinc enim die quodam post balneum inæqualitas coepit infestare, tum ab octaua hora horror: quam ob rem sine cibo permanere coactus est. die sequenti licet nihil mali per sentiret, existimauit tamē tutius fore, si octauam horam sine cibo pertransiret. ubi uero nil molesti aduenit, nec, cum ultra horam nonam ieiunasset, ulla esset in corpore suborta mutatio, lauit, parceque coenauit. tertio die nos, ut solebat, conuenit. sed securitatis causa uisum ei est, ea quoque die horam suspectam sine cibo præterire. quocirca post nonam lauit, cibumque abundanter sumpsit, ac nihil sibi molesti euenturū existimauit. quarto uero die, ubi ad nos uenisset, ire in balneum perrexit: sed ridens, ac simul intuens, utrum, inquit, hoc etiā quarto die tutius erit octauam horam præterire, an uti iam balneo? tu uero, utpote qui nihil mali affuturum sperares, balneum ingredi suastisti: in tuamque sententiā ceteri omnes, qui aderant, ierunt: ego uero solus tacebam: quærenti uero cur tacerem, respondi, eum diem mihi ab omni suspicionē uacuum non uideri, propterea quod iniquā, primo die, quo me tangere pulsam iusserat, quartani circuitus initiū fuisse uisum esset: sed quia tunc naturalem eius pulsam non nossem, sine qua notitia exiguas mutationes, quæ præter naturā sint, dignoscere non liceat, nihil perspicue enūciaui. ac ne nunc quidem me habere quicquā amplius, quod dicam, præter eam tunc mihi obortā suspensionem. itaq; leniter lauit, modiceque cibum sumpsit. tum uesperis me accersito, ut eius pulsam denuo tangerem, poposcit: respondi eadem, quæ ante balneum, & quidem confidentius. quæ ob rem, insequentis circuitus diem, hoc est ab eo quartū, à primā uero inuisione septimū, diligentius obseruare decreuit. sic uero domi cõmoratus, lauit, cibumque sumpsit: multis, ut tu non ignoras, eum esse a febris plane liberum, afferentibus. at ego tibi interroganti (nam & hoc omnino habes in memoria) quid sentirem, suspicari me dixi, ne quartani circuitus, quanquam per exigui, principia aduentarent. tum discessi, ægrotum, qui procul habitabat, ad uesperam inuisurus. ut igitur Eudemus, lauit, & cibum sumpsit, haud ita multo post coepit calorem toto corpore per sentire. eum tamen e potu exortum putauit. siquidem antiquum uinum biberat. postero die id ipsum consuetis Medicis exposuit: qui cum statim causam in uinum coniecissent, ipse nihil se postea percepturum molestiæ existimauit. itaque die quarto, ex quo excafactum dixi, lotus est, & consuetam uictus rationem seruauit. cum uero aperte febricitare inceperet, tum denique quartanæ circuitum illum esse persuasum habuit: meque solum ornabat laudibus, quod pulsam tangendi cognitionem esse accuratissime consecutus. superiore enim tpe me in sola philosophia excellentem esse, ac medicinā obiter attingisse arbitrabatur. non norat uide licet, patri cum me ad philosophiæ studia perduceret, euidētibus somnijs esse mandatum, ut me quoque medi

cina cognitione, non sane ut disciplina quae esset obiter attingenda, perpoliret. contigit autem, ut tute E
scis, forte quadam, ut cum aegrotum quandam inuiserem, qui autumnino ineunte acuto morbo laboraret,
et iam conualefcens, hora quinta febricitare coeperat; eumque essem contemplatus, tibi, qui adetas, eam
esse quartani circuitus apertissimam inuasionem, plane dixerim. itaque ubi quarta die aduenit alia, quae
superiori respondebat, idque de te Eudemus audiuiisset, me illam esse euenturam praedixisse, mihi maio
rem esse adhibendam fidem existimauit: quam ob rem cum febris exacerbatio maior in dies fieret, con
uocatis praestantissimis totius urbis Medicis, rogauit, ut de morbi curatione consultarent. ego uero tunc
sponte absui: quippe qui uerbis cum illis nollem contendere. uisum est autem celeberrimis quibusque,
ut quo die quartana accessio expectabatur, mane theriacam biberet. cumque illi abiissent, te praesente,
quaesuit ex me, quid ego in eius medicamento usu spei haberem, cui quid sine ulla dubitatione respon
derim, non te praeterit: non modo inquam, nulli usui ei futurum medicamentum, sed etiam quartanam
esse duplicem effecturum. causam rei exposcenti dixi, incoctum adhuc morbum esse; atque huius me
dicamento eam esse uim, ut malos humores, incoctos, agitare quidem possit, concoquere autem perfe
cte, & per halitum discutere, praesertim hyeme ineunte, nullo modo queat. haec mea fuit ad Eudemum
responsio. sequenti autem die mane ad eum Medici accesserunt, cumque nos non adessemus, ei medi
camentum propinarunt. ueritus nimirum erat, quae ex me cognouerat, illis exponere: ac simul omnes, F
quotquot uenerant, intuebatur enixe pollicentes, oblatum medicamentum non mediocriter ei esse pro
futurum. ceterum cum accessio eadem hora qua consueuerat, rediisset, dicebant, ita contingere, ut qui
primo theriacem biberint, sentiant morbum commoueri, ac quasi uentibus extrudi: cumque iterum bi
berint, idque mane eius diei quo quartana febris expectatur accessio, prorsus liberatum iri. itaque his
dictis, optima spe ducti discesserunt. interim febris non expectato quartanae accessionis tempore, octa
ua hora improuiso hominem inuasit, & quidem, quam pridie eius diei uehementior. Medici, ut scis, ma
ne conueniunt: iterum dandum esse medicamentum censent. quod cum dedissent eo die, qui prima ac
cessioni respondebat, abierunt. quae igitur prima accessioni respondebat, & item altera, illi quae super
uenerat, similis, hominem corripuit. quocirca percunctatus est uesperis me philosophus, quid ego futurum
expectarem. ego uero, ut te scire arbitror, explorato arteriarum motu, nihil me habere dixi, quod tum
ad eius interrogationem firmiter responderem: mane forsitan aliquid allaturum, si quod noctu min
xisset, in spem inuenissem. itaque cum mane ad eum issem, urinasque spectassem, iussi ut & illae, & si quas interim
emitteret, seruari: me hora quarta rediturum. reuersus igitur ut urinas inspexi, pulsusque diutius
tetigi, tertiam quartanae accessionem eadem hora affuturam ei nunciaui, atque inde profectus sum. ue
nere autem non multo post, ut Eudemum uiderent Sergius, & Paulus, qui paruo post tempore praetor G
urbanus est declaratus: itemque Flauius, iam consularis, qui non secus, quam Paulus Aristotelicae Phi
losophiae operam dederat. ijs Eudemus cuncta, quae de me audiuiisset, narrauit: [se uero triste esse, quod
ei praedixissem, futuram esse eo die accessionem:] uentumque esse obseruandum, itaque cum accessio
eadem, qua reliqua, hora aduenisset, cum Eudemus ipse mirabatur, tum uero omnibus ad se acceden
tibus praedictiones meas narrabat. erat autem hi ferme omnes, quotquot in urbe dignitate, doctrinaque
praestarent: e quibus Boethus cum audisset, me esse in dissecandis corporibus summo opere exercitatum,
rogauit me, quomodo uox, respiratioque gignantur, quibusque instrumentis efficiantur, ut ostenderem.
ita igitur nomen meum Boethus cognouit, idemque Paulo indicauit. cumque ipse periculum de me fe
cisset, eum monuit, ut me quoque ad aliquid sibi demonstrandum hortaretur. omnia enim, quae in dissec
tionibus apparent, se libenter uisurum Paulus affirmabat. idem, quod Paulus, poscebat etiam Barbarus,
Lucij Imperatoris auunculus, qui tum Mesopotamiae praeturam gerebat. postremo quoque Seuerus, qui
tum consul erat, & Aristotelicae disciplinae studiosus. ceterum, quid in dissecationibus eueniret, tibi, qui
ca teneas, commemorare paucis opus erit. quod paulo post faciam.

Ut praedixit, quo die Eudemus a tribus quartanis
liberaretur.

Cap. 3.

Nunc uero ad Eudemum reuertor: qui cum tribus quartanis constaretur, iamque hyems media
esset, desperatus a Medicis iacebat. ego uero, ut quod magistro par erat, officium praestarem, pra
sertim quod sorte quadam in propinqua domo habitabam, bis me quotidie accersenti parere co
gebar. eo tempore Antigenes unus e Quinti discipulis, qui erat Marino aequalis, me deridebat. ha
bebatur is inter primos, atque omnes praepotentes curabat. dicebat autem irridens, ijs qui me lau
dabant, profecto inquit, quod ei in mentem uenerit, non fat scio: at paulo post intelliget, quem omnes
laudibus, cum esset Eudemum conspicient. atque haec uulgaribus, qui aderat dicere solebat: quandoque uero,
ad medicos conuersus, ita loquebatur: Eudemum, qui tertium & sexagesimum annum natus est, triplici quarta
na uexatus, in media hyeme se curaturum Galenus polliceretur: uero Posthume suauissime, & quae de Eude
mo postea praedixissem, & quae ei curatione adhibuerim, scio te in uulgus enunciauisse. inde inuidiae in me
origo extitit, quod homines & uitae integritate, & artis operibus in mei admirationem perducerem.
cum enim ex tribus quartanis, quae prima inceperat, eo die, quo praedixi, sublata esset, admiratio
ni omnibus fui. cumque certum diem, quo secunda esset discessura, uere praedixissem, iam cuncti obstupuerunt.
ac

† Sic lego ex
v. li. κατὰ τὴν
αὐτὴν ἄρα, ἐν
ᾧ εἶπες.

† L. v. λέγει
ἕως. i. reliqua
esse praedictio
nem de futu
ra illius diei
accessione.

Ac deos, ut saltem fallerer in tertia, precabantur. sed cum ea quoque sublata esset eo ipso die, quem
ego praedixeram, tum denique non solum ex praedictionibus, sed etiam ex curatione sum non me
diocrem laudem consecutus. quam ob rem Anthigenes tantum non se terra condebat, propter ma
ledicta, quibus me petulanter fixerat. simili quoque modo Martianus, cuius & eo tempore, & etiam
superiore summa in dissecationibus fuerat inter iuniores Medicos existimatio, cuius etiam duo libri de
anatomia conscripti erant in manibus. is igitur aegreferebat, quod Eudemus praedicaret, me non so
lum omnium hominum laudationes, sed admirationes etiam mereri: negabatque meas praedictiones
a medicinae cognitione profectas, sed ex arte diuinandi ductas calumniabatur. cumque nonnulli per
cunctarentur, quam ipse diuinationem appellaret, interdum augurium, interdum per exta praesen
sionem, interdum eam, quae ex coniecturis constat, interdum mathematicam respondebat. postre
mo autem de Eudemo tale quidpiam contigit: instabat tertiae quartanae dies, in quo eum plane libe
ratum iri praedixeram. ad eum Martianus hora nona profectus est. cumque eam exacerbationem non
paulo, sed multo uehementiorem, quam praecedens fuisset, esse diceret, statim abiit hilari facie, laeti
tiam perspicue praese ferens, quod ego essem in ea praedictione hallucinatus. interea uero Eudemus
talem sentiens molestiam, qualem ante nondum senserat, quamuis confideret, me non esse in praedi
ctione deceptum, tamen unum, & item alterum uenturum Medicum expectabat. cumque non unus
modo, sed duo etiam, & tres accessissent (omnes enim, quid de praedictione eueniret, obseruabant: ac
deos rogabant, ut in tertiae quartanae praedictione, curationeque fallerer) eos quoque Eudemus roga
uit, ut quo in statu res suae essent, enunciarent. a quibus idem, quod a Martino, responsum est. tum
animaduertit illos non secus, quam Martianum, hilares: cognouitque eos laetos esse, quod in praedi
ctione, & curatione me falsum deprehendere posse sperarent. quare cum ego in aegrotum quodam ui
sendo commoratus essem diutius, ad me, qui prope, ut dixi, habitabam, frequenter nuncios misit:
quod de molestia, qua afficiebatur, iudicium quoque meum exquirere cupiebat. itaque ut affui, ne
me quidem sedere passus est: sed porrecta manu, ut pulsus tangerem, iussit. quo studiose factis, quid
nunciarem, rogauit. ego id risu excipiens, nihil inquam, nisi bona. ecquae inquit? ea mihi singillatim
explicato. tum ego, satis tibi erit, inquam, ut summa rei simul audita, propter res futuras lateris. mi
nime uero inquit. cupio enim omnia particulatim audire. audi, inquam, iam. hac nocte ab omni mor
bosa affectione prorsus; itemque ab omnibus symptomatis, tam quae superuenerunt, quam quae futu
ra sunt, liberaberis. atque hoc inquam, ea natura, quae corpus tuum regit, mihi ex pulsibus declara
uit. excitata enim, & commota est, ut e corpore omnem, quae in humoribus est, malitiam extrudat.
Cuius quoniam modo inquit, hoc tibi a natura declaratum dixit? neque enim elocuta est, ut hoc enun
ciat. quare id etiam exponito. nosti enim omnino, me multo melius, quam omnes mendici isti Me
dici rationem assequi. tum ego, quia inquam, in arteria mouenda plus extulit, quam utriusque dimen
sionis ratio postulet: quod ea semper facere consueuit, cum expellere quod corpus laedit, aggredi
tur. ad haec Eudemus, quoniam inquit, multas natura uias ad excretionem parauit, cum & uomitur
reijciat, & soluta aluo, & magna ui lotij, & copiosi sudoris, & sanguinis profluuii, & cum ora uena
rum de more in ano aperiantur, euacuationem confertim faciat: certe fuerit tuae artis officium, quo
genere euacuationis usura natura sit, exponere. tum ipse: cum sanguinis profluuium futurum est, haec,
atque illa praecedere signa solent: ut etiam sudorem antecedunt alia. tum progrediens, quae praere
vomitum consueuerint, adiunxi: nosque nullum habere praecipuum signum monui, quod nobis excre
tionem, quae per inferiorem aluum confertim fieri debeat, commonstret: sed cum nullum aliorum ad
sit, reliquum esse, ut tibi solutum iri aluum speremus. more inquit, dialecticorum id, quod euentu
rum est, collegisti. haec inter nos colloquebamur, cum iam aduersa speraret. cum uero mane eum con
uenissemus, tu ipse praedictionum summam de philosopho audiui: cum non iam ille continere se
posset, ut moderate loqueretur, ut erat ei in more positum, sed ad uos amicos omnes, qui ingredieba
mini, alta uoce clamabat, uoluisse Apollinem Pythium per Galeni os uaticinia fundere: & quibus re
medijs uti aegrotantes, quaque die prorsus liberari a morbo deberent, praedicere. nam partem hanc mi
hi sanitate (iam nunc me perfecte sanum esse persuasum habeo) multo ante ille mihi nunciauit. quare & curatione,
& praedictione profuor. etenim a tribus me quartanis liberauit, i quas ex improba theriacae potionis incide
ra. sed ubi opportuna uisa est, cum ceteri ne uerbum quidem de ea re faceret, eam ipse mihi opinas plane libera
uit: cum interuallum irrideret, quod senem, media hyeme, tribus quartanis se liberare posse confideret.
Medicorum, qui Romae clari habebantur, mores, & uita rationem Eudemus Galenum docet. Cap. 4.

Qui autem ibi aderat, medicae artis ignari, cum haec audiret, magna oes uoluptate capiebant: quod me
comuni bono futurum esse ijs, qui in urbe erant, plane speraret. Martianus uero, qui non in Medicorum
modo, sed et amicorum numero habebat, ubi rescivit, quae pridie de motu arteriarum dixerat, quae ipsi, quia
perturbatus erat, non esse criticum existimabat, cooperiens Eudemum ad naturale statum accurate rediisse, ne
uno quidem uerbo me collaudare potuit. sed inde in uicium futurum concedens, mihi est casu obuia factus: &
omissa, qua uti solebat, salutatione, statim quaesuit, utrum secundum praedictionum librum Hippoc. unquam
legissem, an mihi ille liber esset prorsus incognitus. cum uero audiuisset, me eum librum perlegissem, &
quorundam medicorum laudare. sententiam, qui eum librum non esse Hippocratis uerum censeant.
ergo inquit, omnino quae in eo scripta sunt, legisti: atque ego etiam inquit, ea scio, nec tamen uati
c

cinor. quorsum inquam ego, hæc nunc a me quaris? tum ille, nuper ab Eudemo digressus sum, qui E admirabatur, quod hesternò die ex tactu pulsus excretionem per aluum futuram, ut non iam amplius febri iactaretur, prædixisset. quæ cum dixisset, ego id modo subiunxi, ab Eudemo hæc, non a me accepisti. inde digressus ad Eudemum me contuli, omnia ad eum pertuli, ac simul malevolentiam, qua suffusi essent clarissimi totius urbis Medici mecum admirabar. ille hæc mihi non sine ratione euenisse affirmabat, si patriæ meæ Medicos cum ijs conferrem, qui urbem incolebant: quique multis de causis ad summam improbitatem deueniant: quas causas ipse deinceps ad hunc est modum persecutus. noli putare uiros bonos hac in urbe malos effici: sed quicumque prius erant mali, hic scelerum materiam nanciscuntur: ac maius lucrum Romæ, quam in alijs ciuitatibus faciunt. cumque multos sui simillimos diuitijs affluentibus esse redditos uideant, illorum uaria facta imitantur: atque ita multis rationibus ad summam improbitatem deueniunt. harum causarum quasdam tibi ego, qui longo usu eos expertus sum, enarrabo. neque enim solum prauis suapte natura sunt, neque sola lucranda materia improbitatem eorum auxit, sed ad illam insitam accessit quædam etiam disciplina, quæ male agendi uias commonstrat, quas insistere quotidie sui simillimos uident: & quibus, illos imitando, insuescunt. præterea uero habere alios, suorum scelerum inscios, ad quos in scelere deprehensi confugiant (ad eos enim tutius se recipiunt, edocti usu earum rerum, in quibus nefarie gestis detecti iam sunt) non exiguum uim habet, ut nunquam a maleficio desistant. nam qui paruus in urbebus commorantur, ij lucri magnitudine, ut hic faciunt, ad scelus non alliciuntur: cum facile a suis ciuibus cognoscantur. sique uel minimum errorem admiserint, celare eum nullo modo possunt. at hic, quod non omnes sciant mala, quæ quotidie gerantur, inde fit, ut naturæ ipsorum malitia adaugeatur. ignaros enim atque imparatos aggrediuntur, præsertim simplices, qui mentis puritate remordere eos non possunt: uelut ipsi se uicissim lacefferunt, si in re quapiam, uel minima lædantur. ut igitur latrones apud nos sibi ad inferendam alijs iniuriam muruo auxiliantur, ipsique sibi parcunt, ita etiam Medici Romæ faciunt, qui aduersus nos conspirant: hocque solo a latronibus differunt, quod hi in urbe, illi in montibus mortales grassantur. atqui inquam, tu, quale sit consilium meum, sæpe audiisti: cum primum seditio, qua patria uexabatur, sedata esset, me urbem esse relicturnum. immo uero breui discedere decreuisset, ut eiusmodi sceleratorum hominum improbitatem citius declinarem. at nesciunt, inquit ille, hoc tibi ita esse propositum. uel si sciunt, certe quemadmodum ipsi omnes mentiuntur, ita etiam te, ut ipsi faciunt, mentiri putant. & quemadmodum ipsi paupertate, inscitiaque circumuenti domi ætatem agere non possunt, quod omnia illorum malefacta, quæ memorauimus, cognoscuntur, in hanc urbem commigrant, eadem de causa alios huc esse profectos arbitrantur: nec uelle hinc discedere prius, quam magnam uim pecuniarum collegerint. ac, licet à ciuibus tuis & genus, & opes tuas quantæ sint, ad eos perferatur, teque non unum e pauperibus esse, tamen hæc omnia, ut auditoribus fucum facias, abs te esse comparata contendunt. nam quæ ipsi fecerant, ea postea de omnibus suspicantur. quæ cum dixisset, aliaque huiusmodi adiecit Eudemos, subiunxitque, si me sua illi improbitate lædere non potuissent, ad uenenum esse peruenturos; narraretque iuuenem quendam, qui annis ante iam decem ad urbem uenerat, qui suam in medica arte peritiam hominibus non secus, quam ego, re, operibusque probabat, unam cum duobus, quos secum adduxerat, famulis ueneno ab ijs sublatum esse: gratiam tibi ego habeo, atque ago magister optime, qui mihi omnia istorum scelera patefeceris. ego enim dabo operam, ut mihi ab ijs caueam, ac cum pedem cum eis contulero, eorumque inscitiam patefecero, tum ex hac maxima, frequentissimaque urbe in exiguum, & infrequens oppidum me recipiam, in quo se se omnes norunt, & quibus e parentibus quisque ortum duxerit, & quantum doctrinæ: ac rei familiaris habeat, & quale uitæ genus degat, fugit neminem. in hac ego cogitatione defixus, istorum inscitiam, malitiamque mihi redarguendam nunquam proposui.

Desperatis adhibuit medicinam Gal. & curauit: tum, quibus uox fiat instrumentis.

Cap. 5.

Eum autem iuuenem, de quo paulo ante uerba feci, ad quem cum accessissem, primo statim die, quartana febris inuasionem eam esse monui, curandum suscepi, sanitatiq; restitui. ac præstitutum solutionis morbi diem, ut de Eudemo feceram, prædixi. Simili quoque modo familiarem quendam Carilampi, quem nunc omnes cubicularium, & qui nimium esse ornati uolunt, custodem corporis uocant, cum in neruo uulnus accepisset, abs te accitus persanauit: cum tamen nemo eorum, qui in aula principis sunt, id præstare unquam potuisset. Diomedem quoque rhetorem in uico sutorio, cuius morbum tantum abest, ut celeberrimi quique aulae Medici nosset, ut etiam alijs, quam par esset, remedijs curare conarentur: paucorum dierum adhibita prouidentia, a longo morbo prorsus liberaui. iamque æstas appetebat, in qua plerisque primarios ciues, prædictione præposita, curauimus. quæ res magna laude dignæ sunt habite: iamque apud omnes, ut scis, præclara erat de me existimatio, ac nomen Galeni percelebre. ac cum nostra gloria creuit etiam inuidia eorum, qui se aliquo numero esse Romæ cogitabant, utpote qui in quauis parte artis superati essent. itaque passim in tota urbe uoluitantes, multa de me dicebant, mihi que detrahebant: alius me casu quendam periculosi medicamenti usu sanauisse: alius me ex arte diuinandi, non arte medica prædicere quid futurum sit: ad hæc accessit etiam ea disputa-

Aea disputatio, quæ aduersus Stoicos, & peripateticos, a Boetho conuocatos, suscepta est: tum quod de Iulii uxore contigit: quam sine ullius partis noxa contabescerem, non solum amare, sed etiam quem amaret, deprehendi. quod quomodo compererim, paulo post exponam. concertatio uero, quæ aduersus Stoicos, & peripateticos inita est, cum alijs quoque & Medici, & philosophi adessent, prius commemoranda est. itaq; rem omnem ab initio ordiar: ut si tribuere etiam alijs hunc meum uelis, quos harum rerum notitia dignos putes; ij quid gestum sit, intelligant: nec tu semper occupatus sis in recensendis, quæ fecerim in curationibus, dissecandis corporibus, & disputationibus, dum inuidiosos Medicos, philosophosque redarguerem: nam cum essem ab illis laceffitus, idem eis ego reponendū statui. qua in re Homerum auctorem habebam, qui monet,

Esse uiri ulcisci, cum quis nos ante laceffit.

tale igitur fuit illius nostræ congressionis initium. Flavius Boethus uir consularis, quam elegans, quamque studiosus uir esset, tute nostri. is Alexandro Damasceno præceptore utebatur: qui licet esset etiam disciplina Platonis eruditus, tamen magis in Aristotelis sententiam propendebat. is cum petijt a me, ut quo modo uox, respiratioque fiat, dissectionibus ostenderem, hædos, porcosque complures esse paratos uoluit. nam simijs nihil esse opus admonueram: quod non modo hæc animantia, sed pedestraria fere omnia eandem partium illarum structuram nacta sint: ea que sint ad sumptiones demonstratiuas afferendas aptiora, quæ magnam uocem edunt, quam quæ exiguam mittant: ut res proposita confirmetur. aderant alijs quidam, ut quod ostensurus eram intuerentur: inter quos erat Adrianus rhetor: qui nodum docere publice coeperat: sed adhuc cum Boetho uersabatur: itemque Demetrius Alexandrinus, Fauorini socius: qui singulis diebus de rebus propositis ut Fauorinus quoque conseruerat, disceptabat. cum uero ante, quam dissectionem aggrederer, dicerem, me quidem esse ostensurum, quæ ex dissectione appareret; sed quæ ex ea re concluderentur, non iam me solum, sed sperare me id melius ab Alexandro doctore, quam a ceteris omnibus posse præstari: tum ceteri omnes uerba mea, ut benigna ac mansueta exceperunt: quod habitum Alexandro honorem censebant: ipsumque hortabantur, ut sine contentione de uniuersa rei natura differeret. nec clam te est, ut omnes hoc in Alexandro uitium cognoscerent: ut tunc quoque apertissime declarauit. mihi enim ostendere pollicenti par quorundam neruorum, qui instar capillorum subtilissimi tum a dextra, tum a sinistra parte musculis gutturis inseruntur; quibus aut laqueo interceptis, aut præcis, animal uoce destituitur, cum interim neque in uita, neque in actione lædatur: Alexander prius, quam id ostenderem, interpellans subiunxit: id inquit, primum afferes, si concessum tibi sit, nos oportere ijs, quæ sensibus euidentia sunt, fidem adhibere. quibus ego auditis, eos relinquens abiit: hocque unum effatus, meam me opinionem sefellisse: siquidem non me ad rudes Pyronios peruenturum existimarem: alias uero a nemine impelli potuisset, ut illuc pedes ferrem. ubi ego discessissem, cum ceteri, tum Adrianus, & Demetrius Alexandrum coarguebant: qui, quoniam et propter studium contentionis infensi erant, opportunitam illum uehementer obiurgandi occasionem nacti erant: cumque hoc ad omnes eruditos homines qui in urbe erant, esset perlatum, idque Seuerus, Paulus, & Barbarus rescuissent, omnes mirum in modum Alexandrum reprehenderunt. hiq; decreuerunt, ut se presentibus has dissectiones administrare, omnibus & Medicis, & philosophis qui in urbe clari essent, conuocatis. conuenimus igitur multis diebus: egoque inspirationem fieri dilatato thorace, expirationem compresso, docui. musculos quoque, a quibus thorax dilatatur, ostendi. præterea uero neruos commonstrari, qui a medulla dorso exorientes ad musculos perueniunt: atque ut spiritus sine ui foras exiens, expirationem sine sono faciat: cum ui autem, aliam cum sono creet, quam exufflationem uocamus. cumque demonstrassem, hanc solam exufflationem in exitu a summi gutturis cartilaginibus percussam, uocem efficere: tum cartilagine a musculis moueri; musculos uero a neruis: qui si uidentur, uocem tolli: & iam omnes, qui oblucuti erant dum hæc ostenderem, conuicti essent, Boethus a me summopere petiit, ut harum sibi rerum commentarios ipse conscriberem. itaque missis ab eo, qui notis excipiendo, celerrime scribere consueverant, omnia, quæ dixeram, quæque demonstraueram, iterum exposui, nihil aduertens, eum postea hæc esse in uulgus prolaturum. quanquam nemo adhuc illis scriptis contradicere ausus est: cum tamen interim quindecim anni pertransierint. & quamuis tum multi contradicere decreuerint, quo solum, opinor, nobis contradixisse uiderentur, sua tamen scripta eruditorum iudicij unquam subijcere ausus est nemo.

Mulieris amorem, & serui tabescentis sollicitudinem, ut Galenus ex pulsu deprehendit.

Cap. 6.

Consequens est, ut quod tibi supra sum pollicitus, nunc subijciendum esse uideatur. quam rem hoc sermone cogor eo potissimum includere, quod quidam Medici, qui plurimum sapientiæ sibi arrogat, ignari quomodo Erasistratus amari a priuigno nouerant cognorūt; pulsus arteriarum in iuuenem inuentos ab eo esse, qui amatorie pulsarent, conscripserunt. nec tamen postea dici permittunt, quicquid ex pulsibus deprehendi. ego uero quod hoc Erasistratus coeperit, certe explicare tibi non possum; quo uero ego id ipsum inueni, iam tibi narrabo. uocati sumus, ut mulierem, quæ noctes infomes, ducebat, & ex uno decubitus situ in alium subinde se couoluebat, uiseremus. febri uacante illa inuenimus. ego quæ ei singillatim accidissent, ex quibus sequi uigilie solent, diligenter percipimus. hæc aut uix

TERTIA CLASSIS.

X 5 aut

aut ne uix quidem respondebat: quasi se frustra interrogari demonstraret. postremo autē auersa, superie Ectis fragulis se totam contexit, & quodam paruo uelo caput obduxit, itaque decubuit, ut faciunt, qui se quieti dare uolunt. ego inde profectus, mecum reputabam, duorum alterutrum eā pati, uel eam animo deiecto esse atræ bilis uitio, aut mœrore confectam, eius rei causā, quam fateri nullo pacto uellet. quocirca proposui sequenti die hanc ipsam rem mihi esse perpendendam diligētius. cum igitur accessissem, primum accepi ab ea ancilla, quæ illi astabat, ægram dominam tunc uideri non posse. iterum reuersus, idem audiui: ac tertio redij. sed tum quoque ancilla monuit, ut discederem, quod nollet fœminam uexari, siquidem post meam profectiōem lauisset, cibumque consuetum sumpisset. quare altero die illuc profectus, cum ancilla uarijs de rebus solus collocutus sum, & dominam mœrore quodam obfideri aperte cognoui: quem forte comperi, ut Erasistrato etiam euenisse arbitror. cum enim prius haberem exploratum, nullum in corpore affectum esse, sed eam animi molestia quadam solum cōficiari, contigit, ut quo tempore eam ego intuebar, id ipsum confirmaretur. nam cum e theatro quidam uenisset, diceretque se Pyladem saltantem conspexisse. statim & uultus, & faciei color immutatus est. id ego ubi aspexi, brachio manum admoui, ac pulsus in eā qualem uarijs modis de repente factum inueni: qui quidem est perturbati animi indicium. quem sane pulsus in ijs itidem, qui magna concertatione rem aliquam aggrediuntur, comperies. quocirca sequenti die uni ex ijs, qui me sequebantur, mandauit, ut cū F ad mulierem peruenisset, paulo post ingrederetur, ac Morphum eo die saltasse nunciaret. quod cum esset factum, nihil mutatum pulsus inueni. sequenti quoque die cum iussissem, ut nunciaret tertium histriōnem saltauisse, ne tum quidem pulsus est immutatus. quarto die, cum ad multam noctem de industria expectassem, essetque nunciatum Pyladem saltauisse, pulsus uarijs modis perturbatum sensi: atque ita Pyladæ amore captam mulierem cognoui: cuius rei sequentibus diebus, accurata animaduersione, id multo magis confirmauit. eodem quoque modo alterius diuitis seruum, cui rei familiaris tuendæ cura mandata erat, simili morbo laborantem cognoui: mœrebat enim, quod rerum administratarum esset rationes relaturus: sciebatque non parum argenti deesse. quam ob rem sollicitudine pressus uigilabat, & mœrens contabescibat. cum uero hero prædixissem, senem illum nullo corporis affectu laborare, monui, ut perspiceret, eum timere, ac mœrore angere, quod ratio eorum, quæ administrauerat, exposceretur: multumque summæ deesset, ut ille me optima duci coniectura confirmauit, suasi, quo id accuratius cognosceremus, ei diceret, se tantum eam pecuniam, quam apud se haberet senex, exposcere: ne si ille repente mortuus esset, pecunia defraudaretur, quod administrationem alteri seruo, cuius fidem nō esset expertus, mandari oporteret. ab ipso uero reposci rationes nihil opus esse, quæ cum herus seruo dixisset, sibi ille persuasit, rationes non esse sibi referendas. quam ob rem mœrore depulso tertio die naturalem corporis habitum recuperauit. cur igitur hæc ignorarunt Medici, qui prius & mulierem, & seruum hūc inspexerant: præsertim cum hæc uulgari etiam prudentia a quolibet, uel parum in arte medica, exercitatio comperiantur. equidem id esse in causa puto, quod quibus modis corpus ab animi perturbationibus affici solet, prorsus nesciunt. illud etiam fortasse ignorant, ex concertationibus & timoribus animum repente perturbantibus pulsus moueri: quod cum Erasistratus nosset, & eadem in domo iuuenis, mulierque essent, facilius, quam ego, deprehendere amorem potuit: quippe cum frequentius mulieris iuuenis intueretur, ac non multis diebus interiectis; ut ea, de qua modo dixi, neque tum quidem uisio Pylade, sed eius tantum nomine audito turbata est. quare quod aiūt pulsare arterias amatorie, nugæ sunt: cum eos lateat, nullum esse pulsus, a quo amor indicetur, & animo perturbato, pulsus immutari, ut neque naturalis æqualitas, neque ordo seruetur.

Quanta solertia Cyrillum Boethi filium sapiens in morbum incidisse cognouerit.

Cap. 7.

I Am uero si unum addidero, cuius causa Boethus statim obstupuit, mox ubi audiuit, qua id ratione comperissem, non modo non mirari se aiebat, sed hoc qui nescirent, eos ut imperitos uituperare: ad H aliud narrandum pertransibo, cum igitur alter filiorum Boethi ægrotasset, & pristina ualitudine recuperata in morbum iterum incidisset: tum sedato morbo, denuo febrim corripere, diceremque ego, puerum clam quidpiam comedere (nam quæ palam ei dabantur, & qualitate idonea, & moderata quantitate erant) matræ pueri, quæ se diligenter filium obseruaturam pollicebatur, custodem pater adhibuit, quæ integrum diem prope puerum sederet, nec quenquam ad eum ingredi permitteret. nocte iuxta cubaret, ocluso intus diligenter cubiculo. cum autem quatrimum puer ita seruatus nocte incaluisset, indignabundus Boethus me domū suam ad uisendum puerum perduxit. eum etiā, qui obuiam nobis in uia fiebat, in quibus tu quoque fuisti, secuti sunt. ubi eo peruenimus puerū cū matre e cubiculo in aliud comigrasse comperimus: in eo lectus erat, in quo pueri mater confederat. huic lecto parum infra mediū, lectulus quidam erat iunctus, in quo puerum locarat, ac ne quis ad eum accederet, custodiebat. habebat lectulus sellam, qualis in ipsis haberi solet, collo æqualem. e lectuli regione ad superiores lecti partes erant duæ sedes propinquæ. in ijs sedere nos Boethus uoluit: ipse prope uxorem cum sedisset, hunc ad te, inquit, Galenum adduxi, ut abs te intelligat, quā diligenter hisce diebus nostrum custodieris, ut ne quid in uictus ratione peccaret, ac uideat, utrum nocte superiore sit re uera febrim iactatus: an tu, quæ mihi calidiorem eum fuisse nunciasti, timore scilicet decepta, quod calorem alia forsitan de causa excitatum

A tum, esse febrim arbitrare: ut quo in statu puer sit, ipse nobis aperte declaret: simulque te doceat, quæ ad eius uiuendi rationem pertinere uideantur. tum ego, ut pueri arteriam in brachio attigi, eum febrim uacantem dixi: sed me allaturum esse occasionem mei deludendi ijs, qui me uatem appellarent. hic Boethus. ego quoque, cum illis te comparo; appellare te uatem solitus sum, cum tale quid pronuncias, quale isti æmuli tui medica disciplina cognosci posse negant. atqui, ego inquam, adhuc eiusmodi omnia mihi esse medica cognitione reperta, ac ueteres quosdam Medicos his de rebus conscripsisse, tibi ostendi. tunc omnes una rogastis, uaticinium ut funderem. ego a uobis petij, me pueri pulsus iterum tangere sineretis. ubi id feci, testis mihi inquam, eris Boethe, neminem uenienti, & tecum in uia perpetuo colloquenti uaticinium, quod dicturus sum, mihi significauisse. quod cū se attestari Boethus dixisset: meministi in quanto cum risu uos animum aduertere iusserim, ac uatem auscultare, huiusmodi esse oraculum prædicans? Cyrillo huic, hoc in cubiculo quidpiam comedendum abscōsum est, ut cum eius mater in balneum proficiscens cubiculum clausisset, & securitatis causa in marsupium clauum coniecerit (id quod semper ab ea fieri audiui) filius quod abscōsum est, surripiat, interimque comedat. Boethus hæc audiens, statim surrexit, arreptumque puerum in lecto collocat, sternique lectulum imperat, & an quid opertum in lucem prodiret, obseruabat. ubi stragula, & quæ substrata erant, excussa fuissent, deinceps tomentum excussit, ac sella sublata, utrum quid sub ea lateret, inspexit. postquam nihil compertum est: puerum a lecto in lectulum transfudit: & toto lecto excusso, iterum sterni illum iussit. tum ridens, ecquidnam inquit, hic uates ait? ego admiratione percussus, quod ibi nihil esset inuentum, ubi cæleri quidpiam existimaram, surrexi, & quod solum intactum adhuc erat, quia nemo, quod quærebat, in eo esse suspicabatur, attollens excussi. erat id matris uelum prorsus exiguum, quod sella erat impositum. hoc dum excuteretur, frustum panis, quod eo continebatur in terram excidit. uos rem magno clamore excepistis, & unā cum Boetho ridentes diuinationem laudibus extulistis. sed supra omnes Boethus cum risu mirabatur, ut pulsus cælatum cibum: & quid puer, dum mater lauaret, facturus esset, indicare potuisset. tum ego. o uir acutissime, Galenus hanc excussibus coniecturam non duxit: sed foribus diligenter oclusis, per multum otium perferris quid comedendum puero sine metu potuisset, nō erat difficile suspicari. sed nec mihi pulsus significauit, latere quidpiam, idque quod latebat, edulium esse. uerum cum ipsum perturbatum conspexissem, existimaui eam concitationem ex aliqua animi perturbatione non secus, quam in amante muliere, & timente seruo, extitisse: præsertim cum puer febre prorsus uacaret. quæres igitur fortasse, unde coniecturam fecerim, quod cælabatur, fuisse edulium. id ego iam exponam: cum puer neque causam dicturus esset, neque in palæstram descensurus, neque pancratium initurus, neque ullum omnino præclarum aut corporis, aut animi documentum daturus; neque esset ab ullo plane reprehensus, adesset autem animi perturbatio; taliquid eum expectare conieci. Boethus his auditis, equidem inquit, miror, hæc medicamenta, quæ tā facilem habent cognitionem, alijs non esse Medicis nota. & tamen illi nihil unquam tale facinus ediderunt: ac te alio quouis potius modo hæc, quam medicinæ scientia facere contendunt. mihi enim inquit, uidentur non modo qualis esse eorum, qui animo anguntur, pulsus debeat, ignorare: sed nec si quis forte huius rei intelligens comperiat, is, ut tu fecisti, hæc esse collecturum. causa est, quod nec suapte natura solertes sint, neque animum disciplinis excoluerint. atqui inquam, in malis operibus obuandis ualde sunt & exercitati, & sapientes.

Ut Boethi uxorem muliebri profusio laborantem præter aliorum opinionem sanarit.

Cap. 8.

Horum ego te, o Posthume, testem habeo: aliorum uero omnium, quæ feci, cum primum Romam ueni, alios complures: quæ tu ab ijs, quos curauit, audiisti: inter quæ hoc, quod certe fuit mirabile: quam ob rem plerique Medici non iam mira loquentem me, ut prius, sed mira facientem appellabant; præterire non possum. Boethi uxor, cum in eum fluorem, quem muliebrem appellant, incidisset, principio celebres Medicos, inter quos ego quoque esse existimabar, consulere erubescens, obstrictes omnium, quæ in urbe essent, præstantissimas accersit. ubi nil profecit, Boethus nobis omnibus conuocatis, quæsiuit, quid facto opus esset. ut in eam sententiā ab omnibus itum est, ut ea curatio adhiberetur, quam Hippocrates, quique post ipsum fuerunt, optimi Medici præscripsissent, Boetho placuit, ut fierent omnia, atque ego semper adesset, cum mulieres quidpiam uxori ministrarent, ac singulas medicamentorum materias probarem, in hancque summam intuens, ut non partes modo ad uterum pertinentes, sed etiam totum corpus excicaretur: & unguenta, quæ muliebres locos constringerent, adhiberentur. qua in re morem ei ego gerebam. ceterum cum ijs omnibus peractis, in peius affectio labi uideretur, merito est in nobis orta dubitatio. & quamuis daremus operam, ut ad aliam curandi rationem transiremus, nihil tamen melius aut ratione inuentum, aut longo usu comprobatum suppetebat, quā id, in quo præstantissimi Medici consensissent. interea uero tumor quidam in uentre apparuit, cuiusmodi esse in prægnantibus consueuit. quam ob rem nonnullæ ex ijs mulieribus, quæ fœminæ ministrabant, eam esse re uera grauidam existimabant. hoc tamen nulli Medico persuasum est. quod fluxus muliebris indicia, quæ quotidie excernebantur, hanc opinionem refellerent.

† Vel alicuius rei expectatio nem ei timore attulisse. nam græcus liber corruptus est.

refellerent. itaque cum ancilla, quam ægrota ceterarum præstantissimam habebat, omnia quæ prægnantibus fieri solent, efficeret, eamque quotidie lauaret; contigit, ut in prima balnei domo uehementissimam eam dolor inuaderet: qualem nimirum perpeti parientes solent. itaque tanta uis aquei humoris excreta est, ut animus eam deficeret: eamque famulæ ex balneo efferrent. cumque ancillæ clamore, & eiulatu cuncta complerent, nulla tamen neque manus, neque pedes, neque os uentriculi, quod consueto iam nomine stomachum uocant, perfricabat. ego uero, qui forte foris ad balnei fores adstantem, audito clamore, intro me conieci, ac mulierem refrigeratam conspicens, in ulnas cepi, ac Nardino unguento stomachum perfricui: ancillisque imperaui, ne frustra clamarent, sed aliæ pedes, aliæ manus calefacerent: aliæ odoramenta naribus admouerent. itaque eam celerrime recuperauimus. magna uero ex ea re obsteritrix uoluptatem cepit, non tam quod falsa fuisset de prægnante opinio, sed quia submissio uentre nobis ei fidem non adhibentibus contradiceret: utpote quæ id uera scientia cognouisset. cumque omnes dubitarent, quid fieri oporteret, cum non sperarent ad bonam ualitudinem posse mulierem eo curationis genere, quod prius erat institutum, perducere, neque ad aliud auderent pertransire: mihi per noctem cogitanti quidpiam tale uenit in mentem. cum mulier, ut antedixi, in animi defectionem incidisset, nullique ei essent adstantes mulieres adiuumento, sed ploratu omnia implerent, egoque manibus arrepto nardino unguento uentriculos, hypochondriaque confricuissem; memini eis in locis tantam in hypochondriorum musculis mollitiem reperire; ut quamuis initio uiolentius confricare statu issem, tamen ueritus, ne carnem comprimendo partem liuidam redderem, a uiolentia mihi temperarim. etenim partes omnes circa præcordia, si quis diligenter facere. comparisonem uelit, lacti quod ad caseum conficiendum coagulatur, nondum tamen concretum est, similes esse mihi uidebantur. omnes igitur dirigendum esse eo consilium decreuimus, ut nimiam humiditatem affectus, qui aquæus esset, excicaremus: ac talem curandi modum inueniremus, ut non solum siccaremus, sed etiã calciferemus: ne corpus, quod frigida, humidaque supra modum temperaturæ erat, colliqueret. præsertim uero cum nos eo tempore, quod æstiuum erat, contrarium faceremus: siquidem in maris arena calida eam decumbere iubebamus. ceterum cum aliud erratum mecum animo uoluerem, quod Medici, in plerisque morbis passim committunt, dum quod superæthaneum est, euacuant; ne tamen quid simile gignatur, nihil prouident; constitui totam uictus rationem ita instituendam esse, ut potus esset paucissimus, ac totum corpus fricaretur; tum inunctio subsequeretur non ex pice, atque resina, sed ex melle solo, quod plurimum quidem coctum esset, sed tamen usque adeo refrigeratū, ut hac in re aquæ fontanæ per æstiuum tempus esset consimile. ut autem per cutim digeri superuacaneam humiditatem esse melius censui, ita etiam ad uesciam usu medicamentorum urinam prouocantium, deducendam, & C item per aluum deiciendam esse iudicavi. atque hæc diebus septem fere post eam subitam euacuationem experti sumus: quo tempore Boethus tum separatim unumquodque nostrum, tum simul omnes rogarat, aliquam curandi rationem peruestigaremus. eum ego semotis amicis, ac familiaribus in domo sum allocutus. cum noris me in hunc usque diem ne una quidem in re, quæ ad medicinam pertineat, deceptum esse; tecum ipse perpende, uelis ne, ut his decem integris diebus uxorem tuam ex mea curre sententia. si meliuscula in dies fieri uidebitur, fines, ut totidem diebus consequentibus aliquid efficiam: sin secus, ego quoque ab illa prorsus recedam. id cum mihi libenter Boethus concessisset, in primis usu medicamenti, quod aquam duceret, eam per inferiorem uentrem euacuauimus. tum aquam, in qua asarum, apiumque decoctum esset, potui dedi. cum autem his remedijs adhibitis, nihil fluoris primis duobus diebus apparuisset; tertio die iterum non multum eius medicamenti exhibui, quod humor qui ad uterum prius repebat, per aluum euacuabat: quippe qui uellem ipsum non per urinas solū, sed etiam per uentrem inferiorem deriuare. post hæc singulis diebus melle ipsam illeui, corpusque confricui, mollissimis primum, deinde asperrimis linteis. tum montanarum auium carnes, ac saxatiles pisces, dedi. itaque factum est, ut cum diebus quindecim usque hisce remedijs essem, nullū plane morbi uestigium uideretur. cum Boethus me plura præstitisse, quàm pollicitus essem, cognouisset; ut eam affectionem omnino tollerem, a me contendebat: tum uero, ut præcepta darem, ne in posterū in illud morbi genus incidere, summopere postulabat. quam ob rem cum mense tranfacto adeo bene colorata esset, ut nihil prorsus ad naturalem habitum desideraretur, neque ullum fluoris indicium appareret: Boethus quadringentos aureos nummos ad me misit: auxitque in me horum nobilium medicorum inuidiā, apud quos me ornabat laudibus. iamque sibi erat in animo perinde, ac Seuerus, facere de me mentionem apud Imperatorem M. Aurelium Antoninum, qui tum Romæ erat: quo sane tempore Lucius ex urbe ad bellum Parthicum, a Volagefo motum, profectus erat.

Galenus in patriam reditus, & rursus imperatorum iussu ad urbem remigratio.

Cap. 9.

Cum primum autem illorum ego propositum intuerer, timerem autem, ne si id facere properaret, reditum meum in patriam impedirent, eos rogauimus, ut parumper expectarent, me eos admoniturū opportuni temporis, cum hoc præstari ab eis uelim. quocirca ubi fedatam esse in patria seditionem audiui, repente ex urbe sum egressus, ut inde in Campaniam proficisci uiderer: unumque e feruis reliqui, cui suppellectilis curam mandauimus. eidem digrediens præcepi, ut cum nauim, qua in Asiam adueheretur,

† Alias animo defecisse.

† In grecis libris additur, ἵπποδ. i. qui ca lei speciem referret.

Aretur, nactus esset, quempiam ex suburbano institorum uno die uocaret, eique suppellectili tota diuendita, statim urbem egredere, nauimque conscenderet, ac me in patriam per Siciliam sequeretur. quod is paulo post confecit. ego uero ut in Campaniam perueni, inde magnis itineribus Brundisium contendi. quo cum uenissem, constitui, prima quaque naui Dirrhachium, aut in Græciam trajicere: metuens, ne quis præpotens uir, aut etiam ipsemet Imperator de meo discessu certior factus, missis, qui me persequerentur, militibus, Romam quasi fugitiuum reuocarent. itaque postero die Casiopæ perueni. amici autem mei me Romæ perquirebant, & eum feruum, quem ibi reliqueram, ubi nam essem, interrogabant. ille me in Campania uersari respondebat. tum primum illi, quod feceram, suspicati sunt. mox uero cum ne feruum quidem meum Romæ uiderent, me id fecisse, quod iam pridem eis dixeram, cognouerunt. ac tum denique uix omnes, qui meum consilium re uera fuisse. Romam deserendi, sibi non persuaserant, me non mendacem, sed ueridicum fuisse crediderunt. non ita uero multo interiecto tempore Lucius a Parthica expeditione reuersus est: & alterum bellum, quod cum Germanis gestum est, exarsit. interea in eum sermonem inciderunt, ut de ijs loquerentur, qui non uerbis, sed operibus se Medicos, philosophosque esse demonstrarent: cum plerique eorum, qui circum ipsos essent, me quoque ad eorum numerum aggregarent. itaque cum ex urbe ad bellum prodirent, decreuissent autem Aqueleia hybernare, ut delectus haberent, copiasque colligerent, nuncios ad me miserunt, quibus, ut ad se ire, imperabant. sed cum Lucius media hyceme concessisset ad deos, eius frater cadauer Romam comportandum curauit: & iustus peractis, se in uiam ad Germanicam expeditionem dedit: mihique, ut se sequeretur, mandauit. sed, ut uir bonus, benignusque erat, ei, ut nosti, facile persuasi, me ut in urbe relinqueret: præsertim cum breui rediturus uideretur. toto igitur expeditionis tempore satis memor inuita præuitatis & medicorum, & philosophorum, qui Romæ agerent, eam mihi esse declinandam proposui: quod ut facerem, cum in alias uillas, tum in eam concedebam, in qua Commodus Antonini filius Pitholai cura traditus alebatur. huic discedens Imperator mandarat, si quando puer in morbum incidisset, mea opera ueretur. cum uero ille præter opinionem diutius in bello Germanico detineretur, toto eo tempore multa ad philosophiam, medicinamque pertinentia uolumina conscripsi: quæ post reditum imperatoris in patriam, poscentibus amicis dedi: quod ea apud ipsos solum fore sperabam. alioqui si in manus indignorum hominum meos libros peruenturos cognouissem, profecto ne amicis quidem illis tradidissem. indignos autem uoco eos, quicunque animo malo, prauoque non discendi studio quicquam legendum suscipiunt, ut de fama hominum ea ratione possint detrahere. ijs autem libris continetur tota tractatio, quæ est de præfagitione ex pulsibus: sumenda, deque alijs signis, quæ ad præfagendum pertinent. itaque si per te scire uis, qua ratione prædixerim, quæ in altero Quintiliani filio enunciaui, si libros de crisi bus legeris, facile perspicueque cognoscas. præsertim qui a puero in geometria sis, differendi: ratione uersatus: uulgares autem isti Medici, qui exercitationem faciendæ medicinæ omiserunt, seque totos improbitati emanciparunt, artemque suam in ea exercuerunt, neque intelligere, neque audire quicquam eorum, quæ scripsimus, ullo modo possunt.

Crisis Sexto prædicit, tum modum, tum horam, tum recidiam:

liberationem denique.

Cap. 10.

Sextus autem Antonini filius in acutissimum morbum sic incidit, ut transire septimum diem sine iudicatione non posset. quomodo autem hæc præcognitio comparetur, in libris de crisi bus est a nobis conscriptum. in quibus etiam docuimus, ut crisis non expectato interdum eo die, qui fideliter iudicet, prius erumpat. id Sexto posse euenire, quarto die cognoui. idque Pitholao cubiculario, quaerenti ex me, quid futurum uaticinaret, prædixi. is enim me interrogat, quia erat usu doctus, me iam multa prædixisse, quæ sapientissimis Medicis non posse prædici uidebantur. ei igitur subridens respondi, morbum non posse diem septimum pertransire: sexto autem, aut septimo iudicatum iri. sed si sexto die, morbum esse reuersurum: si septimo, firmam esse iudicationem habiturum: iudicationemque per sudores necessario futuram. cum igitur sexto die morbi facta esset, ut dixi, iudicatio, Sextus summe contentiosus ut me redargueret, quod febris non repeteret, lauit per singulos dies, uinum non bibebat: nihil, præter pituitiæ cremorem, solum, aut panis micis impositis sumebat: sæpe etiam solo pane aqua perfuso contentus erat. his ad duodecimum usque diem factis, se meam prænotionem uicisse gloriabatur. decimo tertio die parum uini aqua diluti bibit: atque etiam paulo uberiorem cibum sumpsit, quàm prius, tenuem tamen adhuc. at sequenti die, qui a primo decubitu quartus decimus erat, febricitare coepit: iussitque, ne quis id mihi nunciaret: quod febrim neque uehementem fore, neque unquam diem esse excessuram existimaret. uerum cum procedente die febris semper inualesceret, Claudius Seuerus de suis ædibus, quæ erant uicinæ, ad uisendum Sextum, quem febris iactari audierat, profectus est. cumque eum uehementi iam febris conflictari comperisset, primū quaesuit, quænam mea esset de huius febris initio sententia. ubi uerum ei Sextus dixit, se contentionis studio noluisse quenquam ad me euocandum mittere, iussit, ut ego aduocarer, qui & Sextum uiderem, & ad se irem. his peractis percunctatus est me Seuerus, de morbi recidua quid existimarem. id ipsum iterauimus, quod Sexto prædixeram, post triduum eam febrim, quæ interim satis magna esset futura, desituram: & die septimo decimo, si a primo die in eas rationes, esse iudicationem facturam. Sextus libenter audiens se cito liberatum iri, statim mihi fidem adhibuit. nam quod quisque uult, id ipsum fore, nimirum arbitrat. Seuerus, ut crederet me de

Sexti

Sexti salute non falli, de die tamen, in quo prorsus a morbo liberetur, nō credebat: quod difficile esse existimaret, non expectato saltem sequenti die, quidpiam de ijs certo statuere, quæ die quarto essent euentura. hoc igitur animo affectus, postero die cum uix dum illuxisset, mittit, qui me apud Sextum expectet, ad seq; perducatur. quare uiso Sexto, ad illum accessi. tum ille, contradicis ne inquit, ijs, quæ hester no die dixisti, an in eadem es sententia? at ego, nunc etiam magis, quam heri eadem affirmo. a prandio me iterum ad se uocatum interrogauit, an iudicationem Sexto affuturam, ut dixeram, certo crederem: nouitq; me tum magis, quam pridie confirmantē. alio item die percunctatus est, esset ne eadem de prædictione mea sententia: an quidpiam commutarem. respondi: me nihil immutare: sed ijs, quæ dixissem, addere quædam. equaniam inquit? hic ego, cum septimus decimus aduenerit dies, sudor secundæ noctis hora prorumpere incipiet. nunquid inquit, hoc etiam dixi Pitholao? ita, inquam: nec dubitare Pitholaum, quin ego uera prædixerim, & Sextus a morbo liberetur. prorsus inquit, & his derebus Pitholaus certiore Imperatorem fecit. fortasse inquam, hæc ad illum pertulit. ego tamen huiusmodi gloriam nihil curo. neque enim in urbe uolitans meas prædictiones iacto, curationesq; commendo, ut Medici, philosophiq; maiore me odio prosequantur, meq; præstigiatores, uatemq; uocent, atque alia huiusmodi in me euomat. uobis autem amicis, qui propter istorum inscitiam artem medicam uituperatis, artem ipsam Apolline, Aesculapioq; dignam ostendo. istos uero Medicos ita esse decori medicinæ probo, ut philosophi philosophiam dedecorant. qui licet nihilo melius, quam uulgus, uitam insti tuerint, illud tamen sacrosanctum Philosophiæ nomen sibi uendicant. hæc ego Seuero tū dixi. tu uero Posthume, omnium fere Medicorum peruersitatem, quanta esset, perspiciebas: qui aperte cupiebant, ut falsus deprehenderet: ac per totum diem submittebant, qui cunctis exploratis, quæ agerentur, ipsis renunciant. nam quod Seuero, Pitholaoq; prædixeram, uesperis inquam iudicationis initium affuturū eos latebat. itaque cum circa horam septimam febris correptum Sextum audiuisset, ridentes, & læti plane omnibus occurrentibus, ut hoc mihi exprobrarent, identidem inculcabant: quàm contrarios exitus admirandum Galeni uaticinium habuit. facta autem, uti prædixeram, iudicatione, postero die aliter, atque pridie, loquebantur. immo uero præ pudore omnium conspectum deuotabant. & tamen hoc præfagium nihil habebat, quod magnopere admirareris: ut tu scire potes, memor eorum, quæ in primum de uulgaribus morbis conscripsimus: & quæ libris de crisi bus continentur. sed hi Medici non modo ignorant, quæ ueteres Medici posteris prodiderint, sed ne dies quidem, ultra septimum, numerandos putant. idq; tum maxime, cum febris cessauit, & ex recidua redierit. & tamen apud Hippocratem in libris de morbis uulgaribus in singulis ægrotis descripti sunt dies ad finē usque solutionis morborum, non modo quæ decimo quarto die contigerit, sed etiam quæ sexagesimo, aut octogesimo. hæc igitur prædicendi ratio, quam uulgaribus istis Medicis, ut dixi, mirabilis uideatur, non tamen re uera huiusmodi est: quemadmodum neque etiam mirabile fuit, Comodū interim, dū pater abesset, cognitis ijs omnibus, quæ in eo erant, ad bonam ualitudinem perducere.

Præstantia Galeni in accessione initio ex pulsu cognoscendo, & quomodo ex uentriculo.

M. Aurelium laborare deprehenderit.

Cap. II.

Qvod aut in ipso Imperatore nuper accidit, est prorsus admirabile. existimabat tam ipse, q̄ Medici oēs, qui eius peregrinationis comites fuerant, febris accessionē tūnc incipere. & tñ oēs fallabantur: in quo errore secundo deinceps die, & tertio, tū mane, tum octaua hora fere sunt uersati. acceperat enim primi diei hora prima amarū medicamentum ex aloë confectū, ut theriacen hora ferme sexta, ut singulis diebus consueuerat: tum sub occasum Solis lauerat, parumq; cibi sumpserat. cumq; tota nocte torminibus & alui excretionē laborasset, ob eamq; causam febricitaret, ei quietem Medici hoc uidentes, imperauerant: tum hora nona sorbitionem porrexerunt. postea uero ego quoque, ut in palatio cubarem, a quodam, qui accensis funalibus ad me Imperatoris nomine ueniebat, accitus sum. cum igitur mane, sub ipsam auroram tres effemus, qui Imperatorem uisebamus, duo pulsum tetigerunt: quibus utrisq; principium quoddam accessionis adesse uisum est. ego uero tacitus persiti. tum me aspiciēs Imperator, quæsiuit, cur cū alij tetigissent, ego solus non tangerem. quia inquam, iam duo tetigerunt: qui fortasse quoniam itineris tibi comites fuerunt, experientia docti, tui pulsu proprietatem cognitā habent: proinde uerisimile est, istam tuam affectionem melius, quam ego, esse cognituros. his dictis, ut se tangerē iussit. æstimato igitur ad ætatis, naturæq; modū pulsu, mihi abesse ab eo uidebatur, qui principium inuasionis indicat. quā ob rem nullum esse febris insultū respondi: sed stomachum ab assumpto cibo premi, qui ante quā excernatur, æstuat. in pituitam uertitur. ille nostra dignotione collaudata, ter deinceps hæc ipsa uerba usurpauit, ita est, ut dicis. hoc ipsum est profecto, ut ais, se res habet: sentio. n. a frigidiore cibo me grauari. tum quæsiuit, quid facto opus esset. ego, quæ noueram, respondi ad huc modum: si mihi alius ita affectus se curandum offerret, ei ego, ut consueui, uinum insperso pipere, potui darem: sed in uobis regibus Medici tutissimis uti remedijs solent. itaque lanæ hapsum nardino unguento calido illitum ori uentriculi imponere satis erit. tum ille, alias quoque inquit, consueui lanam purpuream, quæ nardinum unguentum calidum exceperit, stomacho admouere, cum me stomachus male haberet. Pitholao deinde imperauit, quæ dixissem, ut faceret, ac nos dimisit. postquam unguentum est uentriculo impositum, & pedes calidis manibus attractati incaluerunt, uinum sabinum poposcit, atq; insperso pipere bibit. ut uinum hausit, ad Pitholaum conuersus, unum inquit, modo Medicum habemus,

A mus, & eū sane liberū. aliaq; de me dixit, quæ, ut tu scis, semper habuit in ore, me. esse aliorū medicorū longe principē, & unicum philosophum. multos. n. iam erat expertus non modo auaros, sed et contentiosos, gloria cupidos, inuidos, & ingenio malo, prauoq; nihil igitur, ut dicebā, esse a me admirabilius hac ipsa re animaduertum, existimo. etenim cum ab omnibus Medicis, quorū singularis in pulsu tractatione floruit industria, quorum numero fuit etiam Archigenes; quod nā sit proprium inuasionis indicium, quæreretur: alijq; se id inuenire dicerent, cum arteria incipit contrahi, alij negarēt, sentiri ullo pacto contractionem posse: ego felici quadam fortuna (quo enim alio nomine appellabis tactum quāsq; uel minimas in pulsu differentias sentientem?) quosdā Medicos tantopere errare cōperi, ut nōnullos, qui febricitare incipiebant, quos illi aut lauatum, aut cænatum miserant, ego prohibuerim. quam ob rem cum perpetuo summam diligentiam adhibuerim, ut initium accessionis cognoscerem, factum est, ut audacius fortasse, tamen ausus sum Imperatori repugnare, & cū primū pulsum attigi, contrariam sententiam enunciare eius, quam & ipse de se haberet, & de Medicis audiuisset. & quamuis maxima fuisset, quæ de Comodo prædiximus, ceteri prædicent, fuere tñ, quàm hoc, re uera multo inferiora.

Agnoscit ex pulsu Comodum inflammatione faucium uexari: & contra aliorum sententiam

ante suspectas horas eum ad uisum pristinum traducit.

Cap. 12.

B Comodus igitur cū e palaestra rediisset, prius quàm cibū caperet, hora octaua febris admodū calida correptus est. mihi uero pulsum tangenti pars aliqua inflammari uisa est. Pitholaus hæc audiens, mirari se dicebat, quomodo tonsillarū inflammatio pueri pulsum immutaret: siquidem nulla alia pars inflammatione tentaretur. itaq; pueri os adaperiens me inspicere iubebat. cum autem asperas, ac ualde rubras fauces, non tamen magnum inflammationis tumorem adesse conspexissem, sciscitatus sum, quis eius os medicamento plus, quàm in puero par esset, adstringenti, confricuisset. Pitholaus se tuisse ait, qui medicamento, quod mel rhuq; capit, confricuisset. itaq; iussi, ut in aliud commutaret, quod ex multa ros incoctis constaret. & eidem iniunxi, ut eo solo nocte, die sequenti, & item alia nocte saepe uteretur. tertio die mane, cum inflammatio ex toto sedata esset, ac fere febris puer uacaret, Pitholao persuasi, ut eum in balneum cubiculo micinum adduceret, atque aqua labro cōtenta abunde uteretur; & reliquis partibus immereris, caput large perfunderetur. hora tertia, cum cibum sumpisset, Ania Faustina, Imperatoris uxor aduenit, perinde ac se excusans, quod pridie hoc nesciuisset. heri inquit, a prandio est ad me de hac febris allatum. tum addidit, planum est, uos expectaturos usque dum hora octaua, in qua accessio inuasit, pertranserat. tum ridens Pitholaus, quidni inquit, etiam expectauissemus, ut triiduum illud Theisali pertransisset, nisi Galenus hic ut mane uidit puerum gracilem, & squalidum, ac nō febricitantem, prohibuisset? immo uero iussit, ut uesperis et lauet, ac cænam, ut ualens solebat, sumat. his auditis Faustina parumper illic morata est, tum me manu apprehensum secum foras perduxit. Medicum quandam methodicum, qui in eius erat comitatu, illudens. cui illa: nostin, inquit, Galenū hunc non uerbis, sed operibus uos methodicos expugnantem? ipse enim multos, quos febris confictari uos putabatis, lauatum misit, eisq; uinum potui dedit: atq; alios primo, alios tertio die ad consueta munia exercenda dimisit. uos autem omnes, quotquot estis, cum duobus primis diebus ægrotos in inedia cōtinueritis, iuberis, ut suspectas horas in lecto decumbentes transgrediantur. ac nunc inquit, dedit sua scientiæ firmissima documenta, in absentis Imperatoris filio. quā duobus primis diebus uehementi febris iactatum, ut uos etiam hesternō die audiuisset, tertio die, ut uos oportere contenditis, non expectauit, ut hora octaua transiret, sed iam mandauit, ut laueret, cibumq; sumeret. ipse uero pueri magister Pitholaus, qui adeo diligens est, ut eius diligentia prope timor sit, quia huius uiri scientiam iam pridem norat, dicto audiens fuit: in balneumq; ante horam suspectam puerum duxit, eiq; cibum dedit. hæc dicebat Faustina, quousque ad curram peruenit. quem cum esset consensura, ego discedens dixi, maius in me odiū Medicorū, quàm prius esset, concitasti. inde digressus ad Pitholaū, idē ei exposui. & uero et huiusmodi medicorum causa tres tractationes conscripsi, ut libros de febrū differentijs: libros de criticis diebus: & tertio loco, eos, qui de crisi bus inscribuntur, in quibus docui, artē prænoscenti quid in quoq; ægrotō euenturum sit, ab Hippocrate esse cōscriptam. at isti adeo stulti absurdiq; sunt, ut hæc ne a me quidem explicata queat perdiscere. tu uero, suauissime Posthume, scis quæ a me sunt his de rebus literarum consignata monumentis, quæq; me prædicentem audiuisset; me ostendisse, omnia esse ab Hippocrate declarata: meque illis solam pulsum tractationem addidisse: quam etiam solam ille non attigit: & quam ij, qui post eum fuerunt, cum interim alius aliud adiungeret, ad nostra usque tempora per fecerunt. etenim ex corporis affectionum cognitione existit accuratæ notitiæ futurorū præcognitio.

Pt præuident futuram iudicationem per sanguinis profuuium, & ex qua nare: idque

ex Hippocratis disciplina.

Cap. 13.

Qvod uero te spectante contigit, cum Medici omnium, qui in urbe erant, celeberrimi, de uena incidenda consulerent: meis ego commentarijs ab Hippocrate esse perfectissime demonstratum docui. iuuenis quidam quintum morbi diem agebat. uenæ lectio prætermissa esse uidebatur, cum tamē affectus in eius principio secūdo, aut tertio, aut summum quarto die remedium huiusmodi postularet. uerum quia neque anni tempus, neque ætas ægroti, neque uitalis facultatis imbecillitas, neque antecedit uictus ratio aduersabantur, sed erat unus omnium consensus, qui sanguinem mittendum indicaret, Medici uenam secandam esse, & accommodare quidem, decreuerunt. ego uero diligenter inueniens, quæ

† Alias cognitio affectionū corporis ex cōtēplatione habetur: ex accurata uero affectionū cognitione oritur futurorū præcognitio.

quæ sub aspectum se darent, futuri sanguinis profuuij indicia ab Hippocrate nobis commonstrata, re-
 cte quidem eos de mittendo sanguine existimasse; sed naturam festinantem expellere id, a quo gra-
 uaretur, id ipsum admodum celeriter, etiam si nihil ipsi ageremus, esse ultro facturam. hæc Medici au-
 dientes, admirabantur. cum uero ægrotus se electo sustulisset, quasi uellet profilire, quereretur autem
 quispiam, cur profiliret, præsertim cum nihil adesset, quod terrorem inijceret; rubri coloris serpen-
 tem per laquearia repentem a se uisum respondit; ac timere, ne si quomodo aberrasset, supra se dela-
 beretur: ideoque ex eo loco, in quo decumbebat, effugere uoluisset. ceteris hoc ad futurum sangui-
 nis profuuium indicandum, nihil pertinere uisum est. mihi uero cum alia omnia diligenter confide-
 rant, tum uero in ruborem qui in dextra nasi parte ad malam usque erat, intuenti, qui obscurus fue-
 rat, nuncque factus erat multo euidentior, plane signum apertum esse fluxuri e dextra nare sanguinis
 apparuit. itaque cuidam ex ægri familiaribus submissa uoce dixi, uas sub ueste paratum haberet, san-
 guini excipiendo accommodatum. tum ad Medicos conuersus, alta uoce enunciaui, si parumper expe-
 ctabitis, sanguinem e dextra fluentem nare conspicietis. id risti exceperunt quidam, cum prædictio-
 ni adiecissent dextram narem. atqui ego inquam, uel utrunque fieri oportet, uel in alterutro deci-
 piari: utrunque enim, & fluxurum esse sanguinem, & e dextra nare, eadem disciplina prænotatur.
 tum uero inter obseruandum, admonui eum, qui uas occultum tenebat, animum attenderet: ut cum
 primū effundi e naribus sanguis cœpisset, accurrēs uas subijceret. ubi hæc dixissem, ægrotus digitū san-
 guine conuersum extraxit: præsto adfuit seruus, uasculūq; admouit: ac maximo, ut tute nosti, clamore
 sublato, Medici omnes aufugerunt. ego uero tibi prænotionis causam perquirenti, totam aperui, at-
 que id quidem ex Hippocratis uerbis. addidi etiam, uehemens sanguinis profuuium expectandum
 esse, & quod fortis esset naturæ impetus, & quod incoctus morbus esset: quibus de causis immode-
 rata euacuationes fieri solent. quam ob rem cum utilius esse ægroti putarem, si paulo plus illic mora
 tus essem, nisi puerum, qui me sequebatur, ut magnam cucurbitulam, clam ceteris, afferret. itaque
 cum breui tempore multum sanguinis uase exceptum esset, altero uase postulado, sanguinem accepi,
 quem ut comperi pondus librarū quatuor, & dimidiæ æquare, resupinum ægrum collocaui: ac iussi, ut
 frigidam poscam nare exugeret: spongiam quoque frigida malsa imbutam fronti imposui, artusque
 iunxi. cum autem hæc nihil plane inuarent, affixa dextro hypochondrio cucurbitula, statim sangui-
 nis profuuium compressi: idque ex Hippocratis depromptum esse monumentis, te docui. quocirca
 & hæc, & alia omnia, quæcunq; re ipsa comprobaram, memoriæ literarum consignauī. nam ut futu-
 rum rigorem itemque alui profuuium, uomitum, nimiam urinæ uim, aut cohibitionem, sudores,
 abscessus secundum aures, aut alijs etiam in partibus, tum deliria, & dementiam, & alia symptoma-
 ta omnia prænotas, nos conscripsimus. quædam etiam qui hæc prius didicerit, ut ante monebam,
 per se ipse colliget, & excogitabit: quemadmodum nos in Boethi filio, amore capta muliere & ser-
 uo, qui præ timore animum desponderat, comperimus.

Quomodo intermittentem pulsum esse naturalem cognouerit.

Cap. 14.

I Am uero quantum stuporis attulerit uulgo, quod nuper prædixi, non clam te est recte omnes domi-
 ni res quidam domus magister gubernabat: eamq; ob causam in honore apud ipsum habebatur. is
 ab alijs Medicis curatus, septimo die per sudorem iudicatus est. cum uero postero die pulsum eius in-
 termittentem comperissent, malignam quandam affectionem in corpore delitescere putauerunt. & tñ
 mirum in modum falebantur. domo igitur unā cum iuuenis hero egressi, mihi forte fortuna occurrunt:
 & ordine recensent, quæ contigerant, quæque adhuc adessent symptomata: cupidi nimirum quidque
 significaret id, quod præter rationem in pulsu euenisset, intelligendi. ego, ut uicinas esse domum, in
 qua æger decumbebat, audiui. cum eis, ut iuuenis pulsum tangerem, profectus sum. ac tibi quidē Po-
 sthume, sæpenumero ostendi, nonnullos etiam maximi nominis Medicos in hoc sensus iudicio nō me-
 diocriter errauisse: quippe qui magnum pulsum eum, qui magnus non esset, ut quandoq; etiam cele-
 rem, qui celet non esset: aut tardum, qui non tardus esset, existimarent: ut non secus in languidi ac ue-
 hementis, duri ac mollis pulsus dignotione falebantur. ac magis etiam cum de ordinatis pulsibus, &
 inordinatis, de æqualibus, & inæqualibus cum in uno ictu, tum in pluribus iudicant. horum causa ego
 quatuor de pulsum dignotione libros confeci: qui alios quatuor præcedunt, qui de causis pulsuum
 inscripti sunt. quos omnes exigit præcognitio ex pulsibus comparata, quæ ipsa quoque est quatuor
 libris a nobis comprehensa: ad quam etiam duæ tractationes ante dictæ pertinent. ceterum cum in-
 æqualitas quæ in unico pulsu est, utilissima censetur, tum uero, quia multas habet differentias, acriore
 eget exercitatione, ut deprehendatur. cum igitur pulsus uel in unico tantum ictu, uel pluribus dein-
 ceptis inter se consequentibus nihil habet aliud, quod præter naturam sit, nisi solam intermissionem, sci-
 re conuenit, eum affectum esse ab ipso ortu contractum: esse uero eum ad cognoscendum difficillimū:
 immo uero ne cognosci quidem posse, nisi quis omnes pulsuum differentias accurate cognorit. ut igi-
 tur comperi hominem habere eiusmodi pulsum, Medicis hoc consilij dedi, eum ut reficerent: quod ef-
 fet tutissima facta iudicatio: ac postea cum prodiret, consuetaq; munia obiret, tunc eius pulsum tange-
 rent, non secus, quam eo tempore, esse intermittentem inuenturos: siquidem hoc erat ei a natura
 tributum,

† Alias mallē
 legere utroq;
 ut consequen-
 tia uerba de-
 clarant.

* Lib. græc. est
 corruptus.

A tributum, non ex aliqua morbosa causa incidisse. illi uero tum subito meis uerbis non esse adhibendam
 fidem censuerunt. deinde uero cum pulsum uno ictu intermisso, alio subinde atque alio numero pulsa-
 re comperissent, postremo ad me profecti sunt, meq; rogarūt, eis ut exponerem, quo signo talē esse iu-
 uenis naturā cognouissem. quibus idē respondi, quod Ilocratem dicendi magistrū amico cuidam respō-
 disse ferunt. cum enim ille quæsisset, utrum si se triennium exercuisset, posset ne de quacunque re pro-
 posita differere, ut Ilocratem facere animaduertebat, aiunt magistrum adolescenti respondisse, quod
 petis fili, optarim sane, ut uno die perdisceres. cum ingenij mei facilitatem ad discendum cum tua con-
 fero, intelligo, ne si multos quidem annos te exercueris, id esse, quod optas, consecuturum. itaque dice-
 bam eos esse omnes differentias, quæ præter naturam in pulsibus essent, cognituros, si eum librum per-
 legerent, qui primus est eorū, qui ad pulsus pertinent: in quo omnes pulsuum differentia explicantur.
 in quibus dignoscēdis quomodo quis se exercent, uiaq; progrediatur, quatuor libris exposuimus. quias
 uos perdiscere poteritis, si a nobis depromptas, atq; descriptas intelligere in animū inducetis. atq; hoc
 quidem Posthume opus fuit medicæ prænotionis admirabile: cuiusmodi et fuit, quod Imperatori præ-
 dixi, cum illud initium accessionis esse arbitraretur. cetera, quæ uulgi Medicorum admiratur, ne pro-
 pte quidem ad hæc accedunt: admirabilia quidem plerisque uidentur propter ipsorum incitiam: ce-
 terum cum non difficulter prænotari possint, non sunt admirabilia per se ipsi, qui, ut par est, in arte
 se exercuerint.

G A L E N I Q U O M O D O M O R B V M
 SIMVLANTES SINT DEPREHEN-
 DENDI LIBELLVS.

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete, ad Graci
 exemplaris fidem recognitus.

C VM MULTAE sint causæ, quæ propter ægrotare se homines simulant, uidetur
 & in istiusmodi omnibus ueritatis inuentio Medico conuenire: quandoquidē
 idiotæ etiam operæprecium ducant a uero tales simulationes dignoscere.
 Etenim phlegmonē, erysipelas, & oedemata per pharmaca extrinsecus apposi-
 ta de industria excitata, Medicus ab ijs, quæ ex ipso proficiscunt corpore, de-
 prehendere potest atq; discernere, sicuti & sanguinem ex oris partibus pro-
 fluentem, ab eo, qui ex stomacho, uentre, organisue spiritalibus prouenit. Nā
 deprehensi iam quidam sunt, qui sub finem tussis, quoties uellent, sanguinem
 excrearent, uenula quadā in hoc propte circa gingiuas aperta, sicq; comparata, ut, qñ uideretur, lingua
 illam sugentes, statimq; post tussientes, sanguinē quasi ex inferioribus redditū expuerent. Sic & deli-
 rare non nulli, desipereq; se simulauerunt, cum alios potius stultos ostenderent. Illa uero omnia & de-
 prehendere, & inter se discernere, ad Medicos pertinere uulgi existimat. Fit autē sæpe, q̄ dolor quif-
 piam ita simuletur, ut ingens fereq; intolerabilis uideatur. Equidem ipse quendam noui in concionem
 a ciuibus uocatum, colico dolore torqueri se finxisse, ut ne accederet, cum hoc ita ei conducere uisum
 esset. Et ego quidem eo tempore istuc hominem agere, quod & postmodum ipse mihi confessus est, sus-
 picabar. Fomenta igitur tum illi adhiberi iussi. Verum ille, quanq̄ alias uel in minimis supra modū ef-
 fet meticulosus, hic succurri sibi nequaquam magnopere precabatur: & quidem paucis ante diebus no-
 uit eodem morbo laborantem, a me, hausto pharmaco Philonio, curatum: id quod a me omnibus mo-
 dis petiuisset, si re uera doluisset. Sed & exitus istud declarauit. Quoniam dimissa concione, exem-
 plo conuenire, tanquam extra omnem mox dolorem constitutus, desijt. Quin & ipsa præterea uicēdi ratio,
 quæ præcesserat, talis erat, ut colicam in eo dispositionem non posset generasse: quando ex indigestio-
 ne infrigidationeq; proficisci solent huiusmodi passionēs: quorum in hoc neutrum præcesserat. Hoc igitur,
 q̄ non ratione antea actæ diætæ morbus esset, potuisse cognoscere, medicæ erat experientia opus.
 Alterum uero istud, q̄ ob concionem simulare hæc illum suspicatus eram, medicinæ proprium nō fue-
 rat, sed rationis eius, quæ communis dicitur: quam, licet omnibus communis sit, pauci tamen exactam
 perfectamq; habent, ut inuenire in quoque negotio possint, quid faciendum dicendumue sit. Tenen-
 dum ergo memoria, quod diximus, experientia medicæ si coniungatur externa hæc facultas, alia quoq;
 similia fingentes, ualidosq; dolores simulates deprehendere licere. Quemadmodum ipse nuper, cum
 utroque genu uehementissime dolere se quidam diceret. Seruus autem is erat ex eorum ordine, qui do-
 minos iter facientes cursu comitantur. Vnde statim doloris eius fictionem deprehendi, ex eo partim su-
 spitionem sumens, q̄ ad illam forte diem dominus ex urbe profecturus erat: partim ex adolescentis
 moribus, qui talis esset, ut facile in huiusmodi mentiretur. Ceterum & conseruum insuper quendam
 ei familiarem rogabam, num adolescens ille mulierculæ alicuius amore teneretur, quam propter esset
 uerisimile,

Gal. quomodo morb. simulan. sint depre. lib.

ueteris simile, longiorem profectionem domino adornante, hoc illum studere, ut relinqueretur. Et ita res habebat. Hæc igitur extrinsecus adinuceram. Circa uero genu eius maximus quidam tumor existerat, qui facile idiotam perterere potuisset, sed rei perito manifeste per thapsiam excitatus apparebat. Hæc autem cognitio Medicinæ propria erat, non ab extrinsecus assumptis proueniens. Eiusdem quoque erat experientia, sciuisse, nihil eorum, quæ antecesserant, tale fuisse, quod eum excitare tumorem tam repente potuisset. Neque enim plus, quam conueniebat cucurrerat, neque uapularat ab aliquo, neque saltauerat, neque fossam transiliens id incommodum passus erat: tum redundantis humoris indicium quidem nullum erat, quæ antea neque splendidius, neque abundantius uixisset. Ad hæc autem & doloris speciem me, qualis nam esset, percontante, neque statim, neque prompte, neque eadem respondebat. Quare profecto domino cum pharmacum imposuissim, quod dolorem quidem nihil leniebat, uerum thapsiæ solum qualitatem infrigidare posset, post horam unam illum confitentem habui, nihil amplius se doloris sentire. Quod si e phlegmone dolor is natus fuisset, non solum per istud infrigidarium non resedisset, sed etiam uehementior redditus esset. Liquere igitur nunc arbitror, quæ si medicinalis experientia externis istis ratiocinationibus. i. coniectationibus, coniungatur, sufficiens sit ad ueri fortisque doloris dignotionem. Potest uero quis & ex eo, quæ lenius morbum ferant, indicium non uehementis doloris sumere. Accidit enim istud omnino sæpe, (non animaduertentibus ijs, qui morbi uehementiam simulat.) **F** quæ in alium se aliumque habitum illi, qui uere laborant, magnitudine uidelicet doloris agitati, transiunt. Præterea, si re uera dolore uehementi premantur, quod uis perpeti auxilium parati sunt: hortanturque ipsi ultro Medicos, ut, quidquid ipsis liberit, agant, quo affectus curetur. Sin uero mediocriter, aut nequaquam omnino dolent, huiusmodi auxilia refugunt, neque longiora ieiunia, neque mordacium pharmacorum oblationem perferentes. Quæ sola quidem, cum grauius se laborare dicunt, huiusmodi dispositionibus conferre, nos illis affirmare oportet: quemadmodum & sectiones, & uisiones, & omnis cibi potusque, quorum desiderio eos trahi uidemus, abstinentiam. Morbum igitur simulantes doloris magnitudo arguet, deprehendemusque cum ex alijs multis, tum medicinalis experientia notionibus: in quibus sunt languere, extrema infrigidari, pallere: interdum quoque frigidum sudare, & pulsus non tantum inæquales, (quod quidem ijs etiam, qui mediocriter dolent, accidit) sed etiam plures minorum, quam magnorum: obscurorum, quam uehementium habere: præterea interrogatum de doloris specie, eam respondere, quæ affecto membro propria sit. Quædam nanque species dolores longe lateque se diffundentes habent: quædam uero tanquam fixos, unius tantum parti inhaerentes. Sic aliæ pungunt pulsantque: aliæ quasi diuellunt: aliæ quodam modo obtusescere, aliæ grauare uidentur: non nullæ denique uomitus, quædam uentris perturbationes, quædam caliginem inferunt.

† Antiqua translatio habet. Igitur notiones uehementer delēdi sūt terri uehementer, & magnitudo doloris, & ea, quæ sunt experientia medicinalis, in quibus est hoc. f. difficilis tolerātia & infrigidari extrema &c.

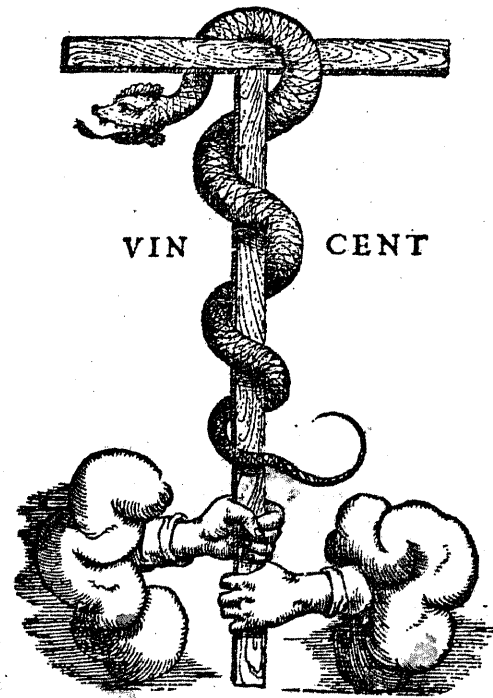
TERTIÆ CLASSIS FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes quaterniones, præter X quinternionem.

Venetis, apud Vincentium Valgrifium.